

ACADEMY OF SCIENCES
OF MOLDOVA

MINISTRY OF ECONOMY
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

National Institute for Economic Research

ECONOMIC GROWTH IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

The Tenth Edition
of the International Conference
on Theoretical and Applied Economic Practices

VOLUME II

Organized by the
National Institute for Economic Research
October 15-16, 2015

Chisinau, 2015

SCIENTIFIC ADVISORY COMMITTEE

Chairman:	STRATAN ALEXANDRU, PhD, Director National Institute for Economic Research
Vice-Chairman:	GAGAUZ OLGA, PhD, Associate Professor, NIER, Republic of Moldova BAJURA TUDOR, PhD, Director on scientific activity, National Institute for Economic Research
Scientific committee:	BELOSTECINIC GRIGORE, Academician, Prof., Rector, AESM, Republic of Moldova DUCA MARIA, Academician, Rector, UnASM, Republic of Moldova MORARU VICTOR, PhD, Prof., Acad.-coordinator SSSE, ASM, Republic of Moldova MANOLE TATIANA, PhD, Univ. Prof., NIER, Republic of Moldova SAVGA LARISA, PhD, Prof., Rector UCCM, Republic of Moldova CHIVU LUMINITA, PhD, Prof., General Director INCE, Romania DAVID SMALLBONE, Prof., Kingston University, Great Britain USACIOV IVAN, Academician, Director, All-Russian Research Institute of Agriculture Economics, Russia GRINBERG RUSLAN, Academician, Institute of Economics, Academy of Sciences, Russia VIEHE, KARL WILLIAM, B.A., M.A., J.D., M.L.T., Washington, D.C., UAS ZAMAN GHEORGHE, C.M., PhD, Prof., Institute of National Economy, Romania ALBU LUCIAN-LVIU, Academician, General Director, Institute of Economic Forecast, Romania VASILE VALENTINA, PhD, Deputy Director, Institute of National Economy, Romania IORDAN MARIOARA, PhD, Deputy Director, Institute of Economic Forecast, Romania HALLIER BERND, PhD, Prof., Director, EHI Retail Institute, Germany MUKHANOV MAKSAT, Prof., Institute of Economic Research, Kazahstan VILAYAT VALIYEV, PhD, Director, Institute of Scientific researches in economic reforms, Azerbaijan FIODOROV MIHAIL, PhD, Prof., Rector Economy University Ural, Russia GOHBERG LEONID, PhD, Prof., Pro-rector High Economic School, Director of Institute of researches in statistics and knowledge economy, Russia GRINGS MICHAEL, PhD, Prof., Martin Luther University Halle-Wittenberg, Germania ILIAS NICOLAE, PhD, Prof., University of Petrosani, Romania BALAN GHEORGHE, PhD, Prof., Deputy Rector University from Sibiu, Romania LASZLO VASA, PhD, MBA, associate professor, Szent Istvan University, Hungary ZINOVIEV FELIX, PhD, academician, Ukraine SUST ALEXANDR, Deputy director, Center of researches in public administration, Academy of administration under the President of Belarus Republic MARIN CONSTANTIN, PhD, Director, Center of Financial and Monetary Researches de "Victor Slavesco", Romania DINGA EMIL, PhD, Prof., Center of Financial and Monetary Researches de "Victor Slavesco", Romania SANDU STELIANA, PhD, Prof., Institute of National Economy, Bucharest, Romania P DUREAN ELENA, PhD, Center of Financial and Monetary Researches de "Victor Slavesco", Romania LAPUSAN ALEXANDRU, PhD, Ing., Director, Institute of Research for Agricultural Economics and Rural Development, Romania CVLIJANOVIC DRAGO, PhD, Prof., Director, Institute of Agricultural Economics, Republic of Serbia GAVRILESCU CAMELIA, PhD, CS II, Institute of Agricultural Economics of the Romanian Academy, Bucharest, Romania DOBRESCU EMILIAN, Academician, Romanian Academy ANASTASE ILEANA, PhD, România COBZARI LUDMILA, PhD, Prof., Dean, AESM, Republic of Moldova ULIAN GALINA, PhD, Prof., Dean, SUM, Republic of Moldova GRIBINCEA ALEXANDRU, PhD, Univ. Prof., ULIM, Republic of Moldova CERTAN SIMION, PhD, Univ. Prof., USM, Republic of Moldova ILIADI GHEORGHE, PhD, Prof., NIER, Republic of Moldova DUMITRU PARMACLI, Doctor Honoris Causa, PhD, Prof., Republic of Moldova TOMIT PETRU, PhD, Univ. Prof., Decan SUAM, Republic of Moldova PARTACHI ION, PhD, Univ. Prof., ASEM, Republic of Moldova CUHAL RADU, PhD, Associate Prof, NBM, Republic of Moldova TIMUS ANGELA, PhD, Associate Prof., NIER, Republic of Moldova MACARI VADIM, PhD, Conf. Researcher, NIER, Republic of Moldova ACULAI ELENA, PhD, Conf. Researcher, NIER, Republic of Moldova SAVELIEVA GALINA, PhD, NIER, Republic of Moldova MOROZ VICTOR, PhD, Scientific Coord., NIER, Republic of Moldova ROJCO ANATOLII, PhD, Conf. Researcher, NIER, Republic of Moldova PERCIUN RODICA, PhD, Associate Prof., NIER, Republic of Moldova SUSU-TURCAN AURELIA, PhD, Associate Prof., Republic of Moldova CARA OLEG, PhD, NIER, Republic of Moldova GHITIU LILIA, PhD, NIER, Associate Prof., Republic of Moldova
Reviewers:	ROCA PETRU, PhD, Professor, International Free University of Moldova MOVILEANU PAVEL, PhD, Professor, Doctor Honoris Cauza, Republic of Moldova COBZARI LUDMILA, PhD, Professor, Academy of Economic Studies of Moldova TIMU ANDREI, PhD, Professor, Institute of Philosophy, Sociology and Political Sciences of the ASM GRIBINCEA ALEXANDRU, PhD, Professor, State University from Moldova
Editorial Board:	Editor-in-chief: BÎRC IULITA Editors: SCLIFOS ANDRIAN, GANTEA CORINA Layout and designer: SCLIFOS ANDRIAN, SANDULESCU ALEXANDRU

Aprobat la Consiliul științific al Institutului Național de Cercetări Economice (proces-verbal nr. 8 din 9 octombrie 2015)

Elaborarea și tipărirea Culegerii a fost finanțată în cadrul proiectului 15.220.06.13I Conferința Internațională Științifico-Practică „CRE TEREA ECONOMIC ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII”, ediția a X-a, câștigată la Concursul de Proiecte pentru Organizarea Manifestărilor Științifice Internaționale pentru anul 2015, organizat de către CFCFA și finanțat din bugetul de stat, contract de finanțare nr.13/149 din 17 septembrie 2015.

Autorii poartă răspundere pentru conținutul și corectitudinea textelor.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII
 “Economic growth in conditions of globalization”, International Conference on Theoretical and Applied Economic Practices (10; 2015; Chișinău).
 Economic growth in conditions of globalization = Creșterea economică în condițiile globalizării: International Conference on Theoretical and Applied Economic Practices, 10-th ed., oct. 15-16, 2015 : (în 2 vol) științific com.: Stratan Alexandru (et.al.); ed. bord. Bîrc Iulita (et. al.).-Ch.:INCE, 2015.- ISBN 978-9975-4185-0-8.
 Vol.2, 2015.- 252 p.- Antetit. Nat.Inst.for Economic Research, Acad.of Sciences of Moldova.- Tit. paral.: lb.rom., engl.- Texte: lb. rom., engl., rus.-
 Rez.:lb.engl.-Bibliogr.la sfârșitul art.-200 ex.- ISBN 978-9975-4185-2-2.
 333:316.422(082)=135.1=111
 E 15

ACADEMIA DE ȘTIINȚE
A MOLDOVEI

MINISTERUL ECONOMIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA

INCE

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

CREȘTEREA ECONOMICĂ ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII

Conferința Internațională Științifico-Practică
Ediția a X-a

VOLUMUL II

Organizat de
Institutul Național de Cercetări Economice
15-16 octombrie 2015

Chișinău, 2015

COMITETUL TIIN IFIC

Pre edinte:	STRATAN ALEXANDRU, Dr. Hab., Conf. Univ., Director INCE, Republica Moldova
Vicepre edinte:	GAGAUZ OLGA, Dr. Hab., Conf. Cercet., INCE, RM BAJURA TUDOR, Dr. Hab., Conf. Univ., Vicedirector INCE, Republica Moldova
Comitetul tiin ific:	BELOSTECINIC GRIGORE, Academician, Rector, ASEM, RM DUCA MARIA, Academician, Rector, UnASM, RM MORARU VICTOR, Dr. Hab., Prof. Univ., Acad.-coordonator SSSE, ASM, RM MANOLE TATIANA, Dr. Hab., Prof. Univ., INCE, Republica Moldova AVGA LARISA, Dr. Hab., Prof. Univ., Rector UCCM, RM CHIVU LUMINI A, Dr., Profesor, Director General INCE, Academia Român DAVID SMALLBONE, Profesor, Universitatea Kingston, Maria Britanie U ACIOV IVAN, Academician, Director, Institutul de Cercet ri tiin ifice în Economia Agriculturii, Rusia GRINBERG RUSLAN, Academician, Institutul de Economie al Academiei de tiin e, Rusia VIEHE, KARL WILLIAM, B.A., M.A., J.D., M.L.T., Washington, D.C., SUA ZAMAN GHEORGHE, membru corespondent, Institutul de Economie Na ional , Academia Român ALBU LUCIAN-LIVIU, Academician, Director General, Institutul de Prognoz Economic , Academia Român VASILE VALENTINA, Dr., Director Adjunct, Institutul de Economie Na ional , Academia Român IORDAN M RIOARA, Dr., Director Adjunct, Institutul de Prognoz Economic , Academia Român HALLIER BERND, Dr.Hab., Profesor, Director, EHI Retail Institute, Germania MUHANOV MAKSAT, Profesor, Institutul de cercet ri economice, Kazahstan VILAYAT VALIYEV, Dr.Hab., Director, Institutul de cercet ri tiin ifice în reformele economice, Azerbaijan FIODOROV MIHAIL, Dr. Hab., Prof., Rector Universitatea de Economie din Ural, Rusia GOHBERG LEONID, Dr. Hab., Prof., Prim Prorector coala Economic Superioar , Directorul Institutului de cercet ri în statistic i a economiei cunoa terii, Rusia GRINGS MICHAEL, Dr., Prof., Universitatea Martin Luther Halle-Wittenberg, Germania ILIA NICOLAE, Dr., Prof., Universitatea din Petrosani, România BALAN GHEORGHE, Dr., Prof., Vice-rector Universitatea din Sibiu, România LASZLO VASA, Dr., MBA, Prof. Asociat , Szent Istvan University, Ungaria ZINOVIEV FELIX, Dr. Hab., Academician, Ucraina UST ALEXANDR, Vice-director, Centrul de cercet ri al administra iei publice, Academia de administrare de pe lâng Pre edintele Republicii Belarus MARIN CONSTANTIN, Dr., Director Centrul de Cercet ri Financiare i Monetare "Victor SI vescu", România DINGA EMIL, Dr., Prof., Centrul de Cercet ri Financiare i Monetare "Victor SI vescu", România SANDU STELIANA, Dr., Prof., Institutul de Economie Na ional , Bucure ti, România P DUREAN ELENA, Dr., Centrul de Cercet ri Financiare i Monetare "Victor SI vescu", România L PU AN ALEXANDRU, Dr. Ing., Director, Institutul de Cercetare pentru Economia Agriculturii i Dezvoltare Rural , România CVJIANOVIC DRAGO, Dr., Prof., Director, Institutul de Economie Agrar , Serbia GAVRILESCU CAMELIA, Dr., CS II, Institutul de Economie Agrar , Academia Român DOBRESCU EMILIAN, Academician, Academia Român ANASTASE ILEANA, Dr., România COBZARI LUDMILA, Dr. Hab., Prof. Univ., Decan ASEM, RM ULIAN GALINA, Dr. Hab., Prof. Univ., Decan USM, RM GRIBINCEA ALEXANDRU, Dr. Hab., Prof. Univ., ULIM, RM CERTAN SIMION, Dr. Hab., Prof. Univ., USM, RM ILIADI GHEORGHE, Dr. Hab., Prof. Cercet., INCE, RM TOMI PETRU, Dr., Prof. Univ., Decan UASM, RM PÁR ACHI ION, Dr., Prof. Univ., ASEM, RM CUHAL RADU, Dr., Conf. Univ., BNM, RM TIMU ANGELA, Dr., Conf. Cercet., INCE, RM MACARI VADIM, Dr., Conf. Cercet., INCE, RM ACULAI ELENA, Dr., Conf. Cercet., INCE, RM SAVELIEVA GALINA, Dr., Conf. Cercet., INCE, RM MOROZ VICTOR, Dr., Conf. Cercet., INCE, RM ROJCO ANATOLII, Dr., Conf. Cercet., INCE, RM PERCIUN RODICA, Dr., Conf. Cercet., INCE, RM U U-TURCAN AURELIA, Dr., Conf. Univ., RM CARA OLEG, Dr., INCE, RM GHI IU LILIA, Dr., Conf. Cercet., INCE, RM
Recenzen i:	RO CA PETRU, PhD, Professor, International Free University of Moldova MOVILEANU PAVEL, PhD, Professor, Doctor Honoris Cauza, Republic of Moldova COBZARI LUDMILA, PhD, Professor, Academy of Economic Studies of Moldova TIMU ANDREI, PhD, Professor, Institute of Philosophy, Sociology and Political Sciences of the ASM GRIBINCEA ALEXANDRU, PhD, Professor, State University from Moldova
Colegiul editorial:	Redactor- ef: BÎRC IULITA Redactori: SCLIFOS ANDRIAN, GANTEA CORINA Machetator i designer: SCLIFOS ANDRIAN, SANDULESCU ALEXANDRU

Aprobat la Consiliul tiin ific al Institutului Na ional de Cercet ri Economice (proces-verbal nr. 8 din 9 octombrie 2015)

Elaborarea i tip rirea Culegerii a fost finan at în cadrul proiectului 15.220.06.13I Conferin a Interna ional tiin ifico-Practic „CRE TERE A ECONOMIC ÎN CONDI IILE GLOBALIZ RIP”, edi ia a X-a, câ tîgat la Concursul de Proiecte pentru Organizarea Manifest rilor tiin ifice Interna ionale pentru anul 2015, organizat de c tre CFCFA i finan at din bugetul de stat, contract de finan are nr.13/149 din 17 septembrie 2015.

Autorii poart r spundere pentru con inutul i corectitudinea textelor.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NA IONALE A C R II
 "Economic growth in conditions of globalization". International Conference on Theoretical and Applied Economic Practices (10; 2015; Chi in u).
 Economic growth in conditions of globalization = Cre terea economic în condi iile globaliz rii: International Conference on Theoretical and Applied Economic Practices, 10-th ed., oct. 15-16, 2015 : (în 2 vol) scientific com.: Stratan Alexandru (et.al.); ed. bord. Bîrc Iulita (et. al.).-Ch.:INCE, 2015.- ISBN 978-9975-4185-0-8.
 Vol.2, 2015.- 252 p.- Antetit.: Nat.Inst.for Economic Research, Acad.of Sciences of Moldova.- Tit. paral.: lb.rom., engl.- Texte: lb. rom., engl., rus .- Rez.:lb.engl.-Bibliogr.la sfâr itul ar. -200 ex.- ISBN 978-9975-4185-2-2.
 333:316.422(082)=135.1=111
 E 15

**Sec iunea III
ECONOMIE FINANCIAR I MONETAR
ÎN CONDI II DE CRIZ**

**Section III
FINANCIAL AND MONETARY ECONOMICS
IN CRISIS CONDITIONS**

Tatiana Manole, dr. hab., prof. univ., INCE	
Descentralizarea i asigurarea autonomiei financiare	10
Olena Sokolovska, PhD, Senior Researcher, Research Institute of Financial Law, State Fiscal Service of Ukraine, Kyiv	
Dmytro Sokolovskyi, PhD, Senior Researcher, Institute of Industrial Economics of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv	
VAT efficiency in the countries worldwide	17
Tudor Ciumara, dr., cercet tor tiin ific III, Centrul de Cercet ri Financiare i Monetare „Victor Sl vescu”, Bucure ti, România	
Iulia Lupu, dr., cercet tor tiin ific II, Centrul de Cercet ri Financiare i Monetare „Victor Sl vescu”, Bucure ti, România	
Conturarea rela iilor dintre ciclurile electorale i politicile economice	23
Elena P dorean, C.S.II, dr., Centrul de Cercet ri Financiare i Monetare „Victor Sl vescu”, Bucure ti, România	
Opinii asupra ader rii României la Zona Euro	27
Oleg Buga, doctor habilitat, profesor universitar, US „Alec Russo”, B l i	
Natalia Melnic, doctorand , UPS „Ion Creang ”	
Administrarea afacerilor mici i mijlocii: Studiu analitic	29
Mariana Rodica îrlea, conf. univ., dr., Universitatea Cre tin „Dimitrie Cantemir”, Bucure ti	
Dobânda i comisioanele bancare – elemente de cost ale creditului bancar	34
Diana Criclivaia, dr., conf. univ., USM	
Ion Certan, dr., IRIM	
Administrarea fiscal din Republica Moldova: prezent i viitor	38
Alexandru P dorean, drd. ASEM, România	
Impactului fiscalit ii asupra contribuabilului persoan fizic , în România	44
Victoria Postolache (Dogotari), drd., ASEM	
Rolul factorilor macropruden iali în dezvoltarea sectorului bancar în condi ii de incertitudine	46
2015	51
Ionel Leonida, PhD Researcher gr. III, Centre for Financial and Monetary Research „Victor Sl vescu”, Bucharest, Romania	
Structural trends in taxation in Romania after accession to the European Union	55
Ivan Luchian, conferen iar universitar, doctor, Institutul Interna ional de Management „IMI-NOVA”	
Aurelia epordei, lector superior, doctorand , Institutul Interna ional de Management „IMI-NOVA”	
Problemele fiscale de baz ale Uniunii Europene	60
Silvia Elena Isachi, PhD Student, assistant research, Centre for Financial and Monetary Research „Victor Sl vescu”	
Changes in behavior of economic agents and public administration in the tax area	66
Tatiana Manole, dr. hab., prof. univ., INCE	
Tatiana Ture chi, cercet tor tiin ific, INCE	
Eficien a politicii bugetar – fiscale	70

<i>Ana Preda, PhD Student, University of Craiova</i>	
<i>Mirela Monea, Associate Profesor, PhD, University of Petrosani</i>	
<i>Gheorghe Matei, Profesor, PhD, University of Craiova</i>	
Analiza corela ional a cererii asigur rilor de via	77
<i>Angela Belobrov, dr. în econ., conf. univ., ASEM</i>	
Incluziunea financiar în Republica Moldova: probleme i provoc ri	84
<i>Madalina Caraus, PhD Student, Lucian Blaga University of Sibiu</i>	
<i>Anne-Marie Bartalis, PhD Student, Lucian Blaga University of Sibiu</i>	
<i>Mirela Calugareanu, PhD Student, Lucian Blaga University of Sibiu</i>	
<i>Mihai-Aristotel Ungureanu, Professor PhD, Lucian Blaga University of Sibiu</i>	
Comparative study on the obligations of tax paid in Romania versus in Hungary	92
<i>Dorina Clichici, PhD, National Institute for Economic Research</i>	
Shortcomings of the financial stability framework in the Republic of Moldova	97
<i>Nicoleta Mihaila, scientific researcher III, Centre for Financial and Monetary Research „Victor Sl vescu”</i>	
Aspects concerning transaction costs and their impact on firm’s management	101
-	106
<i>Ludmila Staritina, PhD, Associate Professor, National Bank of Moldova</i>	
<i>Diana Sadoveanu, PhD, National Bank of Moldova</i>	
Financial stability: segments and indicators	111
<i>Ana-Petrina P un, PhD Student, Bucharest, UES, Romania</i>	
<i>Brezeanu Petre Brezeanu, Profesor, PhD, Bucharest, UES, Romania</i>	
<i>Flavius Florin R v il , MA., SNSPA, Romania</i>	
Tendin e privind serviciul datoriei publice guvernamentale interne i externe în România	120
-	125
<i>Ivan Luchian, doctor, conferen iar universitar, Institutul Interna ional de Management „IMI-NOVA”</i>	
<i>Iulita Bîrc , cercet tor tiin ific, INCE</i>	
Aspectele moderne ale evolu iei tiin elor financiare	129
<i>Veronica Vragaleva, PhD, scientific researcher, NIER, RM</i>	
Tackling electronic commerce – the tax administration perspective	135
-	140
<i>Dorin Slobozian, drd., UnA M, INCE</i>	
Eficien a politicii monetare în Republica Moldova	146
<i>Svetlana Dodon, PhD Student, NIER</i>	
Efficient management of the budget’s funds as a precondition of country’s sustainable development	152
<i>Sergiu Gherbovet, doctorand, INCE</i>	
Abordarea globaliz rii ca cauz a apari iilor crizelor financiare	155
<i>Viorica Popa, PhD student, NIER</i>	
The framework for regulating microfinance institutions: the experience of EU	159
<i>Cristina Panfil, cercet tor tiin ific, INCE</i>	
Evolu ia sistemului financiar al Republicii Moldova	165

Nelly Rodionova, <i>cercetător științific, INCE</i> Xenia Cotlearova, <i>student UABG</i>	
Evaluarea tendințelor demografice în contextul stabilității financiare a Republicii Moldovei	171
Laura Afteni, <i>cercetător științific, INCE</i>	
Sustenabilitatea finanțelor publice vs Stabilitatea financiară	175

**Secțiunea IV
POLITICI SOCIALE ȘI PIATA MUNCII**

**Section IV
SOCIAL POLICIES AND LABOUR MARKET**

Ion Holban, <i>dr., Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare al RM, Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale, Institutul de Inginerie Electronică și Nanotehnologii „D. Ghiu”</i> Cristina Petrov, <i>Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale</i>	
Sporirea nivelului intelectual al populației – pilonul central al politicii de creștere economică durabilă a țării	179
-	185
-	191
Marilena Doncean, <i>cercetător științific III grad, Academia Română, Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”</i>	
Ouăle de paști – repere ale dezvoltării strănii vechi la români	196
Tatiana Colesnicova, <i>PhD, Associate Professor, NIER</i> Ludmila Malahov, <i>scientific researcher, IMCS</i> Alexandru Colesnicov, <i>PhD, Associate Professor, IMCS</i>	
Some applications of IT in gender studies	201
Marilena Doncean, <i>cercetător științific III grad, Academia Română, Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”</i> Gheorghe Doncean, <i>dr., conf. univ., Universitatea Tehnică „Gh. Asachi”, Iași</i>	
Datini și obiceiuri de iarnă în spațiul transfrontalier Prut: colinda, plugu orol și semnatul	205
Iurie Caraman, <i>dr. în sociologie, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, A M</i>	
Aspecte ale politicilor culturale din Republica Moldova	210
Ecaterina Deleu, <i>drd, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, A M</i>	
Particularitățile evoluției fenomenului tinerilor moldoveni NEET în Italia: aspecte privind incluziunea socială	115
Anatolii Rojco, <i>dr., conferențiar cercetător, INCE</i> Svetlana Ivanov, <i>cercetător științific, INCE</i>	
Abordarea deprivativă în evaluarea surselor și oportunității de utilizare a acestora în Republica Moldova	219
Ecaterina Garabajii, <i>drd, cercetător științific, INCE</i>	
Evaluarea experienței ONG-urilor din țările UE în vederea diminuării excluziunii sociale	224
Cristina Arvintii, <i>drd, cercetător științific, INCE</i>	
Impactul migrației internaționale asupra dezvoltării Republicii Moldova	229

Eleonora Ciobanu, cercetător științific, INCE Srăcia multidimensională a gospodăriilor casnice și sănătatea	234
Lucia Cavaliuc, drd, INCE Actualitatea gestionării exodului potențialului intelectual în contextul economiei bazate pe cunoaștere	237
Alina Suslenco, dr., asist. Univ., Universitatea „Alec Russo” din Bălți Analiza potențialului uman din perspectiva dezvoltării durabile	242
	247

Sec iunea III
ECONOMIE FINANCIAR I
MONETAR ÎN CONDI II DE CRIZ

Section III
FINANCIAL AND MONETARY
ECONOMICS IN CRISIS
CONDITIONS

DESCENTRALIZAREA I ASIGURAREA AUTONOMIEI FINANCIARE

Tatiana Manole, dr. hab., prof. univ., INCE

„Se conduce bine de sus,
dar se administrează bine de jos”
(principiu francez)

În acest articol sunt evidențiate principiile autonomiei publice locale, conform Cartei Europene; sunt stipulate principiile descentralizării administrative. Descentralizarea este definită ca un proces de transfer al autorității și al responsabilităților administrative de la administrația centrală la cea locală în domeniile planificării, luării deciziilor, responsabilității legale și managementul serviciilor publice. Descentralizarea financiară este definită prin delimitarea împuternicirilor între Guvernul central și autoritățile publice locale, punerea la dispoziția autorităților locale a veniturilor necesare pentru exercitarea funcțiilor ce le revin acestor autorități, stabilitatea financiară a fiecărui teritoriu.

Cuvinte cheie: autonomie locală, autonomie financiară, descentralizare fiscală, descentralizare financiară, deconcentrare, delegare, devoluție.

In this article is highlighted the local autonomy principles according to the European Charter; there are set the principles of administrative decentralization. Decentralization is defined as a process of transfer of authority and administrative responsibilities from the central to the local planning, decision making, legal responsibility and public service management. Financial decentralization is defined by delimitation of the competences between central government and local authorities, providing to the local authorities of needed revenue in order to exercise their functions, financial stability of each territory.

Key words: local autonomy, financial autonomy, fiscal decentralization, financial decentralization, deconcentration, delegation, devolution.

Introducere

Legislația în domeniul finanțelor publice locale adoptată în 1999 și 2003 cu schimbările din 2005 și 2006, apoi schimbările esențiale în 2013 privind noua modalitate de finanțare a unităților administrativ-teritoriale, reprezintă etape în consolidarea sistemului finanțelor publice locale. În această perioadă au avut loc schimbări pozitive în sensul descentralizării financiare și creșterii gradului de autonomie financiară a APL, inclusiv prin posibilitățile de finanțare a cheltuielilor de capital.

În Republica Moldova statul garantează autonomia financiară a autorităților publice locale¹ datorită faptului că:

- bugetele unităților administrativ-teritoriale constituie elemente independente care se elaborează, se aprobă și se execută în condiții de autonomie financiară;
- veniturile încasate în buget, suplimentar la cele aprobate, și economiile de cheltuieli rămân la dispoziția autorităților administrației publice respective;
- orice delegare de funcții suplimentare din partea statului trebuie să fie însoțită de alocarea de resurse financiare necesare;
- suma veniturilor aprobate (prognozate) și neîncasate la buget și cheltuielile efectuate suplimentar nu se recuperează de la bugetul de alt nivel;
- autoritățile locale, prin structurile lor reprezentative, trebuie să fie consultate asupra procedurilor de redistribuire a resurselor alocate și modificărilor în legislația privind finanțele publice locale.

Un obiectiv important al autonomiei financiare locale este tendința de descentralizare a resurselor publice și dreptul efectiv de a gestiona în mod autonom bugetele locale, ceea ce va conduce la stabilirea și alocarea mai eficientă a resurselor financiare, armonizarea intereselor publice cu cele private și stimularea dezvoltării economice locale durabile.

Toate aceste prevederi corespund cu **Elementele autonomiei financiare, expuse în Carta Europeană – „Exercițiul autonom al puterii locale.**

1. Descentralizarea puterii și asigurarea autonomiei locale

Evoluțiile politice, economice și sociale din ultimii ani în Republica Moldova au pus în evidență necesitatea unei reforme profunde și reale în domeniul administrației publice, în special al celei locale.

Actualmente, descentralizarea puterii și asigurarea autonomiei locale este una din prioritățile strategice ale guvernării și unul din obiectivele principale definite într-un ir de documente și strategii. Considerăm că fundamentul autonomiei locale este **autonomia financiară**, ea fiind una din cele mai dificile probleme ale autonomiei locale. Legea administrației publice locale în vigoare la art. 4 prevede că unitățile administrativ-teritoriale, dispun de patrimoniu, beneficiază de autonomie financiară, au dreptul la inițiativă în tot ceea ce privește administrarea treburilor publice locale. Art. 89 din aceeași lege dezvoltă principiul autonomiei financiare stabilind că finanțele unităților administrativ-teritoriale se administrează în condițiile prevăzute de lege, conform principiilor autonomiei locale. Autoritățile administrației publice locale au dreptul la resurse financiare proprii, suficiente, proporțional cu competențele ce le revin, de care pot dispune liber

¹ Garanțiile autonomiei financiare prevăzute în Legea Finanțelor Publice Locale nr. 397-XV din 16 octombrie 2003, art.3.

în interesul colectivităților locale¹.

Descentralizarea finanțelor locale este o prioritate a economiei și a societății.

Reieșind din cele menționate mai sus, la prima vedere, s-ar putea crede că colectivitățile locale sunt dotate cu un cadru legal necesar pentru exercitarea liberă a autonomiei financiare, care corespunde prevederilor art. 9 din Carta Europeană, în realitate însă, situația este de altă natură. Autoritățile publice locale duc o lipsă cronică de finanțe, iar cea mai mare parte din bugetele locale le constituie transferurile din fondul de susținere financiară unităților administrativ-teritoriale, constituit în bugetul de stat. Prin ratificarea de către Republica Moldova (Parlamentul) la 16 iulie 1997 a documentului de o importanță deosebit: „**Carta Europeană a Autonomiei Locale**” (“**Carta Europeană : exercițiul autonom al puterii locale**”), Republica Moldova își asumă obligația constituirii unui sistem de administrație publică locală de standard european. Cu privire la însăși principiile de organizare a administrației publice locale stipulate în Carta Autonomiei Puterii Locale au fost doar formale.

Acest document deschide câmp larg de activitate liberă și autonomă pentru autoritățile publice locale. Astfel Carta Europeană garantează dreptul autorităților publice locale de a dispune de capacitate efectivă pentru a rezolva și administra, în cadrul legii, sub propria lor răspundere și în favoarea populației, o parte importantă din treburile publice. Acest drept este prevăzut și în Constituția Republicii Moldova, în Legea nr. 435-XVI din 28 decembrie 2006 privind administrația publică locală, care stabilește că autoritățile administrației publice locale beneficiază de autonomie decizională, organizațională, de gestiune financiară, că ele au dreptul la inițiativă în tot ceea ce privește administrarea treburilor publice locale, exercitându-și, în condițiile legii, autoritatea în limitele teritoriului administrat (vezi Strategia Națională de descentralizare, Partea I. Administrația publică locală : situația actuală și definirea problemelor).

Situația reală a autorităților publice locale nici pe departe nu corespunde modalităților de autonomie locală, nu corespunde prevederilor documentelor menționate mai sus. Este bine că Guvernul a conștientizat că în acest domeniu există mari probleme, că este nevoie de o reformă profundă și reală în domeniul administrației publice locale.

În Programul de activitate al Guvernului pentru anii 2011–2014 este expres stipulat: “*Apropierea Republicii Moldova de Uniunea Europeană se poate produce doar în condițiile unui stat în care structurile puternic ierarhizate sunt înlocuite cu structuri descentralizate, transparente și dinamice, întemeiate pe supremația legii, a drepturilor și libertăților civile. Guvernul va asigura corelarea reformei administrației centrale cu cea a administrației locale și transferul de competențe către autoritățile publice locale, inclusiv în domeniul finanțelor publice. Descentralizarea puterii și abilitarea autorităților publice locale cu puteri reale vor avea o contribuție majoră la dezvoltarea veritabilă a regiunilor, desconcentrând și activitatea economică pe întreg teritoriul Republicii Moldova*”².

Scopul esențial al descentralizării este oferirea serviciilor publice de mai bună calitate, la un preț mai redus, concomitent cu modernizarea structurilor care furnizează aceste servicii. O descentralizare administrativă poate oferi aceste condiții. În **Legea Republicii Moldova privind descentralizarea administrativă, Nr. 435 din 28.12.2006** (cu modificări și completări) (MO Nr. 29-31 din 02.03.2007) sunt stipulate **principiile descentralizării administrative**:

a) **principiul autonomiei locale**, care presupune garantarea dreptului și capacității efective a autorităților publice locale de a reglementa și gestiona, conform legii, sub propria lor responsabilitate și în interesul populației locale, o parte importantă din treburile publice;

b) **principiul subsidiarității**, care presupune exercitarea responsabilităților publice de către autoritățile care sunt cel mai aproape de cetățeni, cu excepția cazurilor în care intervenția autorităților de nivel superior prezintă avantaje evidente ce rezultă din volumul și natura responsabilităților și din necesitatea de a asigura eficacitatea acțiunii publice;

c) **principiul echității**, care presupune garantarea unor condiții și oportunități egale tuturor autorităților publice locale pentru a-și atinge obiectivele în realizarea competențelor lor;

d) **principiul integrității competențelor**, care presupune că orice competență atribuită autorităților publice locale trebuie să fie deplină și exclusivă, exercitarea acesteia nu poate fi contestată sau limitată de o altă autoritate decât în cazurile prevăzute de lege;

e) **principiul corespunderii resurselor cu competențele**, care presupune corespunderea resurselor financiare și materiale alocate autorităților publice locale cu volumul și natura competențelor ce le sunt atribuite pentru a asigura îndeplinirea eficientă a acestora;

f) **principiul solidarității financiare**, care presupune susținerea financiară de către stat a celor mai slab dezvoltate unități administrativ-teritoriale, în special prin aplicarea unor mecanisme de repartizare financiară echitabilă;

g) **principiul dialogului instituțional**, care presupune informarea și consultarea de către stat, în timp util, a autorităților publice locale, în procesul de planificare și de luare a deciziilor, prin structurile lor asociative, asupra oricărui chestiuni ce le privesc în mod direct ori sunt legate de procesul descentralizării administrative;

h) **principiul parteneriatului public-privat, public-public, public-civil**, care presupune garantarea unor posibilități reale de cooperare între guvern, autoritățile locale, sectorul privat și societatea civilă;

i) **principiul responsabilității autorităților administrației publice locale**, care presupune, în limitele competențelor ce le revin, obligativitatea realizării unor standarde minime de calitate stabilite de lege la prestarea serviciilor publice și de utilitate publică de care sunt responsabile.

¹ Legea privind administrația publică locală. Nr.436 din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 32-35 din 09.03.2007, art. 116.

² Regulamentul privind modul de aplicare a costului standard per elev pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general, finanțate din bugetele unităților administrativ-teritoriale (MO al Republicii Moldova din 5 octombrie 2012, Nr. 209-211 (4247-4249).

Astfel descentralizarea poate fi definit ca un proces de transfer de competen administrativ i financiar de la nivelul administra iei publice centrale la nivelul administra iei publice locale sau c tre sectorul privat.

Descentralizarea administra iei publice se refer la procesul de cre tere a autonomiei unit ilor administrativ-teritoriile, a colectivit ilor locale prin transferul de noi responsabilit i decizionale, precum i de resurse financiare i patrimoniale, cu respectarea principiului subsidiaritat ii (*solu ionarea problemelor ap rute...la cel mai apropiat nivel decizional al acestora*), reducerii cheltuielilor curente (recurente) i cre terea transparen ei în rela ia cu cet enii, cre terea calit ii i accesului la servicii publice.

Descentralizarea este, deci, un proces de transfer al autorit ii i al responsabilit ilor administrative de la administra ia central la cea local în domeniile planific rii, lu rii deciziilor, responsabilit ii legale i managementul serviciilor publice. Spre deosebire de descentralizare, deconcentrarea este un proces de delegare i exercitare ale autorit ii i responsabilit ilor administrative i financiare de la nivel central la nivel teritorial, în cadrul aceleia i structuri. Autonomia local necesit descentralizare financiar i descentralizare fiscal .

În cadrul descentraliz rii administrative, un element de baz este **descentralizare financiar** . F r ea nu poate fi vorba de nici un fel de descentralizare, pentru c delegarea competen elor c tre administra ia public local va avea un efect nul f r stabilirea unui mecanism clar i func ional de acoperire financiar .

În ultimii ani (2013-2014) în Republica Moldova s-au creat multe premise atât pe plan legislativ, cât i administrativ pentru ca acest principiu fundamental al economiei s func ioneze coerent i eficient.

Descentralizarea financiar îmbrac dou forme: una fiscal aferent veniturilor autorit ilor locale, numit **descentralizare fiscal** i una bugetar , corespunz toare cheltuielilor publice locale, numit **descentralizare bugetar** .

Descentralizarea fiscal – se prezint ca o autonomie fiscal care caracterizeaz raportul dintre veniturile locale (proprii) i transferurile de la bugetul de stat. **Descentralizarea fiscal m soar** gradul de autofinan are.

Scopul fundamental al procesului de descentralizare este de a îmbun t i calitatea managementului serviciilor publice, asigurând o **alocare mai eficient a resurselor i cre terea responsabilit ilor în utilizarea lor**. Astfel, nevoile cet enilor sunt mult mai bine servite din cauz c ele sunt mult mai bine cunoscute la nivel local decât la nivel central.

La nivel local în Republica Moldova sau acumulat un ir de probleme care împiedic realizarea descentraliz rii financiare i deci, se cere o urgentare a rezolv rii lor. Astfel, în Republica Moldova autonomia local se confrunt cu un ir de probleme, formulate în Strategie, cum ar fi:

Autonomie financiar limitat în ceea ce prive te impozitele i taxele locale, poten ial fiscal insuficient, lips a stimulentele de extindere a bazei fiscale; dependen bugetar a fiec rui nivel al administra iei publice fa de cel imediat superior; ineficien a sistemului existent de transferuri între APC i APL de diferite niveluri; capacitate sc zut de a analiza în mod complex rezultatele execu iilor bugetare locale, f r apelarea la performan a rezultatelor ob inute. Drept argumente poate sluji situa ia:

1. Unit ile administrativ-teritoriale din Republica Moldova dispun de o baz fiscal insuficient .
2. Economii locale sunt foarte slabe i nu au capacitatea de a genera venituri la un nivel satisf c tor pentru bugetele locale.
3. Veniturile limitate nu permit responsabilizarea autorit ilor APL în fa a cet enilor din comunitate.
4. Sursele proprii în multe localit i sunt foarte limitate i nu pot servi drept baz pentru a rezolva în mod independent multe probleme de interes comunal.
5. Administra ia public local nu dispune de surse proprii de venit importante i, ca urmare, nu pot decide i rezolva în mod independent multe dintre problemele ap rute în comunitate.
6. Impozitele i taxele locale actuale genereaz sume mici, care reprezint un procent redus din bugetele locale – mai pu in de 15% din veniturile bugetelor locale, în plus, autorit ile APL au o capacitate limitat de: (i) a modifica nivelurile sau baza impozitelor i taxelor locale prev zute în Codul Fiscal; (ii) a reevalua periodic proprietatea imobiliar ; (iii) a stabili facilit i fiscale proprii pentru impozitele i taxele locale.
7. Pân la aprobarea Legii Finan elor Publice Locale nr. 267, bugetele autorit ilor administra iei publice de nivel întâi, erau în dependen direct de cele de nivel doi, din 2014 situa ia s-a schimbat radical în rela iile interbugetare.
8. Sistemul de transferuri, începând cu introducerea noii formule de finan are a unit ilor administrativ-teritoriale, ofer transparen i responsabilitate din partea APL.
9. Autorit ile publice locale dispun atât de o baz fiscal insuficient , cât i de o autonomie financiar limitat .
10. Criza finan elor publice din multe ri ale Uniunii Europene ridic vigilen a guvernelor fa de politica bugetar-fiscal , de nivelul deficitului bugetar fa de PIB. Prin politica bugetar-fiscal se poate asigura echilibrul financiar public. Dar deficitul fiscal se refer la toate componentele bugetului public na ional. E de men ionat, c bugetul de stat este pilonul sistemului bugetar i, prin urmare, la echilibrarea bugetar un rol foarte mare îl are bugetul de stat. Din bugetul de stat se fac transferuri de echilibrare în bugetul asigur rilor sociale de stat, în bugetul unit ilor administrativ-teritoriale i în fondurile de asigurare obligatorie i asisten medical . Prin mecanismul transferurilor se construiesc rela iile interbugetare între bugetul de stat i celelalte componente ale bugetului public na ional.

Pentru a avea o autonomie financiar real este nevoie de **descentralizarea fiscal** , care, din punctul nostru de vedere, ar însemna – dreptul autorit ilor publice locale s aplice impozite i taxe locale în baza Codului Fiscal, dar suntem împotriva „cotei plafonate” pentru taxele locale, stabilit de Parlamentul Republicii Moldova. „Cota plafonat ” aduce pierderi de venituri în bugetele locale Consider m, c autorit ile publice locale trebuie s fie abilitate cu dreptul de a stabili unele taxe locale în baza deciziei Consiliului administra ie publice locale (de exemplu, taxa de salubritate, taxa pentru utilizarea p durii în scop de odihn , a parcurilor etc.).

Autoritățile publice locale nu dispun de mijloace bugetare pentru dezvoltarea drumurilor locale. Infrastructura locală, în deosebi, la nivelul întâi este în stare deplorabilă. Din contul mijloacelor acumulate din taxa locală privind amenajarea teritoriului este imposibil de reparat și de întreținut drumurile locale la un nivel suficient. Parlamentul Republicii Moldova a primit Hotărârea (la începutul anului 2014) de a aloca unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi o sumă de circa 300 mii (319 mii lei) lei sub formă de compensații pentru dezvoltarea drumurilor locale (construcția, reparația, întreținerea), considerate cele mai principale (de exemplu drumul până la coală, până la grădini, până la punctul medical sau primărie). Considerăm că acesta este un suport, fie minim, pentru început.

Impozitele și taxele locale generează sume mici de venituri în bugetele locale (mai puțin de 15% din veniturile bugetelor locale), pe de o parte, din cauza economiilor locale slabe, iar, pe de altă parte, autoritățile locale nu dispun de drepturi și de pârghii reale pentru a contribuiabilii să-și onoreze obligațiile lor la timp și în cuantumul necesar fața de buget. Avem în vedere statutul percepătorului fiscal, lipsit de pârghii de influență.

11. Planificarea bugetară este la un nivel scăzut, fapt ce ne demonstrează modificarea bugetului de stat foarte des pe parcursul execuției lui. Planificarea bugetelor locale pe termen mediu conform CBTM este imprevizibilă, deoarece bugetul de stat pe parcursul execuției sale se modifică foarte des, lucru inadmisibil de timpuriu financiar, care admite o modificare până la 25% din bugetul adoptat de Parlament.

12. Programele bugetare trebuie supuse analizei cost-beneficiu la toate nivelurile. Implementarea analizei cost-beneficiu (ACB) va contribui la introducerea unui management financiar performant, orientat spre rezultate și eficiența cheltuielilor bugetare.

Din cele expuse mai sus vedem că sunt multe probleme cu care se confruntă finanțele publice locale și sistemul bugetar la nivel local.

Considerăm că problemele apărute ar putea fi soluționate mai ușor dacă am avea o descentralizare financiară reală, care ar schimba sistemul actual al finanțelor publice locale. Totodată este foarte necesar de menținut o disciplină financiară rigidă, să fie asigurat echitatea în alocarea resurselor financiare pentru toate unitățile administrativ-teritoriale.

Adeseori, în Republica Moldova, pentru unele administrații publice locale cu o bază fiscală slabă, descentralizarea și autonomia financiară devin o sperietoare, crezându-se că veniturile proprii vor fi suportul principal în asigurarea administrației publice locale. Dar aceasta nu este adevărat. Practicările din Uniunea Europeană demonstrează că și celele unități administrativ-teritoriale, care au surse proprii în cuantum de 20% din veniturile totale, iar 80% de surse vin din bugetul de stat, au autonomie financiară. Cum să explicăm aceasta? Prin faptul că autonomia financiară nu ia în considerare de unde vin sursele, dar există dreptul autorităților locale de a gestiona aceste surse, reieșind din necesitățile prioritare ale comunității. Toate autoritățile administrativ-teritoriale, indiferent de baza lor fiscală, sunt în drept să ofere populației servicii de calitate. În această constă esența autonomiei financiare!

Se cunosc mai multe **modele de descentralizare:**

1. **Devoluția** – este situația în care autoritățile publice locale de sine stătătoare primesc responsabilitatea de a asigura anumite servicii publice împreună cu autoritatea de a impune impozite și taxe pentru a finanța serviciile respective. În acest caz autoritățile locale au o libertate considerabilă în a alege compoziția și nivelul serviciului pe care îl vor oferi. Administrația centrală poate oferi sprijin financiar prin intermediul transferurilor. Procesul decizional prin care se hotărâște impozitarea și cheltuirea banilor publici trebuie să fie structurat astfel încât să fie reprezentate vederile tuturor cetățenilor. De aceea, conceptele de democrație, descentralizare fiscală și eficiența sectorului public sunt strâns legate.

2. **Deconcentrarea** – înseamnă descentralizarea ministerelor. Deconcentrarea cu autoritate înseamnă că agențiile sau birourile teritoriale ale ministerelor sunt abilitate să ia decizii în mod independent. Deconcentrarea fără autoritate înseamnă că orice decizie trebuie aprobată la centru. În sens larg, **deconcentrare** este un **proces de delegare și exercitare** ale autorității și responsabilităților administrative și financiare de la nivel central la nivel teritorial, în cadrul aceleiași structuri.

3. **Delegarea** – este un nivel intermediar între devoluție și deconcentrare. Autoritățile locale primesc sarcina de a asigura anumite servicii dar sunt supuse controlului administrației centrale care în mod normal trebuie să asigure resursele financiare.

După cum a fost menționat mai sus, **descentralizarea financiară este componenta majoră a descentralizării.**

2. Descentralizarea financiară – o oportunitate a guvernării

Conceptul de descentralizare financiară în Republica Moldova a luat amploare la mijlocul anului 2012, odată cu aprobarea Legii cu privire la Strategia națională de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012-2015. Aprobarea acestui document important include acțiuni concrete, care reiese din planurile de activitate. Implementarea strategiei guvernului privind descentralizarea va avea un impact pozitiv asupra sistemului actual de management al finanțelor publice, în corespundere cu standardele și bunele practici internaționale.

E de menționat că în această direcție au fost făcuți pași importanți, atât la propunerea Guvernului, cât și prin diverse inițiative locale ale autorităților alese. Astfel, Guvernul a întreprins acțiuni importante în vederea îmbunătățirii unor aspecte ce țin de cadrul legal în domeniul finanțelor locale, și-a propus sprijinirea descentralizării în domenii-cheie și cu impact social, precum educația, asistența socială etc. Pentru ca asistența statului să fie acordată prin intermediul autorităților locale, Guvernul a lansat un larg proces consultativ și a creat mecanismele instituționale corespunzătoare de cooperare cu administrația publică locală și cu alți actori sociali în vederea unei abordări sistematice a procesului de descentralizare. Pe de altă parte, multe autorități publice locale de nivelul întâi și nivelul al doilea au avut inițiative de succes pentru promovarea unor proiecte de dezvoltare, și-au asumat mărișoarele dificultăți de restructurare a sistemelor de subvenții sociale și au

demonstrat mult deschidere și competență în dialogul cu administrația publică centrală¹.

Complexitatea procesului de planificare strategică derivă din analiza inițială a condițiilor existente la nivel local, a interacțiunilor specifice din cadrul comunității și a factorilor externi care influențează comunitatea. Pe de altă parte, schimbările ce urmează să fie făcute trebuie să influențeze întreaga comunitate. Sunt, astfel, combinate perspectivele pe termen lung cu acțiunile pe termen scurt. Prin utilizarea planificării strategice, comunitățile locale și administrațiile publice locale devin mai eficiente. Prin utilizarea planificării strategice, se formează competențe la nivel decizional și executiv al administrației publice locale pentru utilizarea celor mai moderne și mai actuale instrumente de lucru pentru dezvoltarea economică și socială a localităților, vizându-se, astfel, satisfacerea nevoilor și a intereselor tuturor membrilor comunității locale.

Principalele Strategii în domeniul descentralizării ce vin întru îndeplinirea Strategiei Naționale de Dezvoltare "Moldova 2020", în prezent sunt: Strategia națională de descentralizare pentru anii 2012-2015 aprobată prin Legea nr. 68 din 05.04.2012 și **Strategia de dezvoltare a managementului finanțelor publice 2013-2020** aprobată prin hotărârea Guvernului nr. 573 din 6 august 2013.

Descentralizarea poate fi concepută și ca un transfer de competență administrativă și financiară de la nivelul administrației publice centrale la nivelul administrației publice locale sau către sectorul privat.

Pentru autoritățile locale descentralizarea înseamnă posibilitatea lor de a se autoconduce. Procesul descentralizării oferă administrației publice locale puteri și responsabilități în trei sfere: **politic, administrativ-organizațional și financiar**. Aceste puteri trebuie exercitate în condiții de autonomie, care presupune libertatea neîngrădită de luare și exercitare a deciziilor în condițiile respectării legalității, încadrării în politicile naționale și responsabilizării în fața cetățeanului².

Elaborarea strategiilor a derivat din necesitatea planificării strategice a procesului de descentralizare, pentru a consolida capacitățile autorităților administrației publice locale, a îmbunătăți managementul și calitatea serviciilor publice prestate cetățenilor³. După cum am menționat mai sus, fundamentul autonomiei locale este descentralizarea și autonomia financiară.

Descentralizarea financiară înseamnă delimitarea împuternicirilor între Guvernul central și autoritățile publice locale, punerea la dispoziția autorităților locale a veniturilor necesare pentru exercitarea funcțiilor ce le revin acestor autorități, stabilitatea financiară a fiecărui teritoriu. Fiecare unitate administrativ-teritorială are dreptul, în cadrul politicilor economice naționale, la deținerea autonomă și liberă a unor resurse proprii, de care poate dispune în mod liber în exercitarea atribuțiilor sale.

Totodată este de menționat că descentralizarea financiară este componenta majoră a descentralizării. În cadrul descentralizării financiare se pot desprinde trei aspecte:

1. coordonatele reformei locale;
2. gradul descentralizării fiscale;
3. disfuncționalitățile create ca urmare a trecerii de la centralizare la descentralizare.

1. Reforma locală trebuie să aibă în vedere următoarele coordonate:

- definirea clară a rolului și responsabilităților administrațiilor locale;
- crearea unei baze de venituri fiscale stabilite și susținute de administrațiile locale luând în considerare efectul inflației și al declinului economic;
- reconsiderarea actualului sistem de transfer de la bugetul de stat folosit exclusiv pentru acoperirea diferențelor dintre veniturile încasate și cheltuielile curente.

2. Gradul de descentralizare fiscal :

Analizând structura veniturilor bugetelor unităților administrativ-teritoriale putem constata că autonomia financiară a administrațiilor publice locale în majoritatea localităților a înregistrat o creștere, totuși la nivel local se întâlnesc multe probleme nerezolvate.

3. Disfuncționalitățile create:

Aceste disfuncționalități sunt provocate de trecerea de la centralizare la descentralizare, frica cadrelor responsabile de reforme care nu vor reuși, conservatismul unor funcționari etc.

3. Descentralizarea fiscal – condițiile asigurării descentralizării financiare

În scopul atingerii obiectivului general de descentralizare financiară este necesară descentralizarea fiscală. **Descentralizarea fiscală** reprezintă un factor important de influență asupra autonomiei administrației locale. Prin aceasta, autoritățile administrației publice locale sunt investite cu dreptul de a institui și administra unele impozite și taxe locale pentru asigurarea de resurse financiare ce sunt necesare pentru acoperirea cheltuielilor din bugetele locale. Un aspect important în analiza descentralizării fiscale este reprezentat de o echilibrare corespunzătoare între funcțiile autorităților și resursele financiare necesare exercitării acestor atribuții ale autorităților.

Este de înțeles că problemele majore, de interes național, strategic, apar în finanțarea centrală (apărare, ordine public, administrație de stat, relații externe, învățământ superior, sănătate etc.).

Descentralizarea înseamnă transferul de responsabilitate de la un nivel al guvernului la altul, bazat pe un ir de

¹ Legea pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2015. Nr. 68 din 05.04.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.07.2012, nr.143-148/465;

² Legea pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2015. Nr. 68 din 05.04.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.07.2012, nr.143-148/465;

³ Ibidem

instrumente fiscale, politice și administrative. Aceste instrumente determină gradul de delegare a competențelor. Domeniile de descentralizare sunt destul de complexe. Astfel, descentralizarea fiscală stabilește cine și ce impozite instituie și colectează, cine și ce cheltuieli efectuează și în ce mod este rectificat orice dezechilibru pe verticală.

Descentralizarea fiscală este una dintre cerințele fundamentale pentru ca administrațiile locale să poată fi independente și viabile. Dependența de administrația centrală, prin fiscalitate, transferuri și finanțarea infrastructurii elimină capacitatea administrațiilor locale și a cetățenilor lor de a lua decizii referitoare la serviciile publice pe care ei le-ar fi dorit și modul în care doresc ca aceste servicii să fie prestate.

Din cauza constrângerii capacității fiscale administrația publică nu va putea implementa metode de furnizare alternativă de servicii. Este recunoscut faptul că serviciile publice sunt în funcție de veniturile publice. La fel este și pentru unele servicii publice, cum ar fi iluminatul străzilor, activitatea poliției etc. este greu de identificat în mod individual beneficiul și costul lor, și de aceea în acest caz este recomandat un impozit general impus populației din teritoriul dat. Alte servicii ca cele comunale (apă, căldură etc.) trebuie finanțate prin prețuri de consum impuse beneficiarilor. În acest caz populația rezidentă poate decide calitatea și cantitatea bunului pe care doresc să-l consume. Relațiile dintre administrația locală și publică pot fi facilitate numai în condițiile unei descentralizări reale și ale unei autonomii financiare.

Descentralizarea fiscală merge concomitent cu autonomia financiară. E de menționat, că descentralizarea fiscală nu înseamnă, în principiu, dreptul de a pune impozite și taxe pentru cetățenii din teritoriul administrat. Aceasta înseamnă mai degrabă:

- o planificare de lungă durată a bazei fiscale constituită din venituri proprii colectate în baza impozitelor și taxelor, care răsare direct și integral în bugetul local;
- defalcările de la veniturile generale de stat, care sunt parte a bazei fiscale a teritoriului dat și care sunt colectate în teritoriul dat, conform unei fracțiuni stipulate în legea bugetului de stat, să fie un venit constant și echitabil;
- dreptul administrației publice locale de a aloca aceste resurse în binele comunității;
- descentralizarea fiscală se realizează și prin faptul că, cazul Republicii Moldova, în Codul Fiscal al Republicii Moldova sistemul fiscal cuprinde două niveluri de impozite: impozite de stat (generale, regularizatoare) și impozite și taxe locale. Prin această departajare este realizat principiul descentralizării fiscale.
- Însă, în opinia noastră, autoritățile locale trebuie să aibă dreptul să pună și unele taxe locale în interesul comunității și dezvoltării teritoriului dat.

Descentralizarea fiscală are în esență **două componente:**

1. Crearea și întărirea unor autorități locale autonome - aducerea actului de guvernare mai aproape de cetățeni;
2. Raționalizarea relațiilor fiscale dintre guvernul central și autoritățile publice locale urmărind crearea unui echilibru între responsabilitățile autorităților locale și resursele materiale, financiare de care acestea dispun.

Descentralizarea fiscală în sensul larg al noțiunii ar însemna că în statele de tip federal (ca Rusia, SUA ș.a.) sistemul fiscal depinde de structura politico-organizatorică a statului și presupune existența fiscalității la nivel federal, la nivel de subiecți ai federației sau state și la nivel local.

Dar principiile despre care am scris mai sus sunt comune pentru oricare nivel privind descentralizarea fiscală.

Descentralizarea fiscală reală este baza realizării autonomiei financiare. Creșterea autonomiei financiare a unităților administrative-teritoriale de I și al II nivel de administrare va contribui la sporirea bunăstării populației, utilizarea eficientă a resurselor financiare proprii, perfecționarea mijloacelor de echilibrare, protecția legală a autonomiei locale.

Descentralizarea fiscală – se prezintă ca o autonomie fiscală care caracterizează raportul dintre veniturile locale (proprii) și transferurile de la bugetul de stat, ea măsoară gradul de autofinanțare.

Autonomia financiară la nivel local necesită stabilirea unui cadru normativ favorabil autonomiei efective a finanțelor locale, ceea ce va întări stabilitatea bugetelor locale, va garanta predictibilitatea și motivația cetățenilor pentru creșterea economică, pentru mobilizarea de resurse și participare efectivă a comunităților la realizarea obiectivelor de interes public local.

E de menționat, că **descentralizarea** permite autorităților locale să se autoconducă, fiind, totodată controlate de organele centrale.

Concluzii generale și propuneri

În urma investigațiilor efectuate asupra problemelor ce țin de autonomia locală și descentralizarea financiară pot fi formulate următoarele *concluzii și recomandări:*

1. Descentralizarea financiară este una din prioritățile actualei guvernări și una din cele mai importante reforme în domeniul finanțelor publice. Aceasta are ca obiectiv principal perfecționarea actualului sistem de finanțare publice locale, astfel încât să se asigure autonomia financiară a administrației publice locale, cu menținerea disciplinei financiare, maximizarea eficienței și asigurarea echității în alocarea resurselor. În ultima perioadă, în această direcție au fost făcute pași importanți, atât la propunerea Guvernului, cât și prin diverse inițiative locale ale autorităților alese. Astfel, Guvernul a întreprins acțiuni importante în vederea îmbunătățirii unor aspecte ce țin de cadrul legal în domeniul finanțelor locale, și-a propus sprijinirea descentralizării în domenii-cheie și cu impact social, precum noua modalitate de elaborare a bugetelor unităților administrativ-teritoriale, în domeniul educației s-a elaborat o nouă metodologie de finanțare prin calcularea costului standard per elev ș.a.

2. Principalele Strategii în domeniul descentralizării ce vin întru îndeplinirea Strategiei Naționale de Dezvoltare "Moldova 2020", în prezent sunt: Strategia națională de descentralizare pentru anii 2012-2015 și Strategia de dezvoltare a managementului finanțelor publice 2013-2020; Strategia „Educația 2020” în baza căreia s-a elaborat Strategia Sectorială de dezvoltare în domeniul învățământului pentru anii 2014-2020. Elaborarea strategiilor a derivat din necesitatea planificării strategice a procesului de descentralizare, pentru a consolida capacitățile autorităților locale administrate, a

îmbunătățirea managementului și calitatea serviciilor publice prestate cetățenilor.

3. În scopul coordonării integrate a procesului de planificare strategică și sectorială în domeniile pasibile descentralizării, prevederile Strategiilor au fost corelate cu documentele de politici relevante, cu reforma administrației publice centrale, cu alte reforme ce reprezintă o continuitate operațională a acțiunilor Strategiilor susmenționate. Adoptarea Strategiilor de către Guvern demonstrează angajamentul Guvernului Republicii Moldova de a îmbunătăți gestionarea finanțelor publice și promovarea proceselor și sistemelor ce garantează responsabilitatea, transparența, respectarea drepturilor omului, în conformitate cu standardele și practicile europene.

4. Stabilirea unor principii și reguli care să conducă la consolidarea disciplinei bugetar-fiscale, precum și dezvoltarea unor proceduri transparente privind formarea și administrarea bugetului public național și a componentelor acestuia, sunt condiții indispensabile pentru realizarea obiectivului de stabilitate macroeconomică și durabilitate financiară pe termen mediu și lung, asumat în cadrul mai multor documente de politici și documente de planificare strategică ale Guvernului Republicii Moldova. Descentralizarea financiară are la bază un set de principii general acceptate în studiile realizate pe plan mondial în domeniul descentralizării și anume: principiul subsidiarității, corelarea veniturilor în raport cu responsabilitățile, echitatea veniturilor transferate variabil direct proporțional cu nevoile financiare și invers proporțional cu capacitatea financiară, obiectivitatea, stimularea eficientă a sistemului de venituri transferate administrației publice locale, predictibilitatea, autonomia.

5. De asemenea, sunt necesare un set de alte măsuri aferente descentralizării financiare ce urmează să fie abordate prin schimbări regulatorii. Strategiile sectoriale vor furniza clarificări și ghiduri suplimentare în privința transferurilor condiționate (cu destinație specială), subvențiilor, reglementărilor tarifare.

6. Ministerul Finanțelor, în calitate de lider al eforturilor de descentralizare, are nevoie de o subdiviziune puternică de asigurare a relațiilor între nivelurile de administrație.

7. Tot de o importanță deosebită sunt activitățile continue de coordonare și consolidare a capacității administrației publice locale de a implementa schimbările. În special, trebuie întărite capacitățile de elaborare a bugetelor locale și management financiar local în condițiile create de noul sistem de finanțare a administrațiilor publice locale.

BIBLIOGRAFIE

1. Legea privind administrația publică locală. Nr.436 din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 32-35 din 09.03.2007, art. 116.
2. Regulamentul privind modul de aplicare a costului standard per elev pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general, finanțate din bugetele unităților administrativ-teritoriale. În: MO al Republicii Moldova din 5 octombrie 2012, Nr. 209-211 (4247-4249).
3. Legea pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2015. Nr. 68 din 05.04.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.07.2012, nr.143-148/465.

VAT EFFICIENCY IN THE COUNTRIES WORLDWIDE

Olena Sokolovska, PhD, Senior Researcher,
 Research Institute of Financial Law, State Fiscal Service of Ukraine, Kyiv ¹
 Dmytro Sokolovskyi, PhD, Senior Researcher,
 Institute of Industrial Economics of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv ²

The article aims to estimate the efficiency of value-added tax (VAT) collection in the countries worldwide. In a large part of developing and transition countries VAT performs primarily fiscal function, being the main source of budget revenue (for example in 2014 in Ukraine the revenue obtained from VAT was 51% of total tax revenue, in Moldova it achieved 58,2%). At the same time the shadow economy particularly in form of corruption and tax evasion that exists in these countries leads to a considerable tax gap which in turns reduces VAT efficiency.

So, the present study intends to define the VAT efficiency ratio in countries of the world. Preliminary theoretical and methodological analysis allowed us to use for calculations a modification of widespread formula, considering in a certain way a tax evasion process. We investigated the dependence between VAT efficiency ratio and size of shadow sector and level of corruption in countries.

This research will allow further investigation of the strategies for establishing of optimal VAT rates depending on efficiency of its levying and size of taxpayers which in turns will contribute to raising efficiency of VAT administration, to the reduction of shadow sector and to the economic growth.

Key words: VAT, efficiency, shadow sector, corruption.

Introduction

In the latter half of the 20th century the taxation of consumption in most countries of the world became based on value-added taxes instead of sales taxes.

This determined an increase in revenue obtained from VAT collection and simultaneous increase of complexity of its administration. The tax exemptions, tax incentives, zero-tax rates etc. could be considered one of the main reasons of administration’s complexity, which in turns favored to the growth of the shadow sector and the level of corruption.

These negative factors can be diminished considerably by an effective VAT. Commonly it implies the minimum difference between estimated and actually collected tax revenue. I.e. it is referred to the tax compliance. In turn the estimation of VAT efficiency can provide the necessary information concerning level of VAT compliance in given country in order to determine the directions of improving of VAT administration.

So, this article aims to estimate quantitatively the efficiency of VAT collection in the countries of the world in order to investigate the dependence between VAT efficiency ratio and size of shadow sector and level of corruption.

Literature review

There are a number of theoretical and empirical studies aiming to estimate a tax compliance rates in the countries.

A large part of them consider a VAT compliance rate as ratio of actual VAT revenue to estimated VAT liabilities. In the Table 1 we summarize main previous studies in this area.

As it was mentioned above the efficiency of consumption taxes is closely associated with tax compliance rate. The main characteristic of this rate, and accordingly of the tax efficiency, is the estimation of the tax gap arising in consequence of tax non-compliance.

Methodology

Broadly speaking all these estimations meet the definition of M. Keen (2013), according to which the compliance gap is simply the difference between the amount of VAT that is payable in principle and that actually received by government, expressed as a proportion of the former.

I.e. VAT efficiency ratio is

$$Ef_{VAT} = \frac{REV_{VAT\_act}}{REV_{VAT\_est}} \tag{1}$$

where REV_{VAT_act} and REV_{VAT_est} denote the actual and estimated VAT revenue respectively.

Economically, this efficiency ratio reflects the ability of government to collect tax revenue. The lower it is, the higher is the difference between real and declared income, and the fewer economic agents pay taxes.

But it should be noted that calculation of this index as ratio of actual revenue obtained from collection taxes to estimated one does not take into account the fact that decrease in the tax revenue can be determined not only by shifting to the shadow sector, but also by decrease in production and sales, by using the tax planning strategies (tax avoidance), by applying tax exemptions, tax incentives, zero-tax rates etc. in the tax system; although these factors lead to the reduction of tax efficiency ratio, they conform to the current law.

¹ Sokolovska Olena, elena.lukyanenko@gmail.com

² Sokolovskyi Dmytro, dmy.falko@gmail.com

Table 1

Authors	Sample and period	VAT compliance rate formula	Main findings
Agha & Houghton (1996)	17 OECD countries, 1987	$\frac{\text{Actual VAT revenue}}{\text{Estimated VAT liabilities}}$	A higher VAT rate is associated with lower compliance. Compliance is substantially lower with multiple VAT rates. The more time to comply VAT the more is VAT compliance rate. The lesser country's population, the better is the VAT compliance.
Andrews & Mansoor (1996)	9 European countries, 1990-1993	$\frac{\text{Tax compliance ratio}}{\text{Actual Revenue} / \text{Potential Revenue}}$	Tax compliance is a major issue in most analyzed countries. The ratio of actual to potential revenues (effective tax rates) is much lower than the official payroll tax rates.
Tanzi & Davoodi (2000)	83 countries, 1980-1997	$\frac{\text{Actual VAT revenue}}{\text{GDP}} / \text{Std VAT rate}$ {0;1}	The higher is the ratio, the more productive is VAT system. The lower is the ratio the more widespread is the extent of exemptions, tax evasion or weak tax administration. The higher is perception of corruption the lower is VAT efficiency ratios
Nam et al. (2001)	10 EU countries, 1994-1996	$\frac{\text{Tax collection performance ratio:}}{\text{Collected VAT revenue}} / \frac{\text{Collected hypothetical VAT revenue}}$	Positive correlation between the tax evasion and the level of VAT tax rates was less significant in the EU countries.
Otranto et al. (2003)	Italy, 1982-2001.	$\text{Estimated VAT revenue} - \text{Actual VAT revenue}$	There is a positive relationship between VAT evasion and such factors as GDP, the share of the fiscal burden, the ratio of gross profits, the value added over the economy. The amnesty granted by government to tax evaders can have a negative effect on the level of the VAT gap
Daniel et al. (2003)	Emerging market and industrial economies	$\frac{\text{Effective indirect tax rate:}}{\text{All domestic taxes on goods\&services}} / \frac{\text{Private consumption}}$	A noticeable difference in effective indirect tax rates between industrial and emerging market economies. Emerging market economies generally have lower revenue ratios and effective tax rates than industrial countries. A considerable difference, measured by the coefficient of variation, in the volatility of effective tax rates.
O'Donoaghue et al. (2004)	12 EU countries, 1998	$\frac{\text{Effective indirect tax rate:}}{\text{Consumption taxes}} / \frac{\text{Total household income}}$	The effective indirect tax is on average three times higher for the bottom income decile than for the top decile
Christie & Holzner (2006)	29 EU countries, 2000-2003	$\frac{\text{Actual VAT revenue}}{\text{Estimated VAT liabilities}}$	VAT compliance is not affected by issues of inequality or poverty. A higher weighted average VAT rate reduces VAT compliance while a greater quality of judicial/legal system increases it. Countries where local authorities have more power have lower levels of VAT compliance.
Reckon LLP Report (2009)	25 EU countries, 2000-2006	$\frac{\text{VAT gap share:}}{\text{VAT gap}} / \frac{\text{Theoretical VAT liability}}$	There is no reliable statistical evidence of a relationship between the VAT burden and the VAT gap share. A lower perception of corruption appears to reduce the VAT gap share. Countries with a larger population have a larger VAT gap share.
Giesecke & Tran (2010)	Vietnam, 1999-2005	$\frac{\text{Aggregate actual VAT revenue}}{\text{Theoretical VAT liabilities}}$	VAT gap is generally determined by proliferation of both non-standard VAT rates and legal exemptions. Increase of VAT rates and removing/reducing exemptions can be an effective way of raising VAT revenue.
Barbone et al. (2013)	26 EU countries, 2000-2011	$\frac{\text{The VAT Gap:}}{\text{theoretical tax liabilities}} / \frac{\text{collected revenue}}$	Compared to VAT system with a single rate, no exemptions, and with perfect enforcement of tax laws the most important amount of revenue loss stemmed (in most countries) from choices made over time that have introduced and sometimes extended multiple rates and exemptions.
OECD (2012)	33 OECD countries, 1976-2009	$\frac{\text{VAT Revenue Ratio (VRR):}}{\text{Actual VAT Revenues}} / \frac{\text{Potential Tax Base} \times \text{Std VAT rate}}$	The level of the standard rate has a limited influence on the VRR. The different factors such as particular market circumstances, change in consumption patterns etc., significantly affect the VRR
Keen (2013)	Countries worldwide, 1993-2012	$\frac{\text{The compliance gap:}}{\text{difference between the amount of VAT that is payable in principle and that actually received by government, expressed as a proportion of the former}}$	Compliance gap in most of OECD countries is quite extensive and it is primarily attributable to design rather than implementation.

The availability of valid data, notably, concerning the share of revenue obtained from collection of certain tax in country’s GDP, determined the choice of VAT as type of universal excise in order to calculate an appropriate efficiency ratio.

For this it is expedient to use formula (2), which contains the consumption costs.

$$Ef_{VAT} = \frac{REV_{VAT\_act}}{t_{VAT}} \cdot \frac{1}{Cons} \tag{2}$$

where *Cons* is the final consumption of households as % of GDP; *t_{VAT}* is the standard VAT rate.

Let’s analyze the formula (2). The VAT rate can be presented as ratio of estimated VAT revenue to the tax base. Therefore, the modification of (1) will be as follows:

$$Ef_{VAT} = \frac{REV_{VAT\_act}}{REV_{VAT\_est}} \cdot \frac{Base_{VAT}}{Cons} \tag{3}$$

where *Base_{VAT}* denotes the VAT tax base ¹

In terms of (3) the expression for *Ef_{VAT}* is in line with (1): it is the commonly used VAT efficiency ratio, but adjusted for the ratio of VAT tax base to the final consumption of households.

It should be noted that formula (3) in a certain way takes into account the presence of tax evasion or underpayment of taxes, which influence negatively on VAT efficiency, since a large part of concealed income is spent on consumption, i.e. it is reflected in this ratio.

Data

Variables for calculating the VAT efficiency ratio come from the World Bank’s World Development Indicators (WDI), OECD Statistics database, ministries of finance of countries. In further analysis we used estimates of the shadow sector made by F. Schneider (2015) and the corruption perception index (CPI) which was extracted from the database of the Transparency International.

Results and Discussion

The obtained results for the countries worldwide are presented in Table 2.

Table 2. VAT efficiency ratio, 2012

Country	Final consumption of households, % of GDP	VAT revenue, % of GDP	Standard VAT rate, %	EF _{VAT}
Argentina	66,12	8,7	21	0,63
Australia	53,72	3,30	10	0,61
Austria	53,63	7,75	20	0,72
Belarus	45,92	6,33	20	0,69
Belgium	51,75	6,90	21	0,63
Brazil	62,62	8,50	18	0,75
Canada	55,66	4,20	5	1,51
Chile	62,75	8,06	19	0,68
Czech Republic	49,36	7,06	21	0,68
Denmark	48,82	9,71	25	0,80
Estonia	52,59	8,54	20	0,81
Finland	54,54	9,04	24	0,69
France	55,45	6,82	20	0,61
Germany	55,98	7,07	19	0,66
Greece	69,36	7,15	23	0,45
Hungary	53,78	9,11	27	0,63
Iceland	53,36	8,05	25,5	0,59

¹ Occasionally for calculations we used shares of actual VAT revenue and final consumption of households in GDP, since these data are indicated in the statistics. But this has no impact on the results.

Ireland	45,99	5,92	23	0,56
Israel	56,59	7,32	18	0,72
Italy	61,14	5,90	22	0,44
Japan	60,66	2,72	5	0,90
Kenya	80,00	3,90	16	0,30
Korea, Rep.	51,37	4,26	10	0,83
Luxembourg	31,56	9,00	15	1,90
Mexico	66,27	3,72	16	0,35
Moldova	96,60	12,10	20	0,63
Netherlands	45,05	6,50	21	0,69
New Zealand	59,65	9,90	15	1,11
Norway	40,45	7,70	25	0,76
Poland	61,50	7,09	23	0,50
Portugal	65,71	8,23	23	0,54
Russia	49,09	5,70	18	0,65
Slovak Republic	57,48	5,98	20	0,52
Slovenia	56,20	8,04	22	0,65
South Africa	60,73	6,07	14	0,71
Spain	58,65	5,32	21	0,43
Sweden	46,54	8,94	25	0,77
Switzerland	54,34	3,50	8	0,81
Turkey	70,19	5,75	18	0,46
Ukraine	69,00	9,85	20	0,71
United Kingdom	64,79	6,87	20	0,53

In our calculations the index of final consumption of households considers the consumption of goods which are taxed not only by VAT and also by other consumption taxes, since the statistical services in countries do not normally delimit the consumption according the types of taxes. For countries with hybrid universal excises (Argentina, Brazil) the index of final consumption of households additionally includes the consumption of goods taxes by sales and turnover taxes. Taking into account the fact that other consumption taxes (excises, customs duties etc.) do not significantly influence on the tax revenue, and that they are presented to any extent in all examined countries, comparing the appropriate efficiency ratios (for the “pure” VAT and for consumption taxes at large), the general trend will not be distorted.

It can be seen that Ukraine and Moldova differ from other countries by high actual VAT revenue, expressed as a share of GDP. Particularly, Moldova has the highest value of this parameter – 12,1% while Ukraine is on the third place with 9,85%. Also Moldova is the “consumption” leader – 96,6% of country’s GDP is accounted for households’ final consumption. Kenya is on the second place with 80%. Ukraine takes the fifth place with 69,0% after Turkey and Greece.

The estimation of GDP is based on calculations of added value created by country’s economy, so the share of VAT in GDP in various countries differs insignificantly and depends more on tax rate itself, but not on such institutional factors as size of shadow sector, level of corruption etc. The high share of VAT revenue in the total tax revenue indicates the presence of considerable disparities in favor of VAT, which are determined by substantial quantity of resources needed for its collection and for administration. The further statistical analysis confirmed the negative correlation between the calculated VAT efficiency ratio and such indices as size of shadow sector (as % of GDP) and level of corruption (as Corruption Perception Index – CPI) in countries (Fig. 1(a) and 1(b)).

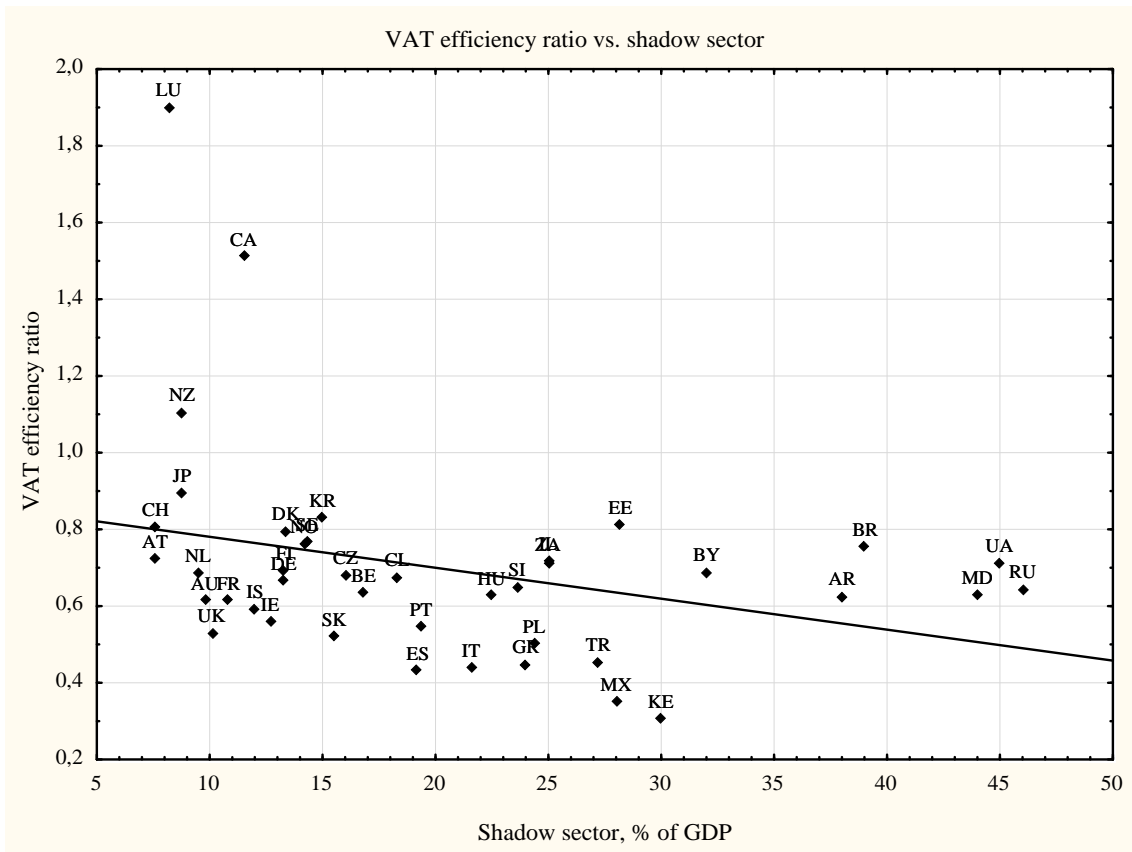

Fig. 1(a) The VAT efficiency ratio and the shadow sector in countries

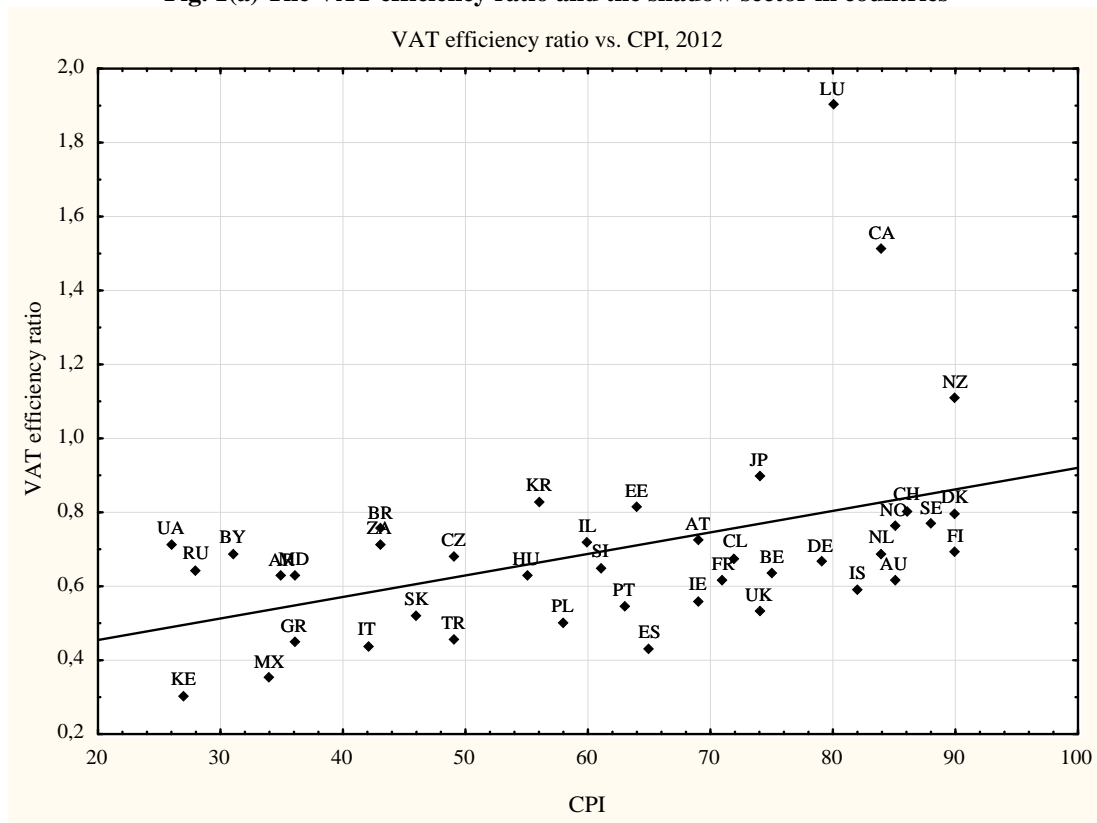

Fig. 1(b) The VAT efficiency ratio and the CPI in countries

Although this correlation is not linear and not very strong, it is evident that VAT efficiency is influenced by other factors which are not considered in this study. The general negative correlation between the VAT efficiency ratio and shadow sector and CPI as well, could be explained based on the left side of the formula (3), i.e. that for transparent economies the share of the unpaid taxes is small, and the estimation of VAT revenue is sufficiently precise, and vice versa is true for non-transparent economies.

Moreover, it could be noted that indicators for all analyzed countries are mainly localized in the rectangles $([0,4; 0,9]; [9; 30])$ and $([0,4; 0,9]; [0,15; 0,9])$ for the shadow sector and for the level of corruption respectively.

As can be seen on the Fig.1, there are some countries plotted separately. Notably they differ by their level of the shadow economy and corruption which exceeds the average (for Argentina, Moldova and Kenya the CPI is within limits of default values); and also there are some developed economies with low level of corruption and shadow economy, characterizing by high efficiency of VAT collection: Canada, New Zealand, and Luxemburg (Japan fits partially into this group). To complete the picture we should note that two countries – Kenya and Mexico, have a lower VAT efficiency level than the left bound of the mentioned interval.

These exceptions from the picture could be explained by the right side of the formula (3), namely by a relatively low (or high) level of final consumption compared with tax base. I.e., the more the country is developed, the more modest is its consumption. The VAT efficiency can be increased notably by optimization of the left side of the formula (3), i.e. by optimization of collected VAT. This lies deep in the general problem of optimization of the tax burden, considered by Laffer. The game model (Sokolovsky (2014)), which takes into account the possibility of tax evasion and develops the Laffer's approach, providing rationales for potential presence of some local maxima, could be used for analysis and optimization of VAT collection.

Conclusion

We found the negative correlation between the VAT efficiency ratio and shadow sector and CPI as well, which could be explained by the fact that for transparent economies the share of the unpaid taxes is small, and the estimation of VAT revenue is sufficiently precise, and vice versa is true for non-transparent economies.

Certain exemptions from the picture could be justified by relatively low (or, conversely, high) level of final consumption compared with the tax base. So, the VAT efficiency can be increased notably by optimization of collected VAT. The directions for future research lie in analyzing of practical aspects of simplifying the VAT administration.

REFERENCES

1. Agha A., Haughton J. Designing VAT systems: Some efficiency considerations, *The Review of Economics and Statistics* 78, No.2, 1996, pp. 303-308
2. Andrews E.S., Mansoor R. The Financing of Pension Systems in Central and Eastern Europe An Overview of Major Trends and their Determinants, 1990-1993, World Bank Technical Paper No. 339 Social Challenges of Transition Series, The World Bank, 1996, 56 .
3. Nam C., Barbara S., Rudiger P. Measurement of Value Added Tax Evasion in selected Countries on the Basis of National Accounts Data, CESifo Working Paper No. 431, 2001, 16 p.
4. Otranto E., Pisani S., Polidoro F. Un modello statistico per comprendere le determinanti dell'evasione" in R. Convevole and S. Pisani "Le basi imponibili IVA Un'analisi del periodo 1982-2001", Working paper 2003/1 of Agenzia Entrate, Ministero dell'Economia e della Finanze, Italy. Available from <http://www1.agenziaentrate.it/ufficiostudi/pdf/2003/basi%20imponibili%20IVA%2082-01.pdf>
5. Daniel J., Callen T., Terrones M., Debrun X., Allard C. Public Debt in Emerging Markets: Is it Too High?, *World Economic Outlook*, IMF, 2003. pp. 113-152.
6. O'Donoaghue C., Baldini M., Mantovani D. Modelling the Redistributive Impact of Indirect Taxes in Europe: An Application of Euromod, *Euromod Working Paper EM7/01*, 2004, 69 p.
7. Christie E., Holzner M. What explains tax evasion? An empirical assessment based on European data, *WIIW Working Paper No 40*, 2006, 69 p.
8. Study to Quantify and Analyze the VAT Gap in the EU-25 Member States, DG Taxation and Customs Union, Reckon LLP, London, 2009, 109 p.
9. Giesecke J., Tran H.N. A General Framework for Measuring VAT Compliance Rates, Centre of Policy Studies and the Impact Project, General Paper No. G-206, Monash University, 2010, 51 p.
10. Barbone L., Belkindas M., Bettendorf L., Bird R. M., Bonch-Osmolovskiy M., Smart M. Study to Quantify and Analyse the VAT Gap in the EU-27 Member States, *CASE Network Reports No. 116*, 2013, 127 p.
11. Consumption Tax Trends 2012 VAT/GST and Excise Rates, Trends and Administration Issues, OECD, 2012, 220 p., DOI:10.1787/ctt-2012-en
12. Keen M. The Anatomy of the VAT, Fiscal Affairs Department, WP/13/111, IMF, 2013, 28 p.
13. Tanzi V., Davoodi H.R. Corruption, Growth, and Public Finances, *IMF Working Paper 00/182*, 2000, 27 p.
14. F. Schneider Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments // Johannes Kepler University. – Linz, 2015. – 8 p.
15. . . tax evasion: : , :

- , 2014, . 418-434.

CONTURAREA RELAȚIILOR DINTRE CICLURILE ELECTORALE ȘI POLITICILE ECONOMICE

Tudor Ciumara, dr., cercetător științific III,
Centrul de Cercetări Financiare și Monetare “Victor Slăvescu”, București, România¹
Iulia Lupu, dr., cercetător științific II,
Centrul de Cercetări Financiare și Monetare “Victor Slăvescu”, București, România²

The actuality of the analysis is given by the importance of the manipulation of economic policies (by sensitizing the electoral body) for electoral purposes, which may adversely affect the economic growth, stability and sustainability. Understanding the relationship between the electoral cycle and economic policies is necessary to identify ways to prevent volatility in economic policies in election periods. In order to examine the relationship between electoral cycles and economic policies we begin with a theoretical treatment of the problem, defining key concepts, categories of relationships and possible outcomes. Also considered are other factors that may affect the economic policies during the election cycle, independent of the political factor, using logical, descriptive, and comparative analysis, statistical data and realities interpretation. We intend to explore the importance of public policy implications of different types of electoral cycles (parliamentary, presidential, local and international) and to analyze variables such as government consumption and investment, the structure of revenues from taxes, fiscal balance, monetary aggregates etc.

Cuvinte cheie: *alegeri, politic financiar, politici publice, manipularea politicilor economice, volatilitatea politicilor economice*

Key words: *elections, financial policy, public policy, economic policies' manipulation, volatility of economic policies*

1. Introducere

Pornim în analiza noastră de la ipoteza că ciclurile electorale influențează politicile financiare atât în mod direct cât și indirect. O sursă de volatilitate a politicilor financiare poate fi legată de ciclul electoral care poate constitui pretextul pentru a folosi instrumentele de politică economică în scop electoral. Ne referim în principal la politici fiscale și monetare motivate politic. În literatura de specialitate se face frecvent referire la faptul că în perioadele pre-electorale creșterea tentației utilizării unor politici expansioniste, stimulând guvernele să adopte politici fundamentate de obiective pe termen scurt.

Prezenta analiză reprezintă partea introductivă a unui studiu mai amplu, în cadrul căruia intenționăm să explorăm importanța implicărilor asupra politicilor publice a diferitelor tipuri de cicluri electorale (parlamentare, prezidențiale, locale, internaționale) și să analizăm variabile precum consumul și investițiile guvernamentale, structura veniturilor din taxe și impozite, echilibrul fiscal, agregatele monetare etc., acordând atenție comportamentului pre- și post-alegeri. Considerăm că tema este importantă deoarece manipularea politicilor economice în scopuri electorale poate influența negativ creșterea economică, stabilitatea și sustenabilitatea. În alegerea relației dintre ciclul electoral și politicile financiare (și cele publice, în general) este necesar pentru identificarea mijloacelor de prevenire a volatilității politicilor financiare în perioadele electorale.

2. Repere teoretice

În evoluția lor, științele politice împrumută foarte mult de la celelalte științe sociale, dar se disting de acestea prin atenția pe care o acordă puterii, descrisă ca fiind abilitatea unui actor politic de a determina un alt actor să facă ceea ce dorește actorul politic, la nivel internațional, național și local. Deși științele politice implică investigații empirice, similar cu trendul din celelalte științe, în general, nu produc măsuri și predicții precise.

Desprins din psihologie, studiul comportamental a adus contribuții și în științele politice, cele mai importante fiind studiile electorale. Astfel, în 1955, Key identifica drept *critice* mai multe alegeri din SUA în care alegătorii americani și-au schimbat afilierea lor de partid pe termen lung, de la un partid politic la altul. Primele analizele statistice au fost efectuate de către Universitatea din Michigan prin crearea unui centru de cercetare în anii '40, interesul pentru astfel de studii apărând și în Europa la Universitatea din Oxford începând cu anii '60. Deși s-au dezvoltat foarte mult, studiile legate de vot rareori au oferit o înțelegere a politicii publice.

Legătura dintre politică și economie este strânsă, chiar dacă uneori prea puțin înțeleasă (Ciumara, 2014). Talpoș și Avram (2011) vorbesc despre aceasta subliniind faptul că în literatura de specialitate sunt studii ce demonstrează că există o legătură între ciclurile economice și cele politice, iar ordinea de zi a partidelor politice aflate la putere include măsurile economice ce pot schimba valoarea și trendul unor indicatori macroeconomici. Completăm această concluzie cu faptul că, în unele cazuri, guvernele aflate în funcție adoptă măsurile economice ce au ca scop creșterea bunăstării în ultima perioadă a mandatului, chiar dacă acele măsuri implică pierderi substanțiale ale acestora după alegeri. Un exemplu în acest sens este politica economică adoptată de guvernul israelian înainte de alegerile din 1981, când, în ciuda unui deficit mare al balanței de plăți, guvernul a decis să mențină cursul de schimb la un nivel mic pentru a proteja prețurile de import la un nivel scăzut, împrumutând monedă străină și crescând datoria externă (Cukierman și Meltzer, 1986). După alegeri au fost înscrise măsuri de austeritate.

¹© Ciomara Tudor, tudor@ciomara.ro

²© Lupu Iulia, iulia_lupu@icfm.ro

Primele studii privind legăturile dintre politic și fluctuațiile din activitățile economice sunt realizate de Kramer (1971) care analizează determinanții economici ai alegerilor pentru congresul american, urmate de Tufte (1975, 1978) și Fair (1978).

În perioada anilor '70 (într-o primă etapă a cercetărilor de acest fel) au fost identificate două tipuri distincte de cicluri politico-economice: ciclurile oportuniste și ciclurile partizane. Primele au legătură cu guvernarea și cu dorința guvernanților de a promova politici publice care să permit realegerea lor. Cele din urmă se referă la ideologia partidelor și felul în care se reflectă aceasta în politicile publice promovate.

Încă de la primele studii în domeniu Tibbitts (1931) se arată că este tot mai evident faptul că performanța economică dinainte de alegeri determină în mare parte realegerea (sau nu) a unui partid politic sau a unei persoane, în timp ce Downs (1957) atrage atenția că politicile economice ale partidelor aflate la putere sunt formulate pentru a câștiga alegeri și nu invers (câștigarea alegerilor pentru a dezvolta politici). Acesta susține că multe dintre trăsăturile specifice vieții politice ar putea fi explicate de propriul interes al votanților.

În acest context trebuie amintit faptul că încă din 1975, Nordhaus indică posibilitatea de a lăsa politica fiscală în seama funcționarilor publici, care să nu fie tentați de abordări politice partizane, într-o manieră asemănătoare celei în care politica monetară este apanajul unor instituții independente din punct de vedere politic. Simultan cu Nordhaus care este pionierul primului model formal de ciclu politico-economic care ia în considerare manipularea pre-electorală în mod oportunist, Lindbeck (1976) publică idei similare.

Cukierman și Meltzer (1986) adaugă la aceste concluzii faptul că un public rațional ar trebui să se uite mai mult înainte decât înapoi atunci când votează. Problema apare când disponibilitatea informațiilor este limitată și estimarea abilităților de previziune ale diferitelor guverne este greu de estimat, publicul rațional recurgând la performanțele precedente pentru a-și forma opinia privind performanțele viitoare.

La scurt timp după apariția studiilor publicate de Nordhaus și Lindbeck, Hibbs (1977) prezintă modelul *partizan* al politicianilor, referindu-se astfel la politicieni care au scopuri macroeconomice multiple.

O a doua etapă a acestor studii apare la mijlocul anilor '80, când sunt identificate modelele oportunist rațional (Cukierman și Meltzer, 1986; Rogoff și Sibert, 1988) și partizan rațional (Alesina, 1987). Aceste modele care au în vedere raționalitatea alegătorului au implicații empirice ce diferă de cele rezultate în studiile anterioare, reducând dimensiunea și probabilitatea ciclului politic obișnuit, fără a îl elimina.

Ulterior, Alesina and Roubini (1992) analizează dacă perioadele electorale și schimbarea guvernelor afectează comportamentul dinamic al creșterii PNB, al șomajului și al inflației în 18 țări membre OCDE, pe o perioadă de trei decenii folosind mai multe tipuri de modele de ciclu politic (inclusiv oportunist și partizan). Rezultatele principale arată că ciclul politico-economic descris de Nordhaus (1975) este în general respins pentru indicatori precum creștere economică și șomaj, dar inflația tinde să crească imediat după alegeri, fiind de cele mai multe ori o urmare a politicilor economice pre-electorale.

În timp ce Acemoglu consideră că modelul oportunist este mai potrivit pentru politica monetară decât pentru politica fiscală, acțiunile specifice politicii fiscale fiind ușor de observat chiar înainte ca efectele directe să fie vizibile, Alesina sugerează că dimpotrivă, politica fiscală este cea care generează mai mult incertitudine și asimetrie a informației (alegătorii cunosc schimbările operate de Fed, dar înțeleg mai puțin legislația și proiecțiile bugetare) (Bernanke and Rogoff editors, 2001).

Literatura de specialitate evidențiază numeroase elemente de interes. Spre exemplu, Ebeke și Ölçer (2013) constată creșterea consumului guvernamental în anii electorali, cu efect direct în majorarea deficitelor fiscale, urmate de tăieri de investiții publice și eforturi de majorare a veniturilor fiscale în primii doi ani de după alegeri.

De mare interes este și contextul în care relația dintre ciclurile electorale și modificarea politicilor financiare este cea mai puternică. S-a constatat, de pildă, că manipularea fiscală pre-electorală este mai greu de realizat atunci când țara în cauză are încheiate acorduri cu instituții internaționale precum FMI care presupun monitorizarea mediului economic (Hyde și O'Mahony, 2010). De asemenea, Canes-Wrone și Ponce de Leon (2015) constată că amploarea relației dintre ciclurile electorale și politicile economice este invers proporțională cu gradul de maturizare a nivelului democratic. Astfel, în democrațiile mai puțin consolidate, investițiile private scad înainte de alegeri, iar consumul (public și privat) crește în perioada electorală.

Este larg acceptat în literatura de specialitate faptul că religia și cultura influențează dezvoltarea economică și cea politică. Una dintre cele mai importante lucrări scrise despre cultura politică (Almond și Verba, 1963) realizează un studiu pe un eșantion de 1000 de persoane din Statele Unite, Marea Britanie, Germania, Italia și Mexic și identifică trei tipuri de cultură politică: (a) cetățenii înțeleg și iau parte la viața politică, (b) cetățenii se supun în mare parte, dar participă puțin și (c) cetățenii nu au nici cunoștințe și nici interes pentru politică. Concluzia studiului este că stabilitatea democratică reiese dintr-un amestec de aceste culturi. Într-un studiu publicat ulterior (Verba, 1980), cei mai mulți autori au demonstrat că cultura politică în fiecare dintre țările lor a suferit schimbări majore, puține fiind previzibile din studiul anterior, cultura politică nefiind una statică.

3. Contextul local

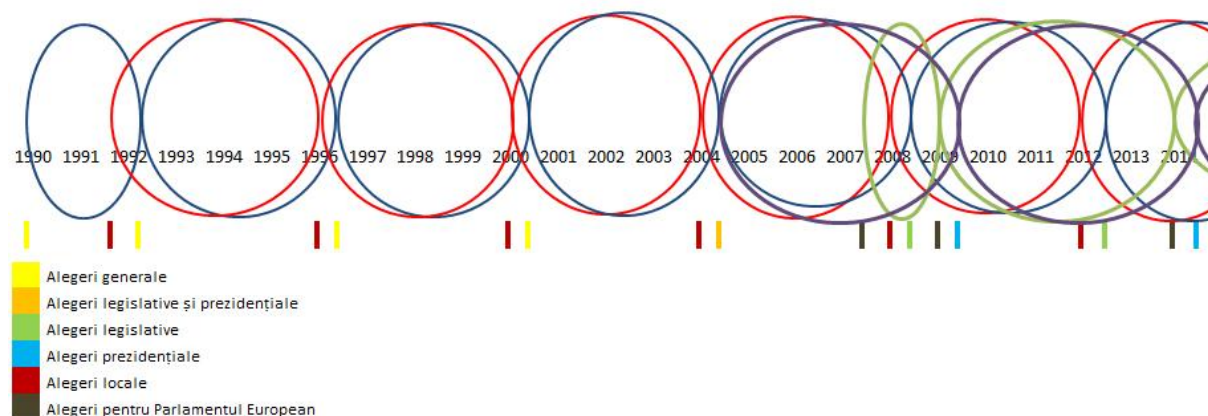
Realitatea politică locală conduce la existența mai multor cicluri electorale defazate, care se manifestă succesiv. Ca urmare, propunem examinarea relației dintre ciclurile electorale și politicile publice, urmărind realizarea unei distincții clare între urmărirea unor obiective politice sau economice. În acest sens este necesar să se aibă în vedere tratarea teoretică a problemei, definind principalele concepte, categorii de relații și posibile rezultate, fiind luate în considerare și alte elemente care pot afecta politicile publice pe parcursul ciclului electoral, independent de factorul politic.

Ciclurile electorale sunt de cele mai multe ori decuplate. În România avem alegeri locale, alegeri legislative,

alegeri prezidențiale și alegeri pentru Parlamentul European. Primele două tipuri de alegeri se organizează o dată la patru ani, iar ultimele două tipuri la câte cinci ani. Considerând că fiecare dintre aceste tipuri de alegeri generează un ciclu electoral, constatăm că alegerile locale și cele legislative au cicluri de durată egală, defazate în mod egal și constant. Aceeași situație este și cu alegerile prezidențiale și europarlamentare. Între cele două categorii de alegeri însă există o suprapunere care se modifică în mod repetat.

În imaginea de mai jos sunt reprezentate ciclurile electorale din România în ultimii 25 ani. Se poate vedea că în prima parte a perioadei analizate numărul de cicluri electorale a fost redus (existând doar alegeri generale și alegeri locale) iar în cea mai mare parte aceste cicluri se suprapuneau datorită apropierei datelor celor două tipuri de scrutinuri. Apariția alegerilor pentru Parlamentul European și separarea alegerilor legislative de cele prezidențiale a dus atât la înmulțirea tipurilor de cicluri electorale cât și la complicarea modului în care acestea se suprapun. Această situație devine evidentă în reprezentarea grafică începând cu anul 2007.

Figura 1. Suprapunerea ciclurilor electorale în România

Sursa: prelucrarea datelor electorale de către trei autori

Analiza aprofundată pe cazul României este o direcție de cercetare de interes, chiar dacă cercetările anterioare nu au dus la concluzii foarte clare. Belingher (2015) a analizat relația dintre dinamica cheltuielilor guvernamentale, încasările la bugetul de stat și anii electorali, între 2001 și 2013, negând însă o strânsă legătură între acestea. Un alt studiu recent pe aceeași temă (Moldovan et al, 2014), pe o perioadă ceva mai lungă (1999-2013) a evidențiat unele elemente de influență a perioadelor electorale asupra politicilor guvernamentale, fără însă a obține rezultate concludente.

5. Concluzii

Studiile din domeniul economiei politice au scos în evidență că atât condițiile economice actuale cât și cele trecute influențează popularitatea guvernelor, care conștiente de acest aspect, aleg câteodată să adopte măsuri economice care pot spori numărul alegătorilor în perioada alegerilor, chiar dacă uneori aceste acțiuni au efecte negative întârziate care apar după alegeri sau sunt necesare măsuri de austeritate pentru contracararea efectelor, aplicate bineînțeles după alegeri.

Analiza în cazul României este dificilă ca urmare a efectelor mai multor factori. În primul rând, perioada pentru care se poate realiza analiza pe cazul României este destul de redusă (1990-2015), atât din cauza lipsei datelor cât și a regimului politic anterior acestei perioade. Efectele unor evenimente economice majore, precum criza economico-financiară sunt greu de delimitat de ciclurile politice în cadrul analizei. Nu în ultimul rând, există dificultăți semnificative în măsurarea modificărilor politicilor economice în perioadele pre și post-electorale. La toate acestea se adaugă și faptul că de cele mai multe ori, înainte de alegeri, se fac multe promisiuni (de cele mai multe ori nesustenabile), puține fiind însă și respectate.

BIBLIOGRAFIE

1. Key, V. O., A theory of critical elections, *Journal of Politics*, 17, 1955, pp. 3-18.
2. Ciumara, T., Ideologie politică și politică fiscală. Cazul României, proiect de cercetare, Centrul de Cercetări Financiare și Monetare “Victor Slăvescu”, 2014.
3. Talpoș, I., Avram, A., Considerații cu privire la mixul de politici fiscale anticriză în România, *Economie teoretică și aplicată*, vol. XVIII, no. 1 (554), 2011, p. 3-22.
4. Cukierman, A., Meltzer, A. H., A Positive Theory of Discretionary Policy, the Cost of Democratic Government and the Benefits of a Constitution, *Economic Inquiry*, Western Economic Association International, vol. 24(3), 1986, pages 367-88.
5. Kramer, G., Short-term fluctuations in US voting behavior, 1986-1964, *American Political Science Review* 65, 1971, pp. 131-143.
6. Tufte, E., Determinants of the outcomes of midterm congressional elections. *Am. Polit. Sci. Rev.* 69, 1975, pp. 812-826.
7. Tufte, E.R., *Political Control of the Economy*. Princeton University Press, Princeton, 1978.
8. Fair, R., The effect of economic events on votes for president, *Review of Economics and Statistics*, 60, 1978, pp. 159-172.
9. Tibbitts, C., Majority Votes and the Business Cycle, *The American Journal of Sociology*, Vol. 36, No. 4., 1931, pp.

- 596-606.
10. Downs, A., *An Economic Theory of Democracy*, Editura Harper & Row, New York, 1957, p. 28.
  11. Nordhaus, W.D., *The Political Business Cycle*, *Review of Economic Studies*, nr. 42, 1975, pp. 169-190.
  12. Linbeck, A., *Stabilization Policies in Open Economies with Endogenous Politicians*. *American Economic Review Papers and Proceedings*, 1976, pp. 1-19.
  13. Hibbs, D., *Political Parties and Macroeconomic Policy*. *The American Political Science Review* 71, 1977, pp. 1467-1487.
  14. Rogoff, K., Sibert, A., *Elections and macroeconomic policy cycles*, *Review of Economic Studies*, 55, 1988, pp. 1-16.
  15. Alesina, A., *Macroeconomic policy in a two-party system as a repeated game*, *Quarterly Journal of Economics*, 102, 1987, pp. 651-678.
  16. Alesina, A., Roubini, N., *Political cycles in OECD economies*, *Review of Economic Studies* 59(4), 1992, pp. 663-688.
  17. Bernanke, B. S., Rogoff, K., editors, *NBER Macroeconomics annual 2000*, Vol. 15, MIT Press, pp. 137.
  18. Ebeke, C., Ölçer, D., *Fiscal Policy over the Election Cycle in Low-Income Countries*, IMF Working Paper, WP/13/153, 2013.
  19. Hyde, S., O'Mahony, A., *International Scrutiny and Pre-Electoral Fiscal Manipulation in Developing Countries*, *The Journal of Politics*, vol. 72, no 3, 2010, pp. 690-704.
  20. Canes-Wrone, B., Ponce de Leon, C., *Electoral Cycles and Democratic Development*, *American Political Science Review*, vol. 106, no. 1, 2015, pp. 103-122.
  21. Almond, G. A., Verba, S., *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1963.
  22. Verba S, Almond G., *The Civic Culture Revisited*. (Verba S, Almond G). Boston: Little Brown, 1980.
  23. Belingher, D., *Dinamica cheltuielilor guvernamentale în funcție de ciclurile electorale - Cazul României*, International Conference "European Perspective of Labor Market - Innovation, Expertness, Performance", Institute for Economic Forecasting Conference Proceedings, 2015.
  24. Moldovan, N-C, Hamanu, M, Lobont, O-R, *Reflections on the Romanian fiscal policy-driven election manipulation phenomenon*, *Economic Computation & Cybernetics Studies & Research*, vol. 48, iss 2, 2014.

Anex

Tabelul 1. Centralizare date alegeri în România (1990-2014)

Tipul alegerilor	Data alegerilor	Data tur 2 prezidențiale
Alegeri generale	20 mai 1990	
Alegeri generale	27 septembrie 1992	11 octombrie 1992
Alegeri generale	3 noiembrie 1996	17 noiembrie 1996
Alegeri generale	26 noiembrie 2000	10 decembrie 2000
Alegeri legislative și prezidențiale	28 noiembrie 2004	12 decembrie 2004
Alegeri legislative	30 noiembrie 2008	
Alegeri prezidențiale	22 noiembrie 2009	6 decembrie 2009
Alegeri legislative	9 decembrie 2012	
Alegeri prezidențiale	2 noiembrie 2014	16 noiembrie 2014
	Primul tur	Al doilea tur
Alegeri locale	9 februarie 1992	23 februarie 1992
Alegeri locale	2 iunie 1996	16 iunie 1996
Alegeri locale	4 iunie 2000	18 iunie 2000
Alegeri locale	6 iunie 2004	20 iunie 2004
Alegeri locale	1 iunie 2008	15 iunie 2008
Alegeri locale	10 iunie 2012	
Alegeri pentru Parlamentul European	25 noiembrie 2007	
Alegeri pentru Parlamentul European	7 iunie 2009	
Alegeri pentru Parlamentul European	25 mai 2014	

Sursa: prelucrarea autorilor din date oficiale

**OPINII ASUPRA ADERĂRII ROMÂNIEI LA ZONA EURO
OPINIONS ON JOINING ROMANIA TO THE EURO AREA**

Elena Padurean¹, C.S.II, dr., CCFM „Victor Slăvescu”

By setting the euro monetary area, with the two great pillars, the European Central Bank and the euro single currency, for the first time in history "there is a Central European producer of symbol currency, which not only releases the state budget limitations that the former regime imposed on them (European Monetary System), but at the same time, opens new avenues for him and his partisan groups enrichment, on account of other citizens. This is the true purpose of the ECB and it is the intention of its creators" [Hulsmann].

Keywords: euro currency area, structural policies, state membre euro, economic risks, transaction costs, stabilizing interest

Rotschild(1) spunea : "Da i-mi posibilitatea să emit și să controlez banii unei țări și nu mă mai interesează cine scrie legile și nici cine guvernează".

În zilele noastre, profesia lui Rotschild pare că se potrivește perfect Greciei, dar nu în aceeași măsură în Germania, care a știut încă de la început ce are de făcut și a fost pregătită din toate punctele de vedere, și nici României, care încă nu știe ce are de făcut. Timpul cu toții c România și-a menținut angajamentul de adoptare a euro, la 1 ianuarie 2019, în cadrul Programului de Convergență 2015-2018, transmis Comisiei Europene. Acest angajament a fost reiterat și în cadrul "Semestrului European", adoptat pentru întărirea coordonării politicilor economice, structurale și bugetare, ale statelor membre UE.

Câteva avantaje ale adoptării euro au fost enumerate de către Miroslav Singer, viceguvernator la Banca Națională a României. La unele dintre aceste avantaje am aderat și eu, la altele am rezerve. În prezentarea sa, Miroslav, se referă exclusiv la beneficiile trecerii la euro, fără a atrage atenția că, unele dintre acestea, pot deveni periculoase.

1. “Beneficiile macroeconomice ale trecerii la euro

- Diminuarea riscului de posibile turbulențe monetare dar și financiare
- Un efect de „disciplinare” asupra politicilor economice, ale fiecărui stat în parte
- Reducerea primei de risc la împrumuturi pentru economiile mai puțin dezvoltate
- Posibila stabilizare a nivelului dobânzilor pe termen lung.

Ultimele două, nu cred că sunt exclusiv beneficii. Asemenea oportunități, oare nu îndeamnă la acumularea de împrumuturi, care se pun în dificultate bugetul național și chiar întreaga dezvoltare economică ?

2. Beneficiile microeconomice ale trecerii la euro

- Eliminarea riscului de modificare a ratei de schimb, în raport cu Zona Euro

Analizăm spun că, pentru companii, adoptarea euro va însemna eliminarea pierderilor rezultate din vânzarea și cumpărarea de valută.

- Reducere costului tranzacțiilor
- Creșterea și menținerea transparenței internaționale a preurilor
- Creșterea și menținerea volumului schimburilor externe”

3. Pe lângă aceste beneficii, unele cu ghilimelele de rigoare, din punctul meu de vedere, a adăuga pericolele iminente aderării la Euro, care ar trebui bine gestionate la momentul oportun.

- **Intrarea în Zona Euro**, cu o rată de schimb neadecvată puterii reale a economiei naționale, poate avea urmări importante.

în cazul subevaluării – poate conduce la supraîncălzirea economiei și inflație, sau la stagnare economică și deficite persistente de cont curent, (cazul Greciei).

o rată de schimb supraevaluată – poate genera costuri de ajustare, semnificativ mai mari decât cele aferente unei rate de schimb subevaluate.

- **Pierderea posibilității de a utiliza politica monetară** și rata de schimb, pentru ajustare în cazul unor ocuri asimetrice.

timpul cu toții c odată cu adoptarea euro, politica monetară, care stabilește dobânzile de pe piață, va fi implementată de Banca Centrală Europeană, fără să ia în considerare anumite particularități ale unei economii sau ale alteia. În plus, aderarea la zona euro presupune pierderea funcției de stabilizator, pe care rata de schimb liberă o poate avea pentru economie.

În ce privește pierderea posibilității de a utiliza politica monetară și rata de schimb pentru ajustare, în cazul unor ocuri, o putem vedea în evoluția pe care au avut-o rile baltice și Bulgaria.

Este de luat în seamă impactul puternic pe care l-a avut criza în rile baltice, care s-au trezit puse în imposibilitatea de a contracara reducerea bruscă a fluxurilor străine de capital, prin mijurii combinate, de politică monetară și de devalorizare a monedei naționale.

- **O anumită poziție, suverană, în politica monetară** nu va putea mulțumi niciodată toate rile din Zona Euro, tocmai datorită diversității acestora.

¹ Padurean Elena, padureanelena@yahoo.com

Se pot genera asimetrii în transmiterea politicii monetare. Aceste efecte, cu potențial negativ, pot fi atenuate doar prin progrese susținute în ceea ce privește sincronizarea cât mai bună cu economiile din Zona Euro. Acest lucru presupune realizarea și consolidarea a două tipuri de convergență: reală, structurală, financiară și ciclică.

Trebuie subliniat, că îndeplinirea criteriilor de la Maastricht constituie o condiție necesară, dar nu și suficientă. Susținerea din partea economiei reale este decisivă. În declarațiile oficiale de poziții, privind adoptarea, de către țara noastră, a monedei euro, președintele Klaus Iohannis declară, că "adoptarea monedei unice reprezintă cel mai important proiect de țară, după aderarea noastră la Uniunea Europeană", iar primul ministru Victor Ponta anunță, „anul 2019 ca fiind orizont de timp pentru adoptarea euro”. Asemenea declarații de poziție nu ar fi trebuit să apară în public, atât timp cât ele nu au fost însoțite de o strategie națională în acest scop. Cine să aducă o asemenea strategie? Toți cei implicați direct și indirect în susținerea și realizarea unui asemenea demers, Statul și instituțiile private.

Eforturile care se vor impune a fi făcute, pot fi suportate? Beneficiile acestui demers, vor fi atât de rapide, încât cheltuielile să fie recuperate înainte de a face mari dezechilibre, sau de a ne îndemna la alte împrumuturi externe? Acestea sunt efecte care se vor resimi imediat, atât pentru Stat, cât și pentru instituțiile private. Societatea civilă nu va fi atât de afectată imediat, poate din punct de vedere emoțional, trecerea de la o monedă la alta, dar mai ales ordinul de mărime al veniturilor, pot determina o reacție de ordin psihic. Efectul de afectare va fi resimit pe termen mediu, când vor trebui plătite „facturile” acestui demers, căci contribuabilul o va face.

România îndeplinește criteriile nominale de aderare la zona euro, precum cele privind deficitul bugetar, datoria publică, inflația, ratele dobânzii sau cursul de schimb leu/euro. Trebuie să luăm în seamă și pozițiile celor care au considerat întotdeauna drept nerealist și inoportun, mai ales atunci când se au în vedere neîmplinirile de până acum, legate de convergența reală, reformele structurale românești necesare armonizării cu statele zonei euro, acestea fiind în continuare lente și întârziate.

Iată ce scrie Deutsche Welle: "Un decalaj mare, în ceea ce privește convergența reală, poate complica afacerile, deciziile de management, în absența unei politici monetare independente. În plus este important să demonstrăm eficiența instituțiilor și să prevenim dezechilibrele". Tratatul de la Maastricht nu menționează criterii explicite privind convergența reală, însă aceasta presupune diminuarea decalajelor dintre țările membre ale UE, cu privire la nivelul de dezvoltare și condițiile de trai (PIB/locuitor, structura ramurilor economiei naționale, gradul de deschidere a economiei sau costurile cu forța de muncă). Reducerea decalajelor se realizează prin reforme structurale, însă FMI a atras atenția, de mai multe ori, că România este restantier la acest capitol. Este bine de menționat și posibilele riscuri și complicații de natură tehnică – asociate intrării leului în mecanismul european al cursului de schimb (ERM II), mecanism în care moneda noastră ar trebui să "reziste" timp de doi ani, înainte de momentul adopției euro.

Devalorizarea monedei naționale devine o practică obișnuită, în țări precum Portugalia, Grecia sau Spania, pentru a acoperi decalajul de competitivitate și productivitate față de Germania. După introducerea monedei euro, "umplerea" acestui decalaj în fața Germaniei, a început să se realizeze printr-o serie de facilități și avantaje fiscale, care veneau să înlocuiască mecanismul, care acum nu mai funcționează, acela de devalorizare a monedei naționale, motiv pentru care s-a ajuns la îndatorarea enormă a acestor țări.

4. Concluzii

Evident, o monedă unică, implică schimburi comerciale fără riscul schimbului valutar. În lăturarea acestui risc, însă, avantajează doar pe acele țări care au o productivitate ridicată și care, mai ales, își pot permite concurența pe această piață unică.

Așa cum s-a observat, euro poate permite statelor să beneficieze de noi credite, fără ca pentru aceasta să li se impună o disciplină strictă, fiind, când posibil, în acest fel, dezvoltarea la nivel european a unei îndatoriri fără precedent.

Pe de altă parte, euro poate genera și el inflația, nefiind când altceva "...decât să substituie cartelele naționale ale profiturilor de pe urma inflației, cu un cartel european și să înalțe obstacole suplimentare în calea eforturilor cetățenilor europeni care ar dori să se protejeze împotriva spoliei practice de acest supra-stat" [2].

Sunt destui economiști care afirmă că dacă s-ar produce un șoc economic puternic, oamenii și-ar putea pierde încrederea în EURO. George Soros a afirmat că "EURO va suporta, în cele din urmă, cea mai mare parte a frustrărilor europenilor datorate omajului, deoarece muncitorii din economii diferite ar acuza noua monedă, pentru necazurile lor".

Este regretabil că nu reușim să realizăm avantajele faptului că, încă, avem o monedă națională, și aceasta se întâmplă pentru că țara noastră este, de mult timp, conectată sistemului euro. Salariile în mediul privat se negociază în euro, facturile de telefonie sunt în euro, până și accizele pe care statul le încasează la benzină și alcool, sunt calculate în euro. Noi suntem deja conectați la moneda europeană, iar BNR are cea mai importantă preocupare, menținerea unui curs stabil.

Considerăm că fiind niște avantaje incomensurabile, să poți și tu proprii bani, să poți devaloriza moneda, atunci când este nevoie, sau să oprești crearea de „bule” imobiliare. Considerăm că acestea sunt cele mai preioase arme în luptă, pe viață și pe moarte, cu celelalte economii din zonă.

BIBLIOGRAFIE

1. Rothschild.M.A *The House of Rothschild: Money's prophets, 1798–1848*, Volume 1, Niall Ferguson, 1999. **Familia Rothschild** sau **Casa de Rothschild** este o dinastie europeană de origine iudaico-germană, care a întemeiat case bancare și financiare europene, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea. Astăzi, afacerile familiei Rothschild sunt la o scară mai mică decât cele din timpul secolului al XIX-lea, deși cuprind o gamă diversă de domenii, printre care: gestionarea privată a activelor, consultanță financiară, agricultura mixtă, viticultură și acțiuni de caritate.
2. **Hülsmann,G.**This interview with Jörg Guido Hülsmann was conducted for the Mises Institute Romania by journalists Florin Rusu and Adrian Moșoianu. Location: Academy of Economic Studies, Bucharest. **Publicat pe 7 ian. 2013**
3. Opinii ale Președintelui României și ale Primului Ministru, exprimate public.

ADMINISTRAREA AFACERILOR MICI I MIJLOCII: STUDIU ANALITIC

Oleg Buga, doctor habilitat, profesor universitar,
Universitatea de Stat „Aleco Russo”
din B 1 i Republica Moldova

Natalia Melnic, doctorand , Universitatea Pedagogic de Stat „Ion Creang ”

Afacerile mici i mijlocii ofer celui care vrea ansa de a se afirma economic. Cu to ii ne dorim s fim independen i, dar aceast dorin nu ne face pe to i antreprenori.

Un om de afaceri i i poate vedea împlinit visul de a avea succes, putere, bani, dar i i poate vedea i averea irosit . Cine sunt ace ti interprinz tori i ce-i face pe ei s munceasc din greu i s ri te atît de mult, f r s aib garan ia succesului?

Psihologii au elaborat teste care încearc s stabileasc dac o persoan are sau nu aptitudini de interprinz tor. Testele i au rolul lor, dar nu este absolut necesar ca un individ s posede toate tr s turile indicate de acestea pentru a avea succes în afaceri. Majoritatea persoanelor pornesc într-o afacere f r a- i testa aptitudinile de poten ial interprinz tor, bazîndu-se pe experien i motiva ie pentru reu it .

Cuvinte cheie: management, afaceri, interprinz tor, barier , motiva ie

Small and average businesses offer opportunity to the person who wants to assert himself economically. We all want to be independent, but this wish does not make us all entrepreneurs. A businessman can see his dream come true success, power, money, but he can see his wealth wasted too. Who are these entrepreneurs and what makes them work harder and to risk so much, without the guarantee of success?

Psychologists have developed tests trying to determine whether a person has entrepreneurial skills or not. Tests have their role, but it is not absolutely necessary for an individual to possess all of these traits to be successful in business. Most people start a business without trying their entrepreneurial potential, but basing themselves on experience and motivation for success.

Key words: management, business, entrepreneur, barrier, motivation.

Despre întreprinderile mici i mijlocii se zice c ar fi o for major pentru cre terea economic i chiar sunt generatorii principali ai noilor locuri de munc . Despre reducerea s r ciei, despre antrenarea popula iei în activitatea economic , despre cultivarea spiritului de întreprinz tor sînt subiectele actuale în economie.[6]

Avînd în vedere restric iile cu care se confrunta micile firme, în ce priveste resursele, i vulnerabilitatea lor legata de schimb rile de mediu i incertitudinea, înțelegerea aprofundata a factorilor i mecanismelor care explica dezvoltarea firmelor mici reprezinta un aspect cheie pentru proprietarii de afaceri i economie. De aceea exista un interes crescînd pentru identificarea principalelor caracteristici ce diferen iaz firmele care înregistreaz creștere fa de cele care nu se dezvoltă sau chiar se desfiinez . Pe de alta parte, este important de stiut mai mult despre procesele de cre tere i, respectiv, de dezvoltare, prin care trec firmele, i, de asemenea, îmbunata irea cuno tin elor noastre.[3]

Un om de afaceri i i poate vedea împlinit visul de a avea succes, putere, bani, dar i i poate vedea i averea irosit . Cine sunt ace ti interprinz tori i ce-i face pe ei s munceasc din greu i s ri te atît de mult, f r s aib garan ia succesului?

În clasamentul ob inerii volumului de vânz ri ale întreprinderilor mici i mijlocii un rol semnifi cativ apar ine întreprinderilor mici (50,6 la sut), urmate de întreprinderile mijlocii (35,4 la sut) i micro- întreprinderile (14,0 la sut). Drept subiec i ai antreprenoriatului inova ional

Psihologii au elaborat teste care încearc s stabileasc dac o persoan are sau nu aptitudini de interprinz tor. Testele i au rolul lor, dar nu este absolut necesar ca un individ s posede toate tr s turile indicate de acestea pentru a avea succes în afaceri. Majoritatea persoanelor pornesc într-o afacere f r a- i testa aptitudinile de poten ial interprinz tor, bazîndu-se pe experien i motiva ie pentru reu it .

În Uniunea European , Întreprinderile Mici i Mijlocii sunt considerate motorul economiei.

Sectorul afacerilor mici i mijlocii este prezent în toate rile dezvoltate, ocupînd o pondere însemnat în economia acestora. În rile Comunit ii Europene, 91 % din interprinderi au de la 1 la 9 angaja i (interprinderi mici), cca 8% au între 10-500 angaja i i 1% peste 500 angaja i (interprinderi mari).[7]

Trecerea de la clasa muncitoare la clasa de mijloc este un proces mult mai complicat i mai mig los decît simpla cre tere a veniturilor familiale. Ce cred oamenii întâlni i ocazional în strad despre existen a sau lipsa acestei clase de mijloc?

Afacerile mici i mijlocii ofer celui care vrea ansa de a se afirma economic.

În fa a ini iativei întreprinz torilor particulari sau o serie de piedici (**bariere**), pe care le putem grupa în dou categorii:

- Bariere care fac ca afacerile s se orienteze spre comer i nu spre produc ie. Din acest grup fac parte: lipsa de capital, dobînzii mari practicate de b nci, greutatea în ob inerea creditelor bancare, regim de impozitare neadecvat, sistemul de taxe vamale, lipsa de acces la spa ii, utilaje, mijloace de transport.
- Bariere cu caracter general, care ac ioneaz indiferent de domeniul în care vrem s ini iem afacerea. Aici intră lipsa de capital, teama de risc, lipsa unor cuno tin e în domeniul ini ierii afacerilor, lipsa unor cuno tin e manageriale.

Ceea ce **motiveaz** un om pentru a porni o afacere difer de la individ la individ, întrucît depinde de nevoile i de felul fiec ruia de a fi, de a gîndi, de a concepe rolul i valoarea vie ii.

Tabelul 1. Clasificarea motivațiilor care pot influența începerea unei afaceri

Categoriile de motivații	Componente
1. Motivații profesionale	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Perspectiva unei munci atrăgătoare; ▪ Perspectiva de a face descoperiri; ▪ Perspectiva de a perfecționa metode și tehnici antreprenoriale; ▪ Perspectiva obținerii prestigiului.
2. Motive psihologice	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Statutul și respectul social ce decurge din poziția de întreprinzător; ▪ Renumele ce se poate obține; ▪ Extinderea relațiilor; ▪ Statutul de a fi propriul șef.
3. Motivații materiale	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Posibilitatea de a obține câștiguri mari; ▪ Asigurarea unui nivel de trai ridicat pentru familie; ▪ Siguranța locului de muncă.
4. Motivații morale	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Perspectiva de a realiza ceva deosebit; ▪ Perspectiva de a participa la progresul societății.

Întreprinzătorii de succes sunt puștii de ideea **oportunității** unei afaceri. Afacerile ne oferă oportunitatea de:

- A face ceea ce îți place;

Într-o afacere pornim de tine, tu ești propriul tău șef. Recompensele afacerii proprii constau în libertatea de a lua decizii, de a-ți asuma riscuri, de a-ți întrece competitorul.

- A-ți manifesta spiritul creator;

Întreprinzătorul care pornește o afacere poate fi asemuit cu un artist care își creează opera. El poate oricând să manifeste spirit înnoitor în idei, concepții, în soluții.

O afacere reflectă trăsăturile celui ce o inițiază, dar și limitele acestuia.

- A-ți utiliza întregul potențial;

Afacerea poate fi privită ca un instrument de exprimare a propriei personalități. Singurele bariere în fața succesului sunt creativitatea și voința pe care le poți angaja în afacere, și nu restricțiile impuse de organizația în care muncești.

- A obține profit nelimitat.

În cazul în care afacerea are succes, profitul revine în întregime întreprinzătorului.

Majoritatea dintre noi dorim să ne lăsm în afaceri. Înainte de a o face este bine să analizăm care sunt **dezavantajele** pe care le prezintă asemenea activități.

Incertitudinea venitului. Deschiderea și punerea pe picioare a unei afaceri nu oferă garanția că întreprinzătorul va obține bani suficienți pentru a supraviețui. Nu mai puține afaceri garantează un venit adecvat.

În momentele de început ale afacerii proprietarul are probleme financiare și obligații și trebuie să-și mențină afacerea pe linia de plutire. Un venit regulat este absent și proprietarul este ultimul care trebuie plătit.[2]

Riscul pierderii întregului capital investit. Rata de supraviețuire a afacerilor mici este mică. 60 % din noile afaceri euează după șase ani. Probabilitatea de eec este de 35 %. Întreprinzătorii care euează în afaceri își vor pierde capitalul investit. [1]

Pentru mulți pierderea este mai mare decât pierderea financiară. Vor fi afectați și psihologic pentru că euecul înseamnă și eec personal.

Mulți întreprinzători își revin după eec în afaceri și o iau de la început, dar sunt afectați pe termen lung. Oricine începe o afacere trebuie să se întrebe dacă va rezista psihic în caz de reușită.

Calitatea scuturată a vieții până ce afacerea se stabilizează. Cine vrea să pornească o afacere, trebuie să muncească din greu, de dimineața până noaptea târziu.

Responsabilitatea completă. Este teribil să fii șef, dar mulți întreprinzători se plâng de faptul că trebuie să deschidă în domenii în care nu sunt întotdeauna competenți. În cazul în care nu reușesc să apeleze la consultanți de specialitate, presiunea crește rapid. Constatările de decizii luate pot cauza succes sau eec are efectiv negativ asupra unor întreprinzători devenind un veritabil factor de stres.[3]

Chiar dacă o persoană are abilități de mic întreprinzător și o anumită experiență în domeniu, afacerea se poate să nu reușească datorită unor **factori** ce influențează euecul unei afaceri: lipsa unui plan strategic pentru afacere, accesul la capital, pilsa de capital, ciclul afacerii, inflația și dobânzile, reglementările guvernamentale; incompetența în management, investiții prea mari în mijloace fixe, planificarea necorespunzătoare, extinderea neplanificată, lipsa unui inventar periodic, atitudini neadecvate ale întreprinzătorului.

Cum se poate evita euecul unei afaceri? Fiecare întreprinzător are modul său specific de a iniția și dezvolta o afacere, însă prevenirea euecului acesteia este guvernată de un număr relativ redus de reguli. a:

1. Cunoașterea afacerii în profunzime. Înainte de a se lansa într-o afacere, orice întreprinzător trebuie să se asigure că are o serie de elemente teoretice și practice despre lumea afacerilor. Pe parcurs el trebuie să-și recunoască propriile defecte și lipsuri și să acționeze în așa fel încât acestea să nu influențeze mersul afacerii. Întreprinzătorul trebuie să-

și cunoaște foarte bine afacerea, deoarece afacerea mic funcționează fără „plasă de protecție” și orice greșeală poate conduce la eșecul ei.

2. Desfășurarea afacerii după un plan. Nici o afacere nu se poate desfășura la întâmplare. Aceasta ar conduce la haos și eșec rapid. Totul trebuie să se desfășoare după un plan care să conțină surse înalte logic și încheiate într-un tot.

3. În alegerea formelor de tip financiar. Întreprinzătorul nu trebuie să fie specialist în finanțe sau contabilitate, dar trebuie să fie în stare să judece sau să analizeze veniturile și vânzările.

4. Administrarea resurselor financiare. Pentru a reuși demarcarea și dezvoltarea unei afaceri, trebuie să se urmărească permanent obținerea unui profit maxim, prin imprimarea unui autentic stil de afacere, tuturor activităților desfășurate. Un rol esențial îl are o administrare rațională a resurselor financiare.

5. Cautarea asistenței profesionale. Pentru domeniile pe care întreprinzătorul nu le poate acoperi, trebuie să apeleze la o echipă de consultanți competenți.

6. Flexibilitatea în afacere. Întreprinzătorul trebuie să fie flexibil și adaptabil la cerințele mediului. Flexibilitatea în afaceri îl va ajuta să acționeze eficient în mediul înconjurător care este foarte dinamic.[4]

Planificarea strategică a micilor afaceri. Elaborarea strategiilor serviciilor. Elaborarea unei strategii de succes privind serviciile necesită în alegerea nivelului de participare al clientului la prestarea unui serviciu și a gradului de intangibilitate al acestui serviciu. Un prim pas în elaborarea unei strategii privind serviciile îl reprezintă analiza nivelului de participare al clientului cerut de un anumit serviciu. Participarea clientului se referă la prezența fizică a acestuia, la realizarea unui serviciu. Cu cât prezența clientului la prestarea unui serviciu este mai mare, cu atât interacțiunea dintre serviciu și client este mai mare. De regulă, sunt mai greu de controlat serviciile cu grad înalt de participare al clientului.[4]

Un serviciu cu grad ridicat de participare este acela în care interacțiunea dintre client și prestatorul de serviciu este semnificativă. De exemplu, tunsul și coafatul necesită un dialog permanent al clientului cu prestatorul de servicii. În serviciile cu grad scăzut de participare al clientului, prezența acestuia este redusă. De exemplu, la spălarea unui automobil, prezența clientului este limitată la plata tarifului și inspecția finală a automobilului. Strategiile de marketing depind, prin urmare, de nivelul de participare al clientului.[1]

Astfel, o eficiență mai ridicată a serviciilor cu un grad de participare al clientului mai redus, întrucât permit o abordare de tip productiv, care utilizează tehnici, de mărșurare a muncii, programarea producției și controlul stocurilor. De aceea, atunci când este posibil, se recomandă reducerea gradului de participare al clientului la prestarea serviciilor.

Elaborarea planului afacerii. Planul afacerii este una din cele mai bune modalități prin care întreprinzătorul se poate asigura de sprijin bănesc (credite, investiții de capital) din partea unei surse de finanțare. În consecință, prin relațiile operaționale se înscrie riscul propus prin luarea deciziei de a iniția sau dezvolta afacerea.[4]

De aceea procesul de întocmire a planului afacerii presupune parcurgerea ordonată a mai multor etape și reluări, existând și posibilitatea opririi lui de parcurs, dacă anumite condiții nu sunt satisfăcătoare.

Fiecare afacere trebuie proiectată (are nevoie de un plan), pregătită în vederea construirii, realizată, întreținută și dezvoltată. Fără un plan nici o afacere nu poate fi realizată, iar pregătirea cu grijă și în mod înțelept a acestuia asigură succesul întreprinzătorului pe piața de capital și apoi în afacerea sa.

Mulți întreprinzători implică deja în afaceri micile, percep planul afacerii ca un document scris către managerul băncii sau oricare altă sursă de capital. De aceea există tendința de a nu scrie un plan al afacerii. Cu toate acestea poate fi întocmit de către întreprinzător în momente diferite, util anumitor persoane și cu motivele precise.

Când este utilizat planul de afaceri?

Inițierea unei noi afaceri. După apariția ideii de „afacere” și a unui studiu de fezabilitate, inițierea unei noi afaceri presupune planificarea detaliată a acesteia din care elementul de ieșire (output) îl constituie planul afacerilor.[3]

Cumpărarea unei afaceri. Cumpărarea unei afaceri existente nu neagă necesitatea unui plan inițial de afaceri. Un plan detaliat care testează sensibilitatea la schimbări a variabilelor cheie de afacere (vânzări, costuri) face să crească în mare măsură în alegerea nivelului de risc la care se expun cumpărătorii afacerii.

Revizuirea mersului afacerii. Fiecare manager trebuie să revadă progresul realizat în sfera obiectivelor, deoarece condițiile de mediu se schimbă.

Luarea deciziilor majore. Necesitatea investiției în noi utilaje sau cerințele de fonduri pentru a deschide un nou canal de distribuție pot constitui la un moment dat decizii majore în activitatea firmei. Reconsiderarea planului este absolut necesară.[2]

Cine folosește planul afacerii?

Managerii sunt implicați în planificarea afacerii mici atât ca realizatori, cât și beneficiari. Acestora li se oferă de obicei planul într-o formă scrisă pentru a-i putea ajuta în conducere.

Proprietarii afacerii. Managementul unei firme mici pot fi în același timp și proprietarii acesteia și, deci, interesează în planificarea procesului. Proprietarii pot fi de asemenea uni creditori, acționari, deopotrivă interesează în restituirea împrumuturilor conform planului afacerii.

Creditorii. De înțeles tradițional al planului afacerii este managerul băncii sau proprietarul sursei de capital.

De ce se elaborează planul afacerii?

Proprietarii cu ajutorul planului afacerii:

- Evaluează fezabilitatea și viabilitatea afacerii create sau inițiate și oferă răspuns la întrebările: va deveni afacerea viabilă din punct de vedere comercial și financiar? Este cineva interesat să facă greșeli în sistemul de evidență?
- Evidențiază obiectivele și scopurile și vizuirea financiară cu privire la realizarea lor;
- Fundamentează nivelul și tipul de finanțare necesare pentru ca afacerea să se deruleze.

Managerii folosesc planul afacerii pentru următoarele motive:

- Clarifică ideea afacerii;
- Descoperă aspectele necunoscute pe care informația obținută din procesul condus nu le relevă. Presiunea zilnică poate face obscur mediului afacerii și astfel un nou competitor să apară; planul afacerii menține atenția asupra tuturor aspectelor manageriale, și trebuie considerat ca atare pentru utilizarea lui;
- Formează spiritul de echipă, întrucât cunoașterea comună înutului încurajează și creează sentimentul participării tuturor angajaților la succesul afacerii;
- Este un ajutor în instruirea și practica de conducere pentru că se bazează pe cercetare, analiză și prognoză;
- Împlică pe manageri, prin profesionalismul lor, în susținerea cererii de împrumut.

Creditorii folosesc planul afacerii din următoarele motive:

- Evaluează sigură a fondurilor oferite în raport cu riscul implicat, în baza garanțiilor și ideilor viabile oferite de întreprinzător într-o formă scrisă;
- Apreciază calitatea managementului financiar contabil.[3]

Necesitatea autocunoașterii înainte de implicarea într-o afacere

Înainte de a trece la întocmirea unui plan al afacerii este bine să vă faceți un sincer și serios autocontrol, și spunându-vă următoarele întrebări: sunteți sănătos? Vă planificați activitatea? vă asumați riscuri? sunteți un bun conducător? aveți pregătire pentru afaceri? aveți spirit de competiție? sunteți eficient? țineți seama de decizii? aveți spirit de inițiativă? sunteți bun organizator? aveți din ce trăi? puteți să munci mult? sunteți flexibil? sunteți perseverent? aveți experiență?

Dacă răspunsurile la unele întrebări nu vă sunt favorabile, poate ar fi mai bine să renunțați la crearea unei firme. Dacă cele mai multe răspunsuri vă sunt favorabile, înseamnă că puteți lansa într-o afacere. Principalele trăsături care vă secer sunt:

- Sănătatea;
- Încrederea în sine;
- Informare corespunzătoare;
- Percepție realistă;
- Calitate superioară;
- Interes redus pentru aparențe sociale;
- Relații interpersonale obiective;
- Atracție pentru competiție, nu pentru risc;
- Capacitatea de prevedere și control.[4]

În această situație este recomandabil să vă întocmiți un plan de afaceri, motivat pentru:

- A evalua și promova o nouă idee de afacere;
- A conduce mai bine afacerea;
- A dobândi mai mult succes;
- A avea o imagine de asamblare a întregii afaceri;
- A obține finanțarea creșterii afacerii.

Alegerea variantei „Afacerea optimă” pentru dumneavoastră

În urma acumulării unei multitudini de informații, puteți trece la prelucrarea lor, ceea ce asigură schiarea mai multor variante de afaceri, urmând ca dvs. să decideți asupra celei care vă satisface cel mai bine din punct de vedere al obiectivelor, personalității, condițiilor juridice și restricțiilor legate de piață și resurse.

Veți putea decide definitivă în această etapă produsul sau serviciul pe care îl veți realiza, forma juridică de asociere, modul de obținere a fondurilor, achizițiilor și materialelor pe care le veți folosi precum și deciziile privind intrarea în concurență de piață.

Conturarea variantei de afacere aleasă este sprijinită de o serie de decizii, de răspunsul la următoarele întrebări:

- Cum veți ambala produsele dvs.?
- Ce tip de angajați veți acorda?
- Ce servicii veți practica pentru produsele oferite?
- Cum veți stabili prețurile?
- Veți oferi reduceri de preț?
- Cum veți face reclamă și cum veți promova produsele?
- Veți folosi cataloage, broșuri?
- Veți participa la târguri, expoziții?
- Vor veni clienții la dvs. sau veți merge dvs. la ei?
- Veți angaja vânzătorii?
- Veți folosi reprezentanți comerciali independenți?
- Veți face export?

Având foarte bine conturate ideea afacerii dvs. vă puteți angaja la elaborarea planului acesteia și susținerea lui.

Concluzii: Importanța micului business decurge din următoarele trăsături ale acestora: oferă noi locuri de muncă, favorizează inovarea și flexibilitatea, se constituie în locuri unde se perfecționează și de unde se poate îndrepta apoi spre întreprinderile mari, stimulează concurența, ajută la bună funcționare a întreprinderilor mari pentru care prestează diferite servicii, fabrică produse și prestează servicii în condiții de eficiență. Dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii reprezintă ansa Republicii Moldova de a reporni motoarele creșterii economice.

BIBLIOGRAFIE

1. D’Amboise, G.; “*Strategia Consiliului Național al Întreprinderilor Mici și Mijlocii din România 2012-2016*”, Proiect 1991.
2. Ghenea, M; “*Antreprenoriat - Drumul de la idei către oportunități și succes în afaceri*”; Ed. Universul Juridic, București 2011
3. Puiu A.; “*Politica socială a întreprinderii*”; Ed. Independența Economică, Pitești 2011
4. Zorlean T.; Birdi E.; Căprărescu G; “*Managementul organizației*”; Economica, București 1998.
5. ziarul „*Capital*” Nr.46 (517) din 4 decembrie 2013 Cristina Miron
6. <http://www.europalibera.org/content/article/24338506.html>
7. http://www.akademos.asm.md/files/Perspectivetele_dezvoltarii_antreprenoriatului_inovational_din_republica_moldova.

**DOBÂNDA I COMISIOANELE BANCARE –
ELEMENTE DE COST ALE CREDITULUI BANCAR**

**Mariana Rodica Țrlea, conf. univ. dr.
Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București**

The objective importance of the loan within the market economy results in the fact that it "holds the distribution function and control, credit relations being a part of financial relations in the broad sense, but it also has the function of issuing, outreach and redistribution through credit by directing a larger volume of resources than the one mobilized (the loan is interest bearing).

The credit represents the currency and it constitutes the object of the contract of bank credit that can be granted by the Banks on short, medium or long term. Currency offered by the creditor (seller) to the borrower (buyer or customer) is realized in concrete conditions, established by contract bank lending, and the use of coins (of money funds) obliges the debtor to pay a cost resulted in: bank commissions, bank fees, administration fees, customer verification and penalties in the event of bank credit defaults.

Key words: contract credit, credit, credit cost, interest, bank fees, bank charges, bank penalties.

Importanța obiectivă a creditului în cadrul economiei de piață, rezultă din faptul că acesta: „deține funcția de repartizare (distributivă) și de control, relațiile de credit fiind când parte din relațiile financiare în sens larg, dar mai are și funcția de emisiune, de mobilizare și redistribuire, prin credit îndrumându-se un volum mai mare de resurse decât cel mobilizat (creditul este purtător de dobândă).¹ Creditul reprezintă moneda și constituie obiectul contractului de credit bancar pe care băncile îl pot acorda pe termen scurt, mediu sau lung. Moneda oferită de către creditor (vânzător), debitorului (cumpărătorului sau clientului), se realizează în condiții concrete, stabilite prin contractul bancar de creditare, iar utilizarea monedei (a mijloacelor bănești) obligă debitorul să plătească un cost concretizat în: dobânzi bancare, comisioane bancare, taxe de administrare, taxe de verificare a clienților și penalități bancare în eventualitatea apariției situațiilor de neplată a creditului.

Cuvinte cheie: contract de credit, credit, costul creditului, dobânda, comisioane bancare, taxe bancare, penalități bancare.

1. Dobânda – element de cost al creditului bancar

Dicționarul explicativ al limbii române definește creditul ca fiind: „o relație economică bine stabilită care se stabilește între o persoană fizică sau juridică (creditor), care acordă un împrumut de bani sau care vinde mărfuri sau servicii pe datorie, și o altă persoană fizică sau juridică (debitor) care primește împrumutul sau cumpără pe datorie.”²

Din perspectiva economică, „creditul exprimă relații de repartizare a unei părți din produsul național brut sau din venitul național, în vederea satisfacerii unor anumite nevoi de capital.”³

Din perspectiva juridică, „creditul exprimă o convenție între creditorii și debitorii care servește în procesul de producție și de circulație a mărfurilor.”⁴

Pentru bancă, creditul și dobânda la credit reprezintă o creanță de încasat.

„Specificul creanței care îi are izvorul într-un contract de credit, constă în aceea că, dobânda calculată la creditul acordat constituie o creanță distinctă - pe lângă fondurile bănești acordate cu titlu de împrumut debitorului, aceste fonduri fiind privite ca o marfă în obiectul specific al activității băncii. Creanța băncii are astfel două componente: tranșele de rambursare a creditului și dobânda aferentă sumei împrumutate. Această dobândă se calculează pe unități de timp și se raportează la termenele de rambursare, astfel încât dobânda curge de la data acordării creditului și până la epuizarea obligației de rambursare. Distinct de plata dobânzii se calculează majorările de întârziere atât la tranșele de credit nerambursat la scadență cât și la dobânda aferentă tranșei nerambursate.”⁵

În literatura de specialitate creditul bancar este văzut ca fiind: „opera iunea prin care cel împrumutat (debitorul) ia în stăpânire imediată resursele (bani) în schimbul unei promisiuni-angajament de rambursare viitoare, însoțit de plata unei dobânzi ce remunerează banca”⁶.

„Tot la baza creditului există și noiunea banului, plata unei dobânzi. De aceea, consideră profesorul Victor Slavescu, ne aflăm în fața unei operațiuni de credit atunci când se cedează o sumă de bani de către un subiect economic în folosința altui subiect economic, cu obligația pentru acesta din urmă de a restitui mai târziu, la un termen fixat, suma primită plus o sumă de bani care se cheamă interes sau dobândă. Aadar, trei sunt elementele creditului: 1) cedarea în timp a unei sume de bani; 2) obligația de restituire; 3) plata unei dobânzi”⁷.

¹ Roșca, T., (2001), „Moneda și credit”, Ediția a II-a, Ed. Altip, Alba Iulia, pg. 169

² Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, (1996), „Dicționarul explicativ al limbii române”, Ediția a II-a, Ed. Univers Enciclopedic, București, pg. 237

³ Roșca, T., (2001), „Moneda și credit”, Ed. Altip, Alba Iulia, pg. 158

⁴ Rosca, T., (2001), „Moneda și credit”, Ed. Altip, Alba-Iulia, pg. 158

⁵ Turcu, I., (2009), „Tratat teoretic și practic de drept comercial”, pg. 198-201

⁶ Dedu, V., (1997), „Management bancar”, Ed. Mondan, București, pg. 65

⁷ Turcu, I., (2009), „Tratat teoretic și practic de drept comercial”, pg. 198-201

Pentru curgerea de drept a dobânzilor „trebuie să îndeplinească următoarele condiții cumulative:

- obligatia debitorului să constea în plata unei sume de bani;
- obligația să fie lichid, respectiv precis determinat sub aspectul cuantumului sumei;
- obligatia să fie exigibilă.

Dacă datoria debitorului a ajuns la scadență și ea nu a fost executată, creditorul este îndreptățit la plata sumei de bani și a dobânzilor aferente”¹

Creditul bancar se obține în baza unui contract de credit bancar cu derulare succesiv, după parcurgerea prealabilă a etapelor procesului de creditare, concretizate în:

- acțiunea de consiliere a debitorului;
- acțiunea de cunoaștere a debitorului;
- întocmirea documentației de creditare;
- verificarea documentației de creditare;
- analiza documentației de creditare;
- analiza și verificarea bunurilor gajate sau ipotecate;
- întocmirea referatului de credit;
- aprobarea creditului;
- încheierea contractului de gaj sau ipotecă cu transferul proprietății în favoarea beneficiarului bunurilor gajate sau ipotecate până la achitarea integrală a creditului contractat;
- încheierea contractului de credit.
- tragerea creditului.

După tragerea creditului urmează executarea contractului de creditare bancar concretizat în următoarele etape:

- rambursarea creditului pe baza graficului de rambursare a creditului;
- plata dobânzii la creditul contractat;
- plata comisioanelor bancare;
- plata penalităților în cazul nerespectării termenelor de plată a ratelor.

Pe toată durata de derulare a creditului bancar trebuie să existe reguli precise de executare a acestuia. Aceste reguli trebuie să aibă la bază principiul maximei bune credințe și al loialității părților.

Pentru sumele acordate de banc debitorilor și sub formă de credite bancare, banca percepe dobânzi și comisioane bancare.

Aceste dobânzi și comisioane bancare reprezintă pentru banc venituri în timp ce pentru debitor, respectiv pentru beneficiarul creditului bancar reprezintă costuri.

Costul, suportat de clientul (debitorul) beneficiar, este alcătuit din două componente de bază: dobânda bancară și comisioanele bancare, la care se pot adăuga penalizări pentru întârzierea rambursării creditului și a plății dobânzilor care se constituie în caz de nerespectare a termenelor de plată ale creditului bancar contractat.

Dobânda bancară la creditul bancar este superioară dobânzilor practicate la depozitele bancare.

Modul de stabilire a dobânzilor bancare poate fi realizat astfel:

- în rată fixă;
- în rate variabile;
- în rate variabile revizibile influențate de condițiile pieței.

2. Modalități de stabilire a mărimumi dobânzii la creditele bancare

“O dobânda fixă îngheță costurile împrumutului, clienții plătesc aceeași rată lunar pe tot parcursul perioadei de creditare. Acest lucru permite debitorilor să își planifice eficient bugetul lunar disponibil, fără a exista surprize, pe întreaga perioadă de rambursare.

Pe de altă parte, dobânzile variabile pot determina atât o creștere de costuri cât și o scădere pe parcurs, întrucât fluctuează în funcție de un indicator monetar independent. Indicele utilizat de obicei în cazul creditelor în lei este Robor. Acest lucru înseamnă că evoluția dobânzii pe parcursul creditului va fi influențată numai de către evoluția pieței.”²

2.1. Rata dobânzii la creditele bancare

Rata dobânzii se calculează potrivit relației:

$$d = \frac{D}{C} \times 100$$

În care:

- d = reprezintă rata dobânzii.
- D = reprezintă dobânda la creditul bancar;
- C = reprezintă creditul bancar.

Scopul beneficiarului cu privire la mărimea ratei dobânzii la creditele bancare acordate este ca aceasta să fie cât mai mare.

2.2. Dobânda simplă la creditul bancar

Dobânda simplă se calculează potrivit relației:

¹ Popa, E., Crăciunescu, D., A., Romașcu, A., (2003), „Drept comercial român”, Ed. Concordia, Arad, pg. 43

² <http://www.conso.ro/credite-nevoi-personale/dobanda-fixa-sau-variabila.-ce-alegem-la-un-credit-de-nevoi-personale>

$$D = \frac{C \times n_z \times r_d}{360 \times 100}$$

În care:

- C = reprezintă creditul contractat;
 n_z = reprezintă numărul de zile pentru care se realizează creditarea;
 r_d = reprezintă rata nominală a dobânzii.
 360 = numărul de zile aferente unui an calendaristic;
 D = reprezintă dobânda aferentă creditului în sumă absolută.

2.3. Dobânda compusă

Dobânda compusă vizează achiziția de creditare bancară sau de depozit bancară care se calculează potrivit relației:

a) pentru un număr întreg de ani dobânda compusă se calculează potrivit relației:

$$D = C_f - C_i = C_i(1+r_d)^n - C_i$$

În care:

- C_f = capital fructificat;
 C_i = capital inițial;
 $(1+r_d)^n$ = coeficient de fructificare;

a) pentru un număr întreg de ani plus fracțiuni dintr-un an (luni și zile), dobânda compusă se calculează potrivit relației:

$$D = C_i(1+r_d)^n \left(1 + \frac{n_z \times r_d}{360 \times 100} \right) - C_i$$

2.4. Dobânda curentă

Dobânda curentă se calculează ca raport între produsul (soldului mediu al creditului x numărul de zile la data calculării x procentul de dobândă), raportat la numărul de zile ale unui an calendaristic x 100.

2.5. Dobânda penalizatoare

Dobânda penalizatoare se datorează în situația de neplată la scadență a creditului contractat și a dobânzii aferente și se calculează prin aplicarea procentului de penalizare prevăzut în contractual de creditare bancară la suma aferentă creditului rămas și a dobânzilor restante.

3. Comisiunile bancare - elemente de cost ale creditului bancar

Pe lângă dobânda bancară un alt element de cost al creditului bancară îl reprezintă comisiunile bancare.

Practica bancară oferă o multitudine de tipuri de comisioane practicate de bancă, dintre care exemplificăm:

- comisionul de analiză;
- comisionul de instrumentare a dosarului de credit bancară;
- comisionul de deschidere de cont curent;
- comisionul de deschidere de cont de credit bancară;
- comisionul de întreținere lunară a operațiunilor;
- comisionul de garantare;
- comisionul de administrare a creditului bancară;
- comisionul de gestionare a creditului bancară;
- comisionul de risc a creditului bancară;
- comisionul de rambursare anticipată a creditului bancară;
- comisionul de închidere de cont;
- comisioane pentru alte servicii;
- etc.

Aceste tipuri de comisioane conduc la gruparea acestor comisioane după:

1. criteriile de acordare a creditelor bancare;
2. criteriile de utilizare a creditelor bancare;
3. criteriile de neutilizare a creditelor bancare;
4. tipul acțiunii de închidere a contului de credit;
5. tipul acțiunii de rambursare anticipată a creditului bancară.

3.1. Modalități de stabilire a mărимii comisiunilor la creditele bancare

Comisiunile bancare reprezintă pentru clienți (debitori), un alt element de cost al creditului bancară.

Modul de calcul al comisiunilor bancare se realizează fie:

1. procentual;
2. în sumă fixă.

Încasarea comisiunilor pentru prestațiile efectuate de către bancă pentru clienții săi se efectuează la finalizarea prestației serviciului.

4. Concluzii:

Convenția cadru care reglementează modalitățile și condițiile de acordare ale creditului bancară este reprezentat de contractualul de creditare bancară.

Creditul îndeplinește funcția de reglare, emisiune și control în cadrul economiei.

Dobânda la creditul bancar reprezintă pentru banc (creditor), un venit iar pentru clienții băncii (debitori), reprezintă costul creditului.

Practica a dovedit faptul că :

- utilizarea dobânzii variabile și/sau a dobânzii revizibile au permis creditorilor să modifice dobânzile pe parcursul derulării contractelor de credit bancar ceea ce a favorizat transformarea unor clauze imprecise în clauze abuzive;
- tranșele de rambursare a creditului și dobânda aferentă creditului contractat reprezintă creanțe băncii;
- în caz de neplătire a creditului contractat de credit devine titlu executoriu;
- în caz de neplătire a creditului contractat de gaj și/sau de ipotecă devine titlu executoriu;
- din motive de protecție, la același tip de credite unele bănci practică dobânzi diferite;
- în multe cazuri modificările de dobânzi se realizează unilateral;
- unele comisioane ascund și alte comisioane;
- unele comisioane bancare nu sunt foarte cunoscute clienților băncii;
- în perioada de criză nivelul unor dobânzi a fost coborât de către bănci, iar la momentul revenirii la situația inițială unele bănci au practicat dobânzi superioare față de cele prevăzute în contractele de creditare bancare;

Costurile creditului bancar suportate de clienții băncii (debitori), vizează următoarele elemente:

- dobânzile bancare;
- comisioanele bancare;
- taxele care privesc verificarea clienților în bazele de date;
- taxa anuală de administrare;
- taxe pentru diverse servicii oferite de către bancă ;
- asigurările de viață ;
- asigurări de bunuri mobile;
- asigurări de bunuri imobile.

BIBLIOGRAFIE

1. Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, (1996), „Dicționarul explicativ al limbii române”, Ediția a II-a, Ed. Univers Enciclopedic, București
2. Bonneau, T., (1994), „Droit bancaire”, Montchrestien, Paris
3. Dedu, V., (1997), „Management bancar”, Ed. Monda, București
4. Popa, E., Crăciunescu, D., A., Romașcu, A., (2003), „Drept comercial român”, Ed. Concordia, Arad
5. Roșca T., (2001), „Monedă și credit”, Ediția a II-a, Editura Altip, Alba Iulia
6. Trenca, I., (2004), „Metode și tehnici bancare”, Editura Casei de Știință, Cluj Napoca
7. Turcu, I., (2009), „Tratat teoretic și practic de drept comercial”
8. <http://www.conso.ro/credite-nevoi-personale/dobanda-fixa-sau-variabila.-ce-alegem-la-un-credit-de-nevoi-personale>

ADMINISTRAREA FISCAL DIN REPUBLICA MOLDOVA: PREZENT ȘI VIITOR

Diana Criclivaia, dr., conf univ., USM
Ion Certan, dr., IRIM¹

Republica Moldova, înc de la proclamarea independenței, a decis s - i consolideze locul printre națiunile democratice și fiind deschis pentru a- i reforma economia, având scopul de a se integra în circuitul european și internațional, precum și în procesul de globalizare. Reforma economiei naționale s fost orientat spre substituirea sistemului socio-economic vechi, dep șit și aproape c pr bușit cu unul capabil s asigure progresul continuu în societate. Astfel, această reform putea fi realizat doar prin legitimitate și administrare fiscal , capabil de stabilirea unor reguli i proceduri clare, transparente, și previzibile. Prin această lucrare ne propunem s examin m schimb rile sistemului de administrare fiscal din Republica Moldova cu scopul de a descoperi evidenția punctele slabe i de a le înțelege pe cele forte.

Cuvinte cheie: reform fiscal , administrare fiscal , control fiscal, autoritate fiscal i ombudsmanul fiscal.

1. Introducere

Peisajul administr rii fiscale prezint provoc ri semnificative atât pentru contribuabil cât și autoritatea fiscal . Principalele provoc ri includ aranjamentele financiare sofisticate și cantitatea mare a potențialelor venituri pierdute din cauza formei agresive de evaziune i fraud fiscal ca urmare a num rului în cre tere de contribuabili, precum și volumul tot mai mare de bunuri și servicii. Aceste provoc ri au facilitat evoluția economiei digitale și a tehnologiilor informaționale, dezvoltarea modelului conform rii riscului și eforturile de modernizare i restructurare a administr rii fiscale în Republica Moldova. O țar care tinde spre dezvoltare poate deveni efectiv doar prin investiții extinse în domeniul conform rii fiscale², prin perfecționarea raport rii informațiilor și controalelor fiscale la un nivel de încredere și generalizare ridicat [1, pp. 51-110]³, eforturile de modernizare a Tehnologiilor Informa ionale și dezvoltarea unui Ombudsman fiscal.

Reie ind din cele men ionate anterior, articolul este structurat în 3 compartimente de baz : structura administr rii fiscale a Republicii Moldova, evidențiind principalele schimb ri din sistemul administr rii fiscale (secțiunea 2), oferind informații statistice privind evoluția num rului de personal al autorit ții fiscale și eficiența controalelor fiscale; identificarea eforturilor Tehnologiilor Informa ionale întru realizarea Sistemului Informațional Integrat al Serviciului Fiscal (secțiunea 3); Particularit țile de asigurare a procedurilor de drept fiscal cu privire la contabilitate i obliga ia raport rii fiscale precum și a Ombudsmanului pe probleme fiscale prev zute în secțiunea 4.

Articolul se axeaz pe evolu ia Republicii Moldova în ultimii 25 de ani, actele legislative și normative, lucr rile de specialitate editate în Republica Moldova și alte ț ri, materiale factologice și datele statistice furnizate de c tre IFPS, Ministerul Finanțelor, FMI etc.

2. Structura Serviciului Fiscal din Republica Moldova (SFM)

Actualmente, activit țile de administrare fiscal se bazeaz pe legislații coerente și cuprinz toare (chiar dac recent a fost dat spre aprobare un Cod de procedur fiscal distinct), stabilite în principiu de Codul Fiscal, titlul V din 2002, cu structuri tehnice suficiente pentru a asigura colectarea și controlul corect al veniturilor în bugetul de stat.

Evoluția administr rii fiscale din Moldova este rezumat în tabelul urm tor.

Tabelul 1. Moldova: Principalele modific ri în sistemul de Administrare Fiscal , 1990-2014

1990	Crearea inspectoratelor fiscale de stat or ănești i raionale
1992	Adoptarea Legii cu privire la Serviciul Fiscal de Stat. Adoptarea Legii cu privire la bazele sistemului fiscal
1994	Elaborarea și aprobarea legilor cu privire la TVA și accize
1997	Codul Fiscal a intrat în vigoare, care, la acel moment, a inclus 2 titluri: Prevederi generale și impozitul pe venit.
2001	Aprobarea titlului V al Codului fiscal: Administrare Fiscal .
2003	Mecanismul de preselec ie a contribuabililor
2004	Organizarea primului concurs la nivel național pentru "Cel mai bun contribuabil al anului"
2006	Aprobarea "Strategiei de dezvoltare a Serviciului Fiscal de Stat pentru anii 2006-2010", și inițierea reformei patentei de întreprinz tor 2010.
2007	Punerea în aplicare a sistemului informațional automatizat "Cadastrul fiscal". Adoptarea Legii cu privire la desf șurarea amnistiei fiscale și legalizarea capitalului. Crearea departamentelor antifraud fiscal și management strategic. Crearea Centrului de Asisten a contribuabililor.

¹ © Criclivaia Diana, criclivaia@gmail.com; Certan Ion, ioncertan@gmail.com

² Moldova cheltuie mai mult de 1% anual din veniturile sale fiscale nete pentru colectarea impozitelor.

³ Potrivit autorilor Besley i Persson în procesul de dezvoltare a infrastructurii administrative rile sînt în m sur s trec de la colectarea a aproximativ 10% din PIB din impozite i taxe la colectarea a aproximativ 40%.

2008	Implementarea și darea în exploatare a Sistemului Informațional Automatizat "e-Declarații". Crearea Î.S. "Fiscservinform". Organizarea primei ediții a Concursului pentru stimularea contribuabililor. Punerea în aplicare a sistemului de evaluare a performanței pentru personalul SFS. Punerea în aplicare a SIA "BARCOD". Îmbunătățirea sistemului de penalizare pentru neconformare. Crearea Centrului de apel.
2009	Aprobarea "Strategiei de dezvoltare a Serviciului Fiscal de Stat pentru anii 2011-2015". Punerea în aplicare a bazei computerizate pentru procesarea datelor privind acțiunile SFM. Amendamentul planificării controalelor fiscale de la planificarea anuală la cea bianuală. Sistemul informațional automatizat a fost conectat cu: Serviciul Vamal, Serviciul de Informații și Securitate, Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul Control Financiar și de inspecție din cadrul Ministerului de Finanțe, Departamentul de Executare a Ministerului Justiției, Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției CCCEC.
2010	Centrul de Formare Profesională a personalului. Punerea în aplicare a portalului serviciilor electronice fiscale: www.servicii.fisc.md. Elaborarea Planului Sistemului Fiscal Informațional Integrat.
2011	Punerea în aplicare a unui model de conformare pe baza factorilor de risc. Formele standardizate a documentelor primare cu regim special încep să fie tiprite de către contribuabili.
2012	Punerea în aplicare a SIA "Crearea și circulația documentelor electronice între SFS și instituțiile financiare". Organizarea administrării fiscale a persoanelor fizice cu venituri mari.
2013	Program de conformare bazat pe abordarea "funcționarii fiscali - în serviciul contribuabililor". Completarea cu servicii fiscale noi: calendar fiscal, Buletin informativ al legislației și baza generalizată a practicii fiscale. Ghid metodic și practic de descoperire a erorilor fiscale; SIA "Comandarea online a formularelor tipizate".
2014	Centrul de Apel Unic (nr. tel. 0-8000-1525). SIA "e-Factura"; Programul de conformitate voluntar bazat pe abordarea "Mai mult pentru mai mult".

Sursa: elaborat de autori în baza rapoartelor anuale a IFPS și datele Ministerului de Finanțe.

Administrarea fiscală în Republica Moldova reprezintă activitatea autorităților guvernamentale abilitate și responsabile pentru asigurarea completării și transferării, în mod corespunzător, către bugetele de toate nivelurile a sumelor obligațiilor fiscale, precum și realizarea acțiunilor de urmărire și investigație în cazul încălcărilor fiscale. Inspectoratul Fiscal Principal de Stat (IFPS) este autoritatea principală de administrare fiscală. În afară de IFPS, Codul Fiscal prevede alte instituții responsabile, inclusiv autoritatea vamală, serviciile de colectare a impozitelor din subordinea primăriei și alte autorități competente. Figura de mai jos oferă o imagine de ansamblu a structurii sistemului de administrare fiscală din Republica Moldova și principalele sale atribuții:

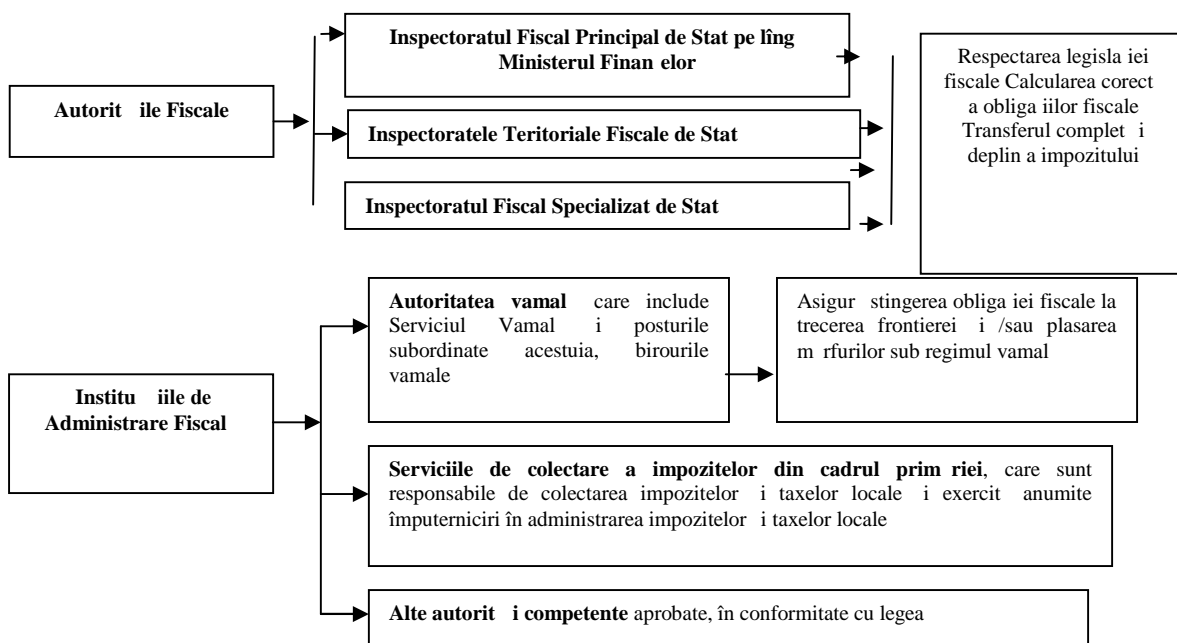

Figura 1. Structura sistemului de administrare fiscală din Republica Moldova

Sursa: elaborat de autori.

Controlul fiscal este o consecință logică a sarcinilor administrației fiscale, deoarece, controlul fiscal permite verificarea dacă toți contribuabilii își îndeplinesc obligațiile fiscale corect, complet și la timp. Eficiența administrării fiscale poate fi analizată prin datele privind controlul fiscal în Republica Moldova (Tabelul 2). Aparent, în perioada 1994-2014, putem urmări o scădere a numărului controalelor din numărul total a întreprinderilor înregistrate de la 32% la 10%, când în termeni absoluți a crescut aproape trei ori de la 22,8 la 61 mii.

Tabelul 2. Evoluția controalelor fiscale în Republica Moldova, 1994-2014

Anul	Întreprinderi înregistrate la sfârșitul perioadei	inclusiv			Rezultatele controalelor (mill. MDL)	
		Nr. contr. fiscale	Nr. de înclcări	Detect ri %	Pl și suplimentar calculate	Inclusiv penalit i
1994	70,536	22,766	7,637	33,55	89,9592	53,8813
1995	96,984	25,211	10,012	39,7	222,872	98,776
2001	-	31,765	20,715	65,23	213,819	112,842
2002	593,1	22,889	11,138	48,66	268,6987	131,061
2003	618,2	24,544	13,362	54,44	367,0833	144,805
2004	641,7	29,830	17,674	59,25	304,4021	85,3547
2005	645,4	43,3	32,5	75,1	321,4	135
2006	659,4	62,0	45,1	82,7	349,1	139,1
2007	674,7	42,1	25,3	60,1	237,7	60,0
2008	679,6	38,4	21,1	54,9	201,1	94,7
2009	683,8	53,5	36,3	67,9	449,5	185,4
2010	686,2	66,8	41,9	62,7	498,0	253,1
2011	702,3	71,9	45,7	63,7	517,0	256,4
2012	688,117	63,527	43,670	68,7	595,96	344,7
2013	289,284	74,029	40,118	54,2	653,0	362,1
2014	689,580	60,523	-	53,0	743,4	457,9

Sursa: Elaborat de autori în baza surselor [2], [3] și [4].

Sumele impozitelor, taxelor și altor pl și calculate suplimentar, ca urmare a controalelor au, de asemenea, o tendință de creștere, cu peste 9 ori de la 89.96 mil lei în 1994 la 743.4 mil în 2014. Faptul menționat se datorează în special sancțiunilor, aplicate în raport de unu la unu, adică pentru fiecare leu calculat suplimentar, se adaugă un alt leu ca pedeapsă. Îmbunătățirea și dezvoltarea¹ sistemului controlului fiscal a dus la o creștere a rezultatelor obținute în urma acestora de la 33.55% în 1994 la 53% în 2014 (cea mai mare rată de 83% fiind în anul 2006). Cu toate acestea, faptul dat nu demonstrează impactul pozitiv asupra cotei contraveniențelor fiscale și conformității contribuabililor. Creșterea înclcărilor fiscale este un rezultat al evaziunii fiscale, modificărilor legislative, instabilității politice și economice.

Perfecționarea mecanismului de administrare fiscală reprezintă una din sarcinile principale ale SFM. Astfel, odată cu amnistia fiscală din 2007, s-au observat măsuri menite să disciplineze contribuabilul, majorându-se esențial amenzile și impozitele pentru eschivarea de la plata acestora, urmărirea insistentă a datoriilor fiscale, inclusiv prin obligarea instituțiilor financiare de a permite accesul la informația confidențială despre clienții și². Odată cu modificarea structurii SFS, lărgirea atribuțiilor, precum și a obligațiilor și responsabilităților clare, stabilite prin actele legislative ulterior adoptate, era absolut necesar și schimbarea, completarea structurii de personal.

Dacă ne referim la dinamica schimbărilor personalului SFS, numărul unităților de personal a crescut treptat de la 1160 de unități în 1990 până la 3170 de unități în anul 2000. Din anul 2001 s-a înregistrat o scădere a numărului angajaților, ajungând la 2,126 unități în 2014.

Tabelul 3. Evoluția numerică a personalului SFM, 1990-2014

Anul	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Personalul	1160	1310	1650	1650	1980	2310	2517	2970	2970	3162	3170	2905	2620	2294	2248	2248	2248	2196	2081	1939	1939	1942	1892	1982	2126

Sursa: elaborat de autori în baza datelor rapoartelor anuale ale IFPS.

La prima vedere (Tabelul 3), sistemul fiscal din Republica Moldova este similar cu cel utilizat de către administrațiile fiscale ale multor alte țări din lume. Cu toate acestea, conform FMI, slăbiciunea principală constă în faptul că

¹ Activitatea de control a fost puternic influențată de: reorganizarea organelor de control din anii 2002 și 2014; implementarea metodelor de preselectie a contribuabililor pe baza factorilor de risc din 2003 și a controalelor prin contrapunere începând cu 2004; punerea în aplicare a metode de estimare indirecte a venitului impozabil din 2012. Metoda indirectă de estimare furnizează autorității fiscale posibilități de colectare a informațiilor din orice surse cu privire la venitul impozabil al persoanelor fizice.

² Potrivit Legii cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative nr.177-XVI din 20.07.2007, a fost aprobat un sistem de sancțiuni mai dure, inclusiv gruparea unor serii de amenzi, și în același timp, creșterea lor și introducerea altora noi (de ex., art 262¹ și alin. 2¹, art. 254 din Codul Fiscal).

sistemul este alcătuit dintr-o rețea de 35 de administrații fiscale regionale, cu un număr total de 2,126 de angajați. În acest respect, este binevenit restructurarea, prin fuzionarea acestora în maximum șase – opt instituții modernizate. Acest mers ar duce la formarea unui set de inspectorate fiscale suficient de mari pentru a opera eficient într-o serie de raioane. Menținerea numărului actual de autorități fiscale nu este doar costisitoare, dar impune un risc pentru uniformitatea punerii în aplicare a legislației fiscale din întreaga țară, deoarece administrațiile mici dezvoltă și mențin mai greu actualizarea bazei de cunoștințe, experiența socială și specializarea administrației fiscale.

3. Tehnologiile Informaționale (TI) și Sistemul Fiscal Informațional Integrat (SFII)

Obiectivul de bază al eforturilor de modernizare al TI a Serviciului Fiscal din Moldova este dezvoltarea unui SFII funcțional atât pentru administrația fiscală cât și contribuabili. Proiectarea sistemului abordează aplicații eficiente pentru diferite tipuri de impozite percepute în Republica Moldova (de exemplu, impozitul pe venit, TVA, impozitul pe bunurile imobiliare, etc.). În scopul satisfacerii nevoilor critice, aflate în permanentă creștere, ale guvernului privind veniturile fiscale suficiente, eforturile de modernizare ale administrației fiscale prin îmbunătățiri tehnologice sunt esențiale pentru a răspunde tuturor provocărilor majore (de exemplu, înlocuirea sistemului manual cu sistemul e-fiscal, pentru a facilita conformarea voluntară prin adugarea unor noi servicii pentru contribuabili).

Eforturile menționate mai sus au fost susținute și de reforma administrației fiscale: în 1991 - dezvoltarea programului de informatizare a SFM; 1996 – instalarea în oficiile inspectoratelor fiscale a poștei electronice și unificarea sistemului de evidență a impozitelor; 1998 – aplicarea bazei de date a Sistemului Informațional; 2007 - aplicarea Sistemului Informațional Electronic "Cadastrul fiscal"; 2008 - aplicarea Sistemului de Informații "BARCOD", punerea în aplicare și exploatarea sistemului informațional computerizat "e-Declarații" și crearea SE "Fiscservinform", 2010 - punerea în aplicare a portalului serviciilor electronice fiscale: www.servicii.fisc.md și dezvoltarea Planului Sistemului Informațional Integrat Fiscal(Tabelul 4).

Tabelul 4. Serviciile "Fiscservinform" oferite autorităților publice și contribuabililor

Autoritățile publice	
Pagina internă a IFPS - intern.fisc.md , SIA “Executarea silită a obligațiilor fiscale”; SIA “Control cameral Autorizat”; SIA “Evidența operațiunilor de schimb valutar” SIA “Crearea și circulația documentelor fiscale între STS și instituțiile financiare”, SIA “Managementul cazurilor pentru activitățile STS (inspecții, contestații, revizuire legală și restituirea TVA)”, SIA “Managementul riscurilor de conformare”, SIA "Cadastru fiscal", SIA "Intrare autorizat", SIA "RSCAPA".	
Persoane fizice și juridice	
Servicii de raportare electronică fiscală	SIA "Declarația Electronică" – inclusiv modulul “Cererea de restituire a supraplății impozitului pe venit” și SIA "Declarația rapid", "Colectarea informațiilor din sursele indirecte", SIA "Registrul general electronic al facturilor fiscale", etc.
Servicii de acces on-line la informații	"Contul curent al contribuabilului", "Verificarea bonului de cas", "Verificarea obligației fiscale", "Verificarea facturii fiscale", "Registrul electronic al cererilor și a deciziilor cu privire la rambursarea TVA", Comanda on-line a formularelor tipizate", "e-Factura", "e-Cerere", "Audiența online", "Descărcare formulare", "Informații despre contribuabil", "Fișa imobilului", Calculator Impozit Auto, Calendarul Fiscal, Diseminare mesaje, etc.
Servicii adiționale	Certificarea și eliberarea semnăturilor electronice și digitale, Cutia electronică poștală de înștiințare, etc

Sursa: elaborat de autori în baza portalului de servicii electronice fiscale www.servicii.fisc.md.

Dezvoltarea unui Sistem Fiscal Informațional Integrat este principala sarcină a SFM, care este efectuată de Întreprinderea de Stat "Fiscservinform"¹. S.E. "Fiscservinform" își propune să ofere instrumente și servicii ușor accesibile de colaborare și interacțiune dintre cetățeni, sectorul privat și administrația publică din Republica Moldova. La sfârșitul anului 2014, existau 33 de servicii electronice oferite de SFM. Implementarea serviciilor TI este analizată în Tabelul 5.

Tabelul 5. Evoluția rapoartelor fiscale prelucrate de SFM, 2009-2014

Anul	Total documente		Manual (pe hârtie)		Declarație rapidă		Declarație Electronică	
	Utilizatori	Documente	Utilizatori	Documente	Utilizatori	Documente	Utilizatori	Documente
2009	204,248	1,848,354	204,203	1,845,304	566	1,988	49	1,062
2010	211,742	1,921,981	208,852	1,845,904	9,101	73,064	789	3,013
2011	222,082	1,944,479	214,579	1,618,592	20,894	279,244	7,593	46,643
2012	235,522	2,095,277	213,900	1,074,672	25,734	256,015	21,487	764,590
2013	252,798	1,991,245	227,008	993,651	20,970	77,324	27,923	920,270
2014	-	1,963,284	-	985,929	-	68,737	-	908,618

Sursa: elaborat de autori în baza datelor din rapoartele anuale ale IFPS din 2013 și 2014.

¹Compania este specializată în dezvoltarea și implementarea tehnologiilor informaționale avansate, management și prelucrarea datelor fiscale, facilitarea schimbului de informații și documente între autoritățile fiscale, contribuabili și autoritățile publice, accesarea resurselor informaționale fiscale.

Statisticile arată un număr tot mai mare de rapoarte prelucrate prin Sistemul informațional automatizat "Declarația electronică" de la 1062 în 2009 la 908,618 în 2014. Astfel, cota rapoartelor fiscale totale este de 46% în 2014.

Utilizarea TI nu este o alegere, ci o necesitate a administrației fiscale moderne. Cu toate acestea, există multe motive forte pentru a avea un Sistem Informațional Integral Fiscal bazat pe tehnologii informaționale moderne (de exemplu: Consolidarea organizării și administrării sale, controlul evaziunii fiscale, îmbunătățirea colectării arrieratelor fiscale, facilitarea conformării voluntare). În acest ordine, "peisajul" soluției TI are rolul de lider în sprijinirea funcțiilor pentru o administrare fiscală eficientă. Chiar dacă reforma TI a administrației fiscale în Moldova a realizat unele progrese importante până în prezent, totuși rămân actuale provocări importante pentru anii următori.

4. Particularitățile garantării unor proceduri de drept fiscal

Obligația de evidență și raportare fiscală este prevăzută de art.8 alin. 2, lit. c) din Codul fiscal. Obligația de raportare include și prezentarea de către contribuabil și a altor documente decât dările de seamă fiscale¹. Totodată obligațiile de raportare ale contribuabilului includ și asigurarea preșterii dărilor de seamă fiscale, precum și a documentelor de evidență. Aceasta se face, inclusiv, în scopul asigurării efectului rii acțiunilor de control fiscal pentru unele perioade fiscale anterioare atât în cazul contribuabilului, cât și în cazul unor terți.²

Dările de seamă fiscale sunt prezentate pe suport de hârtie și în format electronic.³ În timp ce povara fiscală este sub medie în regiune, povara administrativă este estimată ca fiind foarte mare. [5, p.2]⁴

Cu toate acestea, trebuie menționat faptul că nu există norme legale sistematice pentru înregistrările contabile fiscale și rapoartele contabile în legislația fiscală. Nu există un cadru juridic unic pentru raportarea fiscală ca bază pentru a justifica plata impozitelor. În fiecare dintre secțiunile Codului Fiscal sunt definite cerințe contabile care nu sunt legate între ele, ceea ce complică activitatea contribuabililor. [5, p.5]⁵

Modificările curente ale Standardelor Naționale de Contabilitate (SNC) [6]⁶ a dus la diferite inconveniențe, forțând companiile să regleze software-ul contabil, ceea ce a dus la creșterea costurilor administrative și de conformare a acestora. Cu toate acestea, este recunoscut faptul că noile SNC, care corespund standardelor internaționale și Directivelor UE, vor aduce un beneficiu incontestabil pentru entitățile și alte părți interesate (fondatori, organizații de stat, etc.) prin menținerea unei contabilități consecvente și obținerea informațiilor economice corecte în viitorul apropiat.

Avocatul Poporului (Ombudsmanul) pe probleme fiscale. Nu există nici o dispoziție specifică în legislația fiscală din Republica Moldova care se ocupă cu instituția Avocatul Poporului [7]⁷. Totodată, este necesar ca Republica Moldova să acorde o atenție deosebită Instituției Avocatul Poporului pe probleme fiscale [8, p.161]. Înființarea unui birou special al Avocatului Poporului (Ombudsmanului) fiscale va asigura apărarea drepturilor contribuabililor (obiectul controalelor și auditurilor), precum și faptul că își cunosc drepturile și responsabilitățile, și va oferi un mijloc pentru ei de a înregistra plângerile către SFM, inclusiv raportarea comportamentului neadecvat a ofițerilor IFS. În afară de aceasta, rolul Ombudsmanului ar trebui să fie extins pentru a include medierea conflictelor fiscale [9]⁸ și, dacă este necesar, după aceasta, un rol de asistent, cum ar fi cel de ghidare a contribuabilului în aplicarea pentru remiterea taxei, penalității, și interes în cazurile dificile.

Contribuabilul nu are posibilitatea de a alege în plus sau nu impozitele, acest lucru este obligatoriu, iar, la etapa evaluării și colectării, pot apărea confruntări. Acest lucru poate confunda percepția contribuabililor dacă tratamentul în timpul unui apel va fi corect și imparțial. Preșterea unei părți terțe poate fi deosebit de valoroasă pentru contribuabilii mici și mijlocii, deoarece, spre deosebire de aceștia, ofițerii fiscali au acces la consultant juridic și consiliere.

¹ Legislația fiscală a Republicii Moldova include în categoria dărilor de seamă fiscală orice declarație, informație, calcul, notă informativă, alt document, care sunt prezentate sau trebuie să fie prezentate organului fiscal, privind calcularea, achitarea, reținerea impozitelor, taxelor, majorărilor de întârziere (penalități) și/sau amenzilor, inclusive de către întreprinzătorul individual și gospodăria rurală (de fermier), ori privind alte fapte ce încheie, modificarea sau stingerea obligației fiscale (pct.(9) și (9¹) art.129 din Codul fiscal). Darea de seamă se prezintă de către contribuabil în termenele indicate expres de legislația fiscală pentru fiecare tip de impozit sau taxă și pentru fiecare perioadă fiscală prevăzută pentru aceste plăți fiscale (art.187 alin.(1) din Codul fiscal).

² Mai mult decât atât, nerespectarea acestei obligații constituie, conform art.257, alin.5 din Codul Fiscal, o încălcare fiscală.

³ Conform art. 187 din Codul fiscal, începând cu 1.01.2013 prezentarea dărilor de seamă fiscală de către subiecții impunerii cu TVA se face, în mod obligatoriu, prin metode automatizate de raportare electronică.

⁴ Cifra de afaceri a documentelor doar pentru o tranzacție presupune până la 14 documente, ceea ce implică mult muncă manuală.

⁵ Există un sistem complex de reglare a datelor contabile în scopuri financiare și datele contabile în scopuri fiscale - 16 diferențe pe partea de venituri și 40 de diferențe pe partea de cheltuieli. Pentru fiecare rând a declarației pe venit (persoane juridice) trebuie să fie creat o notă contabilă explicativă. În afară de acestea, mai sînt până la 51 de rapoarte care trebuie să fie pregătite de către agenții economici. Pentru cele mai multe dintre aceste rapoarte, adresele și condițiile de raportare diferă, fapt ce necesită timp și costuri suplimentare pentru managementul de raportare.

⁶ Noile Standarde Naționale de Contabilitate (SNC) au intrat în vigoare la 1 ianuarie 2014, cu aplicarea obligatorie începând cu 1 ianuarie 2015. În perioada 1997-2014, patru sisteme de contabilitate financiară au fost utilizate în Republica Moldova: sistemul simplificat, contabilitatea în partid simplă, contabilitatea simplificată în partide duble, contabilitatea clasică în partide duble. SNC nr. 62 "contabilitatea în partid simplă" aprobat prin ordinul nr. 104 din 27.11.2002 de către Ministerul de Finanțe; SNC nr. 4 "Contabilitatea întreprinderilor mici", aprobat prin ordinul nr. 32 din 03.03.2000 de către Ministerul de Finanțe; SNC nr. 5 "Prezentarea rapoartelor financiare", aprobat prin ordinul nr.174 din 25.12.1997 de către Ministerul de Finanțe.

⁷ Instituția Avocatul Poporului operează în Republica Moldova din aprilie 1998. Potrivit Legii nr. 52 din 2014, Republica Moldova a trecut de la sistemul anterior, cu mai mulți avocați parlamentari, la modelul unui singur Avocat al Poporului (Ombudsman) cu competențe generale, în același birou, un Avocat al Poporului (Ombudsman) special - autonom - pentru protecția dreptului copiilor.

⁸ Avantajele fiscale ale medierii au fost evidențiate în urma unui sondaj efectuat pe 1.000 de respondenți din comunitățile de afaceri mici și mijlocii, realizat cu sprijinul Ambasadei Olandei în Ucraina și Republica Moldova în cadrul programului MATRA KAP din 2010.

Cu toate acestea, Avocatului Poporului (Ombudsmanul) poate fi util și în asistența administrației fiscale. Ca urmare a unei investigații, el poate sugera schimbări în politică, servicii sau proceduri.

Concluzii

În speranța ”dezvoltării într-o administrație europeană fiscală modernă și eficientă”¹ [10, p.15.], SFM trebuie să se conformeze în primul rând mediului legal și social. Pentru Republica Moldova acest lucru presupune, printre altele:

- Fuzionarea celor 35 administrații fiscale locale curente în nu mai mult de șase – opt de instituții moderne de acest tip;
- Stabilirea unor reguli clare, transparente și previzibile, în special în domeniul taxelor;
- Educația și disciplinarea contribuabililor viitori;
- Introducerea politicilor cu măsuri eficiente orientate spre stimulare;
- Dezvoltarea unui Sistem Fiscal Informațional Integrat;
- Înființarea unui birou special al Avocatului Poporului (Ombudsmanului) pe probleme fiscale, etc.

În acest sens, perfecționarea în continuare a procesului de colectare a impozitelor și taxelor, prin promovarea conformării voluntare a contribuabililor, este deosebit de necesar administrării fiscale actuale².

Nici o țară, inclusiv Moldova, nu are un set de legi perfecte. În această ordine de idei, doar cercetările comparative ar putea revizui punctele slabe și punctele forte ale sistemului.

BIBLIOGRAFIE

1. Timothy Besley and Persson Torsten, Taxation and Development, in Handbook of Public Economics, Volume 5, edited by Alan J. Auerbach, Raj Chetty, Martin Feldstein and Emmanuel Saez, Oxford, Elsevier, 2013, pag. 51-110.
2. Cordoneanu Natalia. Economia neformală în R. Moldova, teza de dr., Chișinău, 1997
3. Dandara Viorel. Eficiența controalelor fiscale și rolul lor economic. Teză de dr. 2008
4. Rapoartele anuale ale IFPS din Republicii Moldova (2005-2014).
5. Ricardo Guicci, Alexander Knuth, Natalia Cotruta, Ana Popa, *Proposals for Reducing the Administrative Burden of Tax Regulations in Moldova*, Policy Paper Series PPP/01/2011, Echipa Economică Germană din Moldova, Martie, 2011.
6. Ordinul Ministerului de Finanțe, nr.118 din 06.08.2013. Monitorul Oficial al RM, nr.177-181, Art.1224, 16.08.2013.
7. Legea nr. 52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) al Republicii Moldova, Monitorul Oficial, nr.110-114, Art. 278, 09.05.2014.
8. Eugene Stuart, *Taxation law and policy. Law approximation to EU standards in the Republic of Moldova*, Sectorial Law approximation guidelines series, Chișinău: “Sinectica-Com” SRL, 2010
9. Marcel Burlacu, Svetlana Rusu, Eugen Roșcovan [et.al.], *Medierea conflictelor fiscale, Ghid de mediere a conflictelor fiscale*, Agenția pentru Dezvoltare Regională Habitat, Chișinău: “Cu drag” SRL, 2010.
10. *Serviciul Fiscal de Stat din Moldova Planul de Dezvoltare pentru 2011-2015*, Chișinău, 2010.

¹ Direcția strategică cheie al AFM este ”să se dezvolte într-o administrație europeană fiscală modernă și eficientă, care va oferi cel mai optim mediu pentru contribuabili, astfel încât aceștea să respecte obligațiile fiscale într-un mod adecvat”.

² A fost recunoscut faptul că pentru a asigura disciplina fiscală și gestionarea eficientă a resurselor financiare publice, principalele posibilități de creștere a veniturilor nu ar trebui să fie efectuate prin creșterea impozitelor, ceea ce poate impune probleme de conformare, dar prin îmbunătățirea colectării, prin urmare, a administrării.

**IMPACTULUI FISCALITĂȚII
ASUPRA CONTRIBUABILULUI PERSOANĂ FIZICĂ, ÎN ROMÂNIA**

Alexandru P. Durean, drd. ASEM, România

Din analiza efectuată se desprinde necesitatea identificării unei determinări pozitive între productivitatea muncii și veniturile salariale, între reducerea fiscalității, creșterea veniturilor, atât ale populației pentru susținerea consumului de bunuri economice, cât și ale statului, prin lărgirea bazei de impozitare, precum și intensificarea măsurilor de reducere a ponderii economiei subterane și corupției în cadrul economiei naționale.

Cuvinte cheie: fiscalitate, contribuabil, venituri salariale, economie națională, consum

The following analysis identifies the need to find a positive influence between labor productivity and wage income, between tax reduction, revenue growth, both for the population in order to support the consumption of economic goods, and for the state, by broadening the tax base and intensifying the measures to diminish the informal economy share and corruption within the national economy.

Key words: taxation, taxpayer, wage income, national economy, consumption

Odată cu introducerea cotei unice, în anul 2005, de altfel cea mai importantă modificare a fiscalității la acel moment, se aștepta asumarea unei filosofii fiscal-bugetare, bazate pe o relaxare fiscală, pe politici de flexibilizare a mediului de afaceri, pe diminuarea unei presiuni fiscale asupra veniturilor, cu repercusiuni pozitive asupra puterii de cumpărare, pe de o parte, și asupra nivelului de trai și calitatea vieții, în esență.

Tabelul 1. Sinteză

Anul	Impozitul pe venit din salarii, Mil lei	Nivelul taxelor pe venit și pe avere, % din PIB	Ponderea taxelor pe muncă în total venituri din taxe și contribuții sociale, % din PIB	Total rețineri din taxe și contribuții sociale, % din PIB	Productivitatea muncii pe salariat	Rata de creștere a PIB, %
2005	5.211,70	5,3	7,24	28,5	36,1	4,2
2006	7.582,10	6	6,81	29,2	39,7	7,9
2007	10.143,00	6,7	7,09	29,8	43,4	6,3
2008	13.338,10	6,6	6,35	28,8	49,1	7,3
2009	13.894,20	6,4	6,98	27,7	49,2	-6,6
2010	13.244,70	6	7,52	27,6	48,9	-1,1
2011	13.942,90	6,1	6,67	28,5	51,1	2,3
2012	15.406,80	6	6,84	28,5	-	0,6
2013	-	5,9	-	-	-	3,5

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor culese de pe www.insse.ro și Eurostat

Din analiza întreprinsă putem sublinia faptul că renunțarea la impozitarea progresivă și implicit, reducerea cotelor de impozitare și introducerea cotei unice, nu a condus în mod substanțial la așteptările guvernanților. Efectul a fost eliberarea unei mase monetare pentru salariații cu venituri medii și mari, pentru susținerea cererii și consumului de bunuri economice, în special a bunurilor de lux, fără a fi creată putere de cumpărare suplimentară salariaților cu venituri scăzute. În esență, salariații cu venituri mici și medii nu au beneficiat de efecte în planul bunăstării corelate cu efectul introducerii cotei unice de impozitare.

Rata creșterii economice înregistrând un vârf de creștere în anul 2006 și 2008, ca efect al relaxării fiscale resimțit în mediul de afaceri, tendința care a fost anihilată ulterior de prăbușirea economiei, în urma declanșării crizei economice și financiare începând cu anul 2009.

Tabelul 2. Sinteză

Indicatori	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
IPC cu baza în 2003	1,22	1,2996	1,3625	1,4694	1,5516	1,6461	1,7414	1,7994	1,8711
Câștigul salarial nominal mediu brut lunar	968	1146	1396	1761	1845	1902	1980	2063	1761
Câștigul salarial nominal mediu brut lunar ajustat cu IPC	793	882	1025	1198	1189	1155	1137	1146	941
Câștigul salarial nominal mediu net lunar	746	866	1042	1309	1361	1391	1444	1309	1361
Câștigul salarial nominal mediu net lunar ajustat cu IPC	611	666	765	891	877	845	829	727	727

Diferența dintre câștigurile salariale medii brute și câștigurile salariale medii nete- Impozite din salarii	222	280	354	452	484	511	536	754	400
Diferența dintre câștigurile salariale medii brute și câștigurile salariale medii nete- Impozite din salarii ajustat cu IPC	182	215	260	308	312	310	308	419	214
Productivitatea orară a muncii, pe activități ale economiei naționale CAEN Rev.1	14,9	17,4	20,9	26,1	26,3	27,4	28,4	26,1	26,3

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor culese de pe www.insse.ro și Eurostat

În urma introducerii cotei unice de 16%, în anul 2005, nu se constată creșteri semnificative ale ponderii impozitului pe venit, ca procent în PIB. Acest fapt se datorează mai multor factori după cum urmează :

- menținerea în ”subteran” a unui cuantum semnificativ a veniturilor, în special a celor din salarii;
- povara fiscală a angajatului și angajatorului, care este încă substanțial pe anumite categorii de impozitare și care conduce la creșterea costului de producție;
- lipsa de preocupare pentru lărgirea bazei de impozitare
- etc.

Tabelul 3 Impozitul pe venit ca procent în PIB și în venituri bugetare totale

Anul	Impozitul pe venit ca procent în PIB	Impozitul pe venit ca procent în venituri bugetare totale
2005	2,34	8,38
2006	2,95	10,32
2007	3,54	12,17
2008	3,62	12,86
2009	3,65	13,54
2010	3,42	12,73
2011	3,46	12,12
2012	3,6	12,64

Sursa: prelucrări proprii pe baza datelor culese de pe www.insse.ro și Eurostat

- rata creșterii economice înregistrând un vârf de creștere în anul 2006, efect al relaxării fiscale resimțit în mediul de afaceri, tendință care a fost anihilată ulterior de prbuirea economiei, în urma declanșării crizei economice și financiare din anul 2007.

Concluzii:

Din punctul de vedere al contribuabilului angajat, povara fiscală asupra muncii este una considerabilă, chiar dacă cota unică este mică la nivelul standardelor europene (cota unică de 16% este al treilea cel mai mic nivel de taxare la nivel european, după Bulgaria cu 10% și Lituania cu 15%), nivelul taxelor pe muncă este, în realitate, unul foarte mare în România: cota de TVA este una dintre cele mai mari la nivel european (a treia cea mai mare, după Ungaria cu 27%, Suedia și Danemarca cu 25%), iar cota de contribuții la asigurările sociale este a 8-a cea mai mare la nivel european. Astfel, considerăm că este absolut necesară o reducere a fiscalității pe muncă, în condițiile în care aportul forței de muncă la PIB-ul potențial trebuie să crească semnificativ în anii următori, pentru a accelera procesul de convergență reală a economiei.

BIBLIOGRAFIE

1. Price water house Coopers, „Fiscalitatea în România”, ediție de buzunar, 2010-2012;
2. OUG 19/2014 pentru modificarea și completarea Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal
3. Rapoarte ale Ministerului Finanelor Publice
4. Rapoarte ale Băncii Naționale a României
5. Rapoarte ale INSSE

ROLUL FACTORILOR MACROPRUDENȚIALE ÎN DEZVOLTAREA SECTORULUI BANCAR ÎN CONDIȚII DE INCERTITUDINE

Victoria Postolache (Dogotari), *doctorand*,
Academia de Studii Economice din Moldova

Macro-prudential approaching of factors that influencing banking activities is represented in international practice, being aimed to ensure stability in the monetary system, and through it - the economy. In this sense, the main problem is reviewing the activity of banking sector and extension of macro-prudential factors that determine its vulnerability in national economy. The aim of the research is to identify macro-prudential factors and their impact on the banking sector.

Once with the global changes from world financial system it is necessary to ensure that changes in systems of risk management both at macro and micro level are sufficient to increase the transparency of their operation. Monitoring of macroprudential factors affecting stability of the banking system and extend the list of these factors will reduce the threat to national banking market and increase the efficiency of the implementation of macroprudential policy.

Key words: *macroprudential policy, banking system, contagion effect, the tools of macroprudential policy, banking supervision, financial stability.*

În ultimii ani, mai multe țări s-au confruntat cu situații de creștere spectaculoasă a prețurilor la creditele și active, care au generat crize financiare severe. Printre factorii care au contribuit la recenta criză financiară pot fi menționați:

- creșterea inovărilor financiare, precum și sporirea complexității acestora;
- reglementarea și supravegherea necorespunzătoare a piețelor financiare;
- practici necorespunzătoare de gestionare a riscurilor la bănci și alte instituții financiare;
- complexitatea sporită a sistemelor financiare;
- speculațiile pe piața financiară;
- practicile de creditare de ruinare, o combinație nereușită de factori ciclici și structurali.

Ca răspuns la criza financiară, autoritățile din mai multe țări au implementat politici macroprudențiale în calitate de pârghie de protecție contra riscurilor de instabilitate financiară. În accepțiunea Băncii Reglementărilor Internaționale politica macroprudențială reprezintă un complex de măsuri preventive, direcționate spre diminuarea riscului sistemic în situații de criză financiară, adică a riscului apariției situațiilor în care o parte semnificativă a sectorului financiar devine insolubil sau nelichid, iar în consecință participanții pieței nu pot activa fără susținerea organelor de supraveghere.

Literatura de specialitate tratează conceptul de politică macroprudențială după cum urmează:

- în opinia guvernatorului BNR Mugur Isărescu, politicile macroprudențiale constau în măsuri care vizează asigurarea sănătății sistemului financiar sau care pot evita pierderea controlului asupra unor probleme specifice unui sector [7];

- Borio este de părerea că o politică macroprudențială de succes va conduce la îndeplinirea obiectivului final a politicii microprudențiale, astfel politica microprudențială este subordonată celei ce vizează întreg sistemul financiar [3];

- José Viñals consideră că indiferent de performanța politicilor macroprudențiale, acestea nu pot fi considerate un înlocuitor suficient de bun pentru politicile macroeconomice eficiente, el sugerând o combinație de politici macroeconomice și prudențiale pentru evitarea ocurențelor din economie [8];

- în accepțiunea lui Clement, politica macroprudențială se deosebește de celelalte politici economice nu doar prin flexibilitate și costuri minime, dar și prin cele două dimensiuni abordate: temporal și structural, constituind principală deosebire între politica macroprudențială și cea microprudențială prin prisma obiectivelor, a mecanismelor și instrumentelor de transmisie [5].

Sub aspectul domeniului de reglementare și supraveghere prin politica macroprudențială se subînțelege cercetarea complexității măsurilor preventive direcționate spre minimizarea riscului sistemic al crizelor financiare. Riscul sistemic se determină prin înfruntarea stărilor pieței financiare, înglobând în sine riscul inflației, riscul dobânzii, care poate genera dezvoltarea crizei economice locale. În conceptul „politica macroprudențială” pot fi identificate 3 elemente de bază:

- volum (mărime);
- instrumente;
- eficiență.

Mărimile politicii macroprudențiale este abordată prin prisma a 2 indici: temporal și sectorial. Cel temporal semnifică instabilitatea sistemică ce poate apărea în situația când toată piața financiară este supraîncălzită de riscuri care sunt acumulate în decursul unui interval de timp. Indicele sectorial ne vorbește despre faptul că falimentul băncii de importanță sistemică poate influența activitatea altor bănci cu repercusiuni asupra stabilității sistemice. Astfel, putem evidenția câteva canale de contaminare în cadrul sectorului bancar.

În contrapondere cu alte sectoare financiare contaminarea în sectorul bancar se răspândește mai rapid, iar factorii negativi au un efect mult mai puternic. Totodată, un număr considerabil de instituții intră în faliment, generând pierderi semnificative deponenților, investitorilor și celorlalți creditori.

Figura 1. Canale de contaminare în sectorul bancar

Sursa: elaborat de autor.

Instrumentele politicii macroprudențiale în domeniul supravegherii bancare sunt implementate de Comitetul de la BASEL, Comitetul pentru Stabilitate Financiar Mondial și Banca Reglementelor Internaționale, prezentate în continuare:

1. Instrumente adresate exclusiv expansiunii creditului în sistemul bancar:
  - cerințele de capital ce variază în timp;
  - plafoane asupra creșterii creditului;
  - mărirea cerințelor față de marja dobânzii;
  - cerințele de rezervă;
  - măsuri de gestionare a fluxului de capital.
2. Instrumente cheie de amplificare a mecanismului riscului sistemic:
  - limitele privind corespondența termenelor de scadență;
  - plafoane pe creditarea în valută;
  - limitele privind pozițiile valutare deschise nete.
3. Instrumente de diminuare a vulnerabilităților structurale și limitarea efectelor de contagiune:
  - pierderi suplimentare legate de importanța sistemică a băncii;
  - politica de publicare pentru piețele și instituțiile care vizează un risc sistemic;
  - cerințe privind respectarea rezoluției pentru instituții financiare de importanță sistemică [2].

Din cele prezentate conchidem că politica macroprudențială va necesita un set bogat de instrumente pentru a preveni și atenua riscurile de stabilitate financiară care apar în sistemul financiar, inclusiv a celor care rezultă din riscuri care migrează către alte sectoare ale economiei.

Pentru a face politica macroprudențială să funcționeze cât mai eficient, Comitetul pentru Stabilitate Financiar European a stabilit un set de obiective intermediare macroprudențiale relevante pentru sectorul bancar. Aceste obiective acționează ca specificații operaționale la obiectivul final - realizarea stabilității financiare, ele având ca scop prevenirea/atenuarea riscurilor sistemice pentru stabilitatea financiară care rezultă din:

- a) creșterea creditării excesive și efectul de levier. Creșterea excesivă a creditului a fost identificată ca fiind un factor cheie a preurilor activelor și crizelor financiare ulterioare, cu efectul de levier care acționează în calitate de canal de amplificare a crizei;
- b) asimetria excesivă a scadențelor și lipsa de lichidități pe piață. Termenele de finanțare instabile pot duce la vânzări „incendiare”, lipsă de lichiditate pe piață și contagiune în cazul în care ciclul financiar este expus unor transformări imprevizibile;
- c) expunerea directă sau indirectă concentrată. Concentrațiile de expunere fac un sistem financiar (sau o parte din el) vulnerabil la ocurile comune, fie direct prin intermediul expunerilor bilanțiere sau indirect prin vânzări de active și efectul de contagiune;
- d) stimulente nealiniate și hazardul moral. Aceasta include riscurile asociate cu instituțiile financiare de importanță sistemică și rolul de garanții guvernamentale implicite.

Indicatorii macroprudențiali ajută la identificarea riscurilor și evaluarea gravității lor, în timp ce instrumentele contribuie la atenuarea și materializarea acestor riscuri. Îngustarea listei de indicatori posibili și identificarea pragurilor indicative pentru a ghida activarea sau dezactivarea unui instrument de politică macroprudențială sunt domenii importante de activitate în curs de desfășurare. Combinate cu exercitarea sințetizată în activarea sau dezactivarea de instrumente macroprudențiale și perspectivele în mecanismul de transmisie, acestea definesc strategia de politică macroprudențială.

Figura 2. Strategiile politicii macroprudențiale

Sursa: elaborat de autor.

Punerea în aplicare a strategiilor politicii macroprudențiale se bazează pe 4 etape, aceste etape alcătuiesc ciclul politicii macroprudențiale și includ:

1) etapa de identificare a riscurilor, în cazul în care indicatorii relevanți ajută la detectarea și evaluarea vulnerabilităților (în raport cu obiectivele intermediare) și în cazul în care pragurile orientative pot fi folosite pentru a ghida politica;

2) selectarea instrumentului și etapa calibrării;

3) etapa de implementare și comunicare, în cazul în care instrumentele sunt activate;

4) faza de evaluare, în cazul în care impactul instrumentelor este evaluat în vederea ajustării [1].

Eficiența politicii macroprudențiale se bazează pe 3 condiții:

1. Susținerea instituțională;

2. Posibilitatea evaluării riscurilor sistemice;

3. Indici naționali și internaționali care urmează să fie respectați.

Astfel, politica macroprudențială lărgite spectrul instrumentelor reglementării tradiționale a activității băncilor comerciale, completând politica microprudențială a reglementării supravegherii prudențiale. Politica macroprudențială este chemată să identifice și să diminueze riscurile bancare cu scopul de a menține stabilitatea sistemului bancar, mic orând cheltuielile economiei în condițiile de stagnare a deservirii produselor bancare, care stau la baza funcționării pieței financiare.

Vulnerabilitatea generală a sectorului bancar apare atunci când sistemul bancar preia aceleași riscuri în volum excesiv (acumularea creditelor, riscul de piață, riscul de lichiditate, politica macroeconomic negativă a statului ce destabilizează sistemul bancar în ansamblul său).

Organele de reglementare internaționale evidențiază necesitatea lărgirii factorilor macroprudențiali, înănd cont de specificul economiei naționale și influența riscurilor globale. Cercetările empirice recomandă implementarea abordării axate pe risc în domeniul reglementării și anume, sistemul de avertizare timpurie. Acest sistem este un model de dezvoltare a situației de criză în instituțiile bancare care răspunde rapid la schimbările negative ale mediului extern, care permit aprobarea rapidă a soluțiilor anticriză și influențază stabilitatea băncilor.

După criza financiară mondială, cauza principală a crizei fiind erorile globale de reglare a pieței creditelor ipotecare în SUA, organele de supraveghere au conștientizat importanța evaluării și controlului factorilor riscului sistemic în sectorul bancar. Evaluând problemele de bază ale politicii macroprudențiale a organelor de reglare naționale și organelor de supraveghere în perioada 2008 – 2010, evidențiem formalismul ei, care se concentrează în centrul politicii macroprudențiale cu privire la aspectele externe ale activității bancare și lipsa atenției la riscurile reale.

În plus, în al doilea rând există problema lipsei de bună experiență, după care urmează posibilitățile limitate de norme juridice și supraveghere a activității bancare.

Potrivit analizei tîlor de la FMI, Banca Reglementelor Internaționale și alte organizații internaționale care reglementează creșterea inflației este unul dintre cei mai importanți indicatori macroprudențiali ai destabilizării pieței bancare. Variabilitatea inflației nu oferă o mai bună estimare a riscurilor de credit și de piață. Pe de o parte, creșterea inflației este de multe ori corelată cu volatilitatea prețurilor, fiind factorul primordial în creșterea riscului de portofoliu. În plus, volatilitatea inflației distruge baza de informații pentru funcționarea băncilor, de exemplu, în evaluarea bonității clientului și profitabilitatea proiectelor investiționale. Pe de altă parte, o scădere semnificativă și rapidă a ratei inflației diminuează fluxul de numerar și profitabilitatea operaunilor bancare, astfel afectând negativ lichiditatea și solvabilitatea băncilor.

În special, unele bănci ar putea utiliza o creștere a ratei inflației în propriul lor interes, cum ar fi obținerea de venituri pe operațiuni active. Declinul brusc al inflației ar putea duce la o pierdere dramatică a rentabilității planificate de operațiunile bancare. În cazul organizării slabe și ineficiente a abordării orientate spre risc – management situațiile similare pot provoca situații de faliment la bancă.

Totodată, în calitate de mecanisme ale politicii macroprudențiale pot fi evidențiate următoarele:

- creditarea centralizată a statului de către investitorii interni;

- reglementarea fluxului de capital;

- reglementarea datoriei publice;

- reglementarea operaunilor financiare prin e-banking, fiind introdus impozit pe acest tip de operațiuni.

Abordând macroprudențialitatea din punctul de vedere al practicii internaționale, menționăm conceptul dat este direcționat spre asigurarea stabilității sistemice în domeniul monetar-creditar și în economie. În legătură cu aceasta este actuală cercetarea factorilor de natură macro-prudențială care determină vulnerabilitatea sectorului bancar al economiei naționale. În cele ce urmează vom prezenta clasificarea factorilor macroprudențiali.

Rolul politicii macroprudențiale constă în prevenirea disparițiilor ce pot apărea în sectorul bancar la nivel global, menținerea stabilității financiare și accelerarea dezvoltării ciclice a economiei mondiale.

În acest context, obiectivele politicii macroprudențiale la nivel de sector bancar ar fi:

- menținerea stabilității sectorului bancar;

- limitarea riscurilor financiare;

- evitarea fraudelor bancare;

- prevenirea formării „bulelor de speșă” pe piața activelor financiare, în cazul în care ele prezintă un pericol

potențial la adresa stabilității financiare a sectorului bancar.

Studiile realizate la nivel mondial recomandă în calitate de reglator macroprudențial banca centrală. În acest caz banca centrală preia funcția de supraveghetor al pieței financiare în colaborare strânsă cu organele executive și legislative

ale statului, prin intermediul Comisiei pentru Stabilitate Financiar .

Nec tând la faptul c experien a cu privire la implementarea politicii macropruden iale este destul de modest , realizarea ei va reduce din intensitatea crizelor financiare, cu toate acestea sunt semnalate mai multe probleme care împiedic aplicarea politicii macropruden iale, printre care men ion m:

- deficien a stabilirii plafoanelor pentru indicatori, în cazul avans rii riscului sistemic în urma implement rii inova iilor financiare;

- insuficien a informa iilor legate de consolidarea bilan ului bancar i reflectarea datelor v dit false.

Tabelul 2. Clasificarea factorilor macropruden iali

Factori macropruden iali agrega i	Factori macropruden iali
1. Suficien a capitalului: - coeficien ii suficien ei capitalului; - repartizarea suficien ei capitalului pe grupe bancare.	1. Cre terea economic : - ritmurile totale de cre tere; - diminuarea tempoului de cre tere pe sectoare ale economiei.
2. Calitatea activelor bancare: - gradul de concentrare a creditelor acordate pe sectoare economice; - datoria expirat i rezerve; - creditele problematice; - profilul de risc al activelor; - coeficien ii dependen ei financiare.	2. Ratele de dobând i cursurile valutare: - volatilitatea ratelor de dobând i a cursurilor valutare; - nivelul real al ratei dobânzii pe pia a intern ; - stabilitatea cursului de schimb; - garan ii de sus inere a cursului valutar.
3. Starea debitorului: - raportul datoriei/capital; - profitabilitatea întreprinderii; - al i indicatori financiari ai activit i întreprinderii; - datoria popula iei i a pie ei cu am nuntul.	3. Balan a de pl i: - deficitul contului curent; - suficien a rezervelor valutare; - datoria extern ; - condi iile comerciale; - fluxurile de capital dup structur i termene.
4. Calitatea managementului: - indicatorii nivelului de cheltuieli; - profitul pe un muncitor.	4. Infla ie: - volatilitatea infla iei.
5. Indicatorii de profitabilitate: - rentabilitatea activelor; - rentabilitatea capitalului; - indicatorii de venituri i cheltuieli; - indicatorii structurali ai rentabilit ii.	5. Cre terea brusc a tempoului de creditare i cost al activelor: - cre terea brusc a volumului creditelor; - cre terea rapid a costului activelor; - ponderea „activelor toxice”.
6. Lichiditatea: - segmentarea ratei dobânzii interbancare; - raportul „credite - depozite”; - structura activelor i datoriilor dup termenul de scaden .	6. Efectul de contaminare: - canale externe de r spândire a crizei; - corelarea în dinamic a pie elor financiare.
7. Sensibilitatea fa de riscul de pia : - riscul modific rii cursului de schimb; - riscul modific rii ratei dobânzii; - riscul modific rii cursului ac iunilor; - riscul modific rii pre urilor pentru materiile prime.	7. Al i factori: - credite i investi ii direc ionate de stat; - utilizarea de stat a resurselor sistemului bancar; - volumul total al datoriilor în economie.
8. Caracteristicile principale ale pie ei: - indicatorii - ratingurile de credit; - venituri din obliga iunile statului.	

Sursa: elaborat de autor.

Concluzii. Perioada contemporan de dezvoltare a economiei Republicii Moldova este caracterizat de incertitudine semnificativ i de volatilitatea sporit pe pia a financiar . Dup cum a demonstrat ultima criz financiar , instrumentele de reglementare macropruden ial utilizate s-au dovedit a fi ineficiente în precizarea „c derii pie ei” financiare. Este necesar de a modifica abord rile reglement rii macropruden iale, de a reevalua factorii macropruden iali ai stabilit ii sectorului bancar, inând cont de specificul dezvolt rii economiei din cauza interac iunii pie elor financiare. În sectorul bancar, sub inciden a modific rilor în arhitectura financiar mondial , este necesar de a asigura transform ri în sistemul de risc-management atât la nivel macro cât i la nivel micro, de a spori transparen a func ion rii lor.

Monitorizarea factorilor macropruden iali în calitate de indicatori ai stabilit ii sectorului bancar i l rgirea listei acestor factori va contribui la reducerea amenin rilor pie ei bancare i va genera cre terea eficien ei realiz rii politicii macropruden iale.

REFERIN E BIBLIOGRAFICE

1. Benigno, G. Financial crises and macro-prudential policies. Journal of International Economics. 2012. nr. 6, p. 15-35.
2. BIS. Macroprudential policy tools and frameworks. 2011. <http://www.bis.org/publ/othp13.pdf>.
3. Borio, C. Towards a macroprudential framework for financial supervision and regulation? 2003. <http://www.bis.org/publ/work128.pdf>.
4. Bruce, A. Systemic risk, macroprudential policy frameworks, monitoring financial systems and the evolution of capital adequacy. Journal of Banking & Finance. 2012, nr. 36, p. 3125 - 3132.
5. Clement, P. The term „macroprudential”: origins and evolution. 2011. http://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1003h.pdf.
6. Galati, G. Macroprudential Policy - A Literature Review. BIS Working Papers. 2011, nr. 337, p. 14 - 25.
7. Is rescu, M. Macroprudentialitatea. Reglementarea, crizele financiare și politica monetară. 2011. <http://www.bnro.ro/PublicationDocuments.aspx?icid=6885>;
8. Vinals, J. Macroprudential Policy-Filling the Black Hole. 2011. http://www.huffingtonpost.com/josevinals/macroprudential-policyfil_b_847754.html.

2015

2014 110,5%.

In Moldova, the growing inflation. By the end of July the consumer price index for food products and industrial products in July 2014 reached 110.5%. Since August introduced new tariffs for electricity and natural gas. Upcoming raising their prices and tariffs, and said other suppliers of goods and services. The country is finally passed into the zone galloping inflation.

1. 2014 Brent \$115 \$47,
\$60 – \$67
- 2.
- 3.

1. 2014 – 2015 2013-2014

	IX-XII 2013	I-VI 2014	IX.2013- VI.2014	IX-XII 2014	I-VI 2015	IX.2014- VI.2015	IX.2014-VI.2015/ IX.2013- VI.2014, %%
-	878,9	1172,3	2051,2	786,9	992,9	1779,8	86,77
:							
	437,2	620,5	1057,7	435,6	626,1	1061,7	100,38
	251,1	319,4	570,5	180,8	215,1	395,9	69,40
...	199,5	246,1	445,6	105,8	114,1	219,9	49,35
	26,0	63,4	89,4	27,6	33,8	61,4	68,68

2014 2015 2013-2014

\$8,71 \$8,15 ;

\$0,4 \$0,28;

\$0,34 \$0,18;

\$0,22 \$0,18;

\$0,20 \$0,15;

\$0,41 \$0,36;

\$0,87 \$0,73;

\$0,73 \$0,50;

\$1,17 \$0,62 ;

\$1,56 \$1,19 ;

1. \$4,8 \$3,5

2.

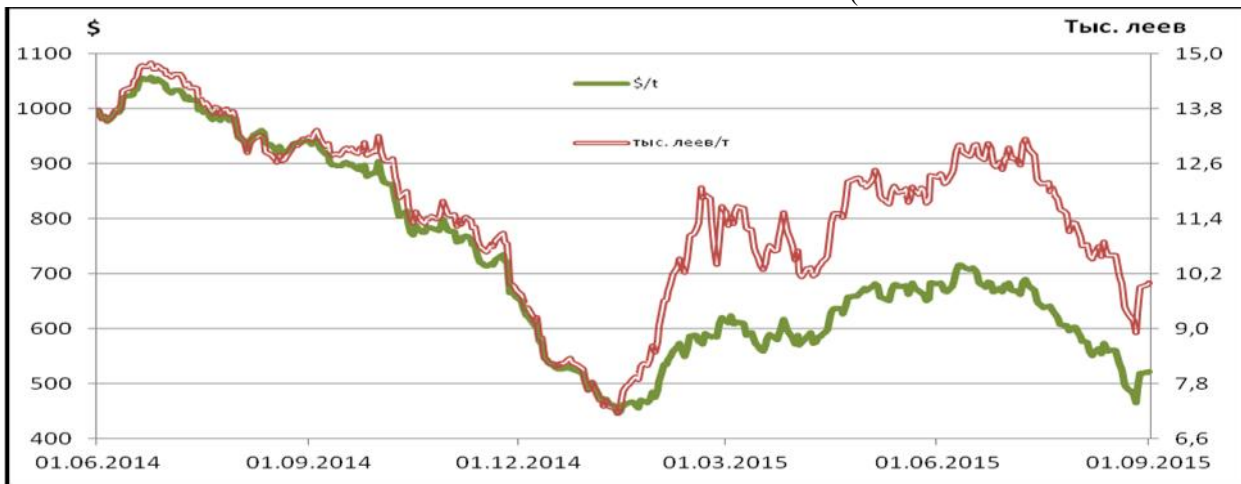
3.)

4. 1,1 « » 9 3,4

4.4 – 5.5 14,8 – 7,1-8,6 5,3 – 6,6 -95 18,5

10 26 60 12,7 8,9 12-13 18,2 20 14,5-15,2

1. -95 2014 – 2015
 (– Fob Med)

5-7

10

5.

525 22 2010 « »
 350

11,8

5317

30-35

5

- 26 983
9137

« »

1995

Medicines Agency).

(- European

350

GMP,

GDP,

( ),

Becton Dickinson,
Bionime...

8%,

2313

20%,

1. . : . <http://www.vedomosti.md/news/sem-mesyacev-associacii-s-es-plachevnye-itogi>, 02.06.2015.
2. . <http://www.vedomosti.md/news/kak-deshevye-dostupnye-kachestvennye-lekarstva-celenapavlen>, 27.03.2015.
3. . <http://ava.md/analytics-commentary/031061-real-naya-i-navyazannaya-nam-cena-benzina.html>, 07.08.2015.
4. ,
5. . <http://biz.liga.net/tek/oil/>.

**STRUCTURAL TRENDS IN TAXATION IN ROMANIA
AFTER ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION**

**Ionel Leonida¹, PhD. Researcher gr. III
Centre for Financial and Monetary Research “Victor Slăvescu”
Bucharest, Romania**

In this paper we intend, based on an empirical analysis, to observe and evaluate the structural trend of taxation in Romania, subject to performing fiscal convergence imposed by the accession to the European Union and the macroeconomic adjustment implemented by the national tax authorities to ensure economic stability.

In this direction, we analyze the trend income tax, labor, consumption and property to identify the degree of preference, fiscal policy taxing some type of tax. The evaluation results can indicate the orientation tax bases sensitive to cyclical economic or tax base conservative, less volatile to economic cyclicity.

Keywords: convergence, tax, structure, guidance, tax base, tax preference

Introducere

Preocuparea demersului nostru este aceea de a identifica orientarea structurală a principalelor instrumente fiscale – bugetare prin intermediul corolarilor politici fiscale care acionează pentru a-și îndeplini obiectivele de politică macroeconomică, pentru stimularea și/sau stabilizarea activității economice. Instrumentul fiscal – bugetar reprezintă o ancoră care are la bază un cadru legislativ care-i reglementează modul de operare, prin intermediul căreia se generează concomitent un venit financiar pentru buget și o obligație financiară pentru contribuabil. În procesul de aplicare trebuie urmărit eficiența acestora, în sensul constituirii necesarului de venituri fiscale la dispoziția statului, încurajării sau inhibării unor ramuri ale activității economice, menținerea deficitului bugetar în limitele programate și/sau angajate în baza unor acorduri internaționale de bună guvernare fiscală, asigurarea echității fiscale și a protecției sociale.

Principalele instrumente fiscale la dispoziția autorităților guvernamentale sunt reprezentate de cele două componente ale bugetului, respectiv: impozitele, care, în funcție de natura și structura bazelor de impunere, se pot constitui într-o substructură de instrumente fiscale (impozitarea veniturilor, a consumului, a proprietăților etc) și cheltuielile bugetare, substructurate, de asemenea, pe o serie de instrumente fiscale, prin care se asigură furnizarea de bunuri și servicii publice.

Pe latura constituirii veniturilor fiscale, impozitele reprezintă principalul instrument de formare a acestora. O clasificare a acestora le structurează în două categorii: impozite directe, care au ca baze de impozitare venitul, proprietatea și câștigurile de capital și impozite indirecte, care au ca bază de impozitare consumul, a tranzacțiilor de mărfuri și servicii.

O categorie deosebită o reprezintă contribuțiile pentru asigurări sociale care sunt privite ca venituri curente ale bugetului public, de sine stătătoare, nemaifiind considerate venituri cu caracter fiscal. De asemenea, o altă categorie de venituri este cea cu caracter nefiscal, constituite din donații, sume primite de la Uniunea Europeană (UE) și alte venituri nefiscale.

Pe latura utilizării resurselor bugetare, cheltuielile reprezintă instrumentele prin care se realizează redistribuirea unei părți a produsului intern brut, pentru atingerea anumitor obiective de natură politică, economică și socială ale statului. Acestea pot fi clasificate în funcție de două criterii, respectiv după criteriul economic, se realizează clasificarea economică și după criteriul funcțional, se realizează clasificarea funcțională a cheltuielilor bugetare. Clasificarea economică structurează cheltuielile în cheltuieli curente, care reprezintă un consum definitiv și cheltuieli de capital asimilate celor de natură investițiilor, care contribuie la realizarea valorii adugate în economie. Clasificarea funcțională structurează cheltuielile în funcție de destinația acestora, în convergență cu obiectivele guvernamentale stabilite, cu asigurarea condițiilor de dezvoltare economică sustenabilă și a multiplicării fiscale viitoare.

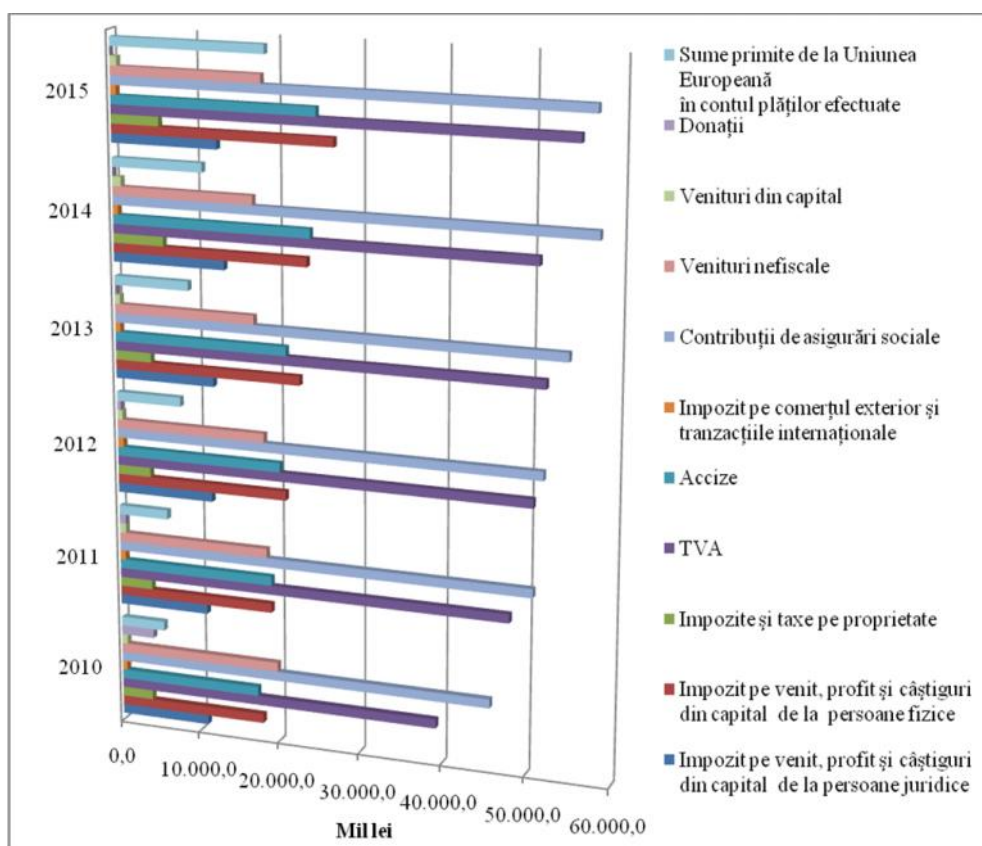
În scopul atingerii obiectivului prezentei lucrări, ne vom referi exclusiv la structura veniturilor fiscale.

Analiza structurii veniturilor fiscale

În ansamblu, veniturile bugetare în perioada analizată se înscriu pe o traiectorie ascendentă în valoare nominală, iar tipologia structurală a acestora este caracterizată de stabilitate.

Dinamica impozitării veniturilor înregistrează un trend ascendent, atât la nivelul impozitării veniturilor persoanelor fizice, cât și al impozitării persoanelor juridice, în condițiile menținerii cotei legale de impozitare de 16%, pe întreaga perioadă analizată. Din perspectiva acestei cote legale de impozitare a veniturilor, România se situează pe poziția a patra în rândul celor mai reduse cote de impozitare din UE și cu 17 – 18% sub de media UE.

¹ Leonida Ionel, leonidaionel@yahoo.com

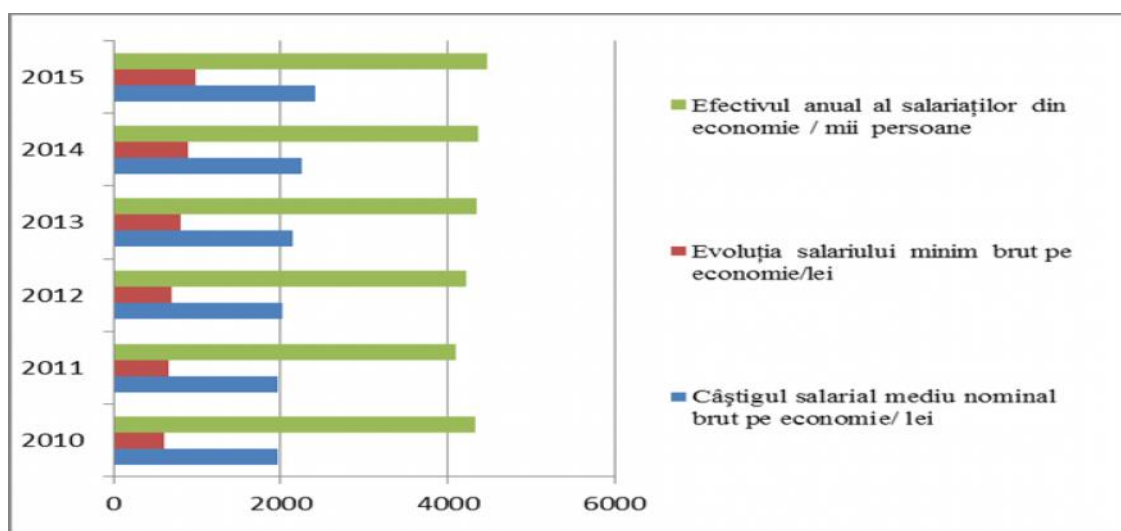

Fig. 1. Structura veniturilor fiscale în România în perioada 2010 - 2015

Sursa: Strategia fiscal-bugetară a României pentru perioada 2013-2015 revizuită, Ministerul Finanțelor Publice
 *2015 - previziuni

Evoluția ascendentă a veniturilor fiscale generate de impozitarea veniturilor a fost generată de dinamica bazelor de impozitare, respectiv:

- creșterea salariului minim nominal brut pe economie din 2010 până în anul 2015 cu 375,00 lei, de la 600,00 lei la 975,00 lei;
- creșterea salariului mediu nominal brut pe economie din anul 2010 până în anul 2015 cu 441,00 lei, de la 1967,00 lei la 2408,00 lei;
- creșterea efectivului anual de salariați din economie din anul 2010 până în anul 2015 cu 130 100 persoane angajate, de la 4.333.800 persoane la 4.463.900 persoane.

Fig. 2. Evoluția salariului minim brut pe economie, a salariului mediu nominal pe economie și a efectivului anual de salariați din economie în România în perioada 2010 - 2015

Sursa: Institutul Național de Statistică
 *2015 - previziuni

Dinamica impozit rii propriet ilor înregistrează, de asemenea, un trend ascendent general, manifestat mai puternic în anul 2014. Propriet ile reprezintă baze de impozitare stabile, mai puţin fluctuante la ciclurile economice, uor de implementat i administrat, ceea ce le confer acestora anumite avantaje prin compara ie cu celelalte tipuri de impozite, respectiv: nu afectează comportamentul economic al contribuabililor (economisire, consum, investire); are baze de impozitare vizibile, ceea ce face dificil sustragerea de la plata impozitului; valoarea bazei de impozitare este relativ constant , ceea ce nu afectează variabilitatea impozitului datorat. Constat m faptul c impozitul pe proprietate prezintă o serie de avantaje, atât pentru administra ie, cât i pentru contribuabil, i, totu i, acest impozit este subutilizat în practic , având o pondere foarte redus în constituirea veniturilor bugetare.

Pe acest fond de aport redus la constituirea veniturilor bugetare, la finalul anului 2013 s-a introdus un impozit pe construc iile speciale (OUG nr. 102 / 2013) ceea ce explic dinamica ascendent a acestui indicator din anul 2014. Din statisticile privind veniturile atrase la buget din impozitarea propriet ilor la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene, reiese faptul c majoritatea statelor au cote de impozitare reduse pentru propriet i.

În contextul reglement rilor fiscale privind guvernarea fiscal , mai multe state europene i-au revizuit în anul 2013 politica de impozitare a propriet ilor, ca o m sur de eficientizare i de cre tere a veniturilor bugetare din această surs .

Dinamica impozit rii consumului se înscrie în acela i trend ascendent general, principalele instrumente ale tax rii fiind reprezentate de TVA i accize.

În ceea ce prive te TVA, taxa legal în perioada analizat a fost structurată astfel:

- cot standard de 24% pentru bazele de impozitare aferente opera iunilor impozabile care nu sunt scutite de tax sau care nu sunt supuse cotelor reduse de 9 i 5 % (pân la 30 iunie 2010 cota standard a fost de 19%)
- cot redus de 9% se aplic asupra bazelor de impozitare pentru prest ri servicii i/sau licen e de bunuri,

respectiv:

- o servicii i evenimente culturale efectuate de institu ii publice sau de alte organisme culturale f r scop patrimonial;

- o livrarea de manuale colare, c r i, ziare i reviste, cu excep ia celor destinate publicit ii;

- o livrarea de proteze i accesorii ale acestora, cu excep ia protezelor dentare, de produse ortopedice, de

medicamente de uz uman i veterinar;

- o cazarea în cadrul sectorului hotelier sau al sectoarelor cu func ie similar , inclusiv închirierea terenurilor amenajate pentru camping.

- cot redus de 5% se aplic asupra bazei de impozitare pentru livrarea locuin elor ca parte a politicii sociale, inclusiv a terenului pe care sunt construite, în anumite condi ii.

Încas rile din impozitarea indirect , în perioada analizat , au constituit resursa principal pentru veniturile bugetare totale, având an de an o pondere important în totalul acestora cuprins între 38 i 40%, peste 25% venituri fiscale din TVA i peste 10,5% venituri fiscale din accize.

În perioada 2010 – 2012, atât veniturile din TVA, cât i cele din accize, au înregistrat dep iri ale planific rilor bugetare, fiind rezultatul propagate al modific rilor cotelor legale de taxare, a revenirii treptate a consumului popula iei i a dinamicii pre urilor.

În perioada 2013 – 2014, atât veniturile din TVA, cât i accizele, au înregistrat niveluri valorice sub planific rile bugetare anuale, excep ie f când valoarea încas rilor din accize în anul 2014, care au dep it nivelul programat. Situa ia general de diminuare a veniturilor fiscale din cele dou categorii de taxe a fost rezultatul dinamicii negative a consumului i o diminuare a eficien ei colect rii.

În semestrul I / 2015, încas rile din impozitarea indirect au înregistrat cre teri fa de aceea i perioad a anului precedent, la TVA de 18,3%, iar la accize de 8,6%.

În context european, România are o cot ridicat a TVA, ceea ce o situează pe pozi ia a treia, dup Ungaria (27%), Suedia i Danemarca (25%) i, chiar în aceste condi ii, în România ponderea veniturilor fiscale din TVA în PIB este inferioar unor ri cu cot de TVA mai redus (Croa ia, Estonia, Bulgaria). Această situa ie relev anumite diferen e structurale între economii, în sensul c în România ponderea mai mare a popula iei este cea din mediul rural, ceea ce facilitează autoconsumul. Conform unui studiu¹ realizat pe un num r de 44 de ri, se demonstrează faptul c eficien a colect rii TVA este invers propor ional cu ponderea în PIB a agriculturii i direct propor ional cu gradul de urbanizare i gradul de deschidere al economiei.

Dinamica contribu iilor de asigur ri sociale a înregistrat, pe întreaga perioad analizat , evolu ii pozitive, veniturile fiind peste progrm rile ini iale bugetare, o excep ie înregistrându-se în anul 2013 când încas rile au fost egale program rile bugetare. Această evolu ie a fost rezultatul dinamicii câ tigurilor salariale minime si medii pe economie, uoarei cre teri a efectivului anual de salaria i i a extinderii aplic rii contributivitat ii la asigur rile sociale i a altor categorii de persoane fizice i juridice. Pe de alt parte, cuantumul veniturilor generate de contribu iile la asigur rile sociale de stat, au fost afectate de cre terea cotei procentuale de contribu ie la fondul de pensii private Pilonul II, cot care se majorează cu 0,5 pp pe an, începând cu data de 1 ianuarie a fiec rui an, astfel c în 2015 cota a ajuns la 5%, comparativ cu 3% în 2011, cu 3,5% în 2012, cu 4% în 2013 i cu 4,5% în 2014.

În context regional², România are un nivel relativ ridicat al cotei legale agregate de contribu ii sociale, fiind, la începutul perioadei pe locul trei, iar începând cu 2013 pe locul patru. De i are un nivel relativ ridicat al cotei legale agregate

¹ Aizenmann J., Jinjarak Y, ”The Collection Efficiency of the Value Added Tax: Theory and International Evidence”, National Bureau of Economic Research Working Paper no. 11539, August 2005.

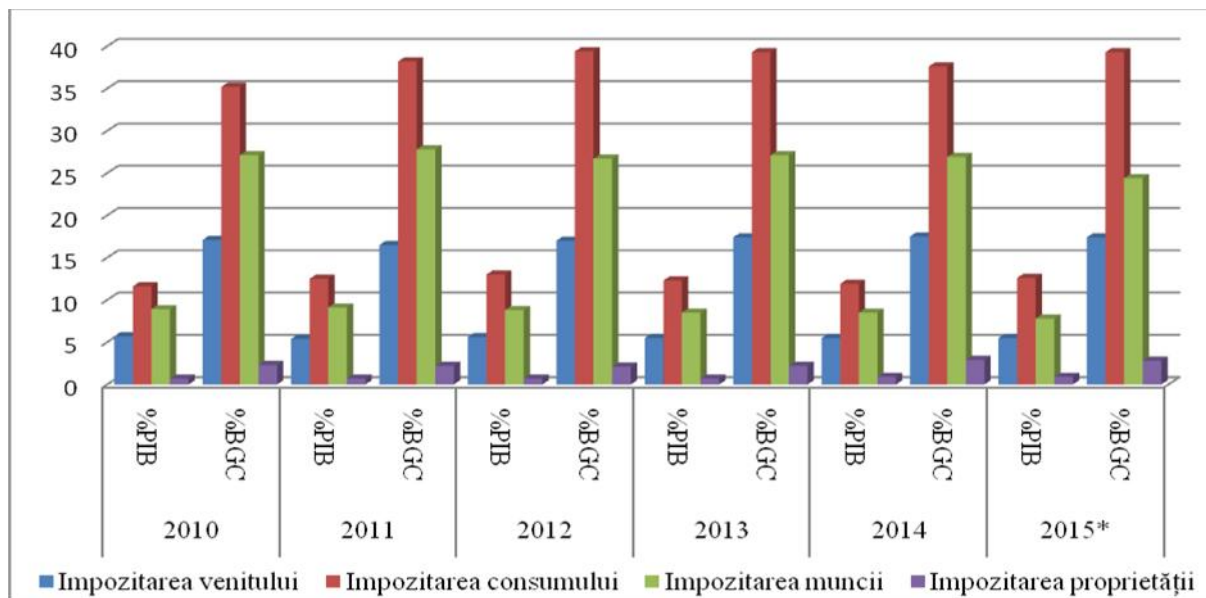
² Ne referim la statele: Bulgaria; Republica Ceh ; Estonia; Letonia; Lituania; Ungaria; Polonia; România; Slovenia i Slovacia

de contribuții sociale, România se plasează pe ultimele locuri în regiune în ceea ce privește eficiența colectării.

Veniturile nefiscale, constituite din activități economice ale statului, din taxe percepute de instituții publice și din alte surse (amenzi, penalități, valorificarea bunurilor confiscate etc), înregistrează o relativă diminuare în perioada analizată, ceea ce poate semnifica o restrângere a activităților economice ale statului.

Aprecieri privind tendințele și structurile la nivelul veniturilor fiscale ale Bugetului General Consolidat (BGC) al României în perioada 2010 - 2015

La nivelul structurii veniturilor fiscale, aceasta nu prezintă tendințe consistente de modificare, menținându-se aceeași structură în perioada analizată, iar dinamica elementelor structurale își menține orientarea spre impozitarea indirectă, în mod special a consumului, manifestându-se o orientare timidă, în impozitarea directă, spre creșterea veniturilor și a cotelor de impozitare a proprietăților, acestea reprezentând baze de impozitare mai puțin afectate de ciclicitatea economiei.

Fig. 3. Evoluția ponderii principalelor resurse de venituri fiscale în PIB și BGC în România în perioada 2010-2015

Sursa: *Strategia fiscal-bugetară a României pentru perioada 2013-2015 revizuită*, Ministerul Finanțelor Publice
*2015 - previziuni

În ansamblu, indicatorii fiscali analizați, în perioada analizată, nu prezintă elemente semnificative de orientare către un anumit tip de impozitare (o anumită excepție se înregistrează la impozitarea proprietăților). Se observă predominanța impozitării indirecte, respectiv a consumului, a muncii care înregistrează o tendință de scădere urmând ca sursele de relaxare fiscală implementate, în acest segment, în iulie 2014, în timp ce impozitarea veniturilor prezintă o evoluție relativ constantă.

Autoritățile fiscale trebuie să intensifice eforturile de consolidare fiscală și de atingere a întregului bugetare angajate prin reglementările fiscale adoptate la nivel comunitar la care România a aderat, în special a deficitului fiscal, prin acțiuni susținute de creșterea colectării impozitelor și taxelor, de diminuarea corupției din sistemul finanțelor publice și de întărirea disciplinei fiscale.

BIBLIOGRAFIE

1. Aizenmann J., Jinjark Y, "The Collection Efficiency of the Value Added Tax: Theory and International Evidence", National Bureau of Economic Research Working Paper no. 11539, August 2005
2. Execuții bugetare anuale ale Bugetului General Consolidat al României din perioada 2010 – 2015 (disponibile pe site-ul www.mfinante.ro)
3. Rapoarte anuale ale Consiliului Fiscal – 2011, 2012 și 2013 (disponibile pe site-ul www.consiliulfiscal.ro)
4. *Strategia fiscal-bugetară a Guvernului României pentru perioada 2013 – 2015*, revizuită
5. www.insse.ro

Anexa 1. Structura veniturilor Bugetului General Consolidat al României în perioada 2010 – 2015

Valori nominale – mil. lei

Indicator	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Impozit pe venit, profit și câștiguri din capital de la persoane juridice	10.951,5	11.014,6	11.813,2	12.178,8	13.674,6	12.953,5
Impozit pe venit, profit și câștiguri din capital de la persoane fizice	17.974,8	19.091,8	20.969,7	22.748,0	23.701,6	26.950,9
Impozite și taxe pe proprietate	3.801,6	3.976,4	4.060,4	4.403,2	6.185,1	5.877,5
TVA	39.246,0	47.917,4	50.516,0	51.827,0	50.878,5	55.363,6
Accize	17.312,0	19.104,9	20.260,4	21.106,0	24.094,8	24.857,1
Impozit pe comerțul exterior și tranzacțiile internaționale	574,0	673,7	707,3	620,0	643,0	700,0
Contribuții de asigurări sociale	45.703,8	50.637,6	51.658,3	54.383,2	57.612,1	57.160,6
Venituri nefiscale	19.820,7	18.562,9	18.327,8	17.211,7	17.188,4	18.318,1
Venituri din capital	684,6	769,2	652,8	654,7	1.072,6	846,8
Donații	4.054,2	766,3	442,8	207,0	89,2	2,3
Sume primite de la UE în contul plăților efectuate	5.439,7	6.111,7	7.979,2	9.173,0	11.099,7	18.772,1

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice

*Previțiuni

Anexa 2. Structura cheltuielilor Bugetului General Consolidat al României în perioada 2010 – 2015 %

Indicator	2010		2011		2012		2013		2014		2015*	
	% PIB	% BGC	% PIB	% BGC	% PIB	% BGC	% PIB	% BGC	% PIB	% BGC	% PIB	% BGC
Impozitarea veniturii	5,7	17,1	5,4	16,5	5,6	17	5,5	17,4	5,5	17,5	5,5	17,4
Impozitarea consumului	11,6	35,2	12,5	38,2	13	39,4	12,3	39,3	11,9	37,6	12,6	39,3
Impozitarea muncii	8,9	27,1	9,1	27,8	8,8	26,7	8,5	27,1	8,5	26,9	7,8	24,4
Impozitarea proprietății	0,7	2,3	0,7	2,2	0,7	2,1	0,7	2,2	0,9	2,9	0,9	2,8

Sursa: Ministerul Finanțelor Publice

*Previțiuni

PROBLEMELE FISCALE DE BAZĂ ALE UNIUNII EUROPENE

Ivan Luchian, Conferențiar universitar, doctor,
 Institutul Internațional de Management IMI-NOVA
 Aurelia EPORDEI, lector superior, doctorand,
 Institutul Internațional de Management IMI-NOVA

European integration as the process of EU construction and policy formulation by a wide range of actors - representative of governmental as well as nongovernmental entities, of member states as well as of the EU - engaged in decisionmaking at the EU level.[7] The purpose of this paper is to study the fiscal problems of the EU through the related regulations and recent analytical publications. The research result was determined that the main problems of European integration are mainly related to two contradictory processes: tax harmonization and tax competition. Tax harmonization is a process of compatibility between national legal norms of the Member States and between national legal rules and EU regulations, which translates in fact, the obligation to respect national tax systems community rules, liability rules founded on the principle of prevalence Community in relation to national ones. Tax competition (or dumping tax) is a non-cooperative rivalry among the involved parties (public actors) that seeks to improve the attractiveness of their territories through a tax advantage, but not to endanger the public revenues to finance the policies pursued.

Cuvinte cheie: Uniunea Europeană, armonizarea fiscală, competiția fiscală, impozitele indirecte, impozitele directe

Clasificarea JEL: H2, H3, H6

Introducere. Integrarea europeană poate fi definită ca un proces de construcție și formularea de politici ale Uniunii Europene de către o gamă largă de actori – reprezentanți ai autorităților centrale și entităților neguvernamentale ale statelor membre, precum și factorii de decizie angajați în cadrul UE. [8]

Altfel spus, integrarea europeană este un proces de interacțiune dintre instituțiile sociale și politice ale țărilor europene, care a stimulat crearea unui sistem politic nou – Uniunea Europeană. [16] La fel, aceasta poate fi definită cu un proces de integrare industrială, politică, juridică, economică (în unele cazuri, socială și culturală) a țărilor, care în întregime sau parțial se află în Europa. [15, p. 16]

Literatura de specialitate conține trei abordări de bază ale integrării europene [16]:

➤ *Sușținătorii abordării interguvernamentale* subliniază rolul prioritar al statului național în procesul integrării. Rezultatul interacțiunii lor la nivel interguvernamental este un mediu special, care influențează apariția unor instituții comune.

➤ În cadrul *abordării instituționale* integrarea europeană este văzută ca un proces de transformare a practicilor naționale de interacțiune între instituții, ceea ce duce la crearea unui sistem special de guvernare pe mai multe niveluri, cu mai multe centre de luare a deciziilor

➤ *Abordarea comunicativă* tratează integrarea europeană ca un proces de crearea de comunități sociale prin interacțiunea eficientă între membrii lor în diverse domenii. Ca urmare, formată o comunitate de securitate în care factorii politici se concentrează pe crearea unui nou centru politic. Acest centru politic va trebui să coordoneze activitatea participanților.

Problemele contradicției armonizării fiscale versus concurenței fiscale. Armonizarea fiscală presupune un proces de compatibilizare între normele juridice naționale în domeniul fiscal ale statelor membre, precum și între normele juridice naționale și reglementările comunitare aferente.

Politica fiscală se efectuează, în mod tradițional, de către fiecare țară, înănd seama de interesele sale naționale. În UE s-a refuzat să se creeze un sistem fiscal unificat. Țările care participă la UE, să decidă să introducă legislația statelor membre într-o formă comparabilă, precum și sistemele fiscale naționale sunt supuse la obiectivele generale ale integrării europene.

Principiile de bază ale armonizării fiscale în UE includ:

- coerența reglementării legale;
- sincronicitatea adoptării normelor armonizate;
- consecvența etapelor de armonizare;
- prevalența normelor comunitare în raport cu cele naționale.

Necesitatea armonizării fiscale este impusă de o serie de argumente [1]:

- evitarea discriminării și eliminarea riscului dublei impuneri;
- prevenirea cazurilor involuntare de neimpozitare și a evaziunii fiscale, în special la nivelul operațiunilor intracomunitare;
- evitarea pierderilor de venituri în urma migrării bazelor de impozitare naționale între statele membre, în condiția regimului fiscal mai favorabil;
- reducerea costurilor legate de necesitatea încadrării rezidenților sub incidența dispozițiilor mai multor sisteme fiscale;
- nevalorificarea de către unele statele membre a avantajelor unei piețe unice;
- distorsionarea constituirii și alocării resurselor bugetare, cu consecințe negative asupra nivelului de finanțare

cheltuielilor publice.

Armonizarea fiscal trebuie examinată în contextul politicii generale Uniunii Europene, în contextul creșterii, politica fiscală este considerată a fi esențială, pentru toate statele Uniunii Europene. Cu toate acestea, independența lor fiscală este constrânsă atât de obligația nedistorsionării concurenței în interiorul Pieței Unice, cât și de necesitatea încadrării în criteriile de convergență stabilite la Maastricht (1993), incorporate și în “Pactul de Stabilitate și Creștere (2008)” și, mai recent, în „Tratatul privind stabilitatea, coordonarea și guvernarea în cadrul Uniunii Economice și Monetare” (2013), urmărind coordonarea politicilor fiscale naționale pentru asigurarea unui climat de stabilitate și de prudență bugetară. [1]

Diracționarea politicii fiscale generale a Uniunii Europene permite luarea în considerare a trei aspecte principale în domeniul fiscal al UE:

- perspectivele de consolidare fiscală a UE;
- crearea unei structuri fiscale mai simple și mai ușoare;
- modalități de îmbunătățire a sistemului fiscal din punctul de vedere al contribuabilului individual.

Concurența fiscală (sau taxa de dumping) este o rivalitate non-cooperativă între părțile implicate (actori publici), care urmărește să îmbunătățească atractivitatea teritoriilor lor printr-un avantaj fiscal, fără a pune în pericol veniturile publice pentru finanțarea politicilor urmărite.

Concurența fiscală este un fel de concurs, care afectează domeniul de aplicare a regulamentului, iar rezultanta, în anumite condiții este următoarea: guvernul sau reduce povara fiscală, sau stimulează fluxul de investiții, resursele de producție, sau împiedică scurgerea lor.

Concurența între sistemele fiscale din diferite țări poate conduce, de exemplu, la reducerea cheltuielilor publice sau revizuirea presiunii fiscale.

Deci, fiecare ar încerca să creeze propriul sistem fiscal prin reducerea cotei impozitului asupra factorilor mobili (muncă și capital), atragerea de noi investiții străine sau de a suporta costul și dezvoltarea celor existente. Cu libera circulație a persoanelor în cadrul UE, ele pot locui în statul, care oferă cea mai bună combinație între presiunea fiscală percepută personal și de bunurile publice primite.

UE a început o luptă activă împotriva a așa-numitor “practici fiscale dăunătoare (necinstite)”.

Primele măsuri se referă laările off-shore, care atrag economiile și investițiile prin lipsa impozitelor pe dividende și veniturile din dobânzi și impozite mai mici asupra veniturilor.

Studiile aferente permit formularea unor concluzii preliminare [5]:

- Politica de impozite scăzute distruge pe nedrept baza fiscală a altor țări și denaturează alocarea a capitalului și a serviciilor;
- Impozitul nu ar trebui să fie factorul dominant pentru a decide alocarea de capital;
- Concurența fiscală poate împiedica aplicarea unor cote de impozitare progresive și realizarea distribuției veniturilor;
- Practicile fiscale dăunătoare pot exista atunci, când regimurile fiscale sunt proiectate pentru a reduce baza de impozitare a altor țări.

Concurența fiscală poate apărea atunci, când un regim de impozitare este orientat spre atragerea investițiilor și economiilor cu o altă țară de origine.

Problemele impozitării indirecte. Eforturile de armonizare fiscală în Uniunea Europeană a fost orientată, în primul rând, spre impozitele indirecte pentru eliminarea obstacolelor în stabilirea libertăților de circulație a bunurilor, serviciilor și capitalurilor, precum și pentru a elimina controlul la frontiere și a limita concurența fiscală nelocală între state. În acest context, strategia fiscală a Comunității Europene, a fost concentrată pe taxele vamale, accizele și taxa pe valoarea adăugată, care au fost instituite și implementate printr-un număr mare de directive ca bază juridică, pentru fiecare domeniu în parte, având loc o transmitere de competențe în favoarea Comunității, sau o limitare a competenței statelor-membre.[1]

În domeniul taxelor vamale este vorba de o competență exclusivă a Comunității, în care statele membre nu au dreptul de a taxa atât comerțul intra-comunitar, cât și comerțul internațional. Comunitatea are abilitatea să adopte legislație sau să încheie tratate internaționale.

Recent, statele membre ale UE au aprobat noile regulamente vamale, stipulate în Codul Vamal Modernizat al Uniunii Europene, care au intrat în vigoare, începând cu 1 noiembrie 2013, și care au avut ca scop standardizarea procedurilor vamale în cele 28 de state membre, pentru a asigura un nivel echivalent de control vamal în întreaga Uniune Europeană și a evita abordarea neuniformă la diferite puncte de intrare și de ieșire de pe teritoriul comunitar.[6]

În legislația vamală modernizată a UE au fost introduse mai multe simplificări vamale pentru operatorii economici autorizați. Totodată, declararea electronică a devenit o procedură obligatorie, precum și comunicarea on-line între agenții economici importatori/exportatori și autoritățile vamale. De asemenea, se prevedea aplicarea armonizată de către statele membre a controlului vamal, care să fie bazat pe un cadru comun și electronic de gestionare a riscurilor.

Reglementările fiscale ale UE la nivelul accizelor este realizat prin 6 Directive ale Consiliului UE (ultima din care este cu numărul 2003/96/CE din 27 octombrie 2003 privind restructurarea cadrului comunitar de impozitare a produselor energetice și a electricității).[14]

Produsele supuse accizelor printr-un regim comun sunt: uleiurile minerale, energia electrică, produsele energetice, alcoolul și produsele din alcool, tutunul și produsele din tutun. Aceste produse sunt impozitate în statul, în care acestea sunt consumate, iar circulația acestora se efectuează în regim suspensiv prin intermediul unor antrepozite fiscale, cu obligativitatea întocmirii de documente fiscale însoțitoare. Armonizarea a fost legată de introducerea unor accize minime, iar statele membre au fost cele, care au hotărât stabilirea nivelului exact al acestora (care, la rândul său, nu poate depăși limita minimă impusă prin directivă).

În perioada anilor 2010-2013 mai mult de jumătate din numărul statelor membre ale UE în mod diferit au ridicat substanțial nivelul accizelor pentru tutun, alcool și zahăr.

De asemenea, rile Uniunii Europene practică a-numitele accize pentru mediul ambiant și s-au născut [12], [13], [18]:

- În perioada anilor 2010-2013 unele țări au introdus taxe naționale noi asupra energiei. Spania a introdus taxa asupra producției poluante radioactive rezultate din generarea energiei nucleare. Ungaria și Italia aplică o taxă suplimentară la plata impozitului pe profit pentru companiile, care operează în sectoarele energetice și din utilități publice.

- În Germania și Austria au fost implementate accize asupra combustibilului nuclear și încasările de vânzarea biletelor la avioane, iar în Marea Britanie cotele acestor impozite au fost majorate.

- Finlanda a modificat sistemul de impozitare a produselor energetice cu luarea în calcul a componentei și cantității eliminării bioxidului de carbon (CO₂). Irlanda a stabilit impozitul asupra eliminării de CO₂.

- Unele țări membre au luat măsuri pentru perfecționarea impozitării automobilelor. Țările de Jos întărit componenta "verde" a sistemului de impozitare auto. În 2013, limita superioară de CO₂ pentru scutirea de la plata taxei de vehicul a fost redusă în continuare și taxa pe vehiculele cu emisii mai mari de CO₂ a crescut. Acest tratament fiscal favorabil a dus la o creștere importantă a vânzării de mașini mai performante în sensul poluării. În Slovacia, taxele de înmatriculare auto pentru mașini noi au fost modificate în sensul creșterii în dependență de puterea motorului.

- În Franța, Belgia, Danemarca, Finlanda, Olanda sunt practicate accize pentru băuturile (sucurile) cu adaos de zahăr sau îndulcitori.

- În anul 2011 Danemarca a introdus accizul pe grăsimi saturate, care se conțin în produsele lactate și carne. În Finlanda accizele au fost stabilite pentru produsele de cofetărie și înghețată.

O situație contradictorie s-a format în domeniul TVA, unde legislația comunitară a UE nu permite statelor membre instituirea sau menținerea unei alte taxe asupra cifrei de afaceri, însă lasă libertatea fiecărui stat membru să stabilească un nivel al cotelor de impunere, care trebuie să se încadreze într-un interval situat între 15% și 25% (și cel mult două cote reduse până la cel puțin în 5%), adică este vorba de respectarea unui nivel prevăzut de directivele comunitare în materie. [1]

Drept urmare, au apărut diferențieri semnificative ale cotelor de impunere (Figura 1).

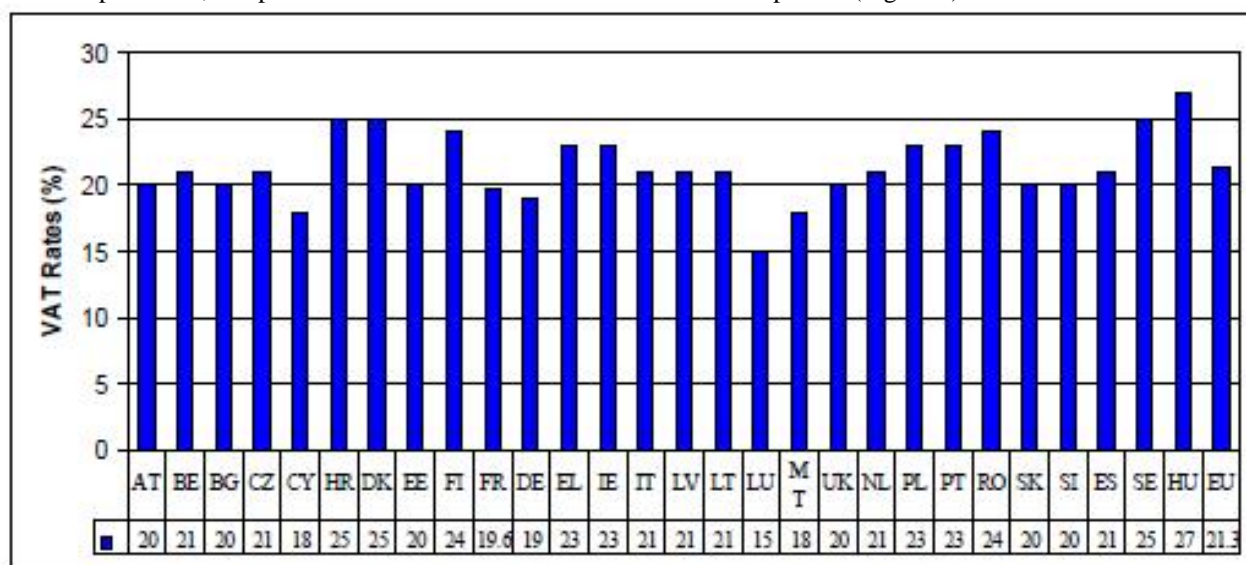

Figura 1. Cote TVA aplicate în Statele Membre din Uniunea Europeană la 1 iulie 2013

Sursa: [1]

Diapazonul cotelor TVA oscilează între 18% în Cipru și Muntenegru și 27% în Ungaria, pe când cota medie a TVA în UE constituie 21,3%.

Frauda fiscală în domeniul TVA a devenit o problemă serioasă în Uniunea Europeană.

Raportul Comisiei Europene din noiembrie 2013 estimează că diferența dintre totalul încasărilor anticipate de statele membre și sumele totale colectate a fost de 193 de miliarde de euro, ceea ce a reprezentat 1,5% din PIB. Pierderea reprezintă 18% din totalul teoretic ce ar fi trebuit obținut prin încasările de TVA. Pierderile de TVA au la bază nu numai fraudă și evaziunea fiscală, dar și evitarea taxelor legale, falimentele, insolvența financiară și calculările greșite. Totuși, fraudă fiscală a generat o parte importantă din totalul acestor pierderi. [11]

O evaluare privind ponderea fraudelor fiscale în materie de TVA, în contextul tranzacțiilor cu operatori din afara UE este, potrivit autorilor raportului, imposibil de stabilit. Experiența statelor membre a arătat, totuși, că schemele de fraudare la plata TVA sunt concepute, de multe ori, împreună cu parteneri din țări extracomunitare. În plus, riscul de fraudă pe TVA sau de evaziune este considerat deosebit de ridicat în activități de e-commerce, unde, spre deosebire de tranzacțiile tradiționale, sunt foarte greu de identificat furnizorii, clienții și locul prestării.

Comerțul electronic cu bunuri și servicii este în creștere atât în UE, cât și în economia internațională, veniturile din acest sector atingând 680 de miliarde de dolari în întreaga lume în 2012, cu o creștere de până la 18,9% pe an. Acest tip de comerț este caracterizat prin numeroase prestări B2C (a-numitele prestări "Business To Consumer") constând din tranzacții relativ mici dar cu profituri maxime și unde furnizorii și clienții sunt greu de identificați. De aici, apare și

susceptibilitatea de fraudare, în special datorită faptului că nu există controale și instrumente specifice pentru schimbul de informații cu țările din afara UE.

La fel, trebuie să menționăm fraudele fiscale legate de TVA, dintre care cea mai „populară” este cea de tip „carusel”.

Frauda de tip „carusel” privind TVA-ul aferent tranzacțiilor intracomunitare presupune un lanț de operațiuni succesive de vânzare-cumpărare transfrontaliere, efectuate în interiorul pieței comunitare (fără a exclude însă și posibilitatea interpunerii unor firme-veșigi din afara Comunității), de un grup de operatori economici, care, uneori, caută să exploateze, sub o aparență de legalitate, și diferențele dintre cotele de impozitare practicate de statele membre UE. [7]

Ca regulă generală, în cadrul UE, taxarea are loc acolo unde este stabilit clientul. Prin urmare, când clientul primește bunuri sau servicii din afară și nu declară aceste achiziții, administrația fiscală de care trebuie să întrebe statul membru unde își are sediul furnizorului. Măsura este necesară pentru a se stabili corect TVA datorat în urma prestației respective.

Frauda de tip „carusel” are la bază un mecanism destul de simplu, cel puțin în aparență: operatorul economic din țara de origine facturează fără TVA (deoarece efectuează o livrare intracomunitară, care intră în categoria operațiunilor scutite de TVA cu drept de deducere), iar operatorul economic din țara de destinație va aplica regimul taxării inverse pentru această operațiune (deoarece efectuează o achiziție intracomunitară, calculând și înregistrând TVA aferent achizițiilor intracomunitare, la cota de impozitare a țării sale, atât ca TVA colectat, cât și ca TVA deductibil, fără însă a opta în mod efectiv).

Ulterior efectuării achiziției intracomunitare, operatorul economic în cauză dispare fără să înregistreze, să declare și să plătească TVA-ul colectat aferent livrărilor ulterioare efectuate pe piața sa internă (așa-numitele firme de tip „bidon”, colectoare a unor obligații fiscale privind TVA, care însă nu vor fi niciodată achitate).

Acest operator economic (în special, firma de tip „bidon”) mai este denumit, datorită comportamentului său volatil de tip „fantomă”, în practicile de investigare a fraudei de tip „carusel”, și „veriga lipsă” din comerțul intracomunitar. [7]

În opinia experților de la Financial Action Task Force (FATF), există patru elemente de bază pentru soluționarea problemei fraudei de tip „carusel” [17]:

- Ridicarea gradului de informare cu privire la existența unor astfel de scheme la nivel global;
- Acordarea asistenței instituțiilor în identificarea, și, în cazul existenței posibilității, confiscării veniturilor obținute de la aplicarea fraudei de tip „carusel”;
- Asigurarea interacțiunii dintre sectorul reglementat, organele de drept, organele judiciare, organele internaționale competente (mai ales cu FATF);
- Aplicarea eficientă a procedurilor verificării clienților și de cunoaștere a clienților recomandate de FATF.

De asemenea, trebuie remarcat cooperarea statelor membre ale UE pentru a preveni fraudele în materie de TVA.

Reglementările comunitare, instituite prin Regulamentul nr. 904/2010 privind cooperarea administrativă și combaterea fraudei în domeniul taxei pe valoarea adăugată, pun la dispoziția statelor membre o serie de instrumente pentru a le permite să facă schimb de informații privind colectarea TVA și preîntâmpinarea fraudei fiscale, precum [10]:

- *schimbul de informații la cerere*, prin care o autoritate competentă trimite o cerere de informații și anchetă administrativă, în format electronic, în atenția altui stat membru, care are la dispoziție până la trei luni pentru a răspunde;
- *schimbul de informații fără solicitare anterioară*, prin care statele membre schimbă informații, dintr-o listă prestabilită, la fiecare trei luni;
- *accesul automat la anumite date* privind operatorii intracomunitari și la tranzacțiile înregistrate în bazele naționale de date, prin platforma electronică securizată *VIÉS (VAT information exchange system)*;
- *cererea de notificări administrative* prin care statele membre pot solicita altor state comunitare să notifice solicitantului toate instrumentele și deciziile privind aplicarea legislației în materie de TVA.

Problemele impozitării directe. Realizarea obiectivelor propuse în sfera armonizării impozitelor directe, a fost stânjenită de două obstacole care s-au amplificat reciproc: pe de o parte regula unanimității, care presupune ca toate statele membre ale UE trebuie să fie de acord cu o decizie comunitară în materie de impozitare (baze sau cote de impozitare), și pe de altă parte datorită absenței unei convergențe de vederi asupra limitelor acestui demers (structura bazei de impozitare sau limite maxime sau minime ale cotelor de impozitare). [1]

În Figura 2 este efectuată o prezentare comparativă a ratelor de impozitare a profiturilor realizate de companii, precum și a veniturilor realizate de persoanele fizice la nivelul statelor membre UE 28.

Analiza cotelor de impozitare a veniturilor companiilor denotă o discrepanță gigantică: de la nivelul de 10% în Bulgaria până la 34% în Belgia.

În absența unor decizii comunitare cu privire la bazele sau cotele de impunere, s-a recurs la o armonizare structurală care să reglementeze unele domenii, cum ar fi: impunerea veniturilor sucursalelor, filialelor situate în mai multe state membre și eliminarea dublei impuneri, realizarea unui regim fiscal comun aplicabil fuziunilor, divizărilor și aporturilor la constituirea unei societăți, impozitarea economiilor și redevențelor, ș.a.).

În acest sens, poate fi remarcat stabilirea unei baze de impozitare consolidate comune, care se aplică asupra întregii activități a unei companii indiferent unde își desfășoară activitatea în cadrul Uniunii Europene și care urmărește stabilirea de reguli de calculare separată a rezultatelor fiscale ale fiecărui societăți (sau filiale), de consolidare a acestor rezultate, atunci când există și alți membri în grup, și de repartizare a bazei fiscale consolidate fiecărui stat membru eligibil. Repartizarea bazei fiscale consolidate urmează să se facă printr-o formulă care să includă trei factori cu valoare egală (forță de muncă, active și vânzări). [3]

În domeniul impozitării veniturilor persoanelor fizice diapazonul ratelor este și mai mare de la 10% în Bulgaria

până la 56,6% Serbia. În unele țări au fost introduse cote suplimentare de impozitare a persoanelor cu venituri înalte. De exemplu, recent în Franța a fost stabilit o rată a impozitului de 75% pentru veniturile mai mari de 1 milion de Euro.

Cu excepția Germaniei, care aplică formule fiscale diferite, veniturile care depășesc pragul deducerilor sau care nu sunt impozitate cu cota 0%, sunt repartizate pe tranșe de venit.

Numărul tranșelor de venit variază de la țară la țară: în Suedia venitul se impozitează într-o singură tranșă, în Islanda și Irlanda în două tranșe, în Franța în apte tranșe, în timp ce în Luxemburg, Mexic, Spania și Elveția venitul se impozitează în opt tranșe. În cadrul unei tranșe, veniturile sunt impozitate la aceeași cotă de impunere, cota care crește de la o tranșă la alta. Se obține astfel un impozit progresiv.

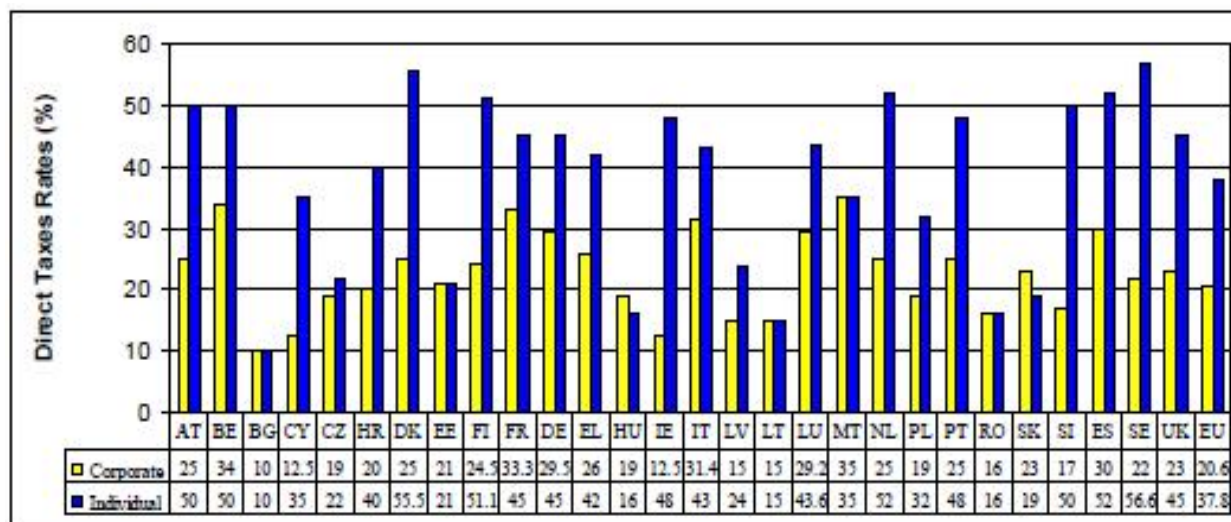

Figura 2. Cotele impozitelor directe aplicate asupra profitului companiilor și veniturilor persoanelor fizice în Uniunea Europeană în anul 2013

Sursa: [1]

De asemenea, trebuie de remarcat că, în cele mai dese cazuri, apare problema impozitării veniturilor persoanelor cu bun stare înaltă [2], [9]:

- Germania 15 - 45%;
- Franța 0 - 41% (cu taxe suplimentare pentru cei care au venituri peste 250000 euro);
- Marea Britanie 10 - 50%.

Începând din ianuarie 2012, Spania a introdus „impozitul complementar”, destinat a contribui la ameliorarea deficitului public al țării. Impozitul se aplică tuturor contribuabililor, fiind cuprins între 0,75% și 7%, în funcție de venitul fiecărei persoane. Concret, aceasta înseamnă că impozitul pe venit pentru persoanele cu un venit de peste 300.000 Euro a crescut de la 45% la 52%.

Din cele de mai sus reiese că în domeniul impozitelor directe procesul de armonizare s-a soldat cu eșecuri.

Concluzii. Procesul de armonizare fiscală în UE demonstrează existența unei strategii fiscale cu obiective comune, însă realizarea lor este diferită. În domeniile, în care aceasta este posibil, statele membre recurg la prerogativele suveranității fiscale, într-o anumită măsură, la competiția fiscală. De rând cu acesta, există un complex de probleme legate de aplicarea impozitelor directe și indirecte, de care trebuie de ținut cont în cadrul procesului de integrare europeană a Republicii Moldova. Prin semnarea Acordului de Asocierie a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, țara noastră și-a asumat angajamentul de a face un ir de ajustări sistemice, inclusiv în domeniul bugetar și fiscal. În contextul celor expuse, este necesară întreprinderea a unor măsuri orientate spre asigurarea premiselor pentru armonizarea fiscală a Republicii Moldova la cerințele Uniunii Europene, precum și preluarea celor mai bune practici europene în domeniul abordat.

BIBLIOGRAFIE

1. Chilarez Dănuș, Ene George-Sebastian, Armonizare și competiție fiscală la nivelul Uniunii Europene, http://www.strategiimanagieriale.ro/images/images_site/articole/article_3a5744edee192e0d12f8e9a8446293c.pdf
2. Cota unică vs. impozitarea progresivă, aprilie 30, 2012, <http://www.finanteazi.ro/2012/04/cota-unica-vs-impozitarea-progresiva.html>
3. Directiva privind o bază fiscală consolidată comună a societăților, http://www.cdep.ro/afaceri_europene/afeur/2012/fi_1285.pdf
4. Gündör Mihaela, Armonizare reglementată vs competiție fiscală în domeniul impozitării directe europene, Studia Universitatis Petru Maior, Series Oeconomica, Fasciculus 1, anul V, 2011
5. Luchian Ivan, **Armonizarea versus competiție fiscală în Uniunea Europeană**. *Analele Institutului Național de Cercetări Economice. Ediția a IV-a. Nr. 2, 2014. Chișinău. 2014. p. 76-79*
6. Noul Cod Vamal al UE va intra în vigoare la 1 noiembrie, 18.10.2013, <http://trm.md/ro/international/noul-cod-vamal-al-ue-va-intra-in-vigoare-la-1-noiembrie/>

7. Patroi Dragoş, Formele de manifestare ale fraudei de tip carusel prin raportare i la noile prevederi ale Ordonan ei de urgen ă a Guvernului nr. 34/2009, <http://www.ceccar-iasi.ro/vechi/curierul/Articol%20Dr.%20Dragos%20Patri.pdf>
8. Pirro Ellen B., Zeff Eleanor E., Europeanization, European Integration, and Globalization, *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, p. 212, <http://mercury.ethz.ch>
9. Popa Dan, Oficialii romani vor propune FMI trecerea la impozitarea progresiva a veniturilor din 2013. Pe masa de lucru sunt mai multe scenarii, favorit fiind cel cu cote 15-20-30%, http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-12804008-oficialii-romani-vor-propune-saptamana-viitoare-fmi-trecerea-impozitarea-progresiva-veniturilor-masa-lucru-sunt-mai-multe-scenarii-favorit-fiind-cel-cote-15-20-30.htm
10. Regulamentul nr. 904/2010 privind cooperarea administrativ i combaterea fraudei în domeniul taxei pe valoarea ad ugat , <http://lege5.ro/Gratuit/gi4dgojwgi/regulamentul-nr-904-2010-privind-cooperarea-administrativa-si-combaterea-fraudei-in-domeniul-taxei-pe-valoarea-adaugata-reformare>
11. Staicu Eugen, TVA: Cât i cum se fraudeaz la nivelul Uniunii Europene i cum coopereaz statele membre pentru a preveni fraudele?, <http://legestart.ro/tva-cat-si-cum-se-fraudeaza-la-nivelul-uniunii-europene-si-cum-coopereaza-statele-membre-pentru-a-preveni-fraudele/>
12. Tax Reforms in EU Member States 2013, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2013/pdf/ee5_en.pdf
13. Tax Reforms in EU Member States 2014, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2014/pdf/ee6_en.pdf
14. Toma Elena, Analiza stadiului armoniz rii fiscale în Uniunea, *Studia Universitatis “Vasile Goldi ”*, Arad, Seria tiin ă Economice Anul 19/2009 Partea a IV – a, <http://www.ceeol.com/asp/issuedetails.aspx?issueid=61bca7ca-4733>
15. . . . . , 2011, c. 16, http://www.mgimo.ru/files2/y12_2013/244236/european_integration.pdf
16. . . . . , <https://ru.wikipedia.org>
17. . . . . , http://eurasiangroup.org/ru/news/typ_carousel.pdf
18. . . . . , <http://expbiz.ru/biznes-stati/mezhdunarodnyj-biznes/trendy-nalogovoj-politiki-v-evropejskikh-stranakh.html>

CHANGES IN BEHAVIOR OF ECONOMIC AGENTS AND PUBLIC ADMINISTRATION IN THE TAX AREA

**Silvia Elena Isachi¹, phd. student, assistant research,
Centre of Financial and Monetary Research „Victor Slăvescu”**

În contextul prezentei lucrări, vom pune accentul pe tratarea conceptului de comportament fiscal al contribuabilului din perspectiva constrângerii fiscale. Caracterul de constrângere al sistemului fiscal și opoziția contribuabililor față de plata impozitelor și taxelor generează comportamentul fiscal al acestora, ca formă de manifestare destinată să împiedice îndeplinirea sau aplicarea unei norme fiscale sau să impună anumite condiții în realizarea obiectivului acesteia. Implementarea unui climat bazat pe suport, încredere și cooperare s-a dovedit a fi mai puțin costisitoare dar și mai eficientă. Motivația constituie temeiul comportamentelor și activităților pe care le prestează indivizii în cadrul societății, în funcție de specificul constrângerilor ce decurg dintr-o categorie sau alta de relații financiare (relațiile dintre subiecții fiscali și sarcinile fiscale). În cazul relațiilor de natură fiscală, motivația are legătură cu raiunea atribuită de individ rolului său de contribuabil. Modificările care apar în cadrul sistemului de nevoi al individului influențează gradul de motivare fiscală al acestuia. Metodologia utilizată a vizat analiza și sinteza informațiilor cuprinse în articole și studii de specialitate.

Cuvinte cheie: *comportament fiscal, autoritatea fiscală, politica fiscală, contribuabili, evaziune fiscală, fraudă fiscală.*

In the context of this paper, we focus on treating the concept of taxpayer's fiscal behavior in terms of fiscal constraint. Coercive nature of the tax system and taxpayers' opposition to the payment of taxes generate their tax behavior, as an act intended to obstruct the performance or application of tax laws or impose certain conditions in achieving its objective. The implementation of a based climate support, trust and cooperation has proven to be less costly and more efficient. The motivation forms the basis of behavior and activities that provide individuals in society, according to the specific constraints arising from one category or any other financial relationships (relationships between subjects and tax burdens). If fiscal relations, motivation has to do with reason attributed to its role of individual taxpayer. The changes occurring within the system needs of the individual influence the degree of its fiscal to state reasons. The methodology used was to analyze and synthesis of information contained in articles and studies.

Key words: *tax behavior, fiscal authority, fiscal policy, tax payers, tax evasion, fiscal fraud.*

1. Introduction

The taxpayer is the tax system component which reflects the fiscal policy implemented and amendments thereto. The taxpayer, person natural or legal is obliged by law to transfer to the state budget some of the value it creates from the provision of an activity.

The tax authority is another component of the tax system that monitors the economic activity of natural and legal persons, and its objective is collection efficiency (costs as low as possible) tax obligations. The desideratum can be obtained by creating a cooperation climate in which all individuals and legal persons under the law to honor their tax obligations.

The interaction between taxpayers and tax led to the consolidation of the concept of tax culture, this putting on different forms specific to each country. The relationship between taxes imposed by state behavior, rationality and sensitivity taxpayer, that taxpayer and beneficiary of public goods, form complex content of the concept of fiscal behavior that, in extremis, emphasizes the tendency to increase while state taxes simultaneously with increased behavior taxpayers to reduce the amount of taxes paid in terms of behavioral rationality.

The approach human behavior in economic terms is difficult and probably fails to furnish a convincing explanation of some phenomenon, moreover evident. A pertinent point of view that explains the desire of individuals gain unlimited, is expressed by N. Hoan, in "Tax Evasion", according to which decreasing marginal utility theory is not applicable to money which, unlike the others goods that can achieve satiety, can invest or save [1]. We believe that money is more than the savings and investment, as both measure many things, including power. The desire to win and competitive spirit acts as a "tranquilizer" the instinct of self-preservation and protection that individuals in principle hold.

1. Taxpayers behavior

The taxpayer also called payer or taxable subject is natural or legal person obliged to pay a quota for the state budget revenues or own property.

Fiscal behavior or the behavior of taxpayers is the way they, under the influence of endogenous and exogenous factors, choose to act against the tax obligations, fiscal policy to react to and interact with other taxpayers and tax authorities. Therefore, how the taxpayer act and react to tax and fiscal policy reveals the manner as manages its emotions, perceptions, attitudes and how he transpose them into tax rulings plan.

Taxpayer behavior which depends on the individual but also by the economic environment corresponding to the search of a situation "optimal" that satisfies needs of the individual.

The taxpayer's fiscal behavior is influenced by several factors, them acting in such a way as to make him comply with fiscal by paying the state tax levies or to evade, by practicing tax evasion. Of them the most important are:

¹ Isachi Silvia Elena, e-mail: silvia.isachi@gmail.com

- ✓ the factor derived from the natural instinct of taxpayers free rider, here are distinguished education, traditions, training, income, level of economic development, mentality and access to information;
- ✓ the institutional factor derived from norms, trust, stability.

The behavior of taxpayers can be of complying (positive attitude towards the tax obligations) civic taxes or non-compliance (negative attitude) to pay taxes on ethical, social, economic.

In literature have been validated two types of behavior if they comply: voluntary and forced (required). Kirchler, Hoelzl and Wahl explains us what it means to conform voluntarily or forcibly. So we comply voluntarily if we paid the tax obligations on the grounds of morale motivations, supporting state fulfills several civic duties. We comply with forced or imposed when we pay the tax obligations from the desire not to suffer the negative consequences related to non-payment [2]. What triggers the voluntary compliance is trust in authorities [3] and the perception that authorities use their power to exercise control, detect and sanction perpetrators determines taxpayers to conform forced [4]. Both the forced voluntary conformation and compliance with the letter and spirit of the law assume. [5]

Infringement of any conditions resulting in a compliance behavior of non-compliance. Tax Noncompliance has in turn two forms: non-compliance lawful, known as tax evasion lawful or unlawful under the shelter of the law and noncompliance called tax fraud. Although the Romanian legislation does not distinguish between the two forms in literature this distinction exists. Thus, tax evasion involves the use lawful breaches of legislation in order to reduce public budgets due obligations. [6] Examples lawful acts of evasion are benefits in kind (car service, excessive expense) unjustified deduction of depreciation expenses, purchase of property in tax havens. Adam Smith in his "Wealth of Nations" says that "everyone, as long as they violate laws, has the full right to deal with his own personal profits in the manner that suits them." [7]

Tax evasion means a breach of normative acts fiscal conscious by acts omissions (failure to report income obtained through cooperation agreements) or Commission (the reimbursement of VAT based on fictitious invoices) in order to diminish the obligations owed to the public budget. [8] Richardson demonstrates existence of a link between trust and tax evasion, a low trust in authorities is correlated with high levels of tax fraud. Moreover, studies show that power manifested by authorities of fiscal controls and sanctions has an impact on tax evasion [9]. If you violate the spirit of the law lawful evasion, tax fraud violates both the spirit and letter of the law.

The question arises as: to what extent, how often and to what types of tax liabilities through taxpayer headed leave negative attitudes in the space of interaction with the authorities and other taxpayers? We have three possible answers:

In the first variant the taxpayer, who can manifest once repudiation of a tax obligation, in which case fraud is singular and fiscal situation is like a game with one round. If he repeatedly manifests refusal, repeated talk of tax fraud and tax situation like a game repeatedly. In the absence of fiscal control, this situation is repeatedly effective for the taxpayer, but damaging to the state, which loses by generalizing them because of belated detection and sanctioning partial.

In the second version, a taxpayer may abscond by paying only part of an amount of tax fraud is partial or total may abscond, the total fraud. The state is deprived of greater financial resources and the taxpayer earns more if total fraud (but does not consider the tax review).

In the third embodiment, the taxpayer can evade: pay a single type of obligation - fraud is restricted or specific tax fraud, or honoring tax obligations - fraud is generalized.

Thus the following types of fraud are: the long-term, covering a reputable economic agent sudden declaring bankrupt after profit transfer to another state; fraud short term, the economic agent defining their newly established business dissolved after requesting a refund of VAT expressing an economic bankruptcy with huge debts to the state and the establishment of a new entity; syndrome "multiple companies" or registering multiple economic entities including a "ghost" seeking reimbursement of VAT, then disappears.

In the literature refers to measures to mitigate evasion / tax evasion fiscal assigning a supervisor for each economic agent [10], improving tax control [11], the use to a greater extent control by exception (at random) and in the alternative the permanent control switching [12]. Romanian law provides for tax evasion / tax evasion by: cash penalties, imprisonment, strengthen controls to combat illicit transport of goods, provision of competences Financial Guard for drawing up procedural documents used as evidence in court, the list of offenses include smuggling elimination of the VAT reverse charge by insolvent companies, publishing ANAF website inactive taxpayers list. The Romanian normative documents stipulating measures "to prevent and combat tax evasion" emphasis is on combat and not on prevention.

2. The behavior of fiscal authorities

The tax authorities implement and adapt the role of fiscal policy at national and international economic context. They belong to the Ministry of Finance and in subordination departments in which the activity is valued and non-resident taxpayers. Their aim is to collect tax obligations in an efficient manner. Using tax inspection, state authorities aim to identify taxpayers who are evading tax liabilities and penalties related. The penalties vary by the degree of absconding and the state in which it applies.

The general objective that we aim tax authorities is to create a cooperative environment in which all taxpayers to honor their tax obligations [13]. This statement has two inaccuracies:

- The general purpose of the tax authorities is not cooperating but creating an environment most efficiently collecting taxes and fees. Creating cooperative environment is a result of the desire to accomplish the primary objective, so the logical succession is the desire to achieve the aim, to create cooperative environment, achieving the target;
- The primary objective that concerns him is collecting tax authorities with maximum efficiency of taxes; the effect of the desire to achieve the objective, they should be cooperating to create an environment in which all individuals and businesses to honor their obligations.

This cooperative environment can be achieved in two ways: by facilitating payment of tax obligations for taxpayers

and reducing the possible options evading obligations. There is a set of principles that authorities should observe and who should not deviate, because as Franklin D. Roosevelt said, "Rules are not necessarily sacred, principles but are". Adam Smith first formulated at such principles. In his conception, the authorities should tax every taxpayer according to his ability to pay tax. Then, authorities should establish all elements related to the amount, term, manner and place of payment of taxes. Thirdly, Smith asked the tax authorities to facilitate compliance. The author says that the collection of taxes should be achieved by maximizing revenue and minimizing expenses of the fiscal.

Maurice Allais recommends applying the following set of principles individuality, through which fiscal policy should support the personal development of citizens; non-discrimination, i.e. differentiation in setting tax avoidance, to eliminate discontent taxpayers; impersonality taxes, i.e. synthetic replacement tax on turnover or capital taxes analytical placed on each item or each activity; tax neutrality, whereby tax obligations must increase economic efficiency and must not impair effective solutions; differentiation of tax treatment with respect to income of taxable subjects legitimacy; lack of arbitrariness, which provides settlement to avoid any ambiguity in the tax burden through the development of clear and simple rules of taxation.

3. Climate of interaction between taxpayers and tax authorities

The market economy move the center of gravity on the consumer needs for goods and services from increasingly operate with principles like "our customer, our master".

Manner in which the taxpayer interact with other taxpayers discloses that his actions affect and are affected by their actions. This may be called horizontal dimension of behavior fiscal the hypostasis and the way they interact with the tax authorities reveals a taxpayer reporting entities on the higher levels of decision. This aspect is called vertical dimension the hypostasis fiscal behavior and speaks of the complexity fiscal behavior.

Evolution fiscal behavior is the interaction between taxpayers and the state authorities and shall be:

Authorities suspect taxpayers the permanent attempting to evade the payment of tax liabilities and treat them as potential "delinquents". Taxpayers see the authorities "policemen" in search "delinquents" and, therefore, are uncooperative and refractory to them. In addition, taxpayers believe that authorities use their power in manner coercively. The lack of support, collaboration and presence of persecution and coercion, many taxpayers are fraud. Constraint methods used by authorities are extremely expensive and, in principle, would require every taxpayer a tax agent to make non-compliance have seemed unattractive [14].

Implementation of a climate of support, trust and cooperation has proven to be less expensive than in the first case and more efficient. This climate is part of the tax authorities are ready when taxpayers to advise these "customers". They are promoted as part of the taxpayer community through transparency, respect and continued support. Taxpayers have increased confidence in the authorities, seen as partners perceive justified and legitimate the activity detection and punishment of perpetrators and often voluntarily comply.

4. Conclusions

Practice has proved that combating fraud, by exercising fiscal controls predilection was driven into effect from cause. Therefore, prophylactic measures for evasion / tax avoidance are the use tax incentives, dense application of exemptions, tax incentives; legislative stability in the medium and long term that does not upset the business plans of entrepreneurs. The state could, through counseling prior to taxpayers measures to eliminate ambiguity legislative drafting or updating guidelines spelling out requirements relating to legitimate and fraudulent tax evasion, to transform the attitude of opposition to taxes in at least one acceptance their.

"A beneficial business tax system can not be built only on the basis of a transparent and efficient dialogue between the legislature and the taxpayer" [15], namely through:

- Positive orientation the taxpayers to respect the laws and authorities;
- Taxpayers positive orientation by the laws and the tax authorities, which are believed to be correct, which boosts the moral obligation of taxpayers to pay taxes, to act in the collective interest;
- Orientation of taxpayers on the acceptance of the tax authorities and tax compliance as long as the public authorities and services offered are fair and in of taxpayers support;
- Negative orientation of taxpayers and certain not accepted of the tax authorities, because of its dominant perception;
- Negative orientation correlated with the resistance, in which taxpayers do not involve social and identifies reasons not to interact with the tax authorities;
- Express a breach of law, adaptable for personal interpretation and perception of cops on tax inspectors.

REFERENCES

- [1] Hoan , N., *Evaziunea Fiscal* , Tribuna Economic , Bucure ti, 1997;
- [2] Kirchler, E., Hoesl, E., Wahl, I., *Enforced versus Voluntary Tax Compliance: „The Slippery Slope”*, Journal of Economic Psychology, 29(2), pp. 210-225, 2008;
- [3] Muehlbacher, S., Kirchler, E., Schwarzenberger, H., *Voluntary versus Enforced Compliance: Empirical Evidence for the “Slippery Slope” Framework*, European Journal of Law and Economics, 32, pp.89-97, 2011;
- [4] Muehlbacher, S., Kogler, C., Kirchler, E., *An Empirical Testing of the Slippery Slope Framework: The role of trust and power and explaining tax compliance*, Working Paper, 2012;
- [5] James, S., Alley, C., *Tax Compliance, Self Assessment and Tax Administration*, Journal of Finance of Management in Public Services, 2(2), pp. 27-42, 2002;

- [6] Aguna, D.D., *Tratat de Drept Fiscal și Financiar*. Editura All Beck, București, 2001;
- [7] Smith, A., *Avuția Națiunilor (The Wealth of Nations-The Economic Classic- A Selected Edition for the Contemporary Reader)*, Editura Publică București, 2011;
- [8] Moțeanu, N.R., *Impozite și Taxe 2000-2001*, Editura Economică București, 2001;
- [9] Fischer, C.M., Wartick, M., Mark, M.M., *Detection Probability and Taxpayer Compliance: A review of the Literature*, *Journal of Accounting Literature*, 11(1), pp. 1-46, 1992;
- [10] Boloș, M., *Bugetul și Trezoreria Publică. Note de curs*, Editura Universității Oradea, 2007;
- [11] Tulai, C., *Finanțele Publice și Fiscalitatea*, Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2003;
- [12] Văcărel, I., et al., *Finanțele Publice*, Ediția a V-a., Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007;
- [13] Morris, T., Lonsdale, M., *Translating the Compliance Model into Practical Reality*, *The IRS Research Bulletin: Proceedings of the 2004. IRS Research Conference*, pp.57-75, 2004;
- [14] Torgler, B., Schaltegger, C.A., *Tax Morale and Fiscal Policy. Crema Working Papers Series 2005-30*, Center for Research in Economics, Management and Arts, 2005;
- [15] Deloitte Tax, *Fiscalitatea Românească : Radiografia unei Reforme Incomplete*. Raport anual 2008-2009, București, Deloitte, 2009.

EFICIENȚA POLITICII BUGETAR-FISCALE

Tatiana Manole, dr. hab., prof. univ., INCE
Tatiana Turechi, cercetător științific, INCE

Politica fiscală este o componentă a politicii financiare a statului, ce cuprinde totalitatea reglementărilor, metodelor, mijloacelor, formelor, instrumentelor și instituțiilor utilizate de către stat pentru procurarea resurselor financiare fiscale. Sunt indicate elementele de bază ale politicii bugetar-fiscale: impozitele, taxele, transferurile, achizițiile guvernamentale. În acest articol sunt indicate cerințele pentru o politică bugetar-fiscală eficientă: volumul resurselor financiare necesare statului pentru realizarea funcțiilor sale, proveniența resurselor, numărul și modalitățile de prelevare a contribuțiilor, rata fiscalității. Este precizat problema echilibrului financiar ca element cheie a politicii bugetar-fiscale.

Cuvinte cheie: politică bugetar-fiscală, resurse financiare, impozite, taxe, transferuri, rata fiscalității, echilibru financiar, contribuții sociale, prime medicale.

Tax policy is a component of the state's financial policy which includes all regulations, methods, means, forms, tools and institutions used by the state to purchase financial-fiscal resources. There are indicated the basics of budgetary and fiscal policy, such as: taxes, transfers, government procurement. In this article are presented the requirements for an effective budgetary and fiscal policy: the volume of financial resources necessary for the State to perform its functions, sources of funding, the number and manner of taking contributions and taxation rate. It is investigated the issue of financial balance as a key issue of fiscal policy.

Key words: fiscal policy, financial resources, taxes, transfers, taxation rate, financial balance, social contributions, medical bonuses.

Introducere

Politica bugetar-fiscală are un impact esențial asupra dezvoltării economico-financiare a țării. Ea este parte componentă a politicii financiare.

Politicile financiare poate fi definite ca ansamblul metodelor și mijloacelor concrete privind procurarea și gestionarea resurselor financiare, precum și instituțiile abilitate cu funcții financiare, instrumentele și reglementările financiare utilizate de stat pentru influențarea proceselor economice și a relațiilor sociale, într-o etapă determinată.

Politicile financiare fac parte din politica generală a statului și îndeplinesc un rol important în traducerea în viață a programelor de stat privind: dezvoltarea economică; promovarea progresului tehnic și științific; formarea profesională; recalificarea și reîncadrarea în muncă a omernicilor; ocrotirea sănătății populației; protecția socială; dezvoltarea culturii; asigurarea echilibrului ecologic; apărarea națională etc.

Esența și conținutul politicii bugetar-fiscale

Politica bugetar-fiscală ca parte componentă a politicii financiare reprezintă mecanismul de reglementare a economiei prin intermediul unui ansamblu de instrumente de intervenție ale statului, ce includ procesele de mobilizare a veniturilor bugetare, alocarea resurselor spre anumite destinații, precum și asigurarea echilibrului bugetar - toate aceste acțiuni fiind orientate spre realizarea obiectivelor de stabilitate și dezvoltare economică a țării.

Obiectivele politicii bugetar-fiscale diferă de la stat la stat, cât și de la o perioadă de dezvoltare economică la altă. Cu toate acestea se pot evidenția obiective generale, mai constante, cum ar fi:

- minimizarea efectelor fluctuațiilor ciclului economic;
- stabilitatea ritmului creșterii economice;
- reglarea conjuncturală și relansarea economiei;
- minimizarea inechităților sociale (corectarea inegalităților prin redistribuirea resurselor);
- asigurarea unui nivel optim de ocupare a forței de muncă și a unei inflații reduse;
- alocarea și repartizarea optimă a resurselor între sectorul public și privat etc.

În același timp, politica bugetar-fiscală trebuie să fie orientată spre atingerea anumitor scopuri orientate spre domeniul fiscal, social și de stimulare. Printr-o politică optimă bugetar-fiscală se urmărește crearea resurselor financiare necesare statului, asigurarea financiară a realizării politicii sociale, precum, și stimularea activității investiționale în sectorul real.

Politica bugetar-fiscală include în sine mai multe elemente, unele din ele fiind:

1. politica în domeniul veniturilor bugetare;
2. politica în domeniul cheltuielilor bugetare;
3. politica în domeniul gestionării deficitului bugetar;
4. politica în domeniul deservirii datoriei de stat;
5. politica în domeniul relațiilor interbugetare etc.

O politică bugetar-fiscală eficientă poate fi realizată utilizând anumite instrumente imanente acestei politici, cum ar fi:

1. Impozitul, instrument de prelevare a unei părți din veniturile sau averea persoanelor fizice și juridice spre dispoziția statului

2. Taxa, plată efectuată de către persoanele fizice și juridice pentru serviciile prestate de către instituțiile publice
3. Transferul, plăți guvernamentale fără rambursare (subvenții, compensații)
4. Achiziții guvernamentale, cheltuieli bnești pentru procurarea de bunuri și servicii necesare statului

Politica fiscală este o componentă a politicii financiare a statului, ce cuprinde totalitatea reglementărilor, metodelor,

mijloacelor, formelor, instrumentelor și instituțiilor utilizate de către stat pentru procurarea resurselor financiare fiscale.

O politică fiscală promovată de stat trebuie să stabilească:

1. În primul rând, volumul resurselor financiare ale statului necesare realizării funcțiilor și sarcinilor sale; mărimea lor este dată de produsul intern brut, de rata fiscalității și de cuantumul cheltuielilor publice aferente perioadei respective. Volumul resurselor financiare publice este în dependență directă de volumul cheltuielilor publice preconizate a fi utilizate în perioada respectivă. Teoretic, fiind aprobat volumul cheltuielilor, acesta determină însăși volumul necesar de resurse financiare publice. Cu toate acestea, în practică, între cererea de resurse financiare publice și oferta de resurse financiare publice nu există o concordanță deplină, fie cererea de resurse fiind mai mare decât oferta, fie viceversa.

Volumul resurselor financiare prelevate la fondurile publice depinde de:

- gradul de dezvoltare economică a țării, astfel încât, cu cât economia unei țări este mai puternică, cu atât și volumul resurselor financiare prelevate la fondurile publice sunt mai mari;
- soluțiile adoptate de autoritățile publice în scopul satisfacerii nevoilor sociale și de finanțare a cheltuielilor preconizate.

2. În al doilea rând este important de analizat proveniența resurselor financiare. Ele pot fi interne și externe, dar principala componentă trebuie să fie provenită din resurse interne și numai pentru suplinirea acestora se poate recurge la surse externe. Problema primordială care apare este stabilirea eficientă a provenienței și ponderea resurselor financiare interne.

Indiferent de mărimea și gradul economic de dezvoltare a țării, satisfacerea nevoilor sociale trebuie să se bazeze, în primul rând, pe resursele proprii și numai auxiliar (complementar) pe mijloace străine.

Resursele financiare publice interne pot proveni, în proporții diferite, atât de la sectorul public, și sectorul privat, cât și de la populație, în funcție de structura economiei.

3. Politica fiscală va depinde și de **numărul și modalitățile de prelevare a contribuțiilor** către fondurile publice. Din practica fiscală a fost eliminat rapid posibilitatea utilizării unui singur mod de colectare a veniturilor, folosindu-se o multitudine de canale de prelevare (mai multe impozite, taxe și contribuții), ducând, astfel, la o mai bună soluționare a problemelor fiscale.

Astfel, modalitățile de prelevare a contribuțiilor către fondurile publice pot fi reprezentate prin:

- impozite și taxe stabilite în mod individual, pe persoane fizice și juridice, în funcție de venit (profit), avere (activ net) sau de alte criterii, și percepute în termeni prestabiliți de legislație;
- impozite și taxe percepute la vânzarea de bunuri, la prestări de servicii, la importul sau exportul de produse etc., fiind că acestea să fie repartizate, inițial, pe plătitori.

4. Un instrument important al politicii fiscale este rata fiscalității, nivelul creșterii fiind în dependentă de o serie de factori proprii sistemului fiscal (multitudinea impozitelor, formula de calcul a materiei impozabile, progresivitatea impunerii, numărul tranșelor de impozitare), precum și de factori independenți de acesta (produsul intern brut, prioritățile în ceea ce privește destinația resurselor, etc.).

Politica financiară promovată trebuie să stabilească volumul și proveniența resurselor ce pot fi mobilizate de către fondurile publice de resurse financiare, metodele de prelevare utilizate, precum și scopurile propuse a fi atinse de instrumentele fiscale folosite în procesul constituirii fondurilor respective.

O importanță deosebită în politica bugetar-fiscală se acordă **problemei echilibrului financiar**. Mișcarea fluxurilor financiare **de intrare (încasări) și de plăți (de ieșiri) foarte des nu se sincronizează și atunci pot apărea dezechilibre financiare**. Astfel, organele de decizie trebuie să ia în considerare faptul de eventualele neconcordanțe ce pot apărea între volumul cheltuielilor necesar de a fi acoperite din contul fondurilor publice de resurse financiare și volumul resurselor posibil de mobilizat. În condițiile unei politici de echilibru financiar, pentru acoperirea eventualelor deficite, organele de decizie contractează împrumuturi de stat, fiind apelate la emisiunea monetară ce ar duce la fenomene inflaționiste. În condițiile în care autoritățile publice consideră deficitele bugetare ca un fenomen normal sau le utilizează în mod deliberat pentru acoperirea diferenței dintre cheltuielile și veniturile publice, sunt utilizate împrumuturi de stat interne sau externe, iar în unele țări și în unele împrejurări se apelează la emisiune monetară.

Politica bugetară - reprezintă politica în domeniul cheltuielilor publice și este expresia alegerilor bugetare realizate de un centru de decizie publică (local, central sau național), având finalități exclusiv economice și sociale, și implicând utilizarea cheltuielilor publice.

Esența politicii bugetare constă în stabilirea volumului, destinației și structurii optime a cheltuielilor.

- a) volumul, destinația, structura optimă a cheltuielilor,
- b) obiectivele propuse de a fi atinse în efectuarea diferitelor cheltuieli,
- c) metodele și metodele de realizare a scopurilor cu eforturi financiare minime.

Dimensionarea cheltuielilor publice poate fi efectuată prin două mrimi:

1. mrimi absolute, mărimea cheltuielilor fiind calculată în valuta națională
2. mrimi relative:
  - a) raportul cheltuielilor publice absolute către produsul intern brut.
  - b) raportul dintre cheltuielile publice pe cap de locuitor și cheltuielile publice absolute/numărul populației.

Având sursele mobilizate în cadrul bugetului (central sau local), politica bugetară este o componentă de completare funcțională a politicii fiscale, astfel constituindu-se ansamblul coerent de instrumente, disponibil statului, prin care acesta influențează activitatea economică.

Funcțiile unei politici bugetare sunt:

a) **Echilibrul bugetar:** a afirma c echilibrul bugetar este o norm absolut care se impune unei autorit ii publice, este greșit, deoarece, astfel, este negat orice posibilitate de a recurge la politica bugetar , ceea ce ar duce la revenirea la dogmele de pân la Keynes, și realizarea unui echilibru bugetar în plin criz economic .

Acum omenirea se confrunt cu o profund criz financiar . Această criz financiar , consider, c a lovit în mare parte finan ele publice, fiind exprimat prin mari deficite bugetare i imense datorii publice.

De i într-o economie globalizat orice criz din orice col i al lumii ne-ar afecta, totu i un pericol mai apropiat ar fi pentru Republica Moldova **Criza European** . Mi se pare c Europa a uitat de credo al economiei : **o na iune nu poate consuma mai mult decât produce**. Dar s-a întâmplat invers. Unele ri i-au permis s tr iasc pe picior larg, gândindu-se la ziua de ast zi, nu i la cea de mâine, nu i la genera iile viitoare. **Criza european a afectat în primul rând finan ele publice ! Enorme deficite bugetare pun în pericol zona euro.**

Sunt întru totul de acord cu abord rile economistului grec Marios Elefteriadis, care consider c cauza crizei datoriiilor publice fa de str in tate ale Greciei este în general politica promovată de Administra ia Central , care prin m suri ira ionale cump ra voturile de la popula ie. Astfel în anii 80 ai secolului trecut a fost elaborat lege prin care se interzicea eliberarea din lucru a angaja ilor întreprinderilor de stat. La fel func ionarii publici erau angaja i „pe via ”. Toate aceste m suri au servit ca instrumente pentru toate partidele grece ti. Actualmente fiecare al patrulea angajat în Grecia este func ionar public. *Acest comportament al administra iei publice a introdus în ar haosul, la majoritatea popula iei predomina sim ul „încederii”, c niciodat nu trebuie s te gânde ti la ziua de mâne, nu trebuie s faci eforturi mari. Aceste comportamente au f cut ca oamenii s piard interesul fa de munc , devenind lene i i hapsâni. Dar pentru a îndestula cerin ele mereu crescânde, puterea lua bani cu împrumut din str in tate, ca s pl teasc angaja ilor din sectorul public salarii umflate, adic astfel se cump rau voturile. Datoria public a Greciei constituie 150% din PIB, iar pe locuitor ia a ajuns la 30 000 euro / locuitor.*

Dup cum men ioneaz acest autor, aceea i politic a fost dus i în ale state europene, ca Italia, Spania, Portugalia i a. Acest politic a dus la cre terea datoriei publice în aceste state. Deficitul bugetar al Greciei în anul 2011 a ajuns la 165% din PIB. De i economia Greciei alc tuie te 2% din toat economia UE, i sar p rea c situa ia nu e atât de grav pentru UE, dar Grecia nu este unica ar din UE cu astfel de situa ie precar . Cu un mare deficit bugetar se confrunt ast zi i Italia, constituind în perioada men ionat 82% din PIB acestei ri.

Deficitele bugetare imense au determinat i cre terea datoriiilor publice fa de creditorii. Astfel, obliga iile scadente ale Italiei c tre anul 2014 alc tuiesc 498 de miliarde de euro la dobânzi mai jos de 7%. Datoria enorm a Italiei, în cazul de fa , ca i a altor state din Uniunea European , pune în gard investitorii. Ei nu vor dori s ri te , când aceste ri supraândarotate vor solicita noi împrumuturi pentru nevoia refinan rii datoriei publice. **În aceste condi ii investitorii vor cere ca garan ie, în calitate de gaj, un activ cu valoare real . Acest activ cu valoare real este aurul.**

Bunurile imobiliare, care au fost considerate valori reale pân la criza imobiliar din 2008 în SUA, acum nu mai sunt luate în calcul. De aceea, dup criza imobiliar din SUA, investitorii nu mai cred în aceste valori, considerând aurul unicul activ cu valoare real în prezent.

b) **Ritmul de cre tere a cheltuielilor publice** trebuie s fie posibil propor ional cu ritmul de cre tere a produsului intern brut. Utilizarea unei astfel de norme corespunde unei politici structurale, care vizeaz s men in constant partea de resurse afectat sectorului public.

c) **Limitarea deficitului bugetar** ca pondere în produsul intern brut. De regul , diversele limit ri nu corespund unui raționament economic, ci decurg din problemele ap rute la finan area deficitului bugetar. Este necesar, în acest sens, a se compara deficitul acceptat cu resursele disponibile pe pia a capitalului. O importan mare are rata dobânzii pe pia a capitalului, deoarece o rat ridicat m re te ponderea datoriei publice i majoreaz deficitul exterior. Această situa ie poate avea efecte negative asupra agen ilor economici când vor dori s se crediteze.

Cre terea deficitelor bugetare i a datoriiilor publice aprofundeaz criza finan elor publice. De i sau luat m suri drastice pentru diminuarea acestora, totu i echilibrul bugetar nu determin în mod fundamental stabilitatea macroeconomic . Summitul de la începutul lunii decembrie 2011 a însemnat o speran pentru pie ele financiare privind rezolvarea crizei europene. M surile restrictive impuse de statele Uniunii Europene stabilite prin tratatul din 9 decembrie 2011 de la Bruxelles cu privire la admiterea unui deficit bugetar pân la 3% din PIB, iar datoria public extern a statelor europene în primul semestru al anului 2012 s se reduc pân la 60% din PIB, nu vor stabili pie ele financiare, deoarece exist prea mul i factori care au provocat criza financiar , avem în vedere i marele concentr ri de capitaluri în zonele off-shore, eschivarea celor foarte bogai de la plata impozitelor. Finan elor publice le este foarte greu s fac fa cheltuielilor publice mereu crescânde. În afar de aceasta, finan elor publice din rile afectate de criza financiar , le revine cel mai mare greu s reduc deficitul bugetar i s ramburseze datoria public imens .

Alegerea metodelor i instrumentelor de repartizare a resurselor financiare. Selectarea metodelor de gestionare a resurselor financiare c tre institu iile publice trebuie s ia în considera ie analiza cost beneficiu (ACB) a fiec rui proiect (politic) sau program care necesit finan are. În acest caz este necesar de efectuat o analiz *ex post*, care ne ofer informa ii nu numai despre o anumit interven ie a politicii, sau despre implementarea unui proiect investi ional de menire social , dar ar putea contribui la în elegerea de c tre factorii de decizie politic i administrativ , ca resursele financiare sunt limitate i trebuie cheltuite eficient.

Am putea exemplifica acest caz prin *experien a Guvernului SUA* care a sus inut prin finan ri i cercet ri de evaluare a unor serii de „teste-pilot”, „experimente sociale” privind *reforma în domeniul asisten ei sociale* i în cele din urm a avut loc o schimbare a politicii sociale. În consecin în anul 1988 Guvernul SUA a adoptat o nou Lege federal a asisten ei sociale, **Legea de Sprijinire a Familiei**. În anii 80 ai secolului al XX-lea în mai multe state a fost cercetat acest domeniu.

Din punctul nostru de vedere, procesul de performanță în sistemul bugetar, care a avut loc în cele mai dezvoltate ri ale lumii, începând cu mijlocul secolului XX, a avut la bază cercetări de analiză cost-beneficiu. Spre exemplu, dacă ne-am referi la sistemul bugetar al Republicii Moldova, la procesul de elaborare și executare a bugetului de stat, apoi trecerea la elaborarea acestuia pe bază de program și performanță identifică costurile de resurse financiare publice (bugetare) și beneficiile (rezultatele) sociale scontate, măsurate în indicatori de performanță.

d) La fel este de menționat, că numai prin **comparație**, ca metodă de analiză, putem înțelege tendințele procesului sau fenomenului, putem face concluzii și adopta

e) Resursele financiare sunt limitate, iar destinația acestora este concurențială, de aceea este necesară utilizarea acestora în mod eficient. În procesul finanțării unui obiectiv sau a unei acțiuni trebuie analizate toate opțiunile posibile pentru alegerea unei variante optime, ce ar permite maximizarea rezultatului între efortul realizat și efectul obținut în urma acestuia.

O politică fiscală eficientă trebuie să realizeze anumite principii:

1. Legislația fiscală trebuie să fie stabilă;

2. Presiunea fiscală trebuie să fie repartizată proporțional și echitabil între toate categoriile de contribuabili;

3. Metodele, modalitățile și timpul prelevărilor fiscale trebuie să fie convenabile pentru contribuabili;

4. Trebuie să fie respectat principiul nediscriminării, adică contribuabilii să fie egali prin legea fiscalității. În acest caz există două concepte de egalitate a contribuabililor: a) egalitate în fața legii fiscale și b) egalitate prin legea fiscalității. Egalitatea tuturor contribuabililor în fața legii fiscale nu-i face egali pe contribuabili din cauză că ei sunt diferiți și după situația lor socială și după venit. Cei săraci sau cei cu mai mulți copii se vor bucura de facilități prevăzute de legislația fiscală, iar cei bogati nu vor avea aceste facilități și nici nevoie de ele nu vor avea. Prin urmare trebuie de respectat principiul „egalitate prin impozite”, dar nu „egalitate în fața impozitelor”. Egalitatea tuturor contribuabililor în fața impozitelor nu-i va face egali din punctul de vedere economico-social, dar îi va discrimina pe cei săraci;

5. Trebuie să fie respectat principiul neutralității impunerii fiscale în raport cu formele și metodele activității economice;

6. Informația privind impunerea fiscală trebuie să fie transparentă și accesibilă;

7. Trebuie să se aplice principiul confidențialității fiscale.

E de menționat că politica fiscală este o problemă de bază a politicii economice interne a fiecărui stat. Pentru a avea o politică fiscală eficientă este nevoie de înțelegerea și respectarea criteriului timpului. În acest sens există trei decalaje de timp necesare a fi luate în calcul.

Teoria și practica politicii fiscale demonstrează că pentru ca o politică fiscală să fie eficientă și să reducă instabilitatea economică, ea trebuie să stimuleze economia în timpul recesiunii și să o restrângă în timpul extinderii inflației. Pentru funcționarea unei politici fiscale, **timpul este crucial**. Din cauza **problemelor decalajelor**, este foarte puțin probabil ca politica fiscală să fie vre-o dată eficientă. Cele trei decalaje care prezintă problemele majore pentru o politică fiscală eficientă sunt:

1. **Decalajul privind recunoașterea** – timpul necesar pentru a recunoaște că există o problemă în situația economico-financiară din ar și necesitatea de a fi corectată.

2. **Decalajul administrativ / legislativ** – timpul necesar pentru a pune în aplicare o politică pentru corectarea cursului economiei.

3. **Decalajul privind impactul** – timpul necesar pentru schimbarea politicii fiscale pentru a afecta economia.

La fel este știut că impozitele întotdeauna sunt deformatoare, ceea ce înseamnă că ele fac oamenii să-și schimbe comportamentul.

Ratele înalte ale impozitului pe VENIT descurajează efortul de muncă.

Din cauza ratelor marginale înalte, de exemplu, mai mult de 50%, mulți angajați vor lucra mai puțin.

Rate înalte de impozitare pentru investiții de capital (impozite pe venitul din capital) descurajează investițiile în activitatea de producere și, în consecință, duc la scăderea stimulentei de investiții.

Ratele înalte ale impozitelor încurajează cheltuielile pentru bunuri mai puțin dorite, dar deduse din venitul impozabil, rezultând într-o utilizare ineficientă a resurselor.

Obiectivele politicii fiscale ale Guvernului Republicii Moldova pe termen mediu (2014-2017)

Politica fiscală este instrumentul principal al guvernului pe baza căruia se prognozează fondurile publice. Pe termen mediu Guvernul Republicii Moldova în politica fiscală și-a determinat următoarele obiective generale:

1. Asigurarea echității, stabilității și transparenței fiscale;

2. Optimizarea presiunii fiscale;

3. Sistematizarea legislației fiscale naționale;

4. Îmbunătățirea și simplificarea sistemelor fiscale naționale;

5. Armonizarea legislației fiscale naționale, inclusiv în contextul implementării viitorului Acord de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană.

Pentru realizarea obiectivelor pe termen mediu sunt preconizată o serie de măsuri de politică fiscală pe principalele tipuri de impozite și taxe.

Astfel, se prevede pe termen mediu menținerea sistemului progresiv de impozitare a veniturilor cetățenilor, adică a impozitului pe venitul persoanelor fizice, concomitent cu majorarea tranșelor de venit impozabil, scutiri anuale personale, scutiri anuale personale majore și a scutirii anuale pentru persoanele întreținute la rata inflației prognozate pentru această perioadă. Măsură dată are drept scop susținerea persoanelor fizice cu venituri mici și transpunerea treptată a presiunii fiscale asupra populației cu venituri medii și mai sus de medii.

Tabelul de mai jos indic politica fiscal pe termen mediu privind impozitarea veniturii persoanelor fizice (vezi tabelul 1).

Tabelul 1. Cotele impozitului pe venitul persoanelor fizice (2010 - 2017)

Nr.	Indicatori	Efectiv					Plan	Estimat	
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1	M rimea grilelor de venit impozabil (vi) i cotele impozitului pe venitul persoanelor fizice, lei anual, %	vi< 25200 7 %	vi< 25200 7 %	vi< 25200 7 %	vi< 26700 7 %	vi< 27852 7 %	vi< 29052 7 %	vi< 30480 7 %	vi< 32004 7 %
		vi> 25200 18 %	vi >25200 18 %	vi >25200 18 %	vi >26700 18 %	vi >27852 18 %	vi >29052 18 %	vi >30480 18 %	vi >32004 18 %
2	Scutirea anual personal , lei	8 100	8 100	8 640	9 120	9 516	9 924	10 416	10 932
3	Scutirea anual personal major , lei	12 000	12 000	12 840	13 560	14 148	14 760	15480	16254
4	Scutirea anual pentru persoanele între inute, lei	1 800	1 800	1 920	2 040	2 124	2 200	2 328	2448

Sursa: Obiectivele politicii fiscale i politicii de administrare fiscal ale Guvernului Republicii Moldova pe termen mediu.

În ce prive te impozitul pe venitul persoanelor juridice pe termen mediu, cota unic r mâne a se p stra de 12 %, dar sunt i alte prevederi, care depind de modul de activitate al agen ilor economici.

Contribu iile în bugetul asigur rilor sociale de stat (BASS) pe termen mediu se men in la nivel de 29 %, iar la primele de asigurare obligatorie i asisten medical – la 8 %, cu indicarea concret a cotelor pentru angajator i pentru salariat (vezi tabelul 2).

Tabelul 2. Evolu ia cotelor contribu iilor de asigur ri sociale de stat obligatorii i primelor de asigurare obligatorie de asisten medical pe termen mediu (2010-2016)

Nr.	Indicatori	Efectiv					Plan	Estim ri	
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1	Cotele contribu iilor de asigur ri sociale de stat obligatorii, total, %, din care :	29 %	29 %	29 %	29 %	29 %	29 %	29 %	29 %
	- pentru angajator, %	23 %	23 %	23 %	23 %	23 %	23 %	23 %	23 %
	- pentru salariat, %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %
2	Prime de asigurare obligatorie de asisten medical , total, % , din care:	7 %	7 %	7 %	7 %	8 %	8 %	8 %	8 %
	- pentru angajator, %	3,5 %	3,5 %	3,5 %	3,5 %	4 %	4 %	4 %	4 %
	- pentru salariat, %	3,5 %	3,5 %	3,5 %	3,5 %	4 %	4 %	4 %	4 %

Sursa: Obiectivele politicii fiscale i politicii de administrare fiscal ale Guvernului Republicii Moldova pe termen mediu.

O surs tradi ional de venit pentru bugetele unit ilor administrativ-teritoriale sunt impozitele i taxele locale. O surs importan pentru bugetele UAT sunt veniturile din impozitul pe bunurile imobile. Pe termen mediu (2014-2017) Guvernul Republicii Moldova va continua implementarea reformei pe etape a impozit rii bunurilor imobile pe categorii de

bunuri imobile în func ie de estimarea acestora la valoarea de pia .

În ce prive te taxele locale, pe termen mediu se prevede examinarea taxelor locale ce complic administrarea fiscal i care contribuie neesen ial la acumularea veniturilor fiscale i care implic costuri administrative sporite. În felul acesta se va implementa unul din principiile impozitului despre care scria la timpul s u marele economist sco ian Adam Smith: un impozit trebuie s fie economicos de administrat.

Un pas foarte important a f cut Republica Moldova mergând pe calea simplific rii legisla iei fiscale, atunci când Parlamentul Republicii Moldova a **aprobat Legea nr. 1163 din 24.04.1997 privind Codul Fiscal. al Republicii Moldova.**

Codul Fiscal este considerat i Constitua Sistemului Fiscal al Republicii Moldova. Codul Fiscal reglementeaz principiile generale ale impozit rii în Republica Moldova, statutul juridic al contribuabililor, al organelor fiscale i al altor participan i la rela iile reglementate de legisla ia fiscal , principiile de determinare a obiectului impunerii , r spunderea pentru înc lcarea legisla iei fiscale, precum i modul de contestare a ac iunilor organelor fiscale.

Codul Fiscal este modificat i completat anual, în corespundere cu progresele în mediul de afaceri, diversificarea rela iilor i formelor de cooperare, perfec ionarea mecanismelor de management i a proceselor tehnologice, dezvoltarea tehnologiilor informa ionale.

Titlurile Codului Fiscal reflect un proces de concentrare a legisla iei fiscale i simplificare a sistemului fiscal al Republicii Moldova. Reforma fiscal nu s-a finisat, procesul de simplificare a legisla iei fiscale continue, iar în anul bugetar 2015 va fi implementat **Titlul X „Alte impozite i taxe”**, care va reglementa impozitul privat i patenta de întreprinz tor.

Pentru buget o mare importan au încas rile din impozite i taxe. Încas rile la timp i în volumul planificat au influen direct asupra echilibrului bugetar. Mai jos prezent m informa ie cu privire la încas rile în bugetul public na ional (BPN).

Tabelul 3. Încas rile la BPN pe perioada de gestiune de la 01.01.2014 până la 31.12.2014 (administrat de SFS), mii lei

Clasif. Venit. Buget.	Denumirea veniturilor	Încas ri pe perioada de gestiune 2014			În raport încasat 2014 fa de plan 2014		
		La BPN	Incl. la BS	Incl. la BUAT	La BPN +/-, %	Incl. La BS +/-, %	Incl. La BUAT +/-, %
111	Impozitele pe venit (total)	4.877.491,8	2.626.023,3	2.251.468,4	101,9 %	100,1 %	104,1 %
114	Impozitele pe proprietate (total)	342.376,0	x	342.376,0	89,2 %	x	89,2 %
115(1)	Total Taxa pe valoarea ad ugat (la m rfurile produse i serviciile prestate pe teritoriul RM)	4.369.874,8	4.332.922,1	36.952,7	100,9 %	100,9 %	99,0 %
115(11-17)	Total accize	648.015,0	647.039,7	975,3	102,7 %	102,8 %	100,0 %
115(44-50)	Total taxe rutiere	454.771,9	235.692,3	219.079,6	96,4 %	95,3 %	97,7 %
115(51-54)	Total plata pentru resursele naturale	37.271,3	x	37.271,3	91,1 %	x	91,1 %
115	Impozitele interne pe m rfuri i servicii (total)	6.851.786,5	6.521.152,4	330.634,1	101,3 %	101,5 %	97,7 %
121	Alte venituri din activitatea de întreprinz tor (total)	291.179,8	127.643,0	163.536,7	97,7 %	88,6 %	106,3 %
122(10-12)	Total taxa de stat	155.733,7	155.733,7	x	106,7 %	106,7 %	x
122	Taxele i pl ile administrative (total)	504.225,9	162.399,6	341.826,3	94,9 %	107,1 %	90,0 %
123	Amenzile i sanc iunile administrative (total)	219.176,5	177.658,2	41.518,4	111,6 %	112,1 %	109,4 %
1	Total venituri achitate la BS i BUAT de SFS	13.086.316,7	9.614.876,5	3.471.440,1	101,0 %	101,2 %	100,4 %
5	Bugetul Asigurilor Sociale de Stat (plan fr cheltuielile pentru incapacitatea temporar de munc) (5)	8.002.276,9			100,6 %		

	Denumirea veniturilor	Încasări pe perioada de gestiune 2014			În raport încasat 2014 față de plan 2014		
6	Fondurile Asigurilor Obligatorii de Asistență Medicală (Total) (6)	2.321.998,5			99,6 %		
0	Total venituri achitate la BPN de SFS	23.410.592,1	9.614.876,5	3.471.440,1	100,7 %	101,2 %	100,4 %
	Fondurile de susținere a populației	108.806,0			100 %		

Sursa: Darea de seamă privind încasările la BPN pe perioada de gestiune de la 01.01.2014 până la 31.12.2014 (administrată de SFS)

Din informația prezentată în tabelul de mai sus putem constata că au fost înregistrate rezultate pozitive la încasarea impozitelor pe venit, a accizelor, a taxei pe valoarea adăugată, la impozitele pe mrfuri și servicii, la taxele de stat, la amenzi și sancțiuni administrative achitate în Bugetul public Național și inclusiv în Bugetul de Stat.

În ceea ce privește impozitele și taxele locale în majoritatea cazurilor se înregistrează o scădere. Reducerea se referă la impozitele pe proprietate și la plata pentru resursele naturale. Scăderea încasărilor la nivel local este cauzată de situația economico-financiară precară, în deosebi, în regiunile rurale.

Încasările în Bugetul Asigurilor Sociale de Stat înregistrează o lentă creștere de 100,6% față de cele planificate.

În ceea ce privește încasările în FAOAM, ele au înregistrat o reducere lentă în raport cu planul, fiind de 99,6%.

Politica bugetar-fiscală este parte integrantă a politicii economice a statului și reprezintă un factor de mare importanță în viața economică. Politica bugetar-fiscală reprezintă activitatea de influențare a proceselor socio-economice prin venituri și cheltuieli publice. În vederea realizării principalelor scopuri macroeconomice și obținerea echilibrului general. În același timp politica fiscală reprezintă politica în domeniul stabilirii volumului și structurii acestor resurse după proveniență. Volumul și proveniența resurselor financiare se determină în dependență de cheltuielile publice care reprezintă necesarul de resurse pentru finanțarea serviciilor publice.

Politica bugetar-fiscală trebuie să fie coerentă și eficientă. Pentru acțiunea statului coerentă înseamnă compatibilitatea între obiectivele statului, pe de o parte, și adaptarea instrumentelor utilizate pentru realizarea obiectivelor, pe de altă parte. Eficiența evidențiază rezultatele obținute, adică încasările la Bugetul Public Național, pe de o parte, și efortul pe care îl fac contribuabilii. Pentru ca o politică bugetar-fiscală să fie eficientă trebuie să țină cont de raportul dintre beneficiile și costurile pe care le implică din punct de vedere politic, economic și social.

Concluzii

Politica bugetar-fiscală are o influență decisivă asupra dezvoltării economico-financiare a țării, fiind ca instrumente de armonizare la nivel macroeconomic.

Prin politica cheltuielilor publice, guvernul decide să influențeze creșterea PIB. Astfel statul mărește consumul, reducând impozitele, venitul disponibil crește. Creșterea consumului, la rândul său, mărește cererea internă de mrfuri și servicii. Creșterea cererii de consum stimulează producătorii să lărgească producția și să angajeze mai mulți lucrători. Omajul se va reduce. PIB va crește.

BIBLIOGRAFIE

1. MANOLE T. *Cercetări în domeniul managementului finanțelor publice în Uniunea Europeană*. În: Revista IEFS „Economie și Sociologie”, Nr. 2, 2012, pag. 45-52, 1,0 c.a. ISSN: 1857- 4130.
2. Manole Tatiana. *Finanțele Publice Locale: rolul lor în consolidarea autonomiei financiare la nivelul unităților administrativ-teritoriale*. – Chișinău: Epigraf S.R.L., 2003.
3. *Finanțele publice* / Iulian Văcărel, Ch. D. Bistriceanu, Florian Bercea. – Ed. A VI-a. – București: Editura Didactică și pedagogică, 2007, pag. 85. [P.D.Samuels, L'Économie, tome 1, Paris, Librairie Armand Colin, 1997, p. 503];
4. Genreux, Jacques. “Les politiques économiques”. Edition du Seuil, 1996.
5. Legea bugetului de stat pe anul 2015, Nr. 72. Chișinău, 12 aprilie 2015 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 102-104 din 28 aprilie 2015)

ANALIZA CORELAȚIONALĂ A CERERII ASIGURĂRIILOR DE VIAȚĂ

**Ana Preda, PhD. Student, University of Craiova
Mirela Monea, Associate Profesor, Ph.D., University of Petrosani
Gheorghe Matei, Profesor, Ph.D, University of Craiova**

The aim of the correlational analysis is to study the correlations links between random variables of the phenomena which are determined using correlation coefficients. It is used in the production functions theories, supply and demand analysis, to draw up regulations in financial and economic activity, and checking various hypotheses on which are based economic decisions or the links between economical processes and phenomena. The purpose of the paper is to study the demand for life insurance in the Jiu Valley using statistical methods.

Key words: income, variables, insurance demand, insurance policy, correlation

Analiza corelațională are ca obiect studiul legăturilor de corelație dintre variabilele aleatoare ale fenomenelor care se determină cu ajutorul coeficienților de corelație. Ea este folosită în teoria funcțiilor de producție, în analiza cererii și ofertei, în elaborarea unor normative în activitatea economico-financiară, în verificarea diferitelor ipoteze pe care se bazează deciziile economice legăturilor dintre fenomene și procesele economice. Scopul acestei lucrări este de a studia cererea asigurărilor de viață pe piața din Valea Jiului cu ajutorul statisticii matematice.

Cuvinte cheie: venit, variabil, cerere de asigurare, poliț de asigurare, corelație

1. Introducere

Criza economică a afectat zona supusă studiului, în primul rând printr-o limitare a veniturilor, dar și prin pierderea locurilor de muncă, piața fiind mult subasigurată, iar cererea asigurărilor de viață fiind în continuă scădere. Principalul factor care o influențează este venitul persoanelor, fapt demonstrat prin prezentul studiu. Pentru a putea analiza cererea de asigurări de viață la nivelul Văii Jiului am creat o bază de date cu ajutorul programului IBM SPSS Statistics 20, datele fiind obținute prin centralizarea chestionarelor pe un eșantion de 450 de subiecți folosind eșantionarea prin stratificare, principalii factorii de stratificare fiind: orașul Văii Jiului, vârstă, sex, nivel de studii, numărul membrilor din familie, venit. Cum majoritatea variabilelor considerate sunt nominale sau ordinale vom calcula pentru oricare două variabile ordinale corelația Spearman și coeficientul de corelație Spearman, vom aplica testele neparametrice pentru un eșantion, adică testul binomial și testul de ajustare pentru a scoate în evidență factorii care influențează cererea de asigurări.

2. Corelația dintre variabila venit și alte variabile

Pentru a analiza asocierea dintre categoria de venit și variabila ce contabilizează existența/inexistența unei polițe de asigurare vom folosi testul Chi-Square cu outputul din tabelul nr. 1.

**Tabelul 1. Aveți încheiat o poliț de asigurare de viaț ?
În ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar? Crosstabulation**

		În ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?			Total	
		2001-4000 lei	1001-2000 lei	sub 1000 lei		
Aveți încheiat o poliț de asigurare de viaț ?	nu	Count	41	171	162	374
		Expected Count	51,5	173,7	148,8	374,0
		% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	66,1%	81,8%	90,5%	83,1%
		Adjusted Residual	-3,8	-,7	3,4	
	da	Count	21	38	17	76
		Expected Count	10,5	35,3	30,2	76,0
		% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	33,9%	18,2%	9,5%	16,9%
		Adjusted Residual	3,8	,7	-3,4	
Total	Count	62	209	179	450	
	Expected Count	62,0	209,0	179,0	450,0	
	% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Sursa: prelucrările autorilor în programul IBM SPSS Statistics 20

Observăm că din cei 76 subiecți care au încheiat o asigurare de viață 21 au venitul peste 2000 lei, 38 au venit între 1000 și 2000 lei, iar 17 sub 1000 de lei. Structurat pe categoria de venit, pentru cei care au un venit de peste 2000, lei 33,9% au asigurare iar restul de 66,1% nu au încheiat o poliță de asigurare. Procentul evident crește pe măsură ce derii plafonului de venituri ajungând la 9,5% a celor care au o asigurare față de 90,5% a celor ce nu au o asigurare pentru categoria de venit sub 1000 lei. Testul conține informațiile cele mai importante relativ la interdependența celor două variabile, și sunt prezentate în tabelul nr.2.

Tabelul 2. Testul Chi-Square

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,955 ^a	2	,000
Likelihood Ratio	18,762	2	,000
Linear-by-Linear Association	19,057	1	,000
N of Valid Cases	450		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,47.

Sursa : prelucrările autorilor în programul IBM SPSS Statistics 20

Observăm că am obținut $\chi^2(2)=19,955$ cu $p<0,001$. Aceasta ne arată că există o interdependență semnificativă statistic între cele două variabile. Pentru a interpreta sensul interdependenței vom inspecta reziduurile standardizate ajustate care nu se găsesc în intervalul $[-2,2]$, rezultând că există o diferență semnificativă între valorile observate și cele așteptate. Observăm că odată cu trecerea de la categoria celor ce au încheiat asigurare la cea de a nu avea, procentul crește la fiecare din categoriile de venit considerate. Mărimea efectului se citește din tabelul nr.3.

Tabelul 3. Symmetric Measures

	Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal Phi	,211	,000
Cramer's V	,211	,000
N of Valid Cases	450	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Sursa : prelucrările autorilor în programul IBM SPSS Statistics 20

Indicatorul Cramer este 0,211 care din tabelul Cohen ne indică o asociere modestă. Efectul obținut prin această asociere modestă este puțin probabil să fi apărut din întâmplare, dar pare a fi destul de important din punct de vedere practic; în plus, efectul este semnificativ statistic.

Tabelul 4. Tabel Cohen pentru pragurile de mărime a efectelor:

Mai mic de 0,10	Slab
Între 0,10 și 0,30	Modest
Între 0,30 și 0,50	Moderat
Între 0,5 și 0,8	Puternic
Peste 0,8	Foarte puternic

Limitarea la informația dată de pragul de semnificație distorsionează realitatea prin faptul că decizia luată are un caracter exclusiv dihotomic: există un efect (ipoteza nulă a fost respinsă) sau nu există un efect (ipoteza nulă nu a fost respinsă). De fapt, prin testarea ipotezelor nu se verifică dacă efectul există sau nu, ci mai degrabă dacă acesta are sau nu o valoare ce merită luată în considerare. Un efect insignifiant este transpus prin nerespingerea ipotezei nule. Prin urmare, mărimea efectului este un indicator al magnitudinii efectului studiat. Datorită numeroaselor probleme pe care le ridică pragul de semnificație în cadrul testării ipotezelor, tot mai mulți autori au remarcat necesitatea completării rezultatelor cu ceea ce se numește mărimea efectului (Cohen, 1990; Cohen, 1994; Fan, 2001; Thompson, 1999; Thompson, 2002). Pentru a obține rezultate mai concludente, vom studia acele variabile asociate și cu nivelul de studii al subiecților, în tabelul nr.5:

Tabelul 5

Aveți încheiat o poliță de asigurare de viață ? * în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar? * care este nivelul dumneavoastră de studii?								
Care este nivelul dumneavoastră de studii?				În ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?			Total	
				2001-4000 lei	1001-2000 lei	sub 1000 lei		
medii	Aveți încheiat o poliță de asigurare de viață ?	nu	Count	6	113	131	250	
			Expected Count	8,7	117,2	124,1	250,0	
			% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	60,0%	83,7%	91,6%	86,8%	
			Adjusted Residual	-2,5	-1,5	2,4		
		da	Count	4	22	12	38	
			Expected Count	1,3	17,8	18,9	38,0	
			% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	40,0%	16,3%	8,4%	13,2%	
			Adjusted Residual	2,5	1,5	-2,4		
	Total	Count	10	135	143	288		
		Expected Count	10,0	135,0	143,0	288,0		
		% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		
		Adjusted Residual						
	superioare	Aveți încheiat o poliță de asigurare de viață ?	nu	Count	35	58	31	124
				Expected Count	39,8	56,6	27,6	124,0
% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?				67,3%	78,4%	86,1%	76,5%	
Adjusted Residual				-1,9	,5	1,5		
da			Count	17	16	5	38	
			Expected Count	12,2	17,4	8,4	38,0	
			% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	32,7%	21,6%	13,9%	23,5%	
			Adjusted Residual	1,9	-,5	-1,5		
Total		Count	52	74	36	162		
		Expected Count	52,0	74,0	36,0	162,0		
	% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%			
	Adjusted Residual							
Total	Aveți încheiat o poliță de asigurare de viață ?	nu	Count	41	171	162	374	
			Expected Count	51,5	173,7	148,8	374,0	
			% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	66,1%	81,8%	90,5%	83,1%	
			Adjusted Residual	-3,8	-,7	3,4		
		da	Count	21	38	17	76	
			Expected Count	10,5	35,3	30,2	76,0	
			% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	33,9%	18,2%	9,5%	16,9%	
			Adjusted Residual	3,8	,7	-3,4		
	Total	Count	62	209	179	450		
		Expected Count	62,0	209,0	179,0	450,0		
		% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		
		Adjusted Residual						

Sursa : preluările autorilor în programul IBM SPSS Statistics 20

Informa iile referitoare la testul de asociere Chi-Square din tabelul nr.6, indic $\chi^2(2)=10,288$ cu $p=0,006 < 0,05$, a adar exist o interdependen semnificativ statistic între variabila: ave i încheiat o poli de asigurare de via i categoria de venit, pentru subiec ii care au studii medii. Obsev m c ipoteza alternativ prin care nivelul de studii influențeaz rela ia dintre cele dou variabile este fals deoarece pentru studii superioare am ob inut un $p=0,108 > 0,05$ fiind acceptat ipoteza de nul.

Tabelul 6

Chi-Square Tests				
Care este nivelul dumneavoastr de studii?		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
medii	Pearson Chi-Square	10,288 ^b	2	,006
	Likelihood Ratio	8,755	2	,013
	Linear-by-Linear Association	8,662	1	,003
	N of Valid Cases	288		
superioare	Pearson Chi-Square	4,445 ^c	2	,108
	Likelihood Ratio	4,490	2	,106
	Linear-by-Linear Association	4,356	1	,037
	N of Valid Cases	162		
Total	Pearson Chi-Square	19,955 ^a	2	,000
	Likelihood Ratio	18,762	2	,000
	Linear-by-Linear Association	19,057	1	,000
	N of Valid Cases	450		

Sursa : prelur rile autorilor în programul IBM SPSS Statistics 20

Din tabelul nr. 7 se observ c nu exist o interdependen statistic între cele dou variabile pentru subiec ii cu studii superioare. În schimb exist o interdependenț semnificativ statistic pentru cei cu studii medii, cu m rimea efectului aratând o asociere modest , conform tabelului nr. 7.

Tabelul 7

Symmetric Measures				
Care este nivelul dumneavoastr de studii?			Value	Approx. Sig.
medii	Nominal by Nominal	Phi	,189	,006
		Cramer's V	,189	,006
	N of Valid Cases		288	
superioare	Nominal by Nominal	Phi	,166	,108
		Cramer's V	,166	,108
	N of Valid Cases		162	
Total	Nominal by Nominal	Phi	,211	,000
		Cramer's V	,211	,000
	N of Valid Cases		450	

Sursa prelur rile autorilor în programul IBM SPSS Statistics 20

Vom analiza asocierea dintre categoria de venit i variabila ce contabilizeaz necesitatea tipurilor de asigur ri. Vom folosi testul Chi-Square cu outputul din tabelul nr.8.

Tabelul 8

Cum apreciați necesitatea acestor tipuri de asigur ri? * În ce categorie se încadreaz venitul dumneavoastr lunar?						
		În ce categorie se încadreaz venitul dumneavoastr lunar?			Total	
		2001-4000 lei	1001-2000 lei	sub 1000 lei		
Cum apreciați necesitatea acestor tipuri de asigur ri?	foarte puțin necesare	Count	0	10	0	10
		Expected Count	1,4	4,6	4,0	10,0
		% within în ce categorie se încadreaz venitul dumneavoastr lunar?	0,0%	4,8%	0,0%	2,2%

	puțin necesare	Adjusted Residual	-1,3	3,4	-2,6	
		Count	0	12	11	23
		Expected Count	3,2	10,7	9,1	23,0
		% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	0,0%	5,7%	6,1%	5,1%
	nici - nici	Adjusted Residual	-2,0	,6	,8	
		Count	5	20	39	64
		Expected Count	8,8	29,7	25,5	64,0
		% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	8,1%	9,6%	21,8%	14,2%
	necesare	Adjusted Residual	-1,5	-2,6	3,7	
		Count	39	124	109	272
		Expected Count	37,5	126,3	108,2	272,0
		% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	62,9%	59,3%	60,9%	60,4%
	foarte necesare	Adjusted Residual	,4	-,5	,2	
		Count	18	43	20	81
		Expected Count	11,2	37,6	32,2	81,0
		% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	29,0%	20,6%	11,2%	18,0%
Total	Adjusted Residual	2,4	1,3	-3,1		
	Count	62	209	179	450	
	Expected Count	62,0	209,0	179,0	450,0	
	% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Sursa : preluare de la autorii în programul IBM SPSS Statistics 20

Remarcăm faptul că 272 (60,4%) dintre subiecții au răspuns că asigurările sunt necesare, cu variații nesemnificative relativ la nivelul veniturii (62,9%, 59,3%, 60,9%). Testul Chi-Square $\chi^2(8)=36,982$ cu $p<0,001$ (tabelul nr.9.) având deci o interdependență semnificativă statistică între cele două variabile cu o mărime a efectului modest, conform tabelului nr. 10, (Cramer=0,203).

Tabelul 9

Testul Chi-Square			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	36,982 ^a	8	,000
Likelihood Ratio	43,672	8	,000
Linear-by-Linear Association	9,982	1	,002
N of Valid Cases	450		

Sursa : preluare de la autorii în programul IBM SPSS Statistics 20

Tabelul 10

Symmetric Measures			
		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,287	,000
	Cramer's V	,203	,000
N of Valid Cases		450	

Sursa : preluare de la autorii în programul IBM SPSS Statistics 20

Să analizăm interdependența dintre venit și suma pe care ar fi dispuși subiecții să o plătească pentru o primă lunară la o poliță de asigurare. Adică dorim să vedem interdependența dintre variabilele: ce sumă ați fi dispuși să alocați lunar pentru plata primei asigurării dumneavoastră? și în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?. Tabelul nr.11 indică faptul că doar 2% ar fi dispuși să aloce lunar o sumă pentru plata primei la o poliță de asigurare de peste 300 lei, în timp ce 72,7% ar aloca o sumă pentru plata primei la o poliță de asigurare de sub 100 lei.

Tabelul 11

Ce sum ați fi dispuși să alocați lunar pentru plata primei asigurării dumneavoastră? * În ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?						
			În ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?			Total
			2001-4000 lei	1001-2000 lei	sub 1000 lei	
Ce sum ați fi dispuși să alocați lunar pentru plata primei asigurării dumneavoastră?	301-500 lei	Count	8	1	0	9
		Expected Count	1,2	4,2	3,6	9,0
		% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	12,9%	0,5%	0,0%	2,0%
		Adjusted Residual	6,6	-2,1	-2,5	
	101-300 lei	Count	29	68	17	114
		Expected Count	15,7	52,9	45,3	114,0
		% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	46,8%	32,5%	9,5%	25,3%
		Adjusted Residual	4,2	3,3	-6,3	
	sub 100 lei	Count	25	140	162	327
		Expected Count	45,1	151,9	130,1	327,0
		% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	40,3%	67,0%	90,5%	72,7%
		Adjusted Residual	-6,2	-2,5	6,9	
Total	Count	62	209	179	450	
	Expected Count	62,0	209,0	179,0	450,0	
	% within în ce categorie se încadrează venitul dumneavoastră lunar?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Sursa : preluările autorilor în programul IBM SPSS Statistics 20

Testul Chi-Square $\chi^2(4)=93,793$ cu $p<0,001$ (tabelul nr. 12) indică o interdependență semnificativă statistic fiind respinsă ipoteza de nul, adică suma lunară preconizată pentru prima de asigurare depinde de categoria de venit a subiecților, cu mărimea efectului Cramer= $0,323$ având statistic, între cele două variabile un efect după tabelul Cohen moderat.

Tabelul 12

Testul Chi-Square			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	93,793 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	82,082	4	,000
Linear-by-Linear Association	74,416	1	,000
N of Valid Cases	450		
Symmetric Measures			
	Value	Approx. Sig.	
Nominal by Nominal	Phi	,457	,000
	Cramer's V	,323	,000
N of Valid Cases	450		

Sursa : preluările autorilor în programul IBM SPSS Statistics 20

3. Concluzii

Venitul disponibil este o variabilă centrală în modelul cererii de asigurări care afectează pozitiv consumul de asigurări de viață. În plus, crescând valoarea produselor de asigurări de viață, un venit mare rezultă într-o mai mare pierdere a utilității anticipate a dependenților în cazul morții timpurii a câștigătorului de venit. Efectul care apare crește valoarea acoperită de asigurarea de viață, și prin urmare contribuie la relația pozitivă cu venitul. Analizând datele privind veniturile gospodăriilor din Valea Jiului am arătat că cererea de asigurări depinde de această variabilă.

Nivelul de educație afectează pozitiv cererea de asigurări de viață în două moduri. Truett și Truett (1993) au argumentat faptul că un nivel mai ridicat al educației este asociat cu o dorință mai mare de a proteja persoanele dependente și de protecție a standardului de viață al acestora. Un nivel mai ridicat al educației are ca rezultat o mai mare grijă față de

incertitudinile vieții și de aici o mai bună conștientizare a beneficiilor acoperite de o asigurare de viață. În plus, nivelul educației este asociat cu gradul de dependență a urmașilor, rezultând o creștere a nevoii de protecție a beneficiarilor prin asigurări de viață.

Dezvoltarea financiară este asociată cu largă răspândire a cash flow-urilor de asigurări, care permit gospodăriilor să-și asigure veniturile viitoare prin deținerea de active financiare. Prin oferirea de beneficii similare, este de așteptat ca asigurările de viață să genereze vânzări mai mari în țările care au un înalt nivel de dezvoltare financiară.

BIBLIOGRAFIE

1. Băiescu A., Asigurările de viață și dezvoltarea societății, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2011
2. Ciurel V., Asigurări și reasigurări. O perspectivă globală, Editura RENTROP & STRATON, București, 2011
3. Cizek P. Hardle W, Weron R., Statistical tools for finances and insurance, Springer-Verlag Berlin, 2005
4. Krausz S., Stegar I., Metodologia și metodică sociologiei, Editura Matrix Rom, București, 2007
5. Mc Fadden, D., Conditional Logit Analysis of Qualitative Choice Behavior. *Frontiers in Econometrics*, Academic Press, New York, 1973
6. Negru T., Economia asigurărilor. Metode, tehnici, soluții, Editura Wolters Kluwer, 2009
7. Teulean V., Barna F., Chișcă, Asigurări comerciale, Editura Mirton, Timișoara, 2007
8. Zevnik R., The complete book of insurance, Sphinx Publishing, USA, 2004

INCLUZIUNEA FINANCIAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA: PROBLEME ȘI PROVOCĂRI

Angela Belobrov, dr. în econ., conf. univ., ASEM¹

În anii 2000 mai multe studii au demonstrat corelația pozitivă puternică manifestată între excluderea financiară și sărăcie. Ca urmare a apărut termenul "incluziune financiară", care în scurt timp a devenit un termen în vogă și a atras atenția savanților, cercetătorilor, guvernanților, economiștilor și a populației.

Scopul prezentului studiu este familiarizarea cu conceptul, cercetarea lucrurilor de specialitate consacrate incluziunii financiare și analiza situației privind incluziunea financiară în Republica Moldova.

Cercetarea a fost realizată cu utilizarea unui șir de metode de cercetare: analiza critică, analiza grafică și tabelară, inducția și deducția, metode matematice ș.a.

Studiul demonstrează că indicatorii incluziunii financiare a populației Republicii Moldova se apropie de nivelul celor din grupa țrilor cu venituri mici, iar între indicii incluziunii financiare în Republica Moldova și a țrilor vecine există un decalaj foarte mare. În aceste condiții se propune elaborarea unei strategii naționale privind incluziunea financiară.

Cuvinte cheie: Incluziunea financiară, inegalitatea veniturilor, creștere economică, indicatorii incluziunii financiare, educația financiară, strategie națională privind incluziunea financiară.

In the 2000s several studies have demonstrated a strong positive correlation between financial exclusion and poverty. As a result appeared the term "financial inclusion", which has become the buzzword and has caught the attention of research, policy makers, economists and population.

The purposes of this study are: familiarization with the concept, research of articles dedicated to financial inclusion and assessment of the financial inclusion in Moldova.

The research was conducted using a number of methods of research: critical analysis, graphical and tabular analysis, induction and deduction, mathematical methods etc.

The results of this study demonstrated that Moldova's financial inclusion indicators are appropriated to the level of the low income countries group and between the Moldova's financial inclusion index and neighboring countries there is a very big gap. In these circumstances it is proposed to develop a national strategy on financial inclusion.

Key words: Financial Inclusion, Income Inequality, Economic Growth, Financial Inclusion Indicators, Financial Literacy, National Strategy on Financial Inclusion.

Introducere

În pofida măsurilor politice naționale de redistribuire a veniturilor promovate continuu, în raportul OECD „Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising” din decembrie 2011 se arată că în cele trei decenii înainte de recesiunea economică recentă, diferențele salariale au fost mari și inegalitatea veniturilor gospodăriilor a crescut în marea majoritate a țărilor OCDE. Acest lucru a avut loc chiar și în timpul când țările au trecut prin perioade de creștere economică susținută și sporire a locurilor de muncă.

În urma raportului OECD „In It Together: Why Less Inequality Benefits All” publicat în luna mai 2015 se constată că decalajul dintre bogați și săraci continuă să se extindă, iar de creșterea economică înregistrată în anumite țări au beneficiat în mod disproporționat în primul rând grupurile cu venituri mai mari, în timp ce gospodăriile cu venituri mici au beneficiat mai puțin. Această creștere pe termen lung a inegalității veniturilor deja reprezintă nu numai preocupări sociale și politice, dar și economice.

Paralel cu acestea, la începutul anilor 2000 ca rezultat al constatelor despre corelația pozitivă puternică manifestată între excluderea financiară și nivelul sărăciei a apărut termenul "incluziune financiară".

Contextul istoric și teoretico-metodologic

La Summit-ul din Pittsburg din septembrie 2009, liderii G20 pentru prima dată s-au pronunțat asupra importanței globale a **incluziunii financiare și îmbunătățirii serviciilor financiare pentru cei săraci**, ca măsură de reducere a inegalității veniturilor. [9]

Inițial Centrul pentru Incluziune Financiară (The Centre for Financial Inclusion - CFI) a definit **incluziunea financiară** ca fiind procesul de asigurare a accesului la servicii financiare și credite adecvate și oportune, necesare grupurilor vulnerabile a populației, precum cele cu venituri mici sau cu alte probleme, la un cost accesibil [1].

În prezent Centrul pentru Incluziune Financiară definește **incluziunea financiară** ca reprezentând:

1. *accesul la o gamă întreagă de servicii financiare*, incluzând credite, economii, asigurări și plăți,
2. *de calitate convenabilă, accesibile (inclusiv după preț), utilizând practici corespunzătoare juste/demne, și cu respectarea protecției clienților,*
3. *care trece oricine poate utiliza servicii financiare*, eliminând excluderea și sub-servirea persoanelor, și acordând atenție specială către mediul rural, persoanele cu dizabilități, femeile și alte grupe adesea excluse,
4. *cu capacitate financiară*, ce se referă la faptul că clienții sunt informați și capabili să ia decizii corecte de

¹© Belobrov Angela, belobrov_angela@yahoo.com

management a banilor,

5. *printr-o piața divers și competitiv*, cu număr mare de furnizori, cu infrastructură financiară robustă și cadru de reglementare clar [1].

În sens larg **includiunea financiară reprezintă sporirea accesului la resurse financiare.**

Analiza literaturii de specialitate

Mai mulți cercetători au investigat legătura dintre includiunea financiară și creșterea economică și stabilitatea financiară, punând accent pe relația pozitivă existentă între cele două fenomene.

În lucrarea „Financial access and financial stability” (2006), autorul Penelope Hawkins sugerează că dacă există o astfel de relație pozitivă, ea depinde de existența unei justiții instituționale independente și non corupte și a unei bune reglementări. Hawkins afirmă că promovarea accesului financiar poate să consolideze stabilitatea financiară pe termen scurt și lung, doar dacă banca centrală și alte autorități de reglementare joacă un rol cheie în asigurarea faptului că acest cadru instituțional promovează acest obiectiv și nu subminează stabilitatea financiară [5].

Raportul Băncii Mondiale „Finance for all? Policies and pitfalls in expanding access”⁽²⁰⁰⁸⁾ [4] reprezintă până în prezent una dintre cele mai complete lucrări consacrate esenței, cauzelor și efectelor includiunii financiare. Studiul începe cu concretizarea rolului finanțelor atât la nivel macroeconomic - în dezvoltarea economică, cât și la nivelul agenților economici - de maximizare a profiturilor, și mai mult de atât - la sporirea bunăstării populației.

Teoriile recente privind dezvoltarea percepției lipsei de acces la finanțare ca fiind factorul esențial care generează persistența în inegalitatea veniturilor, precum și creșterea economică lentă. Fără sisteme financiare incluzive, persoanele sărace și întreprinderile mici trebuie să se bazeze pe propriile economii și venituri limitate pentru a investi în educație, pentru a deveni antreprenori, sau pentru a profita de oportunitățile creșterii economice.

În același timp, piețele și instituțiile financiare există pentru a atenua efectele asimetriilor informaționale și a reduce costurile de tranzacție, care împiedică reunirea directă a agenților ce dețin excedente de resurse financiare și a celor ce înregistrează deficite de resurse financiare.

Raportul prezintă indicatorii de acces, evaluează impactul sporirii acestora și oferă consiliere privind extinderea includiunii financiare.

În raport *includiunea financiară sau accesul larg la servicii financiare, se definește ca absența barierelor de preț sau non-preț în utilizarea serviciilor financiare.*

Desigur, acest lucru nu înseamnă că toate gospodăriile efectiv ar trebui să poată împrumuta sume nelimitate la rate de creditare joase sau vira fonduri instantaneu oriunde în lume la costuri reduse.

Chiar dacă furnizorii de servicii se află într-o competitivitate acerbă și utilizează cele mai bune tehnologii financiare, ratele dobânzilor, valoarea creditelor și acoperirea cu garanții într-o economie de piață vor depinde în mod necesar de bonitatea clientului.

De asemenea este important distincția dintre excluderea voluntară și involuntară.

Studiul lui Khan „Financial inclusion and financial stability: are they two sides of the same coin?”(2011) arată că o combinație de strategii de business viabile orientate spre quartilele populației din partea de jos a piramidei, costuri mai mici ale tranzacțiilor utilizând inovații tehnologice, și un mediu de reglementare adecvat ajută la creșterea includiunii financiare și stabilității financiare.

Trebuie să precizăm că în esența lor obiectivele stabilității financiare și includiunii financiare sunt, fără îndoială, două fețe ale unei monede. Însă este absolut necesar să fie adoptat un cadru de diminuare a riscurilor care exploatează complementaritatea lor în timp pentru a se asigura că acestea nu funcționează în scopuri contrarii [6].

În studiul lui Anupama Sharma și Sumita Kukreja „An Analytical Study: Relevance of Financial Inclusion For Developing Nations”(2012) se accentuează că pentru țările în dezvoltare era actuală este cea a creșterii incluzive și cheia pentru creșterea incluzivă este includiunea financiară. Studiul se concentrează pe rolul includiunii financiare și consolidarea poziției Indiei în raport cu economiile altor țări. În baza analizei cifrelor și faptelor, se concluzionează că includiunea financiară joacă rolul de catalizator pentru dezvoltarea economică și socială a societății, dar încă există un drum lung spre a atinge rezultatele dorite.[11]

Studiul „Financial Inclusion and Deposit Insurance” (2013) elaborat în baza unui sondaj realizat de către Asociația Internațională a Asiguratorilor de Depozite a fost dedicat cercetării legăturii dintre includiunea financiară și asigurarea depozitelor. Studiul arată că majoritatea respondenților nu recunosc în mod oficial rolul fondurilor de asigurare a depozitelor în promovarea includiunii financiare, deși majoritatea fondurilor de garantare a depozitelor au drept obiectiv anume protejarea deponenților mici.

Totodată, studiul arată că majoritatea respondenților dețin depozite atât bancare, cât și nebancare în instituțiile care operează în jurisdicțiile lor, raportează creșterea utilizării inovațiilor financiare, cum ar fi plăți cu ajutorul telefonului mobil, e-banking și e-money, deși jumătate din respondenți încă nu posedă informații referitoare mobile-banking, agent-banking, branchless-banking și e-money în țara lor. [10]

Odată cu apariția conceptului de creștere incluzivă, rolul includiunii financiare devine tot mai cercetat și urmărit.

Comitetul împotriva spălării banilor al Consiliului European (MONEYVAL) în anul 2014 a publicat raportul „Consolidarea integrității financiare prin includiune financiară și situația în jurisdicțiile MONEYVAL în care îndeplinesc sarcinile și elaboreze politici inițiative în favoarea includiunii financiare pentru a consolida integritatea financiară. Raportul de asemenea examinează în ce măsură includiunea financiară este în prezent luată în considerare de către statele membre ale MONEYVAL [7]. Republica Moldova a fost inclusă în lista țărilor evaluate de MONEYVAL.

Conform raportului, cel mai înalt nivel al includiunii financiare se întâlnește în centrele financiare în care o parte

semnificativ din produsul intern brut provine din servicii financiare.

În general, statele membre ale Uniunii Europene au ar tat un nivel destul de înalt de incluziune financiar , iar implementarea *Directivei privind comparabilitatea comisioanelor aferente conturilor de pl și, schimbarea conturilor de pl și și accesul la conturile de pl și cu funcționalit și de baz* [3] va contribui la creșterea în viitor a nivelului de incluziune social și financiar .

Park și Mercandi în lucrarea „*Financial Inclusion, Poverty, and Income Inequality in Developing Asia*”(2015) susțin c incluziunea financiar este adesea considerat un element critic care transform o creștere economic în creștere incluziv , așa cum accesul la finanțare permite agenților economici s ia decizii pe termen lung referitoare la consum și investiții, s participe la activit și productive, precum și s fac faț șocurilor imprevizibile pe termen scurt.

Deși în majoritatea studiilor consacrate m sur rii incluziunii financiare în calitate de indicatori sunt utilizate num rul de produse și servicii financiare utilizate de adulți, autorii studiului au construit un indicator propriu al incluziunii financiare pentru a evalua factorii macroeconomici și specifici fiec rei ț ri ce afecteaz gradul de incluziune financiar . Au fost analizate 37 economii asiatice în curs de dezvoltare. A fost testat, de asemenea, impactul incluziunii financiare și altor variabile asupra s r ciei și inegalit și veniturilor. Rezultatele au ar tat c : venitul pe cap de locuitor, statul de drept și caracteristicile demografice afecteaz în mod semnificativ incluziunea financiar în economiile curs de dezvoltare din Asia. Mai mult, cercet torii au descoperit c incluziunea financiar reduce semnificativ s r cia și au g sit dovezi referitoare la reducerea inegalit și veniturilor. [8]

Analiza retrospectiv a incluziunii financiare în lume și în Republica Moldova

Num rul de persoane din întreaga lume care dețin un cont bancar a crescut cu 700 milioane între anii 2011 și 2014. În anul 2014 circa 62 la sut din populația adult deținea un cont bancar, în timp ce în anul 2011 ponderea acestora constituia 51 la sut .În anul 2011 2,5 miliarde de adulți erau calificați ca fiind nebanca rizați (în englez : unbanked). Iar deja în anul 2014 2 miliarde de adulți înc nu dețin cont bancar. Aceasta reprezint o sc dere cu 20 la sut a num rului persoanelor care nu dețin conturi bancare, și respectiv o creștere a incluziunii financiare.[12]

Pentru a realiza o analiz retrospectiv a incluziunii financiare în Republica Moldova vom utiliza baza de date „Global Findex”, care ofer date în profunzime cu privire la modul în care indivizii fac economii, împrumut , efectueaz pl și și își gestioneaz riscurile.

Global Findex este baza de date cea mai cuprinz toare din lume privind incluziunea financiar , care m soar în mod constant utilizarea serviciilor financiare în ț ri cu periodicitatea de 3 ani. Global Findex 2014 conține peste 100 de indicatori, prezentați în funcție de sex, venituri și vârst . Datele Global Findex se bazeaz pe interviuri cu aproximativ 150.000 de adulți reprezentativi la nivel național, selectați aleatoriu (cu vârst 15+) din peste 140 de ț ri. Datele sunt colectate în parteneriat cu Gallup World Poll și finanțate de Fundația Bill & Melinda Gates.

Datele pentru anii 2011 și 2014 arat c în Republica Moldova exist un decalaj semnificativ între deținerea conturilor în instituții licențiate, economii/depozite și credite de c tre adulții ce aparțin celor mai s race 40 la sut din gospod rii și de c tre adulții din cele mai bogate 60 la sut din gospod rii (tab. 1).

Tabelul 1. Indicatori privind incluziunea financiar a populației din Republica Moldova dup nivelul veniturilor

Grupa populației	Denumirea indicatorilor, %				
	Deținere cont bancar	Economii la instituții financiare	Împrumuturi de la instituții financiare	Împrumuturi de la împrumut tori privați nonformali	Împrumuturi de la rude și prieteni
<i>Anul 2011</i>					
<i>Adulți din cele mai s race 40 la sut din gospod rii</i>	9,12	0,71	5,32	4,17	46,79
<i>Adulți din cele mai bogate 60 la sut din gospod rii</i>	24,08	5,44	7,15	3,52	38,87
<i>Anul 2014</i>					
<i>Adulți din cele mai s race 40 la sut din gospod rii</i>	12,44	3,55	5,20	3,62	43,16
<i>Adulți din cele mai bogate 60 la sut din gospod rii</i>	21,33	9,04	7,53	3,72	36,42

Sursa: elaborat în baza Bazei de date „Global Findex” [12].

Datele statistice demonstreaz c conturi bancare posed de 2,6 ori mai multe persoane cu venituri înalte decât persoane cu venituri reduse. În același timp, adulții din cele mai bogate 60 la sut din gospod rii dețin de 7,65 ori mai multe plasamente la instituțiile financiare și de 1,30 ori mai multe împrumuturi de la instituții financiare decât adulții din cele mai

s race 40 la sut din gospod rii. În același timp persoanele cu venituri reduse recurg mai des la împrumuturi nonformale și împrumuturi de la rude și prieteni.

În anul 2014 diferențele între aceste grupe de venituri s-au redus respectiv pîn la 1,7 ori, 2,5 ori și 1,45 ori.

Analiza indicatorilor incluziunii financiare a populației din Republica Moldova pe categorii de vârst arat existența unui decalaj semnificativ între populația pe grupe de vârst (tab. 2).

Tabelul 2. Indicatori privind incluziunea financiar a populației din Republica Moldova, dup vârst

Grupa populației	Denumirea indicatorilor, %				
	Deținere cont bancar	Economii la instituții financiare	Împrumuturi de la instituții financiare	Împrumuturi de la împrumut tori privați nonformali	Împrumuturi de la rude și prieteni
<i>Anul 2011</i>					
Adulți – tineri (15-24 ani)	17,36	3,04	1,44	2,67	46,90
Adulți cu vîrsta 25+	18,27	3,69	7,92	4,12	40,58
<i>Anul 2014</i>					
Adulți – tineri (15-24 ani)	12,33	4,84	1,64	1,32	41,04
Adulți cu vîrsta 25+	19,24	7,44	8,11	4,40	38,55

Sursa: elaborat în baza Bazei de date „Global Findex” [12].

Conform datelor din tabelul 2 în anul 2011 nu existau decalaje semnificative la indicatorii deținerea conturilor bancare și economiilor la instituțiile financiare. În același an populația în vîrst de 25+ contractaser de 5,5 ori mai multe împrumuturi de la instituții financiare și 1,5 ori mai multe de la împrumut torii privați nonformali, dar mai puține de la rude și prieteni.

În dinamic , peste 3 ani - în anul 2014, decalajele la primii patru indicatori au crescut, iar la al cincilea s-a redus.

Motivul pentru care tinerii se împrumut mai mult de la rude și prieteni, cel mai probabil se explic prin faptul c nu corespund criteriilor de eligibilitate și solvabilitate ale instituțiilor financiare.

Analiza incluziunii financiare în funcție de gen în anii 2011 și 2014 demonstreaz existența unor decalaje ne semnificative între femei și b rbați în privința deținerii de conturi bancare, economii și împrumuturi (tab. 3).

Tabelul 3. Indicatori privind incluziunea financiar a populației din Republica Moldova dup criteriul de gender

Grupa populației	Denumirea indicatorilor, %				
	Deținere cont bancar	Economii la instituții financiare	Împrumuturi de la instituții financiare	Împrumuturi de la împrumut tori privați nonformali	Împrumuturi de la rude și prieteni
<i>Anul 2011</i>					
Femei	17,17	3,49	6,55	3,64	43,66
B rbați	19,09	3,59	6,25	3,96	40,22
<i>Anul 2014</i>					
Femei	18,98	7,14	6,19	3,12	42,06
B rbați	16,39	6,49	7,03	4,30	35,87

Sursa: elaborat în baza Bazei de date „Global Findex” [12].

Analiza datelor din tabelul 3 nu demonstreaz o modific ri simțitoare a situației privind incluziunea financiar a populației dup genuri. În anul 2014 a crescut num rul de plasamente/economii la instituțiile financiare și în același timp a sc zut num rul de împrumuturi neformale. Datele indic și asupra reducerii num rului de conturi bancare deținute de b rbați în anul 2014, fapt ce nu are o explicație justificat .

Analiza incluziunii financiare dup criteriul educațional indic asupra existenței unor decalaje semnificative în privința deținerii de conturi bancare, economii și împrumuturi dup criteriul educațional (tab. 4).

**Tabelul 4. Indicatori privind incluziunea financiar a populației din Republica Moldova
după criteriul educațional**

Grupa populației	Denumirea indicatorilor, %				
	Deținere cont bancar	Economii la instituții financiare	Împrumuturi de la instituții financiare	Împrumuturi de la împrumutatori privați nonformali	Împrumuturi de la rude și prieteni
<i>Anul 2011</i>					
Populația cu studii primare și mai puțin	4,01	1,49	1,75	5,61	48,32
Populația cu studii secundare și mai mult	22,24	4,15	7,80	3,24	40,19
<i>Anul 2014</i>					
Populația cu studii primare și mai puțin	2,17	1,22	1,09	2,73	44,06
Populația cu studii secundare și mai mult	21,80	8,29	8,02	3,93	37,85

Sursa: elaborat în baza Bazei de date „Global Findex” [12].

Conform datelor prezentate în tabelul 4, în anul 2011 populația cu studii secundare și mai mult deține mai multe conturi bancare decât populația cu studii primare și mai puțin, coeficientul constituind 5,5 ori, iar în anul 2014 discrepanța depășește 10 ori.

În ambele perioade supuse analizei populația cu studii secundare și mai mult dispune de mai multe economii și împrumuturi de la instituțiile financiare.

În aceleași perioade, populația cu studii primare și mai puțin se împrumută mai mult de la rude și prieteni, cu toate că în anul 2014 s-a înregistrat o scădere a acestui indicator la ambele grupe analizate.

În ceea ce privește nivelul incluziunii financiare a populației din Republica Moldova în comparație cu situația în lume, datele statistice demonstrează asupra unui nivel foarte redus a tuturor indicatorilor primari principali utilizați pentru măsurarea incluziunii financiare (tab.5).

**Tabelul 5. Indicatori privind incluziunea financiar a populației din lume
pe grupe de țări în anul 2014**

Indicatorul	Republica Moldova (adulți 25+)	Țări cu venituri mici	Țări cu venituri reduse	Țări cu venituri medii	Țări cu venituri mari
Numărul de conturi bancare	19	27,5	42,7	70,5	90,6
Economii la instituții financiare	7	9,9	14,8	32,2	46,7
Împrumuturi de la instituții financiare	8	8,6	7,5	10,4	17,3
Ipoteci neachitate	8	4,1	4,7	9,1	24,9

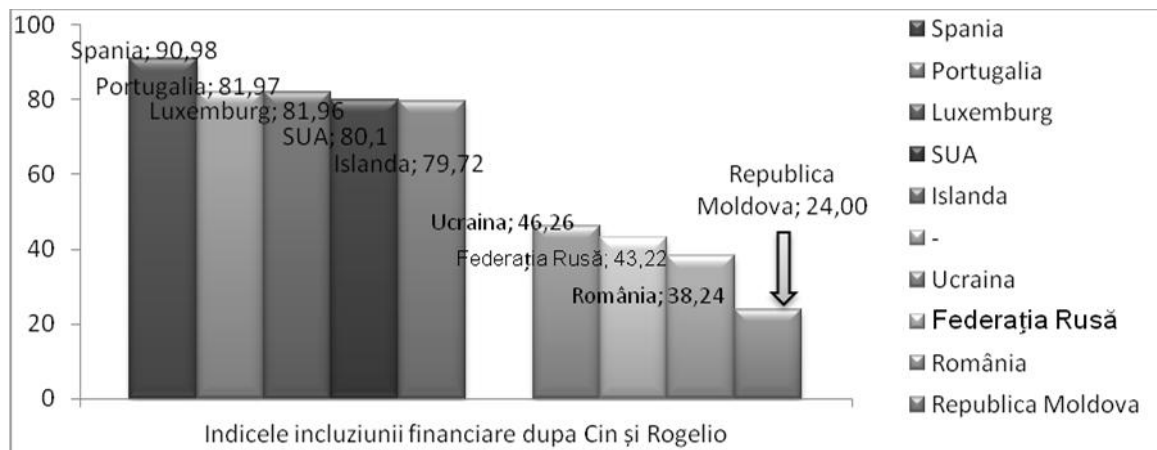
Sursa: elaborat în baza Bazei de date „Global Findex” [12].

Analiza datelor din tabelul 5 arată că indicatorii primari ce măsoară incluziunea financiară a populației din Republica Moldova se apropie de nivelul celor din grupa țărilor cu venituri mici, și se situează sub nivelul celor din țărilor cu venituri medii și mari.

Toate statisticile încercările mele de a obține de la BNM date statistice în dinamică s-au soldat cu insuccese, răspunzându-mi-se că banca nu dispune de asemenea date.

Dintre indicatorii agregați de măsurare a incluziunii financiare care s-au calculat și pentru Republica Moldova sunt disponibile doar rezultatele studiului „Financial Inclusion, Poverty, and Income Inequality in Developing Asia” [2]. În corespundență cu indicatorul calculat de către cercetătorii Cyn-Young, Mercado și Rogelio V., Jr., Republica Moldova se plasează pe locul al 105 în ratingul a 176 țări, urmându-le pe majoritatea statelor vecine (fig. 1).

Figura 1. Indicele agregat al incluziunii financiare după Cin și Rogelio pentru Top 5 țări din lume, Republica Moldova și statele vecine ale Republicii Moldova, 2014

Sursa: elaborat în baza studiului Cin și Rogelio [2].

Datele din tabelul 6 demonstrează existența unui decalaj mare între indicii incluziunii financiare în Republica Moldova și țările vecine: *incluziunea financiară a adulților în Republica Moldova este de 2 ori mai mică decât în Ucraina și de 1,6 ori mai mică decât în România.*

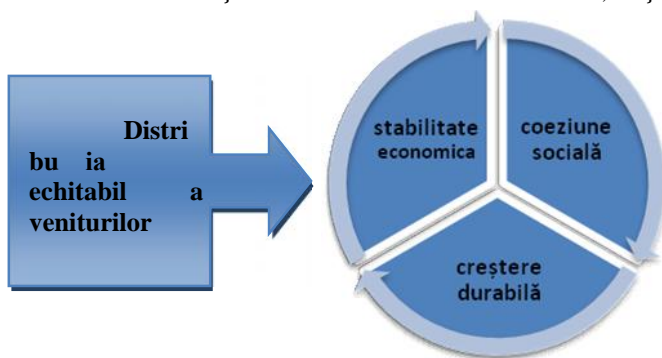
Incadrarea incluziunii financiare în tabloul macroeconomic

Problema macroeconomică ce reiese din excluderea financiară derivă din faptul că aceasta reprezintă un factor important care accentuează și încurajează problemele ce reies din creșterea inegalității veniturilor înregistrată în ultimele decenii. Iar creșterea inegalității veniturilor reprezintă unul dintre motivele scăderii ritmului de creștere a economiei globale înregistrate în ultimele decenii. Căile prin care se transmite influența nivelului jos al veniturilor asupra creșterii economice și a ritmului acesteia sunt:

(a) pe de o parte consumul, și (b) pe de altă parte cantitatea și calitatea factorilor de producție.

Instrumentele tradiționale ale politicilor macroeconomice de anihilare a problemei inegalității veniturilor utilizate pe larg de guvernanți sunt *redistribuirea veniturilor, atât prin politica fiscală* (impozitul pe venitul persoanelor fizice și contribuțiile sociale), *cât și cu ajutorul instrumentelor de distribuire prin sistemul protecției sociale* (pensiile, prestațiile de omaj, alocațiile pentru copii, persoanele sărace, venitul minim garantat ș.a.). De-a lungul timpului acestea și-au demonstrat eficacitatea lor, însă *comportamentele costuri fiscale mari și adesea au ca externalitate descurajarea încadrării în câmpul muncii.*

În acest context *incluziunea financiară urmează un remediu cu eficiență pe termen lung, atât din perspectiva costurilor, cât și a durabilității impactului, așa cum distribuția echitabilă a veniturilor reprezintă o condiție fundamentală pentru atingerea dezideratelor corelate creșterii durabile: stabilitatea economică, creșterea durabilă și coeziunea socială* (fig.2).

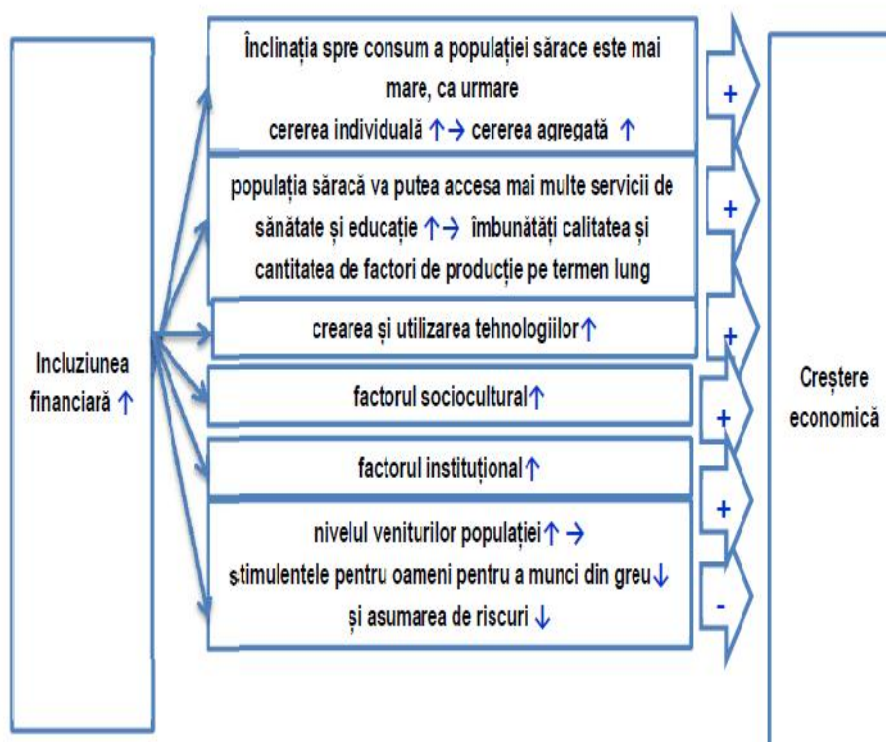

Figura 2. Relația dintre distribuția echitabilă a veniturilor și dezideratele creșterii durabile.

Sursa: elaborat de autor.

Toate aceste deziderate sunt atinse de către societățile care reușesc să îngusteze distanța dintre bogății și sărăci. Ca urmare, acestea se bucură de perioade mai lungi de creștere economică.

Prezenta cercetare ne permite să afirmăm că incluziunea financiară a populației susține și impulsionează creșterea economică și implicit contribuie major la ridicarea nivelului de bunăstare a populației prin mai multe canale de transmisie: pornind de la creșterea consumului populației, cât și a înclinației spre consum, creșterea investițiilor în educație și ca urmare a dezvoltării de tehnologii noi, și până la creșterea capacității de gestionare a riscurilor la nivel micro, dar care au influență majoră asupra stabilității financiare la nivelul instituțiilor financiare și asupra stabilității întregului sistem financiar (fig.3).

Figura 3. Efectele sporirii incluziunii financiare asupra creșterii economice

Sursa: elaborat de autor.

Prin urmare o distribuție mai echitabilă a veniturilor contribuie la stabilitatea economică, menține creșterea durabilă și coeziunea socială în societate.

Concluzii

Prezentarea cercetărilor demonstrează actualitatea și importanța cercetării fenomenului incluziunii financiare, indicând asupra necesității diseminării informațiilor veridice privind importanța incluziunii financiare în atingerea dezvoltării durabile și de facto accentuează necesitatea includerii în politicile statului a obiectivului de sporire a incluziunii financiare.

Bazându-ne pe nivelul foarte redus al indicatorilor incluziunii financiare în Republica Moldova, considerăm că la etapa actuală este indicat elaborarea unei Strategii Naționale de Incluziune Financiară.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 4 din 14.01.2014 Banca Națională a Moldovei și-a asumat elaborarea Strategiei Naționale de Educație Financiară. Aceasta reprezintă un mijloc important de sporire a incluziunii financiare, însă nu și suficient, deoarece incluziunea financiară și educația financiară sunt *muri-gemene* în atingerea dezideratelor de reducere a inegalității veniturilor din perspectivă financiară: incluziunea financiară acționează pe partea de ofertă a produselor și serviciilor financiare, urmărind extinderea accesibilității și a gamei de produse și servicii financiare, iar educația financiară acționează pe partea de cerere și contribuie la informarea și conștientizarea populației referitor la ce produse financiare au nevoie și le pot cere.

Obiectivul general al Strategiei Naționale de Incluziune Financiară trebuie să urmărească trei dimensiuni ale incluziunii financiare:

- îmbunătățirea accesului, determinat atât de amplasarea geografică a instituțiilor ce oferă servicii financiare, cât și de mărimea costurilor serviciilor și produselor financiare,
- sporirea profunzimii financiare, determinat de dimensiunea constrângerilor legate de asigurarea creditelor ș.a. și
- calitatea serviciilor financiare și eficiența intermedierei, care să urmărească reducerea mărimei spread-ului ratei dobânzii, chiar și în condițiile existenței costurilor de monitorizare costisitoare.

Totodată, responsabilitatea privind strategia privind incluziunea financiară ar trebui să revină mai multor autorități guvernamentale, inclusiv Băncii Centrale, Ministerului Economiei, fie unei autorități guvernamentale special create în acest scop.

Strategia trebuie să fie larg mediatizată, să conțină calendarul activităților și indicatori măsurabili cu indicarea țintelor de atins în decursul anumitor perioade de timp.

Un alt moment asupra căruia trebuie de atenționat este monitorizarea furnizării responsabile de servicii financiare, așa cum criza financiară globală recentă a subliniat importanța riscurilor ce reies din creșterea gradului de îndatorare a populației.

BIBLIOGRAFIE

1. Center for Financial Inclusion Disponibil online: <http://www.centerforfinancialinclusion.org/fi2020> Accesat la 10 Aprilie 2015.
2. Cyn-Young, Mercado, Rogelio V., Jr. Financial Inclusion, Poverty, and Income Inequality in Developing Asia. ADB Economics Working Paper Series. No. 426, 2015. p. 6-7. Disponibil online la: <http://www.adb.org/sites/default/files/publication/153143/ewp-426.pdf> Accesat la 15 august 2015.
3. Directiva Parlamentului European i a Consiliului privind comparabilitatea comisioanelor aferente conturilor de pl ti, schimbarea conturilor de pl ti și accesul la conturile de pl ti cu funcționalit ti de baz . /* COM/2013/0266 final - 2013/0139 (COD) * Disponibil online: /<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52013PC0266>
4. Finance for all? Policies and pitfalls in expanding access. A World Bank Policy Research Report. 2008. Disponibil online: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/6905> Accesat la 20 Iulie 2015.
5. Hawkins, Penelope. Financial access and financial stability. Paper presented at a conference on Central banks and the challenge of development, a special meeting of governors held at the BIS, Basel. 14 -15 March 2006.
6. Khan, H R: Financial inclusion and financial stability: are they two sides of the same coin? Remarks of Mr. H.R. Khan, Deputy Governor of the Reserve Bank of India, 4 November 2011. Disponibil online: <http://www.bis.org/review/r111229f.pdf>
7. MONEYVAL. Strengthening Financial Integrity through Financial Inclusion and the situation in the MONEYVAL jurisdictions. 2014. Disponibil online: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Publications/Financial%20Inclusion%20Report_EN.pdf
8. Park, Cyn-Young, Mercado, Rogelio V., Jr. Financial Inclusion, Poverty, and Income Inequality in Developing Asia. ADB Economics Working Paper Series. No. 426 | 2015. Disponibil online: <http://www.adb.org/sites/default/files/publication/153143/ewp-426.pdf>
9. Proiect de raport referitor la efectele crizei financiare și economice mondiale asupra ț rilor în curs de dezvoltare și asupra cooper rii pentru dezvoltare (2009/2150(INI)). Comisia pentru dezvoltare. Raportor: Enrique Guerrero Salom. 24.11.2009. Disponibil online: www.europarl.europa.eu/.../getD... Retrieved at 15 May 2015.
10. Research and Guidance Committee of International Association of Deposit Insurers. Financial Inclusion and Deposit Insurance. Research Paper. June, 2013. Disponibil online: http://www.iadi.org/docs/2013-06_Financial_Inclusion_and_Deposit_Insurance_publication-clean.pdf
11. Sharma, Anupama; Kukreja, Sumita. An Analytical Study: Relevance of Financial Inclusion For Developing Nation. Research Inveny: International Journal Of Engineering And Science. Issn: 2278-4721, Vol.2, Issue 6(March 2013), p. 15-20. Disponibil online: <http://www.researchinveny.com/papers/v2i6/D033015020.pdf>
12. The Global FINDEX Database 2014. Measuring Financial Inclusion around the World. Disponibil online: <http://www.worldbank.org/en/programs/globalindex>
13. OECD (2011) Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising. Disponibil online.
14. OECD (2015). In It Together: Why Less Inequality Benefits All. Disponibil online.

COMPARATIVE STUDY ON THE OBLIGATIONS OF TAX PAID IN ROMANIA VERSUS IN HUNGARY

Madalina Caraus, PhD. Student, Lucian Blaga University of Sibiu
Anne-Marie Bartalis, PhD. Student, Lucian Blaga University of Sibiu
Mirela Calugareanu, PhD. Student, Lucian Blaga University of Sibiu
Mihai-Aristotel Ungureanu, Professor PhD., Lucian Blaga University of Sibiu

Fiscal policies by the arrangements of each Member State in the European Union must ensure a sustainable economic growth. We need relevant measures, tax rates close to those imposed by the European Union, or even unique, to provide the financial resources of the state. Currently, the tax system it's based on single rate applies to the very few countries in Europe, most countries applying progressive quotas system. Thus, using the comparative method, we will analyze the tax obligations are paid by a taxpayer in Romania versus tax obligations paid by a taxpayer in Hungary. Therefore, we consider necessary and appropriate maintenance of stability of a coherent tax system that is understood by every taxpayer and also the simplification of taxes, which contribute directly to the national budget, representing the main source of budget expenditure.

Key words: *fiscal policies, taxpayer, Romania, Hungary, taxes, tax rate*

AVOIDANCE OF DOUBLE TAXATION BETWEEN ROMANIA AND HUNGARY

Taxation can be defined as "a system of collecting taxes and fees by public authorities in order to achieve social and economic functions of the State"¹. For a State it is important to have "a reasonable legislation with clear stipulations, precise and effective, that will not leave the place different interpretations and to eliminate any possibility of tax evasion or to reduce the phenomenon until making insignificant"². In terms of tax legislation in the European Union, the European Commission can intervene indirectly through recommendations, ensuring that they comply with the first of the principles of subsidiarity and proportionality. Moreover, any proposal made by the European Union, must be approved unanimously by the 28 EU member countries. In this context it is very important to make the distinction between direct and indirect taxes, with major impact on the citizens of a country, but also on other EU Member States, because if direct taxes are limited to aligning legislation with EU legislation and in the case of indirect taxes it is also necessary the harmonization of national legislation.

European Commission according: "Taxation is essential to national sovereignty. Revenues from taxation allow Governments to exist and to function effectively"³. That is precisely why the tax legislation is determined in the context of cross-border activities, because it should not give "unfair advantage on enterprises from a country to the detriment of any competitors in another country"⁴. Thus, the Member States of the European Union have adopted measures concerning the fairness of taxation systems. In this sense, between Romania and Hungary was signed a Convention on avoidance of double taxation and the prevention of tax evasion⁵, to strengthen economic relations between the two countries. The taxes that are subject to this Convention are:

Table 1

Romania	Hungary
Tax on income derived by individuals	Tax on income derived by individuals
Tax on profits of legal entities	Corporate income tax
Tax on wages and other similar remuneration	Tax on estates
Tax on income from farming	Tax on buildings
The tax on dividends	

Source: Law 91/26.10.1994

It is also worth mentioning the fact that this Treaty shall apply to persons who are residents of one or both of the countries, Romania and Hungary respectively. In this connection, we mention the following essential aspects, subject to taxation:

- a. tax residence and headquarters;
- b. income from real estates;
- c. company profits;
- d. international shipments;
- e. dividends;
- f. interest rates, fees and royalties;

¹ Saguna D.D., Fiscal and financial law, Eminescu Publishing House, 2000, p. 619

² Nicolaescu E., Compared taxation, Pro Universitaria Publishing House, 2012, p. 54

³ http://europa.eu/pol/tax/index_ro.htm - To understand EU policies - Taxation , p. 3

⁴ http://europa.eu/pol/tax/index_ro.htm - to understand EU policies - Taxation , Equity, p. 3

⁵ Law no. 91 of 26 october 1994 on the Ratification of the Convention between Romania and Hungary for the avoidance of double taxation and prevention of tax evasion regarding to taxes on income and on capital

- g. capital gains;
- h. the independent and dependent professions;
- i. remuneration of board members;
- j. artists and athletes;
- k. pensions;
- l. civil services;
- m. students and practitioners;
- n. teachers and researchers;
- o. other income;
- p. capital.

Therefore, under article 25 of Law 91/26.10.1994, double taxation can be avoided as follows:

Table 2

Romania	Hungary
Taxes paid by residents of Romania for income received taxable or capital owned in Hungary, shall be deducted from the amount of tax due in Romania, according to the legislation in force.	If a resident of Hungary get income or capital which may be taxed in Romania , Hungary will save tax such income that may be taxed in Hungary . In this case Hungary will pay the income tax deduction equal to the tax paid in Romania.
Such deduction shall not exceed that part of the tax, as it was calculated before deductions to be made, which are attributable to such income or capital which may be taxed in Hungary.	This deduction shall not exceed that part of the tax as it was calculated before deduction , which is attributable to such items of income obtained in Romania . If income derived by a resident of Hungary is exempt from tax in Romania , Hungary can tax it.

Source: Law 91/26.10.1994

However, there is no obligation on the part of member countries regarding the removing of double taxation¹. “When a case of double taxation occurs, the undertakings concerned submit the case to its competent authority, which, if it is unable to provide a satisfactory solution will endeavor to eliminate double taxation via amicably with the competent authority of the other State. If they don’t reach an agreement, request an opinion to an advisory committee on how to eliminate double taxation. The competent authorities may take a decision against the Commission’s advice, but if they don’t reach an agreement, are required to comply therewith”². Under art. 27 of Law no. 91/26.10.1994 concerning the procedure for the resolution of cases of amiable double taxation between Hungary and Romania, any resident who is faced with a situation that is not consistent with the provisions of this Convention, may submit the case to the competent tax authorities, or within a maximum of three years from the first notification of the situation arising from the fact that taxation is contrary to the provisions of the Convention on the avoidance of double taxation. For this it is necessary to have a permanent exchange of information between the States concerned, for the purpose of applying the appropriate taxes covered in the Convention.

According to article 118 of Law 571/2003 on the Fiscal Code with the corroboration of double taxation conventions and EU legislation, “if a taxpayer is resident in a country with which Romania has concluded a treaty for avoidance of double taxation, the tax rate that applies to taxable income earned by that taxpayer in Romania may not exceed the percentage provided for in the Convention that apply to that income. If there are the different rates of taxation law or the avoidance of double taxation conventions apply more favorable tax rates. If a taxpayer is resident of a country in the European Union, the tax rate applicable to the taxable income obtained by that taxpayer in Romania is more favorable in the domestic law, European Union law or double taxation conventions. EU legislation applies in Romania’s relations with the European Union Member States, respectively with the States that the European Union has concluded agreements on equivalent measures. Pursuant to the Convention for the avoidance of double taxation and the EU legislation, non-resident is required to present the payer of income, when taking income tax, the residence certificate issued by the competent authority in its State of residence and, if necessary a statutory declaration indicating the condition of beneficiary when applying European Union law. If the tax residence certificate, respectively, the declaration that will indicate the beneficiary is not presented within this period, it applies the statute measures of Title V. When presenting tax residence certificate and, if necessary, the declaration which indicates the beneficiary, it applies the statute measures of the double taxation convention or EU legislation and tax adjustment is made within the statutory period of limitation. In this regard, the tax residence certificate must state that the income beneficiary had within the limitation period, tax residence in the contracting states of which concluded the convention for the avoidance of double taxation in an EU country or in a country with which the EU has concluded an agreement providing for measures equivalent to the entire period in which revenues were achieved in Romania. The beneficiary for the purposes of EU legislation will be proven by the tax residence certificate and, if necessary a statutory declaration of cumulatively fulfilled conditions relating to: the minimum holding period, minimum condition for participation in Romanian legal entity, employment in one of the forms provided for in Title II or Title V, as the case, quality of taxpayer paying income tax or similar tax, without possibility of an option or exception. The tax residence

¹ Convention 90/436/CEE on the elimination of double taxation in connection with the adjustment of profits of associated enterprises

² Brezeanu P., Taxation. Concepts, theories, policies and practical approaches, Publisher Wolters Kluwer, 2009, p. 468

certificate submitted during the year for which the payments are made available for the first 60 days of the next year, unless changing conditions of residence"¹.

The tax system in Romania and Hungary

Fiscal policy is an important component of the state budget policy, designed to determine the source and volume and extra budgetary resources, to ensure a country's financial funds. In this context, "a tax system is based to a number of fundamental principles, which either expressly defined or mentioned the financial legislation or implied by those regulatory features contained"².

According to article 3 of Law 571/2003 regarding the fiscal code, principles of taxation are:

a. neutrality tax measures in relation to various categories of investors and capital with their form of ownership, ensuring equal conditions of investors, romanian and foreign capital;

b. the certainty of taxation through the development of clear legal norms, which don't lead to arbitrary interpretations, and the terms and amounts of payment method to be precisely determined for each payer, so they should be able to trace and understand the tax burden on returns, and to determine the influence of their financial management decisions over their tax burden;

c. tax fairness at the level of individuals, by imposing different income, depending on their size;

d. the effectiveness of taxation by ensuring the long-term stability of the Fiscal code, so that these statute measures don't lead to retroactive adverse effects for individuals and companies, in relation to taxation in force on the date of its adoption by them of any major investment decisions.

Thus, taxation must be fair both nationally and at EU level to ensure good governance and economic discipline in order to stimulate competitiveness. "A non-existent tax system can produce negative consequences resulting in:

✓ budgetary obligations not paid by the taxpayer in the amount and deadlines;

✓ resorting to tax evasion

✓ carrying out economic activities and transactions through offshore companies, migrating revenues to other budgets, including personal budgets, by resorting to such operations"³

That is why it requires the idea of globalization: "It has left only one world, in which all countries can be considered, with varying degrees, developing countries"⁴.

Below, we describe the main categories of taxes applied both in Romania and in Hungary:

Table 3

Taxes	Romania	Hungary
Individuals tax income	Flat tax of 16% (income from independent activities, royalties, income from immovable and movable property, capital gains and interest income).	Flat tax of 16% (applicable to all categories of income: wages, selling real estate, dividends and interest). Also they introduced a new tax credit system on which the Government has significantly increased child allowances, so families with one or more children can reduce their income tax by up to 110 euro/child.
Corporation tax	Flat tax of 16%	Tax rate of 19% (except 10% quota applicable tax base less than 500 mil HUF)
VAT and excise duties	The standard VAT rate is 24 %, reduced rate of 9% to be applied to goods (pharmaceuticals, medical equipment for disabled people, books, newspapers, access to cultural services and hotel accommodation), reduced rate 5 % (for the delivery of social housing, including land they are built). VAT exemptions from who deductibility applies to medical treatment, cultural activities, educational and public postal services, certain banking and financial services, insurance and reinsurance.	The standard rate of VAT is 27 %, reduced rate of 18 % which applies to milk, milk products, bread, bakery, accommodation services, 5% reduced rate of heating, medicines, books and newspapers.
Compulsory social contributions	State social insurance contributions are paid both by employer and employee. Since 1 February 2009, employees with normal working conditions must contribute to the state social insurance by 10.5 % and employers 20.8 %. In some cases you can apply higher rates for employers. Employees and employers	Employers' contributions amounts to 28.5%, which constituted a contribution to specialization (1.5 %), pension contributions, health insurance contributions and a contribution to the unemployment fund. The last three amounts to 27 % and are collectively renamed "social

¹ Law 571/2003 on the Fiscal Code, article 118 (1) and (2)

² Baján D., Tax breaks, Economic Tribune Publishing House, 2001, p. 16

³ Moldovan I., Public Finance and Local, Publishing Continent, 2002, p. 28

⁴ Schneider B., Scandal and shame, the Club of Rome, global issues of humanity, Technical Publishing House, 1997, p. 21

	<p>contribute to the health insurance fund (10.7%) and unemployment fund (1%). The employer must pay additional contributions to the Fund for accidents at work and occupational diseases and Guarantee Fund claims.</p>	<p>contribution tax" from 2012. The employee contribution is composed of: a pension contribution of 10%, a health contribution of 7% and an unemployment fund contribution of 1,5%. A tax credit equal to 20% of payments from voluntary pension funds or savings accounts are set up around 320 €per year.</p>
--	--	---

Source: discutii.mfinante.ro/static/.../sisteme_imp_UE_directe_indir_contributii.pdf - Taxation systems in the European Union

Regarding the standard taxes levied by the two EU member states may notice a difference in VAT, income taxes and compulsory social contributions, Hungary perceiving generally charge higher than in Romania.

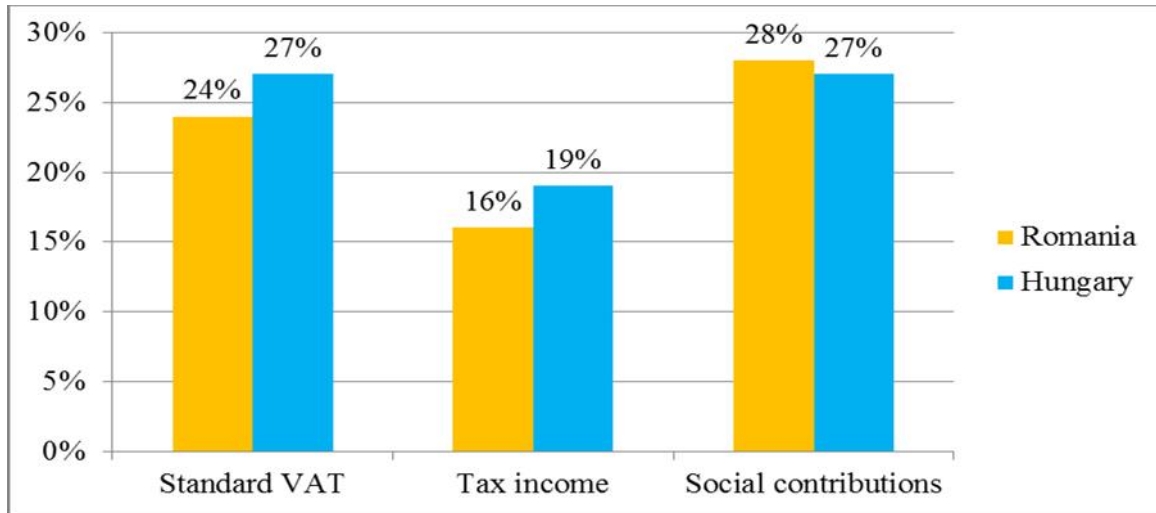

Figure 1

Source: General Directions of macroeconomic analysis and financial policies

Because VAT is an important source of revenue for national budgets, the European Commission is working on a VAT system based on taxation at destination for all goods and services in the EU country that are taxpayer. This system involves including the use of common tax returns in VAT, so the taxpayer to fulfill all tax obligations in a single country. In the European Union, Hungary ranks last in terms of the VAT rate to 27%, respectively, compared with Luxembourg that applies the lowest rate (17%). Currently Romania has the 3rd highest standard rate of VAT at European level, but after the 19% reduction, it will stay in 3rd place at the lowest standard VAT rate after Luxembourg and Malta.

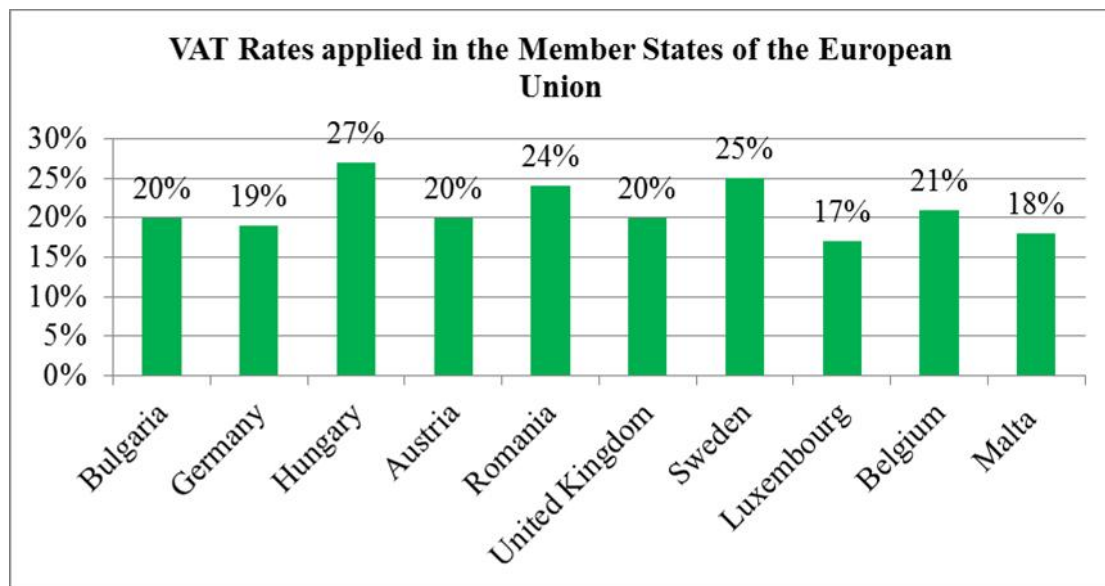

Figure 2

Source: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf - VAT Rates Applied in the Member States of the European Union

The current share of VAT rates generally reflect, actual VAT rates prevailing in the Member States when harmonizing VAT from 1993 until now. The Commission's initial proposals target was a standard rate between 14% and 20% to a more moderate rate between 5% and 9%. In addition, it was envisioned and a normal minimum rate of 15% that needed to be checked every two years. Because it was not found substantial changes in cross-border models acquisitions and no noticeable distortion of the market, the Commission proposed a new maximum rate of 25%. Since 2005, the Council extended the application of this rate by 15 until 2010, extending this period once by Directive 2010 / 88 / EU by the end of 2015. "However, these reduced rates of VAT were often the source of controversy between Member States since their application is determined by the different preferences (however Directive 2009/47/CE concerning reduced VAT rates for services provided locally labor intensive was adopted). Another reason for controversy was applying a zero rate of VAT on certain goods and services. However, the zero rate in force since 1975 have been further used in some conditions"¹.

Conclusion

In 1993, VAT father, Maurice Lauré says that "taxation is currently a science"², the same theory can be maintained now that the harmonization of tax systems in the EU is an ongoing process in which we can issue various hypotheses that stimulate competitiveness by eliminating harmful tax burden. Thus, through the FISCALIS 2020³, European Commission supports the EU member states to administer their tax systems by providing exchange of best practices, especially in relation to VAT but also cooperation in other areas. Therefore, we consider it necessary to maintain the stability of a tax system consistent, to be understood by every taxpayer and also the simplification of taxes, which contribute directly to the national budget, representing the main source of budget expenditure of each member states. In this regard, public consultation is the most important aspect to consider when a country has legislation change, including what both public servants and taxpayers think. Sharing experience for a period of time (6-12 months) between the EU Member States is also a real source of information that can contribute to enhancement of the tax system in each country. To avoid distortion of competition within the European Union, Member States should accept the rules and minimum rates of taxes, for example in the case of VAT. Also, for the corporate tax and income must be respected non-discrimination and free movement within a single market. Also, by removing tax barriers should be a standard taxation of goods and services that can be marketed freely across the EU. Fair corporate taxation is another matter to be considered, therefore not to erroneously attract companies to the detriment of other EU countries, or affect the tax base of the latter. The use of stop shops in each public administration in each Member State to provide tax information to taxpayers, including non-residents, facilitate all cross-border transactions, eliminating tax barriers and enforcing compliance with tax laws.

REFERENCES

- 1 Saguna D.D., Fiscal and financial law, Eminescu Publishing House, 2000, p. 619
- 2 Nicolaescu E., Compared taxation, Pro Universitaria Publishing House, 2012, p. 54
- 3 http://europa.eu/pol/tax/index_ro.htm - To understand EU policies - Taxation, p. 3
- 4 http://europa.eu/pol/tax/index_ro.htm - to understand EU policies - Taxation, Equity, p. 3
- 5 Law no. 91 of 26 October 1994 on the Ratification of the Convention between Romania and Hungary for the avoidance of double taxation and prevention of tax evasion regarding to taxes on income and on capita
- 6 Convention 90/436/CEE on the elimination of double taxation in connection with the adjustment of profits of associated enterprises
- 7 Brezeanu P., Taxation. Concepts, theories, policies and practical approaches, Publisher Wolters Kluwer, 2009, p. 468
- 8 Law 571/2003 on the Fiscal Code, article 118 (1) and (2)
- 9 Bajan D., Tax breaks, Economic Tribune Publishing House, 2001, p. 16
- 10 Moldovan I., Public Finance and Local, Publishing Continent, 2002, p. 28
- 11 Schneider B., Scandal and shame, the Club of Rome, global issues of humanity, Technical Publishing House, 1997, p. 21
- 12 http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/ro/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.11.4.html - Indirect taxes - type taxes / 09.02.2015
- 13 Lauré M., Science fiscale, Paris P.U.F., 1993, p. 1
- 14 http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/tax_cooperation/fiscalis_programme/fiscalis_2020/index_en.htm
http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf - VAT Rates Applied in the Member States of the European Union
discutii.mfinante.ro/static/.../sisteme_imp_UE_directe_indir_contributii.pdf: Taxation systems in the European Union.

¹ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/ro/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.11.4.html - Indirect taxes - type taxes / 09.02.2015

² Lauré M., Science fiscale, Paris P.U.F., 1993, pag. 1

³ http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/tax_cooperation/fiscalis_programme/fiscalis_2020/index_en.htm

SHORTCOMINGS OF THE FINANCIAL STABILITY FRAMEWORK IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Dorina Clichici, PhD,
National Institute for Economic Research

Financial stability policies are a missing ingredient from the current policy framework, and there is a too huge gap between banking supervision and the goal of financial stability assuring. The aim of this article is to identify the deficiencies of the current institutional framework for financial stability within the banking system of the Republic of Moldova. The situation in the country on the institutional framework for financial stability is evaluated based on the review of existing official documents and laws regarding the institutional framework of the banking system, review of IMF assessments, review of Kroll Inc. Report, analysis of statistical data related to the banking system and macroeconomic situation, as well as qualitative judgments. The article have highlighted an intense need for strengthening financial stability framework in the country through three main actions: redefining the central bank's role, strengthening the crisis management and strengthening the deposit insurance system.

Keywords: central bank, financial stability, institutional framework, banking system

JEL classification: G28, G21

1. **Introduction.** The process of ensuring financial stability involves public institutions that share responsibilities. The responsibility for financial stability is widely considered as an essential characteristic of central banking. Historically a dominant concern for central bankers has been not just price stability, but also *financial stability*. According to Subbarao [1, p. 27] explicit inclusion in laws of the responsibility for financial stability would be redundant, because financial stability is a necessary condition for achieving the conventional central bank objectives relating to inflation, output, and employment. On the other hand, there is a growing view that unless financial stability is explicitly included in the mandate of central banks, it is likely to not be taken into consideration.

The institutional structure of maintaining financial stability has been changed in the last decade in several countries (Norway (1986), Canada (1987), Denmark (1988), Sweden (1991), Hungary (2000), Australia (1998), UK (1998), Japan (1999), Korea (1998), Iceland (1999), Austria (2002), Germany (2002)). The financial supervision has been consolidated in a separate agency and there is a clear institutional difference between prudential supervision and maintaining financial stability. Within these countries the CB focuses primarily on the systemic risk issues of financial markets and systems, and supervisory authorities supervise the legal aspects of operations and the individual institutions' risks.

In the survey provided by the Bank for International Settlements [2, p. 33], 90% of central banks considered that they had full or shared responsibility for financial stability policy and oversight of the financial system. But the legal basis for this responsibility is less clear. The responsibility for financial stability is usually inferred from the existence of functions that relate to it: bank regulation and bank supervision, deposit insurance, the provision of safety nets through emergency liquidity assistance, provision of honest broker services, and involvement in the payment system in general. Nevertheless, the CBs indicate in the Oosterloo and Haan's questionnaire [3, p. 5] that there is a difference between prudential supervision and overseeing financial stability. The most important difference mentioned between both concepts is that prudential supervision is aimed at the proper management of individual financial institutions (*micro-prudential approach*), while maintaining or overseeing financial stability is primarily concerned with systemic risks, i.e. threats to the financial system as a whole or threats to individual institutions that may be contagious to other parts of the financial system (*macro-prudential approach*).

Oosterloo and Haan have distinguished five different *elements* that make up a framework for the financial stability function:

1. the *objective* of maintaining financial stability,
2. the *assessment* of risk to financial stability,
3. the *instruments* that can be used in case of a misalignment between the assessment and the objective,
4. the *decision-making process*, and
5. the *accountability* of the institution that is responsible for maintaining financial stability.

In the Republic of Moldova the legislation does not stipulate the objective and the accountability for safeguarding financial stability of the banking sector by the National Bank of Moldova (NBM). Only one official document mentions that NBM contributes to the maintaining of the stability of the banking system and the supervised financial institution through available legal powers - the Memorandum of Understanding on Maintenance of Financial Stability (Memorandum). According to the Memorandum the *National Committee for Financial Stability (NCFS)* is established with the overall duty and responsibility of managing and dealing with systemic financial crisis and it will be active until further notice of the Government. However, the NCFS has failed in assuming its main responsibility. The problems that have occurred in 2014 within three financial institutions in the Republic of Moldova have had a significant adverse impact on the real economy and have generated a systemic financial crisis.

2. The current situation regarding the institutional framework of the Moldovan banking system

In the Republic of Moldova for banking supervision is responsible the National Bank of Moldova (NBM). However, the tasks related to financial stability are carried out by the NBM through prudential supervision, through the transmission of monetary and foreign exchange policy measures and through the supervision of the payment system's

functioning.

In 2010 according to the Government's Decree No.449 was established the National Committee for Financial Stability (NCFS) with the aim to ensure an adequate coordination among the public authorities for taking prompt actions in case of extraordinary financial shocks. The NCFS has the overall duty and responsibility of managing and dealing with systemic financial crisis. On August 5, 2015, National Committee for Financial Stability has decided to liquidate three local banks (Banca de Economii S.A., B.C. "BANCA SOCIAL " S.A. and B.C. "UNIBANK" S.A.). Banca de Economii S.A. (BEM) is the bank with the largest network, it was a systemic bank with a state ownership of 56,13%. It was the bank of public sector enterprises and it provided all social payments (pensions, allowances etc.). B.C."BANCA SOCIAL " S.A. (BS) also provided banking services to a part of public sector enterprises. B.C. "UNIBANK" S.A. was a small bank affiliated to those two banks. All three affiliated banks comprised 28 percent of banking system assets, equivalent to about 20 percent of GDP. The main problems recorded at these banks were related to deficient corporate governance and deficient credit portfolio management. A significant law infringement took place in the second quarter of the year 2014. According to data provided by NBM, BEM exceeded the limits regarding the exposure to affiliated persons¹, reaching at the end of June a significant share of 34.93%. During the next three months, this value was almost doubled, reaching the amount of 66.22% by the end of the third quarter of 2014. According to Kroll Inc. Report from April 2, 2015, a significant amount of money (750 million US dollars) was provided fraudulent to 5 local companies by these banks with the implication of several off-shore companies in November 2014.

The recent decision regarding the liquidation of three insolvent Moldovan banks is a consequence of several deficiencies in the present institutional framework for financial stability. This decision taken by the National Committee for Financial Stability in August 2015 has revealed a systemic crisis situation in the Moldovan banking system. Once one of the biggest Moldovan commercial banks, with an important role in the banking sector, with the largest network, is declared to be insolvent by the authorities, there should be identified the causes and the preconditions of this event. This is the main argument for rethinking the institutional framework for financial stability in the Republic of Moldova and finding solutions for eliminating the existing deficiencies.

The institutional structure of maintaining financial stability in the Republic of Moldova has the following *structure*:

1. The *National Bank of Moldova* (NBM) is responsible for banking supervision. However, the tasks related to financial stability are carried out by the NBM through prudential supervision, through the transmission of monetary and foreign exchange policy measures and through the supervision of the payment system's functioning.
2. The *National Committee for Financial Stability* (NCFS) has the aim to ensure an adequate coordination among the public authorities for taking prompt actions in case of extraordinary financial shocks. Following the creation of the NCFS, the duties of committee members² have been established based on the Memorandum from February 28, 2011. The parties have signed the Memorandum regarding the maintenance of financial stability, which determines the measures to fight the causes of systemic financial crisis, to establish the effective procedures of authorities' interaction and to realize a coordinative approach to bring full confidence in financial institutions.
3. The *Deposit Guarantee Fund in Banking System* (DGFBS), a legal person of public law, which compensates the payment of deposits if they become unavailable.

3. Shortcomings of the institutional framework for financial stability in the Republic of Moldova

Shortcomings regarding the activity of the National Bank of Moldova

The basic element that make up a framework for financial stability function stated by Oosterloo and Haan - the objective of maintaining financial stability - is not explicitly formulated in laws in the case of Republic of Moldova. According to the Law on the National Bank of Moldova [3], **art. 4.** the primary objective of the NBM is to ensure and maintain the price stability. The same article stipulates that without prejudice to the primary objective, the National Bank shall promote and maintain a financial system based on market principles and shall support the general economic policy of the state. The legislation does not stipulate the task of safeguarding financial stability of the banking sector by NBM. Only the Memorandum of Understanding on Maintenance of Financial Stability (Memorandum) mentions that NBM *contributes* to the maintaining of the stability of the banking system and the supervised financial institution through available legal powers³.

The main preventative instruments for safeguarding financial stability are considered to be the assessments of risk to financial stability (macro-prudential measures) and the regulatory framework and the enforcement of banking supervisory measures (micro-prudential measures). There are serious reasons for elaborating and publishing the assessment of financial stability [4, p. 18]:

1. they contribute to the overall stability of the financial system;
2. they strengthen cooperation on financial stability issues between the various relevant authorities;
3. they increase the transparency (and accountability) of the financial stability function.

According to the Center for Financial Stability [5] many countries (24 advanced and 36 emerging economies) provide such assessments through Financial Stability Reports or Financial Stability Review published annually or semi-

¹ According to the NBM regulation total bank exposure to any affiliated person shall not exceed 10% of the bank's Total Regulatory Capital and the aggregate amount of bank's total exposure shall not exceed 20%.

² Committee members: the the Government of the Republic of Moldova (Government), the National Bank of Moldova (NBM), Commission on Economy, Budget and Finance of the Parliament of the Republic of Moldova, National Commission for Financial Market (NCFM) and Deposit Guarantee Fund in Banking System (DGFBS).

³ This document establishes the duties of *National Committee for Financial Stability* members.

annually. In the Republic of Moldova the regulator does not provide and not publish an assessment of risk to financial stability. NBM does not elaborate a Financial Stability Report which would assess the main risks to financial stability. None macroprudential measures or early warning systems are described or published by the regulator. CBs should pay attention to macroprudential analysis in order to identify systemic indicators and trends that usually provide an early warning of banking fragility.

The only preventative instrument for maintaining financial stability that the NBM uses is the enforcement of banking supervisory measures. **Article 5** (d) of the Law on the National Bank of Moldova stipulates that one the task of the NBM is “to license, supervise and regulate the activity of financial institutions”.

The Memorandum from February 28, 2011, article 9 (a), stipulates that „The NBM contributes to the maintaining of the stability of the banking system and the supervised financial institutions by: setting prudential norms, other provisions and limits regarding the activity of financial institutions, supervising their activity, including the quality of financial services offered to the consumers”.

Despite of these stipulations the events discribed in previous section revealed a *law quality of banking supervision*. There were ignored the following Basel Core Principle for Effective Banking Supervision [6].

Shortcomings regarding the activity of the National Committee for Financial Stability

Crisis management should involve joint cooperation. According to the Government Decision [7], in 2010 was established the NCFS, in order to ensure an adequate coordination among the public authorities and in order to achieve prompt actions in case of extraordinary financial shock. This Decision stipulates that one of the responsibilities of the NCFS is managing extraordinary financial crisis. However, the *NCFS has failed to manage the systemic financial crisis* which occurred in the Republic of Moldova and to ensure an adequate coordination among the public authorities for taking prompt actions. Only one action has been taken by the NCFS during the period of rescuing those three commercial banks: the recommendation to provide emergency loans to banks by the NBM in case of necessity in the amount of 9500 mil. lei (an equivalent of 678 mil. US dollars) and to guarantee those loans by the state [8]. In august 2015 NCFS has taken the decision to liquidate three local banks (Banca de Economii S.A., B.C. ”BANCA SOCIAL ” S.A. and B.C. ”UNIBANK” S.A.).

The last Country Reports carried out by the IMF in 2014 [9], [10] in the Republic of Moldova have revealed the following deficiencies regarding the activity of the NCFS:

- NCFS lacks focus and is not forward looking;
- There is little evidence of contingency planning and testing of processes and powers;
- Coordination between the member agencies is limited;
- There are significant gaps and deficiencies in the statutory powers required for cost-effective bank crisis resolution.

Shortcomings regarding the activity of the Deposit Guarantee Fund in Banking System

The Deposit Guarantee Fund in Banking System¹ could contribute to public confidence in the system and thus limit contagion from banks in distress. However this key element of the framework for systemic protection is weak. Several aspects of the deposit insurance scheme require strengthening.

First, there is no clear mechanism stipulated in the legislation on providing a line-of-credit to the DGFBS from the Ministry of Finance according to international standards [11]. Although the list of funding sources includes the possibility of contracting loans from the Ministry of Finance by the DGFBS. Second, there are no mechanisms on including the NBM as an additional source of back-up funding for the DGFBS. Third, the limit of the guaranteed amount of deposits is insignificant. Currently in accordance with the law [11], if the deposits of an authorized bank become unavailable, the Fund under article 19, guarantees their payment to each depositor, regardless of their size, number and the currency, in an amount of 6000 MDL (equivalent of 285 EUR).

At the end of June 2015, the total amount of financial resources of the DGFBS was 231,8 mil. lei (equivalent of 10,5 mil. EUR). This amount of resources could compensate only a part of guaranteed deposits of the banks under liquidation. These resources are sufficient for compensating the guaranteed amount of deposits of BS and B.C.”UNIBANK” S.A. and compensate only 34,2% of guaranteed deposits of BEM.

In conclusion, the current institutional framework for financial stability of the banking system in the Republic of Moldova has serious *shortcomings*:

- the lack of the *objective* of maintaining financial stability,
- the lack of a *macroprudential surveillance* and of a *periodic assessment of risk* to financial stability,
- the lack of the *accountability* of the NBM that are responsible for banking supervision,
- the lack of a clear *institutional framework for crisis management and resolution*, an appropriate level of systemic protection.

Conclusions. In order to strengthen the current institutional framework for financial stability in the Republic of Moldova the following policy recommendations should be put in place:

1. Redefining the NBM role. Undertaking by NBM the task of safeguarding financial stability of the sector which it oversees. It is necessary to make relevant amendments to the Law on NBM (Article 5), by stipulating that “the licensing, supervision and regulation of financial institutions are provided for promoting the stability of the banking system”. This amendment will increase the accountability of NBM towards this objective.

2. NBM should pay attention to macroprudential surveillance (though elaborating and publishing Financial

¹ It was established in 2004 according to the Law on guaranteeing deposits of individuals in the banking system No. 575-XV of 26.12.2003.

Stability Reports) in order to identify systemic indicators and trends that usually provide an early warning of banking fragility.

3. Raising the accountability of NBM through a transparent framework for the discharge of its duties. Although there are stipulated the basic tasks of the NBM in the Law on NBM (Article 5), there are no statements about the accountability of the NBM. The accountability is the degree to which institutions are responsible for their own actions, decisions and performances and are required to explain and justify them to market participants and to the institutions that delegated authority to them.

4. Developing a comprehensive financial crisis resolution contingency plan, and identify necessary amendments to the legislation, by making from the National Commission for Financial Stability a functional body.

5. Enhancing funding of the DGFBS by developing a target fund methodology; amending legislation to provide a line-of-credit to the DGFBS from the Ministry of Finance; and amending the Law on DGFBS Law and the Law on NBM to include the NBM as an additional source of back-up funding for the DGFBS. Also in order to assure the confidence in the banking system should be increased the limit of the guaranteed amount of deposits through increasing the annual contribution of banks to the DGFBS.

BIBLIOGRAPHY

1. Duvvuri Subbarao, (2010) Redefining Central Banking, *Finance & Development*, Volume 47, Number 2, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2010/06/subbarao.htm>
2. BIS, Roles and objectives of modern central banks, *Issues in the Governance of Central Banks*, May 2009, p. 17, http://www.bis.org/publ/othp04_2.pdf
3. Law on the National Bank of Moldova No.548-XIII of July 21, 1995, Official Gazette of Moldova No.56-57/624 of 12.10.1995
4. Oosterloo, S., Haan, J. (2003) A Survey of Institutional Frameworks for Financial Stability, *Occasional Studies Vol.1/Nr.4, De Nederlandsche Bank*.
5. Center for Financial Stability, Financial Stability Reports, http://www.centerforfinancialstability.org/fsr_reports.php
6. Basel Committee on Banking Supervision, (2012). Core Principles for Effective Banking Supervision, Bank for International Settlements.
7. Decision of the Government of the Republic of Moldova No.449 as of June 2, 2010 on the establishment of the National Committee for Financial Stability.
8. Decision of the Government of the Republic of Moldova No. 938 as of November 13, 2014 on ensuring macroeconomic stability in the context of regional conjuncture.
9. IMF Country Report No. 14/190 (December 2014), <http://www.imf.md/press/cr14346.pdf>
10. IMF Country Report No. 14/346 (July 2014), <http://www.imf.md/press/cr14190.pdf>
11. Law on guaranteeing deposits of individuals in the banking system No. 575-XV of 26.12.2003, Official Gazette of Moldova nr. 30-34 / 169 of 20.02.2004.

ASPECTS CONCERNING TRANSACTION
COSTS AND THEIR IMPACT ON FIRM'S MANAGEMENT

Mihail Nicoleta¹, scientific researcher III
Centre for Financial and Monetary Research “Victor Slăvescu”

Economia este un ansamblu de organizații interconectate prin reguli complexe. Între organizații în interiorul lor se dezvoltă un flux continuu, repetitiv, de tranzacții. Tranzacția combină trei elemente: raritatea resurselor, eficiența și ordinea. Aceasta, respectiv transferul drepturilor de proprietate asupra averii, trebuie considerată și definită ca o operație pur economică ce antrenează după sine anumite costuri. Aceste costuri nu pot fi ignorate întrucât, pe de o parte, ele pot sta la baza explicării formelor alternative de organizare a producției în economia - piață / firmă, - iar, pe de altă parte, mărimea acestor costuri ajunge la sume apreciabile.

Prin mecanismul real al pieței, alocarea resurselor are loc cu ajutorul prețurilor concurențiale, la care se adaugă costurile specifice funcției pieței reprezentate de: costul negocierilor, costurile provocate de riscul nerespectării clauzelor contractuale, de insuficiența sau raritatea informațiilor, de manifestarea oportunistului atât a furnizorilor, cât și a clienților.

În această lucrare vom analiza conceptul de tranzacție și clasificarea acestora, vom defini costurile de tranzacție și determinanții lor și vom evidenția rolul lor în managementul firmei. În acest sens, din punct de vedere metodologic, vom utiliza culegerea de date și informații din literatura de specialitate și din practică, respectiv jurnale, cărți de specialitate relevante în domeniul de referință, legislația, analize și studii, apelarea la un ansamblu de surse informaționale.

Cuvinte cheie: tranzacție, cost tranzacție, firmă, piață, informație, management

The economy is an ensemble of organizations interconnected through complex rules. Between the organizations and their interior develops a continuous, repetitive flow of transactions. The transaction combines three elements: scarcity of the resources, efficiency and order. This one, namely the transfer of property rights on wealth, should be considered and defined as a pure economic process that entails certain costs. These costs can not be ignored because, on one hand, they can contribute to the explanation of alternative forms of organizing production and economy - market / firm - and, on the other hand, the size of these costs reach appreciable amounts.

Through the real mechanism of market, allocation of resources takes place by means of competitive prices, to which are added some specific costs: the cost of negotiations, the costs caused by the risk of noncompliance with contractual clauses, insufficiency or scarcity of information, opportunism manifestation both of providers and customers.

In this paper we will analyze the concept of transaction and their classification, we will define the transaction costs and their determinants and will highlight their role in firm's management. In this respect, in terms of methodology, we shall use the collection of data and information from specialty literature and from practice, namely journals, specialty relevant books, legislation, analyzes and studies, by appealing to an ensemble of information sources.

Key words: transaction, transaction cost, firm, market, information, management

1. Introduction

Integrating the scientific category of "transaction costs" in the theory of economic development must begin from the recognition of the fundamental significance of the idea of "cost", on the one hand, and the idea of "transaction", on the other. The "cost" and "transaction" seem to be essential parts of any human action and therefore, the conceptual support required for any general theory of human action. First, any human action involves a certain cost, namely the cost "of sacrificed opportunities" or "opportunity cost". Secondly, any human action could be considered a "transaction", a "replacement", whether it involves or not a second person in its development.

The fact that every human action involves "costs" on the one hand, and means "transactions", on the other hand, doesn't mean that the human action must necessarily be analyzed through the "transaction costs". In reality, the conceptual combination of "cost" and the idea of "transaction" opens up many other possibilities than that to illustrate some natural attributes of human action paradigm.

2. The transaction. Concept and classification

Between organizations and within them develops a continuous, repetitive transactions flow. The transaction, conceived as elementary unit that underlies the economic edifice construction combines three elements: scarcity of the resources, efficiency and order.(1)

Transactions can be classified by different criteria. After legal and functional criteria, they are classified as:

a) market transactions, which represent, in principle, a transfer of ownership and involves a total of five categories of actors: buyers, sellers, alternate buyers, alternate sellers, arbiter- authority. The transactions highlight a set of rules of trade exchanges between the mentioned actors.

b) Leadership (management) transactions, involving three parts with different statuses: legally superior; legally inferior; control authority. This type of transaction aims at creating wealth (income) and organized use of property and available assets held.

c) distribution transactions, that take place between a superior authority and an individual or a group and aim at

¹ Mihail Nicoleta, e-mail: nikmihaila@yahoo.com, phone: 0722.45.33.80.

task allocation and consecutive benefits from a collective action.

After the fields of application, it can be distinguished categories of transactions relating to:

- a) transfer of ownership of production factors - physical capital, money capital, land, human capital;(2)
- b) use of production factors and how to improve this usage;
- c) transactions on the stages of the production process: pre-production period, consisting in information on demand, negotiations, contracts etc; production period-enforcement of contractual obligations; post-production period-delivery of goods and services to which the contractually agreed, enforcement of contract terms etc

In relation to the organization's relations with the market, can be identified:

- a) Transactions relating to inter-firms relations, namely those within the market;
- b) Transactions relating to relations outside the market.

Transactions are reflected in a formal or informal system of contracts. Traditionally, in the economic literature the transactions are considered only those that relate to inter-firms relationships because only they would be based on contractual relationships. In reality, the company should be regarded in the same time as a package of contracts between owners and managers, between managers, administrators and supervisors and between supervisors and individual workers or their representatives (unions), in which are stipulated the rights and obligations of parties in different areas of activity: coordination, execution of tasks, deliveries and services, making payments etc.(3)

These contracts represent a real transaction system outside the market, which involves costs, as well as the transactions within the market.

3. Transaction costs. Their structure and measurement

In economic literature lacks the consensus on content of this concept and on the most important elements of its components, which partly explains the absence of consistent measurement applied studies about these costs. Diversity of interpretations refers either to the costs of obtaining information or to opportunistic behavior of agents or to completion and honoring contracts.

In analyzing the transaction costs were imposed other new concepts that have developed their theory. Is about the following:

- a) Cost of information, necessary to know the relative market prices. In a company there are also administration costs in relation to transaction costs. Thus, if the management costs allow for achievement of scale economies, it is possible to reduce these costs by increasing the size of the enterprise. This explains the existence of the company, even if transaction costs are zero. (4)

- b) savoir – faire costs, which define the most important features of the company; determine the limits of vertical integration of such company.

- c) Costs of negotiation. If they are invalid, bilateral or market contracts are effective.

- d) influence costs, are designed to explain vertical integration limits of companies. The source of these costs is the inappropriate usage of discretionary authority and the temptation to influence those who are holders of discretionary authority to obtain gains that not take into account the company's earnings. Influence activities are also called lobbying organizations. Persons who engage in such influence activities seek to obtain various advantages: benefits, bonuses, promotions.

- e) strategic asset. There are three dimensions about the nature of transaction: assets specificity, uncertainty and frequency of transactions; it is introduced a fourth dimension called strategic asset, corresponding to savoir-faire achieved by the enterprise, meaning those assets that generate more value for the enterprise. Thus, the company will tend to internalize the activities whose actions are specific.

- f) The temporal dimension. Classical transactional analysis does not consider long-term temporal dimension. Probably, it is more advantageous to internalize certain activities in the short term but it can be unfavorable in the long term, given the developments in technical progress.

Transaction costs represent the costs of ex-ante contracting arrangements, as well as the cost of monitoring and imposing ex – post, as opposed to production costs, which are contract performance costs.(5)

Also, in the definition of transaction costs an important issue is the activity related to the exchange of ownership, which causes transaction costs, namely: (6)

- purchasing price information on distribution, quality of merchandise, labor inputs, potential buyers and sellers and their behavior in different circumstances;
- negotiating needed to find the real position of buyers and sellers about prices and other contractual conditions;
- concluding contracts;
- monitoring counterparties to track compliance with contracts;
- judicial execution of contracts and recover damages when partners do not comply with contractual obligations;
- protection of property rights against those who broke them.

Through the actual mechanism of the market, resource allocation occurs using competitive prices in addition with the costs specific to market operation, represented by the cost of negotiation and costs caused by the risk of contract failure, congestive or scarcity of information, manifestation of opportunism, both of suppliers and customers.(8)

Thus, by market, exchange occurs through expensive transactions. Through the company mechanism (within it), resource allocation is made based on order or hierarchical rules. Through the internalizing exchanges disappear, which removes transaction costs. Therefore competitive market price system generates certain costs specific to its operation, called transaction costs caused by exchange partner search, negotiation process and guarantee contract etc.

Once certain intermediate services or products are not purchased on the market, but are produced in the company,

total transaction costs of it diminish accordingly. In other words, a company in order to become skillful on the competitive market, is looking for different solutions to minimize transaction costs. One of these solutions is expansion of the company through vertical and horizontal integration of different economic activities.

In conclusion, transaction costs are those that are assumed by a firm when appealing the market and in their structure includes the following:(7)

a) "ex-ante" costs, namely costs appearing before contracting, associated with the reduction of negotiation and guarantee an agreement that can be taken of precautions and include:

- searching costs, related to costs incurred by the potential contractor to obtain information about partners; these costs include the costs of comparing offers and opportunity cost;
- negotiating costs related to the quantification of "lost time" or length of contract negotiations, and in some cases the costs of organizing the auction;
- the cost of drafting of valid agreements containing all stipulations regarding quality, delivery, privacy, performance guarantees, penalties paid in the event of non-performance; drafting cost includes not only the cost of "drafting" but also the difficulty of anticipating all changes of the circumstances in which the transaction will take place.

b) "ex-post" costs, namely the costs arising after signing the contract and that correspond to administration, supervision and control costs designed to ensure compliance with contract terms, including:

- controlling activities costs, include the costs concerning tracking the unfolding of the transaction, which requires a continuous information collection and transmission;
- correcting errors costs, are caused by deviations arising from the contract. Correction costs include the costs of renegotiating;
- arbitrating (dispute) costs, refer to extinguishing disputes and conflicts. These costs include the judgment costs.

There are other definitions of transaction costs:

- by the transaction costs is meant operating costs of the exchange system and more specifically in the market economy which will cause the buyer to go to the market to proceed with the procurement of resources and the transfer of property rights.

- transaction costs can be defined as all specific costs related to the management of understanding between two agents on the market. (5)

All these costs determine the circumstances in which the company will choose rather for vertical integration (the transactions within the company) than the transaction operation on the market.

Option for vertical integration involves other costs. Besides the direct costs associated with domestic production of goods and services, the company must take into account the complexity costs associated with this decision:

- supervision and control costs appropriate to the new organizational structure;
- costs related to disputes and conflicts arising from determining transfer pricing between units vertically integrated;
- costs associated with neglecting collateral activities (peripheral operations) by top management;
- cultural conflicts costs due to management style, for firms that were autonomous til their acquisition;
- costs associated with the great diversity of products.

The transaction costs can take the form of direct costs or opportunity costs. These costs are directly related to specificity of assets, environmental uncertainty and behavioral uncertainty.(7)

Table 1. Sources and types of transaction costs

Sources and types	Assets specificity	environmental uncertainty	behavioral uncertainty
Tranzaction costs source	Guarentee (Protection)	adaptation	Performance evaluation
<i>Types of costs</i>	Searching and guaranteeing costs	Communication, negotiation, coordinating costs	Searching, selecting, measuring costs
Direct costs			
Opportunity costs	failure to invest in unproductive assets	Failure to adapt	Failure to identify appropriate partners

Source: Croitoru, G., 2005, *Industrial economy course*

The costs sources determine the option for purchasing the good or service in the market or by administrative integration.

4. Transaction costs and the influence on firm management

In determination and classification of transaction costs must be noted that the takeover by the company of new activities through horizontal and vertical integration means, on the one hand, highlighting the emergence and existence of a new environment in which it develops inter-firms relationships, dominated by uncertainty, monopolistic tendencies and opportunism, and, on the other hand, significant increase of the cost of using the firm, for its organizing and coordinating, given by the complexity of the leading processes, increased bureaucracy, the need for internal communication. (5)

Types of transaction costs encountered in organizing and coordinating production in the two forms - firm and market – vary, depending on both production factors and stages of the production process. Therefore, they can be taken as basic criteria in order to determine and classify as completely as possible two cost categories: functioning of the market and the functioning of the company.

To determine the categories of transaction costs it should be made several analytical distinctions on those two

elements taken as criteria.

- First, it should be taken into consideration the need of production factors division into four categories: a) financial and physical capital, which consists of machinery and equipment for the production of liquid capital; b) human capital, which consists of knowledge and professional qualification; c) information, as its general meaning - statistical, knowledge incorporated etc; d) work intensity, that refers to the application of labor effort reported to the results. The more effort stimulation leads to better outcomes or how the effort is more closely linked to reward, the less expensive it is to monitor employees during their work.

- Secondly, in order to identify analytical categories of transaction costs related to the production process, it is necessary to divide it into three periods: a) pre-production period; b) post-production period; c) production. The first two periods "train" the actual (market) transaction cost, which consists of information costs for purchasing resources and searching for markets and negotiations, for delivery of goods and services, for monitoring and making payments through court orders.

Market activities during pre-production and post-production periods concern the relationship between companies and define their own transaction costs, also named using market costs.

Each method for organizing production involves certain costs. Contracting through market encounters the transaction costs obstacle - reflecting the use of the price system, meaning those costs that the developer assumes with the information, negotiation, preparation, monitoring and implementation of contractual terms, and the organizational costs obstacle - reflecting hierarchical coordination of actions, namely the cost of creating the organizational structure with hierarchical planning, negotiating and monitoring tasks in the organization.

The period of production involves operating costs of the company. This does not include resources used in production, but costs related to the company's internal organization and management. As the company is higher, the higher are the costs in this category.

5. Generating factors of transaction costs

As mentioned before, transaction costs for market use encourages integration (internalization) of activities in firms, especially when these activities in market regime imposes achieving some transaction costs that are too high relative to those of the companies.(3)

Conditions that make to maintain the high transaction costs are primarily those produced by the specific nature of the investments or assets put into function. Other influencing factors are constraints on the availability of labor, information, organization and management costs of the company etc.

The assets specificity (5) refers to the problem that is created when part of the participants in the transaction makes an investment in physical and human capital and this investment can not be recovered if the transaction is interrupted. The investment can not be limited merely to meeting the needs of a single party, as it can not meet demand of scale production. As such, the specific investment unites both two parties - the seller and the buyer - in a bilateral monopoly because the value of such assets can not be recovered if transactional relationship between them does not continue. Such special condition makes that one party (the dominating) to exploit the situation by imposing an additional tax called *cvasi-rent*.(9)

Such attitude of the economic agent (either at the individual or the company level) is called opportunistic behavior.(5) To make this type of investment not to lead to opportunistic behavior, firms seek to conduct such transactions within them, adopting for this purpose appropriate forms of vertical integration.

Constraints on the availability of labor, especially the one related to specialized investments, represent another cause that determines raising transaction costs. Inelastic character of skilled labor, with particular qualification given by scarcity and high monetary costs and time for training determines that the firm that uses this workforce to support a *cvasirenta*, especially when there is a strong union pressure.

Another complex factor influencing in pre-production phase the increase of transaction costs and stimulates the integration of companies is information, classified in statistical information, scientific and cultural information (knowledge) and scientific and technological information. Of these, the most interesting and which raise most difficult problems are those on statistical information and the scientific-technological ones, to which we make some brief references: (10)

a) statistical information. Imperfection of information and consecutive asymmetry in its distribution between economic agents, and disagreements between them in the perception of information are at the origin of the transaction prices. Imperfection of information, along with limited rationality of agents, cause the uncertainty. It is this uncertainty that stimulates integration of firms, this being the main way of decreasing the degree of uncertainty.

b) scientific and technological information. Transmission of information through the market representing knowledge, materialized in technical documentation, inventions, in the skill level of individuals or teams, raise complex issues that need to be taken into account in the design of transactions that generally favors the integration option.

The existence of transaction costs for coordinating the market activities determines companies to internalize these activities. Overcrowding of activities within the firms is not without effects. It is accompanied by increasing the level of the firm's running costs represented by the costs for internal organization and management.

As market activities coordination can not take place without transaction costs, so the coordination of an increasing volume of activities within the firm can not be done without organization and management costs (use of company). Whether they are based on contractual relationships between owners and managers and rest of the personnel, as well as between subunits of the company, or they are based on hierarchical - administrative relationships between economic actors in the company, the organization and management of internalized activities involve a certain amount of costs. (5)

A significant module of these costs is related to the use of capital, especially in cases where large corporations with high degree of integration (joint stock companies), when there are relationships between owners (shareholders) and

management. This type of cost occurs when capital is available to a person, other than the owner, so when there is the ownership unbundling capital for direct control over the use of capital. This separation enables the company manager not to run the company in accordance with the interests of shareholders owners, but according to its interests.

Moreover, the manager can even have an abusive or negligent attitude towards the use of capital, especially when it is in the state ownership or common property. To prevent excessive depreciation of the value of physical capital and ensure a better use, its owners monitor its usage. All these actions and attitudes are translated into relatively high costs of using of the firm, costs that brake or counteract the process of internalization of activities in large corporations and encourage small and medium enterprises where, usually, the owner is also the manager.

Basically, an increase in the size of the company means: a greater number for transactions that must be organized, an expansion of the monitoring, an amplification of the contractual system, an increase in functional and productive subunits that must be horizontally and vertically coordinated. Also, increasing the size of the company requires a significant amount of information for the management process. In front of this complex situation, entrepreneurship fails to place the available production factors where they can produce the greatest value.

As a conclusion to the above analysis it should be revealed the following two trends: on the one hand, the evolution of firm’s organizing and managing costs, which curtails the integration tendency, and on the other hand, the increasing trend of the integrated activities in the company, stimulated by transaction costs. Comparing the evolution of internal organization and management costs with the dynamic of integrated activities in the company, we will be able to determine the function behavior of the firm’s organization and management costs.

So, a company will expand more as: a) the organizational costs are lower and their growth is slower; b) entrepreneur mistakes less and the committed mistakes are fewer; c) the supply price for production factors for big companies increases less.

6. Conclusion

Integration of transaction costs in the economic literature recognizes the existence of two major approaches, that essentially differ, methodologically speaking and in terms of reforms. The two directions that define the transaction costs economy consist in approaching the property rights and neoclassical one on market operation.

Transaction costs have a negative impact on the company, so the manager must find ways to mitigate them. Transaction costs are higher as economic entity becomes larger (through acquisitions, cooperation agreements, alliances). Basically, these costs involve everything that means change at firm’s management level – costs with recently signed contracts, costs with suppliers / customers, material costs, staff etc. These are basically the costs determined by the firm’s relationship with the economic environment in which it operates.

Also, transaction costs are very difficult to measure because of the access to enterprise data, which often are conventional.

A transaction cost research is made in several stages:

- analysis of various methods of supply for a certain good or service, based on the structural and transactional features. If bargaining costs are zero, bilateral or market contracts are effective
- analyzing the cost of contractual arrangements, taking into account the costs for negotiation, control, production, that are elements of the transaction costs
- contractual arrangements impact on production costs
- determine overall costs (transaction costs and production costs)
- consideration of strategic assets, namely assets that generate value added
- analysis of the impact of technical progress on overall costs
- choosing institutional commitment generating the weakest global costs, allowing the company to achieve the highest possible value.

REFERENCES

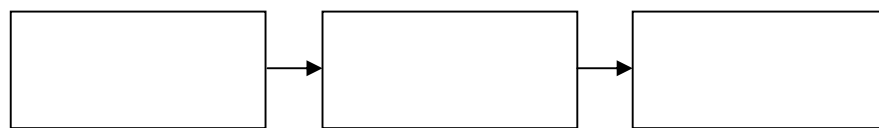
- (1). Stigler, G. “The Economics of Information”, in Readings in Microeconomics, Times Mirror/Mosby College Publishing, 1986, pg. 176.
- (2). Becker, G., Human capital. A theoretical and empirical analysis about education”, All Publishing House, Bucharest, 1997, pg. 65-103
- (3). Coase, R., editors Williamson, O., Winter G, “Nature of firm. Origins, evolution and development”, Sedona Publishing House, Timi oara, 1997, pg. 25-36-37.
- (4). Milgrom, P., Roberts J., „Bargaining Costs, Influence Costs, and the Organization of Economic Activity, Working Paper 8731, 1987, Department of Economics UC Berkeley
- (5). Williamson ,O. E., „The Economics of Organization: The Transaction Cost Approach”, The American Journal of Sociology, 87(3), 1981, pp.548-577
- (6). Klaes, M., “Transaction Costs, History of”, from The New Palgrave Dictionary of Economics, Second Edition, 2008
- (7). Croitoru, G., 2005, Industrial economy course
- (8). Akerlof, G., “The Market for "Lemons": Ouality Uncertainty and the Market Mechanism”, Readings in Microeconomics, Time Mirror/ Mosby College Publishing, 1986, pg. 277.
- (9). Klein, B., Crawford, R, Alchian, A., “Vertical Integration, Appropriable Rents, and the Competitive Contracting Process”, Journal of Law and Economics Vol. 21,1978, pp. 297-326

The given and the basic directions of development of the science of accounting records, the causal link between the object and the accounts. We proposed and substantiated conclusions on the optimization of the national accounting system and enhancement of its role in the development of market competition and the financial economy.

Key words: accounts, their statics and dynamics, financial reporting, General plan of accounts.

[1, 6].

[2, 3 .].

.1.

• 1-5;
 • - 7;
 • - 3;
 • -

119 6 2013 ., 1 2014 .
 ✓ «
 119 6 2013 .» 188 30 2014 .;
 ✓ « 119 6 2013 .» 26 4 2015 .

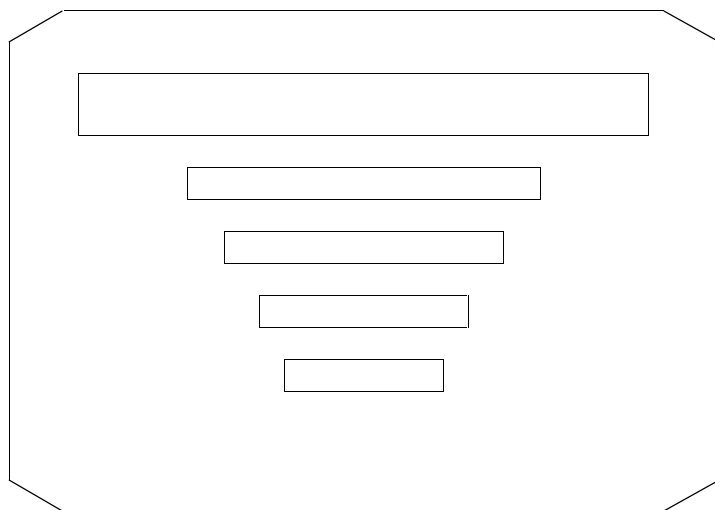
( )
 ( )
 ( )
 ( )
 ( )
 ( )

(.1).

1.

1998 .		2014 .	
I.		I.	
II.		II.	
III.		III.	
IV.			

(. I, III .1, I, II), (2014 .)
 (.2).
 142 (149). 1940 . (221). 124 1959 . 80 1998 2014 (204), 62, 1954 . - 79 - 87
 129 , 281 148 , 309 (310 457).

. 2.

✓ « , : I. , II. , III. »;
✓ « 9 : 1. , 2. , 3. , 4. , 5. , 6. , 7. , 8. , 9. ».
».
9
1) ;
2) ( )
(I. , II. , III.), - (II. , III.),
( ) . ( ) [1]. [5, 6].
835 « »
811 « » 812 « »
2016 . 335 « . 1 »

2.		( )
3.		
31.		
311		
312		
	1	
	2	
	3	
313		
	1	
	2	
314		
	1	
	2	
315		
32.		
321		
322		
323		
33. ( )		
331		
332	( )	
333	( )	
334		
335		
336	( )	
34.		
341		
	1	
	2	
	3	
	4	
342		
	1	
	2	
343		
35.		
351		

5]. «   » [4, .

1. // , 2013, 233-237. – . 85-96.
2. . . . – . : , 2005. – 816 c.
3. . . . : www.buhlabaz.ru.
4. ” . – : , 2014. – 480 c.
5. . . . : . – : , 2015. – 72 c.
6. . . . : , 2015. – 240 c.

**FINANCIAL STABILITY:
SEGMENTS AND INDICATORS**

**Ludmila Staritina, PhD,¹ Associate Professor,
National Bank of Moldova
Diana Sadoveanu, PhD,²
National Bank of Moldova**

This article is a modest contribution to review the work done towards developing quantitative measures of financial stability and their use in financial stability reports. We compared the traditional approaches for assessment of financial stability and the methodologies used by IMF, ECB. We showed their advantages and potential pitfalls and then discussed new approaches developed recently. Namely, we investigated the recent attempts to combine the traditional individual variables into composite indicators, which would account for key developments in the real and financial sectors of economy and the main endeavors to construct a single aggregate measure of the financial stability.

Key words: financial stability, standard variables and indicators, composite indicators

JEL CLASSIFICATION: G10, G20, G28

Introduction

Financial stability has again shifted into the center of attention, especially since the beginning of the recent global financial crisis. To be able to detect potential threats to financial stability and take appropriate macroprudential measures early on, policymakers not only need to monitor and assess financial stability but also to project its likely future development. One of the lessons to be learned from the recent financial and economic crisis is that a very broad range of indicators must be monitored to be able to assess overall financial stability in a reliable manner. This is because globalization, financial innovations and technological progress have accelerated many financial processes and have brought forth many new and more complicated transmission channels. As a consequence, financial stability assessment has become more challenging.

Many central banks through their financial stability reports (FSRs) attempt to assess the risks to financial stability by focusing on a small number of key indicators. Moreover, there are ongoing efforts to develop a single aggregate measure that could indicate the degree of financial fragility or stress. Composite quantitative measures of financial system stability that could signal these conditions are intuitively attractive as they could enable policy makers and financial system participants to: **(a)** better monitor the degree of financial stability of the system, **(b)** anticipate the sources and causes of financial stress to the system and **(c)** communicate more effectively the impact of such conditions.

In this study our intention was to review the work done towards developing quantitative measures of financial stability and their use in financial stability reports. We compared the methodologies used by IMF, ECB, showed their advantages and potential pitfalls and discussed recent attempts to construct a single aggregate measure of financial stability.

The paper was structured as follows: in first section we investigated the traditional indicators used by most authorities to assess financial stability. In section 3 we compared the IMF and ECB methodologies and in section 4 we discussed recent attempts to construct a single aggregate measure of financial stability.

Literature Review.

Within the literature on financial stability analysis we focus on existing measures of banking system stability and its determinants based on theoretical and empirical considerations.

Although evidence on ordinal or continuous stability indicators for the banking system is less comprehensive, some important studies can be noticed. Bordo et al. (2001) develop and examine a discrete financial stress index including time series on business failures, banking conditions, the real interest rate and a quality spread describing the condition of the US financial sector. Puddu (2008) constructs a real continuous indicator for the US banking system by aggregating balance sheet variables of the commercial banking sector and examines the impact of different weighting schemes on the replication ability of financial crisis events. Illing and Liu (2006) develop a financial stress index for the Canadian sector by variance-equal weighting several financial market indicators into one single index. The financial stress index contains indicators from the banking sector, foreign exchange markets, debt markets and equity markets. Its calculation for the US and euro-area financial market can be found in Borio and Drehmann (2009); it correctly signals future risks from 2007 onwards. Hanschel and Monnin (2005) both develop and examine a continuous stress index for the Swiss banking sector by equal-weighting market price, balance sheet, nonpublic and other structural data. For highly industrial countries that did not suffer full-blown banking system crises in the past two decades and rather experienced periods of banking system instability, e.g. Germany, ordinal indicators allowing for more than two categories, or, at best, continuous stability indicators describing the condition of the banking system are needed to support banking system are needed to support banking supervisors in financial stability analysis.

---

¹ Staritina Ludmila, ludmila.staritina@bnm.md

² Sadoveanu Diana, diana.sadoveanu@bnm.md

Table 1 Commonly used indicators for financial stability

Sector	Indicator	Signalling properties
Real Economy	GDP growth	Indicative of the strength of the macroeconomy, GDP is a key measure especially used in conjunction with measures such as credit expansion, fiscal deficit
	Fiscal position of government	Ability of government to find financing, vulnerability of sovereign debtor to unavailability of financing
	Inflation	Rate of increase of various price indices. (High levels of inflation would signal structural weakness in the economy and increased levels of indebtedness, potentially leading to a tightening of monetary conditions. Conversely, low levels of inflation could potentially increase the risk appetite in the financial markets)
Corporate sector	Total debt to equity	Corporations' leverage
	Earnings to interest and principal expenses	Corporations' ability to meet payment obligations relying on internal resources
	Net foreign exchange exposure to equity	Currency mismatch
	Corporate defaults	Insolvencies in the corporate sector
Household sector	Household assets (financial, real estate)	Assets and debt can be used to compute net household assets
	Household debt	
	Household income (labour income, savings income)	Income, consumption and debt service payments can be combined to compute net disposable income
	Household consumption	
External sector	(Real) exchange rates	Over-/undervaluation of a currency. Over-or undervaluation of currency can trigger a crisis (capital outflows, massive inflows or loss of export competitiveness)
	Foreign exchange reserves	Ability of country to resist external shocks
	Current account /capital flows	Trade position of country
	Maturity/currency mismatches	Disparity in the currency /maturity composition of assets and liabilities
Financial sector	Monetary aggregates	Transactions, saving, credit. (Excessive growth can signal inflationary pressures)
	(Real) interest rates	Cost of credit, ability to attract deposits sustainability of debt. (Real interest rates above a threshold likely to exceed the trend rate of economic growth, making debt/GDP ratios explosive; negative real rates may mean banks will struggle to attract deposits)
	Growth in bank credit, Bank leverage ratios, Risk premia (CDS), 3 month LIBOR – OIS spreads	Riskiness of the banking sector. (Very rapid loan growth has often accompanied declining loan standards/greater risk. Excessively high loan losses, leverage ratios and risk premia can foreshadow a banking crisis. Loan losses /GDP can measure cost of a banking crisis for economy)
	Capital adequacy	Bank's capital cushion size to address expected or unexpected losses.
	Liquidity ratio	Ratio of bank's readily available short-term resources that can be used to meet short-term obligations.
	Standalone bank credit ratings	Individual strength of banks, after the effect of government or other guarantees has been taken into account
	Sectoral/regional concentration, systemic focus	Concentration or diversification of bank's lending strategy
Financial markets	Change in Equity Indices	Net worth of, present value of future cash-flows of firms comprising the index
	Corporate bond spreads	Riskiness of debt compared to risk-free instruments
	Market liquidity (Government bonds, liquidity risk component of 3m LIBOR –OIS spreads)	Price attached by the market to the ease with which liquid instruments can be traded
	Volatility	Intensity of price movements on markets; Ease of trade on the market
	House prices	House price bubble, consumption boom fuelled by equity withdrawals, potential losses to financial sector in case of downturn in prices

Source: compiled by the authors.

Policymakers and academic researchers have focused on a number of quantitative measures in order to assess financial stability. The set of Financial Soundness Indicators developed by (IMF (2006)) are examples of such indicators, as are the monitoring variables used in Hawkins and Klau (2000), Nelson and Perli (2005) and Gray et al (2007) which focus on market pressures, external vulnerability and banking system vulnerability.

Table 1 summarizes the measures commonly used in the literature, their frequency, what they measure, as well as their signaling properties. The focus is on six main sectors.

Firstly, the real sector is described by GDP growth, the fiscal position of the government and inflation. GDP growth reflects the ability of the economy to create wealth and its risk of overheating. The fiscal position of the government mirrors its ability to find financing for its expenses above its revenue (and the associated vulnerability of the country to the unavailability of financing). Inflation may indicate structural problems in the economy, and public dissatisfaction with it may in turn lead to political instability.

Secondly, the corporate sector’s riskiness can be assessed by its leverage and expense ratios, its net foreign exchange exposure to equity and the number of applications for protection against creditors.

Thirdly, the household sector’s health can be gauged through its net assets (assets minus liabilities) and net disposable income (earnings minus consumption minus debt service and principal payments). Net assets and net disposable earnings can measure household’s ability to weather (unexpected) downturns.

Fourthly, the conditions in the external sector are reflected by real exchange rates, foreign exchange reserves, the current account, capital flows and maturity/currency mismatches. These variables can be reflective of sudden changes in the direction of capital inflows, of loss of export competitiveness, and of the sustainability of the foreign financing of domestic debt.

The financial sector is characterized by monetary aggregates, real interest rate, risk measures for the banking sector, banks’ capital and liquidity ratios, the quality of their loan book, standalone credit ratings and the concentration/systemic focus of their lending activities. All these proxies can be reflective of problems in the banking or financial sector and, if a crisis occurs, they can gauge the cost of such a crisis to the real economy.

Lastly, variables relevant to describe conditions on financial markets are equity indices, corporate spreads, liquidity premia and volatility. High levels of risk spreads can indicate a loss of investors’ risk appetite and possibly financing problems for the rest of the economy. Liquidity disruptions may be a materialization of the market’s ability to efficiently allocate surplus funds to investment opportunities within the economy.

Typically financial stability analysis would use several sectoral variables either individually or in combinations. The use of such measures including the financial soundness indicators as key indicators of financial stability depends on the benchmarks and thresholds which would characterize their behavior in normal times and during periods of stress. In the absence of benchmarks, the analysis of these measures would depend on identifying changes in trend, major disturbances and other outliers (Worrell (2004)).

IMF financial soundness indicators and ECB macroprudential indicators

The objective of the set of financial stability indicators is to provide users with a rough idea of the soundness of the financial sector as a whole. It would be ideal, of course, if these indicators were comparable at the international level. To achieve this objective, the IMF in cooperation with national authorities in 1999 (concurrently with the launching of the FSAP project (The Financial Sector Assessment Program)) launched an initiative focused on formulating a definition and single methodology for the compilation of Financial Soundness Indicators (FSIs). This initiative resulted in the creation of a Compilation Guide on Financial Soundness Indicators, which was discussed in detail in 2002 and 2003 and the final version of which was published in March 2006 (IMF 2006).

The total of 39 FSIs are divided into groups (see Table 2). The first group consists of the main indicators (the core set) relating to the banking sector (12 indicators). The remaining 27 recommended indicators belong to the second group (the encouraged set), which includes some other banking sector indicators, but also indicators from non-bank financial institutions, non-financial corporations, households, financial markets and property markets. The inclusion of non-banking sector indicators in the FSIs reflects interconnection of the financial and real sectors, as, for example, unfavourable developments in the corporate sector pass through to the loan portfolio of banks and may thus have a negative effect on financial stability.

Table 2 Financial soundness indicators according to the IMF recommendations

Classification	Indicator
Core set	
Deposit Takers (DTs)	
Capital adequacy	Regulatory capital to risk-weighted assets
	Regulatory Tier 1 capital to risk-weighted assets
	Nonperforming loans net of provisions to capital
Asset quality	Nonperforming loans to total gross loans
	Sectoral distribution of loans to total loans
Earnings and profitability	Return on assets
	Return on equity
	Interest margin to gross income
Liquidity	Liquid assets to total assets
	Liquid assets to short-term liabilities
Exposure to FX risk	Net open position in foreign exchange to capital
Encouraged set	
Deposit Takers (DTS)	Capital to assets

	Large exposures
	(i) total number of large exposures
	(ii) total exposure of 5 largest DTs to 5 largest resident entities to capital
	(iii) total exposures of DTs to affil. entities & connected parties to capital
	Geographical distribution of loans to total loans
	Gross liability position in financial derivatives to capital
	Gross asset position in financial derivatives to capital
	Trading income to total income
	Personnel expenses to noninterest expenses
	Spread between reference lending and deposit rates (in basis points)
	Spread between highest and lowest interbank rate (in basis points)
	Customer deposits to total (non-interbank) loans
	Foreign currency-denominated loans to total loans
	Foreign currency-denominated liabilities to total liabilities
	Net open position in equities to capital
Other Financial Corporations (OFCs)	OFCs assets to total financial system assets
	OFCs assets to Gross Domestic Product (GDP)
Nonfinancial Corporation (NFCs)	Total debt to equity
	Return on equity
	Earnings to interest and principal expenses
	Net foreign exchange exposure to equity
	Number of applications for protection from creditors
Households (HHs)	Household debt to GDP
	Household debt service and principal payments to income
Market Liquidity	Average bid-ask spread in the securities market (percentage of mid – point price)
	Average dally turnover ratio in the securities market
Real Estate Markets	Residential and commercial real estate prices (annual percentage increase)
	Residential real estate loans to total loans
	Commercial real estate loans to total loans

Note: See Compilation Guide for Financial Soundness Indicators (IMF 2006) for a detailed definition of indicators.

The core FSIs relate to five basic areas relevant from the point of view of banking business and are compatible with the so-called CAMELS methodology for the assessment of the soundness of individual financial institutions (Capital adequacy, Asset quality, Management soundness, Earnings, Liquidity, Sensitivity to market risk). The capital adequacy indicators measure the banking sector's ability to absorb sudden losses and are thus closest to the "resilience to shocks" concept, whereas the asset quality indicators are directly associated with potential risks to banks' solvency. The profitability indicators measure the ability to absorb losses without any impact on capital, while the liquidity indicators measure banks' resilience to cash flow shocks. Foreign currency exposure is an indicator measuring a bank's risk exposure with regard to movements in asset prices on financial markets. The management quality indicators were ultimately not included in the FSIs owing to difficulties connected with quantifying indicators that are qualitative in nature (Sundararajan et al. 2002).

The main goal of the FSIs is international comparability, which should be guaranteed by the fact that all countries publishing FSIs will use the same methodology. International comparability is, however, still limited by some differences at national level, particularly in accounting standards but also in the data collection formats needed for calculating the FSIs.

In parallel with the work on the FSIs, the European System of Central Banks (ESCB) in 1999 launched a project to prepare an EU Banking Sector Stability Report (ECB 2006a). To this end, the European Central Bank (ECB) in cooperation with national central banks and banking supervisors started working on a methodology for and collection of so-called macro-prudential indicators (MPIs) for monitoring the financial soundness of the banking sector. The motive, i.e. to identify risky developments in the financial sector, and especially the banking sector, is similar as in the case of the IMF Financial Soundness Indicators. There are, however, two major differences. First, the set of MPIs contains far more indicators. It is clear from the overview of the areas categories monitored that the MPIs try to identify and measure quite a large number of factors affecting the financial soundness of the European banking sector (see Table 2).

Table 3 Categories of macro-prudential indicators monitored by the ECB

Categories of indicators	Areas and number of indicators
1. Internal Factors	
1. Profitability, balance sheet quality and capital adequacy	38 indicators (income and cost developments and composition, efficiency, profitability, income and costs as percent of total assets)
	18 indicators (balance sheet – coverage as share per the banking sector, asset and liability composition; off-balance sheet items)
	18 indicators (capital adequacy, asset quality, provisions)
2. Demand and supply (competitive) conditions	7 indicators (interest receivable and interest payable, average margin and overall margin)
3. Risk concentrations	25 indicators (credit growth and sectoral concentration, aggregate lending, aggregate new lending, lending to non-MFI private sectors, industry exposures)
	18 indicators (composition of other assets – aggregate fixed income securities holdings, aggregate equity holdings, aggregate balance sheet, currency and maturity structure of domestic lending, global credit exposures)
	14 indicators (liquidity risk, exposures of EU-15 to new EU member countries, exposures towards emerging and developing countries, market risk exposures)
4. Market assessment of risks	8 indicators (all bank share price index, yield spread, bank rating, distance to default of major EU banks)
2. External factors	
5. Financial fragility	15 indicators (total debt corporate sector, household total debt, household saving ratio, median expected default frequencies for key industries)
6. Asset price developments	5 indicators (stock indices, real estate prices)
7. Cyclical and monetary conditions	10 indicators (rate of growth of GDP and its components, developments in unemployment, interest rates, consumer price index)
3. Contagion factors	
8. Interbank markets	3 indicators (interbank liabilities, share of assets of 3 and 5 banks with the largest interbank exposure)

Note: For more information about the indicators see Morttinen et al. (2005).

Second, within the ESCB most bank-related MPIs are compiled and published on a consolidated basis, i.e. the indicators for banks in one country also include their branches and subsidiaries in other EU countries, as well as other financial institutions controlled by them. This concept allows aggregate data to be constructed for the EU as a whole and thus provides a view of the banking system in the European context. However, it leads to some loss of the link between economic developments based on the territorial principle and the evolution of the MPIs published for the “purely domestic” banking sector in countries where foreign banks from the EU are heavily represented (e.g. new Member States).

A comparison of the structure of the IMF and ECB indicators reveals that they overlap. Nonetheless, they display some methodological differences (e.g. as regards consolidation) and overlap only partially or differ in terms of the coverage of the data monitored. Although the MPI set includes far more indicators than the FSI set, Morttinen et al. (2005, pp.54-57) demonstrate that some FSIs (particularly in the set of encouraged indicators) have no equivalent MPIs within the ESCB. When monitoring financial stability, it is therefore appropriate to combine the two sets of relevant indicators.

The method of assessing the financial or banking stability indicators is a separate question. Although for some indicators there exist certain “optimal” values, which are even anchored in national regulations (e.g. a threshold of 8% for capital adequacy, a value close to zero for net open positions in foreign exchange), many other indicators have no such absolute “benchmarks”. The assessment should thus focus on the evolution of indicators over time and on comparisons with other countries.

The FSIs may, however, be used in stress testing. A big advantage of stress tests is that they provide a link between individual FSIs and, unlike the indicators, which are relatively static in nature, also allow us to take into account the potential losses that the financial sector would suffer in the event of a shock (Craig and Sundarajan 2003). The results of regular stress testing, especially of the banking sector, may thus also serve as an additional financial soundness indicator. Another area where stress testing offer substantial value added compared to the monitoring of simple indicators is the analysis of the systemic risk associated with interbank contagion.

New approaches to assess the systemic risk and their use in financial stability reports

During recent financial crisis, besides the traditional financial stability indicators, were developed new approaches to assess the financial stability, focused on the assessment of the overall stability of the financial system.

Several new techniques are employed to assess financial stability, and each has its advantages, disadvantages and limitations. Among the commonly used quantitative methods for financial stability assessment are • early warning systems, • macro-stress testing, and • aggregate financial stability indices. Early warning systems are constructed from potential

leading indicators to predict the probability of a financial crisis. They use a discrete representation of the dependent variable and the signaling approach to evaluate indicators by minimizing either their noise-to-signal ratio (Kaminski, 1999) or some type of loss function (Bussière and Fratzscher, 2008; Alessi and Detken, 2009). Even though early warning systems may differ substantially as regards the definition of the dependent variable, the projection horizon, choice of regressors and, of course, their econometric approach, in general they aim to predict the outbreak of potential financial crises. However, early warning systems should only be used as a starting point, or a complementary instrument, while more detailed financial stability analyses should follow to carefully assess all the risks the financial system is exposed to and to obtain some information on the respective economy's risk absorption capacity. Stress testing offers a more precise analysis, which can estimate financial system resistance to adverse macroeconomic scenarios. Stress tests can detect the source of risks and vulnerabilities of the investigated banking sector or, more broadly, the financial sector (see e.g. Cihák, 2007; Schmieder et al., 2011; Buncic and Melecký, 2012; Jakubík and Sutton, 2012). Apart from early warning systems and stress testing, aggregate financial stability indices represent another quantitative method for measuring the stability of a financial system. Countryspecific financial stability indexes have been constructed e.g. by Sales, Areosa and Areosa (2012) for Brazil, by Brave and Butters (2011) for the United States or by Illing and Liu (2003) for Canada.

We consider that determination of an aggregate index may bring substantial advantages for assessment of the overall financial stability, but its determination may present some challenges.

A financial system consists of a number of key sectors, and interactions between these sectors. The situation is further complicated by the non-linearities that can affect the propagation of shocks and their transmission from one sector to another (White (2004)), ECB (2005)). For instance, there are links between monetary and financial stability, as monetary conditions will be affected by asset prices and vice versa. For all intents and purposes, it is not enough to focus on deviations from benchmarks in individual sectors for an overall assessment of financial stability. Whilst individual variables and indicators are useful in analysing the functioning of the financial systems, various studies have attempted to develop composite indicators which would better signal or predict the onset of financial distress. Beginning with the studies on early warning indicators attempts are ongoing to develop leading indicators which would signal conditions of stress. When multiple indicators are available, it would be necessary to combine them in ways that would best capture the interactions between relevant individual indicators. Composite indicators are such combinations of the individual variables (eg bank credit related to GDP) which can be assigned benchmark or threshold values for the purposes of monitoring key sectors of the economy and serving as leading indicators of crises.

A number of studies applied the early warning indicator methods initially developed in the literature for currency and balance of payments crises to banking crises. Earlier work includes, among others, Calvo et al (1993), Eichengreen et al (1996), Turner and Goldstein (1996), Frankel and Rose (1996). Demirguc-Kunt and Detragiache (1997) use a multivariate Logit approach to identify determinants of banking crises in a large panel of developing and industrialized countries: slow GDP growth and high inflation, vulnerability to sudden capital outflows, low liquidity in the banking sector, a high share of credit to the private sector, past credit growth, explicit deposit insurance and weak institutions.

Goodhart et al (2006) state that financial crisis monitoring can effectively be done with an indicator of banking sector profitability as well as the probability of default. Gerdrup (2003) uses banking indicators (number of banks, balance sheet indicators) and market indicators (asset prices) as determinants of the Norwegian crisis, controlling for non-financial sector indebtedness and macroeconomic factors. It has also been recognized in the literature (Nelson and Perli (2005), ECB (2005), Van den End (2006)) that in addition to balance-sheet based information, there is need for market information, not least because of the interactions between bank- and non- bank financial intermediation. A number of desirable properties of a good composite indicator can be noted. It must be internationally comparable, if the analysis is conducted on several countries. Gersl and Hermanek (2006) underline that differences in national accounting standards do not allow full cross-country comparison for some of the core set of the IMF's Financial Soundness Indicators. Furthermore, as pointed out in Cihak (2007), a good indicator must be easy to calculate, as well as to interpret; the assumptions that support it have to be robust, its theoretical underpinnings clear.

The procedures to construct an aggregate index for financial stability usually consist of identifying the set of variables and conditions that could underpin threats to financial stability. In general, potential individual indicators are selected based on the following criteria: (i) relevance and significance and (ii) practical considerations. As for the former, the potential indicators should be closely related to crises or crisis symptoms and hence the selection generally involves observing empirical regularities in historical episodes of crises and identifying symptoms of those crises. Practical considerations are related to issues such as the availability of data and the frequency of observation.

Cheang and Choy (2011) shows some components of macro prudential analysis for assessing financial system stability that include macroeconomic data (prices, exchange rate etc), market-based data (stock prices, credit rating etc), financial system data, structural information (i.e., relative size and ownership of corporation) and qualitative information (i.e., compliance with standards). Earlier studies on financial system distress are based on early warning indicator methods for currency and balance of payment crises to banking crises. DemirgucKunt and Detragiache (1997) use a multivariate Logit model approach to identify determinants of banking crises such as slow GDP growth and high inflation, sudden capital outflow, low liquidity in the banking sector, a high share of credit to private sector, past credit growth etc. Kaminsky and Reinhardt (1999) identify early warning indicators of twin (banking and balance of payments) crises, such as credit growth and equity prices. Goodheart et al (2006) state financial crisis monitoring can be effectively done with an indicator of banking sector profitability as well as probability of default. Cardarelli,

Table 4 Data including composite indicators in selected FSRs

Sector/Indicators	AT	AU	BR	CA	CH	CZ	ES	GB	HK	HU	ID	SE	TR	ECB	IMF
Composite index								++ ²			+ ³				+ ⁴
Banking index					+ ⁵	+			+				+		+ ⁶
Financial conditions index						+ ⁷		+ ⁸		+				++ ⁹	+ ¹⁰
Monetary conditions index									+						
Real sector															
GDP	+		+	+, St	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+
Fiscal deficit			+			+				+	+	+	+	+	
Inflation	+			+, St		+		++	+	+	+	++	+	+	
Household finance	++	++		+		++	++	++	+	++	+	++	++	+	+
Corporate finance	++	++		+	+	+		++	+	++	+	++	++ ¹¹	+	++
Policy rate ¹²	+	+		+, St				+	+	+			+		+
Monetary aggregates						+		+	+		+	+	+		++
External sector															
FX rates	Vo		Vo, St	+	Vo	Vo	+	++	Vo	+, Vo	Vo		Vo	Vo, Vi	Vo
FX exposures			++, Vo				+		+	+	+		+		++
BOP	+					+		+	+	+	+		+	+	++
Capital flows	+		+	+				+	+	+	++		+	+	++
Reserves			+					+	+		++		+	+	++
Financial sector¹³															
Profitability	+	++	+	+	+	+	++	+	+	+	+	+	+	+ ¹⁴	+ ¹⁵
Capital ratios	+, St	+	+	+	+	+	++	+	+	+	+	++	+	+	+
Credit (Loans)	+	++	+		+	+	+	+	+	++	+	++	++		+
Liabilities (deposits)	+	++	+		+	+	+	+	+	++	+	+	+		+
Liquidity	+, St	+						+	+	+, St	++	++	++	+, St	+
Credit Risk	+	++	+, St	+	++		+, Vo	+, St	+, St	+, St	+	+, St	+, St	+, St	++
Market Risk	+	++	+, St		VaR					+	+, St		+, St		++
Interest rate risk	+		+, St		+ ¹⁶ , St				+	+	+, St	St			++
Asset quality ¹⁷	++	+	++	+	+	+ ¹⁸	++	++	+	++	+	+	+	+	
Sectoral/Regional Systemic focus	+	+	++				++	++	+	+	+	+	+	+	+
	+		++		+	+	++	++	+		+	+		+	++
Financial Markets															
Government Bonds	Y		Y	Y, St		Y				Y	Y	Y, Sr	Y, Sr	Sr, Y, Vi	Y, Sr
Corporate bonds	Sr, Vo	Sr, Vo	+	Y, Sr	Sr	Sr, Vo		S, Vo, V		Sr, Vo, Y	Y, Sr, R	Sr, Vo, Vi	Sr	Sr, Vi, Vo, Sr	Sr, Y
Money markets	Vo	Sr, Vo	Vo	Sr	Sr, Vo	Y ¹⁹		S, Vo, Vi	Sr	Sr, Vi, Y	Y, Sr	Sr, Vo	Sr	Vi, Vo	Sr, Sr
Equity prices	Vo	Vo	Vo	Vo	Vo	Vo	Vo, Vi	Vo, Vi	Vo	+, Y	Vo	Vo, Vi	Vo	Vo	Vo, Vi
Real estate prices	Vo	Vo		Vo	Vo	Vo	+	Vo	Vo	+		Vo			Vo

Notes:

R- ratings, St- Stress test based, Sr – riskiness and liquidity spreads, Vo – observed volatility, Vi – implied volatility, VaR – Value at risk, Y – Average yield,

+ - denotes the use of one indicator, ++ - denotes the use of several indicators.

¹ - Euro area indicators as well as global comparison

² – Qualitative assessment based on sources, likelihood and impact of tail risks on six vulnerabilities in the financial system

³ – Single aggregate index of financial stability

⁴ – Global financial stability map summarising risks and prospects of macro-financial environment.

⁵ – Stress index for Swiss banks.

⁶ – Separate composite indices for volatility and trading and market liquidity

⁷ – Separate indexes for creditworthiness and market liquidity.

⁸ – A composite financial market liquidity index

⁹ – Multiple composite measure are used to estimate credit/equity/GDP gaps, financing gaps for non-financial companies and composite inter-bank liquidity indicator.

¹⁰ – Banking stability index.

¹¹ – Including a Real Sector Confidence index.

¹² – CB monetary policy rate.

¹³ – In most cases these indicators refer to Banking Sector only.

¹⁴ – Large complex banking groups.

¹⁵ – Including estimates of losses from write-downs of exposures.

¹⁶ – 10 day VaR figures.

¹⁷ – Typically includes non-performing loans, observed and estimated default rates and loss provisioning.

¹⁸ – NPL and doubtful assets to gross loans.

¹⁹ – 1 Yr yield average

Source: adapted by authors from Gadanez B., Jayaram, K. (2009) *Measures of financial stability – a review*, IFC Bulletin, no. 31, pp.373-374

Elekdag and Lall (2008) construct the Financial Stress Index in the aftermath of the global financial crises based on equal-variance weighted average of seven variables associated with stock market returns, the volatility of stock returns, foreign exchange, liquidity, sovereign debt spreads, international reserves, and the risk and profitability of the banking system. Each variable is standardized, i.e. demeaned (using the arithmetic mean), and divided by its standard deviation. Individual components are summed up using weighted average to yield the aggregate financial stress index. The Swiss National Bank constructs a composite stress index for the Swiss banking system and regularly publishes the index in its annual Financial Stability Report. The index measures the level of stress experienced by the banking sector at a given date by combining several variables that represent possible symptoms of stress in the banking sector, including banks' profitability and capital base. Following Illing and Liu (2003) and Van den End (2006) respectively the Bank of Canada and the Netherlandsche Bank construct a measure of financial stability, although not published in their FSRs. It is argued that a single aggregate measure is better able to flag crises than partial measures commonly used in the literature. The Financial Conditions Index of the Netherlandsche Bank makes significant contribution towards understanding financial vulnerability. The Bank of England presents its outlook for the financial system stability in qualitative terms, supported by quantitative modeling of the key vulnerabilities and a composite market liquidity index of the financial system. The Federal Reserve System has an index of financial fragility. Geršl and Hermánek (2006) propose in the Czech National Bank's Financial Stability Report an aggregate financial stability indicator based on the values of the IMF's core financial soundness indicators. Similarly, the Central Bank of the Republic of Turkey (2006) constructs a financial strength index using six sub-indices covering asset quality, liquidity, foreign exchange risk, interest rate risk, profitability and capital adequacy.

Despite the fact that have been achieved some substantial advances on determination of the aggregate financial stability index, the use of this indicator in financial stability reports is not widespread.

At this moment a composite index of overall financial stability is calculated by the ECB, IMF, Bank of England, Czech Republic, Switzerland central bank, Indonesia. (see table 4)

Many central banks use in Financial Stability Reports (FSR) composite indicators which extensively focus on various segments of the financial market. In the table below we compiled a short summary of the most widespread indicators used by financial stability authorities.

When it comes to specific variables used in the FSRs, the focus depends on the specific conditions in the economy and areas of observed and perceived vulnerabilities. Many emerging market economies extensively focus on capital inflows, the balance of payment situation and exchange rate movements, while industrial countries focus on their banks' exposure to emerging markets. Banking ratios are extensively analysed in most reports although there are differences. Some reports tend to concentrate on the banks' performance and risks in considerable detail, while the others include insurance, hedge funds and other forms of non-bank financial intermediation. Where banking is the main form of intermediation, the available information would also depend on the level of supervisory input in preparing the report. Appropriately, many FSRs focus on systemically important banks as well as regions or sectors.

Conclusions

To assess the stability of the financial system and its most important part, i.e. the banking sector, it is appropriate to use a number of quantitative indicators and combine various approaches, including the calculation of financial soundness indicators, stress testing and some aggregate view of the development of the financial or banking sector based on a simple aggregate indicator.

Financial stability indicators compiled at the level of international institutions such as the IMF or the ECB facilitate the assessment of financial soundness and stability in international comparison thanks to their single methodology. Recently published data from an IMF pilot project for the compilation of financial soundness indicators indicate that the Czech banking sector compares quite favourably with the other EU countries.

An aggregate financial stability indicator may serve as a first step towards better operationalising the concept of financial stability and building a more appropriate framework for assessing financial stability. The experimentally compiled stability index constitutes one of the alternative methods for constructing an aggregate financial stability indicator. The discussion of its pros and cons, however, suggests that it cannot simply be used to assess financial stability without

knowledge and use of other supporting instruments and indicators. Nonetheless, it may serve as the basis for further efforts to construct quantitative indicators that better reflect the nature of the financial system and its links with the real sector and other countries.

REFERENCES

1. Bordo M., Schwartz A. (2000) Measuring real economic effects of bailouts: historical perspectives on how countries in financial stress have fared with and without bailouts, NBER Working Paper, no 7701
2. Alessi L., Detken C. (2009) Real time' early warning indicators for costly asset price boom/bust cycles: A role for global liquidity, ECB Working Paper, no. 1039
3. Bario C., Drehmann M. (2009) Assessing the risk of banking crises – revisited, BIS Quarterly Review, March
4. Brave S., Butters R.A. (2011) Monitoring financial stability: A financial conditions index approach, Federal Reserve Bank of Chicago Economic Perspectives, 1Q
5. Buncic D., Melecky M. (2012) Macroprudential Stress Testing of Credit Risk – A Practical Approach for Policy Makers, World Bank Policy Research Working Paper, no. 5936
6. Bussiere M., Fratzscher M. (2006) Towards a New Warning System of Financial Crises, Journal of International Money and Finance, 25, 953-973
7. Calvo G.A., Leiderman L., Reinhart C.M. (1993) Capital inflows and real exchange rate appreciation: the role of external factors, International Monetary Fund Staff Papers, 40(1), 108–51
8. Cardarelli R., Elekdag S., Lall S. (2008) Financial Stress and Economic Downturns, World Economic Outlook, October 2008 Issue
9. Cheang N., Choy I. (2011) Aggregate Financial Stability Index for an Early Warning System, Macao Monetary Research Bulletin, Issue no. 21, 27-54
10. Cihak M. (2007) Introduction to Applied Stress Testing, IMF Working Paper, no. 07/59
11. Cihak M. (2007) Systemic loss: a measure of financial stability, Czech Journal of Economics and Finance, 57(1-2), 5–26
12. Craig R.S., Sundarajan V. (2003) Using Financial Soundness Indicators to Assess Risks to Financial Stability, in: Ugolini P.C., Schaechter A., Stone M.R. (eds): Challenges to Central Banking from Globalized Financial Systems (Papers presented at the ninth conference on central banking), IMF Washington, 2003
13. Demirgüç-Kunt A., Detragiache E. (1997) The determinants of banking crises – evidence from developing and developed countries, IMF Working Papers, no. 97/106
14. Demirgüç-Kunt A., Detragiache E. (1997) The determinants of banking crises – evidence from developing and developed countries, IMF Working Papers, no. 97/106
15. ECB (2006a): EU Banking Sector Stability, European Central Bank, November 2006
16. ECB (2006b): EU Banking Structures, European Central Bank, October 2006
17. Eichengreen B., Rose A., Wyplosz C. (1996) Contagious currency crises, NBER Working papers, no 5681
18. European Central Bank (2005): Measurement challenges in assessing financial stability, ECB Financial Stability Review, December
19. Frankel J., Rose A. (1996) Currency crashes in emerging markets: empirical indicators, Journal of International Economics, 41, 351–66
20. Gerdrup K.R. (2003) Three episodes of financial fragility in Norway since the 1890s, BIS Working Papers, no. 142
21. Gersl A., Hermanek J. (2006) Financial Stability Indicators: advantages and disadvantages of their use in the assessment of the financial system stability, Czech National Bank Financial Stability Review
22. Goodhart C., Aspachs O., Segoviano M., Tsomocos D., Zicchino L. (2006) Searching for a metric for financial stability, LSE Financial Markets Group Special Paper Series, Special Paper, no. 167
23. Gray D.F., Merton R.C., Bodie Z. (2007) New framework for measuring and managing macrofinancial risk and financial stability, NBER Working Paper, no. 13607, November
24. Hanschel E., Monnin, P. (2005) Measuring and forecasting stress in the banking sector: evidence from Switzerland, BIS Paper, no. 22
25. Hawkins J., Klau M. (2000) Measuring potential vulnerabilities in emerging market economies, BIS Working Papers, no. 91, October
26. Illing M., Liu Y. (2006) An index of financial stress for Canada, Bank of Canada Working Paper, no. 2003-14, June
27. International Monetary Fund (2006): Financial Soundness Indicators: Compilation Guide, March
28. Jakubik P., Sutton G. (2011) Thoughts on the Proper Design of Macro Stress Tests. In: BIS Papers, no. 69. Macroprudential regulation and policy, 11-119
29. Kaminsky G., Reinhart G.M. (1999) The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems, American Economic Review, 89(3), 473-500
30. Kaminsky G.L., Reinhart C.M. (1999) The twin crises: the causes of banking and balance-of-payments problems, The American Economic Review, 89(3), 473-500
31. Morttinen L., Poloni P., sandras P., Vesala J. (2005) Analysing Banking Sector Conditions: How to Use Macroprudential Indicators, ECB Occasional Paper, no. 26, April 2005
32. Nelson W., Perli R. (2006) Selected indicators of financial stability, IFC Bulletin, no. 23, 92–106
33. Nelson W.R., Perli R. (2005) Selected indicators of financial stability, 4th Joint Central Bank Research Conference on “Risk Measurement and Systemic Risk”, ECB Frankfurt am Main, November
34. Puddu S. (2008) Optimal Weights and Stress Banking Indexes, HEC-Universite de Lausanne
35. Sales A.S., Areosa W.D., Areosa M.B.M. (2012) Some Financial Stability Indicators for Brazil, Banco Central do Brasil Working Paper Series, no. 287, July
36. Schmieder C., Pühr C., Hasan M (2011) Next Generation Balance Sheet Stress Testing, IMF Working Paper, no. 11/83, April
37. Sundarajan V., Enoch C., Jose A., Hilbers P., Krueger R., Moretti M., Slack G. (2002) Financial Soundness Indicators: Analytical Aspects and Country Practices, IMF Occasional Paper, no. 212
38. Turner P., Goldstein M. (1996) Banking crises in emerging economies: origins and policy options, BIS Economic Papers, no 46
39. Van den End J. W. (2006) Indicator and boundaries of financial stability, DNB Working Paper, no. 97
40. White W.R. (2004) Are changes in financial structure extending safety nets?, BIS Working Papers, no. 145, January
41. Worrell D. (2004) Quantitative assessment of the financial sector: an integrated approach, International Monetary Fund Working Paper, no. 153.

TENDINȚE PRIVIND SERVICIUL DATORIEI PUBLICE GUVERNAMENTALE INTERNE ȘI EXTERNE ÎN ROMÂNIA

P un Ana-Petrina, Ph.D. Student, Bucharest University of Economic Studies, Romania
Brezeanu Petre, Profesor, Ph.D., Bucharest University of Economic Studies, Romania
Flavius Florin Ravasila, MA., National School of Political Science and Public Administration (SNSPA), Romania

Modul în care statul gestionează datoria publică a reprezentat și continuă să reprezinte un subiect de mare actualitate. În cadrul acestei lucrări se prezintă evoluția indicatorului serviciului datoriei publice guvernamentale interne și externe în perioada 2000-2014 precum și previziunile acestuia pe perioada 2015-2020. Evoluția indicatorului este evidențiată prin grafice care sunt prelucrate cu ajutorul programului EViews, iar pentru realizarea previziunilor se va utiliza un model monovariabil, specific sistemelor economice de tip SISO (Single Input – Single Output), mai precis un model sezonier autoregresiv de medie alunecătoare SARIMA. Valorile parametrilor sunt estimate cu ajutorul metodei celor mai mici pătrate. Variabila de intrare este perioada de timp (2000-2014), iar variabila de ieșire este indicatorul serviciului datoriei publice guvernamentale interne și externe. În urma analizei efectuate putem concluziona faptul că serviciul datoriei publice guvernamentale interne și externe a avut un trend oscilant în perioada 2000-2014, iar pentru perioada 2015-2020 se previzionează o evoluție crescătoare lentă.

Cuvinte cheie: deficit bugetar, datorie publică, serviciul datoriei publice guvernamentale interne, serviciul datoriei publice guvernamentale externe.

The way the state manages the public debt has represented and continues to represent a subject of actuality. Throughout this paper work it is presented the evolution of the indicator of external and internal public debt service between 2000-2014 as well as the anticipations for 2015-2020 stage. The evolution of the indicator it is highlighted through diagrams which are processed with the aid of the Eviews program, and for achieving the anticipations it will be utilised a mono-variable model, specific to economic systems of type SISO (Single Input – Single Output), precisely a seasonal model self-regressing of SARIMA moving average. The values of the parameters are estimated with the help of the least square method. The entry variable is the period of time (2000-2014), and the output variable is the indicator of external and internal public debt service. In hindsight on this analysis, one can conclude that the government internal and external public debt service was on a rising trend between 2000 and 2014, and the 2015-2020 stage forecasts an upwards evolution at a slow pace.

Key words: budgetary deficit, public debt, the government internal public debt service, the government external public debt service.

Introducere

Pornind de la certitudinea că resursele sunt limitate, statul în dorința de a asigura un standard minim de viață pentru cetățenii săi, de a crea locuri de muncă, de a investi în infrastructură și în alte obiective efectuează cheltuieli care depășesc veniturile, ceea ce determină deficitul bugetar. Finanțarea deficitului bugetar presupune apelul la resurse de pe piețele financiare interne și externe, moment în care se creează datoria publică internă și externă. Rambursarea datoriei publice interne și externe reprezintă o obligație a statului necondiționată și irevocabilă de plată a ratelor de capital, dobânzilor, comisioanelor și a altor costuri aferente – serviciul datoriei publice interne și externe.

Modul în care statul gestionează datoria publică a reprezentat și continuă să reprezinte un subiect de mare actualitate, iar discuțiile cu privire la nivelul deficitului bugetar, a gradului de îndatorare și implicațiile acestora asupra bunăstării sociale sunt permanent abordate.

În cadrul acestei lucrări se prezintă evoluția indicatorului serviciului datoriei publice guvernamentale interne și externe în perioada 2000-2014 precum și previziunile acestuia pe perioada 2015-2020. Evoluția indicatorului este evidențiată prin grafice care sunt prelucrate cu ajutorul programului EViews, iar pentru realizarea previziunilor se va utiliza un model monovariabil, specific sistemelor economice de tip SISO (Single Input – Single Output), mai precis un model sezonier autoregresiv de medie alunecătoare SARIMA. Valorile parametrilor sunt estimate cu ajutorul metodei celor mai mici pătrate. Variabila de intrare este perioada de timp (2000-2014), iar variabila de ieșire este indicatorul serviciului datoriei publice guvernamentale interne și externe.

Tendințe privind serviciul datoriei publice guvernamentale interne în România

În cadrul figurii 1 este reprezentată evoluția în timp a serviciului datoriei publice guvernamentale interne în România (SDPGI). Așa cum se observă serviciul datoriei publice guvernamentale interne a cunoscut o perioadă de oscilare între anii 2000-2014, atingând un punct de minim în anul 2006 (0,5 miliarde lei) și un punct de maxim în 2012 (57,3 miliarde lei), din acel an, anul 2012, serviciul datoriei publice guvernamentale interne intrând pe o pantă descrescătoare, în ceea ce privește evoluția sa.

Anii	SDPGI [mil. lei]
2000	11.845,19
2001	11.097,81
2002	8.477,14
2003	9.570,89
2004	5.720,70
2005	6.119,27
2006	597,8
2007	4.900,00
2008	6.500,00
2009	50.800,00
2010	32.400,00
2011	40.700,00
2012	57.300,00
2013	53.849,00
2014	44.652,00

Figura 1. Evoluția în timp a serviciului datoriei publice guvernamentale interne

Sursa: Prelucrare autori pe baza datelor furnizate de MFP – Raport privind datoria publică 2000-2014

Modelul cu ajutorul căruia vom determina previziunile pentru acest indicator, este o extindere a modelului de tip ARIMA, mai precis un model sezonier autoregresiv de medie alunecătoare (SARIMA). În figura 2 este prezentată variația în timp a serviciului datoriei publice guvernamentale interne real, în tandem cu variația în timp estimată a modelului SARIMA, cu punerea în evidență a rezidului.

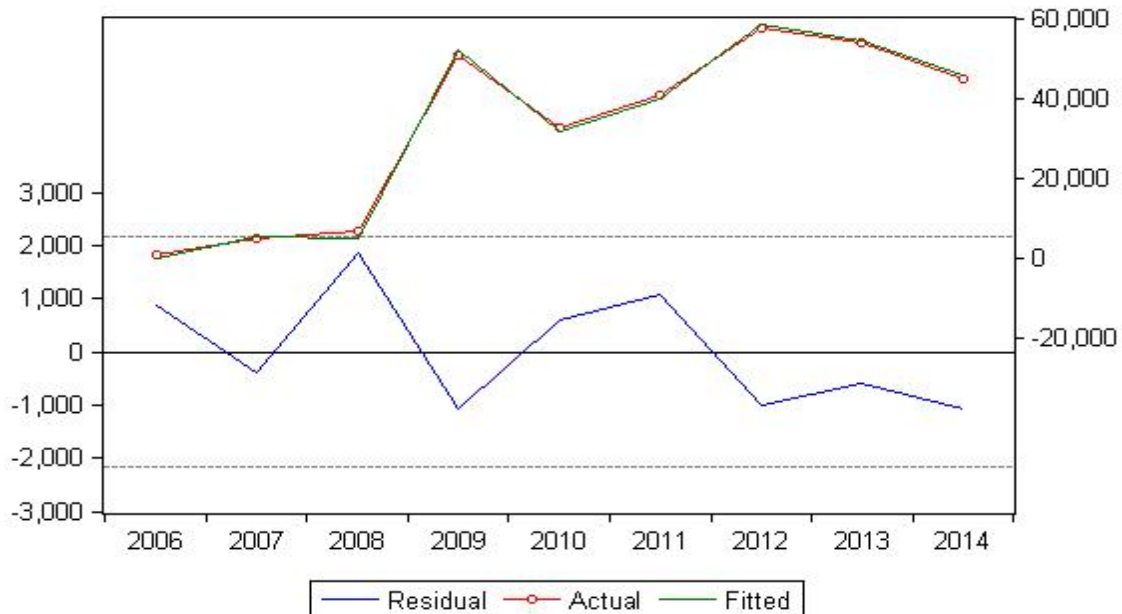

Figura 2. Variația în timp a seriei SDPGI real (roșu), în tandem cu variația în timp estimată a modelului SARIMA (verde), cu punerea în evidență a rezidului (albastru)

Sursa: Prelucrare autori

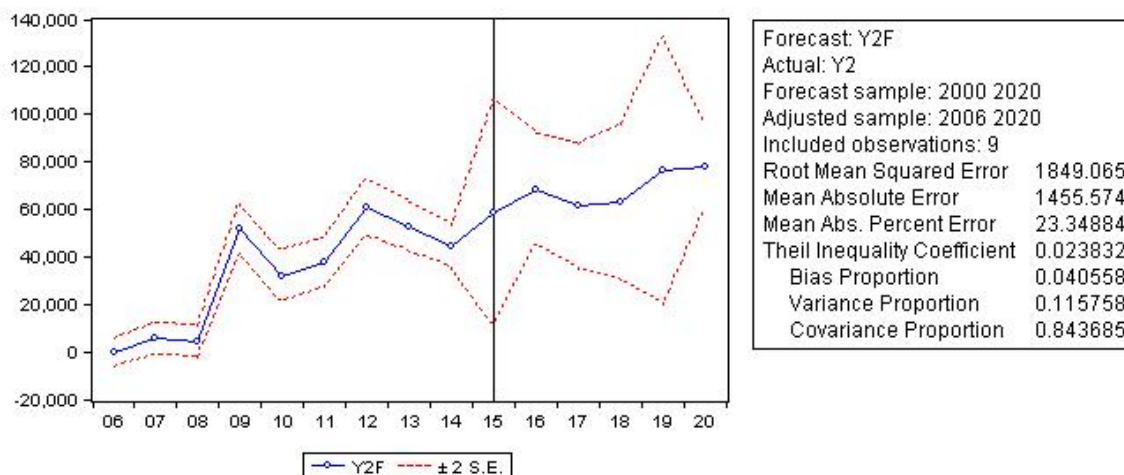
Se observă cu ușurință faptul că prognoza coincide cu situația reală, înregistrată de serviciul datoriei publice guvernamentale interne.

În tabelul următor, se pot observa în cea de-a doua coloană valorile estimate ale parametrilor modelului de tip ARMA. De asemenea, calitatea valorilor estimate ale coeficienților modelului SARIMA (valoarea R-squared are o valoare foarte apropiată de 1), precum și valorile testelor aplicate, este una foarte bună.

Tabelul 1. Valorile estimate ale parametrilor modelului SARIMA pentru serviciul datoriei publice guvernamentale interne

Dependent Variable: Y2				
Method: Least Squares				
Date: 04/24/15 Time: 19:40				
Sample (adjusted): 2006 2014				
Included observations: 9 after adjustments				
Convergence achieved after 34 iterations				
MA Backcast: 2001 2005				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ANI	3524.262	1064.730	3.310006	0.0804
C	-7043767.	2141049.	-3.289868	0.0813
AR(1)	-0.317036	0.752840	-0.421120	0.7146
AR(2)	-0.833643	0.176007	-4.736426	0.0418
SAR(4)	-0.087963	0.328674	-0.267629	0.8141
MA(2)	0.999995	0.051133	19.55672	0.0026
SMA(3)	0.984609	0.018274	53.88001	0.0003
R-squared	0.997671	Mean dependent var	32410.98	
Adjusted R-squared	0.990686	S.D. dependent var	22572.30	
S.E. of regression	2178.456	Akaike info criterion	18.26210	
Sum squared resid	9491344.	Schwarz criterion	18.41550	
Log likelihood	-75.17944	Hannan-Quinn criter.	17.93107	
F-statistic	142.8171	Durbin-Watson stat	2.413895	
Prob(F-statistic)	0.006969			
Inverted AR Roots	.39-.39i	.39-.39i	-.16+.90i	-.16-.90i
	-.39+.39i	-.39+.39i		
Inverted MA Roots	.50+.86i	.50-.86i		

Sursa: Prelucrare autori

Figura 3. Evolu ia în timp a valorilor prognozate pentru m rimea SDPGI (albastru), cu punerea în eviden a intervalului de încredere (ro u) – (Sursa: Prelucrare autori)

În figura 3, evolu ia în timp a valorilor prognozate pentru indicatorul SDPGI este reprezentat după dreapta verticală (negru). Așa cum se observă, acestea arată o evoluție crescătoare, dar lentă pentru perioada supusă preziviziunii. Valorile prezivizionate sunt date în următorul tabel:

Tabelul 2. Valorile prezivizionate ale serviciului datoriei publice guvernamentale interne

Anii	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Val. preziv. pentru SDPGI [mil.lei]	58.729,81	68.374,68	61.343,66	63.009,61	76.163,13	78.192,11

Sursa: Prelucrare autor

3. Tendințe privind serviciul datoriei publice guvernamentale externe în România

În cadrul figurii 4 este reprezentată evoluția în timp a serviciului datoriei publice guvernamentale externe în România (SDPGE). Așa cum se observă, aceasta are o evoluție neliniară cu multe oscilații în timp. Începând cu anul 2011, serviciul datoriei publice guvernamentale externe a avut un trend ascendent până la nivelul anului 2014.

Anii	SDPGE [ml. lei]
2000	3.451,00
2001	6.739,28
2002	7.290,61
2003	6.675,46
2004	6.627,57
2005	7.117,86
2006	5.702,06
2007	5.500,00
2008	7.800,00
2009	5.900,00
2010	9.600,00
2011	6.900,00
2012	10.800,00
2013	11.379,50
2014	15.006,30

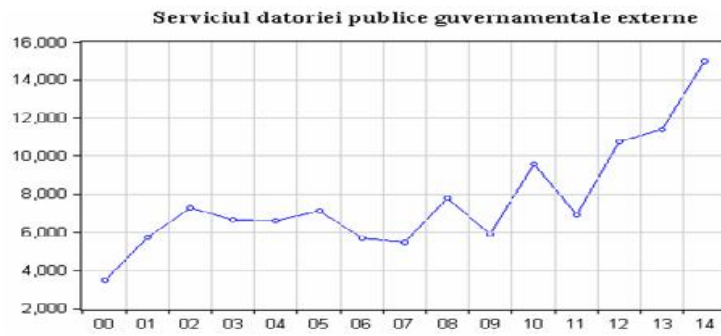

Figura 4. Evolu ia în timp a serviciului datoriei publice guvernamentale externe

Sursa: Prelucrare autor pe baza datelor furnizate de MFP – Raport privind datoria publică 2000-2014

Modelul cu ajutorul c ruia vom determina previziunile acestui indicator, este un model de tip SARIMA. În Figura 5 este prezentat varia ia în timp a serviciului datoriei publice guvernamentale externe real , în tandem cu varia ia în timp estimat a modelului SARIMA, cu punerea în eviden a reziduului.

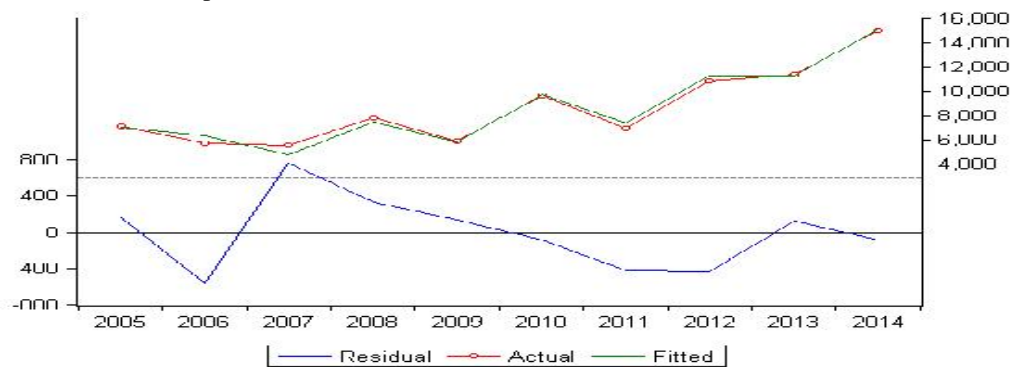

Figura 5. Varia ia în timp a seriei SDPGE real (ro u), în tandem cu varia ia în timp estimat a modelului SARIMA (verde), cu punerea în eviden a reziduului (albastru)

Sursa: Prelucrare autor

În tabelul urm tor, se pot observa în cea de-a doua coloan valorile estimate ale parametrilor modelului de tip ARMA. De asemenea, calitatea valorilor estimate ale coeficien ilor modelului ARMA (valoarea R-squared are o valoare foarte apropiat de 1), precum i valorile testelor aplicate, este una foarte bun .

Tabelul 3. Valorile estimate ale parametrilor modelului ARMA pentru serviciul datoriei publice guvernamentale externe

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
ANI	1442.387	5029.172	0.286804	0.7885
C	-2892094.	10131640	-0.285452	0.7895
AR(3)	-0.533412	2.236065	-0.238550	0.8232
SAR(2)	0.540123	1.783387	0.302863	0.7771
MA(2)	-0.999624	6.49E-07	-1539598.	0.0000
SMA(4)	-0.948549	0.110112	-8.614425	0.0010
R-squared	0.983248	Mean dependent var		8570.572
Adjusted R-squared	0.962308	S.D. dependent var		3084.413
S.E. of regression	598.8172	Akaike info criterion		15.91150
Sum squared resid	1434328.	Schwarz criterion		16.09305
Log likelihood	-73.55750	Hannan-Quinn criter.		15.71234
F-statistic	46.95612	Durbin-Watson stat		2.081703
Prob(F-statistic)	0.001207			
Inverted AR Roots	.73	.41+.70i	.41-.70i	-.73
	-.81			
Inverted MA Roots	1.00	.99	-.00+.99i	-.00-.99i
	-.99	-1.00		

Sursa: Prelucrare autori

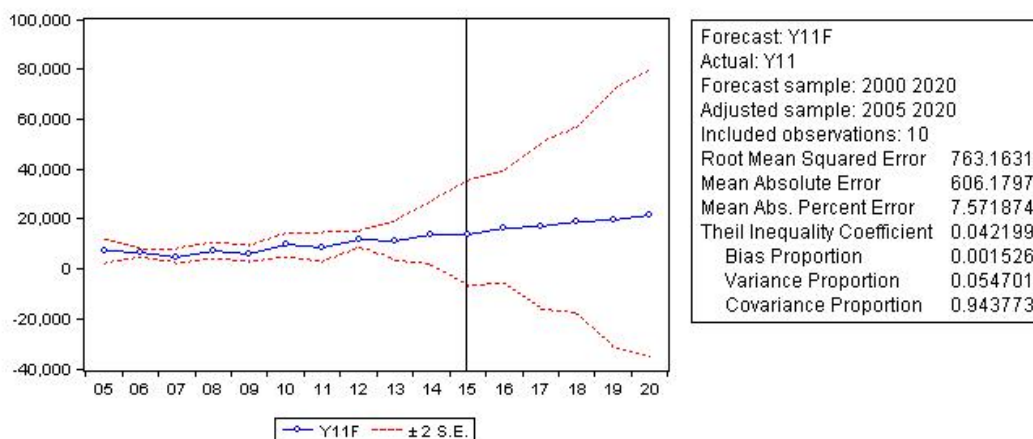

Figura 6. Evolu ia în timp a valorilor prognozate pentru m rimea SDPGE (albastru), cu punerea în eviden a intervalului de încredere (ro u)

Sursa: Prelucrare autori

Evolu ia în timp a valorilor prognozate pentru indicatorul SDPGE este reprezentat dup dreapta vertical (neagr) în figura 6. Acest indicator are o tendin lent cresc toare pe întreg intervalul supus prognozei. Valorile previzionate sunt date în urm torul tabel:

Tabelul 4. Valorile previzionate ale serviciului datoriei publice guvernamentale externe

Anii	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Val. previz. pentru SDPGE [mil. lei]	13866,76	16540,82	16895,54	19181,07	19803,68	21851,39

Sursa: Prelucrare autori

Concluzii

Pe baza celor prezentate anterior putem concluziona faptul c în perioada analizat 2000-2014 indicatorul serviciul datoriei publice guvernamentale interne în România a cunoscut o perioad de oscilare. Totodat se poate observa cu ușurinț faptul c cea mai mare creștere a nivelului serviciului datoriei publice guvernamentale interne a fost înregistrat în anul 2012 (57,3 miliarde lei).

Prin utilizarea modelului monovariabil specific sistemelor economice de tip SISO (Single Input – Single Output), mai precis modelul sezonier autoregresiv de medie alunec toare SARIMA, pentru perioada 2015-2020 s-au realizat previziuni asupra indicatorului serviciul datoriei publice guvernamentale interne. Pe baza previziunilor efectuate se poate observa faptul c indicatorul serviciul datoriei publice guvernamentale interne are o tendinț ascendent ajungând la nivelul anului 2020 la 78,1 miliarde lei.

În ceea ce privește indicatorul serviciul datoriei publice guvernamentale externe, în perioada 2000-2014, acesta are o evolu ie neliniar cu multe oscila ii în timp, cu un trend cresc tor începând cu anul 2011. La nivelul anului 2014 serviciul datoriei publice guvernamentale externe a atins nivelul de 15 miliarde lei.

Prin utilizarea modelul sezonier autoregresiv de medie alunec toare SARIMA, pentru perioada 2015-2020 s-au realizat previziuni și asupra indicatorului serviciul datoriei publice guvernamentale externe. Pe baza previziunilor efectuate se poate observa faptul c serviciul datoriei publice guvernamentale externe are o tendinț ascendent ajungând la nivelul anului 2020 la 21,8 miliarde lei.

BIBLIOGRAFIE

1. Andrei, T.; Bourbonnais, R., Econometrie, Editura Economic , București, 2009
2. Andrei, T.; Stancu, S.; Iacob, A.I., Introducere în econometrie utilizând EViews, Editura Economic , București, 2009
3. Brezeanu, P., Introducere în finanțe publice și fiscalitate. ASE, București, 1998
4. Duran, V., Finanțe publice. Editura Eurostampa, Timi oara, 2006
5. Matei, G.; Marcel, D., Finanțe publice - teorie, grile, aplica ii, Editura Sitech, Edi ia a III-a, Craiova, 2008
6. Moisca Preda, L. E., Finan e publice, Editura Bibliotheca, Târgovi te, 2009
7. Moșteanu, T. (coordonator), Finanțe publice. Note de curs și aplicații pentru seminar. Ediția a III-a, Editura Universitar , București, 2008
8. Moșteanu, N.R., Finanțe publice. Editura Universitar , București, 2011
9. Ristea, L.; Trandafir, A., Finanțe publice - între teorie i practic , Editura Funda iei România de Mâine, Bucure ti, 2005
10. Spiru, L.; Ciumara, R., Econometrie, Editura Pro Universitaria, București, 2007
11. V c rel, I. (coordonator), Finanțe publice. Ediția a VI-a, Editura Didactic și Pedagogic , București, 2007
12. * * * Ministerul Finanțelor Publice – Structura datoriei publice 2000-2014
13. * * * Ministerul Finanțelor Publice – Raport privind datoria public 2000-2014

The Author of the article considers the question of impact of the underground economy on economic growth. There are two points of view: the first is that the shadow economy leads to economic growth and the second is that the shadow economy has negative influence on economic development. What point of view is correct?

:« , , » [1].

[2, c. 75].

[3, c. 195].

[4]:

1

, misha43791@yandex.ru

60

30 20

« ».

70

10%

1/3

?

McKinsey Global Institute.

[5].

[6, c. 238-239].

1970 2000
20% 7% [7, c. 18].

1980 2000

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

1.

2.

3.

1%

7% [8];

[9, c. 31];

[10, c. 46],

[11, c. 15].

[12, c. 36].

4. . . . . , ...
5. . . . . , ...
6. . . . . , ...
7. . . . . , ...
8. . . . . , ...

1. Kennedy R. Address, University of Kansas, Lawrence, Kansas, 1968, March 18.
2. . . . . : . . . . . – 384 c.
3. . . . . – 5- . . . . . , 2014. – 320 c. /
4. . . . . 2008 . [. . . . .]. – : www.econ.msu.ru/cmt2/lib/c/1327/file/SNA2008rus.doc, ...
5. . . . . [. . . . .]. – : http://old.executive.ru/publications/analysis/article_2673/ . . . . .
6. . . . . : . . . . . / . . . . . – 2- . . . . .
7. . . . . – . . . . . , 2008. – 640 . / . . . . . – . . . . . , 2010. – 824 .
8. . . . . : . . . . . / [. . . . .]. – : <http://vz.ru/news/2013/2/20/www.vz.ru/economy/2013/2/13/620196.html>, ...
9. . . . . : . . . . . // . . . . . 2001. 11. . 29-35.
10. . . . . : . . . . . 2004. 1. . 30-50. //
11. . . . . , ... 2004. 1. . 30-50. : . . . . . /– 2- . . . . . – . . . . . , 2012. – 496 .
12. . . . . (. . . . .). – . . . . . , 2010. – 139 .

ASPECTELE MODERNE ALE EVOLUȚIEI TIINTELOR FINANCIARE

Ivan Luchian¹, Conferențiar universitar, doctor,
 Institutul Internațional de Management IMI-NOVA
 Iulita Bîrc², cercetător științific, INCE

Finances, as well as financial sciences had a relatively long history of development, with ongoing substantial transformation. The results of generalization of related studies show that there are three periods in the genesis of finance as a science. First is the scientific status. Second - is related to the transition to the scientific process. The third is the scientific or rational. In the second half of the twentieth century neoclassical financial theory formation and development occurred. This transformation takes place so far under the influence of a new factor - that of internationalization. Last has a double impact. On one side, there is the consolidation of the financial system scientifically accepted as the single global vision on different areas of financial sciences. From the other hand, there is the process of adaptation and development of scientific concepts under the influence of new financial and economic conditions imposed by the superlative form related to internationalization, called globalization. In complex ones mentioned outlines new prospects for the development of financial science, which will be reflected in this article.

Cuvinte-cheie: finanțe, teoria, globalizare

Clasificarea JEL: G00, G01, G1

Introducere. Finanțele, la fel ca și științele financiare au avut o istorie de dezvoltare relativ îndelungată, având pe parcurs transformări substanțiale.

Originea noțiunii *finanțe* provine de la cuvintele latine *finare, finatio, finantia, finantia pecunaria*, care erau utilizate în secolele XIII - XIV în Italia în sensul plății obligatorii a unei sume de bani. În relațiile monetare formate între oameni și stat în fața judecatorului, nobilului sau regelui, cuvântul „*finanțe*” a însemnat finalizarea plății sau plată definitivă. Mai târziu această noțiune a fost folosită în sensul unei anumite sume de bani. [3]

În Franța în secolul al XV-lea „*finance*” însemna o sumă de bani, iar „*finances*” - totalitatea mijloacelor materiale necesare pentru satisfacerea nevoilor statului. [1], [10]

În limba germană, în secolele al XV-lea - al XVII-lea, se întâlnea cuvântul „*Finanz*”, care însemna plată în bani, iar *Finanzer*, care-l desemna pe comerciant. Cu vremea, cuvântul *finanțier* a căpătat un sens foarte larg, incluzând bugetul statului, creditul, operațiunile bancare și de bursă, relațiile cambiale s.a., adică resursele, relațiile și operațiunile bănești.

Actualmente există mai multe tratări ale termenului **finanțier** [2]:

1. Ansamblul relațiilor economice, exprimate valoric, care apar în procesul repartiției produsului social în legătură cu satisfacerea nevoilor colective ale societății.
2. Totalitatea mijloacelor bănești care se găsesc la dispoziția unui stat și care sunt necesare pentru îndeplinirea funcțiilor și sarcinilor sale.
3. Totalitatea mijloacelor financiare ale unei întreprinderi.
4. Resursele bănești individuale sau averile bănești ale unei persoane particulare.
5. Știința, care se ocupă cu finanțele sau ramura științei economice, care se ocupă cu studiul circulației banilor în cadrul unui stat.

În vizorul acestui articol va fi utilizată ultima semnificație a noțiunii de finanțe, adică în sensul *disciplinii științifice aplicative, care studiază banii și relațiile socio-economice legate de formarea, distribuirea și utilizarea resurselor materiale* [7].

Geneza finanțelor ca știință. La moment în mediul academic nu există o opinie unică referitoare la evoluția finanțelor ca știință, însă pot fi depistate două viziuni de bază.

Una din ele afirmă că acest proces poate fi divizat în două faze. [3]

Prima fază a început în timpul Imperiului roman și s-a sfârșit la mijlocul secolului XX, când a avut loc constituirea și cizelarea *teoriei financiare clasice*.

Apoi a început a doua fază, care durează până în prezent, logica clasică este exprimată prin *teoria neoclasică a finanțelor*.

Esența teoriei clasice constă în dominarea statului în finanțe, iar a celei neoclasică – în dominarea sectorului privat.

Adepții concepției lui Karl Rau (1792-1870) demonstrează existența a trei perioade în geneza finanțelor ca știință [8]:

- Prima este legată de starea neștiințifică;
- A doua – de trecerea la prelucrarea științifică;
- A treia este perioada științifică (rațională).

Perioada stării neștiințifice a fost cea mai îndelungată și începutul ei este referit către anul 2000 î.e.n. În Egiptul antic, Asiria, Babilon, Grecia și Roma antică au apărut anumite lucrări dedicate finanțelor publice (Xenophon, 431-355 î.e.n.), teoriilor banilor (Platon, 428-347 î.e.n., Aristotel, 384 - 322 î.e.n.) ș.a.

În acele timpuri domina o concepție patriarhală, care examina statul prin prisma acumulării mijloacelor pentru

¹ Luchian Ivan, luchian_ivan@mail.ru

² Bîrc Iulita, bircaulita@mail.ru

necesitățile sociale în calitate de persoană particulară simplă. Veniturile statului erau formate din câteva surse, baza căror era constituită din plata pentru folosirea terenurilor, minelor, piețelor, cheilor publice ș.a. Direcțiile utilizării mijloacelor publice nu erau foarte variate. În acele timpuri nu era nevoie de un sistem financiar complicat, deoarece direcțiile cheltuielilor publice erau relativ puține [9].

Pe parcursul Evului Mediu nu au apărut lucrări importante dedicate finanțelor, însă sfârșitul Evului Mediu este considerat de către specialiști drept începutul perioadei a doua în dezvoltarea științei financiare – *de trecere la prelucrarea științifică*.

Un anumit aport în crearea științei financiare a fost adus prin lucrările renumiților gânditori scolastici St. Thomas Aquinas (1225-1274) și Nicolas Oresme (1320-1382).

Primii pași în formarea științei financiare, adică structurarea și explicarea activității financiare a statului au fost întreprinși în epoca Reformațiunii (secolul XVI). Ei sunt legați cu lucrările următorilor gânditori renumiți: Diomedea Caraffa (1406-1487), Niccolò Machiavelli (1469-1527), Giovanni Botero (1530-1596), Maximilian de Bethune (1560-1641) ș.a.

Aceasta a fost perioada mercantilismului timpuriu, care a deschis epoca acumulării primare a capitalului. Ideea principală a acestui curent se exprima în intervenția activă a statului în viața economică.

Sistematizarea primară a cunoștințelor despre finanțe a fost efectuată de către savantul francez Jean Bodin (1530-1596), care a evidențiat șapte surse de bază ale veniturilor publice: domeniile, capturile militare, cadourile prietenilor, tributul aliaților, comerțul, taxele de import și export, impozitele percepute de la cetățeni. Filozoful și economistul englez Thomas Hobbes (1588-1679) a promovat activ ideea impozitării indirecte. William Petty (1623-1687) a elaborat ideea stimulării dezvoltării activității economice prin promovarea unei politici fiscale raționale. John Locke (1632-1704) propunea înlocuirea tuturor impozitelor cu unul singur – cel funciar [3].

În pofida dezvoltării rapide a tehnicilor și metodelor de completare a trezoreriei statului, care a avut loc de la începutul secolului al XVII-lea, în multe state feudale, finanțele ca știință nu au fost încă recunoscute. Mai mult decât atât, unul dintre cei mai mari gânditori din perioadă, Niccolò Machiavelli, exprimându-se referitor la posibilitatea existenței științei financiare, a afirmat că o astfel de știință trebuie să aibă la bază anumite adevăruri incontestabile, iar în absența acestora totul se reduce doar la o iscusință de estorcare a mijloacelor de la cetățeni, însă nu poate fi vorba despre nici o știință. În opinia savantului rus Lebedev V. I., teoria finanțelor în Evul Mediu se reduce la principiul: „ia de unde și cât mai mult se poate” [3].

A doua jumătate a secolului XVIII este, în general, considerată drept un moment de cotitură în ceea ce privește dezvoltarea și consolidarea științei financiare ca o direcție independentă de cercetare. Aceasta a avut loc odată cu apariția lucrărilor fiziocraților. Treptat a început să se dezvolte o înțelegere, ca politica de stat de ruinare în domeniul finanțelor este fărâșită și economia publică ar trebui să fie ghidată de legile economice generale.

Deși impulsul a fost dat de fiziocrați, primii reprezentanți ai științei financiare sistematice au fost savanții germani Johannes Justi (1720-1771) și Joseph Sonnenfels (1732-1817), care erau experți în științele camerale. Științele camerale erau acele, care aveau referință la trezoreria statului, adică la obținerea veniturilor pentru necesitățile statului: agricultură, minerit și alte științe. Știința financiară era inclusă în această listă, deoarece acumula informații generale cu privire la modalitățile de colectare a veniturilor pentru nevoile statului.

În lucrarea sa „System der Finanzwesens” (1766) Justi a explicat esența științei financiare într-un context mai larg, pentru că a prezentat doctrina de stat cu privire la venituri, costuri și cheltuieli privind gestionarea afacerilor camerale, precum și credit.

Anume Justi a propus pentru prima dată anumite reguli pentru elaborarea politicii fiscale [3]:

- (1) impozitele nu trebuie să dăuneze libertății umane și economiei;
- (2) impozitele trebuie să fie echitabile și uniforme;
- (3) impozitele trebuie să aibă o bază justificată;
- (4) nu trebuie să existe prea mulți casierii și mulți funcționari de percepere a impozitelor.

Meritul lui Justi constă în aceea că, spre deosebire de majoritatea cameraliștilor, el acordă o atenție deosebită nu numai completării trezoreriei, dar, de asemenea, cheltuielilor publice și a propus următoarea regulă de bază: cheltuielile trebuie să fie în concordanță cu veniturile și toate bunurile, precum și de a aduce beneficii reciproce pentru împărțit și supușii săi.

Lucrarea lui Justi se intercalează cu opera lui Sonnenfels „Grundsätze der Polizei, Handlung und Finanz” (1765), care tratează știința financiară ca un complex de reguli referitoare la perceperea veniturilor statului într-un mod avantajos. Sonnenfels a atras atenția asupra moderării percepției taxelor de la contribuabili. În plus, spre deosebire de Justi, care a dat prioritate veniturilor față de impozite, considerându-le sursa normală de venituri pentru stat.

În sfârșitul secolului al XIX-lea, datorită reprezentanților Școlii Germane de Economie, a fost formulată o interpretare fermă a termenului „finanțe” și a avut loc formarea definitivă a *teoriei financiare clasice*. Ea reprezintă un set de *cunoștințe administrative și economice asupra gestiunii finanțelor și asociațiilor publice* [8].

Știința financiară formată a avut două caracteristici.

În primul rând, finanțele în mod univoc erau interpretate ca mijloacele statului. Mai târziu domeniul de aplicare a acestora a fost lărgit – ca finanțe au început să fie înțelese mijloacele, care aparțin statului și asociațiilor publice (municipii, județe, regiuni, comunități și altele).

În al doilea rând, finanțele nu erau reduse numai la mijloacele bănești. Acestea erau înțelese ca orice mijloace ale statului, obținute sub formă de bani, mijloace materiale și servicii.

Fundamentul teoriei financiare clasice constituie rolul statului în reproducerea socială ca o entitate de afaceri,

funcționarea c ruită asigură societatea prin redistribuirea obligatorie a unei părți a venitului național în favoarea sa.

Cea mai mare parte a cercetărilor în domeniul finanțelor la intersecția secolelor XIX-XX nu aveau tangență cu activitatea financiară a întreprinderilor: atenția era concentrată asupra sistematizării și generalizării metodelor de asigurare a veniturilor trezoreriei statului prin sistemul de impozite. În acest context, trebuie remarcat faptul că teoria financiară avea un caracter extrem de descriptiv. Stabilitatea și, într-un anumit sens, stagnarea în dezvoltarea științei financiare în sensul clasic s-a încheiat la mijlocul secolului al XX. Către această perioadă teoria clasică a finanțelor aproape s-a epuizat, și tendințele noi în economie au condus în mod inevitabil la schimbarea accentelor în domeniile științei și practicii legate de gestiunea financiară.

Atât cercetătorii, cât și practicienii au ajuns la înțelegerea necesității reconceperii teoretice a rolului finanțelor la nivel de firmă ca cel formativ al oricărui sistem economic.

Printre principalele motive pentru schimbarea accentelor de la finanțele publice către finanțele antreprenoriale au fost [8]:

- reducerea rolului statului și asociațiilor publice în economie;
- dezvoltarea și internaționalizarea piețelor de capital;
- înțelegerea importanței piețelor financiare în calitate de factor important de dezvoltare economică;
- sporirea rolului corporațiilor naționale și transnaționale;
- activizarea proceselor de concentrare în domeniul producției;
- sporirea importanței resurselor financiare ca cele de bază în sistemul asigurării cu resurse a oricărui business ș.a.

În ajunul celui de-al doilea război mondial și imediat după terminarea lui situația în economia mondială începe să se schimbe dramatic odată cu dezvoltarea relațiilor de piață și reducerii rolului statului și a asociațiilor publice în economie.

Dezvoltarea și internaționalizarea piețelor de capital, creșterea rolului corporațiilor transnaționale, procesul de concentrare a producției, sporirea importanței resurselor financiare ca o resursă fundamentală în sistemul de asigurare cu resurse a oricărui activ și a condus la mijlocul secolului al XX. la necesitatea unei înțelegeri teoretice a rolului finanțelor la nivelul entităților economice.

Datorită eforturilor reprezentanților școlii financiare anglo-americane teoria finanțelor a primit conținut absolut nou în raport cu punctele de vedere ale oamenilor de știință din secolele XVIII-XIX.

Anii patruzeci și cincizeci ai secolului XX pot fi numiți drept perioada de început al unei stadii fundamentale noi în dezvoltarea științei financiare în interpretarea logică și a conținutului său. Anume în acești ani se formează *teoria neoclasică a finanțelor*, esența creia constă în înțelegere teoretică și justificarea rolului și a mecanismelor de interacțiune între piețele de capital și cele mai mari corporații naționale și multinaționale în relațiile financiare naționale și internaționale. [6]

Cu un anumit grad de condiționalitate se poate afirma că teoria neoclasică a finanțelor se bazează pe patru teze (premise) de bază [6]:

- forța economică a statului, și, prin urmare, stabilitatea sistemului financiar este în mare măsură determinată de puterea economică a sectorului privat, a cărui nucleu este constituit din marile corporații;
- intervenția statului în sectorul privat este minimizată;
- din sursele disponibile de finanțare, care determină posibilitățile de dezvoltare a marilor corporații, principalele sunt profitul și piețele de capital;
- internaționalizarea piețelor de capital, de măriri, a forței de muncă conduce la faptul că tendința generală de dezvoltare a sistemelor financiare ale țărilor particulare este tendința de integrare.

Toate aceste teze sunt confirmate în mod evident de starea actuală și tendințele de dezvoltare a sistemului financiar mondial.

Astfel, dacă este vorba de teza de la urmă, în afară de exemplul creșterii monedei Euro (moneda europeană unică), poate fi prezentat un fapt mai puțin cunoscut, dar extrem de important, legat de adoptarea în anul 2000 a unui set de standarde de contabilitate și raportare, care este acceptat de toate bursele de valori din lume. Cu alte cuvinte, aceste standarde sunt utilizate în locul perfectelor rapoartelor naționale, în cazul în care compania intenționează să fie inclusă în listingul unei burse de valori solide.

În forma cea mai generală teoria financiară neoclasică poate fi definită ca un sistem de cunoștințe despre organizarea și managementul financiar a triadei: resurse, relații, piețe.

Știința financiară a elaborat și aplică diferite metode și instrumente de cunoaștere a relațiilor monetar-financiare. Către acestea se referă: observarea statistică, analiza și sinteza, inducția și deducția, abordarea sistemică, modelarea proceselor, organizarea experimentelor, generalizarea experienței [3].

Finanțele în epoca concurenței libere au căpătuit legitimitate noi, în comparație cu epocile precedente, s-a mărit necesitatea exercitării de către stat a funcției economice legate de redistribuirea resurselor și orientarea lor spre asigurarea celei mai eficiente structuri a producției și dezvoltarea sferei neproductive. Condițiile noi de funcționare a sistemelor economice solicită de la științele financiare fundamentarea teoretică a proceselor în derulare și elaborarea direcțiilor de perspectivă de dezvoltare a civilizației [3].

Secțiunile, care au servit drept bază pentru formarea acestei științe și/sau a părților componente au fost [6]:

- teoria utilității (utility theory);
- teoria de arbitraj a formării prețurilor (arbitrage pricing theory);

- teoria structurii capitalului (theory of capital structure);
- teoria portofoliului și modelul formării prețurilor pe piața activelor financiare (portfolio theory and capital asset pricing model);
- teoria formării prețurilor pe piața de opțiuni (option pricing theory);
- teoria preferinței situațiilor în timp (state-preference theory).

Acordarea atenției piețelor de capital și companiilor mari nu este întâmplătoare. După cum arată experiența internațională, într-o economie de piață reală rolul deosebit îl au societățile pe acțiuni. Ponderea acestora în numărul total de întreprinderi de diferite forme de proprietate poate fi relativ mic, dar semnificația din perspectiva contribuției la creșterea avuției naționale este extrem de mare.

Astfel, în prezent în Statele Unite 10% din companii sunt societăți pe acțiuni, 10% - parteneriate, 80% - companii mici, care sunt în proprietate individuală. În același timp, ponderea fiecărui grup de societăți constituie, respectiv, 80, 13 și 7% din totalul vânzărilor de produse și servicii [6].

Și mai semnificativ este nivelul de concentrare a capitalului și importanța companiilor particulare în țările dezvoltate din Asia (de exemplu, Coreea de Sud), în care doar un număr limitat de supercorporații controlează, de fapt, întreaga economie națională. În mod similar, este enorm rolul piețelor financiare. Aceste piețe sunt un catalizator pentru mai multe șocuri economice (începând cu Marea Depresiune din SUA în anii '30, crizele financiare recente din America de Sud, Asia, Japonia, precum și cea mondială din anii 2007-2009).

Este evident, că *nucleul teoriei financiare neoclasice constă în cunoașterea și sistematizarea principiilor de funcționare a piețelor financiare și, în special, construcțiile teoretice și instrumente practice din perspectiva participanților la piață.*

Evoluția teoriei comportamentului pe piețele bursiere. Prima încercare de constituire a unei teorii a comportamentului pe piața valorilor mobiliare este legată de numele lui Ch. Dow (1851-1902), care în 1882 a fondat compania „Dow Jones & Co”, specializată în producția de informații financiare. Din 1889, compania a început să editeze ziarul Wall Street Journal. Treptat el a evoluat într-un ziar de afaceri din Statele Unite ale Americii. Dow a fost un adept convins și promotor al ideii referitoare la posibilitatea de a prognoza prețurile acțiunilor și în 1882 chiar a expus ideea, că piața de capital va fi una din cele mai speculative și atractive pentru oamenii de afaceri. Capacitatea de a prezice prețul a lui Dow a fost bazată pe un studiu atent al dinamicii prețurilor conform datelor statistice.

Două decenii mai târziu, un tânăr matematician francez L. Bachelier o finaliză la Sorbona teza de doctorat cu tema „Teoria speculațiilor”, în care el a încercat, folosind un aparat matematic, să dea o explicație comportamentului prețurilor acțiunilor pe piața bursieră franceză. În această lucrare, care a vădit lumina în 1900, Bachelier a ajuns la concluzia, că schimbarea dinamică a pieței valorilor mobiliare nu va fi niciodată o știință exactă. În timp ce Bachelier, de fapt, era un oponent al lui Dow, meritele sale în dezvoltarea teoriei financiare sunt incontestabile, deoarece lui i-a aparținut ideea de aplicare a modelelor stocastice pentru analiza comportamentului prețurilor de pe piața de capital.

Ulterior la dezvoltarea tematicii date s-au alăturat reprezentanți de seamă ai Societății econometrice. Un rol extrem de important îi revine lui A. Cowles (1891-1985), care în 1932 a fondat și finanțat activitățile așa-numitei Comisii Cowles pentru cercetări în economie. Această comisie includea mulți membri ai Societății econometrice, iar scopul stabilit în fața Comisiei Coles a fost de a dezvolta recomandări teoretice pentru piețele financiare.

Primele elaborări în domeniul teoriei de evaluare pe piețele valorilor mobiliare aparțin lui J. Williams, care în teza de doctorat, scrisă în 1937, a propus modelul de evaluare activelor financiare ca unul dintre instrumentele de lucru pe piața valorilor mobiliare.

Însă aportul decisiv la dezvoltarea acestei teorii a fost adus de H. Markowitz, care dezvoltat la începutul anilor 1950 bazele teoriei portofoliului. În lucrările lui Markowitz, de fapt, a fost expusă metodologia de luare a deciziilor în domeniul investițiilor în active financiare și sunt propuse instrumentele științifice corespunzătoare. Dezvoltarea în continuare a acestei teorii financiare se conține în studiile asupra formării prețurilor la valorile mobiliare, dezvoltarea conceptului de eficiență a pieței de capital, creșterea modelelor de evaluare a riscurilor și confirmările lor empirice, dezvoltarea de noi instrumente financiare etc.

În a doua jumătate a anilor '50 au fost efectuate cercetări ample cu privire la teoria structurii capitalului și costurile surselor de finanțare. Principala contribuție a fost adusă de Franco Modigliani și Merton Miller.

Dintre numeroasele inovații dezvoltate de știința financiară în secolul XX, două domenii – *teoria portofoliului și teoria structurii capitalului* – în esență, știința și tehnicile financiare au constituit nucleul tehnologiei de management a unei companii mari, deoarece acestea permit soluționarea a două probleme fundamentale: cea de obținere și cea de investire a resurselor financiare. Probabil nu este întâmplător faptul, că anul 1958, când a fost publicat pentru prima dată lucrarea autorilor Modigliani și Miller referitoare la structura capitalului, este considerat de către cei mai mari specialiști în domeniul teoriei finanțelor T. Copeland și J. Weston ca un punct de reper, când de la microeconomia aplicativă s-a desprins o direcție independentă, care este în prezent cunoscută sub numele de teoria modernă sau neoclasică a finanțelor.

Datorită eforturilor savanților Fischer Black, John Lintner, Jan Mossin, Myron Scholes, Jack Treynor, Eugene Fama, Jack Hirshleifer, William Sharpe, noua direcție a început să se dezvolte rapid în plan teoretic general.

O parte semnificativă a literaturii științifice privind teoria finanțelor în acei ani s-a concentrat mai mult pe problemele pieței de capital, decât pe administrarea financiară a companiei.

Desigur, cunoașterea fundamentelor teoretice ale managementului financiar este necesară, dar nu este mai puțin semnificativ aspectul aplicativ.

Acesta a fost motivul pentru formarea în anii 60 ai secolului XX a disciplinei aplicative *managementul financiar*,

ca o știință dedicată metodologia și tehnicilor de management financiar al unei companii mari. Acest lucru a avut loc, în principal, prin suplینirea compartimentelor de bază ale teoriei financiare cu secțiunile analitice ale contabilității (analiza situației financiare a companiei, analiza și gestionarea creanțelor și altele) și cu o parte din aparatul conceptual al teoriei generale a managementului.

În prezent putem vorbi despre faptul, că managementul financiar a devenit o direcție științifică și practic independentă, dar, de asemenea, și o disciplină academică separată.

Un aport substanțial în popularizarea managementului financiar l-au adus reprezentanții școlii anglo-americane J. Fred Weston, Richard Brealey, Stewart Myers, Stephen Ross, Eugene Brigham ș.a.

Impactul internaționalizării asupra evoluției științelor financiare. Secolul XXI a venit cu o etapă nouă de dezvoltare a teoriei financiare neoclasice. Această transformare are loc până în prezent sub influența unui factor nou - cel al internaționalizării.

Ultima are un impact dublu. Dintr-o parte, are loc procesul de consolidare a sistemului financiar științific, fiind acceptate viziuni globale unice asupra diferitelor domenii ale științelor financiare. Din altă parte, are loc procesul de adaptare și dezvoltare a concepțiilor științifice sub influența condițiilor economice și financiare noi impuse de procesul legat de forma superlativă a internaționalizării, numit globalizare.

Una din consecințele ei - criza financiară internațională din anii 2007-2009 - a devenit o provocare pentru dezvoltarea științelor financiare, evidențind necesitatea revizuirii cunoștințelor financiare fundamentale existente, care s-au dovedit a fi insuficiente atât pentru precizarea crizei menționate, cât pentru înțelegerea consecințelor suportate și lecțiilor oferite. [4]

Un rol activ în crearea noilor cunoștințe financiare l-au avut instituțiile financiare internaționale. În acest context, se evidențiază rolul Consiliului pentru Stabilitate Financiară - o organizație internațională creată de către țările G20 de la Summit-ul de la Londra din aprilie 2009. În prezent, Consiliul se concentrează asupra gândirii financiare globale în domeniul cunoașterii aplicate.

La fel, un proces activ în generarea cunoștințelor aplicative se efectuează în cadrul G20: sunt examinate cauzele crizei, rolul instituțiilor financiare internaționale, problemele gestiunii riscurilor și transparenței piețelor financiare, stimulentele false ale managementului financiar, etc. Platforme pentru discuțiile științifice au devenit rețelele de experți și mass-media. Adesea anume aici sunt formulate ideile financiare noi, care ar trebui să fie studiate în cadrul cercetărilor fundamentale.

Faptul insuficienței cunoștințelor financiare existente pentru precizarea crizei a condus la necesitatea unei schimbări paradigmatice științifice financiare. Cu toate acestea, în comunitatea științifică încă nu există un consens cu privire la acest subiect. Astăzi, comunitatea globală de experți în alegerea între noile instrumente, care pot fi folosite în formatele existente, și noua ideologie (și, în consecință, noi formate), face o alegere în favoarea celei dintâi. Cu toate acestea, există un punct de vedere opus: schimbarea paradigmatice științifice financiare este inevitabilă. Desigur, acest lucru nu se va întâmpla în următorii câțiva ani, dar este foarte probabil să se întâmple în următorul deceniu, deoarece se recunoaște existența contradicției evidente dintre teorie financiară și ceea ce se întâmplă în realitate [4].

Savantul rus Kovalev V.V. evidențiază tendințele în dezvoltarea științei financiare, în contextul global indicat asupra următoarelor [6]:

- Perspectivelor necondiționate ale cercetării în cadrul teoriei financiare neoclasice, cu accentul principal pe formalizarea legilor și operațiunilor pe piețele de capital;
- Recunoașterii perspectivelor dezvoltării în continuare a aspectelor aplicative ale teoriei financiare neoclasice în domeniul managementului financiar;
- Necesității de structurare în continuare și provocările globalizării financiare internaționale și a piețelor financiare;
- Creșterii interconexiunii contabilității și finanțelor corporative, ca răspuns la procesul firesc al internaționalizării relațiilor economice și necesității securității lor informaționale;
- Necesității și dorinței comune a finanșistilor și contabililor de a soluționa problema armonizării contabilității în context internațional, care presupune identificarea și reducerea diferențelor dintre standardele contabile naționale și internaționale, precum și recunoașterea unor standarde comune ale burselor de valori, ceea ce se reflectă într-un proiect comun al Comitetului pentru standarde internaționale de contabilitate (IASC) și Organizația internațională a comisiilor pentru valorile mobiliare (IOSCO);
- Reducerii atenției finanțelor centralizate; dat fiind faptul, că acest proces poate continua la nesfârșit, în viitorul apropiat este cazul de așteptat sporirea atenției față de cercetările teoretice în acest domeniu;
- Actualizării semnificative a importanței cercetării în domeniul politicilor financiare ale statelor și instituțiilor financiare internaționale în măsura accelerării ritmurilor de globalizare a finanțelor;
- Recunoașterii problemei regândirii rolului mecanismelor de piață în sistemele financiare naționale și internaționale. Relevant în acest context, este să amintim că, în 2001, Premiul Nobel a fost acordat savanților americani George Akerlof, Michael Spence și Joseph Stiglitz pentru dezvoltarea principiilor impactului imperfecțiunii și asimetriei informaționale asupra tuturor aspectelor legate de economia de piață, inclusiv pe piețele de capital. Concepțiile teoretice ale noilor laureați ai premiului Nobel au contestat tezele stereotipe privind auto-suficiența mecanismului de piață, prioritatea, fezabilitatea și eficiența politicii de neamestec a statului în treburile business-ului.

De asemenea, în opinia noastră o provocare pentru dezvoltarea științelor financiare va constitui perfecționarea

concepției referitoare la responsabilitatea socială a participanților pieței financiare, precum și a sistemului de norme ale eticii financiare, atât la nivelul corporativ, cât și la nivelul personalului entităților financiare.

Concluzii. Științele financiare au avut o perioadă îndelungată de evoluție, trecând prin trei stadii de bază. În prezent, are loc procesul de dezvoltare a teoriei financiare neoclasice sub impactul activ al procesului de internaționalizare, aceasta fiind în stadiul superlativ de schimbare în forma globalizării. Ultima constituie o provocare importantă pentru revizuirea concepțiilor de bază și elaborarea celor noi, care, pe deplin posibil, vor conduce la dezvoltarea direcțiilor inovatoare ale științelor financiare.

BIBLIOGRAFIE

1. Fetiniuc Valentina, Luchian Ivan. Evolution scientifique des finances dans les conditions de l'édification d'une économie fondée sur la connaissance, Le rôle des universités et des universitaires dans l'économie de la connaissance, Edition Impessum, Chisinau-Paris, 2012, p. 177-182
2. Finanțe, <http://www.dex.md/?page=word&word=finan%C8%9Be>, <http://itheap.info/blog/Finance-for-Beginners/783.html>
3. , <http://itheap.info/blog/Finance-for-Beginners/783.html>
4. , <http://opec.ru/1157595.html>
5. , 2006, http://albooking.net/book_21_glava_1_Annota%D1%81ija.html
6. ( ), - , 2007, <http://www.irbis.vegu.ru/repos/6843/HTML/index.htm>
7. , <http://lifestalker.net/finansy-kak-nauka/>
8. , <http://lektcii.net/1-55983.html>
9. , <http://psyera.ru/5676/evolyuciya-finansovoy-nauki>
10. : , « », 2002, c. 44, <http://biblio.dvags.ru/MarcWeb/Pdf/..%5Cpdf%5CBooksOld%5Cyanjul.pdf>

**TACKLING ELECTRONIC COMMERCE
– THE TAX ADMINISTRATION PERSPECTIVE**

**Veronica Vragaleva, PhD Student, scientific researcher,
National Institute of Economic Research**

The Internet is a complex technical environment. However, almost everyone can use the Internet if they only look at the more frequently used functions. When we need to go beneath the surface, it becomes much more complicated, especially if there is a need to access information hidden in the deep Web. The online information is expanding exponentially and a lot of important information about companies and individuals is located outside many tax administrations databases. Basically, tax administration should be able to monitoring and use all the tools for following transactions made via internet, for ensuring it's main activity – collecting taxes in right amount and with respect of basic principles of taxation: implementing of equitable tax regime, based on adequacy, broad basing, compatibility, equity, neutrality and so on.

Tax administration; e-commerce; VAT fraud; double taxation agreement; IOTA; OECD.

Introduction

In informational world, when interaction between people is less personalized than ever by using high technologies and smart devices, even the branch of commerce become influenced by internet era.

Basically, tax administration should be able to monitoring and use all the tools for following transactions made via internet, for ensuring it's main activity – collecting taxes in right amount and with respect of basic principles of taxation: implementing of equitable tax regime, based on adequacy, broad basing, compatibility, equity, neutrality and so on.

There are several main areas which should be in focus of tax administrations:

- a) allocation of profits to one country or another (BEPS Plan and permanent establishment issues);
- b) cloud computing (problems: person who running the business, geographical location of object in the cloud, availability of information – tax fraud)
- c) the deep Web sphere;
- d) electronic money.

Allocation of the profits refers to identification of the profits from e-commerce and taxation of these profits in right country, in respect to double taxation (conventions on avoidance double taxation) and double non-taxation (BEPS activities).

Basically, the identification of incomes which comes from e-commerce is an important issue for any tax administration. That leads to problems in identification of the volume of e-commerce in macroeconomic dimension or in global, as it is.

Cloud computing is a model for enabling ubiquitous, convenient, on-demand network access to a shared pool of configurable computing resources (e.g., networks, servers, storage, applications, and services) that can be rapidly provisioned and released with minimal management effort or service provider interaction. Cloud computing refers to the provision of computational resources on demand via a computer network. In opposition to the traditional model, in cloud computing, the user's computer may contain almost no software or data (only minimal operating system and web browser is required). Services and software are served via a browser without or with little processor usage (all operations are processed on server site).

The principle behind the cloud is that any computer connected to the Internet is connected to the same pool of computing power, applications and files. Users can store and access personal files such as music, pictures, videos, and bookmarks or play games or use productivity applications on a remote server rather than physically carrying around a storage medium such as a DVD or thumb drive.

The list of cloud computing services includes: (a) software as a service (SaaS) (software and its associated data are hosted centrally (typically in the (Internet) cloud) and are typically accessed by users using a thin client, normally, using a web browser over the Internet, such as Webmail, Gmail, Google Docs etc); (b) platform as a service (PaaS) (may include facilities for application design, application development, testing, deployment and hosting as well as application services such as team collaboration, web service integration and marshalling, database integration, security, scalability, storage, persistence, state management, application versioning, application instrumentation and developer community facilitation, such as Amazon web services, Facebook developer, Google App Engine, Apple iCloud etc); (c) infrastructure as services (IaaS) (also known as cloud infrastructure services, deliver computer infrastructure – typically, a platform virtualisation environment – as a service. Rather than purchasing servers, software, data-centre space or network equipment, clients instead buy those resources as a fully outsourced service. Suppliers typically bill such services on a utility computing basis; the amount of resources consumed (and, therefore, the cost) will typically reflect the level of activity. Typical IaaS are purposed by Amazon web services.

The deep Web is several orders of magnitude larger than the surface Web. Most of the Web's information is buried far down on dynamically generated sites, and standard search engines do not find it. Traditional search engines cannot "see" or retrieve content in the deep Web — those pages do not exist until they are created dynamically as the result of a specific search.

The deep Web may be classified into one or more of the following categories: (a) dynamic content (dynamic web pages which are returned in response to a submitted query or accessed only through a form, especially if open-domain input

elements (such as text fields) are used; such fields are hard to navigate without domain knowledge); (b) unlinked content (pages which are not linked to by other pages, which may prevent Web crawling programs from accessing the content. This content is referred to as pages without back links (or in links)); (c) private Web (sites that require registration and login (password-protected resources)); (d) contextual Web: pages with varying content for different access contexts (e.g., ranges of client IP addresses or previous navigation sequences)); (e) limited access content (sites that limit access to their pages in a technical way (e.g., using the Robots Exclusion Standard, CAPTCHAs, or no-cache Pragma HTTP headers which prohibit search engines from browsing them and creating cached copies)); (f) scripted content (pages that are only accessible through links produced by JavaScript as well as content dynamically downloaded from Web servers via Flash or Ajax solutions); (g) non-HTML/text content (textual content encoded in multimedia (image or video) files or specific file formats not handled by search engines).

The underlying principle of **electronic money** involves the use of computer networks such as the Internet and digital stored value systems. Examples of electronic money are bank deposits, electronic funds transfer, direct deposit, payment processors and digital currencies. Electronic money can be understood as a way of storing and transmitting conventional money through electronic systems or as digital currency which varies in value and is tradeable as a currency in its own right.

The biggest, most well-known and trusted among merchants digital (virtual) currencies is bitcoin. There are several characteristics of bitcoins: (a) Peer-to-Peer (P2P) – a type of network in which peers in the network act as suppliers and consumers of resources; (b) Decentralized – The process of redistributing or disbursing functions, powers, people, or things away from a central location or authority.

The main aims of modern tax administrations are to raise compliance levels, reduce the tax gap and increase the amount of revenues to the budget; thus raising the living standards and wealth of all citizens. Tax administrations already have access to a wide range of data bases owned both by public institutions and private companies. However, this data only identifies those persons who are already within the system. The biggest interest for tax administrations are those persons who are outside the system. But how to find those who want to stay hidden from the eyes of controlling institutions?

It is obvious that it is not relevant to use official databases to search for someone wanting to stay outside them, so a new source of information outside the tax administration is needed.

The main problems of e-commerce for tax administration

There are several main problems which tax administration should handle in respect of e-commerce.

Find the companies

One advantage given to businesses by cloud computing – no need to create a physical infrastructure - can cause many problems for tax administrations in finding and identifying the persons running the business. Cloud computing provides the opportunity to run a business anonymously, without being spotted by a tax administration, thus providing opportunities for non-compliant persons (taxpayers) to hide their illegal activities from controlling institutions.

If the business is run only using services provided by cloud computing, it will be a problem for tax administrations to identify such business as there is no physical IP address of a server that could point to the location of the business. In this way large businesses may appear just for a few days without making any investments in an infrastructure (including IT infrastructure) and without being detected.

The consequences of misusing cloud computing services could be:

- MTIC fraud could be better hidden than before, because no physical infrastructure is needed and the business could easily be managed remotely from aboard. Another opportunity for fraudsters is to have the ability to delete all the business-related information stored on the cloud without any physical traces. Even IT forensic methods are not usable in this case, and it could be problem in any criminal investigation.
- Black market activities could be harder to identify if the business is organised using cloud services. As in the case of MTIC fraud, using the cloud would give persons the chance to disappear quickly or change the country of their operations in the event of being spotted by the tax administration without leaving any traces. It will be extremely hard for tax administration to find and identify such persons carrying out black market activities.

The opportunity to act without being spotted may be used by taxpayers that are currently seen as compliant by tax administrations. Thus, it will be a challenge for tax administrations to find even compliant companies on the cloud in order to get evidence that they are really compliant and are not involved in illegal activities supporting the black market or acting as one of the stages in artificial scheme.

Location of services

Another advantage of using cloud computing to organise the business in an efficient way is for service providers to also use their resources in efficient way. Service providers need to organise their data in the way that maximises their storage capability and minimises the costs, so the resources needed to run a clients business may be located in different parts of the world. At this stage new problems for tax administrations appear – how to determine the location of the services. This question is of significant importance for VAT issues as taxation depends on the place of supply. In practice it is almost impossible to determine where from and to whom the services are provided.

For example, if a German resident buys music while being on a train on route between Belgium and Luxemburg and the provider is located in Russia, it is possible to define where the services is taxable. But is it possible to find and control this transaction? It is impossible to find the services located on the cloud as there is no IP address giving any information on the location of services.

Profit erosion

Basically, it refers to profits which comes from e-commerce and its also it could generate some extra-problems for

identification it there is or not need of permanent establishment in respect of activity which refers to profits which comes from one country or another.

In respect of that, there are several issues which should be faced:

- where is the place where the e-commerce product are providing: country of destination or country of provider?
- are the revenue paid by non-residents for e-commerce taxable in the country of residence or in the country where servers are located;
- what is the legal status of a provider of services which are involved in e-commerce (legal person, permanent establishment etc).

The issue of permanent establishment is one of the most discussed. There is a definition of permanent establishment in Comments to the Model Tax Convention on Income and Capital (article 5) in respect of server location, but even this clarification, which is a general accepted rule, does not cover most of the schemes with e-commerce involvement. Till now, it is not any clearance in the question if server could be consider as a permanent establishment of an organization and how th income should be taxed or how to control transactions where the payment and delivery are made via internet.

Another challenge is using of international schemes in optimization.

For example, double Irish with a Dutch Sandwich. The double Irish arrangement is a tax avoidance strategy that multinational corporations use to lower their corporate tax liability. The strategy uses payments between related entities in a corporate structure to shift income from a higher-tax country to a lower-tax country. It relies on the fact that Irish tax law does not include US transfer pricing rules. Specifically, Ireland uses territorial taxation, and hence does not levy taxes on income booked at subsidiaries of Irish companies that are outside of the state.

Availability of the information

The most important problem for tax administrations to enable them to perform controls and, in particular, to carry out criminal investigations is the availability and traceability of information.

As it is difficult to identify businesses run on the cloud and their business information might be stored in many different places around the world, it will be difficult for tax administrations to get a true picture of the business.

The problem of confidence in getting a real picture of the business is not new in the case of fiscal investigation, as in this case taxpayers are obliged to collaborate with the tax authorities, but there are still opportunities to keep part of the information hidden. The cloud in this case would probably make it easier to provide a false image of the business, but it does not really offer new opportunities in this field. To raise an indirect tax assessment requires tax administrations to find new methods of determining the taxable income which forms the basis of the estimation.

In the case of a criminal investigation, the burden of proof moves to the tax administration. The difficulty to trace the information could pose a real problem in finding evidence of fraud, in particular, MTIC fraud.

During any criminal investigation procedure the tax administration has the right and ability to seize the proof. Even when investigating the web, when the office or the server is physically located in the country, it is possible to get data using IT forensic methods to seize the data and get the proof. However, this will not be possible in the case of cloud computing for two reasons. The first is the technical side of this issue: as a business run on the cloud has a totally virtual structure, this makes it very easy to delete the content without leaving any traces. In this case it quite useless to apply IT-forensic methods. The second reason is connected to legal aspects: in many countries tax administrations (even during criminal investigations) are not allowed to use information located on a server in another country without the authorisation of the taxpayer involved. This also applies to information received after obtaining the user name and password of the cloud computing services. This makes non-compliant taxpayers quite confident about the security of their business information.

Finally, even if the transaction is identified, it is impossible to get the evidence of the transaction as there is a lack of tractability of transactions made on the cloud.

Qualified personel and proper apps and equipment

One of the biggest challenge is to have enough qualified persoel for be able to monitor and tax e-commerce. Also, there is a special need in proper electronic products fr facilitate work activity of tax officials.

EU practice in monitoring e-commerce

In European Union, several dirrectives were adopted which are directly connected with e-commerce:

- Directive 2006/112/EC on the common system of value added tax and Directive 2008/8/EC amending Directive 2006/112/EC as regards the place of supply of services.

Even in EU a harmonization of legal provision was established, a idea of centralized system of VAT collecting and further repartisation through EU countries was denied. Even though, it does not solve the problem of service providing, especially electronic services (including intangible assets which are also considered services), provided to non-VAT (mostly individuals). The basic problem were that when the intangible assets are providing to the non-VAT in EU, the transaction should be imposed in providers country, which is accelerately used by big international companies, such as Apple or Amazon and cause some problems to the EU countries in the same sector. The Dirrective which was approved in 2008 contains regulations regarding to which starting with 2015, this type of commerce should be imposed in the country where the service are consumed, the provider should withhold and transfer to the country where service are consumed.

- Directive 2000/31/EC on electronic commerce;
- Directive 2002/20/EC on the authorisation of electronic communications.

There are some specific particularities in tax administratios of EU countries regarding tackling e-commerce.

For example, in **Danemark** there is a special type of tax audits – electronic audits – which is particulary used for monitoring internet for identification of new tendency in e-commerce, which could be a taxbase for income tax and VAT,

search and identification of organization specialized in e-commerce, based on regular audits of legal entities and individuals and other duties.

In **Hungary**, for identification of taxable income of internet shops are used: rating from www.alexa.com, number of goods sold by e-shop (if it is shown), medium price of sold items, income statements of similar entities which was audied earlier.

In the **United Kingdom**, The Financial Services Authority (FSA)[39] was formerly the regulating authority for most aspects of the EU's Payment Services Directive (PSD), until its replacement in 2013 by the Prudential Regulation Authority and the Financial Conduct Authority.[40] The UK implemented the PSD through the Payment Services Regulations 2009 (PSRs), which came into effect on 1 November 2009. The PSR affects firms providing payment services and their customers. These firms include banks, non-bank credit card issuers and non-bank merchant acquirers, e-money issuers, etc. The PSRs created a new class of regulated firms known as payment institutions (PIs), who are subject to prudential requirements. Article 87 of the PSD requires the European Commission to report on the implementation and impact of the PSD by 1 November 2012.

In **Austria**, the main focus is on target of large companies. The main reasons are that large companies earn much money, tend pay as few taxes as possible, spread it over different countries and so on. Main sources of money are: advertising in the internet (on Websites, in Apps, in Search Engines, Links), selling Apps (Apps to pay or In-App-Purchase), domain trading and normal online trading of virtual and real goods, games of chance, virtual currency and so on. Austrian tax authority has a special regulated position on bitcoins. Bitcoins are not considered to be a currency. It is an electronic device, VAT-taxation is applicable like other electronic services and electronic currency is a normal asset that is taxable according to standard taxation rules.

Conclusion

It is impossible to imagine modern society without the use of the Internet both for private and business purposes. This means that the Internet is an enormous source of information that can be useful for tax administrations; as it contains a lot of business information hidden from eyes of tax officials but still publicly available.

There are some solutions and recommendations which should be taken into consideration.

Involving and training of professionals in e-audits

Appropriate human resources are necessary to achieve good results from acquiring and using the information. As most of tax administration employees, especially those working in the tax control field are more tax oriented and don't necessarily have a deep technical or IT knowledge, tax administrations could be faced with a lack of qualified personnel to be involved in deep Web investigation work.

All auditors and investigators must have at least the basic skill to access information from the Web in order to do a proper job. Tax administrations should not be examining what has already been accounted for and reported. Instead tax administrations should focus their efforts on finding what has not been accounted for and not reported. It is on the Internet – both in the surface Web and in the deep Web, tax administrations can find vital external information about companies and individuals that they control or intend to control. The combination of fast globalization and fast development of cloud services will result in a rapid increase of micro multinational companies. Information about micro multinationals can always be found on the Internet, but not necessarily within the information tax administration have in their databases.

If the ultimate conclusion is that all or most auditors and investigators need to be trained to use the Internet in an efficient manner for their work – the issue of education and training will arise. If tax administrations build a unit of dedicated IT/Internet specialists they will automatically set down a good foundation to build an appropriate training and educational program. Technology has made it easy to produce interactive training that can be developed rapidly and used widely within an organization.

Within a tax administration there needs to be a group of specialists who have an extensive knowledge about the Internet and the technology behind the Internet. These specialists also need to be equipped with the appropriate tools (software) to allow them to do an effective job. It is important to realise that the IT area, including the Internet, is undergoing constant development and reorganisation. One tool is capable of handling and structuring more information than ten or a hundred people could achieve. It is important to have both skilled personnel and skilled tools.

Ensure professional with adequate technics

While carrying out investigations on the Web, in particular on the deep Web, tax auditors need the ability to hide the fact that they are representatives of a tax administration, because in this virtual world as soon as user is identified, evidence could be suppressed or another distorted view could be provided to the IP address that belonged to the tax administration. Additionally, during investigations on the Web the computers used are subject to viruses, trojans, etc. There is a need to be able to bypass the security restrictions of an internal network to be able to gain access to certain sites that may be restricted, for example gambling site, social network, etc.

For those reason it is crucial to have stand alone equipment with separate Internet access, to be able to have the same view as a lambda anonym Web user and to be able to see everything.

Control volume of information

Lack of information has been always considered a problem, but on the other hand an excess of information is a problem as well, for the processing of all this information requires a structured approach, with sufficient technical and human resources.

As the deep Web contains an enormous amount of information it is vital for tax administration's to define the scope of information they want to search for in the deep Web. Collecting all kinds of data from the deep Web is not relevant as it is a time, labour and cost consuming process and much of the data may prove to be worthless for tax administration purposes as it cannot be linked to the tax administration's internal data.

Using deep Web investigation is ultimately working with external information. For a question of equality of treatment it is very important to have guidelines on treatment of the information collected on the deep Web. For example, collecting information from only one specific platform generates a distortion of concurrence with other platforms. Another important consequence is the fact that there is a lot of wrong information on the Web and that data should be used carefully by tax administration that need to have rules on how to treat it.

After information is collected from the Web it is necessary to analyse it and find ways of linking it with the tax administration's data to make effective use of it. Therefore it is very important for a tax administration to have a unified approach for dealing with this information, including collecting it by scraping from the Web as well as further processing, analysing and combining with their own information sources. As these procedures are complicated, qualified personnel with special knowledge and expertise as well as proper equipment and IT tools are of major importance.

Use proper instruments in investigation of e-commerce

For achieving goals in tackling e-commerce, **Sweden Tax Agency** developed a well-structured system, which could be one of the most efficient in this area. There are several questions, answering on which is web resources which can be used in e-commerce audit, as follows:

- Who is the provider? (Who.is, Uwhois.com);
- When the transaction are made? (Archive.org);
- Where the transactions are made? (Netcraft.com);
- Which are the frequency (traffic)? (Alexa.com, Similarweb.com);
- What is the connection? (link analyze) (Sitedossier.com, Webhosting.info, Opensiteexplorer.org, Bing);
- What affiliates are? (ReverseInternet.com, Sameid.net, Internetofficer.com);
- What is domain trade situation? (Dnforum.com, Namepros.com)

Cooperation between Tax Agencies

An active collaboration between international economic and tax organisations (e.g., IOTA, OECD and the European Commission) should be developed in the field of tax file standards for the cloud. It would be of great advantage to have multilateral tax file guidelines for the cloud because it would be easier to require the use of some similar minimal standard in all countries.

The convention on cybercrime is not up-to-date; with cloud computing the location of information on the web has moved from a physical localisation to a virtual one and is spread between jurisdictions all over the world. An amendment of the convention is required to face this new reality.

The Internet is providing for businesses an environment without any physical borders that makes it easy for them to be seen on the international market and to trade in any country of the world. However, the jurisdiction of tax administrations is still bound by the legislation within the geographical boundaries of their country. This gives tax administrations another problem. With more businesses going international, tax administrations need to extend and improve their international cooperation and exchange of information to be able to follow the economic activities of the taxpayers

Many IOTA tax administrations have formed technology centres or Internet service centres in order to solve many of the issues that are Internet related. In the Task Team's opinion, it is a step in the right direction to set up this type of specialist teams but, in order to exploit these investments even more it is important to increase international cooperation between these technical centres. It is essential that new experiences and new tools can spread quickly between all technical centres. When dealing with information from the Internet it is a question of dealing with public information and not in any way confidential information. Therefore, it should be simple and straightforward to collaborate and disseminate information between administrations.

To reach their target and get into the system those persons who are still outside it, tax administrations must change their way of thinking. There is a vital need to move from using internal to external sources of information. Staying up-to-date with the modern economic world and following market trends is a big challenge for tax administration as they must adapt its culture and organization in accordance with the new rules. Tax administrations need to understand that a factor for success and productivity of their work depends on the working methods they are using. To get good results modern technologies and modern approaches need to be used. It is impossible to stay competitive in a modern world without development and improvement. The changes in the way tax administrations are targeting their goals and in the culture of tax administrations are needed.

REFERENCES

1. Directive 2000/31/EC on electronic commerce, available at: http://ec.europa.eu/internal_market/e-commerce/directive/index_en.htm
2. Directive 2002/20/EC on the authorisation of electronic communications, available at: http://www.etsi.org/images/files/ECDirectives/Authorisation_Directive.pdf
3. Deep WEB, IOTA Report for Tax Administrations, available at: <http://www.iota-tax.org/publications/task-team-outputs.html>
4. New Trends in E-Commerce: Cloud Computing, IOTA Report for Tax Administrations, available at: <http://www.iota-tax.org/publications/task-team-outputs.html>
5. Mell P., Grance T. The NIST Definition of Cloud Computing: Recommendations of the National Institute of Standards and Technology, 2011 - <http://csrc.nist.gov/publications/nistpubs/800-145/SP800-145.pdf>)
6. Base Erosion and Profit Shifting OECD Plan, available at: <http://www.oecd.org/ctp/beps.htm>

NIER

Solving the issue of financial stability in the Republic of Moldova should be based on international experience based on risk management and taking into account the peculiarities of countries with emergent economies. The article describes the basic tools of monetary strategy regarding monetary regulation in the conditions of the financial and banking crisis; these include liquidity management, the regulation of money market and inflation targeting. In the article is presented the influence of monetary strategy on economic growth of the Republic of Moldova and suggested some adjustments to its financial stability. Also, there are calculated financial stability indicators of the Republic of Moldova, including monetary aggregates, the official reserves, inflation and critical ratio.

Key words: financial stability, monetary control, monetary strategy, financial soundness indicators.

✓
✓
✓
✓

[1]

(, - ,)

•
•
•
•

•

( )

1)
2)

2%. 3 4,5% 3 (M3 money supply-₂)

(RDC)

1 3
2
1998 (Governing Council)
// The Monetary Policy of the ECB. 2011.

✓
 ✓
 ✓

RDC RDC

Y = f (L P exp), L exp -

Y/ L >0; Y/ <0; Y/ P exp >0. [2]

22 2015 .

1 . 845 .

14,0 % 2012 . 14% 32%

2013 8,5% 2015 . 17,5% 2015 .² 3,5%

« » ± 3 .

2% 1%

[3]

2009 .

1.
 : <http://www.bnm.md>

[4]

¹ .
² www.bnm.md/ru/content/30-iyulya-2015-g-soobshchenie-nacionalnogo-banka-moldovy
³ 249»

»

11.09.2008 .

2. <http://www.bnm.md/>, %

2015

(2)

[5]

3. <http://www.bnm.md/>

1998

76,1%

2014

(Broad Money)

(100%)

2009

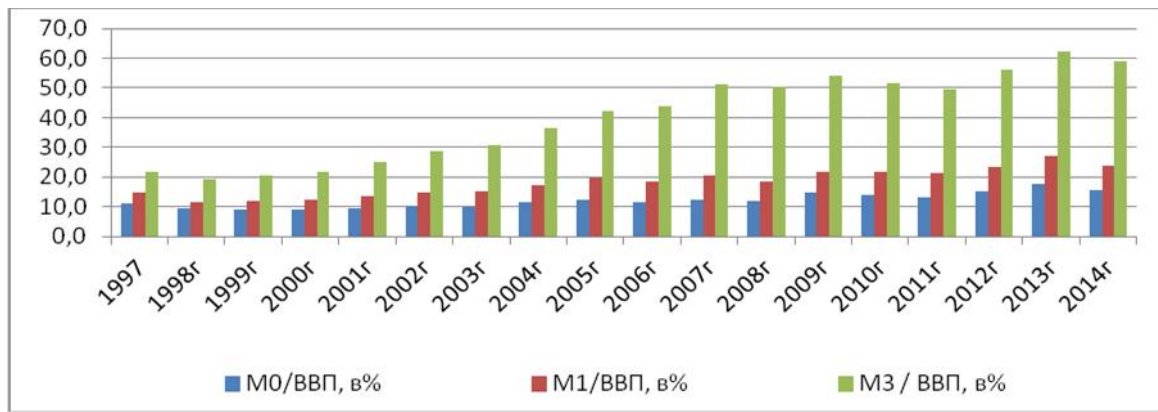
60% [6].

2013

2014

60%

(3/ 1/)

4. (%)
: <http://www.bnm.md/>

5

5.
: <http://www.bnm.md/>

(1998-1999) (2007)
3 - 25,6 , 0% . 2009 . 13,8 , -
(1).
2

6. , %.
: <http://www.bnm.md/>

¹ « » ,

² The Concise Encyclopedia of Economics. Alan Meltzer. Monetarism.// www.newworldencyclopedia.org

« , 1-3 % , 11-12 %
 , , - , ± 1,5
 5%. ( ) 2000-2009 . - 16,2%; 2010-2011 . - 7,5%;
 2012-2013 . - 4,6%; 2014 . - 5,1%. 12 12,2%.

50 % , 40 %: —
 10 % — ,
 , 3,7%. [7]

- 1) ;
- 2) ;
- 3) ;
- 4) (;
- 5)); . [8]

50% [9].

27 1, [10]

2015 . [11]

---

1 2012 .

✓
✓

1. What is financial stability?//Central Bank of Bahrain Financial Stability Paper Series No.1, March 2008.//www.cbb.gov.bh/assets/FSP/What%20is%20Financial%20Stability.pdf
2. . . . ., 2004. // ISBN 593255148-8
3. Gray S. and Talbot N. Developing Financial Markets. Handbooks in Central Banking N26.-Bank of England.-2006. ISBN 1857301935.-P. 12.// http://core.ac.uk/download/pdf/6961911.pdf PIN No. 10/89,
4. “IMF Discusses Central Banking Lessons from the Crisis” (« ») //www.imf.org/external/np/sec/pn/2010/pn1089.htm.
5. Demirguc-Kunt Asli, Detragiache Enrica. The Determinants of Banking Crises in Developed and Developing Countries//IMF Staff Paper, vol.45, no.1. International Monetary Fund, Washington. 1998.// http://www.core.ac.uk/download/pdf/6260867.pdf
6. . . . ., 2011. – 563 . – ISBN 978-985-442-922-9
7. 04/316 : . 2004 .
http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2004/rus/cr04316r.pdf
8. Mishkin F. “Inflation Targeting in Emerging Market Economies”, NBER WP7618, March, 2000//
http://www.nber.org/papers/w7618
9. Korhonen I., Wachtel P. A note on exchange rate pass-through in CIS countries The Bank of Finland Institute for Economies in Transition (BOFIT) Discussion papers. 2005. 2.//
http://www.suomenpankki.fi/bofit/tutkimus/tutkimusjulkaisut/dp/Documents/dp0205.pdf
10. . - 2000. - N 9. - . 88-105 : . .//
11. No29 – / . -
.2012.- ISSN:1756-7270 ( ).

EFICIENȚA POLITICII MONETARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Dorin Slobozian, drd, UnAȘM, INCE*

Obiectivul fundamental al BNM este acela de asigurare și menținere a stabilității prețurilor. Acest fapt determină banca să modifice instrumentele sale de politică monetară pentru realizarea acestei stabilități. Adesea, deciziile respective sunt dezbătute de publicul larg sub aspectul oportunității lor.

Scopul prezentei lucrări constă în evaluarea eficienței politicii monetare promovate de BNM. Eficiența politicii monetare o definim ca măsura în care aceasta și-a atins obiectivele sale.

Lucrarea de față este o primă tentativă a autorului de a răspunde la întrebările menționate mai sus. Prin urmare, am aplicat o abordare metodologică relativ simplistă. Astfel, am folosit metodele analizei grafice și a coeficienților de corelație.

În urma analizei efectuate am constatat îmbunătățirea procesului inflaționist din Republica Moldova în cadrul noului regim de politică monetară, implementarea care a început în anul 2010. Stabilizarea inflației s-a reflectat atât prin reducerea nivelului, cât și a variabilității acesteia. Deși, intuitiv, într-o oarecare măsură, stabilizarea respectiv s-a datorat politicii monetare, analiza întreprinsă nu a dat careva rezultate concludente în acest sens. Considerăm că este necesară aplicarea unor metode mai elaborate, inclusiv econometrice, pentru elucidarea relației de cauzalitate dintre politica monetară și inflației. Adăugarea altor variabile de control pe lângă cele monetare ar putea face subiectul ulterioarelor lucrări.

Cuvinte cheie: inflație, politică monetară, stabilitatea prețurilor, instrumente de politică monetară, inflația de bază, regim de politică monetară.

The fundamental objective of NBM is to ensure and maintain price stability. This leads the bank to change its monetary policy instruments in order to achieve this stability. Often, those decisions are debated by the public in terms of their expediency.

The purpose of this paper is to assess the effectiveness of monetary policy promoted by NBM. We define the effectiveness of monetary policy the extent to which its objectives are achieved.

This paper is a first attempt by the author to answer the above questions. Therefore, we applied a relatively simplistic methodological approach. Thus, we deployed the methods of graphical analysis and of the correlation coefficients.

In this analysis we found an improvement of the inflationary process in Republic of Moldova under the new monetary policy regime, the implementation of which began in 2010. The stabilization of inflation has been reflected by its reduced level and variability. Although, our intuition is that this stabilization has been determined, to some extent, by monetary policy, the undertaken investigation did not give any conclusive results in this respect. We consider it is necessary to deploy more elaborate methods, including econometric ones, to shed light on the causal relationship between monetary policy and inflation. Adding other control variables, in addition to the monetary ones, could be the subject future works.

Key words: inflation, monetary policy, price stability, monetary policy tools, core inflation, monetary policy regime.

Introducere

Politica monetară încearcă prin acțiunile asupra cantității și/sau prețului banilor să influențeze îndreptarea unor variabile economice spre anumite nivele dezirabile. În acest sens, banca centrală folosește un șir de instrumente întru încercarea de a transmite efectele deciziilor de politică monetară spre economia reală. Totuși, propagarea impulsurilor de la modificările instrumentelor spre variabilele de interes are un anumit grad de incertitudine și, prin urmare, prezintă un anumit risc pentru reușita politicii monetare.

În Republica Moldova, instituția împuternicită prin lege de a promova politica monetară este Banca Națională a Moldovei (BNM). De asemenea, obiectivul fundamental al BNM este acela de asigurare și menținere a stabilității prețurilor [1]. Acest fapt determină BNM să modifice instrumentele sale de politică monetară pentru realizarea acestei stabilități. Adesea, deciziile respective sunt dezbătute de publicul larg sub aspectul oportunității lor.

În prezenta lucrare, vom încerca să evaluăm eficiența politicii monetare promovate de BNM în vederea realizării acestui obiectiv. *Eficiența politicii monetare* o definim ca măsura în care aceasta și-a atins obiectivele sale.

Potrivit unor autori [4], performanța macroeconomică¹ a crescut în ultimele decenii. Astfel, cea mai mare contribuție este atribuită (1) sporirii eficienței politicii monetare, alte contribuții venind din partea (2) reducerii variabilității ocurențelor ale ofertei agregate și (3) schimbării structurii economiei. Deși, aceste rezultate trebuie interpretate cu anumite precauții (studiile au fost realizate pentru perioade relativ ne-actuale – anii '80 și '90 – și pe un eșantion de economii mai puțin reprezentative pentru Republica Moldova – economii dezvoltate) totuși aceste explicații privind performanța macroeconomică sporită, cel puțin în ceea ce privește inflația, ar putea fi valide și în cazul Republicii Moldova.

* © Slobozian Dorin, dorin1md@yahoo.com

¹ De regulă în literatura de specialitate *performanța macroeconomică* este definită ca măsura în care o țară reușește să atingă obiectivele-cheie ale politicilor guvernamentale. În cazul surselor referite acest concept este cuantificat prin stabilitatea inflației și output-ului agregat.

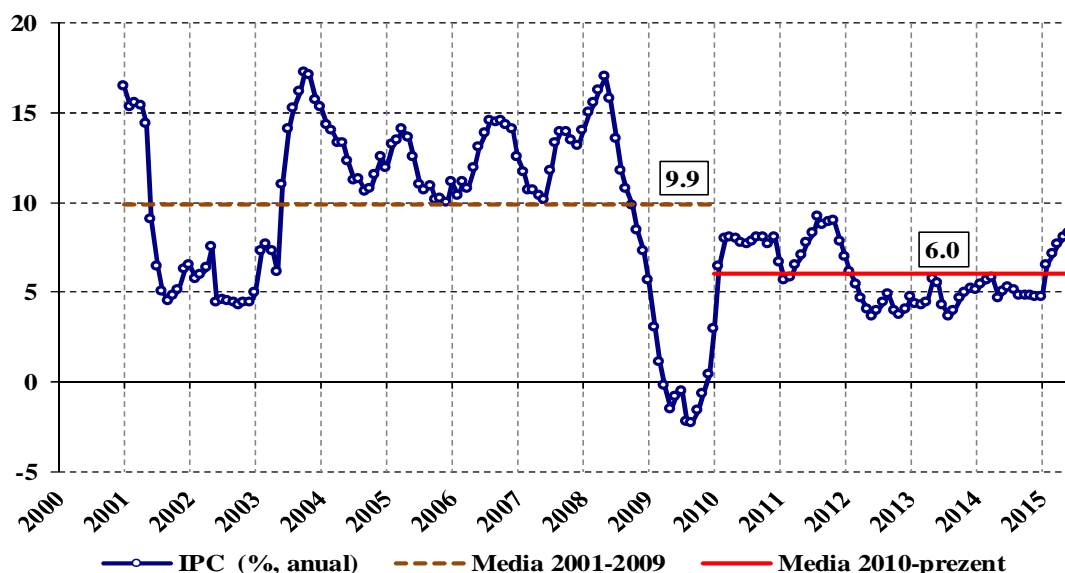
Dat fiind faptul c obiectivul fundamental al BNM este "asigurarea i men inerea stabilit ii pre urilor", iar Strategia Politicii Monetare pe Termen Mediu declar nivelul de 5 la sut [2] ca țint a ratei anuale inflației, în cadrul analizei eficien ei politicii monetare promovate de BNM ne vom referi la aspectul infla iei al performan ei macroeconomice. Pe lâng aceste ra ionamente, inoportunitatea analizei stabilit ii output-ului ca component a performan ei macroeconomice rezult i din faptul c cre terea economic , mai ales în cazul economiilor în curs de dezvoltare precum Republica Moldova, este în mare parte determinat de politicile structurale. În acest sens, politicii monetare, consider m c , îi revine un rol secundar în realizarea acestui obiectiv, ea încadrându-se în categoria politicilor economice de stabilizare. De asemenea, multitudinea i severitatea ocurilor ofertei agregate care au avut loc pe parcursul ultimilor dou decenii în economia moldoveneasc ¹ complic semnificativ estimarea contribu iei politicii monetare la cre terea economic . În acela i ir de argumente se înscrie i teoria neutralit ii banilor care este pe larg acceptat în teoria economic ortodox . Potrivit acesteia stocul banilor influen eaz doar variabilele nominale ale economiei, a a precum pre urile, salariile i ratele de schimb, i nu are efecte pe termen lung asupra variabilelor reale, precum angajarea, PIB real, i consumul real [5].

În analiza efectuat am întreprins anumite tentative de a r spunde la întrebarea dac politica monetar a devenit mai eficient pe parcursul noului regim de țintire direct a inflației, implementarea c ruia a început în anul 2010 [3]. În acest scop, am încercat mai întâi sa constat m, sau s infirm m, faptul c infla ia a cunoscut o evolu ie de îmbun t ire. Ulterior, am analizat relația dintre politica monetar promovat de BNM și inflație, pentru a vedea m sura în care prima a determinat stabilizarea ultimei.

Lucrarea de față este o prim tentativ a autorului de a r spunde la întreb rile menționate mai sus. Prin urmare, am aplicat o abordare metodologic relativ simplist , urmând ca în studiile ulterioare s investig m subiectul cu ajutorul unor metode mai avansate. Astfel, am folosit, preponderent, metodele analizei grafice și a coeficienților de corelație.

Analiza evoluției inflației (2001 – prezent)

A cunoscut infla ia o evolu ie de îmbun t ire? Aici ne referim la diminuarea nivelului i a variabilit ii infla iei. Pentru verificarea acestei ipoteze am decis s analiz m prin contrapunere evolu ia infla iei de pân la schimbarea regimului de politic monetar cu cea de dup acest moment, adic 2001-2009 fa de 2010 – iulie 2015².

Figura 1. Evolu ia infla iei în perioada 2001 – iulie 2015 (% , anual)

De i, BNM a declarat în mod oficial c a trecut la regimul de intire direct a infla iei la începutul anului 2013, putem considera c , de facto, trecerea la acest nou regim a avut loc la începutul anului 2010, odat cu publicarea Strategiei politicii monetare a B nci i Na ionale a Moldovei pentru 2010-2012 pe pagina sa web oficial . Ra ionamentul principal în acest sens este faptul c în documentul respectiv este declarat, în mod expres, un obiectiv cantitativ cu privire la infla ie i este asumat angajamentul pentru realizarea acestuia.

F când o analiz grafic a infla iei (figura 1) putem constata cu u urin c nivelul infla iei s-a diminuat semnificativ odat cu trecerea la noul regim de politic monetar . Astfel, media ritmului anual al IPC este cu circa 4 puncte

¹ Ca exemple în acest sens pot fi men ionate *Criza financiar din Federa ia Rusa din 1998*, *Criza Economic Mondial (2008-prezent)*, embargourile asupra vinurile moldovene ti din 2006 i 2013, secete numeroase i severe , în special acelea din anii 2000, 2003, 2007, 2011, 2012.

² Începutul primei perioade a fost ales ianuarie 2001. Perioada de pân la acest moment, 1994-1999, a fost neglijat din cauza tranzi iei economice specifice cu schimb rile sale structurale spontane dar i datorit crizei financiare din Federa ia Rus . Astfel, am considerat c pentru a identifica o posibil sporire de eficien a politicii monetare ar fi corect de luat în considera ie dou perioade cu ocuri de o magnitudini relativ comparabile.

procentuale inferioare celei de până la întoarcerea direct a inflației.

De asemenea, este important de notat faptul că din anul 2010 inflația a marcat, în permanență, un nivel de o singură cifră. Pentru o economie în curs de dezvoltare ca Republica Moldova acest fapt ar putea indica asupra unei performanțe mai degrabă meritorie decât aleatoare.

Precum s-a menționat mai sus, o evoluție de îmbunătățire a inflației presupune și o variabilitate redusă a acesteia. În figura 2 și 3 de mai jos, sunt reprezentate histogrammele inflației pentru cele două perioade. Putem observa că variabilitatea inflației a scăzut considerabil începând cu anul 2010.

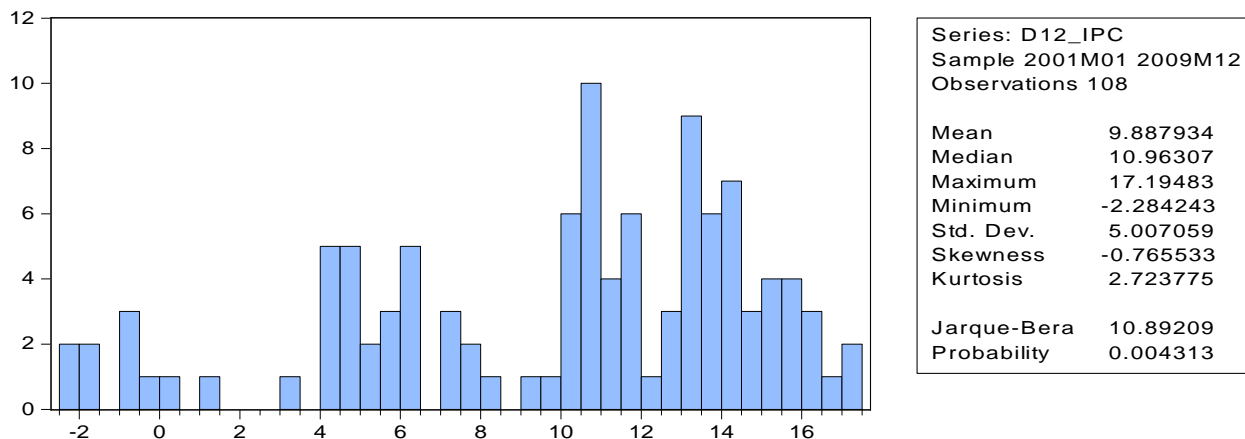

Figura 2. Variabilitatea inflației în perioada 2001-2009

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică

Dacă în prima perioadă deviația standard (indicatorul *Std. Dev.*) constituia cca. 5,0 p.p., atunci în a doua perioadă aceasta este deja de 1,7 p.p. Cu alte cuvinte, variabilitatea a devenit aproape de 3 ori mai mică. De asemenea, putem analiza variabilitatea inflației prin prisma valorilor extreme (minime și maxime). În perioada 2001 – 2009, inflația a luat valori în intervalul [-2,3; 17,2] ceea ce reprezintă o amplitudine de circa 19,5 p.p. În perioada 2010 – iulie 2015, inflația s-a încadrat în intervalul [2,9; 9,2], amplitudinea fiind de 6,3 p.p. Chiar și așa a tratat, variabilitatea se dovedește a fi de 3 ori mai mică în noul regim de politică monetară decât a fost în cel precedent.

Totuși, analiza făcută mai sus face abstracție de obiectivele cantitative ale BNM, adică întoarcerea inflației. Pentru o mai bună analiză a eficienței politicii monetare ar fi util de cuantificat măsura în care inflația s-a apropiat de țintă. Acest lucru se poate realiza prin calcularea deviației inflației de la țintă. De fapt, acest indicator va fi în relație inversă cu eficiența politicii monetare.

În figura 4 sunt reprezentate inflația anuală, întoarcerea și deviația inflației. Se observă cu ușurință că începând cu anul 2012 inflația s-a apropiat semnificativ de țintă. Dacă pentru întreaga perioadă din 2010 acest indicator a înregistrat în medie valoarea de circa 1,1 p.p., atunci din 2012 valoarea medie a coborât până la 0,4 p.p.

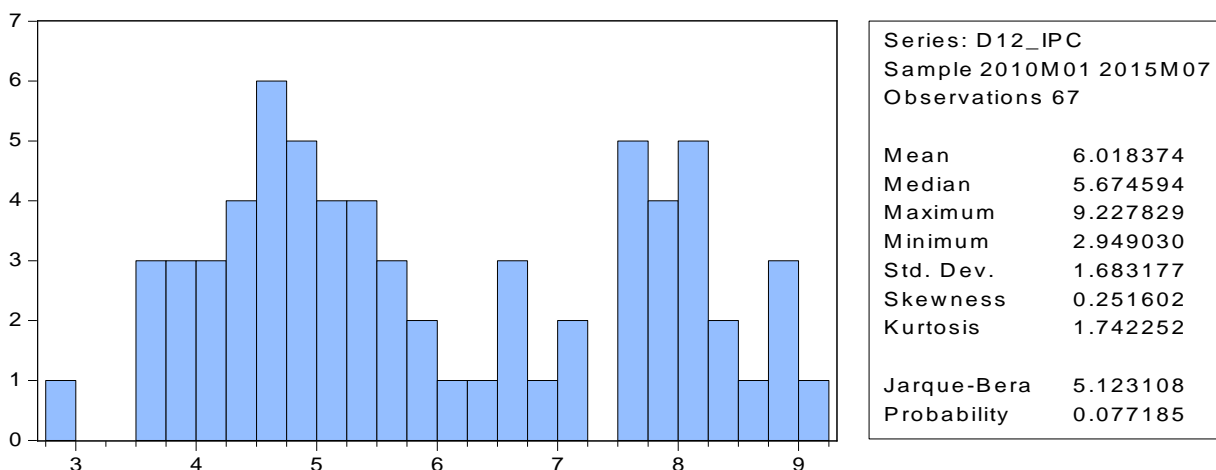
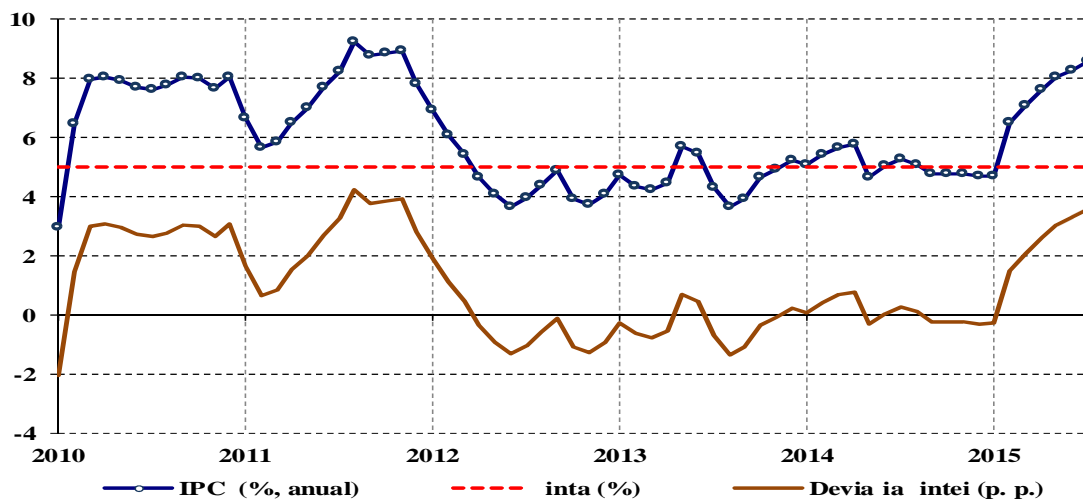

Figura 3. Variabilitatea inflației în perioada 2010 – iulie 2015

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică

Totuși, trebuie de remarcat faptul că începând cu anul 2015 se observă o accelerare evidentă a inflației. Printre cauzele principale ar putea fi deprecierea care a avut loc de la începutul anului 2015, determinată în mare parte de reducerea influxului de valută în urma diminuării volumului exportului și a remiterilor, în special din Federația Rusă.

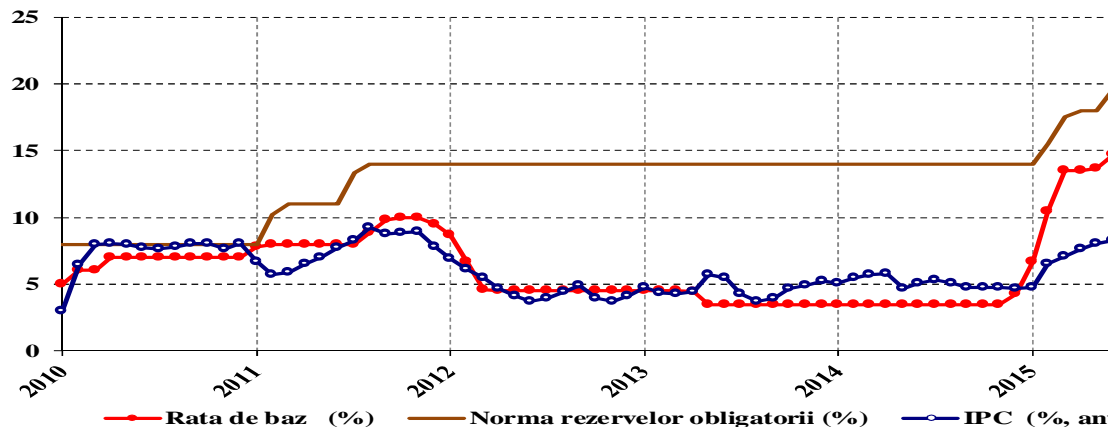
Figura 4. Devia ia infla iei în perioada 2010 – iulie 2015

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Na ional de Statistic

Aplicarea instrumentelor de politic monetar

Întrucât politica monetar nu func ioneaz într-un spa iu izolat, ea este influen at de o multitudine de factori interni i externi, cum ar fi, de exemplu, ocurile economice, modific rile tehnologice i structurale etc. Astfel, autorit ile monetare a oric rei ri trebuie s poat evalua cât mai exact efectele ac iunii lor, s ia decizii i s le comunice publicului larg. Astfel, în continuare urmeaz s fie analizat evolu ia instrumentelor de politic monetar aplicate de BNM în vederea întiririi infla iei.

În baza datelor publicate de BNM, prezentate grafic în figura 5, observ m pe parcursul perioadei 2010-2015 tendin e atât de cre tere, cât i de sc dere ale ratei de baz . Aceasta sugereaz faptul c BNM ia mereu decizii de politic monetar ca r spuns la perturb rile economice, fie determinate de anumite a tept ri infla ioniste, ocuri externe sau prognoze de alt natur .

Figura 5. Evolu ia instrumentelor politicii monetare i a infla iei în 2010 – iulie 2015

Sursa: elaborat de autor în baza datelor B nci Na ionale a Moldovei.

În perioada 2010 – noiembrie 2011, rata de baz a crescut continuu, de la 5% pân la 10%, pentru ca începând cu ultima lun a anului 2011 s scad gradual în primele luni ale anului 2012, având în vedere a tept rile dezinfla ioniste, precum i prognozele de recesiune. În 2013, rata de baz s-a redus o singur dat , de la 4,5% la 3,5%. Dup acest moment și pân la sfârșitul anului 2014, acest instrument a r mas constant, deși la un nivel foarte jos, vorbind în termeni istorici. Aceast relaxare semnificativ presupunem c s-a datorat riscurilor dezinfla ioniste prezente în perioada respectiv , dat fiind încetinirea economic în cadrul principalilor parteneri de comerț ai RM (în special zona euro și Federa ia Rus).

De asemenea, observ m c pe tot parcursul anului 2010, norma rezervelor obligatorii a r mas neschimbat la nivelul de 8%. În anul 2011, s-a majorat în dou trepte pân la 14%. Acest nivel a fost men inut pân la sfârșitul anului 2014. În prima jum tate a anului 2015, BNM a majorat consecutiv și considerabil norma rezervelor, realizând o creștere cumulativ de 10%.

Astfel, frecven a și magnitudinea modific rilor instrumentelor ar putea indica asupra caracterului activ al politicii monetare și încercarea deciden ilor de a realiza angajamentul de menținere a infla iei la nivelele declarate în Strategia de politic monetar pe termen mediu.

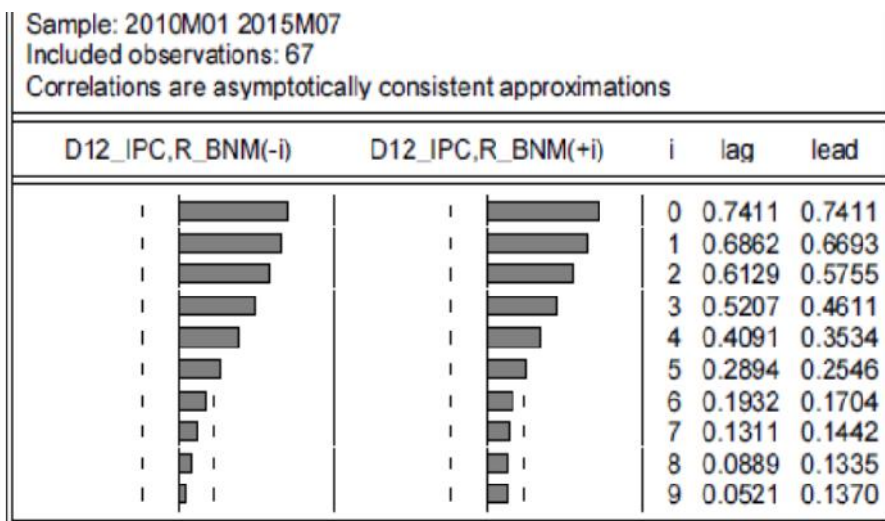

Figura 6. Cross-corelograma inflației și a ratei de bază (2010 – iulie 2015)

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Bancii Naționale a Moldovei.

Relația dintre politica monetară și inflația

Din figura 5 se poate observa cum BNM reacționează la evoluția preurilor, de cele mai multe ori anticipând tendințele. Astfel, se încearcă influențarea și menținerea inflației în proximitatea țintei prin modificarea instrumentelor de politică monetară. Totuși, trebuie să admitem a priori că acțiunea asupra inflației nu este imediată, iar în special în cazul Republicii Moldova lag-urile temporale, în acest sens, sunt destul de extinse, fapt pe larg acceptat atât în mediul academic cât și de însuși BNM.

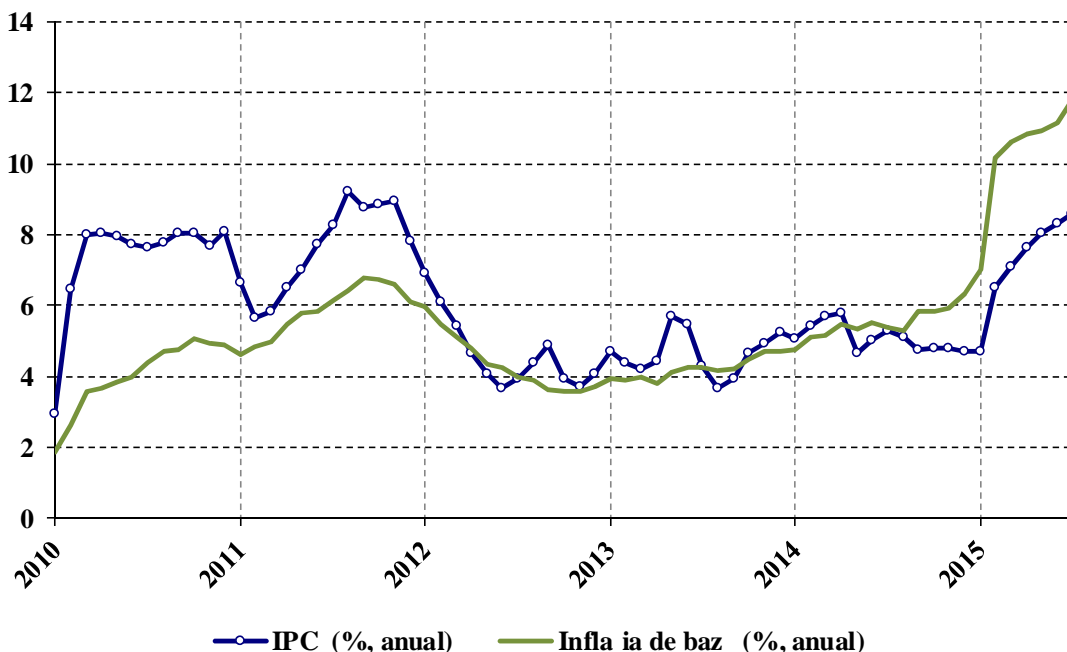

Figura 7. Dinamic corelată a ratei inflației și a inflației de bază în 2010 – iulie 2015

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Bancii Naționale a Moldovei.

Analiza cross-corelogramei inflației și a ratei de bază (figura 6) arată o legătură strânsă dintre aceste două variabile. Valorile semnificative statistice ale coeficientului de corelație se încadrează în intervalul 0,29-0,74, în dependență de lag-urile dintre aceste variabile. Adică, la o majorare de un punct procentual a ratei de bază inflația ar urma să crească cu o valoare din intervalul respectiv. De asemenea, observăm că cel mai mare efect asupra inflației are loc în aceeași perioadă în care are loc modificarea ratei de bază, iar valoarea coeficientului descrește odată cu trecerea timpului.

Trebuie să admitem că este un rezultat contraintuitiv și în opoziție cu consensul teoriei economice, precum că

majorarea dobânzii determină, într-un final, diminuarea inflației. O posibilă explicație a acestei observații paradoxale ar putea fi faptul că deciziile de politică monetară sunt luate cu întârziere. Măsurile sunt aplicate odată cu apariția datelor efective cu privire la inflație iar perspectiva acesteia devine foarte evidentă pentru decidenți. Prin urmare, situația se reflectă într-o legătură contemporană semnificativă, statistic vorbind, dar nu și una de cauzalitate. Totodată, ar putea fi că relația întârziată nu poate fi probată statistic datorită faptului că modificările ratei de bază produc efecte asupra nivelului inflației ulterioare, astfel stabilizând-o. Pe de altă parte, caracterul efectiv al politicii monetare, care, aparent, este puțin anticipativ, s-ar putea datora naturii șocurilor cu care se confruntă economia națională. Acestea, de multe ori, sunt greu sau, uneori, practic imposibil de anticipat, iar reacția din partea politicii monetare are loc în momentul sau după producerea acestora.

O abordare alternativă privind analiza eficienței politicii monetare ar fi să utilizăm inflația de bază, cea care se află sub o influență sporită din partea politicii monetare. Prețurile la produsele alimentare și carburanți, la combustibili și cele reglementate sunt excluse din componența inflației de bază. Se presupune că aceste categorii de prețuri se află sub o influență redusă din partea politicii monetare.

Totuși, analizând-o grafic (figura 7) aceasta nu diferă esențial de rata inflației (calculată ca ritmul IPC total), are aceleași puncte de turnură și, chiar mai mult, este mai stabilă. Se observă că atât nivelul inflației de bază, cât și variabilitatea acesteia sunt evidente inferioritate inflației totale (cu excepția anului 2015)¹. Astfel, acest fapt ne face să presupunem că analiza statistică a relației investigate în abordarea alternativă propusă ar clarifica și mai puțin întrebarea privind creșterea eficienței politicii monetare.

Concluzii

În urma analizei efectuate am constatat o îmbunătățire privind procesul inflaționist din Republica Moldova în cadrul noului regim de politică monetară implementarea căruia a început în anul 2010. Stabilizarea inflației s-a reflectat atât prin reducerea nivelului cât și a variabilității acesteia. Deși, intuim că, într-o oarecare măsură, stabilizarea respectiv s-a datorat politicii monetare, analiza întreprinsă nu a dat careva rezultate concludente în acest sens.

Considerăm că este necesară aplicarea unor metode mai elaborate, inclusiv econometrice, pentru elucidarea relației de cauzalitate dintre politica monetară și inflației. Adăugarea altor variabile de control pe lângă cele monetare ar putea face subiectul ulterioarelor lucrări.

BIBLIOGRAFIE

1. *Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei*: nr.548-XIII din 21.07.1995. În: *Monitorul Oficial al R. Moldova*. 1995, nr. 56-57/624, p.5-7.
2. *Strategia politicii monetare pe termen mediu*, aprobată prin Hotărârea Consiliului de administrație al Băncii Naționale a Moldovei nr. 303 din 27.12.2012.
3. *Strategia politicii monetare a Băncii Naționale a Moldovei pentru 2010 – 2012*, modificată prin Hotărârea Consiliului de administrație al Băncii Naționale a Moldovei nr. 267 din 30.12.2010 [online]. Disponibil: <http://bnm.md/files/attachments/2010-2012.pdf>
4. CECCHETTI, S. et al. *Has monetary policy become more efficient? A cross country analysis*. NBER Working Paper no. 10973, 2004 [online]. Disponibil: <http://www.nber.org/papers/w10973>
5. MANKIWI, Gregory N. *Principles of Macroeconomics*. Ed. 5. USA: South-Western Cengage Learning, Mason, 2009, p. 815.

¹ Evoluția inflației de bază în anul 2015, putem observa, prezintă un comportament atipic. În perioada anilor 2010-2014, această variabilă avea volatilitate mult mai redusă, ori altfel spus, era mult mai persistentă. O explicație în acest sens ar fi efectuarea unor schimbări metodologice la începutul anului 2015 care ar conferi inflației de bază o sensibilitate sporită față de anumiți factori, în special cursul de schimb. În acest sens, presupunem că ar fi fost majorate ponderile din cadrul indicelui inflației de bază a unor produse prețurile cărora sunt stabilite în valută de către vânzătorii, precum ar fi automobile sau imobile. Totuși, disponibilitatea datelor, pe pagina electronică a Biroului Național de Statistică, cu privire la ponderile din cadrul celui de al doilea IPC este destul de redusă, iar acest fapt îngreunează verificarea ipotezei respective.

EFFICIENT MANAGEMENT OF THE BUDGET'S FUNDS AS A PRECONDITION OF COUNTRY'S SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Svetlana Dodon, PhD student at NIER

The current economic situation is characterized by a high degree of instability both at global and national level. The main tasks in the current crisis includes: structural changes, financial equilibrium and economic recovery, these are preconditions that necessary to be fulfilled for socio-economic growth of the country. As a solution is to increase adaptability to changes in the economic environment by creating a sustainable economic system, but given goal is impossible to fulfill without implication of state bodies. At the same time the budget is an instrument for the direct regulation of market relations and of realization of state policy, it has one of the top roles in state's economy regulation system, of creating a favorable financial environment for rapid development of market relations, of realization of the economic balance. So, the budget could be considered a key element in realization of state policy.

County's budget is one of the tools and at the same time indicators of the economy of a country. Public funds are very limited and that is why it is so important to apply efficient management of it.

One of the guide indicators of economic development and efficient management of budget's funds is structural deficit. This indicator for EU countries should be kept under 0.5-1% of GDP.

This paper aims to identification of the best practices of the management of the budget's funds and also attracts attention to such notions as cyclical and structural deficit and debt sustainability.

The research methodology of the paper it is based on the principles of economic gnoseology. Because of that was given priority to systemic analysis as a research method used for determination of the causes of negative budget balance.

Results of the work can be summarized in identifying gaps leading to poor management of the budget balance; identification of opportunities to converge to EU provisions in the field to optimization of the budget balance; development of proposals for optimizing existing budget deficit.

Main content. The economy of R. Moldova it is in deep crises: imbalances between supply and demand in financial sector, reduction of production potential in all sectors of economy. These crises phenomena maintain the inflation processes, destabilization of the payment balance, the increase of debt, the reduction of population's income.

The economic growth of R. Moldova has been volatile because of climatic and global economic conditions. Real GDP raised by 7.1 percent in 2010 and 6.4 percent in 2011. In 2012, GDP contracted by 0.7 percent, as the economy was hit by a drought-induced contraction in agriculture (-22.3 percent) and the Eurozone crisis. In 2013, growth rebounded, driven by a record harvest, with GDP increasing by 9.4 percent. Due to the weak economic activity of major economic partners and Russian trade restrictions, growth decelerated to a still strong 4.7 percent in January-September 2014 [4].

The state of crisis is fueled also by inefficient management of budget's funds.

Public finances include financial ties between the state and all other individuals and legal entities. Such public finances involves state administration (central and local) in resource mobilization relations at the disposal of state, and distribution relationships, i.e. the allocation and use of resources according to predetermined destination by law.

Relationships in resource mobilization of public funds occurs, on the one hand, between legal entities, regardless of their proprietary and individuals as citizens that make income and the state as a representative of national collectivity that manages and distributes it according to the collective needs.

This relationship between state and all population and entities is a permanent one. Its efficiency depends on the type of the state's structure, management of the budget's funds and economic and economic environment.

The structure of public finances highlights its impact on the character of financial relations, public and private once, also the organization level in which this relationships are taking place. It can be underlined, the fact that any mechanism that is functioning it does not possess a permanent stability and neither an ideal structure. One fraction of component elements of the financial mechanism has a high grad of mobility like: the structure of financial system and the others like: financial leverage or financial legislation – has a big mobility in relation to certain factors like economic environment.

State budget - a balance of revenues and expenditures of the state for a certain period of time (usually a year), which is a basic financial plan for the country, which, after its adoption by the legislature (parliament, congress, etc.) becomes law and is required for execution.

In performing their functions State has many costs. According to the objectives of government spending can be divided into the cost:

- political objectives: 1) the cost of providing national defense and security, i.e., maintenance of the army, police, courts, etc .; 2) the costs of the apparatus of government

- economic goals: 1) the cost of maintaining and operating the public sector, 2) the costs of assistance (subsidy) to the private sector of the economy

- for social purposes: 1) the cost of social security (pensions, stipends and allowances); 2) the costs of education, health, development of basic science, environmental protection.

From a macroeconomic point of view, all government expenditures are divided into:

- government procurement of goods and services (the cost is included in GDP);

- transfers (the cost is not included in GDP);
- interest payments on government bonds (public debt service).

The main sources of government revenue are:

- taxes (including social security contributions);
- profits of state enterprises;
- seigniorage (revenue from the issue of money);
- revenues from privatization.

Forms of government budgets are different the difference between revenues and expenditures of the state is balance (state) government budget. The state budget can be in three different states:

1) when budget revenues exceed expenses ($T > G$), a positive fiscal balance, which corresponds to the surplus (or surplus) of the state budget;

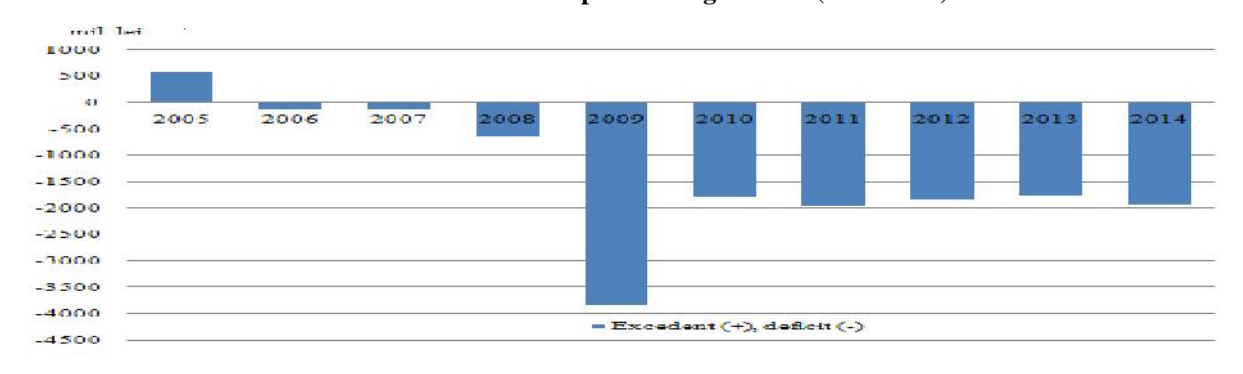
2) when revenues equal expenses ($G = T$), the fiscal balance is zero, i.e., the budget is balanced;

3) when the revenue budget is less than the cost ($T < G$), the budget balance is negative, i.e., there is a deficit of the state budget [1].

At different phases of the economic cycle, the state of the state budget is different. When a recession budget revenues are reduced (since reduced business activity and, consequently, the tax base), so the budget deficit (if it existed originally) increases, and the surplus (if there was one) is reduced. During the boom, on the contrary, the budget deficit is reduced (by increased tax revenues, i.e. the revenues of the budget), and the surplus is increased.

There are three different approaches regarding state’s budget:

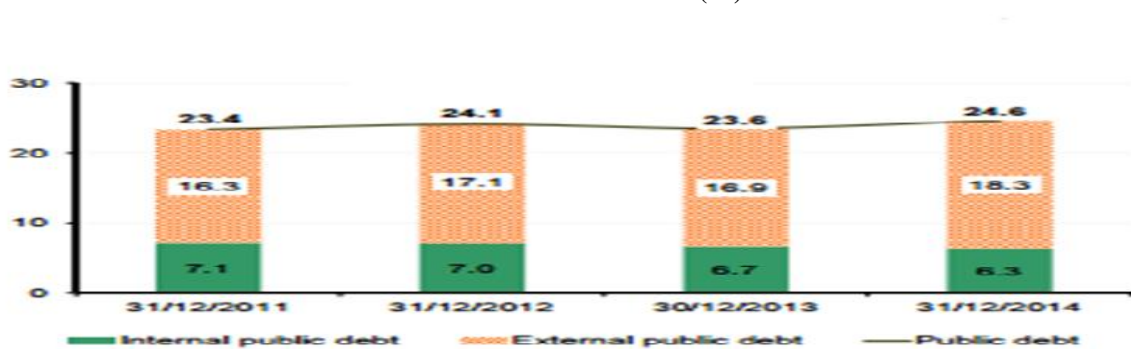
Chart 1. Evolution of the national public budget result (2005-2014) in mln. lei

Source: <http://www.mf.gov.md>

The deficit, as can be noted, is growing in recent years, the biggest level of it was in 2009 when the effects of world economic crises reached Republic of Moldova. It is expected that in 2015 the deficit will be big too due to financing three insolvent banks.

Chart 2. State debt as a share in GDP (%)

Source: <http://www.worldbank.org/>

Domestic state debt recorded the value of MDL 7075.4 million and exceeded the value recorded at the beginning of the year by MDL 399.6 million, equivalent to an increase of 6.0 percent. This debt component was composed of SS issued on the primary market in the amount of MDL 4918.8 million, converted SS - MDL 2063.4 million and SS for ensuring financial stability - MDL 93.1 million. In 2014, for the state debt service was used from the national budget the amount of MDL 591.8 million (by 20.1 percent more than in 2013), out of which 63.8 percent were used for domestic debt and 36.2 percent of resources for external debt.

RISK PARAMETERS RELATED TO CENTRAL GOVERNMENT DEBT

Risk parameters established in the Program "Medium-Term Debt Management (2014-2016)"	Established	As of Sep. 30, 2014
• Central Government Debt maturing in 1year (% of total)	≤ 35%	25,5%
• Central Government Domestic Debt (% of total)	≥ 20%	27,0%
• Central Government Debt in a certain foreign currency (% of total)	≤ 50%	31,1%
• Fixed interest rate Central Government Debt (% of total)	≥ 50%	53,6%

Source: <http://www.mf.gov.md>

The above chart reflects that more than 50 % of the Central Government Debt consist of fixed rate and it is 31% in foreign currency.

As a result, the fiscal deficit of the general government has declined by 4.6 percentage points of GDP in the five years since 2009. The deficit narrowed to 1.8 percent of GDP in 2013. In 2014, the targeted deficit was 2.8 percent of GDP; however, external grants increased significantly, resulting in a deficit of 1.8 percent of GDP. Going forward, fiscal discipline will need to be maintained. Higher recurrent expenditures, introduced in mid- 2014, will be a challenge for public finances in 2015 as the economy could enter a recession.

One method of covering the budget deficit is additional money issue. This method is called monetization. The concept of underlines the process of covering budgetary expenditures by means of monetary emission method – monetization of the deficit in the form seigniorage.

Seigniorage appears as a growth of money that exceeds real growth rhythms of GDP. And this is due to higher average of price level. Thus given seigniorage it is a profit made by a government by issuing currency, especially the difference between the face value of coins and their production costs. One of the sources of covering the budget deficit is - broadcasting income which is obtained from their use of printing banknotes. Due to the low level of inflation the state can use seigniorage to cover it. The implementation of efficient monetary policy, it is also necessary for economic growth of the country, in above statements it is underlined the fact that excessive monetary emission can conduct to inflation but there is another part of it – if it doesn't exceed growth of GDP it can conduct to a faster economic growth. If the money supply in an economy is equal to 15% of GDP, then this means that the state can receive a percentage of 0.15% growth in income from monetary emission. But while there is a high level of inflation the state as receiving income from the emission is significantly limited. In other words, there are limits to income received from the issuance of currency. According to investigations made in developed countries coinage revenue the state usually it can receive up to 1% of GDP and in developing countries - up to 25% of GDP. The additional money emission is positive in this limits, it conducts to increases of the money supply. As a result is reduction of the percentage of rates on loans, which in its turn stimulates the investment activity.

Also recently the financial sector of the country was question on its stability due to found that cost the country 1 milliard of dollars. This occurred because the problems in three banks (Banca de Economii, Unibank, and Banca Sociala) were not identified in time and later were placed under special administration between late November and mid-December 2014 due to large and opaque transactions between themselves and with foreign banks and companies. These transactions call into question the integrity of their balance sheets and expose the banking sector to significant liquidity and contagion risks. Later this year these banks were closed but the harm was too big and conducted to rise of prices in the country. These delayed actions show the need for a significant examination of governance methods in the financial system. Need to be said that that access to financial services in Moldova is relatively low. Credit to the private sector as a share of GDP is about 35 percent of GDP, and deposits are about 45 percent of GDP. Access to finance is identified as one of the most pressing issues for enterprise development. Weaknesses in the insolvency regime and in the rights of creditors and debtors create uncertainty and discourage financial transactions. The financial system is dominated by the banking sector, with assets equaling 70 percent of GDP (small compared to neighboring peers), while insurance, microfinance, and capital markets are very small. Weak financial sector governance further stifles growth and competition in the sector [2].

Conclusion.

1. The evolution of the state's budget points out the inefficient management of public's funds that affects directly the sustainability of the country.

2. The share of domestic debt in total government debt currently is needs to be increased because now, its insufficient level reflects the volatility to foreign markets that it is expressed in susceptibility to currency risk. This is showed by increasing the risk of significant losses due to exchange rate changes of lei against other currencies. So it is necessary to attract the necessary funds for financing government deficit from within the country.

3. Increasing of the share of loans with fixed interest rate within the structure of government debt, will conduct to limitation of the risk associated with increasing of interest rates and reduction of uncertainty reference on annual fiscal effort required to payment of interest.

REFERENCES

1. Law on budget system and budgetary process no. 847-XIII of 24.05.96 Official Journal of Moldova nr.19-20 / 197 of 27/3/1997;
2. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2014/02/pdf/c2.pdf>
3. <http://www.mf.gov.md>
4. <http://www.worldbank.org/en/country/moldova/overview>

**ABORDAREA GLOBALIZARII
CA CAUZA A APARIȚIILOR CRIZELOR FINANCIARE**

Sergiu Gherbovet, doctorand, cercetător științific, INCE

Analysis of the determinants of financial crises has become a topic of great importance to the economic literature. Crises have become increasingly diversified, forcing professionals to look for new explanations. Financial crises have occurred frequently as a "big surprise". Contemporary theories assert that financial globalization brings many privileges. Financial market capital of the world has the opportunity to transfer to those countries where the investment climate is attractive. But there are also negative aspects.

Cuvinte cheie: criza, criza financiară, globalizare

Teoriile contemporane afirmă că globalizarea financiară aduce multe prevelegii. Pe piața financiară a lumii capitalul are posibilitatea de a se transfera în acele țări unde climatul investițional este mai atractiv. Globalizarea permite amplasarea capitalului pe piețe cu resurse atractive ce duc la creșterea economică.

Totodată această ipoteză nu este susținută de toți. În primul rând necăzind la volumul semnificativ al investițiilor financiare internaționale devieri mari a fluxurilor de capital la nivel global nu se observă. În al doilea rând o mare parte din investiții pe piețele internaționale sunt de origine locală, dar nu de din afara țării. Iar globalizarea financiară nu este urmată de creșterea ritmului investițiilor.

Există opinii a unor experți, cercetători, oameni de știință că globalizarea financiară are chiar elemente negative, când instituțiile financiare internaționale impun guvernelor anumite condiții care pe termen mediu aduc la stoparea dar uneori la declinul economiei, la creșterea deficitului bugetar, creșterea cursului valutar și stoparea sau îngreunarea activității economice.

În mediul academic din diferite țări deseori se discută impactul procesului globalizării asupra crizelor financiare. Creșterea rapidă a numărului de crize financiare deseori este tratată ca rezultat al intensificării globalizării financiare. Liberalizarea fluxului de capital este un factor al creșterii economice, dar și un factor determinant în posibilitatea apariției crizelor financiare.

De obicei o parte semnificativă a investițiilor străine se transformă în credite bancare riscante. Până la apariția crizei financiare economia țărilor cu o economie nestabilă se dezvoltă cu un ritm mai rapid decât economia țărilor dezvoltate. În timpul crizei creșterea PIB-ului încetinește sau chiar devine negativă. Criza de obicei este determinată de prețul care trebuie achitat ca să obții creșterea economică rapidă.

Creditele bancare internaționale care urmează după liberalizarea financiară măresc nivelul riscurilor financiare. Investițiile străine directe nu înlocuiesc riscurile bancare. Creditele bancare internaționale nu este cea mai favorabilă sursă de finanțare, dar din lipsă de finanțare este o salvare.

O altă problemă este structura fluxului de capital. O parte din economiști susțin că volumul creditelor bancare internaționale trebuie limitat și apreciază investițiile străine directe, care este preponderent îndreptat în sectorul real al economiei, orientat la exportul producției. Liberalizarea fluxului de capital nu numai scoate restricțiile la structura fluxului dar și are legătură cu garanțiile, care apar creditorilor de crize sistemice.

Primul mecanism indică influența devalorizării valutare la bilanțul agenților economici, asupra înrăutățirii situației financiare din cauza că suma gajului pentru acordarea creditelor se micșorează și ca rezultat ducă la încetinirea creșterii economice.

Al doilea mecanism indică că criza financiară prin devalorizarea valutarei este cauza creșterii inflației. Devalorizarea semnificativă a valutarei după atacuri speculative ducă la majorarea prețurilor și respectiv la mărirea inflației la momentul și celei prognozate. Ca exemplu inflația în Mexic a atins 50% în 1995 ca rezultat al crizei valutare. O altă pricină este că creșterea inflației ducă la creșterea ratelor de refinanțare și ca rezultat înrăutățirea situației financiare a agenților economici. Ce ducă la micșorarea nivelului creditării și încetinirea creșterii economice.

Al treilea mecanism – înrăutățirea bilanțelor instituțiilor bancare care ducă la criza bancară. În țările cu piețe în formare băncile au multe datorii în valută care se scumpește semnificativ în timpul devalorizării valutarei naționale. Agenții economici nu pot să își onoreze obligațiunile creditare ce ducă la pierderea activelor instituțiilor bancare și apare problema lichidității care micșorează creditarea clienților și multe bănci falimentează. În țările Americii Latine anume aceste cauze au dus la un declin economic major.

În țările cu piețe în formare reglementările financiare nu sunt adecvate situației, liberalizarea financiară generează noi riscuri, structurile de reglementare a Bancilor Centrale nu își îndeplinesc sarcinile. Fluxul de capital agravează aceste probleme. După liberalizarea financiară fluxul capitalului bancar se mărește fie datorită veniturilor mari, fie datorită garanțiilor instituțiilor statale sau internaționale.

Ca rezultat se formează un bun creditar care impune instituțiilor bancare de a-și asuma riscuri financiare mai mari, ceea ce ducă la mărirea volumului creditelor neperformante și înrăutățirea bilanțurilor bancare. În țările Asiatice volumul creditelor neperformante a crescut la 35%. Aceasta a dus aceste țări la criza financiară.

Sunt două căi pe care problemele din sectorul bancar duc la criza financiară. Prima cale când înrăutățirea bilanțurilor bancare determină instituțiile bancare să limiteze creditarea normativă de capital, în caz contrar este inevitabil insolabilitatea. A doua cale când Bancile Centrale nu sunt apte să apere valuta națională de atacurile speculative de pe piața

și se recurge la mărirea ratei de refinanțare, ca rezultat aceasta duce la slăbirea sistemului bancar.

În general cu cât economia este mai închisă cu atât schimbul cursului valutar, duce la stoparea fluxului de capital și cu cât gradul de dolarizare e mai mare cu atât sunt mai nefaste rezultatele devalorizării valutei naționale.

Unii din factorii creșterii crizei financiare sunt următorii:

1. Globalizarea piețelor financiare, care permite efectuarea operațiunilor sincron pe diferite segmente, dar și dereglaarea și liberalizarea fluxului de capital.
2. Inovațiile financiare contemporane și noua generație de operațiuni noi care folosesc operatorii pieței financiare pentru a diminua riscurile.
3. Finanțarea operațiunilor speculative și afacerile cu imobile care în rezultat aduc pierderi.

De ce globalizarea financiară uneori duce la crize financiare? Luând în considerare avantajele care le aduce globalizarea financiară se pare că e de ajuns de a deschide piața capitalului străin și aceasta va aduce la creșterea economică. Avantajele liberalizării financiare nu tot timpul sunt la suprafață. Nu este stabilită corelația dintre deschiderea pieței financiare și creșterea economică. Poate avea un efect pozitiv numai în cazul țărilor în curs de dezvoltare sunt capabile să beneficieze de avantajele globalizării financiare. [1]

De ce deschiderea piețelor financiare uneori duce la efecte negative? Deschiderea piețelor fluxului internațional de capital, dacă nu sunt regulatorii necesari poate duce la crize financiare de proporții deosebit de mari. Iată de ce globalizarea financiară nu este un fenomen unilateral. De exemplu:

1. Folosirea neeficientă a globalizării financiare. Primele eșecuri au fost admise cu câțiva ani până la apariția crizelor, când țăările au liberalizat sistemele sale financiare prin înlăturarea restricțiilor bancilor locale la creditare și permiterea creditelor externe. 18 din 26 de crize din ultimii 20 ani au avut loc după liberalizarea sistemelor financiare în cinci ani precedenți [2], dar țăările care au fost afectate de crize aveau la început o politică fiscală stabilă. Cu ceva timp înainte unele țări aveau profit la buget [3]. Desigur că de regulă globalizarea financiară aduce avantaje, de multe ori aceasta duce la creșterea riscurilor bancare. Cu lichidarea restricțiilor și prezența garanțiilor instituțiilor statale care urează bncile de a suporta riscurile, bncile continuă să crediteze la nivel înalt. Bancile nu numai au crescut nivelul de creditare dar și au creditat ramuri ale economiei unde nu dispuneau de informații de stare financiară ceea ce a dus la creșterea riscurilor creditare bancare. Acest fenomen a fost observat chiar și în țările cu un sistem bancar bine dezvoltat cum s-a întâmplat în Japonia și SUA în anii 1980 și 1990 respectiv.

Din lipsa evaluării în procesul de selectare a creditorilor, prezența stimulentei la riscuri exagerate (moral hazard) crește cota creditelor neperformante. Acestea duc la înrăutățirea bilanțelor bncilor la scăderea capitalului bancar. Cu pierderea capitalului crește riscul bncii și clienții nu mai împrumută cu atât mai puțin acordând credite. În răutățirea bilanțelor bncilor în unele cazuri poate duce la panică bancară care nu le pot suporta chiar și cele mai renumite bnci. Căderea unei bnci duce la căderea altei bnci. Acest virus poate afecta și o bancă singură. Rezultatul final al panicii bancare este scăderea creșterii economice. [4]

Pentru rezolvarea problemei bumului creditar este necesară introducerea mecanismelor regulatorii și monitorizarea sistemului bancar, care nu ar permite asumarea de către bnci a riscurilor exagerate. Există state care de exemplu Singapore care au mecanisme regulatorii eficiente au putut trece ușor de criza financiară necunoscând că sunt participante la procesul globalizării.

2. Introducerea capitalului străin. Atragerea de către bnci a investițiilor străine este o altă problemă. Bncile sub mare atrag investițiile străine și cresc rapid volumul creditării. Revenind din faptul că investițiile străine sunt protejate de stat la creditorii străini se creează senzația riscurilor minime și capitalul străin continuă să fie introdus în sistemul bancar. De exemplu fluxul capitalului străin a fost mare în Mexic și țăările Asiei de Est în perioada a trei ani înaintea crizei. Aceste fluxuri au alimentat bumul creditar și au permis bncilor să își asume riscuri nejustificate și în consecință pierderi enorme. Acest fenomen are loc acolo unde mecanismele regulatorii și monitorizarea sistemului bancar este la un nivel slab.

Totuși unele țări nu se grăbesc să intervină în sistemul bancar, necunoscând că creșterea rapidă a volumului creditelor impune unele restricții. Răspunsul este că interesele oligarșilor deminuează ideea primară pozitivă a globalizării financiare și procesul nu derulează în aceeași direcție. Oamenii politici trebuie să opereze în interesul contribuabililor, nu luptându-se după voturi. Ca să activeze în interesul contribuabililor, regulatorul trebuie cel puțin să rezolve unele probleme, ca de exemplu:

- Să introducă restricții la activitățile riscante
- Să stabilească normativ de capital înalte
- Să închidă instituțiile în caz de insolvență.

Însă aceasta este împotriva intereselor oligarșilor care apar în multe bnci. Din cauza că acești oligarșii finanțază companiile electorale ale oamenilor politici ei cer diferite favoruri pentru bancile lor pentru a plăti mai departe.

Există mai multe cazuri care duc la criză, o cale care duce la criză este prin aprobarea deficitului bugetului Guvernului. Criza financiară din Argentina (2001-2002) este un exemplu, criza din Rusia (1998) Ecuador (1999) Turcia (2001) tot au avut la bază unele consecințe a deficitului bugetului. În comparație cu Mexic și țăările Asiei de Est, care au trecut prin criză, Argentina avea mecanisme regulatorii bancare eficiente și nu se atesta un bum creditar. Necunoscând că sistemul bancar în 1998 era stabil în Argentina a început stagnarea economică. Ca rezultat scăderea încasărilor fiscale, apariția deficitului bugetar și incapacitatea Guvernului de a negocia cu creditorii locali și străini. Când guvernul se confruntă cu un mare deficit bugetar și nu poate finanța această datorie ei se împrumută de la bnci. Aceasta a contribuit la accelerarea apariției crizei financiare. O situație relativ similară se petrece de ceva timp și în Republica Moldova. Bancile comerciale atrag depozite și din diferite motive (nu prea au pe cine credita, ratele la valorile mobiliare de stat sunt bune) investesc în valori mobiliare de stat și creditează mai puțin în economia reală astfel obținând profit din operații puțin riscante.

Ratele creditare mrite mic oreaz fluxul banilor. Firmele cu o reputa ie bun , nu efectueaz învesti ii riscante, nu pot primi credite costisitoare, pe cînd firmele cu o reputa ie slab se str due s primeasc orice credite. De exemplu, firmele din domeniul construc iilor primesc în continuare credite i dac se va crea condi ii favorabile ele vor achita i rate mrite creditare i vor ob ine venituri considerabile. Pe de alt parte b ncile sunt îngrijorate la selectarea clien ilor care caut credite cu orice pre pentru riscurile mrite. Din aceast cauz cînd ratele creditare cresc apare problema select rii clien ilor i volumul credit rii scade.

Cre terea incertitudinii duce la sc derea volumului credit rii. Cînd o firm vestit se distram , cînd o economie e în recesiune, cînd sistemul politic nu e stabil cre te incertitudinea. În condi iile cre terii neîncrederii, cum a fost în Mexic cînd candidatul la pre edin ie de la partidul de guvernamînt Luis Colozo a fost omorît în 1994 sau în Tailanda i Coreea cînd au fost bancrotate principalele companii financiare pîn la criz , creditorilor le este mai greu s monitorizeze clien ii, se mic oreaz volumul credit rii i scade activitatea economic .

Sc derea pre urilor activelor, imobililor duce la mic orarea capitalului firmei. În timpul crizei pre ul ac iunilor la burs scade ca rezultat se mic oreaz capitalul mai multor corpora ii. Dac marimea capitalului este cel mai mare indiciu la acordarea creditelor, creditorii cu mare aten ie verific ace ti agen i economici. Cre terea ratelor creditare, incertitudinea, sc derea ac iunilor la burs au anticipat crizele din Mexic, Tailand, Coreea de Sud i Argentina. Sc derea ac iunilor la burs au avut loc concomitent cu criza în Malazia, Indonezia.

Ree ind din faptul c influen a acestor factori se suprapun actorii pie ii valutare presimt apropierea catastrofei. Valuta rilor care se raporteaz la dolar SUA devine obiect al atacurilor speculative ca rezultat apare criza valutar .

Cînd b ncile i alte institu ii financiare sunt afectate bancii centrale nu e confortabil de a m ri ratele de refinan are i în acela i timp de a atrage învesti ii i a proteja valuta na ional . Dac se ridic ratele de refinan are se m resc ratele de creditare, scade profitul i poate duce la falimentare. Autorita ile, banca central au de hot rît o dilem dac exagereaz cu m rirea ratelor de creditare se înr ut e te starea financiar a b ncilor. Dar dac nu m re te ratele nu pot salva valuta na ional i duce la deprecierea valutei.

Specula ia pe pia a valutar duce la diminuarea rezervelor statului datorit faptului c b ncile centrale vînd valut str in pentru a stopa deprecierea valutei na ionale. Cînd rezervele se diminueaz semnificativ, b ncile centrale nu mai intervin i are loc devalorizarea valutei na ionale. În decembrie 1994 banca central a Mexicului a intervenit pe pia a valutar i semnificativ a m rit ratele de creditare. Aceasta nu a stopat specula ia pe pia a valutar i a dus la devalorizarea peso în decembrie 1994. În Tailanda acea i cauz a dus la devalorizarea valutei na ionale în iulie 1997, ca consecin devalorizarea valutei în toat reginea, Filipine, Indonezia, Malazia, Coreea de Sud.

O situ ie similar se întimpla în Republica Moldova, de i exist economi ti relativ bine preg ti i, cu experien i f r , în ultima instan a consiliul de administratie al bancii centrale are raspunderea deciziilor pe care le face. Aceste decizii afecteaz pe to i. i rezultatele monitoriz rii i gestion rii situ iei de criz financiar prezent în Moldova nu sunt exemplare. De sigur, cel pu in în ultimul timp, fiecare criza vine cu ceva nou diferit de cea a fost. De sigur ca cauzele crizei actuale prezente în Republica Moldova nu pot fi redete în un articol, nici nu este scopul prezentului articol. Cît i globalizarea ca cauza a situ iei prezente este una mult mai mic . Situa ia de criz în Ucraina, sanc iunile etc. au influen at negativ desigur, dar impactul negativ mai mare este din partea autorit ilor care in loc sa îndeplineasc interesele cet enilor au condus pe unde mai mult pe unde mai pu in, pe undeva direct pe undeva indirect, la situ ie de criza.

Chiar daca crizele vin cu ceva nou, studierea crizelor care au fost deasemenea este important . Nu exist o formul magic pentru toate cazurile. Dar la orice ac iuni negative in potri va intereselor na ionale exist o limit . Despre situ ia celor trei banci este scris i spus multe, de la na ionalizare la lichidare, problema ca nu totul poate fi rezolvat numai cu bani, de exemplu numai pierderea imaginii cost deasemenea destul de mult. Ea se ob ine greu i e nevoie de mult timp, îns se pierde foarte i foarte repede.

BIBLIOGRAFIE

1. Eswar Prasad, K. Rogoff, Shang-Jin Wei, M. Ayhan Kose. Financial Globalization, Growth and Volatility in Developing Countries. Working Paper 10942. 2004. P. 45.
2. Kaminsky, Graciela, and Carmen M. Reinhart. The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems. // American Economic Review, Vol. 89, No. 3. June 1999. Pp. 473–500.
3. Mishkin, Frederic S. Global Financial Instability: Framework, Events, Issues. // Journal of Economic Perspectives. Vol. 13 (4). Fall 1999. Pp. 3-20
4. Buch, Claudia M., Jorg Dopke, and Christian Pierdzioch. Financial Openness and Business Cycle Volatility. Working Paper, Kiel Institute for World Economics. 2002.

THE FRAMEWORK FOR REGULATING MICROFINANCE INSTITUTIONS: THE EXPERIENCE OF EU

Viorica Popa, PhD Student, scientific researcher,
National Institute of Economic Research¹

This paper aims to provide a complete picture of EU experience in the field of microfinance. This sector has been actively developing in EU in recent years, after the increased attention and interest from the public authorities. Thus, the purpose of this research is to describe the microfinance model characteristic for EU justify the correlation between microfinance and small and medium-sized enterprises (SMEs). The paper defines microcredit and presents its current status in the EU. Following this, the author summarizes the main microfinance institutions in selected CEE countries. In the final section, the author shares his professional recommendations and puts forward a directive on the hallmarks of good micro financing.

Key words: microfinance, microfinance model, SMEs, microfinance institutions.

JEL: G21, G23.

Motto:

“Microfinance has proven its value in many countries, as a weapon against poverty and hunger. It really can change people’s lives for the better, especially the lives of those who need it most.”

Kofi Annan, former UN Secretary-General

Introduction

Microcredit addresses the need for access to credit by business start-ups, small businesses and the self-employed. Access to loans under EUR 25 000 is perceived as very difficult by the SME sector, which is an important motor for growth and employment. Microcredit can also be a tool for achieving policy goals like social welfare, employment or simply development and growth of small enterprises. The very wide spectrum of goals and therefore target groups addressed, from the socially excluded to traditional start-ups, is reflected in the variety of legal forms of microcredit providers and the regulations that cover them. [5]

While many initiatives are carried out by the Black Sea Economic Cooperation (BSEC) and Central and Eastern Europe (CEE) countries, more support is needed for the employment of young people. It is very important to emphasize that encouraging the entrepreneurial spirit and supporting start-up initiatives would go a long way to alleviating unemployment too. However, the question is how, by whom and by what means? This is the aim of this paper - to draw the attention of policymakers and entrepreneurial support institutions to the significance of micro crediting and microcredit schemes in selected CEE countries.

Availability of financial instruments is of paramount importance for SMEs. Financial instruments are defined as any tools that are used by either firms or financial intermediaries to acquire or intermediate funds. Clients with negative personal factors such as illiteracy, lack of regular income and bad credit histories face serious difficulties in getting bank loans, especially when starting a business. It is such clients who need more support. There is a one important rule of thumb: different SME target groups need various financial schemes and lines. These vary from microcredit through public credit guarantee funds and mutual credit guarantee associations to venture capital and others. There is no unique way of financing SMEs. The need depends on the stage of maturity and size of the enterprise. [3]

In Europe only two countries, France and Romania, have specific legislation on microcredit. In other countries microcredit is regulated under the laws governing the institutions that provide it, basically banks and non-banks. Whereas the legislation concerning the banking sector is clear and harmonized to a certain extent by European banking law, the regulatory approach to microcredit provided by non-banks differs from country to country. For the bank model the factor determining whether an institution falls under the scope of banking legislation is the right to take deposits under European law. Many countries use this room for maneuver, allowing non-banks to operate credit-only activities without the need to have a banking license.

Microcredit and Microfinance

Availability of financial instruments is of paramount importance for SMEs. Financial instruments are defined as any tools that are used by either firms or financial intermediaries to acquire or intermediate funds. Clients with negative personal factors such as illiteracy, lack of regular income and bad credit histories face serious difficulties in getting bank loans, especially when starting a business. It is such clients who need more support.

There is a one important rule of thumb: different SME target groups need various financial schemes and lines. These vary from microcredit through public credit guarantee funds and mutual credit guarantee associations to venture capital and others. There is no unique way of financing SMEs. The need depends on the stage of maturity and size of the enterprise.

Definition of microfinance: “Microfinance” is often defined as financial services for poor and low-income clients offered by different types of service providers. In practice, the term is often used more narrowly to refer to loans and other services from providers that identify themselves as “microfinance institutions” (MFIs). These institutions commonly tend to use new methods, developed over the last 30 years, to deliver very small loans to unsalaried borrowers taking little or no

¹ Viorica POPA, PhD Student, NIER, email: violin_s@yahoo.com

collateral.

These methods include group lending and liability, pre-loan savings requirements, gradually increasing loan sizes and an implicit guarantee of ready access to future loans if present loans are repaid fully and promptly. More broadly, microfinance refers to a movement that envisions a world in which low-income households have permanent access to a range of high quality and affordable financial services offered by a range of retail providers to finance income-producing activities, build assets, stabilize consumption and protect against risks. These services include savings, credit, insurance, remittances, and payments and others. [6] CPAG Microfinance Gateway (2014).

The microfinance sector¹ consistently focuses on understanding the needs of the poor and on devising better ways of delivering services in line with their requirements, developing the most efficient and effective mechanisms to deliver finance to the poor. Continuous efforts towards automation of operations is steadily improving in efficiency. The automated systems have also helped accelerate the growth rate of the microfinance sector.

The goal for MFIs should be:

- *To improve the quality of life of the poor by providing access to financial and support services;*
- *To be a viable financial institution developing sustainable communities;*
- *To mobilize resources in order to provide financial and support services to the poor, particularly women, for viable productive income generation enterprises enabling them to reduce their poverty;*
- *Learn and evaluate what helps people to move out of poverty faster;*
- *To create opportunities for self employment for the underprivileged;*
- *To train rural poor in simple skills and enable them to utilize the available resources and contribute to employment and income generation in rural areas.* [4]

“Microcredit, or microfinance, is banking the unbankables, bringing credit, savings and other essential financial services within the reach of millions of people who are too poor to be served by regular banks, in most cases because they are unable to offer sufficient collateral. In general, banks are for people with money, not for people without.” (Gert van Maanen, Microcredit: Sound Business or Development Instrument, Oikocredit, 2004).

“(Microcredit) is based on the premise that the poor have skills which remain unutilized or underutilized. It is definitely not the lack of skills which make poor people poor...charity is not the answer to poverty. It only helps poverty to continue. It creates dependency and takes away the individual’s initiative to break through the wall of poverty. Unleashing of energy and creativity in each human being is the answer to poverty.” (Muhammad Yunus, Expanding Microcredit Outreach to Reach the Millennium Development Goals, International Seminar on Attacking Poverty with Microcredit, Dhaka, Bangladesh, January, 2003)

Microcredit belongs to the group of financial service innovations under the term of microfinance, other services according to microfinance is microsavings, money transfer vehicles and microinsurance. Microcredit is a innovation for the developing countries. Microcredit is a service for poor people that are unemployed, entrepreneurs or frames who are not bankable. The reason why they are not bankable is the lack of collateral, steady employment, income and a verifiable credit history, because of this reasons they can’t even meet the minimal qualifications for a ordinary credit. By helping people with microcredits it gives them more available choices and opportunities with a reduced risk. It has successfully enabled poor people to start their own business generating or sustain an income and often begin to build up wealth and exit poverty. The amount of money that’s landed out seldom exceeds 100USD.

Microcredit fits best to those with entrepreneurial capability and possibility. This translates to those poor who work in growing economies, and who can undertake activities that generate weekly stable incomes. For those who don’t qualify because they are extreme poor like destitute and homeless almost every microcredit institution have special safety programs that offer basic subsistence and later endeavors to graduate this members in their microfinance program making ordinary microcredits available.

Microcredit plays an important role in fighting the multi-dimensional aspects of poverty. Microfinance increases household income, which leads to attendant benefits such as increased food security, the building of assets, and an increased likelihood of educating one’s children. Microfinance is also a means for self-empowerment. It enables the poor to make changes when they increase income, become business owners and reduce their vulnerability to external shocks like illness, weather and more. [4]

Microcredit has widely been directed by the non-profit sector while commercial lenders require more conventional forms of collateral before making loans to microfinance institutions. But now it’s successfully growing bigger and getting more credibility in the traditional financeworld. Due to that the traditional banking industry have begun to realize that this borrowers fits more correctly in a category called prebankable. The industry has realized that those who lack access to traditional formal financial institutions actually require and desire a variety of financial products. Nowadays the mainstream finance industry is counting the micro edit projects as a source of growth. Before almost everyone where neglecting the success of microcredit in the beginning of the 1970s when pilot projects such as ACCION where released until the United Nations declared 2005 the International Year of Microcredit.

Microcrediting in the European Union

In 2003, the European Commission adopted a new definition of microenterprises that came into use on 1 January 2005. [7] Enterprises will be considered microenterprises if their headcount amounts to less than ten and their turnover (or balance sheet total) does not exceed €2 million. The EU Institutions defined microcredit as a loan below €25,000. The

¹ <http://www.microfinanceinfo.com/micro-financial-institutions/>

European Commission Communication of 13 November 2007, "A European initiative for the development of microcredit in support of growth and employment", identified four priority areas for action:

- ✓ *improving the legal and institutional environment in the Member States,*
- ✓ *changing the climate in favor of employment and entrepreneurship,*
- ✓ *promoting best practices, and*
- ✓ *providing additional financial capital for microfinance*

In 2010, in accordance with Decision No. 283/2010 of the European Parliament and the Council, the European Commission launched the European Progress Microfinance Facility (EPMF or Progress Microfinance) to set up and/or develop microenterprises and small businesses through the availability of microcredit – loans below €25,000. [8] Progress Microfinance does not directly finance entrepreneurs, but enables selected microcredit providers in the EU to increase lending by:

- ✓ *issuing guarantees, thereby sharing the providers' potential risk of loss*
- ✓ *providing funding to increase microcredit lending.*

As a first step in implementing this agenda, the Commission and the European Investment Bank (EIB) created the Joint Action to Support Microfinance Institutions in Europe (JASMINE) in 2008 to provide mentoring for non-bank microcredit finance institutions and a financing window for a global amount of €20 million offered by the EIB. The EU allocated €25 million from the overall budget, while the European Investment Bank provided an additional €75 million. This means a total of €100 million was allocated for this purpose. JASMINE shall be implemented through the following types of actions, as appropriate:

- (a) *guarantees and risk-sharing instruments;*
- (b) *equity instruments;*
- (c) *debt instruments;*
- (d) *support measures, such as communication activities, monitoring, control, audit and evaluation which are directly necessary for the effective and efficient implementation.*

Generally, the CEE countries deem these financial means to be outside their interest, as their policymakers are ashamed to recognize the poverty and extreme unemployment in their countries. Unfortunately, most of the CEE countries do not realize the significance of this issue. Only Poland used this instrument in the proper manner by nominating Indicative Micro (with the support of €3.771 million) as a non-bank institution, and Fundusz Mikro (with the support of €1.88 million) and Slovenia as financial intermediaries out of the 26 participating institutions from the 15 Member States. European Parliament Decision No. 283/2010/EU emphasized that the actions financed by the EPMF should be coherent and compatible with other Union policies, in particular the financial instruments of the Competitiveness and Innovation Framework Programme (CIP), JASMINE, the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), European Regional Development Fund (ERDF), Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises (JEREMIE) and the European Social Fund (ESF).

Resource centres in Europe

There are two resource centres promoting microfinance in Europe, namely:

1. *Microfinance Centre for Central and Eastern Europe and Newly Independent States (MFC), and*
2. *European Microfinance Network (EMN).*

Both share the common visions of:

- *PROMOTING MICROFINANCE AS A TOOL FOR JOB CREATION, ECONOMIC GROWTH AND SOCIAL INCLUSION;*

- *PROMOTING ENTREPRENEURSHIP AND SELF-EMPLOYMENT.*

They both provide the following services:

- *CAPACITY BUILDING (TRAINING, TECHNICAL ASSISTANCE, INFORMATION);*
- *RESEARCH (STUDIES ON LEGAL ENVIRONMENT, MODALITIES OF OPERATION, EVALUATION, COUNTRY STUDIES);*

- *NETWORKING (CREATION OF WEB-PLATFORMS, ANNUAL CONFERENCES, EXCHANGE OF EXPERIENCES);*

- *ADVOCACY AT THE EU AND MEMBER COUNTRIES' LEVEL;*
- *DISSEMINATION OF GOOD PRACTICES.*

Institutional Models

The following institutions were identified as providers of microcredit: commercial banks, savings banks, cooperative banks, microfinance banks, foundations, diverse types of nonprofit associations, and credit unions. As already said above, these actors can be roughly classified by their institutional models into banks and non-banks. Providers can be also categorised by the different target groups they are trying to reach: bankable and non-bankable entrepreneurs. In the bankable group we understand mainly traditional start-ups and established micro-enterprises, while the non-bankable group includes mainly financially excluded people. [5]

MFIs are categorized according to their target groups as non-bankable and bankable entrepreneurs. The clients of the non-bankable groups are mainly financial and socially excluded persons. The bankable group deal with traditional start-ups and already established microenterprises. However, the two groups can take on each other's target clients.

1.1. The banking model

According to all experts in the group, the most important institutional supplier of microcredit to small firms is the banking system with banks (savings, co-operative and commercial banks) being by far the biggest providers. The main

regulations concerning banks are European banking legislation under European Banking law is to take deposits and national banking laws.

Microcredit providers operating under banking law have to fulfil all the requirements of banking legislation (regulation and supervision): transparency, minimum capital requirements, duties to report to banking authorities and other supervisory regulation, etc. These requirements are justified by two overall objectives: the soundness of the financial market and the protection of banks’ clients and investors. [9]

EU Banking directives do not relate to credit-only institutions and therefore do not directly affect or restrict microcredit, but some Member States limit the lending business to licensed banks. Countries where only banks are allowed to lend in general are for example Austria, Germany, Italy and Turkey. Many national laws allow non-banks to engage in lending activities as is the case in Belgium, Bulgaria, Czech Republic, France, Romania, Sweden and the United Kingdom. Taking deposits is the determining factor for bank status, i.e. savings operations can only be carried out by accredited banks.

1.1.2. Cooperatives and Savings banks

Although no data was available in the group on the number of loans disbursed by European Savings and Co-operative banks, these banks play a significant role in some countries. Savings banks are involved in microcredit operations with different business models. These business models can be grouped into three main types: regular lending activities (balance sheet-based model), foundations (off balance sheet-based model) and partnerships with financial institutions (agency-based model). Under their regular lending activities, savings banks work with specialised small lending departments and, mainly in the EU-15, are complemented by guarantees given by promotional banks such as the KfW schemes described above. Under the foundation approach, profits and losses resulting from microcredit operations are not consolidated in the bank’s financial statements but in separate foundations.

Savings banks are involved in microcredit operations with different business models. These business models fall into three main types:

- ✓ *regular lending activities (balance sheet-based model),*
- ✓ *foundations (off-balance sheet-based model) and*
- ✓ *partnerships with financial institutions (agency-based model).*

1.1.3 Microfinance Banks

A microfinance bank is devoted to extending small loans, referred to as microloans, to individuals, businesses and organizations in low-income regions, including under developed countries where small amounts of money can go a long way. Some financial institutions are devoted entirely to microfinance, while others are part of larger companies, such as global investment banks. Ultimately, this type of bank provides credit to those who would otherwise be unable to access this form of capital.

Microfinance banks specialize in providing small loans but are regulated by banking law. Some examples of microfinance banks are ProCredit Bank in Bulgaria and Romania. European microcredit finance is very young. This growing sector has significant potential.

Microcredit practice varies from country to country, and depends on microfinance intermediaries to provide microloans. There is no single model for the promotion of entrepreneurship, as every country has to adopt its own policy mix to find the best solution. The legal framework also varies, and the practice and operation procedures differ across the different countries. [6]

A good example of a microcredit bank in Italy is Banca Popolare Etica. It is the first ethical bank encouraging socio-economic initiatives in the field of sustainable human and social development. This institution was set up in 1999 in Padua. [9]

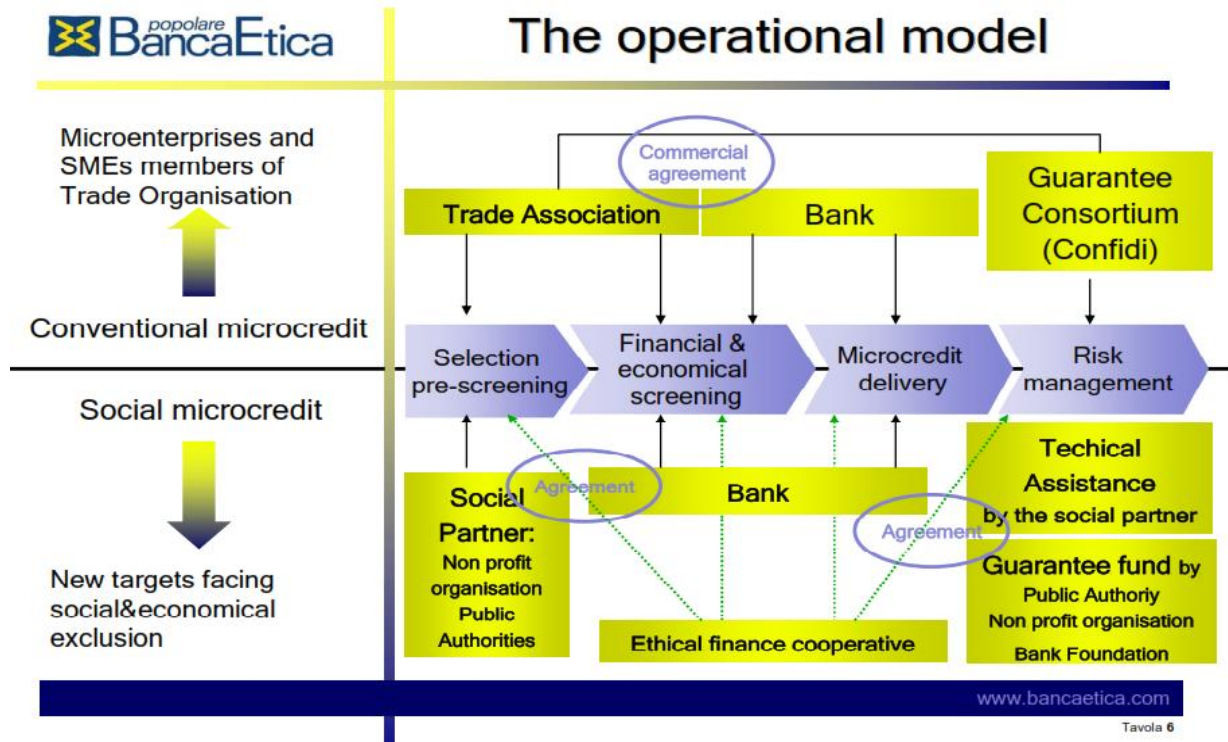
This bank introduced an ethical dimension to its banking activities. In doing this, the bank is committed to observing the following main principles:

- ✓ *economic actions have non-economic consequences;*
- ✓ *access to credit is a basic human right;*
- ✓ *profit should be redistributed equally among all members;*
- ✓ *respect the interest of all;*
- ✓ *the operation of the bank should be transparent, efficient and fulfil ethical requirements;*
- ✓ *participation of all should be encouraged.*

The Italian system, which is exemplary for countries, where only banks are allowed to lend, is described in the graphic below. The provision of microcredit credit is divided into two market systems: the “conventional microcredit” for micro-enterprises and SMEs (who are members of trade organizations) and the “social microcredit” targeting people who are excluded socially and economically. However, evidence shows that in both segments additional support is needed without which the market would not deliver satisfactory results.

In Italy in the 1990s new legal rules forced the MAG (“mutua autogestione”) cooperative societies (self-management mutual associations – a financial cooperative), whose traditional aim is to raise savings among their members and to finance “socially oriented projects”, to reorganise.

This development led to the foundation of an “ethical bank”, Banca Etica, which has the legal form of a popular banking institute. This kind of cooperation between banks and business support institutions can be found in many countries, e.g. in Austria the Chambers of Commerce are engaged in microcredit programmes. In the banking model closer co-operation with existing business support services can help, both to drive costs down and to increase the chances for longer term survival of the enterprise especially for start-ups. Mentoring in the critical start-up phase decreases the risk of failure. [5, 12p.]

Example: Italy – the operational model for the provision of microcredit

Source: L. Callegaro (Banca Etica), Presentation to the Expert Group, 14 December 2006

1.2. The non-banking model

The regulatory approach to microcredit provided by non-banks differs from country to country. The existing institutional models range from non-profit associations, not-for-profit companies, charities, trusts, foundations to credit unions. Special legislation for these microfinance institutions (MFIs) can be found in France, and Romania. The UK and Finland do not have specific laws but allow exemptions regarding community development finance.

1.2.1. Microfinance institutions

Specialised microfinance institutions (MFIs) can be found in Belgium, Finland, France, Germany, Hungary, Ireland, Italy, Poland, Romania, Slovakia, Spain, Sweden, the United Kingdom and Turkey. Microfinance institutions have some common characteristics. As regards the target market most micro lenders target registered businesses with fewer than five employees and lend smaller amounts. If there is a client-specific targeting, the most common focus is on poverty, women and the unemployed.

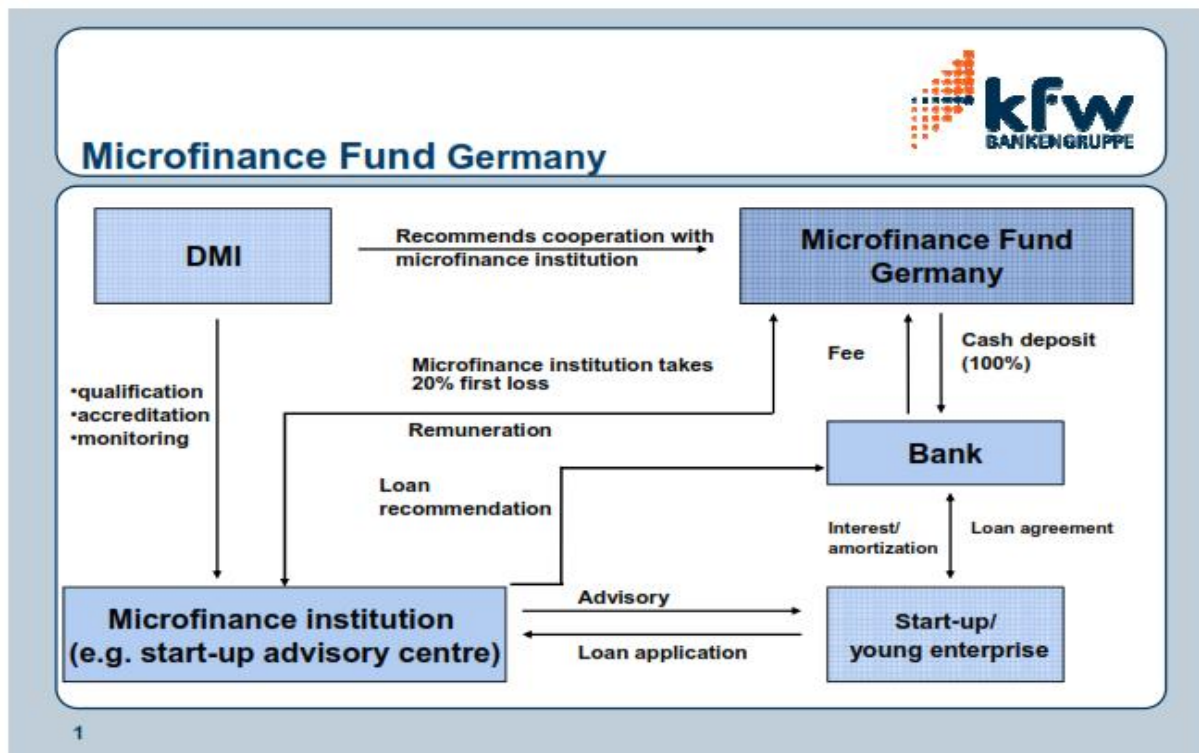
The UK does not have specific laws, but some MFIs known as Community Development Finance Institutions (CDFIs) register under the Industrial & Provident Societies Act, 1965. An Industrial & Provident Society is an alternative corporate form to a company. Societies registered under the Act can benefit of some exemptions under the Financial Services and Markets Act 2000 and are able to raise capital through the issue of redeemable shares known as with draw able share capital. Redeemable share capital is regarded as "risk capital", so CDFIs are not regarded as credit institutions or as carrying out the business of banking. CDFIs are exempted from prospectus regulations and also from the financial promotion rules. However, the Financial Services Authority has discretion over the registration of community benefit societies and will not register a society unless it has included some consumer protection in its rules relating, among others, to the fitness and propriety of management and the quality of the systems and controls in place. Investment in these CDFIs automatically confers membership and many CDFIs invite borrowers into membership as well. Membership confers governance rights, including the power to attend and vote at meetings and to elect directors.

These protections would typically include the rules on the following topics:

- ✓ *Financial Promotions*
  - ✓ *Fit and Proper*
  - ✓ *Member Identification*
  - ✓ *Money Laundering*
  - ✓ *Systems and Controls*
  - ✓ *Business Principles*
  - ✓ *Fidelity Insurance*
  - ✓ *Accounts.*

In Finland there is also legislation related to microcredit and municipalities, local authorities and communes. Under the Act on Social Credit townships can grant "social credit" to persons with low income and no access to other finance institutions, but mainly for personal use. The credit is part of the social welfare service and aims to prevent social exclusion. [9]

In September 2006 the Microfinance Fund was created in Germany. In this new initiative, banks, micro-finance providers and the German Microfinance Institute (DMI) co-operate with the fund. The DMI accredits business support/microfinance institutions (start-up advisory centers) that make loan recommendations to participating banks. The banks pay out small loans up to EUR 10 000 and are the formal contracting partner for the borrowers. However, banks are not involved in the operations in detail and do not have to take any credit risk. Their activities concerning on-lending and administration are compensated by a part of the interest paid by the borrower.

Source: Abel, Susamme (2007): *The Microfinance Fund Germany*, in: *Microfinance in Germany and Europe – Market Overview and Best Practice Examples*, Published by KfW, Frankfurt.

The business support organizations assume 20% of the liability of the recommended loans (first-loss liability), the other 80% being assumed by the Fund. Microfinance institutions provide pre-loan advice and monitor the payback period. Thus a crucial element of the fund concept is to combine advisory and lending/monitoring operations at local level in the microfinance institutions that have good information regarding the entrepreneurs' needs and affairs.

For their advisory and monitoring efforts, microfinance institutions receive 10% of the repayments by the borrowers. These repayments are financed by the Fund's returns. The involvement of microfinance institutions in risk allocation provides a strong incentive for them to work efficiently concerning the selection of borrowers and repayment monitoring. The central task of the DMI is to monitor the quality of the microfinance institutions' operations and processes. Thanks to the Fund concept, banks can learn about business opportunities in microfinance and are protected by the Fund guarantee, which aims to create incentives for banks to provide more microloans in the future. [5, 26p]

Conclusion

Microcredit is a bottom-up approach of the local economic development process, assisted by special intermediary microfinance institutions. The lack of adequate start-up finance is one of the most significant barriers to young and socially excluded persons seeking to establish their own businesses. There is a paradigm change in the creation of economic and social activities. Through microcredit, the unemployed and the poor become creditable. The economic power engendered by microcredit creates a socio-economic power that generates income and lifts the poor out of poverty.

Micro and small enterprises play a significant role because they provide goods and services on the spot. In doing so, they create jobs, pay taxes and generate growth. [9] Microcrediting, in accordance to EU policy, can be used to reduce poverty and encourage the entrepreneurial unemployment to return to the labour market. However, the majority of micro and small enterprises still cannot apply to financial institutions for aid, in spite of their best efforts. Government policymakers and the financial elite do not understand that microcredit facilities perform the important role of fighting poverty and fostering social inclusion through job creation and self-employment.

REFERENCES

1. European Commission. *Youth Unemployment in Europe in 2012*. Brussels: EC, 2013, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/21_youth_unemployment.pdf
2. "Greek Presidency of the Council of the European Union." Brussels: Gibbels Public Affairs, 1 January 2014 - 30 June 2014, <http://www.esba-europe.org/pdf/GR2014EU.pdf>
3. European Commission. *Employment, Social Affairs & Inclusion*. Brussels: EC, 2014,

- <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=751>
4. <http://www.microfinanceinfo.com/micro-financial-institutions/>
  5. European Commission. *The European Platform against Poverty and Social Exclusion: A European framework for social and territorial cohesion*. COM (2010) 758 final, Brussels: EC, 16 December 2010, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0758:FIN:EN:PDF>
  6. CGAP, Microfinance Gateway. *What is microfinance?*, 2014, <http://www.microfinancegateway.org/p/site/m/template.rc/1.26.12263/>
  7. European Commission, *JASMINE Helpdesk form*, <http://ec.europa.eu/yourvoice/ipm/forms/dispatch?form=jasminhelp&lang=en>
  8. Microfinance Centre, Warsaw, <http://www.mfc.org.pl/en/about>
  9. MICROCREDIT INSTITUTIONS IN THE EUROPEAN UNION - by Dr. Antal Szabó.
  10. *European Microfinance Network*, Brussels, <http://www.european-microfinance.org/index.php>

EVOLUȚIA SISTEMULUI FINANCIAR AL REPUBLICII MOLDOVA

Cristina Panfil, cercetător științific, INCE

Asemenea altor discipline științifice, economia cunoaște o evoluție rapidă, astfel încât este necesar, în anumite momente, să se facă un bilanț care să ofere celor care se interesează de ea tabloul științei la zi. În condițiile globalizării rapide, mondializării piețelor financiare și creșterii influenței factorilor externi asupra economiei naționale, sistemul financiar devine din ce în ce mai labil. În astfel de circumstanțe este în special necesar să se supravegheze mecanismul financiar pentru a preveni riscurile sistemice, crizele și a susține dezvoltarea economică a țării.

Cuvinte cheie: sistem financiar, vulnerabilități, produs intern brut, bănci, instituții de microfinanțare, organizații de asigurări, stabilizarea activității economico-financiare.

Economics meets a fast pace evolution, just as the other branches of science, so that, in particular moments, it is necessary to be made a summary(overview) which gives those who are interested in it, the situation at present moment. In conditions of rapid globalization, internationally merging financial markets and increasing influence of external factors on the national economy, the financial system becomes more and more unsteady. In these circumstances it is especially necessary to oversee the financial mechanism in order to prevent systemic risks, crisis, and sustain economic development of the country.

Keywords: financial system, vulnerabilities, gross domestic product, banks, microfinance institutions, insurance companies, financial-economic stabilization.

Dezvoltarea economiei oricărui țară are drept reper un amplu sistem financiar, funcția principală a căruia este de a stabili relații eficiente între nevoile de finanțare deficitare și nevoile de plasament a finanțelor excedentare. Încă de la sfârșitul secolului XIX, finanțele au devenit disciplina principală a economiei și pe parcursul anilor specialiștii în domeniu au fost preocupați continuu de perfecționarea conținutului și instrumentelor sistemului financiar.

Sistemul financiar are un conținut foarte complex. Pe de o parte, semnificativ **ansamblul relațiilor economice**, în expresie benească, prin care se constituie, se distribuie și utilizează resursele financiare în cadrul celor două subsisteme financiare:

- **public:** bugetul de stat; bugetele locale; asigurările sociale de stat; creditul (cu participarea unor entități publice); asigurările de bunuri, persoane și răspundere civilă (prin societăți cu capital de stat); finanțele întreprinderilor și altor entități publice;

- **privat:** participanții, entitățile și persoanele private ce administrează în interes privat fonduri financiare. Subsistemul financiar privat se structurează pe următoarele componente: finanțele întreprinderilor și altor entități private; creditul bancar (privat); asigurările sociale private și asigurările de bunuri, persoane și răspundere civilă; finanțele gospodăriilor.

Pe de altă parte, sistemul financiar este definit și ca **un sistem de instituții** care participă la organizarea relațiilor, la constituirea și distribuirea fondurilor, precum și la elaborarea, executarea și controlul planurilor financiare.

Întrucât subsistemul financiar public este foarte amplu, iar constituirea acestuia este mai extinsă și dificilă, în prezenta lucrare se va analiza subsistemul financiar privat (sectorul deținător de monedă), adică: băncile, instituțiile de microfinanțare, organizațiile de economii și asigurări ș.a.

Scopul lucrării este de a analiza și de a identifica riscurile sistemului financiar, care pot apărea în legătură cu posibila recesiune și instabilitățile interne. Privind retrospectiv, putem constata faptul că Republica Moldova, începând cu anul 2000 și până în prezent a înregistrat performanțe economice acompaniate de politicile de fiscalitate, monetare și rată de schimb îmbunătățite. Totuși creșterea a fost nestatornică, observându-se o evoluție oscilatorie. Republica Moldova a ajuns să fie o țară sărac, cu cel mai redus nivel al PIB-ului per capita din Europa, iar acest fapt face în mod deosebit dificilă adaptarea la schimbările care intervin.¹ Pe lângă acestea este catalogată ca fiind agrar-industrială (agricultura ocupă aproximativ 13% din PIB și industria prelucrătoare ocupă în jur de 12%, iar restul revine serviciilor²), situația financiară este foarte vulnerabilă datorită șocurilor și finanțării deficitare sau greu de obținut.³ Pe parcursul evoluției sistemului financiar, Republica Moldova s-a confruntat cu diferite situații. Odată cu trecerea la economia de piață, metodele de planificare strategică în domeniul finanțelor, de modelare, de prognozare au fost cu pierdere de relevanță. Cu toate acestea, există și elemente pozitive - fiind o țară mică, Moldova poate pune în aplicare mai ușor și mai eficient reformele de îmbunătățire.

Situația actuală

Analiza sistemului financiar al Republicii Moldova denotă o situație critică a acestuia. Acest fapt este relatat și de Experții de la Fundația Universitară Maria Negre, care prognozează o deteriorare semnificativă a situației bugetar-fiscale. Și mai pesimist apreciază situația specialiștii de la Banca Mondială, care previzionează recesiune economică în Republica Moldova. Astfel, deficitul bugetar a crescut de la 3,8% din PIB în 2013 până la 5,4% în 2014, dacă nu vor fi luate măsurile de rigoare, în 2015 conform Băncii Mondiale se vor majora până la 7,1%.

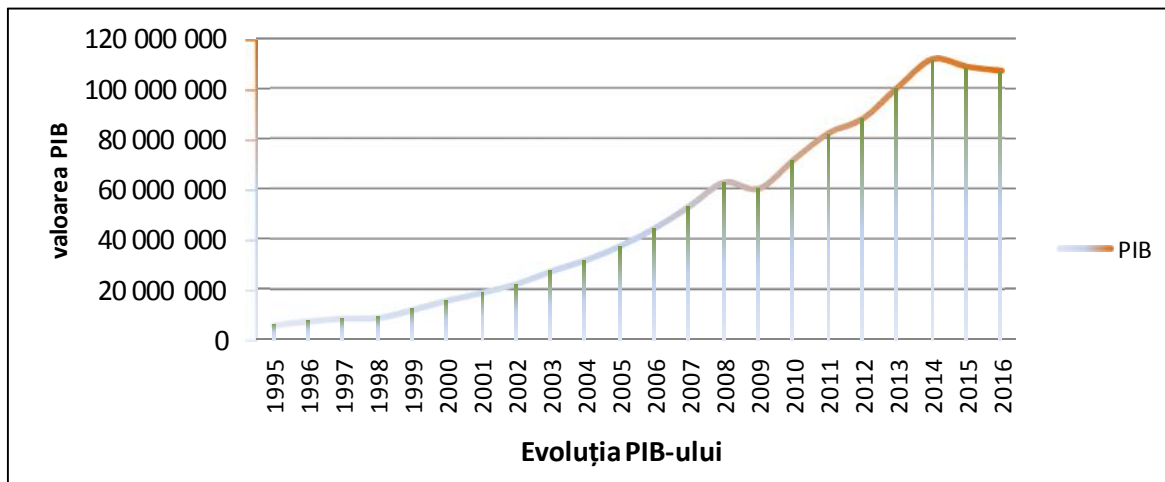
Cristina Panfil, cristina.panfil@yahoo.com

¹ Riscurile din sectorul bancar implică riscuri asupra securității economice a țării, expert grup

² Biroul Național de Statistică, calculi semidefinite din anul 2014

³ World Bank, Overview for Republic of Moldova

Principalul agregat macroeconomic al contabilității naționale - PIB-ul, care servește la formarea economiilor naționale, în 2014 a constituit aproximativ 111,7 mld. lei, ceea ce este mai mare cu 4,6 % comparativ cu anul precedent (în anul 2013 acesta a alcătuit 109,4 mld. lei). Totodată, trebuie să menționăm faptul că creșterea economică a Republicii Moldova în mare parte se bazează pe remitențe și influența acestora asupra consumului¹, care în ultimii ani sunt în continuă descreștere.

Figura 1. Evoluția PIB-ului în Republica Moldova

Sursa: Biroul Național de Statistic și Ministerul Economiei

În anul 2013 Ministrul Economiei a anunțat prognoza principalilor indicatori macroeconomici pentru perioada 2014-2017. Potrivit acesteia, se estima că Produsul Intern Brut în acești ani va crește cu o rată medie anuală de circa 4,5%, cu îmbunătățiri structurale. Astfel, în structura PIB trebuia să crească ponderea industriei cu 0,4 puncte procentuale (din anul 2014 până în anul 2017), a construcțiilor – de la 3,5% la 3,7% și a comerțului interior – de la 13,5% la 14%. Exporturile se vor majora în această perioadă cu circa 8,5% anual, importurile - cu circa 7,2% anual.²

Însă situația a pivotat în altă direcție. Pentru anul 2015 Banca Mondială prognozează recesiune economică de aproximativ 2%, iar pentru anul 2016 se prognozează o diminuare cu 1,5% a creșterii PIB-ului.³

Pentru a depista lacunele sistemului, trebuie mai întâi să fie analizat fiecare component în parte după cum urmează:

I. **Sectorul bancar** ocupă poziția dominantă în cadrul sistemului financiar moldovenesc. Pe parcursul ultimilor 2 ani au intervenit modificări majore în structura instituțiilor bancare. Numărul instituțiilor de credit se va micșora de la 14 până la 11 bnci datorită lichidității bncilor cu activități frauduloase: Banca de Economii, Banca Socială și Unibank, ceea ce se preconizează de la efectua în semestrul IV al anului 2015. În sistemul bancar din Republica Moldova urmează să activeze 11 de instituții bancare, dintre care: 4 cu capital majoritar privat străin (din cauza transparenței reduse a capitalului bancar moldovenesc, este destul de dificil de apreciat care este de fapt situația la capitolul proprietarilor bncilor, excepție fac unii investitori străini majoritari „adeverăți”: Group Societe Generale în Mobiasbank, Gruppo Veneto Banca în Eximbank, ProCredit Holding în ProCredit Bank⁴), nici una nu este cu capital integral sau majoritar de stat și o sucursală bncii române - Erste Bank/BCR în BCR Chișinău. Numărul de bnci, în comparație cu alte state est-europene, este mai redus, respectiv și concurența este mai puțin intensă. Putem constata o concurență oligopolistă, primele trei bnci Agrobank, Moldindcombank și Victoriabank, formând o poziție dominantă. Pe parcursul ultimilor ani clienții serviciilor bancare s-au orientat către calitate și siguranță, manifestând încredere în sistemul bancar care, spre regret, a fost recent total compromis și vor fi necesare acțiuni și resurse pentru a restabili încrederea clienților care au fost furăți în cel mai obraznic mod.

II. **Sectorul financiar nebancar** în care se include sectorul asigurărilor, fonduri de pensii private, instituții de microfinanțare și biroul istoriilor de credit.

Pe piața asigurărilor, își desfășoară activitatea de asigurare 15 societăți. Se apreciază că aceasta se dezvoltă cu un ritm rapid, cu toate că în comparație cu alte țări avem foarte multe lucruri de implementat. Dintre toate grupele de asigurări generale, cele pentru autoturisme au ocupat locul de frunte în portofoliul consolidat al pieței, restul fiind nu reea populare în rândul cetățenilor Moldovei. Cauzele principale care au determinat situația respectiv sunt: nivelul redus al veniturilor pe cap de locuitor, subestimarea rolului asigurărilor de către populație, lipsa încrederii societății în acest sector, lipsa reglementării prudențiale, asigurarea insuficientă a respectării legislației (majoritatea societăților de asigurare au un nivel insuficient de capitalizare).

În sfera Asociațiilor de Economii și Împrumut, de asemenea, se înregistrează o evoluție a valorii medii a

¹ Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020
http://particip.gov.md/public/files/strategia/Moldova_2020_proiect.pdf

² Lazăr Valeriu, Raportul de activitate pentru anul 2013 al Ministerului Economiei și prioritățile instituției pentru anul 2014
<http://www.mec.gov.md/ro/content/raportul-de-activitate-pentru-anul-2013-al-ministerului-economiei-si-prioritatile>

³ COMUNICAT DE PRES : “Banca Mondială – prognoza de recesiune economică pentru Republica Moldova în 2015, pentru a îmbunătăți perspectivele creșterii sunt necesare reforme”

⁴ Tornea Ion, SECTORUL BANCAR DIN REPUBLICA MOLDOVA, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiativa Sociale (IDIS) Viitorul, 2012

De asemenea, vulnerabile sunt și rezervele totale ale Moldovei, care în 2014 au constituit 2,156,677,865 dolari SUA. În comparație cu alte țări (România - 43,186,336,195 de exemplu, Republica Cehă - 54,495,073,762 dolari SUA, Polonia - 100,452,428,565 dolari SUA), acestea sunt nesemnificative.¹

Înc o vulnerabilitate grav este legat de sistemul bancar. Aceasta ține de instabilitatea valutar. Deprecierea abruptă a leului moldovenesc nu râmîne fără consecințe, creditele devenind costisitoare, neatractive și chiar inaccesibile pentru mulți întreprinzători.

Problemele de gestiune din sistemul bancar constituie un risc pentru stabilitatea financiară a Republicii Moldova și prezintă o piedică semnificativă a dezvoltării economiei. În prezent în Republica Moldova sunt 14 bănci, dintre care 6 din ele întâmpină greutăți: 3 bănci sunt pe cale să fie lichidate și 3 bănci sunt sub supraveghere specială. Această situație a devenit observată pe 30 decembrie 2014, când BNM a introdus administrația specială la Unibank. Anterior același lucru s-a produs și la Banca de Economii și Banca Socială, deși factorii de decizie au cunoscut și au condus băncile spre impas, fiind statul și populația în urma scenariilor concertate. Recent BNM a instituit alte 3 bănci sub supraveghere specială la MAIB, Victoriabank și Moldindcombank.

În analiza efectuată de Fundația Universitară a Mării Negre sub egida Academiei Române este specificat că în urma unor scheme, prejudiciul posibil pentru BEM, Banca Socială și Unibank se ridică la valoarea de 17.6 miliarde lei (volumul creditelor presupuse a fi frauduloase împreună cu dobânzile). Ca urmare, consiliul de administrare al BNM din 27 noiembrie 2014, a aprobat decizia de acordare a unui credit de urgență pentru BEM (5,273 miliarde), Banca Socială (2,8 miliarde) și Unibank (1,353 miliarde), în sumă totală de 9,426 miliarde pentru a acoperi parțial gaura în capitalul băncilor. Creditul acordat este estimat la 9 500 mil. lei, sau echivalentul a 8,5% (12% în alte surse) din PIB-ul anului 2014 (111 407 mil. lei), sau până la 22% din veniturile bugetului 2014 (42 446,0 mil. lei). În prezent în Republica Moldova sunt 3 555 mii persoane, dacă raportăm suma creditului oferit celor 3 bănci la numărul populației, observăm că fiecare cetățean din Republica Moldova a contribuit cu 2672 lei pentru a salva băncile.

Nu în ultimul rând, **vulnerabilitatea ce influențează în mare măsură sistemul financiar** reprezintă instabilitatea politică. Ținând cont de economia fragilă și mediul politic intern instabil, influența mediului politic extern, precum și instituțiilor financiare internaționale, ritmul de implementare a reformelor trebuie accelerat. Punctele cheie includ combaterea corupției, îmbunătățirea climatului investițional, facilitarea exportului și redirecționarea remitențelor în sferele productive. Performanța slabă a economiei moldovenești în raport cu nivelul său potențial în ultimii ani, este probabil, cea mai elocventă caracteristică ce denotă deficiențele modelului său de creștere.

În circumstanțele actuale de neclaritate politică, economică și financiară în Republica Moldova este urgent să se propună anumite modele demne de urmat în stabilizarea și securitizarea sistemului financiar.² Ținând cont de componentele sistemului financiar (fonduri de investiții, fonduri de pensii private, societăți de asigurare, instituții financiare nebankare, instituții de credit) se pot propune modele de îmbunătățire a mecanismului financiar în țară.

Soluții de remediere din practica mondială

Crizele economice de la începutul secolului au avut ca efect responsabilizarea statului în materie de stabilizare a activității economice-financiare. Prin urmare s-au folosit anumite metode de activitate pentru realizarea scopurilor. Prin urmare, statul ar trebui să regleze cheltuielile și încasările fiscale astfel, încât să provoace când un efect de expansiune, când unul de restrângere, după necesitate. În așa fel se vor nivela fluctuațiile economice și dezechilibrele la nivel de macro-mediu. Deși politica fiscală pe plan teoretic este foarte bine argumentată, în țara noastră, experiența ne arată că aceste teorii sunt foarte greu de pus în aplicare, scopul de stabilizare revenindu-i politicii monetare.³ În calitatea sa de autoritate publică, statul are obligația să stabilească prerogativele politicii financiare.⁴

În condițiile actuale Republica Moldova nu este competitivă pe plan internațional. Acest lucru fiind negativ, întrucât Republica Moldova urmează vectorul integrării Europene care presupune zonele de liber schimb și competitivitate la nivel mondial ca un tot întreg. O țară nu poate deveni competitivă global, bazându-se doar pe unu sau doi pivoți economici.⁵ Pentru o performanță mai mare este nevoie ca pe lângă piața financiară să funcționeze și instituțiile, infrastructura, macro-mediu, piața de bunuri eficientizată, piața muncii și să atingă rezultate de dezvoltare maxime.

Urmărind ideea dată, ar fi potrivit să prezentăm modelele de gestiune ale unor state europene, care în raport cu Moldova, împart unele trăsături comune, însă o depășește. Ca referință am ales România, Republica Cehă.

România, fiind și un important sponsor, are multe exemple de gestiune pentru Republica Moldova. Gestiunea sistemului financiar, ca și în Republica Moldova, revine Ministerului Finanțelor - în calitate de organ al administrației publice centrale ce elaborează și implementează strategia și programul Guvernului în domeniul finanțelor publice; și băncii centrale a statului - pentru atingerea obiectivului său fundamental - asigurarea stabilității monedei naționale. Piața

¹ THE WORLD BANK, Componenta rezervelor totale ale țării (componentă de aur a rezervelor este estimată în dolari SUA în prețuri de londoneze)

² Global Financial Stability Report April 2015 Navigating Monetary Policy Challenges and Managing Risks <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2015/01/pdf/text.pdf>

³ Claude Jessua, Christian Labrousse, Daniel Vitry, Dicționar de teorie economică, Editura Arc 2006

⁴ Bran Paul, Economica activității financiare și monetare internaționale <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/pagina2.asp?id=cap1>

⁵ Jaime Augusto Zobel de Ayala, The importance of country competitiveness, 2012 <http://www.rappler.com/thought-leaders/2140-the-importance-of-country-competitiveness>

financiar nebancaar în s , este reglementat de banca central¹, dar nu de un organ aparte, precum este CNPF în Republica Moldova. Prin urmare, cele mai importante lucruri de care trebuie de luat exemplu sunt următoarele:

- Respectarea reformelor care au fost adoptate. Planurile pentru reforme sunt implementate, dar dac nu sunt respectate sau puse în acțiune, nu vor fi rezultate. Urmarea unei singure traiectorii de asemenea este importantă. Reforme prea dese, cum este și în cazul Moldovei în ultimii ani, de asemenea se echivalează cu a bate pasul pe loc.

- Liberalizarea sistemului de deschidere a unei afaceri. În România este mult mai ușor și mai puțin costisitor să inițiezi o afacere. Ar fi benefic revizuirea băncilor și organizațiilor de microfinanțare în ceea ce ține de acordarea creditelor (luând în considerație și riscul).

- Monitorizarea mai strictă a evoluției economice, prognozarea și prevenirea instabilităților.

- Menținerea rezistenței sistemului bancar și asigurarea finanțării externe.

- Susținerea progresului pieței de capital (să se facă tranzacții cu alte instrumente financiare derivate, îmbunătățirea lichidității acțiunilor pe piața secundară).

- Promovarea sectorului pensiilor private, asigurătorilor de viață, care ar mai pune bani în circulație².

În Republica Cehă reglementarea tuturor problemelor financiare și sistemului financiar în întregime este efectuată de Banca Centrală³. Atribuțiile băncii centrale cehice sunt similare cu cele ale băncii centrale din România. Banca centrală a Cehiei mai reglementează și piața de capital, sectorul asigurătorilor, fondurile de pensii, organizațiile de microfinanțare și schimburile valutare⁴, care în Moldova sunt sub egida CNPF. În fața de toate CNB are datoria de să asigure gradul de rezistență necesar sistemului pentru a diminua riscul instabilității financiare. Cu toate acestea structura conducerii este mai centralizată în țările analizate, iar în Republica Moldova sunt mai multe organe care reglementează sistemul financiar, acesta rămâne în urmă la acest capitol.

Elementele pe care le poate prelua Republica Moldova de la experiența Republicii Cehice sunt următoarele:

- Suma rezervelor în piețele cehice depășește suma creditelor (în comparație cu Moldova sau Polonia). Acesta fiind un avantaj, întrucât înseamnă că nu există o expunere mare față de valuta străină. De exemplu, economia cehă a evitat formarea bulei ratei dobânzii și dependența față de alte piețe. Aceasta înseamnă că nu există autoritățile de reglementare, gestionează activitatea bancară cu mare atenție, în special alocarea capitalului străin.

- În Republica Cehă, ca și în Republica Moldova sectorul financiar nebancaar este în dezvoltare și deține conexiuni relativ limitate cu băncile. În republica cehă se întreprind măsuri concrete de îmbunătățire a sistemului, ceea ce merită să fie preluat și de autoritățile din Republica Moldova, care la moment îndreaptă efortul spre activități mai puțin altruiste.⁵

- Efortul de a obține o transparență mai mare în sistemul bancar. Se recomandă sporirea calității guvernării corporative în sectorul bancar, inclusiv prin sporirea transparenței proprietarilor beneficiari finali ai băncilor. Banca Națională este singura autoritate în măsură să se pronunțe asupra considerentelor de oportunitate, a evaluărilor și analizelor calitative care stau la baza emiterii actelor sale privind aplicarea sancțiunilor și a altor măsuri⁶. La momentul actual, Banca Națională este independentă în exercitarea atribuțiilor sale și la moment nu solicită sau primește instrucțiuni de la autoritățile publice sau de la orice altă autoritate, respectiv transparența activității ei este compromisă.

- Organele principale de conducere (Ministerul finanțelor, Banca Națională, Comisia Națională a Pieței Financiare și Ministerul Economiei) să concluzioneze mai frecvent și să reacționeze mai repede la semnalele de dezechilibru.

- Cadrul legislativ ce ține de folosirea de fonduri publice pentru susținerea sistemului bancar trebuie să fie operaționalizat. Autoritățile trebuie să se asigure că au ghiduri, planuri de acțiune și politici adecvate pentru ca să își permit să ofere rapid un astfel de sprijin în cazul când miza este stabilitatea sistemică financiară.

În concluzie, conducerea deficientă a sistemului financiar în continuare în bușește creșterea și competitivitatea la nivel de sector financiar. Moldova trebuie să cizeleze reformele de reglementare și să consolideze statul de drept pentru încurajare în domeniul investițiilor private, să perfecționeze cadrul legal pentru instituțiile de microfinanțare și să promoveze și să facă companiile de asigurări mai verosimile astfel încât oamenii să le considere destinații sigure pentru economiile familiilor, și astfel vor atrage mai mulți surse financiare în circulație. Astfel capitalul intern al țării va fi valorificat și nevoia de finanțare externă, în volum nu foarte mare, însă totuși va fi redus. Îmbunătățirile din sistemul financiar vor genera alte efecte benefice asupra întregii economii.

BIBLIOGRAFIE

1. Expert Grup, „Riscurile din sectorul bancar și implicațiile asupra securității economice a țării”, 2015
2. World Bank, Overview for Republic of Moldova
3. Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020
http://particip.gov.md/public/files/strategia/Moldova_2020_proiect.pdf

¹ Norm nr. 18 din 5.sep.2006 privind organizarea și controlul intern, administrarea riscurilor semnificative, precum și desfășurarea activității de audit intern a instituțiilor financiare nebancaare <http://www.bnr.ro/apage.aspx?pid=404&actId=207879>

² International Monetary Fund, Romania: Financial Sector Stability Assessment, 2010
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2010/cr1047.pdf>

³ Czech National Bank, Financial Stability Report, 2011-2012
https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/en/financial_stability/fs_reports/fsr_2011-2012/fsr_2011-2012.pdf

⁴ Czech National Bank, Financial market supervision, https://www.cnb.cz/en/supervision_financial_market/

⁵ International Monetary Fund, Czech Republic: Financial System Stability Assessment Update, 2012
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2012/cr12177.pdf>

⁶ LEGE Nr. 550 instituțiilor financiare* din 21.07.1995

4. Lazăr Valeriu, Raportul de activitate pentru anul 2013 al Ministerului Economiei și prioritățile instituției pentru anul 2014 <http://www.mec.gov.md/ro/content/raportul-de-activitate-pentru-anul-2013-al-ministerului-economiei-si-prioritatile>
5. COMUNICAT DE PRESĂ : “Banca Mondială – prognoză de recesiune economică pentru Republica Moldova în 2015, pentru a îmbunătăți perspectivele creșterii sunt necesare reforme”
6. Tornea Ion, “Sectorul bancar din Republica Moldova”, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiativa Sociale (IDIS) Viitorul, 2012
7. RAPORT ANUAL 2014 Activitatea CNPF și funcționarea pieței financiare nebancale <http://www.cnpf.md/file/rapoarte/2015/RA%202014%20Final%20Tipar%2021.05.2015.pdf>
8. THE WORLD BANK, Componenta rezervelor totale ale țării
9. Global Financial Stability Report April 2015 Navigating Monetary Policy Challenges and Managing Risks <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2015/01/pdf/text.pdf>
10. Jessua Claude, Labrousse Christian, Vitry Daniel, Dicționar de științe economice, Editura Arc 2006
11. Bran Paul, “Economia activității financiare și monetare internațională” <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/pagina2.asp?id=cap1>
12. Jaime Augusto Zobel de Ayala, „The importance of country competitiveness”, 2012 <http://www.rappler.com/thought-leaders/2140-the-importance-of-country-competitiveness>
13. Norm nr. 18 din 5.sep.2006 privind organizarea și controlul intern, administrarea riscurilor semnificative, precum și desfășurarea activității de audit intern a instituțiilor financiare nebancale <http://www.bnr.ro/apage.aspx?pid=404&actId=207879>
14. International Monetary Fund, Romania: Financial Sector Stability Assessment, 2010 <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2010/cr1047.pdf>
15. Czech National Bank, Financial Stability Report, 2011-2012 https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/en/financial_stability/fs_reports/fsr_2011-2012/fsr_2011-2012.pdf
16. Czech National Bank, Financial market supervision, https://www.cnb.cz/en/supervision_financial_market/
17. International Monetary Fund, Czech Republic: Financial System Stability Assessment Update , 2012 <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2012/cr12177.pdf>
18. LEGE Nr. 550 instituțiilor financiare* din 21.07.1995

**EVALUAREA TENDINȚELOR DEMOGRAFICE
ÎN CONTEXTUL STABILITĂȚII FINANCIARE A REPUBLICII MOLDOVA**

**Nelli Rodionova, cercetător științific, INCE¹,
Xenia Cotlearova, student UABG**

The paper presents an assessment of major demographic trends in the Republic of Moldova in the context of social and economic stability of the country. Analyzed the trends in population decline and population aging, fertility, mortality, labor indicators, labor migration, remittances. It is concluded of the demographic trends in Moldova, can be characterized by permanent decrease of population, low birth, aging of the population, labor migration, the high mortality in the country.

Key words: demographic trends, population, fertility, mortality, labor market, labor migration, remittances.

Perioada de tranziție economică, prin care trece Republica Moldova a condus la schimbări și transformări demografice profunde, pe fundalul schimbărilor politice, economico-financiare, sociale etc.

Cele mai evidente tendințe demografice în Republica Moldova putem caracteriza prin diminuarea permanentă a numărului populației, nivelul scăzut de nașteri, îmbătrânirea populației, migrația populației la muncă peste hotare, nivelul înalt de mortalitate a populației în vârstă.

Deteriorarea nu este specifică numai pentru Republica Moldova, aproape toate țările Europei de Vest și Europei de Sud-Est au suportat schimbări demografice considerabile și predominant negative. În același timp, este necesar de a menționa, despre ritmurile avansate ale transformărilor demografice negative, specifice pentru Republicii Moldova. Transformările radicale s-au înregistrat în Moldova pe parcursul ultimelor 2-3 decenii, adică de două-trei ori mai repede, decât în statele europene, unde înregistrarea unor evoluții demografice considerabile a fost pe parcursul de 70-100 de ani. Este de menționat că, transformările demografice în statele Europei Occidentale s-au intensificat în perioada dezvoltării avansate a economiilor naționale și a unui nivel înalt de viață a populației. În Republica Moldova aceste transformări se înregistrează în perioada crizei social-economice, când populația se confruntă cu un nivel înalt de sărăcie. Ca urmare, dacă nivelul înalt de dezvoltare economică a permis statelor europene să atenueze consecințele negative ale situației demografice, atunci în Republica Moldova aceste consecințe sunt greu de depășit.

Situația demografică în Republica Moldova este oficial recunoscută ca un “declin demografic” cu numărul populației în diminuare continuă, datorită, în primul rând, sporului natural și migratoriu negativ. Mecanismele care au condus la reducerea numărului populației și deteriorarea structurii pe vârste a populației sunt determinate de aspectul nefavorabil al fertilității, migrației de muncă masive și nivelului înalt de mortalitate generală a populației. Concomitent, reducerea natalității a provocat un dezechilibru în structura pe vârste a populației și a intensificat procesul de îmbătrânire demografică.

Analiza dinamicii proceselor demografice în anii de tranziție atestă o diminuare permanentă a numărului populației Republicii Moldova și îmbătrânire demografică. Micșorarea populației active au influențat atât factorii naturali, cât și cei legați de emigrare. Creșterea naturală pozitivă a populației, ce a persistat timp de mai multe decenii, s-a transformat într-un trend negativ în anul 1999, în urma creșterii ratei mortalității și micșorării ratei natalității.

Totalizările statistice indică, că în perioada anilor 1999-2014, efectivul populației stabile a Republicii Moldova s-a micșorat cu circa 91,4 mii și a constituit la 01.01.2015 - 3555,2 mii persoane (fiind în scădere cu 2,5 mii față de începutul anului 2014. Din care 42,4% a constituit populația urbană și 57,6% – cea rurală. Această distribuție a populației pe medii de rezidență are implicații majore pentru politicile de ocupare a forței de muncă, atât prin crearea locurilor de muncă în mediul rural, cât și în sectoarele de producție alternative agriculturii.

Repartizarea populației după sexe se menține practic aceeași ca și în anii precedenți: 51,9% – femeile și 48,1% – bărbații. În același timp, evoluția numărului populației în interiorul țării diferă de la o regiune la alta. În timp ce în zona de Nord se menține o tendință stabilă de micșorare a numărului populației, în mun. Chișinău, precum și în raioanele apropiate de capitală și UTA Găguzia în ultimii ani s-a observat o creștere ușoară a numărului populației. Explicația vine pe de o parte de fluxul migrațional intern, care atestă o migrație sporită a populației din nordul țării către zona de Centru, inclusiv în capitală, iar, pe de altă parte, prin evoluția ratei mortalității și natalității în aceste regiuni.

Datorită generațiilor mai numeroase născute la mijlocul anilor '80 și '90 ai secolului trecut, ce au atins vârsta de reproducere, evoluția proceselor demografice din anul 2009 denotă o diminuare a ritmurilor scăderii naturale a populației de la 7,0 mii persoane în anul 2005 la 3,2 mii persoane în anul 2010 și la 189 de persoane în anul 2013. Numărul născuților în anul 2014 a fost de 38616 copii, mai mare cu 745 (sau cu 2,0 p.p.) față de anul 2013 și cu 2,4 p.p. față de anul 2005, iar mai puțin cu 4,6 p.p. față de anul 2010. Nivelul natalității în localitățile rurale se menține mai înalt decât în localitățile urbane. Analiza indicatorilor relativi arată, că rata natalității în anul 2014 a fost de 10,9‰ (născuții vii la 100 de locuitori), iar rata mortalității -11,1‰. În ultimii trei ani a apărut o tendință pozitivă de scădere a ritmurilor de diminuare a populației, sporul natural a înregistrat valori minime, care sunt aproape de zero.

La rezultatele demografice negative a contribuit reducerea ratei fertilității feminine. Modelul familial actual al tinerilor este evident orientat spre cel cu un copil, mai rar cu doi. Se observă o creștere a gospodăriilor casnice fără copii. Rata totală a fertilității (rata fertilității totale este definită ca numărul total al nașterilor per femeie cu vârsta cuprinsă între 15-49 ani) a scăzut cu 50%, de la 2,39 în 1990, la 1,21 în anul 2002. Aceasta este o scădere foarte semnificativă față de celelalte țări în tranziție, unde fertilitatea s-a micșorat în medie cu o treime. Indicatorul sumară al natalității rămâne mai scăzut decât nivelul necesar pentru

¹ Nelly Rodionova, rodnelly@mail.ru

simpla reproducere demografică prin succesiunea generațiilor. Aceste schimbări au fost favorizate și de îngrăditirea mediului socio-economic în perioada de tranziție.

Un alt aspect alarmant, ce caracterizează starea demografică în Republica Moldova îl constituie creșterea mortalității generale a populației. Rata înaltă a mortalității a rezultat din combinarea câtorva factori. În primul rând, în prima jumătate a anilor '90 s-a îngrăditit starea sănătății populației Republicii Moldova din cauza scăderii nivelului de trai și a calității vieții, accesului la serviciile medicale și calității proaste a acestora.

Rata mortalității generale în Moldova a constituit în anul 2014 11,1 deceda la 1000 de locuitori, fiind în creștere față de anii 2011-2013. În comparație cu anul 2005, valoarea relativă a indicatorului dat s-a redus cu 1,3%. Se menține decalajul între ratele mortalității generale pe medii: în mediul urban a fost înregistrat un nivel de 8,7%, în cel rural - 12,9%. Diferența semnificativă între ratele mortalității generale pe medii este rezultatul unui proces mai accentuat de îmbătrânire demografică a populației din mediul rural, nivelului mai scăzut de trai al populației de la sate, precum și prin reducerea accesibilității populației rurale la servicii calitative în instituțiile de medicină. Cele mai scăzute rate ale mortalității revin mun. Chișinău, Bălți, raionului Ialoveni și UTA Gagauzia.

Este de menționat, că în ultimul deceniu s-a observat o tendință pozitivă - o scădere ușoară a valorilor relative a indicatorului dat. Acest indice a plasat Republica Moldova la nivelul statelor regiunii sud-est-europene, fiind totuși mai înalt decât în țările UE.

Ca și în majoritatea țărilor europene, bolile aparatului circulator se situează pe primul loc în structura cauzelor de deces. La fel ca și în anii precedenți, în structura cauzelor principale de deces tumorile ocupă locul doi. Maladiile aparatului digestiv se clasează pe locul trei. Locul patru în topul cauzelor de deces revine traumelor și otrăvirilor. Pe locul cinci în structura cauzelor de deces - bolile aparatului respirator.

Mortalitatea masculină, specificată pe cauze de deces, se diferă de cea feminină. "Supra-mortalitatea masculină" a fost mai mare în cazul accidentelor, otrăvirilor și traumatismelor, precum și prin bolile aparatului respirator și prin bolile aparatului digestiv. "Supra-mortalitatea feminină" s-a înregistrat în cazul bolilor aparatului circulator. Este de menționat, că în ultimii ani, în Moldova se constată tendința negativă de sporire a mortalității la vârstele apte de muncă.

Pe termen scurt, rata generală a mortalității s-a redus moderat prin reducerea ratelor de mortalitate infantilă și a copiilor cu vârsta sub 5 ani (inclusiv prin intermediul unei îngrijiri mai bune în perioadele pre- și post-natale, informării mai bune a părinților și îmbunătățirii condițiilor de maternitate). O reducere semnificativă a ratei generale a mortalității va fi posibil numai pe termen lung.

Evoluția fenomenelor demografice, precum și fluxurile migratorii, atât externe, cât și interne, îngreșesc reflectarea în distribuția populației pe sexe și vârste. Structurarea pe vârstă a populației este caracteristică unui proces de îmbătrânire demografică, cauzat de scăderea natalității, care a determinat atât reducerea absolută și relativă a populației tinere (0-14 ani), cât și creșterea numărului populației vârstnice (60 de ani și peste). În anul 1989 aceste categorii de populație au constituit 29,6% și 12,6%, respectiv, din totalul populației, în anul 2007 - 17,6% și 13,7%, iar, în anul 2014 - 15,7% și 16,0%, respectiv. Vârsta medie a populației este în creștere. În prezent, fiecare a patrea persoană are peste 60 de ani [1, p. 9; 2, p. 36].

Îmbătrânirea populației este o problemă multidimensională: demografică, socială, economică, financiară etc. Îmbătrânirea populației, ca fenomen socio-economic, are un impact major asupra sectorului finanțelor publice, politici socio-economice, piața muncii, relațiile sociale etc.

În Republica Moldova în anul 2000 coeficientul îmbătrânirii populației a constituit 13,6%, în anii 2007-2008 a fost 13,7%, iar până la anul 2015 coeficientul dat a crescut până la 16,2%. Coeficientul se calculează prin numărul persoanelor în vârstă de 60 ani și peste la 100 locuitori. Conform scării G. Bojio-Garnier, valoarea indicatorului 12 și mai mult se califică ca "îmbătrânire demografică". Valoarea indicatorului între 16-18% se referă la țările cu „nivelul avansat de îmbătrânire”. Schimbări importante s-au produs și în structura pe vârste și sexe a populației vârstnice. În perioada de analiză a scăzut numărul vârstnicilor „tineri” (65-74 ani). A crescut însă populația din grupa 75-79 ani și numărul vârstnicilor „bătrâni” - de 80 ani și peste. [1, 41; 2, p. 39]. Implicațiile sociale și economice ale creșterii rapide a segmentului de populație „foarte bătrân” (peste 80 ani), sunt foarte importante. Dacă grupele „mai tinere” ale populației vârstnice pot fi încă active din punct de vedere economic și sunt capabile să se întrețină singure, cei „foarte bătrâni”, mai ales femeile (numărul celor este de două ori mai mare, decât cel al bărbaților), sunt tot mai dependente de mediul înconjurător, necesitând ajutor social și medical special, ceea ce dezvoltarea instituțiilor medico-sociale de îngrijire de lungă durată.

Procesul de îmbătrânire a populației este mai avansat în mediul rural, unde locuiesc în jur de două treimi din numărul total al persoanelor în etate. Cea mai nefavorabilă regiune a țării, din punct de vedere a structurii de vârstă a populației în plan geografic, este - "Nord", iar cel mai tânăr - mun. Chișinău și raioanele apropiate de capitală.

În timpul apropiat, situația va deveni și mai complicată. Diminuarea numerică a populației în vârstă aptă de muncă și îmbătrânirea forței de muncă va afecta multe domenii ale vieții socio-economice.

Conform datelor preliminare a Casei Naționale de Asigurări Sociale numărul pensionarilor aflat în evidența organelor de protecție socială la 1 ianuarie 2015 a constituit 669,9 mii persoane sau cu 10,3 mii persoane mai mult comparativ cu 1 ianuarie 2014. În structura pensionarilor cea mai mare pondere o deține pensionarii pentru limita de vârstă - 75,8%. Circa cincimea din pensionari pentru limita de vârstă sunt angajați în câmpul muncii.

Îmbătrânirea populației are loc în contextul unei adaptări slabe la schimbările economice. Populația vârstnică, în continuare în creștere, va avea nevoie de sprijin din partea statului, și în primul rând, de asigurarea socială a populației. Problema se va acutiza, dacă politicile ocupaționale și sociale nu vor fi revizuite pentru a le potrivi longevității în creștere și dacă productivitatea muncii nu va spori progresiv.

Un rol semnificativ pe lângă natalitate, mortalitate în formarea numărului și structurii populației Moldovei îl are migrația. Începând cu anul 1990 proporțiile emigrației au fost enorme și mult mai mari decât cele ale imigrației. Astfel, soldul

migrației a devenit negativ, continuând să se aprofundeze pe parcurs.

Migrația, împreună cu scăderea nivelului natalității și creșterea nivelului de mortalitate este una din cauzele reducerii populației din Republica Moldova. Până la anul 1999 scăderea populației era legată numai cu exodul migrațional al locuitorilor rii, deoarece numărul născuților depășea numărul decedaților, sporul natural al populației în acei ani fiind pozitiv. După anul 1999 scăderea generală a populației este influențată de ambii factori: atât scăderea migrațională cât și cea naturală.

Întru totul situația economică a populației, micșorarea cheltuielilor din sfera socială, lipsa posibilităților de a avea un venit decent, nivelul redus al condițiilor de trai, salariile mici, infrastructura slab dezvoltată, șirca, precum și problemele de pe piața muncii, omajul structural au avut o influență determinantă în dezvoltarea situației migraționale din Moldova și a generat creșterea migrației de muncă a populației autohtone, percepută de populație drept singura opțiune de menținerea unui trai decent, iar uneori, și de supraviețuire.

Potrivit datelor sondajului, principalele probleme de care sunt preocupate cetățenii Republicii Moldova sunt: salariile mici (77%), lipsa de lucru (68%) și corupția – (61%).

Moldova s-a integrat în piața mondială a forței de muncă, prin intermediul exodului forței de muncă din țară. Potrivit datelor oficiale privind plecarea populației la lucru în străinătate (sau în căutarea de lucru) în anul 2013 au fost declarate plecate la lucru în străinătate 332,5 mii persoane inactive de 15 ani și peste, dintre care 216,9 mii bărbați și 115,6 mii femei. 71,6% din numărul total al celor plecați au fost din mediul rural, și 28,4% - din mediul urban. Din numărul total al celor plecați 56,0% - au fost din categoria de vârstă de 25-44 de ani [5, p. 142-144].

Migrația de muncă, în special a potențialului în vârstă aptă de muncă este factorul determinant la lărgirea grupului populației inactive din punct de vedere economic. Pe parcursul anilor 2000-2013 ponderea populației economic inactive, 15 ani și peste a crescut până la 58,6% (în anul 2000 era 40,1%). Concomitent, în această perioadă cu oprită s-a diminuat ponderea populației economic active și cu 22,6 p.p. – populației ocupate. Rata de activitate a constituit în anul 2013 – 41,43%, comparativ cu 59,9% în anul 2000. Rata de ocupare a constituit în anul 2013 – 39,3%, comparativ cu 54,8% în anul 2000.

Reducerea forței de muncă este probabil cel mai direct efect al migrației de muncă. Migrația reduce numărul populației active și micșorează astfel omajul structural - un factor determinant al șirciei permanente. Pentru Republica Moldova există un câștig economic evident prin reducerea omajului intern. Migrația oferă guvernului oportunități importante pe termen scurt - reducerea omajului reduce cheltuielile bugetare pentru indemnizațiile de omaj.

Pe termen lung, migrația este asociată cu anumite riscuri pentru sectorul public. Exodul forței de muncă mărește nivelul de dependență a populației nelucrătoare de la populația lucrătoare, ceea ce pune sub semnul întrebării viabilitatea sistemului de asigurări sociale în care lucrătorii plătesc pentru cei care nu lucrează.

Țara noastră, tot mai mult pierde capitalul intelectual uman. Migrează nu numai muncitorii necalificați, ci și specialiști de un nivel înalt. Migrația de muncă are tendința de a culege moldovenii din anumite sectoare ale forței de muncă, dintre cele mai educate și cu calificare superioară (sectorul științelor, învățământului, domeniul științelor și științelor aplicate) și când astfel economia națională.

Este de menționat, că funcționarea eficientă a pieței muncii este posibilă numai când există suficiente resurse de muncă de o anumită componență. Migrația forței de muncă joacă un rol important în formarea pieței forței de muncă. Creșterea naturală micșină tendința de îmbătrânire demografică a populației, emigrarea ei, mai ales în vârstă aptă de muncă au dus la deficitul forței de muncă în țară.

Republica Moldova se află printre alte state slab dezvoltate, și anume migrația forței de muncă reprezintă principala modalitate de integrare în economia mondială. Migrația forței de muncă are următoarele efecte asupra economiei RM:

- micșorarea populației economic active (în vârstă aptă de muncă) și omajului;
- pe termen scurt, oferă oportunități pentru Guvernul RM, prin reducerea cheltuielilor bugetare pentru indemnizațiile de omaj;
- pe termen lung, mărirea „ratei de dependență”, ceea ce pune sub semnul întrebării viabilitatea sistemului de asigurări sociale în țară;

“exodul de creiere” și tineretului din țară (cadre pregătite/de înaltă calificare din anumite sectoare);

ridicarea productivității migranților reveniți în baza experienței din străinătate.

Ar trebui de a lua măsuri concrete pentru a crea condiții pentru revenirea/întoarcerea migranților acasă, în Moldova.

Un proces conex pentru migrația forței de muncă reprezintă remiterile - sumele câștigate de migranții moldoveni în țările primitoare și expediate acasă. Pentru RM sumele primite din străinătate, reprezintă un câștig substanțial la nivel microeconomic, ci reprezintă o sursă suplimentară de venit pentru familiile celor din țară.

Ponderea transferurilor efectuate de către moldovenii aflați la muncă în străinătate pe parcursul ultimului deceniu a fost de 20-30% la sută din mărimea PIBului al Republicii Moldova. Cu toate acestea, cifrele despre care vorbim sunt aferente transferurilor formale. Conform unor estimări, înănd cont de economia neobservată rii, cota lor atinge până la 40%. În ultimul an se observă diminuarea remiterilor.

Impactul fluxului de remiteri se extinde pe următoarele direcții:

Transferurile benetice din afara rii constituie o sursă importantă pentru bugetul familiilor din Moldova. Creșterea venitului disponibil al populației și mărirea consumului gospodăriilor casnice duce la scăderea șirciei și mărirea cererii agregate;

Remiterile, la fel ca migrația, oferă guvernului oportunități importante pe termen scurt:

- creșterea încasărilor din taxele aferente operațiunilor de comerț exterior datorită mării importurilor;
- creșterea încasărilor la buget (datorită creșterii încasărilor din taxele indirecte, derivate din mărirea consumului);
- facilitarea acumulării rezervelor valutare;

- aprecierea real a valutei na ionale, ceea ce faciliteaz finan area datoriei publice.

Concomitent remiterile au un efect indirect asupra performan ei institu iilor publice. Remiterile ofer , f r nici un efort din partea statului, cre terea veniturilor bugetare. Într-o astfel de situa ie, guvernul nu este motivat s rezolve problemele economice care au cauzat exodul în mas al popula iei active.

Remiterile afecteaz procesul de formare a capitalului uman devenind surs de finan are a studiilor.

În Republica Moldova ar trebui de a lua m suri concrete pentru a elabora politici adecvate în domeniu pe urm toarele direc ii:

diminuarea costurilor de transfer pentru a facilita influxul de remiteri;

reorientarea remiten elor din sfera de consum spre investi ii (inclusiv, directe). Remiterile, înc nu joac un rol real în crearea unei baze pentru o dezvoltare durabil . Astfel, principal îngrijorare a Guvernului Republica Moldova trebuie sa fie - transformarea remiterilor în investi ii. Deoarece remiterile sunt de inute de persoane fizice i agen ii priva i i statul nu poate influen a direct utilizarea acestor surse. În acela i timp activitatea Guvernului RM trebuie s fie orientat spre ameliorarea mediului de afaceri i promovarea reformelor structurale ce ar crea mecanisme func ionale de pia .

facilit ii de ordin fiscal în vederea sporirii impactului remiten elor asupra dezvolt rii economice a IMM.

integrarea socio-economic a migran ilor i a remiterilor acestora;

distribuirea transparent a informa iei privind programe existente în domeniu i elaborarea noi, mai eficiente;

crearea centrelor pentru oferirea consulta ii în afaceri i informa ii privind posibilit i de munc i investi ii pentru beneficiarii de remiten e i poten iali antreprenori;

crearea centrelor pentru instruirea tinerilor beneficiari de remiten e cu privire la crearea afacerilor i managementul remiten elor, investi iilor i activit ilor generatoare de venituri.

Ini iativele de a elabora politicile în domeniul remiterilor i a migra iei de munc trebuie s pornesc de la autorit ile publice ale Republicii Moldova, ca beneficiarului de remiten e. Concomitent trebuie de intensificat conlucrarea cu al i actori cointerese i, ca de exemplu, ONG-urile, atât din Moldova cât i cele din alte ri. Un rol aparte îi revine colabor rii interna ionale, în vederea cre rii unui cadru/mecanism transparent ce ar facilita participarea doritorilor în diferite programe, inclusiv interna ionale existente.

Concluzii

Particularit i demografice, specifice pentru ara noastr , care au impactul major asupra nivelului de stabilitatea na ional a Republicii Moldovei, precum i socioeconomic , inclusiv financiar sunt:

- diminuarea permanent a num rului popula iei i exist tendin a de sc dere în continuare;

- sc derea brusc a ratei natalit ii, fertilit ii, care se va men ine din cauza diminu rii genera iilor de vârst fertil i amânarea na terilor la vârsta mai înaintat ;

- nivelul ridicat de mortalitate general i morbiditatea popula iei, în compara ie cu cel din rile dezvoltate (mai accentuat în mediul rural);

- mic orarea accentuat a num rului popula iei tinere i cre terea ponderii popula iei vârstnice, devenind mai accelerat procesul de îmb trânire demografic . Îmb trânirea popula iei are loc în contextul unei acomod ri slabe la schimb rile economice ;

- num rul i ponderea popula iei în vârsta apt de munc este în diminuare i se va mic ora în viitorul apropiat;

- sc derea num rului persoanelor economic active i popula iei ocupate, precum i ratelor de activitate i ocupare, propor iei popula iei active în popula ia total ;

- speran a de via a la na tere pe parcursul ultimilor 40-45 de ani, practic nu s-a schimbat , dar este semnificativ decalajul de 7-8 ani a acestui indice pentru b rba i, fa de cel al femeilor, în mediul rural speran a de via este inferioar cu 3 ani fa de mediul urban;

- dezvoltarea proceselor demografice difer de regiuni ai rii, precum i de profilul unit ilor teritoriale.

Transform rile demografice decurg mai intens în localit ile urbane, dar sunt mai dramatice în localit ile rurale;

- migra ia de munc sporit , care are impactul negativ asupra dezvolt rii a pie ei for ei de munc din Moldova i nivelul de securitate demografic i social-economic a Moldovei.

Actuale tendin e demografice este necesar de a ine în eviden elaborând în complex politicile demografice, social-economice statale, precum i în profil teritorial, menite s schimbe actualele tendin e. Este necesar de a îmbun t i radical calitatea managementului public, i corectitudinea gestion rii finan elor publice, inclusiv optimizarea cheltuielilor bugetare prin identificarea i reducerea cheltuielilor ineficiente, concentrarea resurselor numai pe domenii prioritare de dezvoltare, inclusiv investi ii strategice în capitalul uman

BIBLIOGRAFIA

1. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2008 - Chisin u, 2008, "Tipogr. Central "– 580 p.
2. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2014 - Chisin u, 2008, "Tipogr. Central "– 558 p.
3. Evaluarea efectelor îmb trîirii demografice asupra dezvolt rii socioeconomice. INCE. – Chi in u: S.n., 2014 (F.E.-P. Tipografia Central "). – 190 p.
4. Programul na ional starategic în domeniul securit ii demografice a Republicii Moldova (2011-2025). HG RM nr. 768 din 12.10.2011. În "MO" nr. 182-186 din 28.10.2011
5. Profilul sociodemografic al Republicii Moldova la 20 de ani dup adoptarea programului de ac iune de la Cairo. Chi in u, 2014, 144 p.
6. <http://www.bnm.md>
7. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice

**SUSTENABILITATEA FINANTELOR PUBLICE
VS STABILITATEA FINANCIAR**

Laura Afteni, cercetător științific, INCE

Stabilitatea financiară este una din condițiile necesare pentru asigurarea creșterii economice. Evidențierea stabilității financiare într-o ramură separată, relativ independentă de stabilitatea economică, se datorează faptului că sistemul financiar sub forma de fluxuri și relații financiare este mult mai volatil față de ocuri interne și externe, decât obiectele și procesele materiale din economie.

Crizele locale pot produce crize globale, cuprinzând pe o perioadă scurtă tot sistemul financiar și destabilizându-l sub forma de explozii inflaționiste și a cursului valutar, înghețarea depozitelor și plăților în numerar, incapacitatea de plată a datoriilor, și chiar denominalizarea sau înlocuirea valutei naționale. Lucrarea în cauză prezintă interes prin abordarea unei noțiuni de calitate a finanțelor publice caracterizate multi-dimensionale. Cele mai importante dimensiuni (din punctul de vedere al autorului), care au impact asupra stabilității financiare, sunt analizate prin perspectiva indicatorilor aplicați în Republica Moldova.

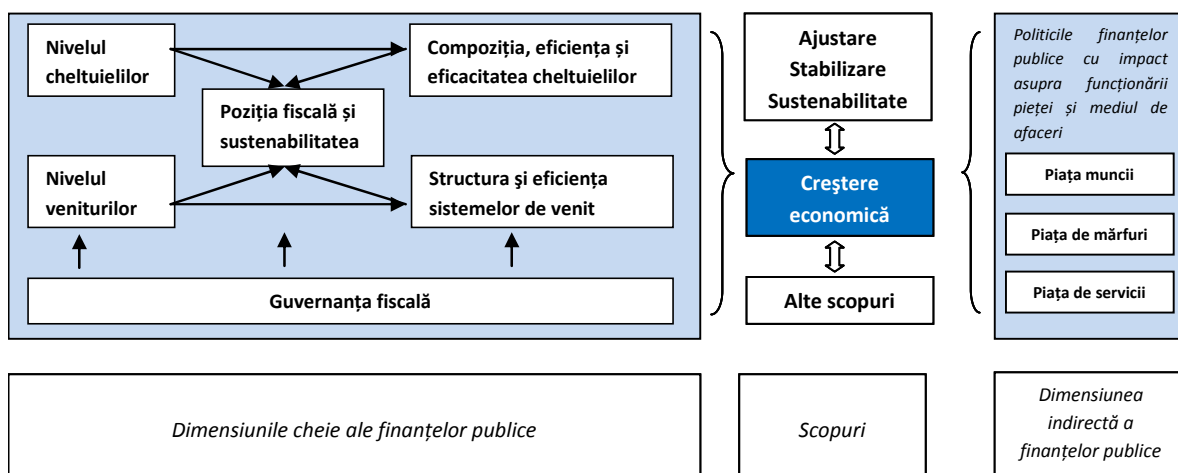
Cuvinte cheie: public finance, fiscal policy, macroeconomic stabilisation

Financial stability is one of the necessary conditions for economic growth. Highlighting financial stability in a separate branch, relatively independent of economic stability, is because the financial system in the form of flows and financial relationships is much more volatile against internal and external shocks than material objects and processes in the economy. Local crises can produce global crises, including for a short period the whole financial system and destabilizing it in a form of explosions of inflation and exchange rate, freezing deposits and cash payments, creating inability to pay debt, and even denomination or replacing of the national currency. This paper presents interest by addressing a concept of quality of public finances characterized as multi-dimensional. The most important dimensions (from the viewpoint of the author), which have an impact on financial stability are analyzed through the perspective of the relevant indicators in Moldova.

Clasificare JEL H3, H60, O23

Finanțele publice joacă un rol aparte în stabilitatea financiară a statului. Crizele, unde finanțele publice prezintă deficiențe, sunt foarte vulnerabile [5]. Însă, evaluarea finanțelor publice nu este o sarcină simplă. Experiența recentă în Europa subliniază greutatea prezicerii crizelor datorită suveranității, atât din punct de vedere al cauzelor declanșate cât și a profunzimii acestora. Parametrii simple, cum ar fi dimensiunea deficitului bugetar sau a nivelului datoriei publice, sunt utile pentru monitorizarea stării actuale a finanțelor publice, dar nu oferă o perspectivă solidă pentru sustenabilitatea lor viitoare. De altfel, o importanță au și ceilalți factori, cum ar fi: stabilitatea mediului economic și calitatea politicii fiscale.

Relațiile complexe dintre factorii ce asigură sustenabilitatea finanțelor publice reflectă calitatea finanțelor publice, care la rândul său poate fi caracterizată prin diverse dimensiuni: modalitatea de asigurare a sustenabilității durabile prin politica fiscală aplicată, componența și eficiența cheltuielilor și structura și eficiența sistemelor de venituri. Totodată, normele fiscale, instituțiile și procedurile (gubernanța fiscală) pot afecta dimensiunile menționate. Mai mult decât atât, există multe moduri în care finanțele publice pot avea impact asupra funcționării piețelor și a mediului de afaceri în general, care prin urmare, pot fi vizualizate drept încă o dimensiune a calității finanțelor publice (Schema 1).

Schema 1. Calitatea finanțelor publice – cadru multi-dimensional

Sursa: [4]

Deficitul bugetar și sustenabilitatea datoriei publice. O poziție bugetar-fiscală sustenabilă pe termen mediu și lung poate fi considerată una din condițiile pentru o stabilitate financiară și prin urmare cea macroeconomică. Iar o politică

fiscal nesustenabil are drept efect stagnarea creșterii economice.

Datoria publică sporită afectează deciziile de economii și investiții. Astfel, nivelul sporit al datoriei publice în primul rând va crește rata reală a dobânzii, ceea ce va reduce considerabil investițiile private. În al doilea rând, agenții economici observând instabilitatea fiscală vor tendința să crească economiile cu scopul acoperirii creșterii impozitelor pe viitor. În mod similar investițiile vor fi descurajate în urma impozitării veniturilor viitoare la o rată mai mare. Toate acestea vor încuraja scurgerea capitalului. În al treilea rând, eforturile slabe de consolidare în vederea reducerii deficitului bugetar și datoriei publice, de exemplu prin reducerea investițiilor în sectorul public, pot avea un impact negativ asupra creșterii economice pe termen lung. Un efect similar poate fi așteptat de la încercările de distorsionare a reducerii costurilor datoriei publice, de exemplu prin acordarea unor facilități fiscale speciale pentru titularii datoriei publice.

Criteriile de convergență stabilite în *Tratatul de la Maastricht*, cuprind doi indicatori ce încheie finanțele publice:

1. Deficitul bugetar anual – raportul dintre deficitul bugetar anual și produsul intern brut (PIB) nu trebuie să depășească 3% la sfârșitul anului fiscal precedent. Dacă nu, cerința este să ajungă cât mai aproape de 3%. Numai în situații excepționale și de scurtă durată se acceptă un excendent de deficit bugetar.

2. Datoria publică – raportul dintre datoria brută a statului și PIB nu trebuie să depășească 60% la sfârșitul anului fiscal precedent. Chiar dacă nu se poate atinge încă din cauza unor condiții specifice, raportul trebuie să scadă suficient de mult, apropiindu-se de valoarea de referință, într-un ritm satisfăcător.

Pe de altă parte, pe plan național, în cadrul Programului „Managementul datoriei de stat pe termen mediu (2014-2016)” sunt prevăzute *Indicatori de sustenabilitate ai datoriei de stat*: ponderea datoriei de stat și a unităților administrativ-teritoriale în PIB (60%) și ponderea serviciului datoriei de stat în VBBS¹ (20%).

Tabelul 1. Evoluția datoriei de stat a Republicii Moldova și ponderea în PIB (2010 - I trim. 2015)

Indicator	2010	2011	2012	2013	2014	I trim. 2015
Datoria de stat intern, mln. lei	5 304,9	5 841,9	6 158,94	6 675,793	7 075,36	6 829,6
- ponderea în PIB, %	7,4	7,1	7,0	6,7	6,3	5,8
Datorii de stat extern, mln. lei	13 565,9	13 384,6	15 025,8	16 845,8	20 404,8*	23 068,5*
- ponderea în PIB, %	18,9	16,3	17,0	16,9	18,3	19,5
Ponderea datoriei de stat brute în PIB, %	26,3	23,3	24,0	23,6	24,6	25,3
Deficitul bugetar, mln. lei	1 786,2	1 961,2	1 843,2	1 751,8	2 899,0	-
- ponderea în PIB, %	2,5	2,4	2,1	1,8	2,6	-

*Calculate de autor în baza rapoartelor privind situația în domeniul datoriei sectorului public, garanțiilor de stat și recreditării de stat în 2014 și trimestrul I al anului 2015.

Sursa: [2]

Din analiza datelor prezentate în tabel, se observă că datoria de stat extern constituie cca. 75% din datoria publică totală. Însă, pe toată perioada analizată, dar și în perioadele precedente acest indicator nu a atins valoarea de 60%², încadrându-se astfel în limitele stabilite de criteriul Maastricht și indicatorii de sustenabilitate. Totodată se observă o creștere valorică constantă a datoriei publice interne, în timp ce ponderea ei se reduce cu 1,1 p.p. pe parcursul anilor 2010-2014.

La finele anului 2014, ponderea datoriei de stat în veniturile de bază ale bugetului de stat nu a înregistrat modificări comparative cu finele anului 2013, dar s-a diminuat cu 1,3 p.p. comparativ cu anul 2012 [3].

Ce privește deficitul bugetului public, ponderea acestuia în PIB se încadrează în limitele de 3%.

Astfel, putem considera că, din punctul de vedere al dimensiunii ce încheie sustenabilitatea datoriei publice și a deficitului bugetar nu au existat premise de afectare a stabilității financiare.

Structura și eficiența cheltuielilor publice. Deși, teoretic pot fi identificate cheltuielile care pot avea un impact pozitiv asupra creșterii economice, ele sunt greu de evaluat în practică. Evaluarea eficienței și eficacității cheltuielilor publice este un punct central, deoarece stabilește legătura între intrarea resurselor publice și de ieșirea lor (eficiența) și rezultatele care le creează (eficacitate).

În scopul evaluării progreselor înregistrate în procesul gestionării resurselor publice și creșterii transparenței procesului bugetar, în Republica Moldova au fost realizate 3 Evaluări ai Cheltuielilor Publice și Responsabilității Financiare (ECPRF)³.

În cadrul studiilor respective sunt analizate un set de indicatori ce încheie: (i) credibilitatea bugetului; (ii) complexitatea și transparența procesului bugetar; (iii) analiza ciclului bugetar și (iv) practicile donatorilor cu impact asupra performanței sistemului de management al finanțelor publice. Pe de altă parte studiul prezintă o evaluare a punctelor slabe ale managementului finanțelor publice precum și perspectivele de îmbunătățire a acestuia.

¹ VBBS - Veniturile pe componenta de bază ale bugetului de stat

² În 2003 ponderea datoriei publice în PIB a constituit 49,3%, depășindu-se considerabil în anii următori. Nivelul minim a fost înregistrat în 2008 – 18,5%.

³ Studii realizate de către Ministerul Finanțelor în comun cu Delegația Uniunii Europene în RM în anii 2006, 2008 și 2011. Recent, pe 10 septembrie 2015 a fost lansată cea de-a 4-a evaluare.

Astfel, în urma evaluării din 2011[1] la capitolul eficienței cheltuielilor publice s-a constatat că :

1. Planificarea bugetar total în perioada 2009-2011 a fost mai realistă, veniturile și cheltuielile fiind aproape de cele estimate.
2. Variația componenței cheltuielilor nu a depășit 10 puncte procentuale, iar valoarea cheltuielilor atribuite efectiv situațiilor neprevăzute a fost în medie mai mică de 3% față de bugetul inițial.
3. Definirea și contabilizarea restanțelor în Republica Moldova respectă, în mare măsură, practicile acceptate pe plan internațional, conform căroră o creanță va fi considerată restanță dacă plata nu a fost efectuată în termen de 30 de zile de la primirea de către Guvern a facturii/creanței de la un furnizor.
4. Nivelul cheltuielilor extrabugetare neraportate (altele decât proiectele finanțate de donatori) este nesemnificativ (mai puțin de 1% din total cheltuieli).

Structura și eficiența veniturilor publice. Principala sursă de acumulare a veniturilor publice sunt impozitele și taxele. Legătura între fiscalitate și stabilitate financiară este foarte complexă. Deși teoretic și empiric este evidentă cauzalitatea între structura impozitelor și stabilitatea financiară, este necesar să fim atenți la detalii. De exemplu, creșterea veniturilor fiscale este dependentă de unele categorii economice specifice (rata de angajare și cota economiei tenebre) sau instituționale (eficiența administrării fiscale), precum și relația între impozitele specifice, cheltuielile fiscale și sistemul de facilități fiscale.

În cadrul ECPRF din 2011 [1] la capitolul eficienței veniturilor publice s-a constatat că :

1. Veniturile publice acumulate sunt aproape de cele estimate.
2. În urma unei politici fiscale prudente în 2010 a fost înregistrată o creștere a nivelului de colectare a veniturilor cu 21% comparativ cu 2008. Iar în urma reintroducerii în 2012 a impozitului pe profit, cu o rată scăzută dar o bază de impozitare largă și creșterea ratelor accizelor, se va consolida baza veniturilor publice.
3. Rata medie de colectare a restanțelor fiscale în 2010-2011 a fost de 60-75% și valoarea totală a arrierelor fiscale este semnificativă.
4. S-a înregistrat o scădere a numărului de companii fantome identificate de către autoritățile fiscale.
5. Există deficiențe în inspecția fiscală și controlul datoriei, care necesită reorganizarea SFS, introducerea unor procese de management modernizate și adoptarea unui sistem informatic modern. Gestionarea datoriei la general și recuperarea restanțelor în special sunt extrem de dificile, deoarece înregistrările computerizate ale SFS nu oferă date analitice (defalcare după tipul de impozit, perioadă / vârstă) după cum cere art. 179 (Titlul V) al Codului fiscal, ci reprezintă valoarea agregată a restanțelor pentru fiecare contribuabil.

Concluzii:

1. Clăditatea finanțelor publice este reflectată multidimensional prin modalitatea de asigurare a sustenabilității durabile a politicii fiscale, componența și eficiența cheltuielilor și structura și eficiența sistemelor de venituri.
2. Indicatorii ce înmăsoresc sustenabilitatea datoriei publice și a deficitului bugetar se încadrează în limitele criteriilor de la Maastricht și indicatorii naționali.
3. În perioada 2009-2011 s-au înregistrat performanțe calitative la capitolul eficientizării cheltuielilor și veniturilor publice, dar și unele deficiențe cu privire la gestionarea datoriei și recuperarea restanțelor fiscale.

BIBLIOGRAFIA

1. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Evaluarea Cheltuielilor Publice și Responsabilității Financiare (CPRF) în Republica Moldova (2008-2010), octombrie 2011.
2. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Rapoarte privind datoria sectorului public.
3. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, Raport privind situația în domeniul datoriei sectorului public, garanțiilor de stat și recreditării de stat în 2014
4. S. Barrios, A. Schaechter “The quality of public finances and economic growth”, Economic Papers 337, September 2008, p. 7.
5. Bo Lundgren, „Sustainable public finances – lessons from Sweden”, Sustainable public finances: global views, april 2012, p.11.

Sec iunea IV
POLITICI SOCIALE
I PIA A MUNCII

Section IV
SOCIAL POLICIES
AND LABOUR MARKET

**SPORIREA NIVELULUI INTELECTUAL AL POPULAIEI –
ROLUL CENTRAL AL POLITICII DE CRETERE ECONOMICE DURABILE ARII**

**Ion Holban¹, dr., Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare al
Republicii Moldova, Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale,
Institutul de Inginerie Electronică și Nanotehnologii „D. Ghiu”
Cristina Petrov², Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale**

Se face o analiză a nivelului intelectual atins de Republica Moldova în ultimii ani, folosindu-se în calitate de indicatori principali numărul de persoane care anual obțin diplome de licență, masterat și de doctor în științe. Omologarea se face cu datele corespunzătoare ale altor state, în primul rând a Statelor Unite ale Americii, țara care a concretizat cel mai bine rolul științei în dezvoltarea durabilă a societății și care mai bine de un secol duce o politică consecventă de sporire a nivelului intelectual al populației și de dezvoltare a inițiativei oamenilor. SUA duce o politică coordonată între necesitățile economiei arii și pregătirea cadrelor cu studii superioare la toate cele trei nivele: licență, masterat și doctorat, designul pregătirii cadrelor pe domenii potrivindu-se în această țară cu cel al necesităților economiei țării. Numărul de persoane care obțin anual diplome de licență, masterat și doctorat în SUA se raportează ca 100:42,2:9,5. Pentru Republica Moldova acest raport fiind de 100:37,6:1,3 (anul 2014), necorespunzător sporirii necesare a numărului de persoane cu grad științific. Din datele prezentate se trag concluziile de rigoare: designul pregătirii cadrelor cu studii superioare pe domenii trebuie adus în concordanță cu necesitățile economiei naționale.

Cuvinte cheie: nivel intelectual, studii doctorale, creativitate, licență, masterat, domenii științifice.

Was made an analysis about the intellectual level at which the Republic of Moldova has arrived during the last years. The most important guide was the number of persons which obtain each year a bachelor's degree, a master's degree or a doctor title in science. These data are compared to the data of the United States, the country that has realized the role of science into the durable development of the society. This country also leads since one century a consequent policy of increasing the intellectual level of the population and of the initiative of the people. The US leads a coordinated policy between the needs of the economy and the preparation of people with higher education at all the three levels: bachelor's degree, master's degree and doctor title. The design of this preparation matches perfectly the economic needs of the country. The number of persons which obtain each year a bachelor's degree, a master's degree or a doctor title in science has the ratio 100:42.2:9.5. For the Republic of Moldova, the ratio is 100:37.6:1.3 (in 2014). This doesn't match the needed increase of the number of persons with higher education. From the data presented, was made a conclusion: the design of the preparation of the people with higher education in relation with the areas of research needs to match the needs of the national economy.

Key words: intellectual level, doctoral studies, creativity, bachelor's degree, master's degree, scientific fields.

Introducere

Lumea civilizată a în eles deja demult (cel puțin de la începutul secolului XX) că locomotiva progresului este știința. Oamenii de știință sunt cei care trebuie să formuleze și să rezolve problemele majore ale societății, omeniții, să emită idei, să elaboreze tehnologii, să promoveze în societate spiritul creativ. Creativitatea omului însuși se formează prin educație și antrenament îndelungat, continuu. Pornind de la acest deziderat, Țările Uniunii Europene și-au coordonat activitățile în vederea folosirii eficiente a componenței sinergice a muncii creative. Astfel ele au elaborat Programul de la Bologna (1999) [1], apoi Principiile Salzburg (2010) [2], ca să asigure o calitate cât mai bună a studiilor superioare, iar prin aceasta a cercetărilor științifice. Conștient de necesitatea dezvoltării elementului creativ al muncii, comunitatea noastră științifică a stimulat aderarea în 2005 a Republicii Moldova la Programul de la Bologna, moment de la care a început, de înfruntarea anumitor dificultăți, restructurarea învățământului în republică, în primul rând a celui superior, în scopul asigurării aspirațiilor cetățenilor de a-și aprofunda și extinde cunoștințele (studiile), formării unor specialiști multilateral dezvoltăți, principalul, creativi în activitatea lor, perfecționării și recalificării specialiștilor ori de câte ori este nevoie, promovării unor studii doctorale bazate pe cercetare și a unor cercetări științifice integrate în știința mondială, pregătirii cadrelor științifice de calificare înaltă pentru toate domeniile de interes, implementării pe scară largă a rezultatelor cercetării, propagării și patrimoniului științific, tehnic, artistic și cultural al arii și al lumii.

Dezvoltarea învățământului superior în Republica Moldova

În felul acesta, din 2007, învățământul superior din Republica Moldova, cu excepția celui medical și farmaceutic, se realizează în două cicluri: ciclul I – studii superioare de licență; ciclul II – studii superioare de masterat, iar începând cu anul 2014 și studiile doctorale se includ ca parte componentă a studiilor universitare, ciclul III. Admiterea în învățământul superior se realizează prin concurs, la ciclul I – în baza diplomei de bacalaureat sau altei echivalente sau superioare acesteia, la ciclul II – în baza diplomei de licență (sau uneia echivalente), iar la doctorat în baza diplomei de master (sau uneia echivalente).

Astfel problema pregătirii cadrelor științifice în republică devine din an în an una tot mai importantă. Cadrele științifice sunt pregătite prin doctorat, dar ca să ai pretendenți bine pregătiți la studii doctorale trebuie să ai cadre bine

¹ ©Ion Holban, ion.holban@cnaa.gov.md

² ©Cristina Petrov, cristina.cotun@idsi.md

pregătite prin masterat, iar ca să ai cadre bine pregătite prin masterat, trebuie să ai cadre bine pregătite prin licență ... și tot așa mai departe. Prin urmare, o societate care se ambiționează să treacă prin secole trebuie să dispună de cât mai mulți oameni cu studii superioare la toate cele trei trepte: licență (I), masterat (II) și doctorat (III). Cu aceasta trebuie să fie o politică de stat bine chibzuită o demonstrează exemplul Statelor Unite ale Americii, al țărilor Uniunii Europene, Japoniei, Coreei de Sud și a altor țări dezvoltate [3].

Indicatorul nivelului intelectual al țărilor

La Conferința „România și românii în știința contemporană” (Romania and Romanians in Contemporary Science), avută loc în perioada 23-27 mai 1994, la Sinaia, România, unul din autori, I.H., a avut ocazia să discute cu profesorul Michael Sela [4], renumit specialist în imunoterapia cancerului, directorul Institutului Weizmann din Israel (originar din Polonia, totodată bun cunosător al limbii române), instituit vestit prin operațiile reușite la cancer pe care le face. Comunicarea dumnealui la conferință era intitulată: „Căile de dezvoltare a științei fundamentale și aplicative într-o țară mică”. Ţara mică despre care se vorbea era Israelul. În comunicare domnia sa a intercalat o citată a renumitului fizician danez Niels Bohr: „Unii oameni cred că numai o țară bogată poate să-și permită luxul de a cheltui bani pentru trebuințele științei ei, eu însămi voi spune că bogatele devin acele țări care nu sunt „scumpe la țară și ieftine la finanță”, ci alocă bani destui pentru cercetările științifice”. Israelul într-adevăr o țară mică cămărimă, dar bogată, fiindcă nu scutește banul când e vorba de știință. La acea dată Israelul exporta anual produse agricole în valoare de 600 milioane de dolari, iar „produse științifice” în valoare de 12 miliarde de dolari. La întrebarea, care din rezultatele institutului pe care-l conduce le consideră cele mai semnificative, răspunsul domniei sale a fost unul cu totul neașteptat: „Menținerea unui nivel intelectual înalt în țară” [4]. În opinia domnului Sela, progresul științific (și odată cu el și al societății) e posibil numai în cazul când institutele de cercetare se angajează plenar în procesul de transmitere a cunoștințelor către generațiile tinere, iar instituțiile de învățământ superior, la rândul lor, se angajează pe deplin în cercetări științifice.

Nivelul intelectual în Republica Moldova și în SUA

Prin urmare, în țările care doresc să dăinuie o atenție deosebită trebuie să se atragă sporirii nivelului intelectual în țară. Nu este ușor de dat o definiție exhaustivă acestei noțiuni complexe. Vom începe mai simplu. Drept indicator al nivelului intelectual al unei țări vom considera numărul de persoane care de în grad științific, adică numărul de persoane a căror muncă este creativă la cel mai înalt nivel (deși, de fapt, orice muncă poate deveni creativă în mare măsură și ar putea să fie inclusă în indicatorul menționat cu un anumit coeficient, dar aceasta e o problemă mai complexă). Deși ne-am oprit la un mod mai simplist de tratare a problemei, din păcate, și la acest nivel nu putem prezenta date convingătoare pentru Republica Moldova, fiindcă nu există date statistice veridice privind numărul de persoane din republică care de în grad științific. Totuși vom face o estimare. În 1995, CNAA a făcut un recensământ meticolos al persoanelor cu grad științific, în total au fost înregistrați 572 de doctori habilitați și 4208 de doctori în științe [5]. Pe parcursul anilor 1993-2014 în Republica Moldova au fost pregătite noi cadre științifice, în total 521 de doctori habilitați și 3702 de doctori în științe [3]. Chiar dacă am aduna împreună toate aceste cifre, am primi un număr total de persoane cu grad științific mai mic de 9000. Această cifră maximă raportată la numărul populației, de 3555000 (2015) locuitori, ne dă o valoare a indicatorului nivelului intelectual al populației de 0,25%. În același timp, datele statistice oficiale [6] ne spun că în cercetare în 2014 activau 384 de doctori habilitați și 1314 de doctori în științe, în total 1698 de persoane cu grad științific, o cifră net inferioară celei de 9000 folosite în calculul nostru.

În SUA, în 2012, la o populație de 314110000 oameni reveneau 43277000 de persoane cu diplome de licență (13,78%), 16625000 de persoane cu diplome de master (5,29%), 3099000 persoane cu diplome de doctor în profesie (0,99%) și 3191000 de persoane cu diplome de doctor în științe (1,02%) [7]. Și în Germania circa 1,1% din populație de în grad științific [8].

Chiar folosind în calcul date exagerat de mari, obținem că republica se caracterizează printr-un nivel intelectual de cel puțin de 8 ori mai mic decât cel al SUA. Acest fapt ne spune că avem încă foarte mult de muncă și de gândit pentru a deveni o țară dezvoltată, lucru confirmat și de evoluția SUA la acest capitol [3], fig. 1.

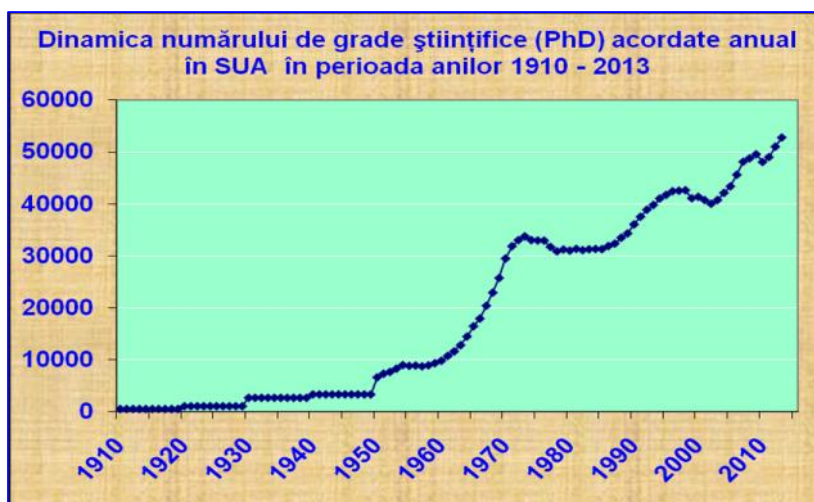

Fig. 1. Dinamica numărului de grade științifice (PhD) acordate anual în SUA în perioada anilor 1910-2013

Necesitatea de a completa indicatorul nivelului intelectual

Indicatorul nivelului intelectual al unei țări de la care am pornit se cuvine să fie suplimentat cu numărul de persoane care obțin anual diplome de licență și de master (rezervorul din care se completează locurile la studiile doctorale), fig. 2. Este important a se ține cont de evoluția numărului de cursanți (studenți, masteranți și doctoranzi) la toate cele trei trepte de învățământ superior, datele BNS [9]. Având în vedere că învățământul universitar din Republica Moldova a trecut la sistemul de trei cicluri de abia în ultimii ani, nu avem de unde să așteptăm date exhaustive pentru o perioadă mai mare de timp, ca să putem face extrapolări pentru viitorul apropiat. Astfel că, pentru a face anumite previziuni, vom apela la datele de lungă durată a unor țări dezvoltate, cum este, de exemplu, SUA, fig. 3, conform datelor [10].

Că învățământul nostru superior este unul în devenire, după restructurările ce au avut loc după obținerea independenței, vorbesc datele ce se referă la raportul dintre numărul de persoane care obțin anual diplome de licență, master și doctor (doctor habilitat) în țările (fig. 4).

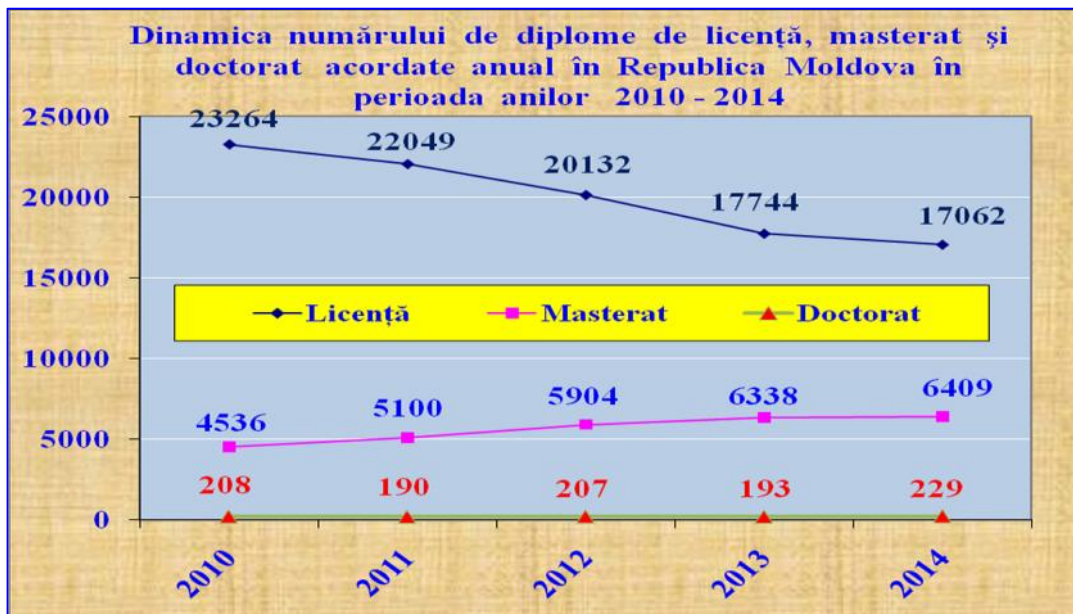

Fig. 2. Dinamica numărului de diplome de licență, masterat și doctorat acordate anual în R. Moldova în perioada anilor 2010-2014 (fără datele ce se referă la medicină și farmacie)

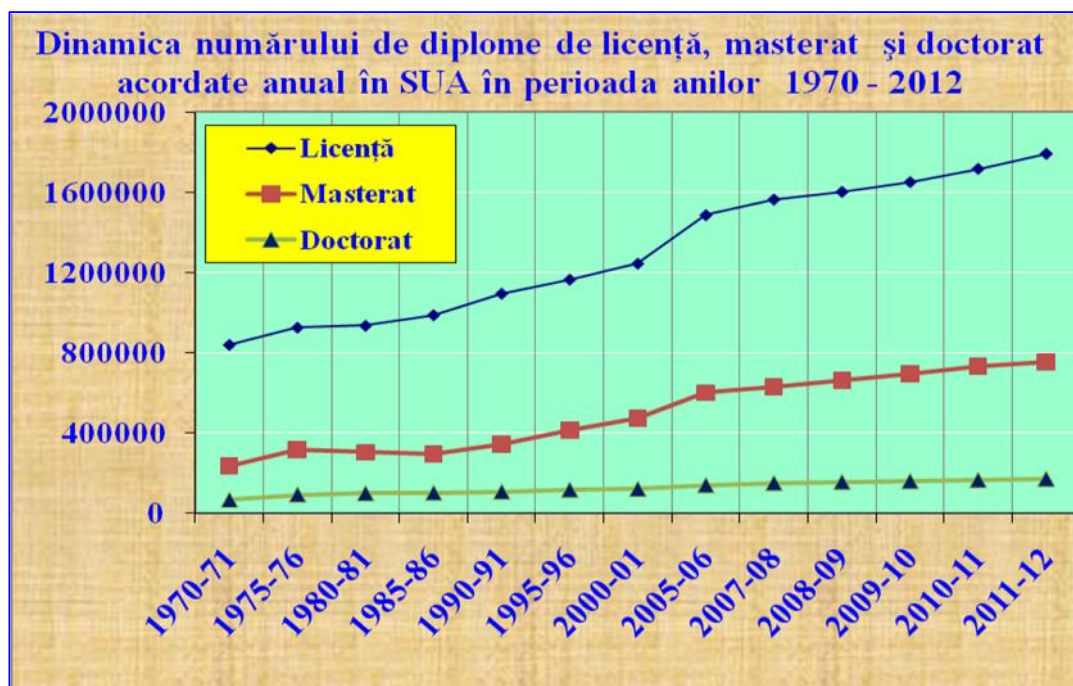

Fig. 3. Dinamica numărului de diplome de licență, masterat și doctorat (științific și profesional) acordate anual în SUA în perioada anilor 1970-2012

Cu totul altfel arată datele ce se referă la SUA, aici tendințele de dezvoltare pot fi urmărite pe parcursul a multor ani (40 și mai mult), fig. 5.

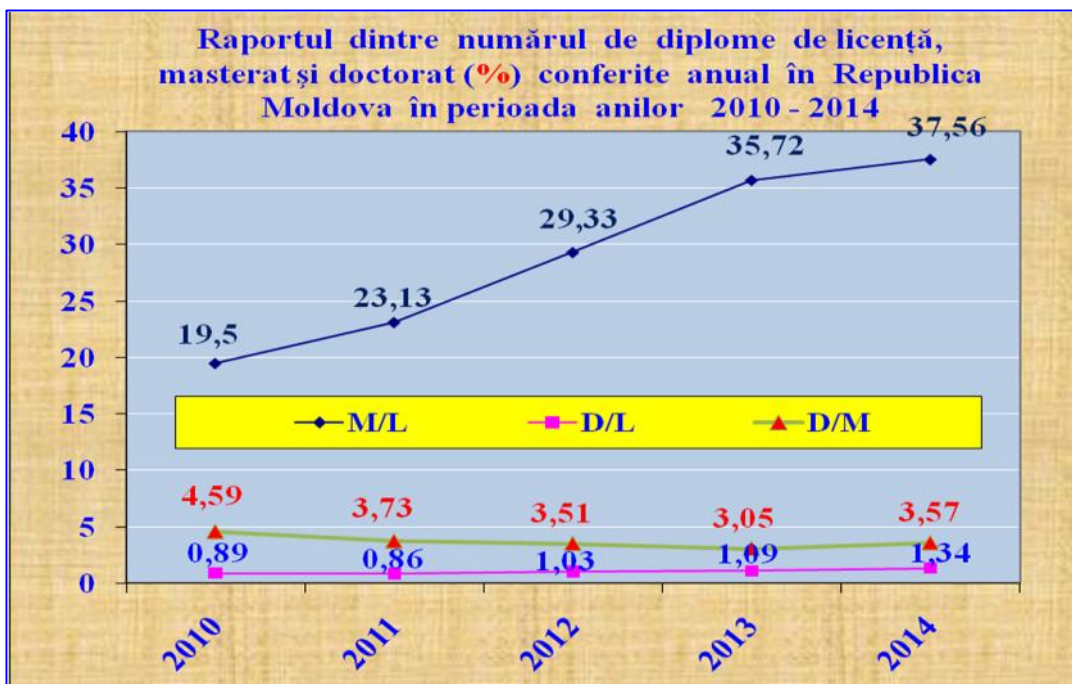

Fig. 4. Dinamica raporturilor dintre numerele de diplome de licență, masterat și doctorat acordate anual în Republica Moldova în perioada anilor 2010-2014

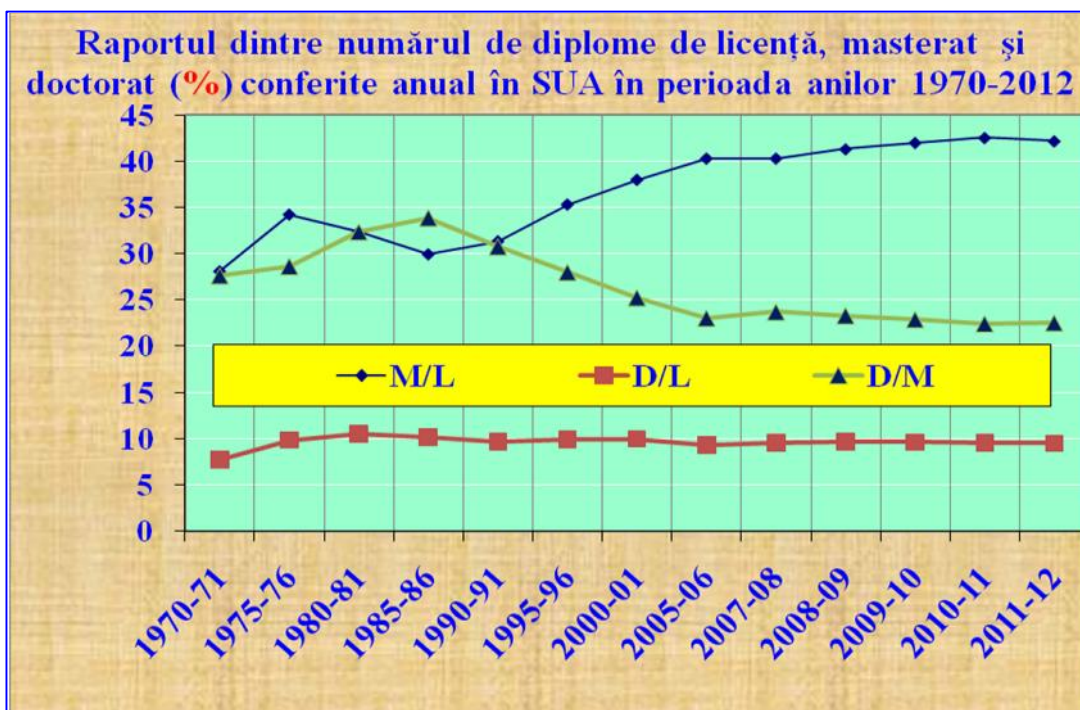
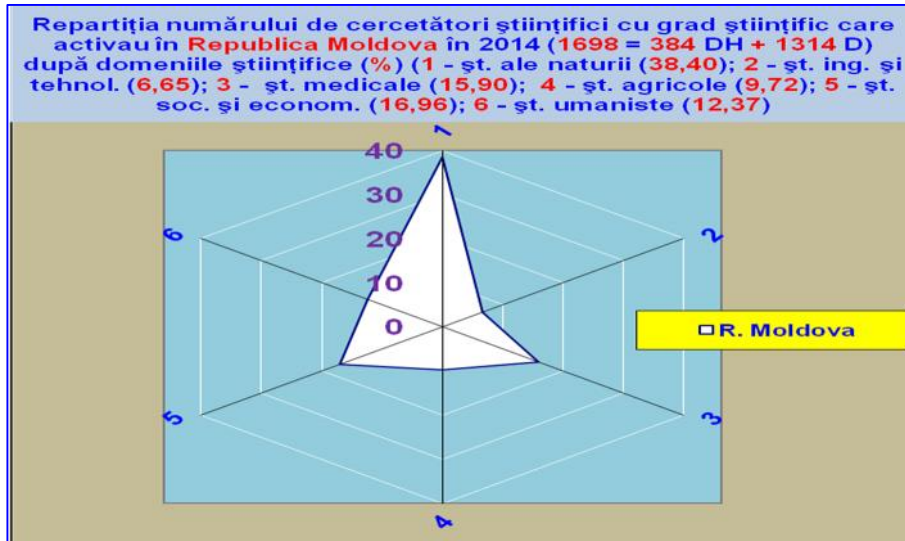

Fig. 5. Dinamica raporturilor dintre numerele de diplome de licență, masterat și doctorat (%) acordate anual în SUA în perioada anilor 1970-2012

Între numărul de persoane ce dețin diplome de licență, masterat și doctorat (științific și profesional) în SUA s-a stabilit următorul raport: **100:42,2:9,5** (anul 2012), în opinia noastră, un raport foarte rezonabil. Pentru Republica Moldova acest raport este de **100:37,6:1,3** (2014), calculat după datele [9]. Este plăcut să constatăm că în câțiva ani raportul dintre numărul de diplome de masterat acordate anual și numărul de diplome de licență a crescut esențial, de la **19,5%** în **2010** până la **37,56%** în **2014**, apropiindu-se de indicatorul SUA. În același timp, raportul dintre numărul de diplome de doctor în științe conferite și numărul de diplome de licență și cel dintre numărul de diplome de doctor în științe conferite și numărul de diplome de master eliberate sunt departe de a fi îndestulătoare. Aici nu mai vorbim de repartiția cursanților (studenților, masteranzilor și doctoranzilor) pe domenii științifice, majoritatea dintre aceștia alegând științele socio-umanistice, nu cele ale naturii și ingineriei, care asigură progresul societății.

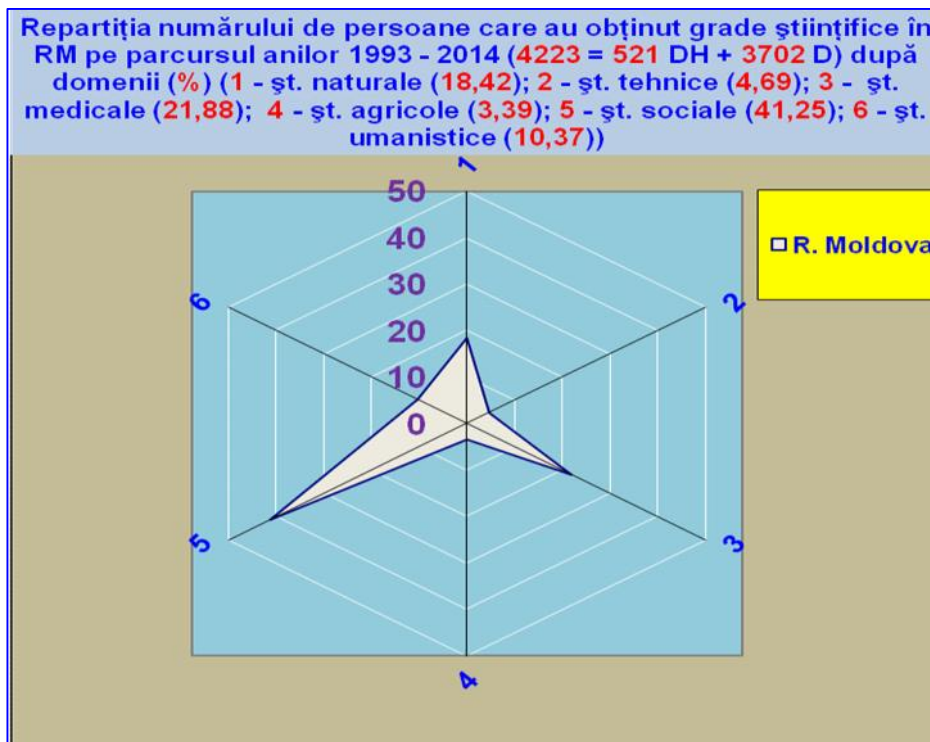
Neconcordanță între priorități în cazul cercetărilor și pregătirii cadrelor științifice

Exemplificăm cele spuse mai sus în cazul cadrelor științifice. În fig. 6, 7 și 8 sunt prezentate: repartiția numărului de cercetători științifici cu grad științific care activau în Republica Moldova în 2014 după domenii științifice [6] (fig. 6); repartiția numărului de persoane care au obținut grade științifice în Republica Moldova pe parcursul anilor 1993 – 2014, după domenii științifice, date CNAA (fig. 7) și, pentru comparație, repartiția numărului de cercetători științifici cu grad științific care activau în România în 2010 [11] după aceleași grupuri de domenii științifice (fig. 8). (Notă: 1. științe ale naturii; 2. științe inginerești și tehnologice; 3. științe medicale; 4. științe agricole; 5. științe sociale și economice; 6. științe umaniste).

Fig. 6. Repartiția numărului de cercetători științifici cu grad științific care activau în Republica Moldova în 2014 după domeniile științifice

Fig. 7 ar trebui să se potrivească cu fig. 6 ca mână cu mână. Din păcate, acest lucru nu se întâmplă, fapt ce vorbește despre o discrepanță dintre priorități în cazul cercetării și cel al pregătirii cadrelor științifice. Aceasta înseamnă că în anumite domenii schimbul generațiilor nu va avea loc la timp, lucru care poate provoca convulsii în sistemul de cercetare și în cel de pregătire a cadrelor științifice. În același timp, în mai multe țări dezvoltate (SUA, Rusia...) accentul se pune pe alte domenii decât în Republica Moldova, exemplificăm prin cazul României, fig. 8.

Fig. 7. Repartiția numărului de persoane care au obținut grade științifice în Republica Moldova pe parcursul anilor 1993 – 2014 după domeniile științifice

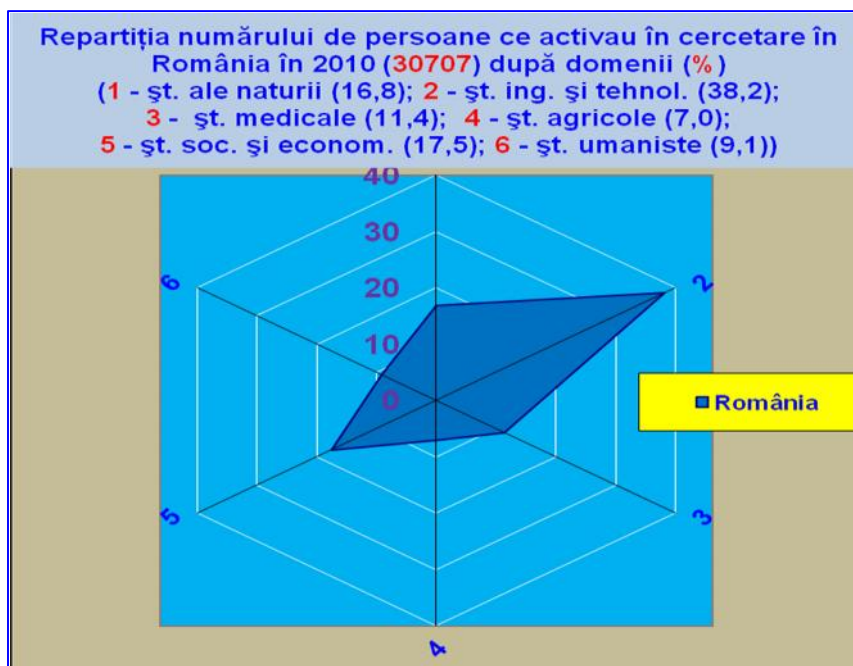

Fig. 8. Repartiția numărului de cercetători științifici cu grad științific care activau în România în 2010 după aceleși domenii științifice

Concluzie. Nivelul intelectual al unei țări poate fi determinat în prima aproximație prin numărul de persoane care au grad științific sau care obțin grad științific anual. Ca să fim mai preciși, acest nivel este determinat în mai mare măsură de numărul de grade științifice conferite în domeniile/subdomeniile științifice fundamentale, în cele care schimbă concepțiile noastre despre lume. În această privință atenționăm, că exodul oamenilor de știință are loc spre țările cu nivel înalt de viață, dar mai precis - spre țările în care aceștia pot să se realizeze profesional la cel mai înalt nivel. Adică spre țările unde savanții au posibilitatea să efectueze cercetări (de sine stătător sau prin cooperare) în domeniile/subdomeniile fundamentale ale științei, cum ar fi, de exemplu, fizica particulelor elementare, astrofizica, biologia moleculară etc. Azi un rol aparte revine și tehnologiilor informaționale, ramură care facilitează cel mai mult comunicarea între oameni. Cele spuse le vom completa cu o serie de date ce se referă la SUA, țara cea mai sensibilă la achizițiile științifice și cea mai flexibilă la alegerea direcțiilor prioritare în cercetare. În SUA, de exemplu, în 2013 în cele mai actuale domenii/subdomenii ale științei (de la care parvin schimbări conceptuale în cunoștințele oamenilor) au susținut teze de doctorat un număr impunător de persoane: în biologia moleculară - 646, în bioinformatică - 160, în biologia computațională - 115, în neuroștiință și neurobiologie - 1017, în informatică și știința calculatoarelor - 1897, în astronomie - 303, în astrofizică - 106, în fizica particulelor elementare - 270, în ingineria calculatoarelor - 418 [12]. Nici o altă țară nu se poate lăuda cu asemenea performanțe. În Republica Moldova în domeniile/subdomeniile menționate practic nu se susțin teze de doctorat, mai mult, aceste domenii sunt slab studiate în coală și în instituțiile de învățământ superior. Îmbucurător este faptul că în ultimul timp au început să se înviioreze lucrurile în domeniul tehnologiilor informaționale la primele două trepte ale învățământului superior, peste un anumit timp urmează să se îmbunătățească lucrurile și în cazul studiilor doctorale.

BIBLIOGRAFIE

- [1] The European Higher Education Area. The Bologna Declaration of 19 June 1999.
- [2] Salzburg II Recommendation. EUA, 2010.
- [3] Holban Ion, Petrov (Cotun) Cristina. Resursele științifice umane - factorul-cheie pentru științificarea țării. Akademos, nr. 2 (37), 2015, p. 47-57.
- [4] Holban Ion. România și românii în știința contemporană. „Literatura și Arta”, nr. 45 (2569), 3 noiembrie 1994.
- [5] Comisia Superioară de Atestare a Republicii Moldova (alcatuită de Ion Holban, Tatiana Lăsăi (Chirilă)). Chișinău, 2003. - 12 p.
- [6] <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4728> 09.09.2015 7:59.
- [7] Educational attainment in the United States: 2012. <https://www.census.gov/hhes/socdemo/education/data/cps/2012/tables.html> 10.09.2015 15:14.
- [8] Educational attainment of the population in Germany. Statistisches Bundesamt, Weisbaden 2015. <https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/EducationResearchCulture/EducationalLevel/Tables/EducationalAttainmentPopulationGermany.html;jsessionid=E08EFF2C34D4EFC3A575AF02790D2C14.cae4#Start> 10.09.2015 14:08.
- [9] <http://statbank.statistica.md/pxweb-Dialog-varval.aspx?ma=INV0602&ti=Absolventii+institutiilor+de+invatamint+superior+pe+domenii+generale+de+studiu+si+cicluri%2C+2005-2014&path=..-Database-RO-07%20INV-INV06-> =1.
- [10] Bachelor's, master's, and doctor's degrees conferred by postsecondary..., https://nces.ed.gov/programs/digest/d13/tables/dt13_318.20.asp 03.04.2015 8:24.
- [11] <http://statistici.inse.ro/shop/index.jsp?page=tempo3&lang=ro&ind=CDP102D>.
- [12] www.nsf.gov/statistics/sed/2013/data/tab13.pdf.

B, , ; C, , ;

In the context of the systemic political and economic crisis in Ukraine, and a corresponding reduction of the resource base of state social programs, the task of efficiency increase of the labor market and the quality of the workforce are actualized.

The purpose of the publication: To evaluate the effect of the health of the gainfully employed population on the performance of the labor market.

Methods: biblio-semantic analysis of health statistics, content analysis, mathematical modeling, structural-logical analysis, graphic reflection of the data results analysis. We used the materials of the State Statistics Service of Ukraine and the Ministry of Health of Ukraine.

Results: The effect of the disease structure on the productivity of social labor, the able-bodied population, as well as quality of life and incoming profit are demonstrated.

Key words: labor market, workforce, economic medicine.

»[1].

SPSS for Windows

2004-2013 .,

2013 . (2004 . – 38,4%)

(7,6 . .) , (4,8 . .).

: , 68,3 % , 21,8 — , 9,9 % — ,

12 (+11,6 . . 2013 . 2004 .) (-5,0 . .).

1 ©
2 ©

, Irina.teron@gmail.com;
, atos9911@yandex.ru

1. . . . .1.: . . . .- .: . . . . ,1983. -416 .
2. « . . . . »
[. . . .] . - . . . . : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdn/sns/arh_sns.html.
3. . . . . / . . . . . — .: . . . . — 60 .
4. « . . . . » : . . . . : [. . . .] / . . . . — 2012. — 24 . — . . . . : <http://www.pain.in.ua/news/news-medical/item/237-> . . . .
5. Hans G. Kress / 4th European Annual Event «Societal Impact of Pain» Focus Groups, 14th—15th May 2013, Brussels [Electronic resource] / Hans G. Kress. — Access mode: [http://www.sip-platform.eu/tl_files/redakteur-bereich/Symposia/Focus%20Groups%202013/Focus%20Group%202/Presentations/12_KRESS_FINAL_Closure_SIP%202_2013\[1\].pdf](http://www.sip-platform.eu/tl_files/redakteur-bereich/Symposia/Focus%20Groups%202013/Focus%20Group%202/Presentations/12_KRESS_FINAL_Closure_SIP%202_2013[1].pdf).
6. Pain in Europe report [Electronic resource]. — Access mode : <http://www.paineurope.com/>
7. Turk D. . Physiological and psychological bases of pain / In A. Baum, T. Revenson, J. Singer (Eds.). Handbook of health psychology. Hillsdale: Erlbaum, 2001.
8. . . . . / . . . . , ... // . . . . — 2013. — 1. — .30-36.
9. Ryngacz N. . . . . / Natalia Ryngacz // Zeszyty Naukowe Uczelni Warszawskiej im. Marii Skłodowskiej-Curie. — 2015. — 1 (47). — S. 261—279.
10. . . . . / . . . . // . . . . — 2014. — 3-4. — .64-76.
11. . . . . : . . . . , ... / . . . . // . . . . — 2013. — 7. — 8 (1). — .97—100.

B, „ . „

The poverty level has been calculated according to various criteria. We have used the absolute, relative and deprivation approaches and criteria that are a combination of these approaches. As a result, the levels of poverty were based on criterion that combines: a) absolute and relative approaches; b) absolute and deprivation approaches; c) the relative and deprivation approaches; d) absolute, relative and deprivation approaches.

Key words: poverty level, absolute poverty, relative poverty, deprivation poverty, poverty measurement criteria.

[1, . 409-418]

12,1%
1,2 %, 10
- 17,7 %, 1,5 (1).

1. , %

	12,1	23,2	27,0	11,6	4,9	9,3	4,7
	1,2	2,6	30,3	0,8	1,2	2,4	0,8
	9,4	17,4	30,4	8,5	4,1	7,7	4,1
	17,7	33,8	24,4	17,1	6,8	12,7	6,5

: , I 2014

15,1 % (. .), 82,6 % , - 2,3% (. .)

16,3 % , 75 % . I 2014 . - 1466,73 ,
(1260,60).
23,2 %, 1,9

16,3 %, - 1,9 .

(1,9), 1,8 , - 2,2

« - - ».

¹ © , rojco@mail.ru

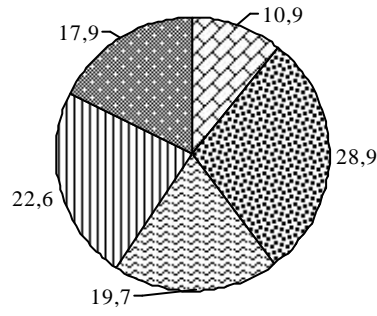
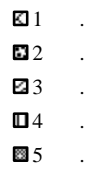
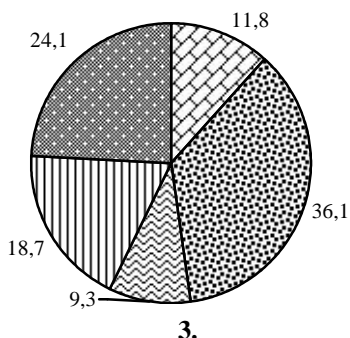

2.

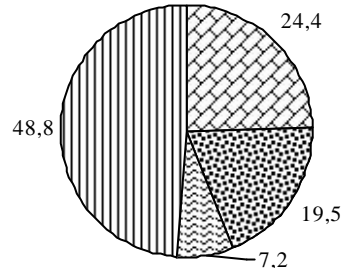
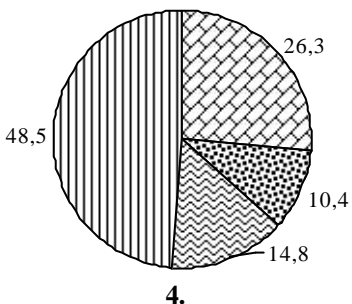
(9,3 %). 2,1 (36,1 %), 1,2 3).

, I 2014, %

3.

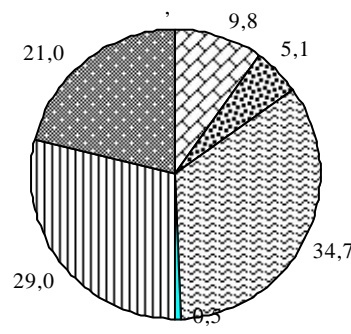
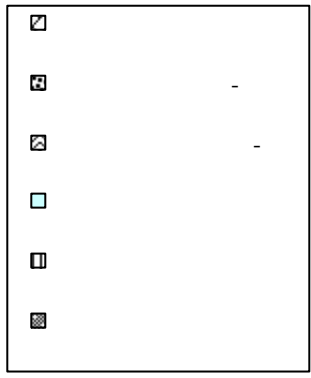
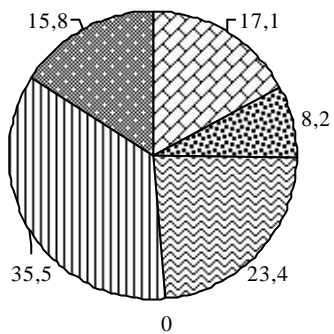
3 14,8 % 2,1 (4).

, I 2014, %

4.

(17,1 %) – 5. (35,5 %), în sectorul non-agrar (23,4 %), în sectorul non-agrar, agrar, 1,2 1,5 1,7 în sectorul non-

, I 2014, %

, « » ,
 : (78,9 % ,
 ➤ - 56,7 %;
 ➤ (51,5 %) .
 3 14,8 %, 2,1
 ;
 ➤ (35,5 %) ,
 , 29,0 % .

1. ROJCO, A., conduc t. Perfec ionarea metodologiei i evaluarea nivelelor de s r cie i excluziune sociala în contextul cerin elor UE. Abord ri metodologice ale m sur rii multidimensionale a s r ciei i evaluarea ei în Republica Moldova: rap. t. Institutul Na ional de Cercet ri Economice. Proiectul de cercetare aplicat 11.817.08.33 A. Etapa a. 2014. Chi in u: INCE, 2014. 615 p.

OU LELE DE PA TI - REPERE ALE DINUIRII STR VECHE LA ROMÂNI

Marilena Doncean^B cercet. t. gr.III.dr.,
Academia Română – Filiala Iași, România

„Universul mintal al lumii arhaice a ajuns până în zilele noastre
pe străzi și conservat în mituri, simboluri, obiceiuri.

Toate documentele acestea folclorice au rămas deasupra curgerii timpului” (Mircea Eliade)

Pentru poporul nostru, Sărbătorile de Paște au constituit încă din cele mai vechi timpuri, un reper calendaristic. Astfel, sărbătorile pascale se împletesc armonios cu cel din iarnă, care odinioară erau celebrate în același context al începutului de an agrar, anotimp al renaterii și al speranței.

În arta populară a încondeierii oulor există un repertoriu foarte bogat de motive – „semne” ornamentale cu o semnificație deosebită, exprimate atât prin importanța pe care le-o acordă meșterii populari, cât și prin frecvența lor în diferite genuri de artă. Referitor la ornamentica întâlnim multitudini ale unor concepții străvechi, drept exemplu servind motivele următoare: **semnele solare, arborele vieii, imaginea omului, calului, arpelui, semnul crucii ș.a.** Demn de evidențiat și de amintit în acest context este remarca lui Lucian Blaga, „**ornamentica, acest fenomen specializat al artei populare, este tocmai depozitara tainelor colective ale fiecărui etnie**”.

În concluzie trebuie spus că studiul de față tratează arta încondeierii oulor de Paște, care a avut un rol și un loc bine stabilite în casa noastră nească de altădată, în cultura populară în general, reprezentând un document de civilizație etnografică.

Cuvinte cheie: încondeierea oulor, sărbătorile pascale, cromatică, ornamentică, motiv, artă populară

For our people were the Easter holidays since ancient times, a landmark calendar. The Easter holidays are in perfect harmony with the winter that were once celebrated in the same context of the beginning of the agricultural year, the season of rebirth and hope.

The folk art dyeing Easter eggs are a rich repertoire of reasons - "signs" ornamental particular significance, expressed both by the importance that they attach to craftsmen and by frequency in various art genres. Regarding the ornament meet testimonies of ancient conceptions, serving as an example the following reasons: **sun signs, tree of life, the image of man, horse, snake, sign of the cross, etc.** Worth remembering highlighted in this context is distinguished by Lucian Blaga, "**ornaments, folk art specialist phenomenon is precisely collective repository of the mysteries of each ethnic group.**"

In conclusion it must be said that this study on the art dyeing Easter eggs, which had a well-established role and a place of old farm house in popular culture, representing an ethnographic document of civilization.

Key words: eggs painting, celebrate Easter, color, ornament, reasons, signs, folk art.

Introducere

Pentru ara noastră, Sărbătorile de Paște reprezintă cea mai așteptată și mai îndrăgită sărbătoare din calendarul creștin ortodox. Atât oule de Paște cât și colacii de la Crăciun sau Anul Nou „**s-au zăgrăvit de-a lungul timpului nu numai ca simboluri ce vizau succesul lucrului bine început și prosperitatea în gospodărie, ci și acelea pe care omul le-a considerat indispensabile pentru că însuși viața s-a fi ocrotită și salvată**” [10].

Ca simbol al creației, al zămisirii vieii, oul a inspirat, din cele mai vechi timpuri, numeroase legende, basme, o întreagă literatură. În cultura românească este suficient să amintim doi reprezentanți de seamă: **Constantin Brâncuși și Ion Barbu**, a căror operă gravitează în jurul acestui subiect, considerat ca formă geometrică perfectă "**obiectul perfect**" [6]. Exemplificând sculptura „Începutul lumii” a lui Constantin Brâncuși relevăm **esențializarea formei primare a cosmosului sub forma „Oului cosmic**”, ce exprimă nu numai începuturile genuine ale oricărei creații dar și faptul că marele sculptor când a creat forma ovoidului perfect, a fost familiarizat cu miturile cosmogonice.

Oul pascal. Structuri mitice

Chinezii aveau credința că Cerul și Pământul sunt un ou enorm al unei găini magice născute din haos, cerul învelind pământul așa precum coaja oului învelește gălbenușul. Alte culturi cum ar fi cea, greacă, feniciană, vietnameză, japoneză, polineziană, au considerat nașterea Universului din „Oul Lumii”.

Cultura indiană consideră oul ca principiu al creației. Dintr-un ou de aur ce plutea pe apele oceanului primordial s-a născut întregul univers. Din partea superioară a coziei a apărut cerul, iar din cea inferioară pământul, gălbenușul transformându-se în soare, iar din albulă în luna [1].

La egipteni mitologia spune că din Oceanul Primordial – **Nun**, ar fi ieșit o mîșcă pe care a apărut Oul Primordial, din care s-a născut primul zeu **Hnum** – zeul Haosului, iar din acest haos a izvorât întreaga viață – ceea ce explică faptul că egiptenii denumesc și în zilele noastre sarcofagele: „Ou”.

Mitologia tibetană consideră că din cele cinci elemente primordiale (aerul, apa, focul, pământul și lemnul) ar fi apărut oul ancestral. Din acest ou ar fi ieșit un lac mare alb, apoi alte ouă – cele cinci simțuri în cele din urmă oamenii și restul lumii.

¹ © Marilena DONCEAN, doncean_m1967@yahoo.com

În mitologia greacă eroii ca Polux și Castor au ieșit din oul zeiței Leda – ce avea întruchiparea unei lebede pe care zeul suprem Zeus, ar fi iubit-o. În România există credința că „soarele e dintr-un ou”. Oul reprezintă în același timp un principiu regenerativ și fecund, e un simbol al vieții și al învierii.

Originile încondeierii oulor de Paști

Originea colorării oulor se pierde în negura epocii precreștine, din timpurile când Anul Nou se sărbătorea primăvara la festivalurile egiptenilor și perșilor. Oule erau date în dar, ca simbol al echilibrului, creației și fecundității [5].

Prin acest ceremonial ritual de spargere a oulor prin lovire, vechii perși considerau, ca și natura, timpul și spațiul moare și renaște anual împreună cu zeii adorati, concepte preluate de-a lungul timpurilor de numeroase popoare. La români, colorate în roșu, oule făceau parte dintre darurile sărbătorii lui Janus și erau folosite la diferite jocuri și ceremonii religioase. Obiceiul colorării oulor s-a transmis creștinilor și este încă practicat mai ales la popoarele europene și asiatice. Spre deosebire de altele ale Europei, unde obiceiul s-a restrâns sau a dispărut, la români, a înflorit, atingând culmile artei prin tehnică, materiale, simbolistica motivelor și perfecțiunea realizării.

La români cea dintâi referire la încondeierea oulor datează din secolul XVII-lea și aparține turcului Evlia Celebi, care în memoriile sale prin Transilvania nota despre „târgul oulor roșii de pe Crișul Repede de la Oradea” [3].

Oule „încondeiate” („împistrite” sau „muncite”) s-au constituit, la românii din ambele părți ale Prutului, într-o mîntuire a datinilor, credințelor și obiceiurilor pascale, integrându-se între elementele deosebit de valoroase ale culturii spirituale populare, care definesc particularitățile etnice ale poporului nostru. Diferența dintre oule împistrite și cele muncite constă în faptul că primele sunt lucrate cu ceară în diferite modele, dar într-o singură culoare, de regulă roșie, iar cele muncite sunt lucrate tot cu ceară, cu modele complexe trecute prin bătăi de culori diferite.

Oul - simbolul vieții pe pământ

Specialități sunt de pomenit încondeierea roșie a oulor care reprezintă de fapt sângele lui Hristos viața, dar și focul puterii purificatoare. Oul roșu devine astfel simbol al tinereții, al sîntății și al vieții umane.

Oul este simbolul începutului tuturor lucrurilor, al originii, al regenerării și permanenței vieții, iar spargerea lui, ca și tăierea mielului, reprezintă simbolul jertfei, dar și al divinității care moare și renaște. În afara datinilor prezentate în strâns legătură cu ritualul creștin, lumea rănească a conservat altele, care îi scot în evidență încărcătura pămîntească de sfîrșit. Ele au rolul pentru răstimpul ce urmează asupra sîntății și fericirii omului, a trîniciei și bunăstării gospodăriei.

În mormintele din vremuri străvechi s-au găsit ouă roșii de piatră. Chinezii foloseau oule roșii cu două mii de ani înainte de Hristos. În mormintele vechi din Rusia și Suedia s-au găsit ouă de lut. În România se credea că ouă apar în casa de rău și în fermece, drept pentru care se obișnuia să se îngroape în curte ori în casă după un rău.

Obiceiul încondeierii oulor care se întâlnește și la alte popoare din preajma noastră cum ar fi: rușii, cehii, ucrainenii, polonezii, ungurii are în mod special la români multe trăsături particulare legate de acest „creștinism cosmic”, care se întâlnește la toate credințele românești. „Oul de Paști în varianta românească reprezintă icoana cosmosului străluminat de chipul Mântuitorului”, afirma etnologul Petru Ursachi [9].

Materialele folosite pentru încondeierea oulilor

Materialele folosite pe întreg teritoriul românesc sunt: oule de găină (tradițional), culori vegetale și ceara de albine, iar ca unelte amintim: pană de găină; „chișia” (unealtă specială, făcută dintr-o eav subțire din metal, cu diametrul foarte mic, în interiorul creierii se trece un fir de păr de porc), care folosește la „scrierea” motivului; „pământ” (unealtă care folosește pentru acoperirea suprafețelor mai mari - linii groase, puncte, etc).

Culoarea – acest minunat joc al luminii, este prin ea însăși o sursă de frumusețe. Așa cum menționa Arthur Gorovei „Cu trecerea anilor și probabil sub influența paturii mai culte s-au făcut ouă de Paști în alte culori, galbene, verzi, albastre, mov” [7].

Culorile folosite din străbuni în comunitățile rurale românești au fost și sunt culori vegetale:

- **roșu:** coajă de măr dulce, frunze și flori de măr dulce, roib, flori de soavă, coajă de măceș.
- **albastru:** flori de viole.
- **verde:** frunze de nuc, coajă de arin, coajă și mugur de măr pădure, floarea-soarelui etc.
- **galben:** coji de ceapă, coajă de lemn pădure, coajă de lemnul câinelui, coajă de măr.
- **Portocaliu:** coaja de ceapă albă, morcovi, coji de nuc;
- **Roz:** coaja de ceapă roșie, sfecla proaspătă, rădăcina de garant, afinele și zmeura;

Actul vopsirii sau al încondeierii oulilor de Paști se realizează de obicei în Joia Mare, iar în trecut era condiționat de mai mulți factori [8]:

- apa pentru prepararea culorilor trebuia să fie « neînceput », ori proaspăt adus de la fântână.
- în zona de nord a Moldovei și în Bucovina pe primul ou, gospodina făcea o « cruce » și rostea « Doamne ajută, sau Într-un noroc »
- oule lele gata încondeiate nu erau luate în vînzul tuturor, așteptându-se mai întâi binecuvîntarea în noaptea Învierii.

Oule sunt încondeiate în trei-patru culori, de obicei, înănd conținut de simbolul fiecărei culori în parte: **roșu** (soare, foc, dragoste), **negru** (eternitate, statornicie, absolutism), **galben** (lumina, bogăția recoltelor, tinerețea, ospitalitate), **verde** (forța naturii, rodnicie, speranță, prosperitate), **albastru** (sîntăte, seninul cerului), **violet** (străpănire de sine, răbdare, încredere, dreptate).

Paleta cromatică a oulor încondeiate face diferența între principalele zone în care se practică acest meșteșug. Oule sunt încondeiate în trei-patru culori, de obicei, înănd conținut de simbolul fiecărei culori în parte: roșu

(soare, foc, dragoste), negru (eternitate, statornicie, absolutism), galben (lumina, bogia recoltelor, tinere ea, ospitalitate), verde (fora naturii, rodnicie, speranaprospeime), albastru (sintate, seninul cerului), violet (strpânire de sine, rbdare, încredere, dreptate) Paleta cromaticaaoulor încondeiate face diferenaintre principalele zone în care se practicaceste me te ug.

Motive ornamentale folosite la încondeierea oulor

De-a lungul timpului, motivele ornamentale s-au complicat (ca i culorile), chiar dac semnificatia simbolic nu mai este cunoscut decât de btrânele satelor. Motivele predominante la încondeierea oulor folosite din strbuni la români sunt cele geometrice, fitomorfe, zoomorfe, antropomorfe sau naturaliste, reprezentând animale, p s ri, sau chiar scene biblice, în diferite combina ii.

Motive Cosmomorfe	 Soare	 Stea
Motive fitomorfe	 Pomul vie ii	 Frunz
Motive antropomorfe	 Hora	 Hora
Motive zoomorfe	 Pe ti	 Coarnele berbecului
Motive biblice	 Crucea	 Crucea diferite modele
Alte ornamente	 Calea r t cit	 Calea r t cit
Ornamente cu m rgele florale		

Figura 1 . Categoriile de ornamente arhaice pentru încondeierea oulor (Imagini prelucrate de autori)

„Gândurile colorate” înfrumuseate de o fantezie nemrginit , desenele pe care le întâlnim pe ou lele încondeiate, au o anumit însemnătate, un ritm, un echilibru, o armonie. Un repertoriu deosebit de variat îl reprezintă motivele ornamentale de origine pstoreasc **Coarnele Berbecului, Turma de capre, Crucea mielului, Steaua ciobanului, Drumul**

ciobanului, etc. Alte denumiri precum: **Albina, Br du ul, Brâuul Maicii Domnului, Calea R t cit , Frunza de stejar, Racul, Spicul, Steaua, Ocolul, Unghia caprei** circul în toate zonele etno-folclorice române ti, iar imaginile pe care le definesc sunt aproape identice.

Tot specifice artei tradi ionale române ti avem stiliz rile f cute într-un geometrism specific: **unghiurile, zigzagurile, triunghiurile, romburile, cercurile, semicercurile, liniile frânte** deosebit de variate. Motive decorative precum **linia ondulat reprezint urcarea i coborârea soarelui; triunghiurile negre alternând cu triunghiuri albe desemneaz succesiunea zilei cu noaptea; cercul sau p tratul cu punct la mijloc reprezint anii, care se succed.**

Rombul care apare în sculpturile lui Brâncu i - Coloana infinitului, considerat f r de început i f r sfâr it, reprezint un element ce face trimitere la univers, continuitate i fertilitate. O categorie aparte a ornamenticii ou lor de Pe te este dat de c tre simbolurile cu tematic religioas : **Crucea simpl , Crucea dubl , Crucea latin , crucea ruseasc , Crucea În cruciat , Lumina Învierii, R stignirea, Prescura, În l area la ceruri, M n stirea, Brâuul Maicii Domnului.** Fixându-se în punctul de maxim puritate a formei plastice o serie de ornamente devin adev rate repere în constela ia decora iilor autohtone. Este cazul unor variante ale motivelor: **pomul vie ii, omul cu floarea, racul, zigzagul, rombul (prescura),** care se perpetueaz uneori în tipare neschimbate.

O alt categorie distinct o formeaz ou lele cu ornamente formate din m rgele specifice Nordului Moldovei i Bucovinei. Priceperea, bunul gust i sim ul artistic al femeilor, care lucreaz conduc la realizarea unor produse remarcabile.

În zilele noastre arta încondeierii ou lelor se concentreaz în cea mai mare parte pe desenarea elegant , rafinat , a motivelor ornamentale, îmbinarea acestora în adev rate compozi ii inspirate i folosirea celor mai potrivite nuan e cromatice, care s se armonizeze între ele, astfel încât imaginea s încânte privirile i s emo ioneze (figura nr. 2).

Figura 2. Compozi ii de încondeiere a ou lor

Localit ile cele mai cunoscute pentru arta încondeierii ou lelor, sunt a ezate preponderent pe partea dreapt a Prutului i anume: *Cârlibaba, Cioc ne ti, Moldovi a, Breza, Brodina, Dorna Candrenilor, Poiana Stampei, R d u i, F lticeni, Siret, Vama, Putna, Sadova, Vatra Moldovi ei, Pojorâta, Stulpicani aru Dornei, Frasin, Buc oaia, Ostra, Sl tioara, Ulma, Arbore, Paltin (Jude ul Suceava), Mih ileni, Micl u eni, Tudora, Bucecea, Mihai Viteazu-Ungureni, Rogo e ti, Lozna, Davideni, Pomârta, Brehue ti, Suhar u, Racov (Jude ul Boto ani), Buhalni a, Mo na, Cepleni a Mironeasa, Hârtoape, Bivolari, Dobrov , Vl dicenii, Poiana-Deleni, Comarna, Miroszlava, Bârnova. (Jude ul Ia i), etc.*

Din localit ile din Republica Moldova, care au ca ocupa ie încodeierea ou lelor amintim: *Holo ni a (Soroca), Slobozia Du ca (Criuleni), Rotunda (Edine), Parcari (Soroca), Volintiri (tefan-Vod), Corl eni (Râ cani), tef ne ti (Flore ti), Lozova (Str eni), Tele eu (Orhei), Vadu Leca (Telene ti), Bulboci (Soroca), Cobu ca Nou (Chi in u), Cioburciu (tefan Vod).*

D ruirea i ciocnirea ou lor de Pa te

Pa tele reprezint s rb toarea în care pân i cel mai nevoia om se îmbrac sau se încal cu ceva nou. Obiceiul ar putea fi pus în corela ie cu prim vara naturii, dar i a sufletului. În noaptea Învierii se sus ine c se deschide cerul i r mâne a a timp de 40 de zile, pân la Duminica Mare. Cel ce moare în acest interval de timp se duce direct în rai. Cine se na te atunci va avea o via frumoas i îmbel ugat . Începând cu noaptea Învierii pân la Ispas (În l are), formula de salut este „Hristos a înviat” i se r spune „Adev rat a înviat!”. De la Ispas i pân la Duminica Mare se salut cu „Hristos s-a în l at!” se r spune cu „Adev rat s-a în l at!”. Un bun prilej pentru d ruirea i ciocnirea ou lelor ro ii sau încondeiate la români îl constituia „ Hora satului”, organizat în cea de-a doua sau a treia zi de Pa ti. Ou lele se ciocnesc dup urm torul ritual: prima zi – cap în cap, a doua zi - cap în dos i a treia zi – dos în dos. În trecut tinerii se întâlneau s ciocneasc ou i s se stropeasc cu ap din fântân , apoi mergeau pe la casele fetelor pentru a fi si ele stropite cu ap [2].

Totodat simbolurile cu care erau încondeiate ou lele aveau destina ii precise. Astfel, agricultorului i se d ruiau ou pe care erau gravate unelte gospod re ti (Fierul, Plugul, Spicul, Sapa, Hârle ul, Grebla, poiul, Rari a), p storului cele care priveau îndeletnicirea sa (Cârja ciobanului, Coarnele berbecului, Ocolul), gospodina se bucura de ou lele pe care ap reau unelte casnice (Vârtelni a, Cârligul, Furca de tors), ori p s ri de curte (Creasta coco ului, Nasul curcanului, Laba gâ tii), iar mezinul familiei primea un ou îmbodobit cu motivul Spiralei – semnificând infinitul. Toate aceste elemente decorative urm reau exercitarea unor înrâuriri pozitive asupra vie ii, celor ce li se ofereau asemenea daruri [4].

Încheiere. Mare s rb toare a cre tinilor, Învierea Domnului, este prilejul, pentru români, de a tr i clipe de bucurie sfânt , dar i de a s rb tori în cadrul comunit ii. Cea mai r spândit i mai renumit tradi ie a S rb torilor de Pa te este încondeiatul ou lor. În tradi ia popular se spune c este bine s ai ou ro ii de Pa ti, deoarece acestea au puteri miraculoase. Ele vindeca boli si protejeaz animalele. În diminea a de Pa te, în multe zone din ar , copiii sunt pu i s se spele pe fa cu apa în care se pune un ou ro u i un ban de argint, pentru a fi s n to i i frumo i tot anul.

Concluzionând arta încondeierii ou lor de Pa ti la români a avut un rol i un loc bine stabilite în casa r neasc de alt dat i în cultura popular în general, reprezentând un **document de civiliza ie etnografic** .

BIBLIOGRAFIE

1. Berdan Lucia – “Toteism românesc”, Editura Universității “Al. I. Cuza”, Iași, 2012, pg. 54.
2. Blănișel Toader – „Oulele roșii. Legende, tradiții, credințe, datini și ziceri” în „Eztoarea”, Revistă de folclor, Fălciuceni, anul XXIV nr. 2, 1916, vol. XVII.
3. Celebi Evlia – “Călători străini despre Țările Române”, Vol. VI, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1976
4. Ciubotaru H. Ion – „Oulele de Paști la români”, Editura Presa Bună, Iași, 2012, pg. 184
5. Doncean Marilena – „Riturile și obiceiurile populare românești, un model de continuitate etnic”, în volumul XIV „Rolul Euroregiunilor în dezvoltarea durabilă în contextul crizei mondiale”, Editura Tehnopress, Iași, 2013 pp.20-27
6. Doncean Marilena, Doncean Gheorghe – „Creația populară în comunitățile rurale din Euroregiunea Siret-Prut-Nistru”, Euroregiunea Siret-Prut-Nistru. Oportunități pentru o dezvoltare economico-socială durabilă”, Editura Performantica, Iași, 2007, pp.133-143
7. Gorovei Artur – „Oulele de Paști”, Studiu folcloric, București, Imprimeriile, Statului, 1937, pg. 58.
8. Hârnea Simion – „Datinile și obiceiurile noastre de la Sărbătorile Paștilor”, Focșani, Tipografia „Cartea Putnei”, 193
9. Paveliuc Olariu Angela - „Oulele încondeiate din zonele etnografice Botoșani și Câmpulung Moldovenesc”, Editura ART XXI, Iași, 2008, pg. 66
10. Vaclavik Antonin – „Vyročni obyčaje a lidové umění”, 1959, pg.349.

SOME APPLICATIONS OF IT IN GENDER STUDIES

Tatiana Colesnicova^B, Ph.D., Associate Professor, NIER¹Ludmila Malahov^C, scientific researcher, IMCS²Alexandru Colesnicov³, PhD, Associate Professor, IMCS³

Some application of IT in gender studies as an information system of enterprises gender audit is presented in the article. The actuality of this research arises from the gender inequality, especially, in the labor market. This problem is significant at the international level. UN, ILO and UE consider gender equality as a critical element in efforts to achieve their strategic objectives. The purpose of this work is to create a special tool for measuring indicators, which characterize the gender inequality in the labor market on the microeconomic level (in the context of separate enterprises). For this, a Web portal will be created that provides the initial page, registration of the enterprise or the user, and online payment. The portal is supported by modern statistics and econometrics techniques. The portal includes modules of general information, data import, data check, data processing, and result visualization. The following methods will be used during this development: comparative analysis, synthesis, logical analysis, informatics. The result of this work will be the information system that will be used by different enterprises and companies interested in gender audit for themselves, and by international, state, or non-governmental organizations to develop recommendations to achieve better gender balance in society.

Key words: gender audit, information system, labor market, companies, information technology, statistical and econometric techniques.

În lucrarea data este prezentat descrierea unei aplicații ale IT astfel c elaborarea sistemului informațional al auditului de gen. Actualitatea acestei teme de cercetare reiese din inegalitatea de gen, mai ales pe piața forței de munc . Problema egalității de gen este semnificativ la nivelul internațional. ONU, OIM și UE consider c egalitatea de gen este un element crucial în atingerea obiectivelor strategice. Scopul lucrării const în elaborarea unui instrument special al evaluării indicilor care caracterizează inegalitatea de gen pe piața forței de munc la nivelul microeconomic (în contextul întreprinderilor). Pentru aceasta se va elabora portalul Web, care oferă pagina inițial, înregistrare a întreprinderii sau a utilizatorului, și plata on-line. Portalul conține tehnici moderne statistice și econometrice. Portalul include următoarele module: informații generale, import datelor, verificarea datelor, prelucrarea datelor și vizualizare rezultatelor. Portalul utilizează metode statistice și econometrice de analiză a informațiilor. În procesul de elaborare au fost utilizate următoarele metode: analiză comparativă, sinteza, analiză logică, metode informaționale. Rezultatul acestei lucrări constă în descrierea elaborării a sistemului informațional al auditului de gen. Sistemul informațional al auditului de gen poate fi folosit de către ONG-uri, instituțiile naționale și internaționale, companii de toate tipurile și dimensiunile. Rezultatele auditului de gen obținute prin acest sistem informațional vor contribui la egalitatea de gen, coeziunea socială și protecția pe piața forței de munc, ceea ce în final duce la creșterea bunăstării, atât individuale și a companiilor, cât și a societății în general.

Cuvinte cheie: auditul de gen, sistemul informațional, piața forței de munc, tehnologii informaționale, metode statistice și econometrice.

Introduction. Women represent one half of the global population. They deserve equal access to health, education, decent work, workplaces free from discrimination and political representation. According to the Klaus Schwab - Founder and Executive Chairman of the World Economic Forum: “People and their talents are two of the core drivers of sustainable, long-term economic growth. If half of these talents are underdeveloped or underutilized, the economy will never grow as it could. Multiple studies have shown that healthy and educated women are more likely to have healthier and more educated children, creating a positive, virtuous cycle for the broader population. ... Governments have an important role to play in creating policies that provide women and men with equal access to opportunities, companies must also create workplaces where the best talent can flourish” [1].

According to the World Bank, gender equality enhances economic development, improves prospects for future generations and strengthens political and social systems. Though women now comprise more than 40% of the world’s labor force, they still lag behind men in terms of earnings and productivity. Women also face greater obstacles when it comes to participation in social and political institutions. Particularly in developing nations, the gender gap hinders economic and social development and destabilizes the political environment.

The World Economic Forum has revealed a strong correlation between a country’s competitiveness and how it educates and uses its female talent. It confirms that: “...empowering women means a more efficient use of a nation’s human talent endowment and that reducing gender inequality enhances productivity and economic growth. Over time, therefore, a

¹ © Colesnicova Tatiana, ctania@gmail.com

² © Malahov Ludmila, lmalahov@gmail.com

nation's competitiveness depends, among other things, on whether and how it educates and utilizes its female talent" [1, p.39].

Policy framework. The problem of gender equality is significant at the international level, which is reflected in a lot of international acts. Several documents regulating the ensuring of equality between men and women in society were adopted by the General Assembly of the United Nations. In particular, the problems of equality of rights and possibilities for men and women are separated as an independent theme in the United Nations act "*The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women*" [2]. This Convention emphasizes that the discrimination of women, namely, distinction, exclusion, or limitation on the gender base, takes place, and admits that "the change in the traditional role of men as well as the role of women in society and in the family is needed to achieve full equality between men and women..., and the social significance of maternity and the role of both parents in the family and in the upbringing of children, and aware that the role of women in procreation should not be a basis for discrimination but that the upbringing of children requires a sharing of responsibility between men and women and society as a whole" [2, preamble]. Also, the member states of the UN identified this topic as one of the eight Millennium Development Goals.

The International Labour Organization considers gender equality a critical element in efforts to achieve its strategic objectives. The EU also asserts that "equality between women and men is a fundamental right, a common value of the EU, and a necessary condition for the achievement of the EU objectives of growth, employment and social cohesion" (European Commission).

Also, some of ILO Conventions in the field of women's rights protection in the employment sphere was an important contribution in the solution of the gender problem in the world. The most important of them are: No. 100 "Convention concerning Equal Remuneration for Men and Women Workers for Work of Equal Value" (1951); No. 111 "Convention concerning Discrimination in Respect of Employment and Occupation" (1958); No. 122 "Convention concerning Employment Policy" (1964).

Description of the problem. In the labor market of each country, the problems of gender inequality manifest themselves in the following aspects: gender vertical and horizontal segregation, discrimination, inequality in payment with men for similar work, in work-home flexibility, etc. At the improvement of gender indicators in the labor market, it is necessary to take into consideration a role of the key participants of the labor market (state, employers, trade unions, and society) influencing the employed men and women.

- State: creates political, legislative, and macroeconomic conditions for employment, controls and supervises it.
- Employers: directly form the labor demand.
- Trade unions: associate and represent workers, provide collective protection, and advance interests of workers before employers and the state.
- Society: forms customs and traditions that establish mentality in the country.

The influence of *employers* on gender equality in employment is really great. It is important to pass the gender-oriented laws, to create gender institutions in the states, but it is also important to solve problems at the micro-economic level. All practical mechanisms of realization of any gender policy at the micro-economic level are closely related with the enterprises of different ownership, sizes, and kinds of activity. Implementation of real practical measures to insure gender equality in employment is reasonable and effective on the level of enterprises. The complexity is that each separate enterprise has its individual system of internal management. The results of gender actions within the framework of such internal control system of the company can be maximal because men and women work at these enterprises daily facing those internal features of the management and rules. Would these practical mechanisms of perfection of gender equality be closely coordinated as a component of internal management of the enterprises, the results from those mechanisms will make positive impact on the particular workers of the particular enterprises.

Different employee's data, in the context of gender, accumulated in target company's information systems of HR & Accounting, should be imported in special information system of gender audit, by using prepared templates. After that, data set is verified for the accuracy and correctness, and data processing is executed basing on implemented formulas and algorithms, which provide specialized gender audit methods. Output indicators represent results of gender audit, which can be used in the recommendations for the improvement of gender equality on microeconomic level, and to identify main gender problems: gender vertical and horizontal segregation, discrimination, inequality in payment and in work-home flexibility. Thus, *gender audit at an enterprise* represents the independent inspection (checkup) of the enterprise to analyze, monitor, and identify gender problems of the staff, with subsequent elaboration of proposals to improve the company policy in the direction of gender equality. Gender audit is a tool for the enterprise gender management at the microeconomic level.

As opposed to the qualitative gender audit offered by the International Labour Organization that is based on the principle of active participation and uses the sociological methods of analysis, this kind of audit with the use of econometric and statistical methods provides more independent and objective results. Usage of the pre-developed software allows to reduce time and cost for the audit, and to carry out self-audits and express-audits of enterprises.

The scientific novelty and originality of the proposed investigation seems to be the next step in the development of approaches to gender equality at the micro-economic level as an important component of the evolution of gender-based management. User of the developed information system will calculate at once in very short time: the indicators of gender horizontal and vertical segregation on the enterprises, the human capital influence on the value of men and women wages, the degree of gender discrimination in payment, etc.

The methodology of gender audits offered by the ILO is based on the principle of active participation and uses the sociological methods of analysis [6; 7]. This kind of audit is classified as qualitative. The qualitative analysis performed on the basis of active participation (usually some surveys or questionnaires to all employees or only for some of their

categories) brings the risk of subjectivity and data twisting in responses (in one’s mind the situation is better or worse than it actually is). Indeed, it is possible to perform a lot of different case studies, examining certain gender aspects of the labor market, but they all show the common picture. In addition, the evidence of gender segregation and payment discrimination are in the economic field, not in sociology. Therefore, it is unlikely to obtain the exhaustive explanation by extremely simple surveys and questionnaires based on the sociological reports.

These circumstances can motivate the need for gender audit by economic methods, requiring a more detailed analysis of the economic data of enterprises. Thus, not opposing to the standard methodology of qualitative audit proposed by the ILO with the use of sociological methods, we propose a quantitative gender auditing of enterprises, based on the analysis of economic indicators of the enterprise that uses the techniques of statistical and econometrical analysis.

Gender audit, as the element of gender management of the enterprises, represents *one of the newest world tendencies in the field of gender regulation of labor market*. Gender audit (as well as any other audit) should include not only the analysis of the current condition of gender equality at the enterprise, but assumes also producing specific proposals on situation improvement in this sphere. Also, it is necessary to have mechanisms of the subsequent control over realization of these offers. In this case gender audit becomes a starting point of all gender management on a microeconomic level of the separate enterprises, and will bring real advantage both to men and women, and to employers.

The basic content. The gender audit for the enterprises should become the starting point on a microeconomic level of the company’s internal management. The role of the gender audit in the sphere of enterprises management consists not only in independent check of a current situation. The independent audit participates actively in the formation of internal aspects of company management, creates the recommendations on the questions of internal management, and assumes the control mechanism over the promotion of the offered measures by repeated or cross-control audits. The similar experience from other directions exists: the financial audit became an integral part of an internal control system of the large and medium companies; the audit of quality standards ISO 9000 affects in the same manner.

Accordingly, the gender audit of the enterprises should become a practical mechanism at the microeconomic level, to be closely build into the system of internal management of the companies and, besides checking of the current condition of gender equality, will allow to develop the most specific, approaching to conditions of the given enterprise, recommendations on perfection of regulation of gender equality, and carry out check of performance of these recommendations. As such practical mechanism, the gender audit of the enterprises will allow overcoming contradictions between the accepted laws at nation-wide level and their realization at the concrete enterprises. It is necessary to note the feedback effect, when the gender audit executed on the level of separate enterprises will render a positive effect at macroeconomic level. Besides it, indirect influence on change of gender stereotypes in a society is possible also.

The main purpose of the system: Information system for gender audit is a tool of measuring the indicators that characterize the gender inequality in the labor market at the microeconomic level (in the context of separate enterprises).

Users and system usage scenarios:

- Enterprises and companies interested in the gender audit at their own enterprise. In this case, the company by himself carries out a gender audit using the system and, optionally, could further order through the portal services of auditors-specialists who will make the recommendations for the company based on the results of information system and may conduct additional studies (questionnaires, interviews, etc.).
- International, national, non-governmental organizations realizing a gender audit on enterprises. In this case, the representative of such organization (auditor) uses the system as a way of obtaining the necessary indicators, which will be operated further in the framework of their work for the analysis and preparing the recommendations for the investigated companies.

Note: Another variant is also possible, when international, governmental, or non-governmental organizations order the gender audit online for the specified enterprises (including the preparation of recommendations), for example, within a grant or state program.

System’s data: The data manipulated by the system in the process of gender audit is a company’s information for a selected period of time (for example a year) about the employees, received from the accounting systems with the obligatory indication of gender (sex), such as: wages, experience, age, post, education, marital status, number of children, etc.

Note: The information about employees is anonymous (without names) to protect the personal data of the employee in accordance with legal requirements.

Note: The data are stored in the system database. The structure of the database should be universal, allowing in the future to add new categories of data.

System’s architecture:

- The system will use a CMS (Content Management System) to construct the portal, for example: Joomla, XWiki, etc.
- The data to be processed will be stored in the same server that is used to operate the site, but in a separate database (most likely MySQL). This depends of the used CMS.
- Software procedures to calculate the resulting indicators and possible data verification, separately, will be called from a library (DLL), written in one of the high-level programming languages (C ++, Pascal, Java)
- The rest of the functionality and interface of the system will be created using the tools provided by the selected CMS.

The system’s functionality:

The external interface and basic functions: information system is a web-portal (site). It should ensure:

- Home (starting) page

- Possibility to register the company / user
- Possibility of online payment

The descriptive (general) information module:

- Indicate (possibly at registration) the general information about the company: name, country, type of activity, number of employees, estimated annual turnover and other information.
- Indicate (before the audit process) information about the audit - date of audit, responsible person, type of audit (Option 1 - only the result of the calculation with explanatory comments, Option 2 - make recommendations and conduct further research on the basis of the results of calculations), comments, etc.

Note: The costs of portal's services depend from the type of audit.

Data import module:

- XML-specifications of data
- Import data procedure from xml into the database system
- Templates driven transformation from external sources in xml: Excel, Csv, etc.

Note: Such organization of work-process provides the universal character of the import module, allowing to add the templates of conversion from any external sources and systems (1C, SAP, etc.).

Data verification module:

- Data verification on the stage of import from xml into the database. Some of verifications must be executed even at this stage: checking the conformity of fields, data types, etc.
- Data verification with the possibility of data modification: after the import, a separate procedure starts for logical data checking, which verifies: filling all the mandatory indicators, the logical correctness of the filling, etc. The user can modify (or remove) some of invalid entries. Also, it's possible to repeat the import (when, instead of modification in the system, the user has decided to replace the initial data and to perform the data import again).
- Verification as a part of the basic data processing in the calculations, to prevent cases of unreliability of certain indicators of econometric model.

The main module of data processing: It consists from the common functions and so-called sub-modules, each of which is a software implementation of the formulas corresponding to the econometric models used in the calculation (for example, the sub-module "Duncan index", sub-module "Mincer equation" [3], sub-module "Oaxaca-Blinder decomposition" [4; 5], etc.).

Note: such a discrete work-process (where instead of data processing by a single program submodules are used) will allow in the future to add new methods (new econometric models) without major changes of the system.

The result visualization module:

- After data processing, the results of gender audit are presented to the user in the form of a report with a set of indicators (figures) with explanations. For example, if the result (0.35) of some index in the range of 0 to 1, it indicates the presence of gender inequality by this index but in low degree.
- Also, the gender audit summarized index is calculated, which takes into account the values of all the results. Such index will be useful for quickly comparing the results of the enterprises, ranking, etc.
- If the system's user wants to order additional services, he will get offers (with the possibility of online payment) to use services of gender experts-auditors, who on the basis of the results (possibly with additional research) make recommendations with a description of the specific actions of the company to improve such indicators.
- In accordance with this, the module must be capable to produce the appendix to the report with the calculated indicators of additional information provided in the form of files containing the recommendations, the results of surveys, interviews, etc.
- The result visualization results should also allow comparing the results of the audits in case when the enterprise realized several audits, which will present the gender equality on the enterprises in dynamics.

Conclusions. The information system of gender audit can be used by NGO's, national and international institutes, companies of all types and sizes. Gender audit results obtained by this information system will contribute to gender equality, social cohesion, and protection in the labor market, which ultimately leads to increased well-being, both individual and companies, and the society as a whole.

REFERENCES:

1. Global Gender Gap Report 2014. The World Economic Forum, Geneva, Switzerland, 2014, www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf
2. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, adopted by the United Nations General Assembly on 18.12.1979, <http://www.un.org/Docs/asp/ws.asp?m=A/RES/34/180>, Optional Protocol (6.10.1999), <http://www.un.org/Docs/asp/ws.asp?m=A/RES/54/4>
3. MINCER J. Schooling, experience and earnings. New York: Columbia University Press for National Bureau of Economic Research, 1974.
4. OAXACA R. Male-female wage differentials in urban labor markets. International Economic Review, October 1973, vol. 14, No. 3, p. 693-709, <http://www.irs.princeton.edu/pubs/pdfs/23.pdf>
5. BLINDER A. Wage discrimination: reduced form and structural estimates. The Journal of Human Resources, 1973, Fall, vol. 8. No. 4, p. 436-455.
6. - , 2000. 66 .
7. A manual for gender audit facilitators: The ILO participatory gender audit methodology. Geneva: ILO, 2007. 150 p., <http://www.ilo.org/dyn/gender/docs/RES/536/F932374742/web%20gender%20manual.pdf>

**DATINI I OBICEIURI ALE S RB TORILOR DE IARN ÎN SPA IUL TRANSFRONTALIER PRUT:
COLINDA, PLUGU ORUL I SEM NATUL**

Marilena Doncean^B cercet. t. gr.III.dr.,
Academia Română – Filiala Ia i, România
Gheorghe Doncean^C conf. univ. dr.,
Universitatea Tehnic „Gh.ASACHP”,
Ia i, România

“Vrei viitorul a-l cunoa te, te ntoarce spre trecut”
Mihai Eminescu

Datinile i obiceirile atest vechimea i continuitatea agriculturii pe aceste meleaguri i deci, tradi ia îndelungat a mediilor folclorice care le-au produs, a satelor i c tunelor, ce au fost leag nul dintotdeauna al poporului nostru. Numai o asemenea vechime i continuitate a satului romanesc în istorie poate explica i majoritatea celorlalte obiceiri populare arhaice, între care i cele legate de momentele mai importante din via a omului cum ar fi: na terea, botezul, c s toria, moartea.

Studiul de fa aduce în aten ie, vechile datini str mo e ti (colinda, plugu orul, sem natul), care ne ajut în fiecare an s tr im i s sim im atmosfera plin de c ldur i veselie a S rb torilor de iarn . Aceste obiceiri fac parte din cultura tradi ional a neamului nostru i faptul c înc se mai p streaz este o m rturie vie a faptului c avem con tiin a neamului din care facem parte.

Cuvinte cheie: datini, obiceiri populare, s rb tori de iarn , ur tur , colind , plugu or, sem nat

Traditions proving the length and continuity of agriculture in this region and hence long tradition of folk environments that produced them, the villages and hamlets that have always been the cradle of our people. Only such length and continuity of the Romanian village history can explain most other archaic folk customs, including those related to the most important moments in human life such as birth, baptism, marriage, death.

This study brings into focus the old ancestral traditions (carols, Plugusorul, sowing), which helps us each year to live and feel the atmosphere of warmth and joy the festive period. These habits are part of traditional culture of our nation and that still preserves is a living testimony to the fact that we have consciousness of the nation to which we belong.

Keywords: customs, folk customs, winter holidays, Plugu or, sowing

Introducere

Ritmul rapid al prefacerilor din ultimele decenii a determinat n satele din spa iul transfrontalier Prut, muta ii importante n ansamblul concep iilor localnicilor despre lume, via i obiceiri. Reminiscen e din practici str vechi, contureaz o viziune mitic asupra vie ii. Dintre toate datinile i obiceirile, cele viabile i mai bogat reprezentate sunt cele de la s rb torile de iarn , ncep nd cu ajutorul Cr ciunului i termin nd cu Boboteaza. Despre vechimea obiceii de a umbla cu colinda, plugu orul ori sem natul ne vorbesc ns i textele unor ur turi transmise de la o genera ie la alta [5]:

„Noi n fiecare an umbl m,
Obiceii ne p str m,
De la daci, de la romani,
I p str m de-at ia ani”.

În paginile sadoveniene, timpurile ancestrale începând din epoca predacic , reprezint o fireasc continuitate a viitorului i o perpetuare a str bunelor legi nescrise, dar respectate cu stricte e. Vechimea în sensul lui Mihai Sadoveanu, reprezint : „**expresia integrit ii i implicit a tr inciei. Mun ii, câmpiile, râurile, balta sunt vechi i nepieritoare. Poporul, care le locuie te e de vârsta lor i va tr ii cât ele**”.

Spre deosebire de un obiect de port popular, o unealt , un cântec sau o poveste, care prezint de regul o înc rc tur documentar mai redus , ca sfer de cuprindere, si care pot trece cu relativ u urin de la o comunitate etnic la alta f r ca fenomenul s aib semnificatii majore în ceea ce prive te trecutul acestora i modul lor de via , **obiceirile sunt cu rare excep ii-vechi i complexe sinteze culturale, apar in toare genetic unei anumite civilizatii i mentalit i, ilustrând astfel un anume orizont de via material i spiritual .**

În “Descriptio Moldavie”, Dimitrie Cantemir î i propune s realizeze o relatare cât mai obiectiv a obiceirilor i tradi iilor populare: „**în vreme ce încerc m s descriem n ravurile moldovenilor, dragostea ce avem pentru Patria noastr ne îndeamn pe de o parte s l ud m neamul din care ne tragem, iar pe de alt parte dragostea de adev r ne împiedic într-aceia i m sur s l ud m ceea ce ar fi trebuit, dup dreptate, de osândit**”.

În furtunile veacurilor, lumea satului a r mas neclintit p strând i dezvoltând limba str mo ilor, obiceirile i datinile s rb torilor de iarn (colinda, plugu orul, steaua, sorcova, respectiv sem natul), prezentate în acest studiu în cele ce urmeaz .

Colinda

¹ © Marilena DONCEAN, doncean_m1967@yahoo.com

² © Gheorghe DONCEAN, g_doncean@yahoo.com

Colinda și colindul sunt elemente definitorii pentru cultura populară românească, fiind totodată componentele unei veritabile istorii vii a neamului nostru, a sufletului național începând de la etnogeneza [12]. După părerea muzicologului Constantin Brăiloiu, colindele sunt „...”**expresii tipice ale simțirii românești ce se cântă în noaptea de Crăciun, pe alocuri și la Sfântul Vasile, iar cântecele de stea sunt acele cântece rituale vechi care se cântă între Crăciun și Bobotează**”. O legendă românească spune că atunci când nu vor mai fi ouă de Paște și colinde de Crăciun, lumea se va sfârși.

Crăciunul este polul în jurul căruia gravitează o multitudine de colinde, urși și tradiții specifice, care trimit spre vremuri demult apuse, dar care se reșc, surprinzător, în contemporaneitate. La români, colindul reprezintă un liant între generații, păstrat, parcă, mai fidel decât la oricare alt popor. Colindătorii sunt mesagerii ai lui Dumnezeu: vin cu pace, îndeamnă la nădejde, urează sănătate și fericire și vestesc mântuirea. Așa se explică deosebita cinste cu care sunt întâmpinați de gospodari.

În ajunul Crăciunului, când începe a se lăsa seara, cete de copii pornesc a umbla din cas în cas cu colinda, datin de bun augur. Colindă copiii și tinerii, mai ales fetele până la măriți. Răsplata pentru colindători constă în mere, nuci, colăcei sau bani. Gospodarii, fetele și băieții sunt cinstiți cu câte un pahar de uic. Colindele sunt cântate pe melodii specifice, de regulă la fereastră, dar și în cas, la solicitarea gazdei. Repertoriul are cu câteva excepții o tematică religioasă. În acest context amintim frumoasele cuvinte ale lui Apostol D. Culea din lucrarea „**Datini și muncă**”: „**În colinde se amestecă dumnezeescul cu omenescul. Poezia cerească a colindelor, în gingașe cântări de preamărire, aduce pe Isus, Pe Maica Domnului, îngerii, sfinții, ...printre noi. În liniștea înseninată din suflete, tot ce ne înconjoară respiră mulțumire, fericire. În acele zile ale colindelor plutește un aer de sfințenie peste lume**”[1]. Evoluția colindatului antic pornește de la urarea cu scop magic [2]:

*„Asta-i sara, sara mari,
Asta-i sara di agium,
Mâni-i dăzuia di Crăciun,
Noi umblăm și colindăm,
Pe Domnușul nostru,
Sus la-naltul cerului,
La porțile Raiului...”*

Colindele sunt adevărate elogi aduse Fecioarei Maria, și fiului său, un fel de rugă în lătmărite ceruri, care deschid uile inimilor oamenilor cu frică și respect pentru Dumnezeu, bucurându-i deopotrivă. Specific zonei transfrontaliere Prut, întâlnim: „**Sus, la Poarta Raiului**”, „**Steaua sus răsară**”, „**Astăzi s-a născut Hristos**”, „**La o masă rotilat**”, „**Sus, la Poala Cerului**”, „**Școala și școala boierilor mari**”, „**Scoală gazdă nu dormi**”, „**La porțile raiului**”, „**În seara de Crăciun**”, „**O ce veste minunată**”, „**Florile dalbe**”, „**Trei povești**”, „**Trei crai de la răsară**”, etc., majoritatea colindelor păstrând ecouri ale mitologiei străvechi. Prin plasticitatea lor reînătină o serie de formule finale, care de altfel concretizează funcția socială a colindelor. În practica tradițională a ceremonialei, colinda îndeplinește funcția unui cântec de urare și felicitare, astfel că la finalul cântecului, colindătorii strigă: „**Să trăiești la mulți ani!**”

O categorie aparte de colinde se circumscrie categoriei de colind-îmn [4]. Datină născută din necesitatea imperioasă de a trăi în vis și iluzie, a oferit oamenilor posibilitatea acestuia de a se refugia într-o lume a minunilor, într-o oază de miraj.

*„Trei povești se întâlnir,
și a se sfârșit,
Raza soarelui,
Floarea soarelui,
și a se sfârșit,
Haide și fraților să mergem,
Floricele să culegem,
Raza soarelui,
Floarea soarelui,
Floricele să culegem,
și să facem o cunună,
Să o împletim cu voie bună,
Să-i ducem lui Hristos,
Să ne fie de folos.”*

Tot o formă de colind este „**steaua**” [7]. Colinda de la stea surprinde momentul închinării magilor în fața lui Hristos și tentativa lui Irod de a-l ucide pe acesta. Cântecele despre stea provin din surse diferite: unele din literatura bizantină ortodoxă, altele din literatura latină medievală a Bisericii Catolice, câteva din literatura de nuanță Calvin și multe din ele, chiar din tradițiile locale. Micul cor al stelarilor, care intră în cas în zilele Crăciunului, cântă versuri religioase despre nașterea lui Iisus: „**Steaua sus răsară**”; „**În orașul Viteem**”; „**La nunta ce s-a întâmplat**”; „**Trei crai de la răsară**”. În finalul colindei, cântăreul rostește următoarea urare: „**Acela și dar și aceia și bucurie ce a fost la Nașterea Domnului să fie și în casa dumneavoastră. La anul și la mulți ani!**”¹

Caraman Petru nota despre obiceiul colindatului: „**Colindatul reprezintă o răbufnire pe plan mistic a marilor nevoi ale omului, a nevoilor materiale, ca și spirituale căroră aceasta nu le poate afla soluții pe căile obișnuite, dar pe**

¹ Steaua este confecționată dintr-o veșnică care formează centrul unei stele în așezări care este ornamentată cu oglinzi, hârtie colorată, are clopoșei și un băndruș de sprijin. În centrul stelei se găsește o iconă.

care el ardea de dorin de a le satisface cu orice pre . În via a cotidian omul era bântuit de s r cie, de necazuri, de tot felul de boli, care cel mai adesea veneau s –i curme firul vie ii cu mult prea timpuriu. Astfel, i-a f cut apari ia colindatul, datin n scut din necesitatea imperioas de a tr i în vis i iluzie, refugiindu-se într-o lume a minunilor”[3].

Plugu orul

S rb torile de iarna aduc cu ele, miracolul Na terii Domnului, a sfâr itului i începutului de an. Însu irea fundamental a acestor s rb tori este bucuria i speran a cu care omul întâmpin trecerea de la anul vechi la anul nou, începutul unei noi etape din via , fiind i începutul unei noi perioade de vegeta ie din via a s tenilor. Acesta este momentul de a saluta cu bucurie venirea Anului Nou, de a-l întâmpina cu cântece i jocuri. Bucuria jocului dezl n uit atrage prin magie imitativ , dinamismul, bucuria ce va veni. Oamenii î i fac daruri în această noapte în speran a c vor fi d rui i la rândul lor, tot anul. Darul presupune o magie i are totodat o func ie cultural formativ , drept pentru care trebuie f cut „din inim ” i primit ca atare. Actul schimbului de daruri respect în consecin modele transmise „din b trâni”de-a lungul genera iilor [9].

În ajunul Anului Nou, copiii umbl cu *uratul*, iar adul i cu *plugu orul*. Copii în num r de unul sau doi, umbl cu uratul având pentru acompaniament doar câte un clopo el, iar cei mai mari umbla cu *buhaiul*, mai mult pentru a face zgomot. Se umbl din cas în cas cu uratul de bel ug i fericire în noul an, c ci:

„*Ur turile sunt frumoase,
Di la b trâni sunt r mas ,
Di la Traian împ ratu,
Di c nd o zîdit t t satu,
Di atunci o r mas uratu*”.

Colind agrar , plugu orul nu are, în satele din spa iul transfrontalier Prut, o tipologie bogat dup cum nici num rul variantelor nu este prea mare. Este subliniat faptul c textul colindei, care se recit se nume te *ur tur* . „Datorit finalului textului s u literar constituit aproape totdeauna din formule de felicitare, din ur ri, plugu orul (ca obicei) se mai nume te urat. Caracterul de colind (în special cu referin e agrare) al plugu orului „*rezult din însu irea sa principal de a fi prezentat cu ocazia Anului Nou de la o familie la alt , de cete anume constituite, dup un ritual anume, cu numeroase note care îl deosebesc de celelalte forme ale colindei*”.

“*Aho, aho, copii i fra i
Sta i pu in i nu-mâna i,
Lâng boi v- al tura i
i cuvântul mi-asculta i:
S-a sculat mai an,
B dica Traian,
i-a înc lecat,
Pe-un cal înv at,
Cu numele de Graur,
Cu steaua de aur,
Cu frâu de matas ,
Cât vi de groas .
i în sc ri s-a ridicat,
Ca s aleag un loc curat
De arat i sem nat.
Cum a dat Dumnezeu an,
Holde mândre lui Traian,
Astfel s dea i la voi
Ca s avem parte i noi.
S v fie casa, cas ;
S v fie masa, mas ;
Tot cu mesele întinse
i f cliile aprinse.
i la anul s tr i i,
S v g sim înflori i,
Ca merii,
Ca perii,
In mijlocul verii,
Ca toamna cea bogat
De toate-ndestulat .
Aho, aho*”

Plugu orul este o istorie sacr a facerii pâinii i relev un „**rit de restructurare i înd tinare a culturii grâului la daco-romani**” [11]. Datina plugu orului reprezint un fapt istoric mitizat: opera împ ratului Traian, care extinde la maximum agricultura în Dacia cucerita, ce trebuie s devin grânar al Imperiului roman. Apar inând unui „**vechi cult agrar de origine romanic**”, **plugu orul nu poate fi în eles decât în cadrul i în ordinea de fapte stabilite de obiceiurile agrare**”. Este tiut c romanii s rb toreau Anul Nou, la 1 martie când se dezlegau i muncile agricole. Mutându-se acest

srb toare din prim var în miezul iernii, ca urmare a reformelor calendaristice, a determinat și schimbarea datei acestor manifestări devenite deja tradiționale.

Un alt obicei străvechi practicat în seara de Ajun a Noului An în unele zone din Moldova de Nord, Bucovina și Basarabia îl constituie „malanca”. Scenariul acestui obicei constă în îmbrăcarea unui flăcău în haine femeiești incluzând în cele ce urmează ținuturi tradiționale, dansuri ritmice, glume, ținuturi specifice dedicate fetelor mari.

Spectacolul ținuturilor de Anul Nou atrage în acțiune adevărate rate teatrale și populare precum sunt: *ursul, capra, ciuita, cerbi, urâșii, frumoșii, doctorii, craii, sergenii, negustorii, cîldăria, arnăuții, reginele și tot universul lor etc.* După lansarea seriei, cetele cele mai mari se desfășurează, iar bandele rezultate încep să meargă cu plugul din casă în casă, până la răsăritul soarelui, atunci când Anul Nou își intră în drepturi

Sem natul

În dimineața zilei de Anul Nou, până spre amiază, copiii umblă pe la casele gospodarilor cu **sem natul**, obicei ritual românesc, care-și are originea în "**practicile magice agro-gospodărești române**". Copiii "sem nau" mai întâi membrii familiei, apoi merg în grupuri mici din casă în casă, având cu ei, în ținută purtată de-a vîndul, boabe de grâu, de secară sau cânepă (mai nou, de orez) pe care le împart la intrare pentru ca anul care abia a început să fie îndestulat cu de toate, belșug, fertilitate și sănătate. Colindătorii urează celor din casă următoarele:

*„S tr i i s înflori i,
Mul i ani ferici i,
Ca un m r, ca un p r,
Ca un fir de trandafir,
Ca toamna cea bogat ,
De toate îndestulat ,
S fi i tare ca fierul,
i iute ca o elul,
i s tr i i pân la b trâne e,
S-ave i totul în bel ūg
La anul i la mul i ani!”*

înmugurit de copac sau o sorcova confecționat dintr-un băț în jurul căruia s-au împletit flori de hârtie colorată, beteală, panglici colorate, folie staniol. Cu sorcova se bătă de mai multe ori umărul unei anumite persoane, jucând rolul unei baghete magice, înzestrate cu capacitatea de a transmite vigoare, sănătate, tinerețe și fertilitate, cântând următoarele:

Apar înănd obiceiurilor de Anul Nou, umblatul cu **sorcova** este mai cu seamă bucuria copiilor. Acesta poartă o crenguță

*„Sorcova, Vesela
S tr i i,
S -mb trâni i:
Ca un m r,
Ca un p r,
Ca un fir de trandafir.
Tare ca piatra,
Iute ca sgeata;
Tare ca fierul,
Iute ca o elul.
La anul i la mul i ani!„*

Prin datinile care-au înfruntat veacurile, alcătuit dintr-un spectacol popular la Anul Nou satele noastre din spațiul transfrontalier Prut, se deschid către o fereastră largă spre lumea de demult, rămasă în conștiința colectivă prin sintagma "**din mo și str mo și**".

Încheiere

Acțiunea colindărilor, uratul și semnatul constituie în spațiul transfrontalier Prut un mod de conservare a modalității magico-religioase arhaice, deosebit de valoroase pentru identificarea ținuturilor particulare ale spiritualității poporului român. Ele confirmă prin cizelarea în timp a versurilor încercate de metafore, veritabile modele de limbă literară, rămânând totodată forme superioare de structurare a vieții spirituale în creații artistice, cristalizând stări sufletești de maximă intensitate. În acest orizont afectiv se vor înscrie apropierea esențiale dintre viața folclorică de pe ambele maluri ale Prutului.

În perioada cuprinsă între Ajunul Crăciunului și Sfânta zi a Bobotezei, comunitățile din spațiul transfrontalier Prut devin localități vii, colorate și foarte atractive pentru localnici și turiști iubitori de frumos. Zgomotul, asurzitor al tobelor bătute cu insistență în timpul nopții începând de la „Andri”, dar mai ales în ajunul și în ziua de Anul Nou, creșterea și mai adăugă cel al talanțelor, zurgărilor, fluierelor aveau în vechie rostul de a ține departe de casa omului a spiritelor rele.

BIBLIOGRAFIE

1. Apostol D. Culea - „Datini și muncă”, Editura Casa Școalelor, București, volumul I, pg. 25
2. Brătulescu Monica – “Colinda românească”, Editura Minerva, București, 1981
3. Caraman Petru – “Colinda la români, slavi și alte popoare”, Editura Minerva, București, 1983, pg.258

4. Diaconu Vasile - “Etnografie și folclor pe Suha Bucovinean “, Editura Unirea Iași, 2002, pg. 133
5. Doncean Marilena – „Riturile și obiceiurile populare românești, un model de continuitate etnic “, în volumul XIV „Rolul Euroregiunilor în dezvoltarea durabilă în contextul crizei mondiale”, Editura Tehnopress, Iași, 2013 pp.20-27
6. Doncean Marilena, Doncean Gheorghe – „Creația populară în comunitățile rurale din Euroregiunea Siret-Prut-Nistru”, Euroregiunea Siret-Prut-Nistru. Oportunități pentru o dezvoltare economico-socială durabilă”, Editura Performantica, Iași, 2007, pp.133-143
7. Garfoiu Ion – “Datinile noastre de Crăciun”, Pitești, 1939
8. Haja Gabriela – “Structuri dramatice în folclorul românesc”, Editura ALFA, Iași, 2003, pg. 65
9. Niculi a Voronca Elena – „Datinile și credințele poporului român adunate și aranjate în ordine mitologic “, volumul I, Editura Polirom, Iași, 1998, pg.12-98
10. Pamfile Tudor – “Sărbătorile la români. Crăciunul”, Culegere de studii XX, Editura Academiei Române, București
11. Pop M - “Obiceiuri tradiționale românești”, Editura Excelsus Univers, București, 1999
12. Răvaru Dan – “Folclor. Etnografie. Istorie locală”, Editura Cutia Pandorei, Vaslui, 1998.

ASPECTE ALE POLITICILOR CULTURALE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Iurie Caraman^B, conferențiar cercetător, doctor în sociologie,
Institutul Cercetări Juridice și Politice al A M

The transition period through which The Republic of Moldova passes at the end of the 90's of the XX-th century has brought essential changes in the cultural domain. The Republic of Moldova has a lack of an unique model of cultural politics which would result from the new demands of nowadays standards. During a sociological survey done by the author in 2009 only 7,3 % of the respondents had appreciated positively the moldavian cultural politics carrying during the last years. Nowadays only 476 (37 %) of the 1223 houses of culture of The Republic of Moldova have a satisfying state, 665 require capital repair works and 108 of them have a damaged state.

Key words: culture, cultural politics, cultural institutions, sociological study.

Problema culturii și dezvoltării, perfecționării și reorganizării ei necesită o abordare și o analiză complexă, și nici de cum unilateral. Aceasta se datorează interesului științific multidisciplinar de care se bucură acest domeniu. Aproape că nu există un alt domeniu social, care ar avea o asemenea multitudine de tratări teoretice, interpretări și definiții.

Indiferent de amploarea și direcționarea schimbărilor din cultură, ele funcțional depind de ridicarea nivelului sociocultural și al integrării membrilor societății, de organizarea, dirijarea și comunicarea în cadrul societății, adică de toate cele ce duc spre autocrearea, autodezvoltarea omului.

Constituția Republicii Moldova, legea fundamentală a țării, determină dreptul cetățenilor la creație prin articolul 33, care prevede „(1) Libertatea creației artistice și științifice este garantată. Creația nu este supusă cenzurii. (2) Dreptul cetățenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale și morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creație intelectuală sunt apărute de lege. (3) Statul contribuie la promovarea, la dezvoltarea și la propagarea realizărilor culturii și științei naționale și mondiale.”. De asemenea Constituția stabilește responsabilitatea cetățenilor asupra protecției mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale. (art. 59). (1)

Cadrul cultural și totalitatea domeniilor de activitate culturală este reglementat de Legea culturii nr.413-XIV din 27.05.99. Adoptarea legii a avut ca scop asigurarea și protecția dreptului constituțional al cetățenilor Republicii Moldova la activitatea culturală; stabilirea principiilor de bază ale politicii culturale a statului și a normelor juridice, în baza cărora este asigurat dezvoltarea liberă a culturii. Legea stabilește obligațiile statului, drepturile și libertățile în domeniul culturii, patrimoniul național cultural, statutul oamenilor de creație, organizarea și reglementarea economică a culturii.

Prin prezenta lege statul își asumă responsabilitatea de elaborare a politicilor culturale și stabilirii priorităților în activitatea culturală, elaborarea și finanțarea programelor de stat privind protecția și dezvoltarea culturii, stabilirea direcțiilor, formele și modalitățile lor de aplicare, protejarea drepturilor oamenilor de creație la proprietate intelectuală, apărarea intereselor lor patrimoniale și nepatrimoniale legate de activitatea de creație, asigurarea accesului liber al cetățenilor la activitatea culturală, la valori și bunuri culturale.

Din toate acestea rezultă că toate procesele, fenomenele și activitățile culturale din cadrul sistemului cultural a oricărui societate necesită anumite direcționări și dirijări, în funcție de competența unei anumite politici culturale.

Termenul „politic cultural” cuprinde ansamblul mecanismelor de conducere și ghidare – reguli, măsuri și mijloace – concepute și utilizate pentru atingerea scopurilor de dezvoltare culturală. Noțiunea de politic cultural s-a modificat de-a lungul timpului în dependență de schimbarea rolului culturii în societate și a modului de abordare. Politicile culturale diferă de la stat la stat însă există trăsături instrumentare comune, în baza cărora putem distinge o clasificare a acestor modele de politic cultural cum ar fi: modelul birocratic de stat, modelul parțial de stat, modelul liberal, modelul educativ de stat, modelul național-emanțipat și modelul economiei în tranziție.(2)

La nivelul reprezentărilor științifice contemporane despre esența culturii, a determinării scopurilor și sarcinilor prioritare ale politicii culturale din cadrul unei societăți, culturii îi revine rolul unui mecanism, care este implicat în realizarea unor astfel de funcții:

- Generalizarea experienței istorice a existenței societății;
- Acumularea acestei experiențe în formă de sisteme de orientări valorice;
- Exprimarea acestor orientări valorice în cadrul relațiilor sociale și comunicative;
- Dirijarea practică a vieții sociale prin intermediul normelor socioculturale (bazate pe orientările valorice) colective și individuale;

Evidențierea și interpretarea semnelor distinctive și a particularităților lor specifice sub formă de chipuri de identitate (reprezentări subiective a societății despre sine, particularitățile sale, istoria și particularitățile sale culturale etc.) și a reproducerii lor în tehnologii și produse în cadrul diverselor genuri de activitate.

Instrumentarul culturii folosit în realizarea acestor funcții este foarte larg – învâlmântul, educația, științele filozofice, sociale și umanistice, religia, creația artistică, editarea de cărți, activitatea bibliotecilor și a muzeelor, ideologia și propaganda, activitatea normelor politice și juridice, stereotipurile comportamentale ale cetățenilor – etice, etnice, sociale și religioase, miturile și zvonurile, morala, prioritățile estetice, moda și alte forme ale activității sociale, care formează o totalitate social diferentiată a modului de viață a unui popor dintr-o anumită epocă.

UNESCO definește politica culturală ca pe o totalitate de acțiuni gândite și conștiente (sau lipsa de acțiuni)

¹ ©Iurie Caraman, caramaniurie@gmail.com

orientate spre realizarea unor scopuri definite, prin intermediul folosirii optime a tuturor resurselor fizice și spirituale de care dispune societatea în timpul dat.

În cazul Republicii Moldova lipsa unor scopuri clar definite pe termen mediu și lung la nivel de stat poate fi interpretată ca o strategie în sine. Dintre cele ase modele de politic cultural existente, Republica Moldova se încadrează mai degrabă în două dintre ele:

1. Modelul național-emancipat, care este caracteristic mai multor țări în curs de dezvoltare a cărui distincție principală este dezvoltarea și păstrarea identității culturale care era neglijată în perioada dominației coloniale sau a unui regim autoritar. Acest model se caracterizează prin manifestări naționaliste și ovină în cultură, decizerea de valorile create în trecut, neglijarea culturii minorităților naționale, reprimarea culturii experimentale și alternative.

2. Modelul economiei în tranziție în care politica culturală a statului depinde de politica și sistemul de organizare a instituțiilor culturale din trecut, însă este orientat spre funcționare în condițiile economiei de piață. Acestui model îi este caracteristic sistemul politic instabil, probleme moștenite din trecut, lipsa relațiilor de piață, creșterea conștiinței naționale, iar managementul cultural și pregătirea profesională a cadrelor sunt considerate probleme secundare.

După criteriul de finanțare a culturii de către stat Republicii Moldova la etapa actuală îi poate fi atribuit modelul de finanțare de tip „patron”, în care Guvernul și Ministerul Culturii din Republica Moldova decid pentru ce, cât și cui vor fi alocate fondurile (după deciziile politice ale guvernului și a parlamentului a sumei alocate pentru cultură din bugetul național). (3)

Criza mondială declanșată la finele secolului XX a dat naștere la începutul etapei de tranziție. Schimbările ce au survenit în sferile sociopolitice și economice la finele anilor ‘90 au adus schimbări cardinale în activitatea instituțiilor culturale publice din Republica Moldova. Începând cu anul 1991, când a fost proclamată independența statului moldovenesc, în Republica Moldova au fost adoptate mai multe legi, care aveau menirea de a favoriza dezvoltarea culturii. Însă implementarea lor a necesitat elaborarea unor strategii durabile, ce ar fi asigurat o finanțare și o gestionare adecvate, care, din păcate, nici pe departe nu au fost realizate.

Tabelul 1. Cum credeți dvs. și cei apropiați, aveți posibilitatea de a vă bucura de următoarele bunuri și servicii?

N/r	Bunuri și servicii	Da	Mai degrabă da decât nu	Mai degrabă nu decât da	Nu	Mi-e greu să răspund
1.	De a obține studiile necesare	45,6	22,1	14,8	14,4	2,9
2.	De a privi spectacole interesante	29,0	20,8	23,3	22,6	4,4
3.	De a citi cărțile dorite	49,0	28,5	10,0	9,3	2,4
4.	De a viziona filmele interesante	59,1	20,0	8,4	11,1	1,5
5.	De a călători	21,1	20,5	31,6	24,2	0,2
6.	De a cumpăra cărțile dorite	30,2	18,4	24,9	23,8	2,5
7.	De a cumpăra discurile, casetele dorite	22,9	20,4	27,3	26,9	2,7

În Tabelul 1 sunt indicate răspunsurile respondenților în problema cerințelor și așteptărilor lor în satisfacerea cu bunuri și servicii culturale și tabloul real al ofertelor. Astfel, din gama bunurilor și serviciilor culturale ce mai mare număr de respondenți - 59,1%, sunt satisfăcuți de faptul că au posibilitatea de a viziona filme interesante, după care urmează 49,0% (cărțile dorite), 45,6% (posibilitatea de a obține studii). Cele mai puțin anse le întrunesc posibilitățile de a călători - 21,1%, și procurarea discurilor și casetelor dorite - 22,9%.

Factorul politic în domeniul politicilor culturale din Republica Moldova este de asemenea un „produs” moștenit din sistemul centralizat sovietic în care statul deinea toate mijloacele de producere și distribuție a produsului cultural, utilizându-l în scopuri propagandistice și control al maselor prin cultură. Monitorizarea și evaluarea transparenței ei financiare în domeniul culturii de către societatea civilă ar contribui la calitatea și eficiența implementării politicilor culturale, ar limita factorul politic și ar diminua corupția în sectorul cultural. Fără un parteneriat strategic între guvern, parlament, sectorul cultural specializat și societatea civilă, orice politic cultural este insuficient, lipsit de viziune, promovează autoizolarea, marginalizează elitele și încurajează fenomenele sectare în cultură.

Printre ultimele programe culturale de amploare de nivel național, organizate și desfășurate la inițiativa guvernului, dar care nu și-au atins obiectivele scontate, pot fi numite: Programul numit „Satul moldovenesc”, proiectul guvernului pentru anii 2005-2009 numit „Modernizarea țării – bunăstarea poporului”, proiectul cultural „Caravela culturii”, care din start sau înscris ca niște acțiuni culturale de lungă durată, dar fără a se înscrie în strategia sistemului cultural ca parte componentă a politicii culturale din Republica Moldova. Ultimul proiect de menire culturală și asistență socială a fost Fondul de investiții sociale din Moldova (FISM), destinate dezvoltării rurale pe anii 2008-2011, care a fost conceput ca un mecanism de însușire a noilor principii de guvernare locală, menite să asigure: implicarea populației în procesul de luare a deciziilor; modalități de identificare a problemelor prioritare; planificarea strategică; monitorizarea implementării proiectelor și a mijloacelor financiare; menținerea și asigurarea durabilității obiectivelor renovate; managementul financiar; dezvoltarea instituțională a administrației publice locale și organizarea instituțiilor neguvernamentale. Prin intermediul acestui fond au fost renovate și reparate zeci de instituții culturale rurale.

În prezent, Ministerul Culturii s-a axat pe realizarea obiectivelor prioritare ale Programului de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2011- 2015”, în primul rând pe înscrisuri: - dezvoltarea artei contemporane ca mijloc de promovare și afirmare a culturii naționale, atât pe plan intern, cât și pe

plan internațional; - stabilirea activității infrastructurii culturale, în special în zonele rurale; - finanțarea activităților culturale în conformitate cu prioritățile stabilite și pe bază de proiecte; - promovarea culturii ca factor primordial al dezvoltării și dezvoltării identității naționale; - promovarea valorilor culturale naționale ca parte componentă a patrimoniului cultural european.

La sfârșitul anului 2012, Ministerul Culturii a demarat dezbaterile publice pe marginea proiectului "Strategii de dezvoltarea culturii pentru perioada 2013-2020, „Cultura XXI/20”, scopul constă în asigurarea unui mediu cultural durabil în Republica Moldova prin crearea unui sistem modern de conservare și punere în valoare a patrimoniului cultural, promovarea creațiilor artistice contemporane și a industriei culturale, a diversității culturale și a dialogului, modernizarea instituțiilor culturale și a managementului cultural, instituirea sistemului transparent și participativ de administrare și monitorizare a procesului cultural.

În toamna anului 2008 în secția Sociologie a Institutului de Filozofie, Sociologie și Științe Politice a Academiei de Științe a Moldovei a fost început realizarea sondajului sociologic „Probleme și oportunități ale culturii din Republica Moldova” (autorul sondajului Iu. Caraman). La una din întrebările chestionarului „Cum apreciați politica din domeniul culturii desfășurate în ultimii ani?”, răspunsurile respondenților au fost următoarele: politica culturală a fost apreciată pozitiv doar de către 7,3% din numărul respondenților, 21,8% au apreciat politica culturală mai degrabă pozitiv decât negativ, 33,3% au apreciat-o mai degrabă negativ decât pozitiv, iar 21,3% au apreciat negativ, 16,4% au arătat că le este greu să se aprecieze cu un răspuns definit. Datele sondajului denotă că mai mult de jumătate din respondenți apreciază negativ desfășurarea politicii culturale în Republica Moldova. (4)

În cadrul aceluiași sondaj au fost antrenate și 55 de experți ce activează în domeniul culturii, 31 dintre care activează de mai mult de 20 de ani. Printre experții intervievați au fost 16 efii ai secțiilor raionale de cultură, 14 efii ai bibliotecilor raionale, 10 profesori ai Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, 20 de specialiști în domeniul culturii ce activează în cadrul Academiei de Științe a Moldovei.

La întrebarea „Cum apreciați schimbările produse în sfera culturii”, adresată experților, rezultatele răspunsurilor sunt relatate în Tabelul 2.

Tabelul 2. Aprecierile experților privind schimbările din sfera culturii

N/r	Sferele culturii	Se îmbunătățește	Nu se schimbă	Se înrăutățește	Mi-e greu să răspund
1.	În învățământ	13	18	16	8
2.	În literatură	14	20	11	10
3.	În teatru	13	19	15	8
4.	În cinematografie	3	7	30	15
5.	În muzică	17	22	8	8
6.	În pictură	19	14	6	16
7.	În sport	13	15	10	7

Grupa de experți în număr de 13-19 persoane atestă o mișcare spre îmbunătățirea situației (Tabelul 2) în majoritatea sferelor culturii, iar că se produc ceva schimbări și în cinematografia autohtonă se pronunță doar trei experți. Ba mai mult ca atât, 30 dintre experți se pronunță că situația din cinematografie se înrăutățește, iar cei mai mulți la număr dintre experți (19) apreciază schimbările spre bine pe cea din sfera picturii. Schimbările ce au survenit în sferele sociopolitice și economice la finele anilor '90 au adus remanieri cardinale în activitatea instituțiilor culturale publice din Republica Moldova.

Artele interpretative. Actualmente în Republica Moldova activează 11 teatre dramatice, muzicale și de comedie, 3 teatre pentru copii și tineret, Teatrul de Operă și Balet, organizații concertistice – Filarmonica de stat, Sala cu Orgă, Asociația concertistică „Moldova - concert”, colective artistice (orchestra simfonică – 2, orchestră mixtă – 1, orchestră de cameră – 1), reședințele de învățământ muzical general (colii muzicale pentru copii) și profesioniști (Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice, coală medie specială de muzică, Colegiul de muzică „Tefan Neaga”).

Lipsa atenției și a grijii din partea puterii de guvernământ din ultimele două decenii față de întreg sistemul cultural din republică, au afectat activitatea artelor interpretative. Ca rezultat o mare parte a specialiștilor din acest domeniu au migrat masiv în alte domenii de activitate sau în țări străine. Sistemul de finanțare a instituțiilor de cultură este sub orice limită și nu este transparent. Conducătorii instituțiilor din domeniul dat nu au studii manageriale (adesea nici în domeniu), ce i-ar reorienta la cerințele noi ale timpului, în promovarea produsului cultural. Salariile mici (circa 800 lei) pentru specialiștii în domeniu creează o criză cronică a cadrelor.

Artele vizuale. Din reședințele de instituții în domeniul artelor vizuale fac parte: Secțiile „Arta plastică” și „Artele decorative, arhitectură și designul” în cadrul Institutului Patrimoniului Cultural al A.M., Academia de muzică, Teatru și Arte Plastice, facultatea de Pictură și Grafică a Universității Pedagogice „Ion Creangă”, Colegiul de Arte Plastice „Alexandru Ponișnic”, Liceul de Arte Plastice „Igor Vieru” ș.a.

În acest domeniu mai activează și câteva organizații nonguvernamentale: Uniunea Artiștilor Plastici, KSAK, ARS DOR, Papyrus-Art, MART, Galeria de Artă „C. Brâncuși”, etc. Republica Moldova dispune de o piață foarte mică de desfacere pentru creațiile artiștilor plastici, acestea fiind impuse caute soluții pentru promovarea operelor de artă în afara Republicii Moldova, care în generează migrarea lor peste hotarele țării. Artiștii duc lipsă acut de ateliere pentru activitate creativă. Uniunea Artiștilor Plastici, fiind total dependentă de finanțările oferite de Ministerul Culturii și Turismului, este înaptă de a soluționa problemele majore ale membrilor săi, dar care totuși organizează diverse programe naționale și

internationale – expoziții jubiliare, personale, a tinerilor pictori, bienale internaționale de pictură, de artă decorativă, de gravură etc.

Televiziunea și radioul. În Republica Moldova activează circa 190 de studii TV și 42 de stații radio. Legea Audiovizualului și deciziile Consiliului obligă fiecare canal să emită, cel puțin în 80% din volumul emisiunilor în limba de stat, 20 la sută muzică autohtonă din totalul emisiunilor muzicale, până la 30% de emisiuni cu tematică culturală și educațională. Există o influență puternică a „factorului rus” pe piața mediatică a Republicii Moldova, care promovează cultura și valorile acestei minorități etnice. Programele posturilor TV din republică nu fac față concurenței cu cele ale posturilor din România și Rusia. Doar un singur post de radio – „Radio Moldova”, iar dintre cele 3 rețele naționale TV numai „Moldova 1” au acoperire națională.

Datele Barometrului de opinie publică arată, ca aproape jumătate din populație (48%) consideră că mass-media din Moldova nu este liberă și prezintă tirii și comentarii fără cenzură din partea guvernului, iar 65% din populație nu se simte liber să critice deschis guvernarea. (5) Conform datelor sociologice pentru 88% din populația Republicii Moldova, principala sursă de informare este televiziunea, aceasta fiind sursa în care 55% din populație are cea mai mare încredere. (6)

De aici se cere concluzia, că comentariile masive și printrinoare a evenimentelor din 6-7 aprilie masiv furnizate de „Moldova 1” de-a lungul anilor practic nu a dat răspuns la întrebarea ce stă pe buzele fiecăruia dintre cetățenii Republicii Moldova – totuși cine se face vinovat de cele întâmplate atunci?

Casele de cultură. Cea mai afectată verigă din sistemul cultural al Republicii Moldova o constituie Casele de cultură. Astăzi doar 1223 de Case de cultură continuă să activeze (în condițiile propuse de politica culturală), dintre care doar 476 (37%) sunt în stare tehnic satisfăcătoare, 665 (53%) de clădiri necesită reparații capitale, iar 108 de edificii au ajuns într-o stare avariată. Anume în Casele de cultură până la anii nouăzeci se dezvoltă creativitatea interpretativă, teatrală, coregrafică și muzicală. Marea majoritate a artiștilor autohtoni și-au început activitățile artistice anume în incintele Caselor de cultură, a căror spectre de activitate a fost foarte divers și multifuncțional. Actualmente, principalul rol în asigurarea activității caselor de cultură le revin primăriilor locale și respectiv, primarului, deoarece casele de cultură se află la balanța primăriilor.

Ca rezultat, activitatea caselor de cultură se ciocnește de 2 tipuri de probleme:

- insuficiența finanțării, bugetele comunității sunt foarte mici, iar alocațiile de la bugetul național sunt nesemnificative;
- reprezentanții puterii locale, primarul și consilierii deseori nu conștientizează rolul și necesitatea
- activităților culturale în viața comunității, primării și consilierii redirecționează fondurile destinate culturii pentru alte necesități.

Tabelul 2. Regularitatea frecvenței rii edificiilor culturale (%)

N/r	Edificii culturale	Săptămânal	Lunar	Din când în când	Nu merg deloc
1.	Cinematografe	0,9	5,3	46,7	47,1
2.	Teatre	1,3	4,5	42,7	51,5
3.	Săli de concert	0,4	6,2	52,0	41,5
4.	Muzee	0,4	2,9	52,9	43,8
5.	Expoziții	0,4	5,3	38,4	55,8
6.	Palate de cultură	0,9	3,3	35,5	61,9
7.	Casa de cultură	2,7	7,5	43,3	46,5
8.	Cluburi	4,9	14,0	26,0	54,9
9.	Centre fitness	6,0	4,7	11,3	77,0
10.	Cazinouri	1,8	4,2	0	94,0
11.	Discotecă	7,1	11,2	26,8	55,0

În cadrul aceluiași sondaj sociologic „Probleme și oportunități ale culturii din Republica Moldova” pentru a afla regularitatea frecvenței rii a rezistențelor culturale a respondenților le-am adresat întrebarea – **Cât de regulat mergeți în următoarele a rezistențelor culturale?** Răspunsurile respondenților la această întrebare (Tabelul 2) denotă frecvența foarte joasă a rezistențelor culturale. Cei mai mulți respondenți (7,1%) săptămânal frecventează discotecile, după care urmează Centrele fitness (6,0%), 4,9% frecventează diverse cluburi, iar numărul celor care frecventează săptămânal casele de cultură este doar de 2,7%. Din când în când sunt frecventate muzeele (52,9%), sălile de concert (52,0%), cinematografele (46,7%), casele de cultură (43,3%). Cazinourile nu sunt frecventate și sunt ignorate definitiv de către 94,0% din totalul respondenților.

Statul nu are o politică de dezvoltare și reorganizare a caselor de cultură, iar unele reforme rurale administrate și lipsa finanțării au dus la distrugerea multor case de cultură. Problema actuală este retragerea din activitatea caselor de cultură a specialiștilor calificați. Casele de cultură din sate sunt astăzi în subordonarea Primăriilor și Consiliilor locale. Fiind subdiviziuni ale administrațiilor locale, casele de cultură, în majoritatea cazurilor, nu sunt persoane juridice. În procesul de transmitere a caselor de cultură la balanța administrațiilor locale nu s-a ținut cont de posibilitățile acestor comunități de a întreține activitatea acestor edificii culturale. Casele de cultură au fost și ar trebui să rămână în continuare principala instituție de promovare și organizare a activităților culturale în comunitățile rurale din Republica Moldova. Pentru aceasta

este nevoie de implementarea unor anumite renovări, printre care:

- Nivelul raional trebuie să devină o verigă importantă în gestionarea procesului cultural în țară;
- Dotarea caselor de cultură cu centre de informatizare și conectarea lor la resursele Internetului;
- Participarea statului în problema protecției sociale și a integrării tinerilor specialiști în domeniu, în special de la sate;
- Reorganizarea Secțiilor de cultură ale Consiliilor raionale în Direcții culturale;
- Crearea sau relansarea unor spații pentru expoziții, prezentări de carte, discursuri și alte evenimente culturale în localitățile rurale;
- Organizarea anuală a unor concursuri de creație, crearea unui fond de premii și burse;
- Lansarea proiectelor și subproiectelor culturale pentru localitățile rurale; diversificarea și decentralizarea proiectelor de la centru spre regiuni;
- Pentru eficientizarea activității caselor de cultură și a cminelor culturale, în ideea dezvoltării patrimoniului cultural local, se impune o colaborare strânsă cu comunitățile locale. Anume în cadrul acestor instituții culturale pot fi înțese ansamblurile colare, formațiunile colare, colectivele de artă amatorescă, etc.

Dacă aspirațiile de a ne încadra în spațiul european sunt veridice și nu efemere, atunci s-ar putea de preluat și de ajustat în contextul politicilor culturale moldovenești și ni se reperează politicile culturale ale Uniunii Europene. Există o practică de două decenii la nivel european în această direcție (de exemplu prin Politicile Culturale pentru dezvoltare ale UNESCO, 1998).

Politica culturală ar trebui să țină în vizorul ei și o diversitate ramurală a industriilor culturale. Din punct de vedere, printre domeniile de bază ale industriilor culturale în Republica Moldova pot fi evidențiate - televiziunea și radioul, producerea și distribuirea filmelor, editarea și realizarea cărților, publicitatea, presa, meșteșugurile populare, show-bussinesul.

Pentru a fi în elegență politica culturală europeană trebuie să ținem cont de influența majoră pe care a avut-o asupra ei principiile cu care guvernează statul, cum ar fi: artă pentru toți, asigurarea unei vieți culturale diverse și de calitate, promovarea identității culturale, respectarea diversității culturale, susținerea creativității, stimularea participării, descentralizarea și democratizarea culturii.

Anume aceste pași ne-ar duce la asumarea culturii ca un factor central al dezvoltării sociale și la responsabilitatea marelui aport social al actului cultural ca un factor cheie de evaluare. Numai că la ora actuală acest parametru este practic inexistent în evaluarea actului cultural moldovenesc.

Managementul culturii în Republica Moldova trebuie să înceapă cu recunoașterea necesității de a redefini, a reconcepe termenul de cultură. A privi cultura doar din punct de vedere umanist (concretizându-se în artefacte culturale) și fiind când abstractie de latura antropologică a acesteia (de procese care definesc moduri de viață sau sisteme de valori) – aduce incapacitatea explicării dezvoltării sociale pe care cultura o generează. Această înțelegere trunchiată a ceea ce poate reprezenta cultura într-o societate generează demotivarea sferei politice în a susține „cultura pentru cultură” și impunerea contribuitorului cultural da a fi lăsat să funcționeze la cote de averie.

În rezultat într-o pierdere enormă se află întreaga societate, care e nevoită să bată pasul pe loc. Productivitatea în Republica Moldova se află sub orice limită. Apare întrebarea ce are productivitatea cu cultura? Comunicarea Comisiei Europene cu privire la „O agendă europeană pentru cultură într-o lume în curs de globalizare”(2007), care stă la baza inovației și care stă la baza creșterii productivității, continuând, productivitatea stă la baza generării de valori și a creșterii economice. Eroarea de conceptualizare – viziunea îngustă asupra culturii – duce la eroarea de operaționalizare – de definire a indicatorilor prin care se stabilește valoarea actului cultural.

Se impune lărgirea cadrului conceptual al accepțiunii culturii – un complex de atribute spirituale, rituale, materiale, intelectuale și emoționale care caracterizează o societate sau un grup social, și care include nu doar artele și literatura, dar și moduri de viață, drepturi fundamentale ale individului, sisteme de valori, tradiții și credințe. Pentru aceasta se cere ca Ministerul Culturii să se orienteze spre reformare și să iasă din autoizolare prin: depolitizarea culturii, prin asigurarea transparenței deciziilor luate de stat; dezbateri publice privitor la reforme legislative și strategii de dezvoltare, prin asigurarea libertății de creație, autonomia creatorului, egalitatea oportunităților; prin depolitizarea problemei dublei identități româno-moldovene, ce are un impact negativ în evoluția culturii, prin trecerea de la confruntare la dialog între sectorul civil și factorii de decizie în domeniul culturii.

Cultura este cea care dă liantul european și poate menține o unitate durabilă într-o atât de vastă diversitate. În acest context, este evident rolul pe care îl deține cultura în evoluția spirituală a fiecărui popor, în parte a cetățenilor Republicii Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. Constituția Republicii Moldova. Chișinău, 1994
2. Realizarea Programului de activitate a Guvernului pe anii 2005-2009, „Modernizarea țării – bunăstarea poporului”(anul 2008), Chișinău, 2009
3. Raport final „Politica culturală a Republicii Moldova; de la schimbări la reforme și viabilitate”, Fundația Soros Moldova, Chișinău, 2007
4. Sondaj sociologic național „Probleme și oportunități ale culturii din Republica Moldova”, realizat în lunile octombrie-noiembrie, 2008, la Institutul de Filozofie, Sociologie și Științe Politice A.M.
5. Barometrul de opinie, Chișinău, 2014.
6. Cercetare sociologică națională a comunităților rurale din Republica Moldova realizată de Secția Sociologie a IIEȘP AȘM, mai – iulie 2012

**PARTICULARITĂȚILE EVOLUȚIEI
FENOMENULUI Tinerilor MOLDOVENI NEET ÎN ITALIA:
ASPECTE PRIVIND INCLUZIUNEA SOCIALĂ**

**Ecaterina Deleu^B, doctorand ,
Institutul de Cercetări Juridice și Politice al A.M.**

Fenomenul tinerilor de 15-29 ani care nu sunt integrați pe piața muncii, în sisteme formative și nici nu sunt calificați drept studenți este un subiect actual pentru Republica Moldova. În fiecare an se atestă o diminuare a numărului tinerilor de 15-29 ani, una din principalele cauze fiind migrația de muncă. În același timp, este în continuă creștere numărul migranților moldoveni care fac parte din categoria tinerilor NEET. Obiectivele cercetării noastre vizează particularitățile incluziunii sociale a tinerilor migranți moldoveni aflați în Italia, ale integrării pe piața muncii, specificul fenomenului NEET în cazul lor. Cercetarea cantitativă a fost întregită de cea calitativă. Analiza complex-comparativă și diacronică - a datelor statistice oficiale disponibile ne-au permis stabilirea contextului general și specific al migranților moldoveni în Italia, elaborarea unor hărți spațiale care conturează situația actuală a migranților moldoveni, grafice și tabele privind numărul elevilor moldoveni înscriși în instituțiile de învățământ din Italia, precum și reliefașarea noilor tendințe ale procesului migrațional din Republica Moldova. Aplicarea chestionarului, în cazul a 100 de tineri migranți moldoveni aflați în Italia, a permis reliefașarea particularităților lor de incluziune socială.

Cuvinte cheie: tineri migranți NEET (Not in Employment, Education and Training), piața muncii, grup vulnerabil, incluziune socială, persoane inactive, omeri.

The phenomenon of NEETs (Not in Employment, Education and Training) is a current question for Moldova. Each year there is a permanent decrease in the number of young people aged between 15-29 years and one of the main reasons of this being migration in search of labour. At the same time, the number of Moldovan migrants categorized as NEET young people is increasing. Our research focuses on social inclusion of young Moldovan migrants working in Italy, their integration into the labor market. The quantitative approach was complemented by qualitative research. The complex comparative and diachronic analysis of the officially available statistical data have led to establishing the general context and specific Moldovan migrants in Italy. The development of spatial maps outlining the current situation of Moldovan migrants, tables and charts containing the number of Moldovan students included in educational institutions in Italy and the new trends of migration process from Moldova - all these contribute to the research. The questionnaires given to 100 young Moldovan migrants who live in Italy has underlined particularities of social inclusion.

Key words: NEET young migrants (Not in Employment, Education and Training), labor market, vulnerable group, social inclusion, inactive people, unemployed.

La nivel european și internațional, termenul **NEET**, acronimul de la **Not in Employment, Education and Training**, a fost preluat acum mai bine de 10 ani de către Comisia Europeană și OSCE, care publică rapoarte periodice privind situația tinerilor NEET. Termenul a apărut în anii '90, în studii de cercetare din Marea Britanie, pentru a indica o categorie specifică a populației - adolescenții de 16-18 ani care, încheind ciclul de învățământ, nu sunt integrați pe piața muncii sau într-un program formativ și nu pot fi calificați drept studenți [1, p.122]. Ulterior, în această categorie au fost incluși tineri de până la 29 ani. Referințele la o categorie de vârstă atât de amplă a populației (15-29 ani) încearcă să prezinte nivelul de dificultate înregistrat în rândul tinerilor la accesarea pe piața muncii. În cazul diferitor ri influențate legislația locală privind ciclul școlar obligatoriu, nivelul de integrare dintre sistemul școlar și piața muncii, reglementarea pieții muncii și problemele structurale, regimul de protecție socială.

Utilizarea termenului NEET, alături de termenii tradiționali - activi, inactivi, omeri - subliniază gradul sporit de vulnerabilitate a tinerilor și un risc major de excluziune socială, necesitatea adoptării unor politici eficiente îndreptate spre sprijinirea tinerilor și, respectiv, incluziunea socială a lor prin facilitarea accesului pe piața muncii. Categoria NEET include patru subcategorii: omerii, tinerii cu dizabilități sau cei care sunt nevoiți să îngrijească pe cineva din familie, cei descurajați (care și-au luat o pauză) și cei aflați în căutarea unor noi oportunități [2, p.16].

La începutul anului 2014, în Italia se aflau legal 150.021 cetățeni moldoveni: 67% femei și 33% - bărbați [3, p.14]. În total, 24.589 elevi moldoveni studiază în instituțiile de învățământ din peninsula sau 4% din numărul total al elevilor străini (Fig.1). Cei mai mulți elevi moldoveni învață în cadrul ciclului II de studii: 8.775 persoane sau 35,7% din total (prin urmare foarte aproape de vârsta vizată în cazul tinerilor NEET), ei fiind urmași de elevii din școala primară (6.822 sau 27,7%), din școala secundară (4.909 sau 20%) și, în fine, cei din grădinițe (4.083 sau 16,6%).

¹ ©Deleu Ecaterina, ecaterina.deleu@yahoo.it

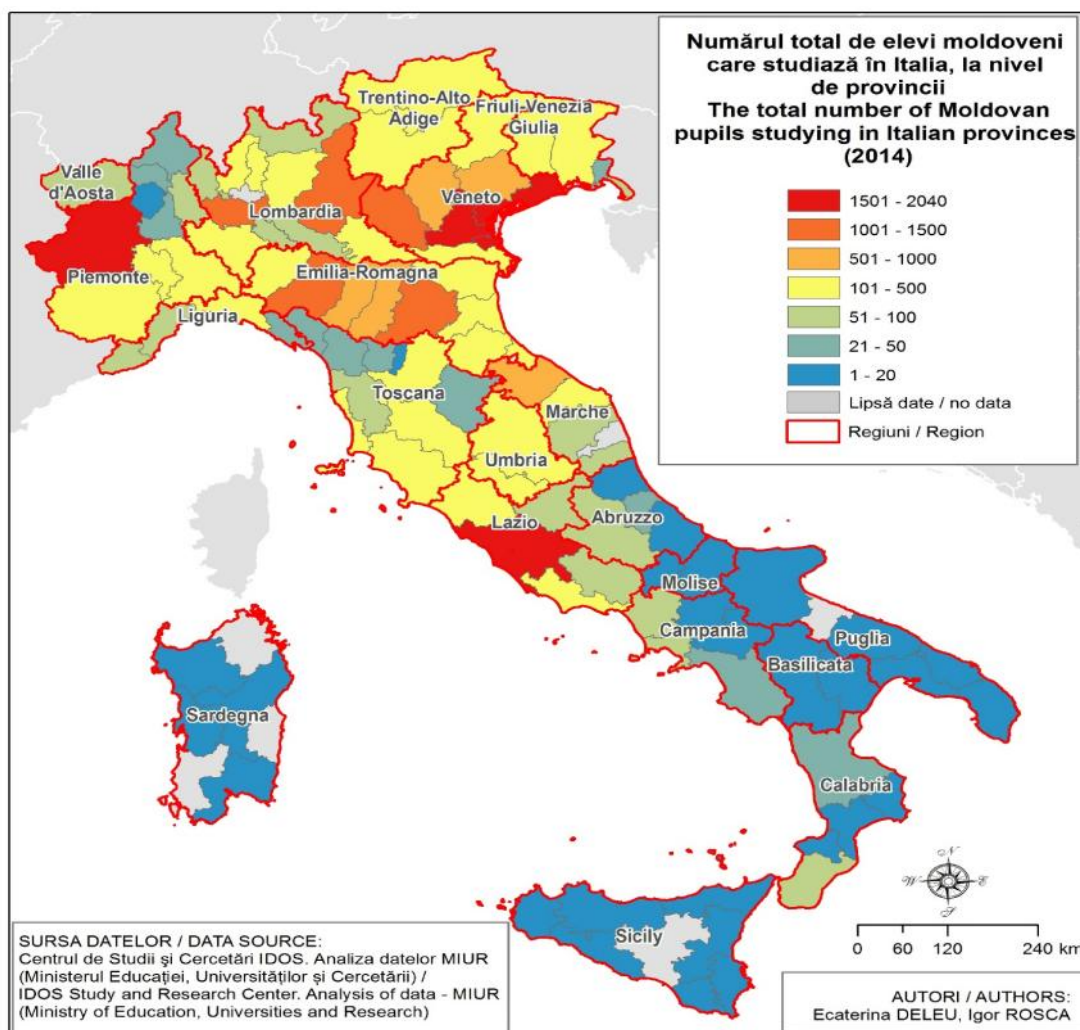

Fig. 1

Dintre elevii moldoveni din cadrul ciclului II de studii, 1 590 persoane sau 18,1% sunt înscriși în licee din Italia, 4 048 sau 46,1% - la un Institut Tehnic, 2 871 sau 32,7% - la un Institut Profesional, în timp ce elevii moldoveni încadrați în instruirea artistică erau doar 266 sau 3% (Fig.2).

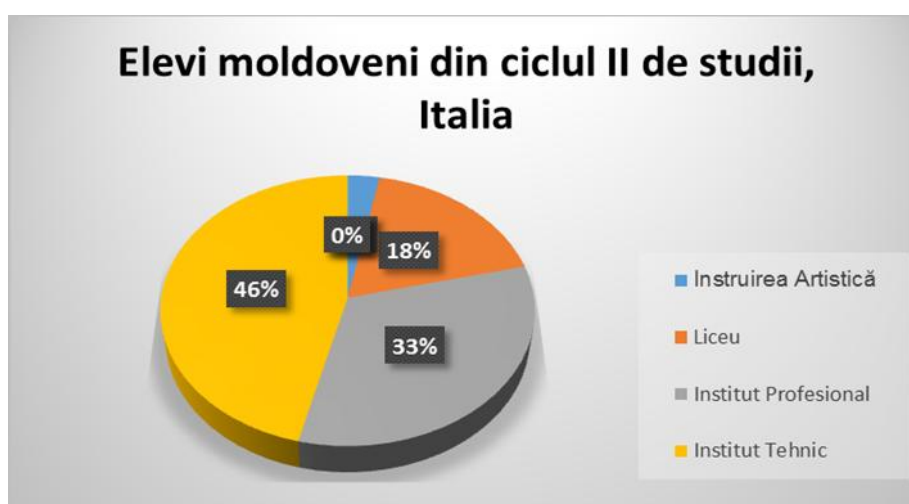

Fig.2

Sursa: autor, analiza datelor MIUR, Ministero del Lavoro, Italia

După nivelul de performanță la examenul de admitere, elevii moldoveni se plasează pe primul loc în Italia, cu o medie generală de 7,0, fiind urmași de cei din România, Ucraina, China cu media 6,9 etc. [4]

În anul academic 2013/2014, în Italia au fost înmatriculați 2 106 studenți moldoveni, în creștere față de anul 2011 (1 735 persoane), Republica Moldova plasându-se pe locul 5 după numărul studenților înscriși în anul respectiv de studii.

La 1 ianuarie 2014, în Italia erau 11 289 tineri moldoveni NEET (cu o prevalență feminină considerabilă de 70,4%) sau 24,6% din numărul total al tinerilor moldoveni de 15-29 ani. În cazul altor țări de origine a migranților, media este 33-35%. Circa 48,5% dintre tinerii moldoveni NEET erau șomeri, 23,2% erau indisponibili din cauze legate de familie sau de starea sănătății lor, iar 16,7% erau în căutarea unor noi oportunități, în timp ce 11,6% reprezenta cota tinerilor moldoveni deziluzionați (Fig.3).

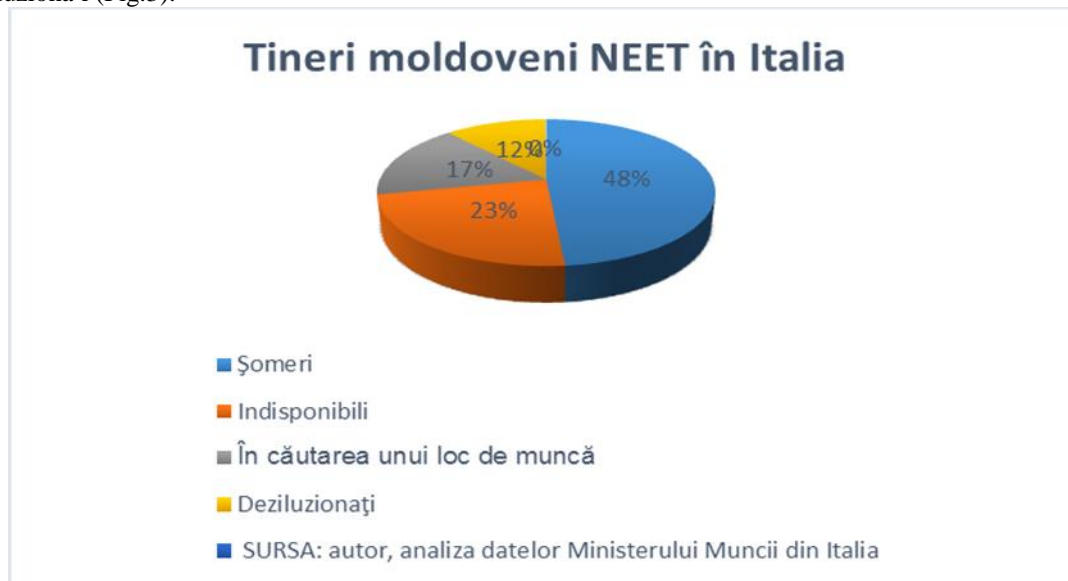

Fig.3

În cazul tinerelor moldovence de 15-29 ani, 27,3% (în raport cu 43-46% în cazul altor țări) sunt NEET, în cazul tinerilor incidența este de 20% (în raport cu 22-24%, în alte comunități). Între tinerii moldoveni de 15-19 ani, incidența adolescenților NEET este de 15,8%, cu 5 puncte procentuale mai mare în raport cu alte țări. Cauzele inactivității sunt multiple și diferite, nu întotdeauna conduc la un background socio-economic critic. Printre factorii de risc se numără, în special, apartenența de gen (în cazul femeilor riscul de a deveni NEET este mai mare), experiența de migrație în cadrul familiei (tinerii cu părinți migranți au de regulă mai mari dificultăți în a accede pe piața muncii), existența unor probleme de sănătate/dizabilități (care îi fac pe tineri cu atât mai vulnerabili), dar și nivelul de instruire.

În general, pentru comunitatea cetățenilor moldoveni din Italia este specific un înalt grad de ocupație – 65% din totalul de circa 151 mii de persoane sunt angajate pe piața muncii, cu 9 puncte procentuale mai mult față de migranții din alte țări extracomunitare [5, p.64]. Rata omajului în cazul migranților moldoveni este de 14%, în creștere cu 1,9% în raport cu anul 2012.

Distribuția după clasele de vârstă subliniază relevanța migranților moldoveni de 30-44 ani (54%) în rândul celor ocupați, urmași de cei în vârstă de peste 47 ani (27%), incidența tinerilor moldoveni de până la 30 ani fiind de doar 18,3%.

Nivelul de instruire a angajaților moldoveni din Italia este mediu-înalt – 50,9% au studii medii, iar 18,9% au studii universitare (valoare superioară în raport cu toate celelalte comunități din Italia). În același timp, numărul celor care activează în domeniul serviciilor publice, sociale și adresate persoanei constituie 77%. Incidența cetățenilor moldoveni angajați în familiile italiene este de 10,8%, între comunitățile de migranți din peninsula [6, p.120].

În Italia, în special când vorbim despre migranții moldoveni, se verifică amploarea fenomenului *brain waste* și efectele cererii de forță de muncă redusă la profesii *low skills*. Aceste două probleme importante/specifice Italiei au fost menționate la nivel oficial, printre urmările cererii de muncă reduse la profesii *low skills* fiind segmentarea pieței forței de muncă, muncitorii străini fiind orientați spre sectoare și profesii specifice. Ocuparea străinilor se structurează/orientează prevalent spre forma muncii dependente de tip executiv, în special muncă necalificată, migranții fiind angajați mai des la schimburi și orarii incomode, percepend plăți mai mici decât muncitorii italieni [6, p.74]. Aceste fenomene au un impact direct asupra tinerilor migranți, care nu mai acceptă atât de ușor integrarea subordonată, cum a fost în cazul părinților lor migranți. De asemenea, impactul este mai accentuat în cazul incluziunii sociale, pentru că de cele mai multe ori așteptările tinerilor migranți sunt altele decât realitatea cu care se confruntă în țara de reședință, iar întârzierea accederii pe piața muncii determină în mare parte și o tergiversare a incluziunii lor în societatea din țara de migrație.

Tinerii cu studii universitare din Italia au fost și ei afectați de schimbările din ultimii ani de pe piața muncii. În 2008 un raport al OSCE includea peste 18% dintre ei în categoria tinerilor NEET. Când privește calificarea tinerilor NEET drept o generație pierdută sau generație fără viitor – aceasta subliniază gradul de marginalizare a tinerilor, având tangențe cu conceptele *tineri dezavantajați* și *tineri șomeri* [7, p.67].

Pentru a reliefa unele particularități privind incluziunea socială, am realizat în perioada februarie-iunie 2015 un studiu de cercetare la care au participat 100 tineri moldoveni de 18-23 ani aflați în Italia. Studiul a fost realizat în parteneriat cu Ambasada Republicii Moldova la Roma. Principalele concluzii vizează ansele pe care le au tinerii moldoveni de a găsi un loc de muncă în Italia conform pregătirii lor profesionale, existența unor oportunități egale la accederea pe piața muncii, intenția de a se transfera în alte țări etc. Respondenții locuiesc în diverse orașe și regiuni ale Italiei: în Provincia di Roma (grup reprezentativ pentru numărul mare al migranților moldoveni) și Piemonte (unde nivelul omajului printre tinerii

migran i de pân la 24 ani este de 52,7%), în ora e precum Padova, Vene ia, Bologna, Brescia, Belluno, Monza, Perugia etc. Dintre tineri, 10% se afl în Italia de 10-12 ani. Doar 9 responden i au solicitat cet enia italian , îndeplinind condi ia stabilit prin legisla ie de a avea 10 ani de re edin legal pe teritoriul Italiei.

Întreba i ce anse cred c au în Italia de a g si un loc de munc conform preg tirii profesionale, circa 20% din ei au spus c au anse reduse (majoritatea din ei a indicat anse mari, iar 5% - altele). Peste 60% dintre responden i au declarat c în Moldova au anse reduse de a- i g si un loc de munc , aceasta fiind, în special, una din problemele principale cu care s-ar confrunta în cazul revenirii în Republica Moldova. Cât prive te problema anselor egale de accedere pe pia a muncii din Italia, tinerii migran i sunt reticeni i, inciden a celor care nu cred c au oportunit i egale în raport cu colegii lor italieni dep ind 25%. Exist o deosebire interesant între p rin ii migran i i copiii lor – dac p rin ii tind s treac cu vederea problemele ce in de discriminare (explica iile sunt multiple), tinerii migran i recunosc c s-au confruntat cu probleme de discriminare sau au auzit despre astfel de cazuri (în special cei care au peste 5 ani de edere în peninsul). Ruga i s precizeze contextul în care au întâlnit astfel de probleme, majoritatea au indicat coala, societatea i mass-media.

De i mul i au inten ia s r mân pe un termen lung în Italia sau pentru totdeauna (65%), totu i este mare num rul celor tenta i s emigreze într-o alt ar (chiar i dintre cei care au condi ii locative foarte bune), peste 23%. Pu ini sunt tinerii care inten ioneaz s revin în Moldova, doar 8-9%, în timp ce num rul celor deci i s nu o fac este mult mai mare. Întreba i ce ar trebui s fac Guvernul de la Chi in u pentru a atrage tinerii migran i, ei au men ionat câteva op iuni: s ofere salarii mai mari, s sprijine tinerii migran i prin programe i proiecte concrete, s reduc birocr ia, s combat corup ia etc.

Potrivit datelor oficiale, în ultimii ani în Republica Moldova num rul tinerilor în vârst de 15-19 ani a sc zut de la 31% pân la 26%, al celor de vârst colar (3-23 ani) – cu 15,2%, una din principalele cauze fiind migra ia de munc a tinerilor. Circa 15% din num rul total al tinerilor de 15-29 ani sunt pleca i la munc peste hotare sau circa 135,5 mii de persoane, conform statisticilor oficiale. Cât prive te pia a muncii, 3 din 10 tineri (sau 28%) au un loc de munc , circa 3% sunt omeri, iar ceilla i 69% sunt economic inactivi (jum tate din ei sunt elevi i studen i). O categorie specific în rândul inactivilor (21,1%) o constituie tinerii pleca i la munc peste hotare, urmat de persoanele indisponibile din cauza obliga iilor familiale (14,2%). În Republica Moldova, în cazul tinerilor de 15-24 ani rata de ocupare este de 18,1%, în cazul celor de 25-29 ani - 44,2%, dep ind media pe ar (39,3% pentru popula ia de 15 ani-64 ani) [8].

Concluzii. În cazul tinerilor NEET, este esen ial nu doar aten ia din partea autorit ilor, dar i implementarea noilor politici economice i de ocupare a for ei de munc propuse de Comisia European , aplicarea unor programe de asisten colar , cre terea num rului de locuri oferite pentru formarea profesional etc. Cât prive te tinerii NEET, dincolo de irosirea poten ialului tinerilor, au fost notate consecin e negative asupra societ ii i economiei. Lipsa incluziunii tinerilor NEET pe pia a muncii implic s pt mânal pierderi de miliarde de euro, la nivel european [9, p.7]. În cazul utiliz rii termenului NEET, sunt relevate condi iile cu care se confrunt tinerii i viitorul lor imprezibil, gravitatea situa iei tineretului, precum i raportul dintre recenta recesiune global i înr ut irea condi iilor pentru tineri [10, p.69]. Categoria tinerilor NEET nu este deloc omogen , este foarte ampl i include câteva categorii de vârst , cu problematici diferite, din aceast cauz eficien a politicilor orientate spre tinerii NEET este pus la îndoial uneori de exper i [11, p.2]. Ei consider utilizarea termenului NEET drept o categorie rezidual , statistic , ce se refer strict la pia a muncii, de aceea subliniaz necesitatea elabor rii unei terminologii care s identifice grupurile distincte, facilitând astfel politici mai bine orientate, pornind chiar de la termeni tradi ionali: “neangaja i”, “indeci i” sau “inap i pentru munc i formare profesional ”.

BIBLIOGRAFIA

1. Bridging the Gap: new opportunities for 16-18 year olds not in education, employment or training. Social Exclusion Unit.- London: 1999, pag.122. <http://dera.ioe.ac.uk/15119/2/bridging-the-gap.pdf>
2. Calabrese S., Manieri M., Mondauto L. Le determinanti del NEET status. – Roma: 2013, pag.36.
3. Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali. La Comunità moldava in Italia: Rapporto annuale sulla presenza degli immigrati in Italia 2014.- Roma: 2014, pag.127.
- 4.<http://www.orizzontescuola.it/news/alunni-stranieri-moldavi-i-pi%C3%B9-bravi-cinesi-imbattibili-matematica-e-rumeni-bravi-italiano>
5. Direzione generale Immigrazione e delle Politiche di Integrazione. Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali. Secondo rapporto annuale sul mercato del lavoro degli immigrati 2012.- Roma: 2012, pag.163. <http://www.governo.it/backoffice/allegati/68685-7839.pdf>
6. Direzione generale Immigrazione e delle Politiche di Integrazione. Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali. Quarto rapporto annuale sul mercato del lavoro degli immigrati 2014.- Roma: 2014, pag.173. <http://www.lavoro.gov.it/Notizie/Documents/IV%20Rapporto%20annuale%20MdL%20immigrati%202014.pdf>
7. Agnoli M.S. Generazioni sospese: Percorsi di ricerca sui giovani NEET.- Milano: Editura FrancoAngeli, 2014, pag.350.
8. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=4480&idc=168> accesat la 14 iulie 2015
9. Eurofound. Young people and NEETs in Europe: First findings (résumé).- Irlanda: 2012, pag.8. <http://www.eurofound.europa.eu/ro/publications/resume/2011/labour-market/young-people-and-neets-in-europe-first-findings-resume>
10. Cuzocrea V. Projecting the category of NEET in to the future în Perspectives on Youth 2020: What do you see? (vol.I). – Strasbourg: 2014, pag.169.
11. Gracey S., Kelly S. Changing the NEET mindset: Achiving more effective transitions between education and work. Centre for Innovation in Learning.- Londra: 2010, pag.67.

ABORDAREA DEPRIVATIV ÎN EVALUAREA S R CIEI I
OPORTUNITĂȚI DE UTILIZARE A ACESTEIA ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Anatolii Rojco^B, dr., conf. cercet., INCE
Svetlana Ivanov^C, cercetător științific, INCE

Abordarea deprivativ în metodologie de evaluare a s r ciei nu se utilizează în Republica Moldova. Se descrie experiența altor țări în calculul nivelului s r ciei deprivationale. Se arată că este necesar să dispunem de indicatori care la majoritatea populației Republicii Moldova se asociază cu s r cia.

Cuvinte cheie: s r cia, abordarea deprivativă, principiile deprivării, cercetarea bugetelor gospodăriilor casnice.

The deprivation approach in poverty assessment methodology is not used in the Republic of Moldova. It describes the experience of other countries in calculation of the poverty deprivation level. It is shown that it is necessary to have the indicators that for the majority of Moldovan population is associated with poverty.

Key words: poverty, deprivation approach, principles of deprivation, Household Budget Surveys.

În ultimul timp, un loc central în cercetările s r ciei îl ocupă analiza deprivării, privațiunilor și limitărilor în viața socială, cu care, în realitate, se confruntă din cauza croră suferă anumite părți ale populației. În această constatare abordarea deprivativă în evaluările s r ciei – o parte integrantă a conceptului percepției și studierii sale relative.

Abordarea deprivativă (sau evaluarea s r ciei după privațiuni suportate) necesită luarea în considerare a unui număr de indicatori nu doar materiali, ci și sociali cu scopul determinării „pragului” calitativ, mai jos de care individul sau gospodăria casnică (GC) decade de la rețele sociale obișnuite și de modul convențional de viață a majorității populației a unei anumite regiuni sau țări. Acest „prag”, care în esență înseamnă excludere socială, adică excludere efectivă a unui anumit procent al populației din condițiile normale ale activității vitale. Experții britanici în domeniul cercetării s r ciei – *Oppenheim* și *L. Harker* au constatat că starea de s r cie lasă amprenta asupra tuturor aspectelor de existență a unui individ sau familiei: satisfacerea nevoilor, participarea socială, accesul la bunurile publice, etc. Nu este sigur că persoanele care se află în s r cie „suferă de inferioritatea tuturor laturilor menționate ale existenței normale, dar de multe ori privațiunile acestora sunt într-adevăr multidimensionale, comparativ cu cei care sunt mai bine asigurați decât ei” [4, p. 88]. Analiza s r ciei prin identificarea tipurilor acceptate de participare socială și personală, din care oamenii sunt excluși din cauza lipsei de mijloace, este foarte laboriosă, dar în rezultat este mult mai informativ decât multe abordări tradiționale.

Abordarea deprivativă a evaluării s r ciei inițial s-a bazat pe identificarea punctului („pragului”) asigurării materiale, sub care o reducere a venitului pe cap de locuitor accelerează dramatic scăderea nivelului de trai. *P. Townsend* a presupus însă existența acestui „prag” și a ajuns la concluzia că, în cazul în care gradul de deprivare (măsurat prin numărul de privațiuni) rămâne peste nivelul „de prag”, situația financiară a individului sau a gospodăriei casnice se înrăutățește mai lent și nu atât de evident [5, p. 130-131], adică dinamica acestuia nu obține caracterul „de avalanșă” evident negativ. Astfel, problema s r ciei în cadrul acestei abordări apare simultan și ca proces și ca rezultat. Accentuarea privațiunilor, limitărilor în setul general acceptat de bunuri vitale și activități, asociat cu lipsa de resurse, arată dinamica de scădere a nivelului de trai, iar s r cia ca o stare profundă auto-generatoare, din care este extrem de dificil sau aproape imposibil de a ieși, este legată cu trecerea unui anumit „prag” calitativ al deprivării suportate.

Este important să subliniem faptul că utilizarea abordării deprivative în practica de cercetare implică rezolvarea a trei probleme metodologice de bază: 1) cum se identifică indicatorii deprivării; 2) în ce măsură acestea arată o scădere a nivelului de trai general acceptat în societate; 3) existența „pragurilor” calitative ale deprivării, care permit de a evalua standardele vitale ale unui anumit individ sau a unei anumite familii.

Principiul deprivativ de distingere a celor săraci a fost aprobat în mai multe țări europene, în plus, metoda originală a lui *P. Townsend* (care a definit inițial setul de indicatori ai deprivării pe calea empirică), s-a îmbunătățit cu timpul. De exemplu, în cadrul seriei britanice de cercetări ale pragului s r ciei (LWT), realizate de *J. Mack* și *S. Lansley* la mijlocul anilor '80 [Citare după: 8, p. 91], cercetătorii au urmat calea sondajului de opinie a populației cu privire la aceea ce poate fi considerat drept semne ale s r ciei și de ce fel de bunuri și servicii de primă necesitate ea are nevoie. Prin urmare, evaluările experte în procesul cercetării se precizau în mod empiric.

Cercetările bazate pe lista privațiunilor sunt pe larg aplicate în țările europene și însuși metoda este în continuă dezvoltare. Lista europeană contemporană de privațiuni este formată pe baza chestionării gospodăriilor casnice, realizate în perioade diferite în câteva țări europene (Luxemburg, Irlanda, Marea Britanie, Danemarca, Franța (în Lotaringia)). *P. Dicks* și *B. Nolan* au întreprins încercarea de a crea un tabel centralizator cuprinzând toate cercetările occidentale efectuate, dedicate formării listei de privațiuni pentru măsurarea s r ciei [1; 3]. Pe baza acestui tabel poate fi vizuat un oarecare „minim social” european, care este confirmat cu răspunsurile sale de majoritatea respondenților:

- WC separat pentru gospodărie casnică;
- locuință frumoză;
- cel puțin două perechi de încălțăminte pe o persoană;
- frigider;

¹ © Rojco Anatolii, rojco@mail.ru

² © Ivanov Svetlana, svetlana.ivanov.2@mail.ru

- baie sau du ;
- posibilitatea de a înc lzi înc perile în locuin a sa;
- ma ina de sp lat rufe;
- m car un palton cald, un trenzi pe o persoan ;
- posibilitatea de a cump ra îmbr c minte noi;
- posibilitatea de a mânca carne, sau g ina, sau pe te, cel pu in odat în dou zile;
- posibilitatea de a oferi cadouri.

Alte caracteristici arat o diversitate considerabil de opinii cu privire la diferite ri: de exemplu, posibilitatea de a pleca în concediu odat în an pentru o s pt mân consider ca necesar 77 % în Luxemburg i doar 47 % în Danemarca. Unele caracteristici nu au fost incluse în toate cercet rile i exist doar pentru ri aparte: 92 % de responden i din Lotaringia au notat ca o extrem necesitate de a avea minimul de produse pentru igien , 82 % – îmbr c minte dup sezon, 72 % – mâncare cald de dou ori pe zi, 86 % – posibilitatea de accedea serviciile dentistului odat pe an, iar 94% de responden i din Marea Britanie au exprimat nevoia de a avea un pat pentru fiecare membru al gospod riei casnice. Toate aceste caracteristici dau o idee despre tradi iile na ionale, dar nu permit de a crea o anumit norm social i contururile sale exacte.

Pentru a defini mai precis caracteristicile care sunt acceptate de responden i, c ar fi caracteristici ale modului „normal” de via , de Institutul de Statistic din Fran a la comanda Eurostatului a fost realizat o cercetare suplimentar , în baza rezultatelor c reia, în cele din urm , a fost stabilit lista european de priva iuni. Principiul de baz al selec iei, care este folosit în studiile europene este realizarea unui „control de frecven ”: drept priva iuni pot fi definite astfel de bunuri, servicii, sau caracteristici ale unui mod de via , care sunt disponibile pentru mai mult de 50 % din popula ie. Pentru a în elege ce trebuie de referit la priva iuni, în cercet rile europene popula iei se punea întrebarea „De ce are nevoie o persoan sau gospod rie casnic pentru a nu fi s rac ”.

În plus fa de sistemul pan-european de m surare a s r ciei pe baza metodei priva iunilor relative, rile dezvoltate folosesc această abordare pentru monitorizarea i ajutorul social anumitor grupuri social-demografice ale popula iei. În special, în Marea Britanie, în cadrul politicii de realizare a Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM), în anul 2005, a fost elaborat o metodă special de m surare a s r ciei în rândul familiilor cu copii, deoarece ar realizeaz obiectivul de lichidare a s r ciei copiilor. Pentru a rezolva această problem se utilizeaz o linie special combinat a s r ciei, în conformitate cu care s race sunt gospod riile cu copii cu venituri la nivel de 70% din venitul median i sufer din cauza priva iunilor. Metodologiei de construc ie a liniei de s r cie va fi dedicat paragraful urm tor, îns este principal aceea care priva iuni se în eleg ca o manifestare a s r ciei copiilor [2]. Copiii sunt considera i s raci conform conceptului priva iunilor relative, în cazul în care nu au urm toarele posibilit i:

- înnot o dat pe lun ;
- hobby sau alte activit i de divertisment;
- invitarea prietenilor acas „la un ceai” o dat la dou s pt mâni;
- vacan a departe de cas pentru o s pt mân pe an;
- dormitor pentru fiecare copil de gen diferit în vârst de peste 10 ani;
- disponibilitatea echipamentului pentru divertisment: biciclet i altele;
- serbarea zilei de na tere, Cr ciunului;
- participarea la sesiuni de grup pentru copii de vârst pre colar cel pu in o dat pe s pt mân ;
- o c l torie colar pe o perioad îndelungat m car o dat într-un an de studii.

A adar, experien a interna ional de realizare a conceptului relativ recomand dou abord ri de construc ie a liniei s r ciei în cadrul concep iei relative:

- linia s r ciei corespunde cu veniturile la nivel de 60 % din nivelul median;

➤ se formeaz lista de priva iuni, care prezint minimul social european al nevoilor, inclusiv priva iunilor în sfera consumului de produse alimentare, în îmbr c minte i înc l minte, bunuri de folosin durabil , locuin i comodit i comunale, educa ie, servicii medicale, agrement i cultur .

Dintre rile CSI, cele mai semnificative sunt cercet rile problemei depriv rii în Rusia. În cadrul proiectului „Ce este o caracteristic a s r ciei pentru Rusia de ast zi?” [7] a fost distins o list a nevoilor, nesatisfacerea c rora, dup p rerea majorit ii responden ilor, duce persoana sau gospod ria casnic la excluderea din modul conven ional de via , o priveaz de condi iile obi nuite ale activit ii vitale sau, cu alte cuvinte, se identific cu s r cia.

Lista nevoilor, prezentat responden ilor pentru analiz , coninea enumerarea diferitor nevoi func ionale ale gospod riilor casnice, majoritatea dintre care sunt într-o interconexiune slab . Omul rus modern identific cu s r cia nu doar imposibilitatea de a satisface nevoile vitale, legate de supravie uirea fizic , men inerea capacit ii de munc , a s n t ii i a func iei reproductive, dar i a a numitele „nevoi ale liberei alegeri” care includ toate celelalte nevoi alternative (de exemplu, nevoia în educa ie). Dacă nesatisfacerea nevoilor vitale (legate de alimentare, locuin , îmbr c minte i înc l minte) amenin existen a fizic a omului, atunci nesatisfacerea unor nevoi la libera alegere nu permite omului de a duce modul de via acceptat în societate dat , adic de mul i exper i i responden i nesatisfacerea nevoilor sociale este privit ca priva iune i este identific cu s r cie. De exemplu, frecventarea de copii a gr dinilor, dintr-o parte le ajut la socializare, adic de a se adapta în compania semenilor s i, iar din alt parte – permite mamelor de a fi solicitate pe pia a for ei de munc .

Analiza elabor rilor ruse în domeniul m sur rii s r ciei prin metoda priva iunilor relative pe baza sondajelor de opinii ale popula iei a permis de a distinge urm toarele aspecte ale vie ii, care în majoritatea sa se asociaz cu s r cie:

În alimentare:

- Familia nu are destule mijloace b ne ti chiar i pentru cele mai ieftine produse alimentare în cantit i suficiente.
- Familia nu are destule mijloace b ne ti pentru prânz sau cin cu carne/ pe te/ g in de 2 ori pe s pt mân .
- Din cauza lipsei de mijloace b ne ti în familie, copiii nu m nânc fructe i dulciuri, chiar i ocazional.

Una dintre principalele cerin e pentru hran , este de a asigura organismului uman cantitatea fiziologic necesar de energie, exprimat în kilocalorii i substan e nutritive sub form de proteine, gr simi, carbohidra i, vitamine i minerale.

Între timp, datele statisticii de stat arat c o parte a popula iei nu are o alimentare complet i echilibrat . Se poate presupune c cauza subnutri iei a familiilor s race este lipsa de posibilit i b ne ti, în leg tur cu care a fost formulat prima priva iune marcat de responden i ca un semn al s r ciei: *Familia nu are destule mijloace b ne ti chiar i pentru cele mai ieftine produse alimentare în cantit i suficiente.*

Urm toare priva iune se refer la consumul de carne, pe te sau g in , i este formulat dup cum urmeaz : *Familia nu are destule mijloace b ne ti pentru prânz sau cin cu carne/ pe te/ g in de 2 ori pe s pt mân .* Aceste produse sunt selectate ca indicator al calit ii alimenta iei, deoarece, în primul rând, sunt o surs a unei substan e importante pentru oameni – protein animal , i în al doilea rând, tradi iile alimentare ale popula iei ruse presupun consumul de prioritate al acestor produse.

În plus, majoritatea responden ilor au identificat drept s r cie situa ia când în familie *copiii nu m nânc fructe i dulciuri, chiar i ocazional* (o astfel de limitare a consumului pentru adul i nu a fost aleas ca o caracteristic a s r ciei).

Asigurare cu îmbr c minte i înc l minte:

➤ Familia nu are suficiente mijloace b ne ti pentru renovarea i repararea îmbr c mintei membrilor familiei pentru sezonul rece.

➤ Nu sunt suficiente mijloace b ne ti pentru renovarea i repararea înc l mintei membrilor familiei pentru sezonul rece.

➤ Nu sunt suficiente mijloace b ne ti pentru a cump ra copiilor îmbr c minte i înc l minte nou pe m sura cre terii lor.

Nevoia în îmbr c minte i înc l minte pentru omul modern este la fel de imperioas ca i nevoia în hran . Lipsa de îmbr c minte i înc l minte cald dup sezon poate duce la limitarea activit ii vitale i amenin area la adresa s n t ii. Una dintre problemele celor s raci a fost imposibilitatea copiilor de a merge la coal din cauza lipsei de îmbr c minte i înc l minte pe timpul de iarn .

Asigurarea cu bunuri de folosin durabil , locuin i comodit i comunale:

➤ Familia nu dispune de cel mai simplu mobilier, necesar pentru via a de zi cu zi.

➤ Nu au frigider i nu au posibilitatea de a-l procura.

➤ Nu au televizor i nu au posibilitatea de a-l procura.

➤ În locuin nu este înc lzire central i nu sunt mijloace b ne ti pentru înc lzirea înc perilor pe timp de iarn .

➤ Nu ajung mijloace b ne ti pentru achitarea la timp i în deplin m sur pentru locuin i servicii comunale.

➤ Nu ajung mijloace b ne ti pentru a face repara ie urgent în locuin (de a repara instala ii sanitare, de a pune geamuri, de a lichida scurgeri ale acoperi ului .a.m.d.).

În lista priva iunilor sunt incluse obiecte de care dispun majoritatea familiilor (mai mult de 90% din familiile or ene ti au atât televizoare, cât i frigidere, i, respectiv, lipsa acestora din cauza neajunsului de mijloace este privit ca priva iune).

Priva iuni în domeniul stilului de via :

➤ Familia nu are mijloace b ne ti pentru achitarea serviciilor ambulan ei în cazul în care este nevoia de a le achita.

➤ Nu ajung mijloace b ne ti pentru achitarea tratamentului sau a opera iei în spital în cazul indisponibilit ii serviciilor gratuite.

➤ Nu ajung mijloace b ne ti pentru achitarea consultan ei cu plat la medic în cazul indisponibilit ii serviciilor gratuite.

➤ Nu ajung mijloace b ne ti de a achita tratamentul administrat de medic.

➤ Nu ajung mijloace b ne ti pentru a achita gr dini a i cre a pentru copii.

➤ Nu pot asigura alimentarea copiilor în coal în cazul lipsei alimenta iei gratuite.

➤ Din cauza lipsei de mijloace b ne ti în familie, copiii nu pot finisa coala medie i sunt nevoi i s munceasc din vârst fraged .

➤ Nu pot organiza ceremonii f r a intra în datorii extrem de mari.

În acest bloc au fost alese priva iuni, care se refer în general la servicii medicale i educa ie, ceea ce se explic prin tot mai mare comercializare a acestora.

În Republica Moldova realizarea practic a abord rii depriva ionale are anumite limite. Cea mai important dintre ele este imposibilitatea de a include în programul cercet rilor bugetelor gospod riilor casnice (CBGC) a unui set complet de indicatori care caracterizeaz deprivarea [6].

Pân când, această problem se rezolv doar par ial prin introducerea în 2014 în Chestionarul Principal de CBGC (Capitolul nr. 8 «Aprecierea nivelului de trai ») a urm toarelor întreb ri:

Gospod ria Dvs. ar putea s - i permit , din punct de vedere financiar, urm toarele:

➤ cheltuieli neprev zute în sum de 5000 lei?

➤ s includ în regimul s u alimentar carne sau pe te fiecare a doua zi (la dorin)?

➤ s cumpere îmbr c minte i înc l minte nou pe m sura necesit ii?

- s asigure locuin a cu suficient înc lzire?
- s schimbe mobila veche, uzat ?
- s cumpere medicamentele necesare, prescrise de medic?
- concediu de o s pt mân o dat în an departe de cas ?
- s primeasc în ospe ie rude, prieteni cel pu in o dat pe lun ?

În plus, este recomandabil de a utiliza datele care caracterizeaz r spunsurile la întreb rile deja incluse în chestionarul de baz a cercet rilor bugetelor gospod riilor casnice:

- în ultimele 12 luni gospod ria Dvs. a avut re ineri la achitarea serviciilor comunale?
- în ultimele 12 luni gospod ria Dvs. a avut re ineri pentru stingerea creditului bancar?

Prelucarea acestor date a permis de a efectua o evaluare a severit ii depriv rii. Caracteristicile depriv rilor în func ie de severitatea manifest rii lor se subdivizeaz în 3 grupe (tabelul 1).

Prima grup cuprinde caracteristicile cu cea mai mare pondere a gospod riilor casnice care se confrunt cu deprivare. Acestea sunt:

- a) „nu- i pot permite s schimbe mobila veche, uzat ” (93,4% gospod riilor casnice);
- b) „nu- i pot permite cheltuieli neprev zute în sum de 5000 lei” (80,9%);
- c) „nu- i pot permite concediul de o s pt mân în afara localit ii” (80,8 %);
- d) „nu- i pot permite s cumpere îmbr c minte i înc l minte nou ” (62,5%);
- e) „nu- i pot permite s includ în regimul s u alimentar carne sau pe te fiecare a doua zi” (59,3%).

A doua grup cuprinde caracteristicile dup care gospod riile casnice sufer de deprivare de gradul mediu. Acestea sunt:

- a) „nu- i pot permite s primeasc în ospe ie cel pu in o dat pe lun ” (38,8%);
- b) „nu- i pot permite s asigure locuin a cu suficient c ldur ” (38,4%);
- c) „dificult i financiare care au condi ionat re inere la achitarea serviciilor comunale” (36,2%).

Tabelul 1. Ponderea GC care se confrunt cu depriv ri în func ie de diverse caracteristici, %

		Total	Ora e mari	Alte ora e	Sate
	Nu- i pot permite:				
1.	Cheltuieli neprev zute în sum de 5000 lei	80,9	81,4	80,2	80,9
2.	S includ în regimul s u alimentar carne sau pe te fiecare a doua zi	59,3	46,2	60,3	64,8
3.	S cumpere îmbr c minte i înc l minte nou	62,5	50,8	62,3	67,8
4.	S asigure locuin a cu suficient înc lzire	38,4	44,3	37,7	36,0
5.	S schimbe mobila veche	93,4	91,2	91,1	95,1
6.	S cumpere medicamentele necesare	18,5	20,5	14,6	19,1
7.	Concediu de o s pt mân în afara localit ii	80,8	61,3	79,5	89,9
8.	S primeasc în ospe ie cel pu in o dat pe lun	38,8	37,9	45,6	36,7
	Au avut re ineri:				
9.	la achitarea serviciilor comunale	36,2	52,7	34,5	29,5
10.	la rambursarea creditului bancar	23,2	18,3	48,4	15,4

Sursa: Calculat în baza datelor Cercet rii Bugetelor Gospod riilor Casnice a Republicii Moldova

A treia grup cuprinde cauzele pentru care este caracteristic cel mai sc zut nivel de deprivare. Acestea sunt:

- a) „dificult i financiare la rambursarea creditului bancar” (23,2%);
- b) „nu- i pot permite s cumpere medicamentele necesare, prescrise de medic” (18,5% gospod riilor casnice).

Astfel, decalajul în nivelul depriv rii gospod riilor casnice dup diverse motive oscileaz de la 93,4% (nu- i pot permite s schimbe mobila veche) pân la 18,5% (nu- i pot permite s cumpere medicamentele necesare), adic decalajul constituie 5 ori. În dependen de amplasarea gospod riilor casnice, cel mai mare decalaj între ora e mari i sate este caracteristic nivelului depriv rii din motivul „au avut re ineri la achitarea serviciilor comunale” (1,8 ori), iar între alte ora e i sate – din motivul „au avut re ineri la rambursarea creditului bancar” (3,1 ori).

Concluzii: Metodologia de m surare a s r ciei depriva ionale este una m surabil în condi iile Republicii Moldova. Factorul limitativ în utilizarea ei este lipsa informa iilor necesare pentru calcularea nivelului s r ciei depriva ionale.

BIBLIOGRAFIA

1. DICKES, P. – Pauvreté en termes de conditions d'existence. Rapport du programme. Mire-Insee, Documents de l'ADEPS, Université de Nancy II. Nancy, 1992.
2. Measuring Child Poverty: A consultation on better measures of child poverty Presented to Parliament by the Secretary of State for Work and Pensions by Command of Her Majesty November 2012. 54 . ISBN:9780101848329 [Accesat 27.05.2013]. Disponibil:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228829/8483.pdf

3. NOLAN, B., WHELAN, C.T. – Resources, Deprivation and the Measurement of Poverty. /Books and monographs, N 103. Oxford: Clarendon Press, 1996. 176 .
4. OPPENHEIM, , HARKER, L. – Poverty: the Facts. London: Child Poverty Action Group, 1996.
5. TOWNSEND, P. – Deprivation. În: Journal of Social Policy. 1987, Vol. 16, Part 2, p. 125-146.
6. , 1999. 256 .
7. : . . . . . , 1998. 282 .
[Accesat 01.09.2014]. Disponibil: <http://www.carnegie.ru/ru/pubs/books/56800.htm>
8. , . . – . : . 2003, 6, . 88-96. ISSN 0132-1625 [Accesat 01.09.2014]. Disponibil: http://www.isras.ru/files/File/Socis/2003-06/012-Davydova_N.M%5B1%5D.pdf

**EVALUAREA EXPERIENȚEI ONG-URILOR DIN ȚĂRILE UE
ÎN VEDEREA DIMINUĂRII EXCLUZIUNII SOCIALE**

**Ecaterina Garabajii^B,
cercetător științific, drd., INCE**

Organizațiile neguvernamentale au devenit actori esențiali în domeniul social, în special, în lupta împotriva sărăciei și excluziunii sociale. Ele întrețin un dialog regulat cu autoritățile publice pentru o implementare mai bună a inițiativelor și politicilor UE în statele-membre.

Strategia Europa 2020 pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziv stabilește un parteneriat nou între instituțiile UE, guvernele naționale și regionale și alți actori europeni. Comisia Europeană a acordat prioritatea consolidării acestor parteneriate la nivel european.

Cuvinte cheie: organizații neguvernamentale, excluziunea socială, persoanele vârstnice, domeniul social

Non-governmental organizations have become key players in the social field particularly in the fight against poverty and social exclusion. They maintain a regular dialogue with public authorities for better implementation of initiatives and policies in member states EU.

The Europe 2020 strategy for smart, inclusive and sustainable growth and sets a new partnership between EU institutions, national governments and regional and other European players. The European Commission has given priority to strengthening these partnerships at European level.

Key words: non-governmental organizations, social exclusion, older people, social field

Într-o lume tot mai globalizată, multe probleme odăvităzute ca exclusive fie pentru țările „dezvoltate” sau „în curs de dezvoltare” devin experiență împărtășită de ambele. O astfel de problemă este cea a tranziției demografice de la sfârșitul secolului XX, a cărei caracteristică majoră a fost accelerarea îmbătrânirii populației în toate țările, atât cele bogate cât și sărace. Gradul de conștientizare a acestei tranziții este în creștere, deși la rate diferite. În țările a căror populație include deja un număr semnificativ de persoane vârstnice, problemele care afectează bătrânii sunt deja prioritare în agendele politice.

În Europa este înregistrat cel mai înalt grad de îmbătrânire demografică comparativ cu celelalte continente, considerându-se că a atins deja un stadiu critic. Chiar dacă în prezent procesul de îmbătrânire este mai puțin pronunțat în țările Europei Centrale și de Est se așteaptă că, pe termen lung, lărgirea Uniunii Europene va determina o uniformizare a situației, extinzându-se și pe probleme serioase în această privință. În documentele europene sunt prevăzute măsurile de mărirea vârstei de pensionare, legale și de facto, și de creșterea ratei de ocupare a populației feminine în general și a celei masculine de vârstă adultă superioară (50-65 ani). Se pune accent pe flexibilizarea momentului pensionării, prin eliminarea interdicțiilor de muncă după anumite vârste și atragerea persoanelor vârstnice în activități cu program redus de lucru, compensând astfel o parte din pensie cu câștig salarial.

Persoanele vârstnice se confruntă cu un risc mai mic de sărăcie sau excluziune socială în anul 2013 decât populația totală atât la nivel de UE-28 (18,3% față de 24,5%), precum și în 20 din cele 28 state membre ale UE cu datele disponibile (datele pentru Irlanda sunt din anul 2012). Riscul de sărăcie sau excluziune socială cu care se confruntă persoanele vârstnice de 65 de ani sau peste, în anul 2013, a variat de la 6,1% în Olanda până la 57,6% în Bulgaria. (Fig.1) Aceste diferențe în situația relativă a persoanelor vârstnice depind de o serie de factori, inclusiv de caracteristicile sistemelor de pensii pentru actualii pensionari și de vârsta și structura gender a populației vârstnice, deoarece femeile vârstnice au tendința de a se confrunta cu riscuri mult mai mari în unele țări. La fel riscul de sărăcie și excluziune socială este mai mare în cazul vârstnicilor singuri. [3]

În țările în care încă nu s-a simțit întreaga forță a schimbărilor demografice aceste întrebări au încă o prioritate mică. Cu toate acestea, unele teme comune între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare au început să se mărească tot mai puternic. Aceste preocupări includ costurile potențiale în creștere a bunăstării sociale, care sunt considerate a fi asociate cu populația în vârstă. Capacitatea societății de a suporta astfel de costuri este pusă la îndoială. În consecință, se pune accentul tot mai mare pe identificarea a ceea ce sunt considerate ca fiind măsuri „cost-eficiente”, cum ar fi consolidarea capacității de îngrijire a familiilor și comunităților, afirmarea responsabilității indivizilor de a lua măsuri pentru propria lor bunăstare, și bazându-se pe sprijinul colectiv pentru persoanele vârstnice de la instituțiile „societății civile”, inclusiv de la organizațiile neguvernamentale (ONG-uri).

¹ ©Garabajii Ecaterina, adimi_86@mail.ru

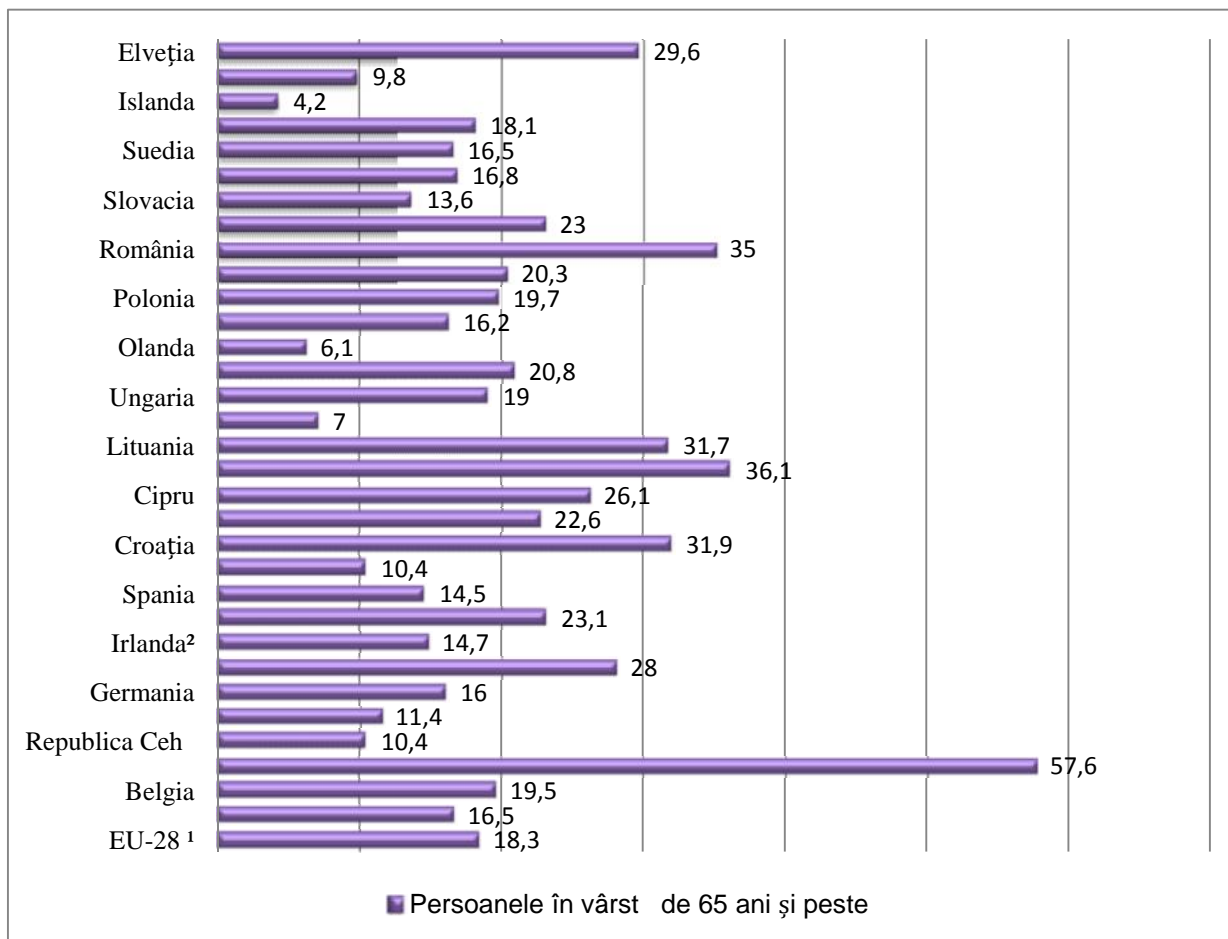

Fig.1. Riscul s r ciei i al excluziunii sociale în rile UE

Sursa: Eurostat. [3]

¹ Datele estimate.

² Datele din anul 2012.

Într-un asemenea context acest articol analizează rolul ONG-urilor. El vizează să ilustreze câteva dintre modurile în care ONG-urile răspund la schimbările demografice și la schimbarea politicilor referitoare la îmbătrânirea populației, deplasându-se dincolo de rolurile de furnizori ai serviciilor strict definite, pentru a deveni avocați a schimbării politice.

Organizațiile neguvernamentale au devenit actori esențiali în domeniul social, în special în lupta împotriva s r ciei și excluziunii sociale. Ele susțin un dialog regulat cu autoritățile publice pentru a pune mai bine în aplicare inițiativele și politicile UE în statele membre.

Strategia Europa 2020 pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii stabilește un nou parteneriat între instituțiile UE, guvernele naționale și regionale și a altor actori europeni. Comisia a acordat prioritatea consolidării acestor parteneriate la nivel european.

Dialogul cu părțile interesate din UE care are loc în cadrul platformei europene împotriva s r ciei și excluziunii sociale este vital pentru acest parteneriat, deoarece reunește:

- ONG-urile și partenerii sociali care lucrează la nivelul UE în domeniile ocupării forței de muncă, afaceri sociale și incluziune;
- reprezentanții instituțiilor UE și alte organizații internaționale;
- reprezentanții autorităților naționale, regionale și locale;
- grupuri de reflecție și fundații care se ocupă de aspectele legate de incluziunea socială.

Ca parte a programului PROGRESS (un instrument financiar destinat să sprijine dezvoltarea și coordonarea politicii UE), Comisia contribuie la consolidarea participării mai multor ONG-uri europene în promovarea incluziunii sociale [4]:

- Caritas Europa
- COFACE (Confederația organizațiilor familiale din Uniunea Europeană)
- EAPN (Rețeaua europeană antis r ciei)
- REM (Rețeaua europeană de microfinanțe)
- ENSIE (Rețeaua europeană pentru întreprinderi de integrare socială)
- ESN (Rețeaua Socială Europeană)
- Eurochild

- Eurocities
- Eurodiaconia
- EuroHealthNet etc.

Numărul persoanelor vârstnice este în creștere permanentă. O parte semnificativă a acestei categorii a populației se găsește la sfârșitul vieții fără susținere și își pierde autonomia.

De fapt, este clar că mai mulți factori agravează situația persoanelor vârstnice. Ruperea legăturilor familiale, schimbarea obiceiurilor sociale, creșterea costului vieții, eșecul sistemelor securității sociale, accentuarea migrațiilor de migrare, rata înaltă a omajului etc.

Se constată astfel o scădere bruscă a solidarității familiale și aproape lipsa de acțiune publică și asociativă eficientă pentru a susține această populație vulnerabilă.

Pentru a satisface nevoile acestei populații, guvernul și societatea civilă ar trebui să concluzioneze în scopul de a găsi soluții, atât în termeni de familie, cât și de mijloace. Eforturile lor ar trebui să se intensifice înainte ca o mare parte a acestei populații să nu se afle în stradă.

Prin urmare, este legitim de a pune următoarele întrebări:

- Care este în prezent locul real acordat persoanelor vârstnice în politica guvernamentală?
- Până la ce măsură, organizațiile neguvernamentale activează în domeniul social, participând în ameliorarea condițiilor de viață a populației vârstnice?

Un indicator considerabil al maturității oricărei societăți este existența și activitatea organizațiilor publice neguvernamentale, care au obținut denumirea de „al treilea sector”, în rând cu cel public și privat.

Formarea sistemului ramificat al organizațiilor publice este un indicator al dezvoltării societății civile, dovadă diversificării și structurării intereselor sale.

După direcțiile de activitate printre ONG-urile pot fi evidențiate organizațiile care se ocupă de problemele ecologice și de ocrotirea naturii; protecția socială și reabilitarea; protecția sănătății și medicinii; tinerii, cultura și arta, educația, organizațiile obișnuite pe interese; organizațiile sportive și turistice publice; organizațiile profesionale, a minorităților naționale, tineretului, organizațiile publice pentru copii și femei, organizația invalizilor, veteranilor, vârstnicilor etc. [1]

Activitatea organizațiilor neguvernamentale este multivectorială și multidirecțională. Dintr-o parte, ele sunt garantul stabilității societății (de exemplu, păstrarea patrimoniului cultural și a tradițiilor), pe de altă parte – anume organizațiile obișnuite inițiază, promovează și implementează partea semnificativă a schimbărilor progresive, care se produc în societatea contemporană. În fiecare an crește ponderea serviciilor oferite de ONG, concomitent se schimbă și rolul lor în viața socială.

Activitățile ONG-urilor în lupta împotriva sărăciei variază de la ajutor în situația de urgență a persoanelor aflate în dificultate până la însoțire și sprijin pe termen lung, pentru a permite oamenilor de a reconstrui, dacă este necesar, și de a-și recăpăta locul lor în societate, prin urmare, de a recăpăta dreptul lor fundamental la o viață demnă. ONG-urile luptă, de asemenea, să sensibilizeze publicul și să mobilizeze toți actorii societății să propună soluții în vederea eradicării sărăciei. ONG-urile deseori lucrează în parteneriat cu persoanele care trăiesc în starea de sărăcie și de excludere socială, și cu organismele publice și autoritățile publice locale pentru a facilita accesul persoanelor la diferite servicii sociale.

ONG-urile sunt prezente în toate țările Europei. Un exemplu de astfel de ONG este Conferința Europeană a Bisericilor¹ care activează în mai multe țări din Europa de Est, unde acțiunile ONG sunt încă puțin cunoscute (tabelul 1).

Tabelul 1. Acțiunile contra sărăciei a Conferinței Europene a Bisericilor

Țară	Acțiuni
Polonia	Centre de plasament pentru persoanele în dificultate și centre pentru tineret; Programe de burse și tabere de vară pentru tineri; Ajutor persoanelor dependente de droguri; Ajutor medical, distribuția de medicamente; Susținerea persoanelor vârstnice.
Ungaria	Aziluri pentru persoane în dificultate, vârstnicii, persoane dependente de droguri, fără adpost; Ajutor romilor.
Letonia	Ajutor copiilor din stradă; Colectare și distribuirea îmbrăcămintei.
Republica Cehă	Centre pentru omorâți și persoane fără adpost; Colectarea și distribuirea îmbrăcămintei.
Bulgaria	Ajutorul minorităților române și turce; Centre sociale; Ajutor medical.
Slovacia	Centre de cazare pentru persoanele fără adpost; Ajutor alimentară; Distribuția îmbrăcămintei și medicamentelor; Susținerea romilor.
România	Ajutor alimentară; Susținerea colarilor; Programe de reinserare pentru femei aflate în omaj.

Sursa: *La contribution des ONG à la lutte contre la pauvreté et l'exclusion sociale en Europe, 2007.* [5]

¹Conferința Europeană a Bisericilor (mișcare ecumenică) regrupează 126 de biserici protestante, ortodoxe, anglicane și creștine.

S r cia extrem fiind o situa ie de cumul al precarit ilor duce deseori la excludiune, programele de ajutor persoanelor care tr iesc în asemenea situa ii va trebui s cuprind mai multe componente i se pot face doar cu timpul, tiind c no iunea de timp pentru persoanele în mare dificultate nu r spund normelor obi nuite a societ ii. Oamenii care au tr it ani de zile în locuin e precare, insalubre, cum ar fi ad posturi improvizate, nu se pot integra într-o locuin social , f r a fi preg ti i. Reintegrarea în societate dup luni sau ani de excludiune necesit de a reg si o anumit încredere în sine, o demnitate, capacitatea cuvântului i leg turii sociale pentru a restabili contactul cu al ii.

De i exist un vast sector activ al ONG-urilor în domeniul îmb trânirii în rile în care tranzi ia demografic este deja avansat , în rile în curs de dezvoltare num rul de organiza ii este mult mai mic. Organiza iile neguvernamentale care lucreaz cu persoanele vârstnice au avut tendin a de a se concentra restrictiv asupra rolului de bun stare, care deriv din originea multora dintre organiza iile vechi ai instituiilor de caritate, inclusiv a ordinilor religioase. Cele fondate în ultimii ani au continuat s se vad în primul rând sau exclusiv ca furnizori de servicii pentru persoanele vârstnice în nevoie. În multe cazuri, aceste ONG-uri împ rt esc p rerea c îmb trânirea, ca fiind problematic , este o perioad de dificultate în cre tere fiind agravat de schimbarea social i cultural , i în special de setul de fenomene denumite colectiv ca „modernizare”. Aceasta include modificarea percep iei familiei (în special declinul familiei mari), precum i schimbarea valorilor culturale, care sunt v zute ca ceea ce duce la marginalizarea social i economic a persoanelor în vârst . Prin urmare, r spunsurile la aceste probleme au subliniat abord rile care r spund nevoilor percepute de indivizi sau grupuri mici de b trâni la nivel local. În rile în curs de dezvoltare aceasta a luat de multe ori forma de lucru care substituie serviciile publice inadecvate sau inexistente, cel mai caracteristic reziden iale, la domiciliu sau îngrijire de zi pentru persoanele vârstnice firave. Alte servicii includ asigurarea s n t ii, i dezvoltarea sistemelor generatoare de venit sau de credit pentru persoanele vârstnice i familiile lor. Aceste activit i sunt la o scar relativ mic , bazate pe „proiecte” urbane, care opereaz pe termen scurt i / sau de finan are în condi ii precare.

Modific ri în economia mondial au dus la o schimbare în rolul organiza iilor neguvernamentale, ele sunt v zute nu numai ca organizatori ai diferitelor proiecte care ofer ajutor material i asisten , dar, de asemenea, ca for ele care sunt în m sur s influen eze procesul de luare a deciziilor. Trebuie de remarcat faptul c rolul tradi ional al organiza iilor neguvernamentale nu dispare, pur i simplu accentul se deplaseaz din sfera de ajutor material în sfera de influen asupra deciziilor importante. Se presupune c , în viitor, în prim plan al activit ii organiza iilor publice vor ie i urm toarele direc ii: construc ia coali iilor pentru solu ionarea problemelor urgente, asisten în desf urarea negocierilor interna ionale, o mai mare implicare a persoanelor în luarea deciziilor importante. Contextul global în schimbare deschide noi oportunit i pentru organiza iile neguvernamentale: permite s colaboreze mai strâns, prin utilizarea de noi tehnologii informa ionale, de a forma alian e de organiza ii publice, de a forma o re ea a organiza iilor neguvernamentale [2]. Astfel, o perspectiv important pentru viitorul organiza iilor societ ii civile este crearea diferitelor structuri de cooperare mai strâns între ele, coordonare i dezvoltare de strategii de colaborare.

ONG-urile sunt foarte active în Uniunea European . Ele contribuie la activitatea Uniunii Europene în domeniul coeziunii sociale i combaterii s r ciei, în special în cadrul Re elei Europene Antis r cie (EAPN) i Platformei Europene a ONG-urilor sociale. În anul 2000, UE a adoptat Strategia de la Lisabona pentru a consolida coeziunea social în Europa. UE a stabilit obiective comune în lupta împotriva s r ciei i a excludiunii sociale i a decis c aceste obiective vor fi preluate de fiecare stat în contextul Planurilor na ionale de ac iune (PNA). Cu scopul de a încuraja statele de a conlucra, de a împ rt i bunele practici i de a ameliora impactul politicilor, a fost introdus metoda de coordonare numit metoda deschis de coordonare (MDC). Lupta împotriva s r ciei i excludiunii sociale astfel a fost identificat în anul 2000 ca un aspect esen ial al politicilor Uniunii Europene, cu scopul de a da un impuls decisiv în eradicarea s r ciei.

Strategia de la Lisabona a fost revizuit în anul 2005, concentrându-se pe ocuparea for ei de munc i cre tere economic , precum i încorporeaz Planurile na ionale de ac iune în Programele na ionale de ac iune, în special, cu privire la politicile de angajare i de cre tere. Multe ONG-uri au perceput aceste schimb ri ca semnând o destindere a obiectivelor sociale ale Uniunii Europene. Acestea au reiterat c cre terea economic nu este o garan ie suficient împotriva s r ciei i a excludiunii sociale i au solicitat eflilor de stat de a men ine eradicarea s r ciei printre obiectivele prioritare a strategiei. La Summit-ul din prim var anulului 2007, efi de stat au reevocat dimensiunea social a agendei de la Lisabona i au insistat c „obiectivele sociale comune ale statelor membre ar trebui s fie reflectate mai bine în Agenda de la Lisabona”. [5]

Ca parte a Agendei sociale anilor 2005-2010, Comisia European a propus s desemneze anul 2010 Anul european pentru combaterea s r ciei i a excludiunii sociale i, astfel, s - i reînnoiasc angajamentul politic al Uniunii Europene adoptat în anul 2000 i s fac un elan decisiv pentru eradicarea s r ciei în Europa în anul 2010.

ONG-urile, de asemenea, au contribuit la lucr rile asupra proiectului tratatului de instituire a unei Constitu ii pentru Uniunea European . Proiectul, desigur, include printre obiectivele sale lupta împotriva excludiunii sociale, îns lupta împotriva s r ciei nu este inclus în mod explicit în obiective; aceasta nu apare decât în contextul rela iilor cu restul lumii. Dup p rerea ONG-urilor, UE nu poate afirma despre voin a sa de a eradica s r cia în lume, f r a confirma faptul c ea urm re te acest obiectiv în interiorul frontierelor sale.

ONG-urile îndeplinesc, de asemenea, rolul de observator i de control pentru a se asigura c angajamentele sociale asumate de statele sunt puse în aplicare. Unul dintre cele mai bune exemple al acestui rol la Consiliul Europei în ceea ce prive te coeziunea social i lupta împotriva s r ciei este contribu ia ONG-urilor în monitorizarea punerii în aplicare a Cartei Sociale Europene revizuite i aplicarea angajamentelor de stat.

ONG-urile, de asemenea, men in contacte regulate cu Comisarul pentru drepturile omului cu privire la situa iile în Europa unde drepturile omului nu sunt respectate. ONG-urile au ac iuni similare fa de Uniunea European în care acestea contribuie la monitorizarea Planurilor na ionale de incluziune social i alte angajamente ale statelor.

Concluzii. Politicile europene trebuie s pun lupta împotriva s r ciei i a excludiunii sociale în centrul priorit ilor

sale. Aceste acțiuni ar trebui coordonate la nivel european. Memorandumul de acord între Consiliul European și Uniunea Europeană ar trebui să ofere un cadru pentru o colaborare sporită în aceste domenii.

ONG-urile ar trebui să încerce să includă satisfacerea nevoilor persoanelor sărace în cadrul programelor lor și să contribuie întotdeauna mai mult la o mai bună cunoaștere în alegerea de către societate a strategiilor și a excluderii sociale în Europa.

BIBLIOGRAFIE

1. . – : , 1997.
2. Edwards M. International Development NGOs: agents of foreign aid or vehicles for international cooperation. London, 1998.
3. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion (accesat 10.09.2015)
4. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=330&langId=fr> (accesat 09.09.2015)
5. Golle J.-P. La contribution des ONG a la lutte contre la pauvreté et l'exclusion sociale en Europe, 2007
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802f5eb6> (accesat 13.09.2015)

IMPACTUL MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ASUPRA DEZVOLTĂRII
REPUBLICII MOLDOVA

Cristina Arvintii^B, cercetător științific, secția “Analiză și Prognostic”, INCE

Migration is a fundamental phenomenon of formation, functioning and development of the population of a country. The complex interaction of all the subjects that form the process of migration at all stages and levels led to the fact that migration is an important factor of economic and social change at both the macro and micro levels in the 'receiving' countries and the countries from where people migrate.

Research methods that have been applied are: synthesis method, the method of analysis, statistical methods, the method of scientific abstraction and logical methods. The information and data used in the analysis are taken from the website of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova. The scientific work and publications about international migration served for the conceptual approach.

Novelty: the very important role that has the phenomenon of migration in the development of international economic relations. The aim of the research is to analyze the migration phenomenon in Moldova, in particular, to identify the main factors of external migration and quantify the influence of migration on economic development of the country.

Key words: development, sustainable development, international migration, the impact of migration, emigration, immigration.

Procesul de migrație este un fenomen fundamental de formare, funcționare și dezvoltare a populației unei țări. Interacțiunea complexă a tuturor subiecților care formează procesul de migrație de la toate etapele și nivelurile au condus la faptul că, migrația este un factor însemnat al schimbărilor economice și sociale la nivel macro și micro atât în țările "gazdă", cât și în țările de unde se migrează.

Metodele de cercetare aplicate în lucrare sunt: metoda sintezei, metoda analizei, metoda abstracției științifice, metode statistice și logice. Baza informațională și principalele date utilizate în cercetare au fost preluate de pe site-ul oficial al Biroului Național de Statistică din Republica Moldova. La baza abordării conceptuale au servit publicațiile lucrărilor cercetătorilor cu privire la tema migrației internaționale și dezvoltării durabile.

Actualitatea temei constă în rolul foarte important al fenomenului de migrație în dezvoltarea relațiilor economice internaționale. Obiectivul principal al prezentei lucrări constituie analiza fenomenului migrației în Republica Moldova, în special, identificarea factorilor principali ai migrației externe și cuantificarea influenței migrației asupra dezvoltării economice a țării.

Cuvinte cheie: dezvoltare, dezvoltare durabilă, migrație internațională, impactul migrației, emigrație, imigrație.

Introducere

Situația economică în Republica Moldova oferă oportunități și limitate atât pentru dezvoltarea profesională a cetățenilor, cât și în oferirea unui grad înalt al calității vieții populației. Un rol important în țările de destinație ale migranților, îl joacă economiile persoanelor venite în țară. O parte semnificativă a acestor bani este colectată în țara de migrație. Aceste resurse ar fi putut fi atrase către depozite și investiții în Republica Moldova, care, în cele din urmă, ar avea un impact asupra dezvoltării țării.

Dezvoltarea durabilă tinde să fixeze o stare staționară sau un echilibru între cerințele și nevoile dezvoltării economice și sociale și nevoia de securitate a mediului, a resurselor naturale la general. Conceptul de dezvoltare durabilă îmbină componentele eficienței economice, principiile interne și internaționale, nivelul calității vieții al societății și protecția mediului, în așa mod, încât bunăstarea societății să fie crescută. Dreptul egal la dezvoltare durabilă pentru toți cetățenii este demonstrat prin faptul că dezvoltarea durabilă are o latură etică și alta normativă. Aceasta se bazează pe criteriile de optimalitate Pareto și pe teoria win-win a jocurilor strategice, prin care ambele părți câștigă.

Au existat câteva teorii fundamentale specifice dezvoltării fenomenului de migrație. Aceste teorii sunt actuale până în ziua de astăzi, deoarece adesea sunt întâlnite situații în care teoriile clasice sunt aplicate și luate în calcul, dar și adaptate unor situații economice sau demografice concrete, în special în cazurile în care formulele de migrație au cunoscut schimbări semnificative pe parcursul timpului.

Teoriile existente au fost dezvoltate în mare parte în perioade diferite de timp, acestea acoperind numai anumite aspecte ale unui proces atât de mare cum este migrația. Cu toate acestea, ele pot servi în continuare ca punct de plecare pentru înțelegerea proceselor migraționale contemporane și impactul acestora asupra piețelor forței de muncă și asupra dezvoltării economice și sociale în întregime.

Printre cele mai principale teorii ale migrației pot fi subliniate următoarele:

- Legile migrației de E.G. Ravenstein¹;
- Teoria bispațialității și a imboldului pasionar de E.S. Lee²;
- Teoria neoclasică a migrației¹;

¹ Arvintii Cristina, email: cristina.arvintii@gmail.com

¹ RAVENSTEIN, E. G., The Laws of Migration, *Journal of the Royal Statistical Society*, 1885, 52:245, pg. 301

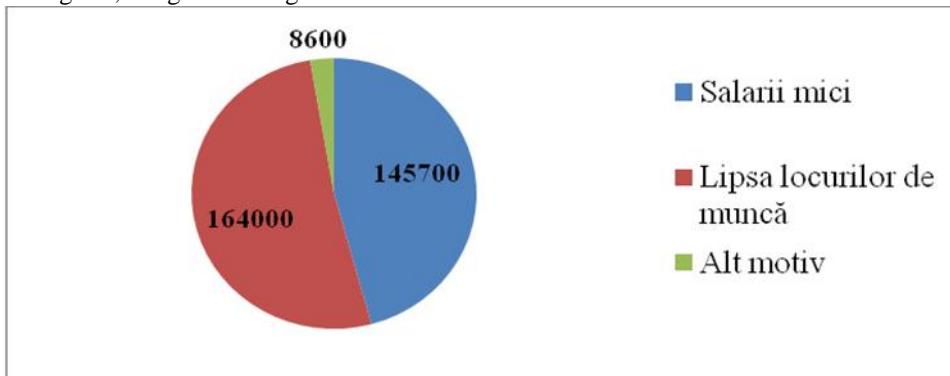
² LEE, E., "A Theory of Migration." *Demography*, 1966, 3:47 pg. 57

- Teoria pie ei duale;
- Teoria sistemelor mondiale;
- Teoria genealogic a migra iei;
- Teoria neoeconomic a migra iei.

Migra ia popula iei, indiferent de scopuri, este un fenomen care afecteaz în linii mari densitatea, num rul, structura popula iei moldovene ti a. Valoarea indicatorilor pe parcursul ultimilor opt ani au înregistrat schimb ri de cre tere sau descre tere a acestora, îns migra ia popula iei a fost i va r mâne o problem extrem de important pentru Republica Moldova.

Analiza principalilor indicatori ai emigra iei i imigra iei din Republica Moldova

Fenomenul de migra ie extern în Republica Moldova se afl într-o extensie social permanent , având la baza sa motive economice, sociale, familiale etc. Îns principalele motive pentru care acesta este în cre tere r mân a fi cele de natur economic , i anume: lipsa locurilor de munc în ar , s r cia, diferen a extrem de mare între nivelurile salariilor din ara noastr i r ile de emigrare, atingerea unui grad mai înalt al calit ii vie ii în r ile de destina ie etc.

Figura 1. Structura num rului de emigran i în func ie de motivul plec rii peste hotare, persoane
Sursa: elaborat de c tre autor în baza datelor MFM/BNS

Factorii economici în ceea ce prive te fluxurile de migra ie sunt câ tigurile "în greutate", atât în termeni de factori "de împingere", cât i în factorii "de atragere". Segmentarea pie elor na ionale ale muncii în majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene i în Federa ia Rus provoac cererea suplimentar de for de munc importat . Profilul i distribu ia migra iilor este în strâns leg tur cu structura i cererea de pe pie ele na ionale ale muncii din r ile care primesc migran ii.

În cazul fenomenului de migra ie intern toate veniturile, beneficiile i câ tigurile r mân în ar i nu apar ezit ri c acestea au o contribu ie pozitiv asupra nivelului PIB-ului din Republica Moldova, prin cre terea capacit ii de mobilitate i elasticitate a pie ei for ei de munc .

Migran ii sus in dezvoltarea i parteneriatul prin capitalul monetar, uman i social care este furnizat. Fluxurile interna ionale de finan are i comer au adus implicarea lor în re elele sociale i contribu iile lor la schimb r ile între culturi. Persoanele migrante care se întorc în r ile lor de origine i care posed competen e, idei, capital i cuno tin e îmbun t ite, pot aduce contribu ii importante la dezvoltarea rii.

Cu toate acestea, întoarcerea migra iei contribuie la dezvoltarea durabil numai în cazul în care ara de origine a creat un mediu social i economic favorabil i potrivit pentru folosirea competen elor dobândite în str in tate sau pentru investirea economiilor migran ilor.

În perioada 2001-2014, Republica Moldova a înregistrat urm toarele valori pentru principalii indicatori ai migra iei (tabelul 1):

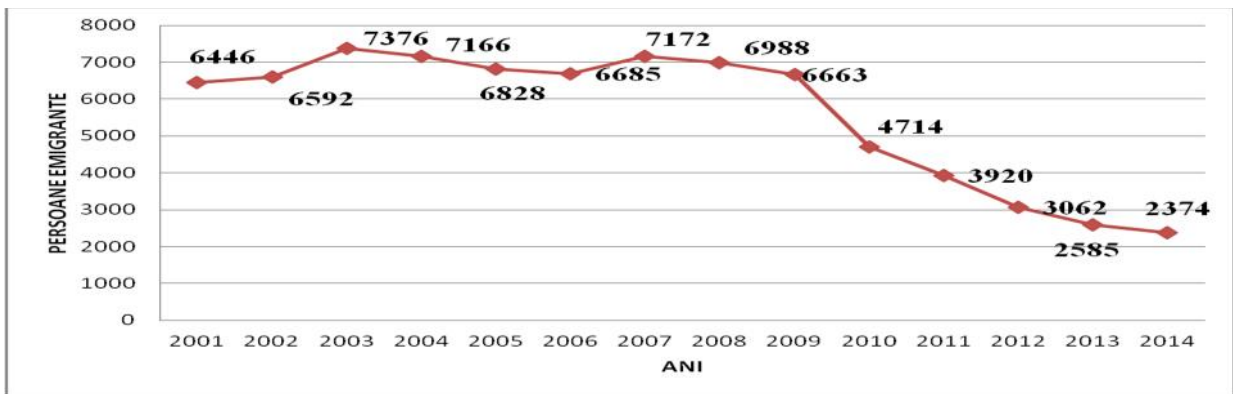
Tabelul 1. Principalii indicatori ai migra iei în Republica Moldova, perioada 2001-2014, persoane

Persoane sosite (Imigran i)	32614
Persoane plecate (Emigran i)	78571
Migra ia brut (MB)	111185
Migra ia net (M)	-45957

Sursa: elaborat de c tre autor în baza datelor Biroului Na ional de Statistic

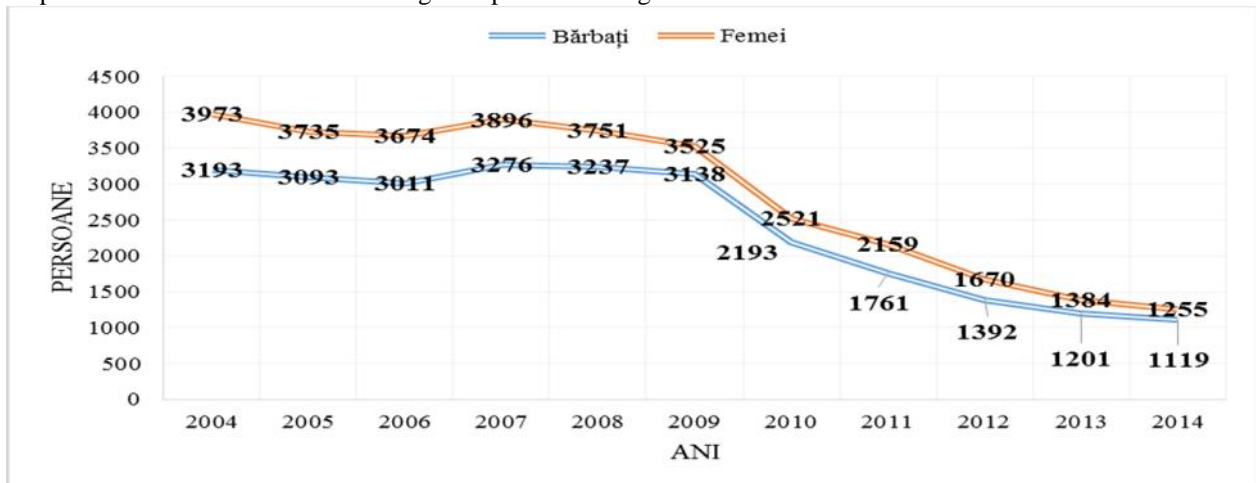
În Republica Moldova, emigrarea popula iei continu s fie o problem actual , chiar dac acest fenomen înregistreaz tendin e descrec toare pentru ultima perioad . În Fig. 2 se poate observa evolu ia emigran ilor autoriza i pe parcursul perioadei 2001 -2014. Anul 2003 este caracterizat prin cel mai mare flux de emigran i din Republica Moldova, în perioada analizat , dup care num rul de emigran i scade pân în anul 2007, atunci când acesta iar i înregistreaz o valoare înalt , fiind egal cu 7172 persoane.

¹ SAMUELSON, P. i NORDHAUS, W.D., *Economie*, traducere realizat de Editura Teora, Bucure ti 2001, edi ia, original : Economics, McGraw-Hill Inc. (prima edi ie: 1948)

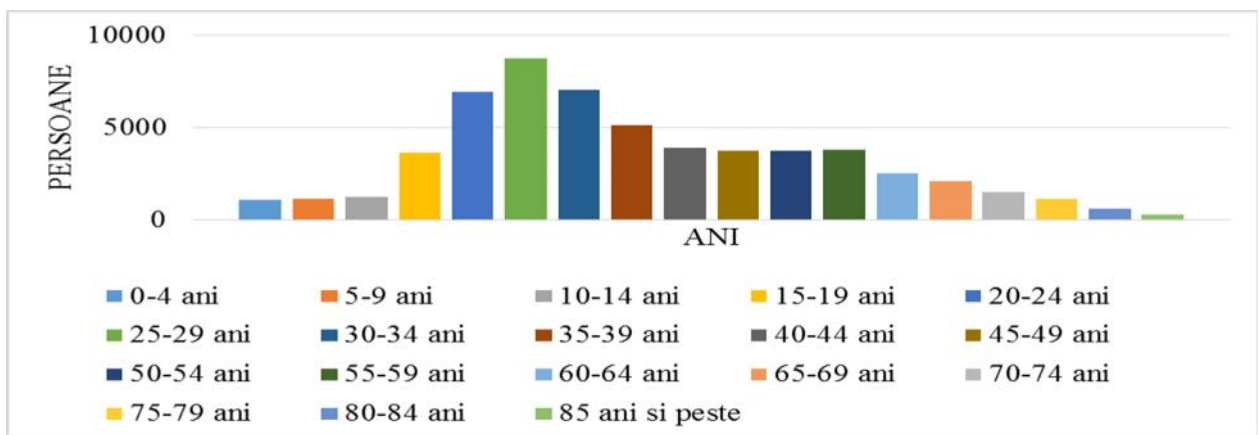
Figura 2. Evoluția numărului de emigranți autorizați din Republica Moldova în perioada 2001 – 2014, persoane
 Sursa: elaborat de către autor în baza datelor Biroului Național de Statistică

Începând cu anul 2009, se observă o scădere bruscă a numărului de emigranți autorizați, astfel în anul 2013 și 2014 se caracterizează prin scăderea valorilor cu privire la acest fenomen până la 2585 persoane, respectiv, 2374 persoane. Printre persoanele clasificate ca fiind “emigranți autorizați” se includ indivizii care și-au retras viza de re-edință de pe teritoriul Republicii Moldova și au declarat emigrarea pe termen lung sau definitiv din țară.

Figura 3. Evoluția numărului de emigranți autorizați din Republica Moldova în funcție de genul persoanei, în perioada 2004-2014, persoane
 Sursa: elaborat de către autor în baza datelor Biroului Național de Statistică

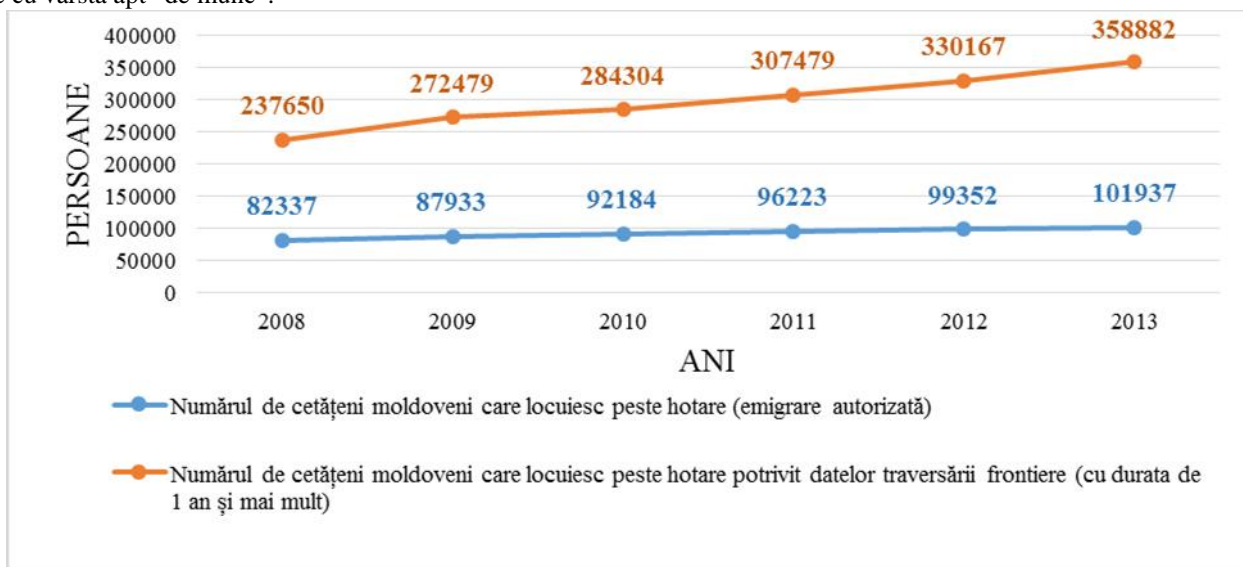
Pe parcursul perioadei analizate, numărul de femei emigrante depășește în fiecare an numărul de bărbați emigranți. În anul 2004 au emigrat cu 780 mai multe femei decât bărbați, însă din anul 2009, se poate observa că această diferență începe să se micșoreze, ajungând în anul 2013 și 2014 să fie de 183 de persoane și, respectiv, 136 persoane.

Figura 4. Evoluția numărului de emigranți autorizați din Republica Moldova în funcție de vârstă, în perioada 2004-2014, persoane
 Sursa: elaborat de către autor în baza datelor Biroului Național de Statistică

Migrația conduce la schimbări în structura demografică a populației în zonele de ieșire, și în zonele de intrare a populației migratoare. Deoarece cea mai mare parte mobilă a populației este populația în vârstă de muncă, și în special tinerii, în zonele de plecare se reduce creșterea populației, nu numai ca urmare a fluxului, dar și datorită reducerii creșterii naturale, îmbătrânirii populației. În zonele cu un număr mare de imigranți se observă creșteri semnificative a populației migranților, formând o structură specifică a vârstei populației, în care proporția populației în vârstă activă, în special grupurile de tineri, cu mult prevalează media. În plus, din cauza mobilității mari a populației masculine, în unele zone cu fluxuri mari de migranți se formează o creștere a sexului masculin.

Figura 4 prezintă o imagine a situației din Republica Moldova cu privire la structura populației emigrante autorizate în funcție de vârsta emigrantului. După cum se poate observa, cea mai vulnerabilă categorie de vârstă, pe parcursul perioadei 2004-2014, este grupul persoanelor cu vârsta cuprinsă între 25-29 de ani, care cuprinde 8755 persoane. A doua categorie cu un nivel înalt de emigrare este constituită din persoanele cu vârsta cuprinsă între 30-34 ani (7025 persoane), iar a treia categorie este 20-24 ani (6951 persoane). În total, în perioada analizată, au emigrat, aproximativ 49000 persoane cu vârsta aptă de muncă.

Figura 5. Evoluția numărului de cetățeni ai Republicii Moldova care locuiesc peste hotare în perioada 2008 - 2013, persoane

Sursa: elaborat de către autor în baza datelor ÎS „CRIS „Registru” și DPF din cadrul MAI

Figura 5 permite vizualizarea comparativă a datelor cu privire la persoanele emigrante autorizate (se includ persoanele care și-au retras viza de re-întrire și au declarat emigrarea pe termen lung sau pentru totdeauna din țară) aflate peste hotarele Republicii Moldova în perioada 2008 – 2013 și persoanele emigrante aflate peste hotare cu o durată de un an și mai mult, conform datelor preluate de la Departamentul Poliției Frontiere din cadrul Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Există o diferență foarte mare între prima și a doua serie de date statistice, însă tendința de creștere se păstrează în ambele cazuri pe parcursul perioadei studiate.¹

Concluzii și recomandări

Din cauza condițiilor interne economice, sociale și politice din Republica Moldova, acest fenomen a înregistrat în perioade de creștere, și de scădere, care au subscris țara la nivel mondial, având un istoric bogat în ce privește procesele migratoriale.

Republica Moldova se confruntă cu o serie de provocări în domeniul migrației și acesta poate fi numit un punct de cotitură, deoarece se realizează tot mai multe proiecte și politici pentru dezvoltarea legăturii între migranți și țara de origine, pentru susținerea și apărarea drepturilor acestora.

Pentru îmbunătățirea gestionării și a controlului optim față de procesul migrator din Republica Moldova au fost formulate următoarele recomandări:

- introducerea în licee sau universități discipline noi care să vizeze domeniul migrației și să propună elevilor sau studenților diverse proiecte în care vor face cunoștință cu valorile reale înregistrate de către acest fenomen, cu legislația aferentă domeniului, ceea ce va oferi o prognoză mult mai bună a potențialei populații migrante, dar și va spori cunoștințele cu privire la acest fenomen la nivel național;
- crearea unei rețele de socializare între angajatorii din țară și populația care dorește să migreze pentru a facilita migrarea cetățenilor cu respectarea legislației, atât a Republicii Moldova, cât și a țării de destinație. Angajatorii care doresc să se înregistreze pe această rețea vor trebui să treacă o serie de verificări și inspecții periodice, pentru a oferi cetățenilor migratori o anumită încredere față de locul de muncă care îi așteaptă în țara de destinație. În

¹ *Profilul Migratoriale Extins al Republicii Moldova 2008-2013*, Raport analitic, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Biroul Migrației și Azil, Chișinău, 2014.

acela i timp, cet enii care vor dori s se înregistreze pe această re ea vor fi nevoi i s se se înscrie, mai întâi, în cadrul Agen iei Na ionale pentru Ocuparea For ei de Munc i s achite o tax anumit înainte de înscrierea pe re eaa de socializare. Astfel i angajatorii vor avea un oarecare procent de încredere fa de poten ialii angaja i str ini ai s i;

- îmbun t irea infrastructurii în zonele rurale pentru a atrage emigran ii s se reîntoarc acas , astfel exist probabilitatea investirii în diverse domenii din aceste zone, deasemenea crearea locurilor de munc în mediul rural.

BIBLIOGRAFIE

1. LEGE cu privire la migra ie: Nr. 1518 din 06.12.2002. *Monitor Oficial al Republicii Moldova*. 2003, Nr. 1-2, art. Nr: 2.
2. (<http://statistica.md>) Biroul Na ional de Statistic al Republicii Moldova
3. (<http://anofm.md>) Agen ia Na ional pentru Ocuparea For ei de Munc
4. (<http://registru.md>) Centrul Resurselor Informa ionale de Stat <<Registru>>
5. *Profilul Migra ional Extins al Republicii Moldova 2008-2013*, Raport analitic, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Biroul Migra ie i Azil, Chi in u, 2014.
6. *Statistica Teritoarial* , edi ia 2013 a Biroului Na ional de Statistic din Republica Moldova;
7. FERARU, Petronela Daniela, *Migra ie i dezvoltare: aspecte socioeconomice i tendin e*, ed. LUMEN, Ia i, 2011. ISBN: 978-973-166-248-0.
8. LEE, E., "A Theory of Migration." *Demography*, 1966, 3:47 pg. 57
9. PIORE, M.J., DOERINGER, P.B., *Internal Labor Markets and Manpower Analysis*, Lexington, 1971
10. SAMUELSON, P. i NORDHAUS, W.D., *Economie*, traducere realizat de Editura Teora, Bucure ti 2001, edi ia, original : Economics, McGraw-Hill Inc. (prima edi ie: 1948).
11. RAVENSTEIN, E. G., The Laws of Migration, *Journal of the Royal Statistical Society*, 1885, 52:245, pg. 301

S R CIA MULTIDIMENSIONAL A GOSPOD RIILOR CASNICE I S N TATEA

Eleonora Ciobanu^B, cercet tor tiin ific, INCE

În articol se enumer criteriile de s r cie a membrilor gospod riilor casnice s race. Se examineaz gradul de îmboln vire a membrilor gospod riilor casnice în dependen de criteriul lor de s r cie. Se indic institu iile la care se adreseaz mai mult membrii gospod riilor casnice în func ie de amplasarea lor teritorial i criteriul de s r cie.

Cuvinte cheie: criteriu, s r cie, boli, invaliditate, servicii medicale, spital, domiciliu.

The article lists the poverty criteria of the poor household members. The paper examines the degree of illness of household members depending on their poverty criterion. There are indicated the most requested institutions by household members depending on their territorial residence and the criterion of poverty.

Key words: criteria, poverty, sickness, disability, medical services, hospital, home

În ultima perioad s r cia popula iei constituie un fenomen multidimensional. Pentru explicarea acestui fenomen se utilizeaz mai multe criterii: s r cie absolut , s r cie relativ i s r cie prin deprivare, precum i o combina ie a acestor criterii la membrii gospod riilor casnice (GC) s race.

S r cia absoluta este o astfel de s r cie când persoana nu reu e te sau reu e te cu foarte mari dificult i s î i asigure cele necesare pentru traiul cotidian.

S r cia relativ atesta faptul, c s r cia poate avea un aspect nu numai economic, dar i social. Ea depinde de m rimea pragului de s r cie, care se utilizeaz la calcularea ponderii popula iei care are risc de s r cie. S r cia relativ arat gradul de s r cie a membrilor unor GC fa de membrii altor gospod rii casnice.

S r cia deprivational produce la membrii gospod riilor casnice un sentiment de priva ie comparativ cu membrii altor gospod rii casnice. Ca urmare, ei se izoleaz i în mod con tient se izoleaz de ceilal i membrii ai comunit ii. P. Townsend a introdus conceptul de deprivare multi-dimensional prin care în eleaga o "stare de observare a situa iei dezavantajate a individului, familiei sau grupului pe fondul comunit ii, societ ii sau na iunii ca un întreg". [3]

Combina ia abord rilor s r ciei absolute i deprivationale 7+, permite de a identifica gospod riile casnice ale c or membri nu pot men ine standardul stabilit de consum. Deci, din punctul de vedere al abord rii absolute, s raci sunt considera i acei ale c or venituri pe cap de locuitor este sub nivelul minim de subzisten . Iar conform logicii depriv rii, s raci sunt acei care se confrunt cu deprivarea multidimensional în via a cotidian (s raci prin lipsuri).

Între s n tate i s r cie este o interdependen puternic deoarece s r cia contribuie semnificativ la apari ia unei s n t i precare, iar s n tatea precar , la rândul s u, reduce capacitatea de munc a unei persoane, duce la cheltuieli însemnate pentru ameliorarea ei prin tratament i îngrijire.

Existen a la membrii gospod riilor casnice s race a diferitor boli are un impact negativ asupra capacit ii de munc , care la rândul ei asupra oportunit ii de a avea un loc de munc i a unui venit decent. De boli ale sistemului circular sufer fiecare al doilea membru al gospod riilor casnice s race conform criteriului 6 de s r cie, peste 1/3 din membrii gospod riilor casnice s race dup criteriile 3,4 i 7. (Tabelul 1). Dup prevalen a sa în rândul membrilor gospod riilor casnice s race bolile sistemului osteoarticular ocup al doilea loc. Fiecare al aselea membru al gospod riilor casnice s race dup criteriile trei i patru de s r cie. De asemenea, de bolile sistemului osteoarticular sufer pân la 1/3 din membrii gospod riilor casnice s race conform primului, al doilea, al aselea i al aptelea criteriu de s r cie.

Bolile endocrine, de nutri ie si metabolism cel mai mult sunt r spândite printre membrii gospod riilor casnice s race conform criteriilor 3 i 5 de s r cie. Astfel, de boli endocrine i de metabolism sufer fiecare al zecelea, i fiecare al noulea membru al gospod riilor casnice corespunz toare.

Tabelul 1 Existen a prevalen ei în GC conform criteriilor de s r cie, %

	S r cie absolut (1)	S r cie relativ (2)	Depri-vativ 7+ (3)	S r cie absolut i relativ (4)	S r cie absolut i depri-vativ 7+ (5)	S r cie relativ i depri-vativ 7+ (6)	S r cie absolut , s r cie relativ i depri-vativ 7+ (7)
Boli infec ioase si parazitare	0,6	0,5%	3,2	0,6			
Boli ale aparatului respirator	4,6	4,4	5,6	4,9	1,8	2,8	2,0
Boli ale aparatului digestiv	12,4	8,5	11,9	9,9	17,1	7,1	11,6

¹ © Ciobanu Eleonora, ela.chobanu@mail.ru

Boli ale aparatului circulator	31,9	40,3	36,4	33,2	31,9	46,3	35,3
Boli ale aparatului genético-urinar	8,5	4,6	1,5	9,0	5,7	3,0	6,4
Boli endocrine, de nutriție și metab.	7,1	5,5	9,6	6,1	10,6	4,3	8,5
Tumori		0,3	2,0				
Boli ale pielii, țesut. celular subcutanat	1,9	1,3		2,0			
Boli ale sistemului osteoarticular	16,	18,1	17,5	17,2	14,5	16,0	16,0
Boli ale ochiului și urechii	4,7	4,9	3,7	5,0	5,8	4,7	6,5
Boli ale sistemului nervos	5,6	5,7	5,6	6,0	8,4	8,7	9,3
Tulburări mentale și de comportament	4,1	5,1	3,0	4,4	4,0	7,2	4,5
Alte boli și simptome	1,8	0,9		1,9			
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Sursa: Calculat conform datelor CBGC ale Republicii Moldova în I trimestru a.2014.

Srăciada adeseori este un factor determinant în consecința unei sănătăți mintale precare. Astfel, dacă în rândul membrilor gospodăriilor casnice cu srăciada absolut 5,6% din membri suferă de o boală a sistemului nervos, printre membrii gospodăriilor casnice relativ srăciada prin deprivare 7+ - 8,7%, iar printre membrii gospodăriilor casnice cu srăciada absolut , relativ srăciada prin deprivare 7+ - deja 9,3%. Deci, dacă în gospodăriile casnice cu srăciada absolut fiecare al optsprezecelea membru suferă de o boală a sistemului nervos, deja printre membrii gospodăriilor casnice cu srăciada absolut , relativ

Tulburările mentale și de comportament sunt, de asemenea, o condiție în același timp o consecință a srăciadei populației. Cel mai mare număr de membri ai gospodăriilor casnice cu tulburări mentale și de comportament se află printre gospodăriile casnice relativ srăciada cu deprivare 7+ - 7,2% din membrii gospodăriilor casnice srăciada sau fiecare al treisprezecelea membru din gospodăriile casnice srăciada conform criteriului 6.

Bolile **cronice** pot apărea la orice vârstă, atât în copilărie și la bătrânețe, ca urmare a incidenței membrilor gospodăriilor casnice.

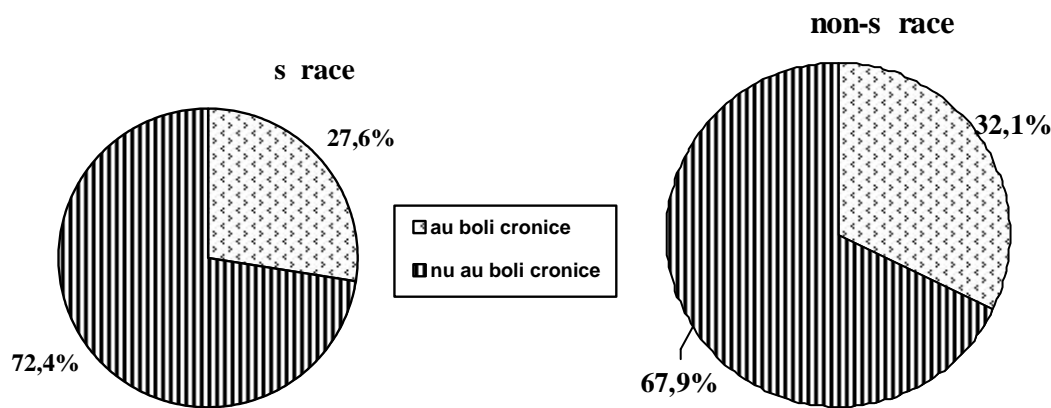

Figura 1. Existența la membrii GC a bolilor cronice, %

Sursa: Calculat și construit conform datelor CBGC ale Republicii Moldova în I trimestru a.2014.

Bolile cronice sunt abateri persistente de la norma sănătății organismului uman, au un caracter progresiv în timp și necesită cheltuieli mari pentru menținerea unui anumit nivel de sănătate. În prezent, medicina modernă poate presta boala la un anumit nivel. Din figura 1 reiese, că în toate gospodăriile casnice, atât srăciada cât și nesrăciada după criteriul 7+, există persoane care au boli cronice. În gospodăriile casnice srăciada, 1/4 din membrii lor menționează că au o boală cronică, ceea ce este de 1,2 ori mai puțin decât în gospodăriile casnice nesrăciada.

Absența bolilor cronice au indicat 72,4% din membrii gospodăriilor casnice srăciada, ceea ce este de 1,1 ori mai mult decât printre membrii gospodăriilor casnice nesrăciada. Aflarea în stare de srăciada absolut , relativ srăciada prin deprivare 7+ membrii gospodăriilor casnice srăciada preferă să nu acorde atenție sănătății lor precare. În același timp, membrii gospodăriilor casnice nesrăciada au mai multe oportunități de a-și proteja sănătatea.

Printre persoanele cu handicap se află membrii gospodăriilor casnice, care și-au pierdut capacitatea de muncă ca urmare a bolilor congenitale, traumatismului, accidentelor la locul de muncă și domiciliu, bolilor cronice.

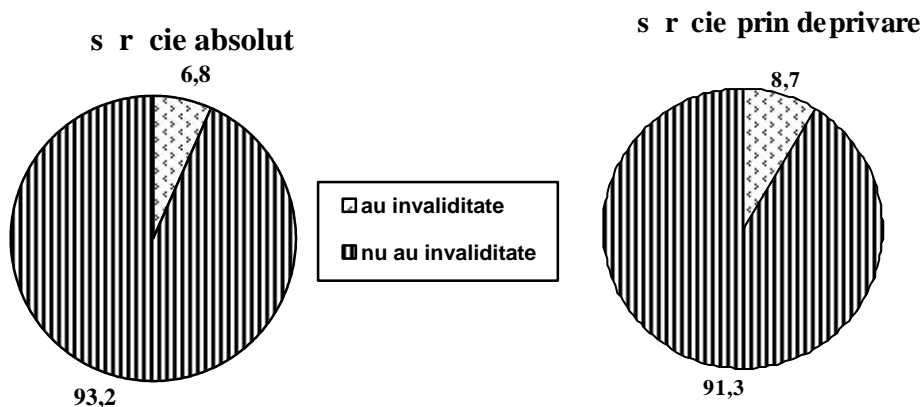

Figura 2 Existen a la membrii GC a invalidit ii, %

Sursa: Calculat i construit conform datelor CBGC ale Republicii Moldova în I trimestru a.2014

Membrii gospod riilor casnice s race deseori nu sunt în stare de a utiliza mijloacele financiare pentru protec ia i îmbun t irea st rii s n t ii lor. Din figura 3, se observ , c fiecare al cincisprezecelea membru al gospod riei casnice s race dup criteriul 1 are invaliditate. Printre membrii gospod riilor casnice s race conform criteriului 3 de s r c ie, invalid este fiecare al unsprezecelea membru al gospod riei casnice s race. Existen a invalidit ii este rezultatul unor boli incurabile i au un impact negativ asupra bun st rii membrilor gospod riilor casnice, m rind riscul c derii i afl rii în s r c ie continua.

Structura asisten ei medicale primite de c tre gospod riile casnice s race dup criteriul apte reflect primirea serviciilor medicale în institu iile de protec ie a s n t ii conform adres rii la ele a membrilor gospod riilor casnice s race pe criteriul 7+.

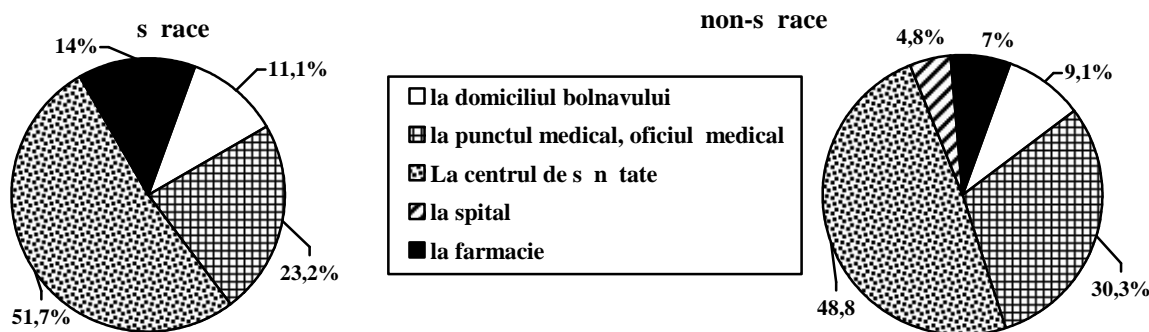

Figura 3. Structura membrilor GC conform locului de primire a ajutorului medical,%

Sursa: Calculat i construit conform datelor CBGC ale Republicii Moldova în I trimestru a. 2014.

În figura 3 se atest clar, c în Centrele de s n t ate primesc tratament peste o jum tate din membrii gospod riilor casnice s race conform criteriului 7 de s r c ie, în timp ce tratament în Centrele de s n t ate primesc cu 2,2 puncte procentuale mai pu ini membri ai gospod riilor casnice nes race

La tratamentul medical din oficiile medicale au indicat 23,2% din membrii gospod riilor casnice s race, ceea ce este de 1,3 ori mai pu in, decât printre membrii gospod riilor casnice nes race, care au primit tratament în aceste institu ii.

Tratarea s n t ii cu ajutorul farmaci tilor au men ionat 14% din membrii gospod riilor casnice s race dup criteriul 7, ceea ce este de 2 ori mai mult, decât num rul membrilor gospod riilor casnice nes race care s-au adresat farmaci tilor pentru primirea ajutorului medical.

La domiciliu ajutor medical a primit fiecare al nou lea membru al gospod riilor casnice s race, în timp ce ajutor medical la domiciliu a primit fiecare al unsprezecelea membru al gospod riilor casnice nes race.

La spitalul a primit ajutor medical i tratament doar 4,8% din membrii gospod riilor casnice nes race. Pentru membrii gospod riilor casnice s race tratamentul la spital este imposibil din cauza costului ridicat al îngrijirii spitalice ti.

Concluzii

În func ie de criteriul de s r c ie gradul de inciden cu o boal sau alta a membrilor GC este diferit. Cea mai mare incident cu boli ale sistemului digestiv la membrii GC s race dup criteriul 5. Inciden a cu boli ale aparatului circulator este mai mare în GC s race dup criteriile 2 i 7, iar cu boli osteo-articulare sufer mai mult membrii GC s race conform criteriului 3 i 4 de s r c ie.

Boli cronice au peste 1/3 din membrii GC, indiferent de bun starea lor. Cea mai mare pondere de invaliditate o au membrii GC s race prin deprivare. Majoritatea membrilor GC s race se trateaz în centrele de s n t ate i in oficiile medicale comunitare. În spitale primesc tratament, în general membrii GC ne s race. Membrii GC s race prefer s se trateze la sfatul angaja ilor farmaciilor

BIBLIOGRAFIA

1. . . .
 2. . . . // - 2011
 - 3 - I ( )

One of the component parts of the households (HH) disposable income is the transfers from abroad. It is shown that the importance of remittances as a major source of financial revenue went abroad for labor migrants is constantly growing. The analysis of their volume in the structure of households' disposable income depending on the chosen criteria for the identification of poverty is provided in this article.

Key words: remittances, households, poverty, disposable income of households

The article discusses the role of remittances in the household disposable income structure. It highlights how this income source has become increasingly significant, particularly for labor migrants. The analysis is based on selected criteria used to identify poverty levels within the population.

Remittances are defined as transfers from abroad that constitute a key part of household income. The study shows a steady increase in their volume over time, reflecting the growing dependence of many households on income earned by their members working in foreign countries.

The volume of remittances is analyzed in relation to the overall structure of households' disposable income. The data indicates a positive trend, where the share of income from abroad is rising, suggesting that remittances have become a more reliable and significant financial resource for many families.

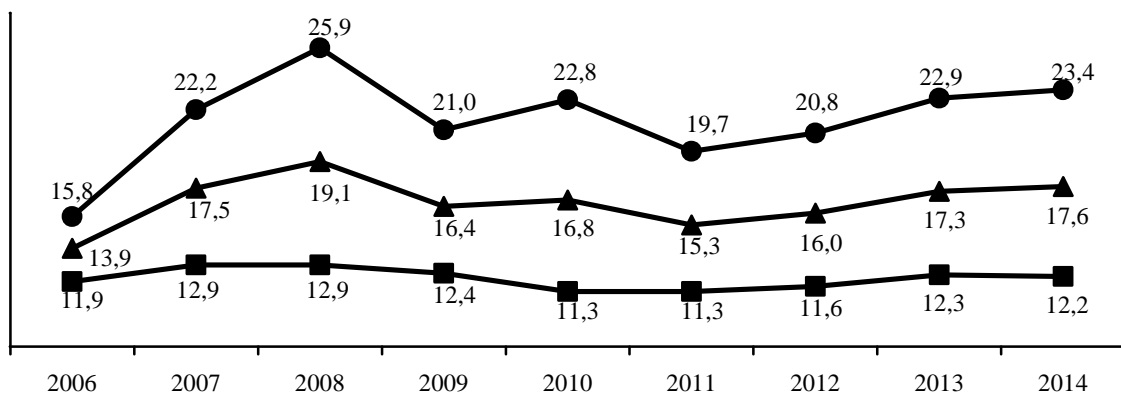
The analysis shows that the growth of remittances is not uniform across all household types. It is particularly pronounced among labor migrants and their families, whose income is almost entirely derived from abroad. This highlights the need for targeted social and economic support for these vulnerable groups.

The study also notes that while remittances contribute significantly to household income, they are not always sufficient to lift households out of poverty. This is especially true for those who are highly dependent on a single source of income. Therefore, diversifying income sources remains a crucial challenge for many households.

In conclusion, the research demonstrates the increasing importance of remittances in the economy and household income. While they provide a vital lifeline for many, they also expose households to external economic shocks. Continued research is needed to explore strategies for reducing poverty and improving the resilience of households in a globalized economy.

The article is based on data from 2006 to 2014. The total amount of remittances received by households in 2014 reached 1612,96 million units, representing a 7.7% increase from 2013. The share of remittances in the total disposable income of households grew from 0.25% in 2013 to 0.31% in 2014. The average income per household from remittances was 116.7 units in 2006 and 311.1 units in 2014. The number of households receiving remittances increased from 352.3 thousand in 2006 to 1.8 million in 2014. The average income per household from remittances increased from 352.3 units in 2006 to 116.7 units in 2014. The total income from remittances increased from 124,1 million units in 2006 to 1612,96 million units in 2014. The average income per household from remittances increased from 352.3 units in 2006 to 116.7 units in 2014. The total income from remittances increased from 124,1 million units in 2006 to 1612,96 million units in 2014. The average income per household from remittances increased from 352.3 units in 2006 to 116.7 units in 2014.

¹ © zoia713@mail.ru

1.

, %

: [2, 3]

( )

I 2014

[4, .408-443].

29,0 %, (I). (1000

8,9 %), (81,1 %

1.

-	937,28	1009,66	1341,92	898,46	937,91	891,97	851,20	1689,41
:	146,09	132,22	142,71	108,70	156,35	58,59	73,07	290,10
-	1159,07	1264,68	1730,49	1157,62	1159,07	1177,10	1157,62	2367,18
:	0,00	0,00	59,20	0,00	0,00	0,00	0,00	157,41
-	964,75	1174,91	1461,06	1003,06	1064,28	1132,66	1064,28	1 623,59

: -	48,26	83,67	204,60	53,00	50,32	54,64	50,32	274,03
-	926,01	971,92	1087,85	875,50	895,11	819,37	789,38	1 410,16
: -	168,10	145,20	159,69	120,36	190,11	63,98	81,71	354,99

, I . 2014 .

2,7) - , - 156,35 , (58,59 , ...

(73,07 , ... 2,1 (I).

- , - 59,2 (I).

- 204,6 , 3,5

4,2 - , 2,5

3,0) , - 190,11 . (63,98 , ...

- 81,71 , ... 2,3 (,)

3,5 - , 3,8 ,

1,9 (I). : 156,35 , 290,10

1,3 , - 2,7 , ... 2

( ) . 2

74,5% , - 80,3%, , - 78,3%

- 75,2% (

),

5 ,

3,2 ,

65,1 % , - 100,0 %

2. , %

	66,7	75,2	80,3	68,1	74,5	78,3	67,9	88,8
	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	97,1
	100,0	44,2	54,8	100,0	100,0	100,0	100,0	82,3
	65,1	80,8	89,1	66,2	71,5	76,2	63,0	89,8

: , I . 2014 .

6,6 %

16,7 % (. . 2,5

7,8 %

21,2 %

2,7

3,0 : 4,7 % (

) 14,0 % (

2

17,2% 8,6%.

3

88,8 %, - 67,9%.

3. , %

1

	15,6	13,1	10,6	12,1	16,7	6,6	8,6	17,2
	0,0	0,0	3,4	0,0	0,0	0,0	0,0	6,7
	5,0	7,1	14,0	5,3	4,7	4,8	4,7	16,9
	18,2	14,9	14,7	13,7	21,2	7,8	10,4	25,2

: , I . 2014 .

1

1000

21,2 %

- 204,6

5,6

1. Comunicat al BNM din 02.02.2015 - Evoluția transferurilor de mijloace bănești din străinătate efectuate în favoarea persoanelor fizice prin intermediul băncilor din Republica Moldova, decontări nete, în anul 2014 [accesat 10 septembrie 2015]. Disponibil: <http://bnm.md/ro/content/comunicat-al-bnm-evolutia-transferurilor-de-mijloace-banesti-din-strainatate-efectuate-0>
2. Veniturile și cheltuielile populației în 2009 [accesat 14 mai 2014]. Disponibil: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=2934>
3. Veniturile și cheltuielile populației în anul 2014 [accesat 11 septembrie 2015]. Disponibil: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4691>
4. Rojco, A., conducător. Perfecționarea metodologiei și evaluarea nivelelor de sărăcie și excluziune socială în contextul cerințelor UE: raport final. Institutul Național de Cercetări Economice. Proiectul de cercetare aplicat 11.817.08.33 A, anii 2011-2014. Chișinău: INCE, 2014. 615 p.

ACTUALITATEA GESTIONĂRII EXODULUI POTENȚIALULUI INTELECTUAL ÎN CONTEXTUL ECONOMIEI BAZATE PE CUNOAȘTERE

Lucia Cavaliuc^B, drd., INCE

Exodul potențialului intelectual al unui stat este o problema actuală care generează atât efecte pozitive cât și preponderent efecte negative. În Republica Moldova, procesele de migrație duc la apariția unor tendințe și caracteristici specifice care definesc un fenomen al exodului de intelect și o pierdere majoră a potențialului intelectual uman. Migrația forței de muncă calificate contrazice interesele de dezvoltare economică a unui stat. Scopul acestei lucrări este de a elucidă actualitatea gestionării acestui fenomen ca o modalitate de a contribui la dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere.

Cuvinte cheie: gestionarea exodului potențialului intelectual, economie bazată pe cunoaștere, creștere economică, investiții străine directe, emigrare, personal calificat, ocuparea forței de muncă

Brain drain is currently a controversial phenomenon because many studies have shown that it can generate negative as well as positive effects. In Republic of Moldova, emigrational processes are increasing outlining trends and specific characteristics, which define the brain drain phenomenon and a major loss of intellectual human potential. Migration, particularly brain drain, contradicts the interests of economic development of the country. It includes youth, population living in the border region and certainly labor from strategic economic sectors. This paper aims to outline the actuality and importance of the intellectual potential exodus management through economic analysis and prognosis.

Key words: brain drain management, knowledge-based economy, economic growth, foreign direct investment, emigration, skilled labor, employment

La momentul actual economiile statelor dezvoltate din ce în ce mai mult se bazează pe cunoștințe și informație. Cunoașterea este recunoscut drept motor al productivității și creșterii economice ceea ce pune un accent și mai intens pe rolul informației, tehnologiei și învățării în obținerea performanțelor economice necesare.

Pentru a asigura dezvoltarea unui stat în contextul economiei bazate pe cunoaștere nu este suficient de a asigura doar nivelul investițiilor orientate spre educație și tehnologii.[1] Distribuția cunoștințelor pe canale formale și informale este de asemenea foarte importantă în realizarea unor performanțe economice sustenabile. Cunoștințele sunt codificate tot mai mult fiind transmise prin calculator și rețele de comunicare sofisticate într-o societate informațională în proces de evoluție. Pe de altă parte, cunoașterea tacită incluzând experiența, abilitățile de a decodifica și adapta această informație și de a o folosi în mod analitic astfel încât să se obțină un randament cât mai înalt al activității economice, subliniază tot mai mult necesitatea atât a indivizilor cât și a întreprinderilor de a susține procesul de învățare continuu.

În cadrul economiei bazate pe cunoaștere, inovația este condusă de interacțiunea vitală dintre producători și consumatori în care are loc schimbul de cunoștințe tacite și codificate. Această interacțiune a înlocuit vechiul model liniar al inovației cu unul interactiv bazat pe această relație. Configurația sistemelor de inovare alcătuită din fluxurile și relațiile dintre guvern, industrie și mediul academic în scopul dezvoltării științei și tehnologiei este un factor decisiv.

Reșea din cele expuse mai sus este un orizont de concluzii care acest tip de economie schimbă regulile de joc în ceea ce privește ocuparea forței de muncă în contextul inovației drept catalizator și motor al creșterii economice. Astfel tot mai mult crește cererea pentru muncitorii calificați. Cele mai bogate state OECD sunt anume acele state care sunt creatori dar și consumatori intensivi de cunoștințe și tehnologii înalte obținând rezultate impunătoare la capitolul output și creșterea ocupării forței de muncă. Schimbările apărute în urma progresului tehnologic subliniază și mai mult importanța personalului calificat diminuând totodată cererea de personal cu o calificare mai joasă.

Misiunea guvernelor rămâne a fi asigurarea procesului de modernizare continuă a forței de muncă înaintând pasul cu progresul tehnico-științific astfel încât să poată activa cu succes în noile direcții strategice de activitate economică. Aceasta poate fi asigurat prin promovarea accesului la setul de abilități cheie în sistemul informațional, dar în special promovarea capacității de a învăța prin augmentarea puterii de distribuție a cunoștințelor economice prin relațiile și rețele de distribuție a tehnologiei și condiții care să permită schimbările organizaționale să aibă loc continuu în cadrul întreprinderilor cu scopul de a maximiza beneficiile pe care le aduce tehnologia în procesul de producere.

De-a lungul timpului structura sectorială a economiei mondiale a suferit schimbări cunoscându-se o pierdere substanțială a locurilor de muncă din sectoarele de producere în favoarea sectorului de servicii. Astfel se poate explica cererea crescândă pentru personalul calificat necesar pentru activitatea economică anume în sectorul serviciilor. De asemenea odată cu globalizarea și internaționalizarea procesului de producție ce a dus la deschiderea de fabrici, companii-filiale în diferite zone ale globului păstănesc, capitalul uman poate fi eliberat de prezența fizică a deținătorului său. Este suficient să exemplificăm prin faptul că multe invenții, tehnologii și roadele folosirii acestora pot circula dintr-un stat în altul fără prezența inventatorului iar sfera serviciilor care oferă un ir de operațiuni efectuate online terge orice granițe fizice dintre consumator și persoana care prestează serviciile.

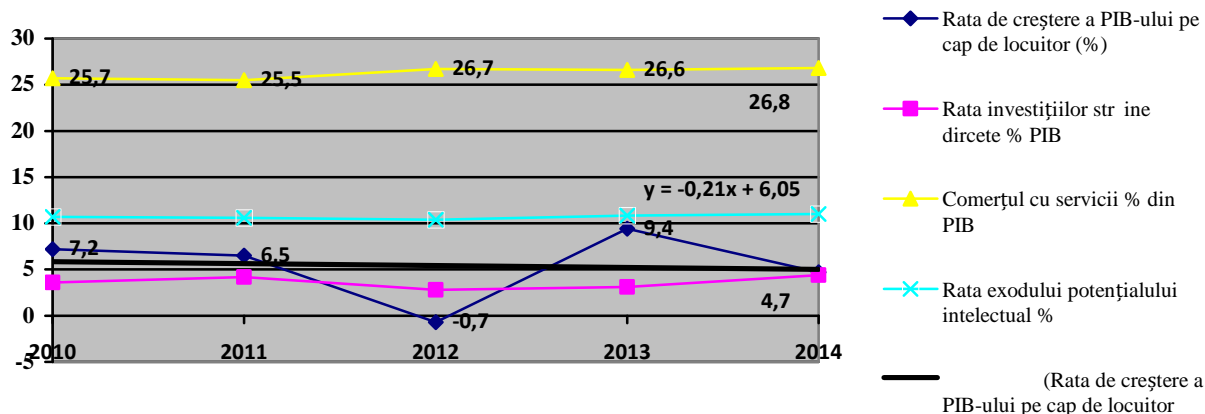
Viteza cu care bunurile și serviciile pot circula între regiuni se află mereu într-o creștere considerabilă. Distribuția geografică și complexitatea organizațiilor industriale care sunt capabile de a opera cu sisteme complicate de gestionare a teritoriilor și a piețelor de desfacere de asemenea se află în dezvoltare. Aceasta a dus la o mobilitate și mai mare între piețele de lucru, piețele naționale și internaționale, piețele globale.

¹ ©Cavaliuc Lucia, lucia.cavaliuc@gmail.com

În concluzie se poate spune că schimbările profunde ce au avut loc în scenariul internațional au dus la amplificarea mobilității forței de muncă a studenților care sunt în căutarea unui job mai bun sau a unor posibilități de formare și instruire suplimentară.

În acest context este clar de ce forța de muncă calificată, iar într-o formulare mai generală, potențialul intelectual al unui stat este de o importanță strategică în condițiile economice contemporane. Chiar dacă importanța creșterii este bine demonstrată și statul realizează necesitatea de a utiliza și mai mult potențialul lor, libertatea de a alege a muncitorului calificat în combinație cu condițiile economice nefavorabile valorificării la maxim a capacităților acestuia în țara de origine, duce la apariția fenomenului exodului de intelect care este un risc real pentru realizarea cu succes a planurilor guvernelor de a asigura o dezvoltare sustenabilă a economiei.

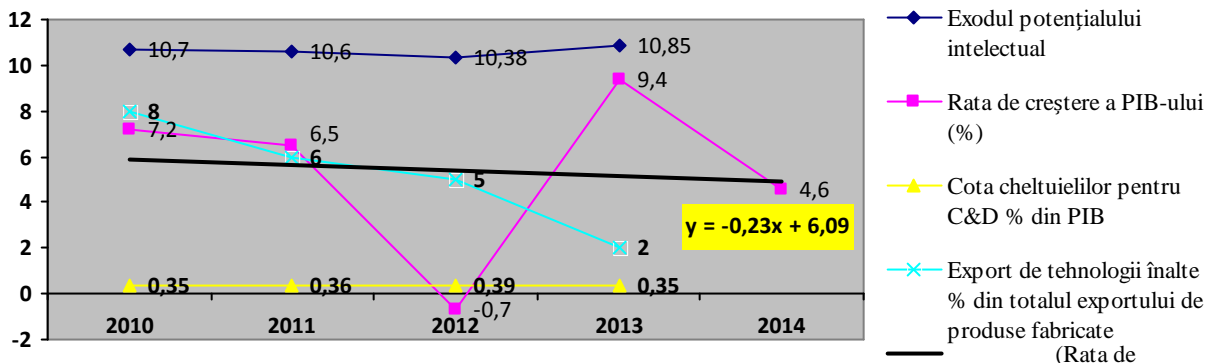
Printre țările și Republica Moldova, se plâng adesea că cele mai bune minți emigrează și în mare parte aceste țări au motive bine întemeiate de a bate alarma.

Figura 1. Analiza comparativă a ratei de creștere a PIB-ului pe cap de locuitor, comerțul cu servicii % din PIB, cota investițiilor străine din PIB în %, 2010 – 2014 în RM

Notă: realizat de autor cu datele www.worldbank.com [2]

Figura de mai sus reprezintă o analiză comparativă a ratei de creștere a PIB-ului pe cap de locuitor în procente, rata investițiilor străine directe în procente din PIB și cota procentuală din PIB a comerțului cu servicii. Am ales anumite acești indicatori deoarece într-o economie bazată pe cunoaștere investițiile străine directe cât și sfera serviciilor sunt elemente cheie a celor doi indicatori în creștere reflectă creșterea economică per ansamblu. Analizând situația din Republica Moldova, observăm că între investițiile străine directe și rata de creștere a PIB-ului este o interdependență directă, deoarece de fiecare dată când are loc o reducere sau augmentare a ratei investițiilor străine directe ca % din PIB, același efect se produce și cu rata de creștere a PIB-ului. În anul 2014 însă observăm că în ciuda faptului că investițiile străine directe au fost în creștere cu 1.3 puncte procentuale față de anul precedent, rata de creștere a PIB-ului față de anul precedent a fost în scădere cu 4.7 puncte procentuale. În același timp în toată perioada de referință, exodul potențialului intelectual a fost în creștere, de la 10.7% în 2010 la 11.02% în 2014. Deci pe de o parte, serviciile au cunoscut o dezvoltare pozitivă la fel și investițiile directe, ceea ce este un proces benefic pentru economia națională, însă în ciuda acestora rata creșterii PIB-ului a cunoscut o scădere brutală de la 7.2% în 2010 la 4.7 în 2014, de asemenea având chiar și valori negative de -0.7% în 2012. Desigur că ar fi eronat să ajungem la concluzia că anumite creșteri procesului exodului de potențial intelectual a fost motivul scăderii, fiind când abstractie de ceilalți indicatori analizați, care au cunoscut o creștere stabilă. Însă cert este faptul că intensificarea procesului de scurgere de creieri se răsfrânge într-un mod negativ asupra economiei naționale.

Figura 2. Analiza comparativă a exodului potențialului intelectual, cheltuielile pentru activitatea de cercetare și dezvoltare % din PIB și cota exportului de tehnologii înalte din totalul exportului de mărfuri (%), 2010-2013 în RM

Notă: realizat de autor cu datele www.worldbank.com și www.statistica.md [3]

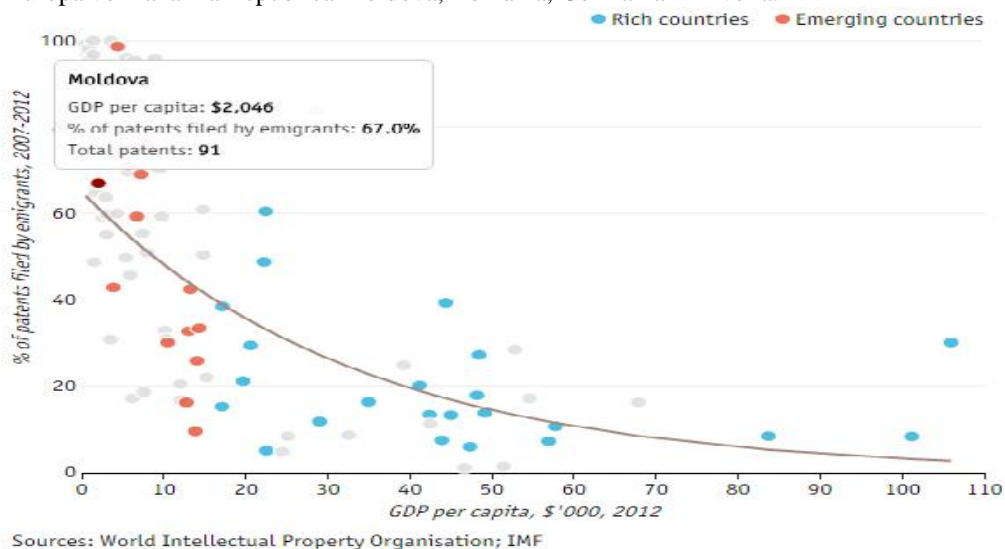
Pentru a analiza modul în care Republica Moldova face față provocărilor economiei bazate pe cunoaștere în

contextul procesului de exod al potențialului intelectual am decis să atragem atenția asupra unor indicatori importanți precum cota din PIB_{prezente} a cheltuielilor pentru activitatea de cercetare și dezvoltare și cota exportului de tehnologii înalte din totalul exportului de mărfuri. Acești indicatori ne permit să vedem cum se oglindesc eforturile guvernamentale din domeniul științelor în rezultatele obținute în economie. În ceea ce privește cheltuielile pentru activitate de cercetare și dezvoltare, este o stabilitate, în limitele a 0.35% din PIB cu o eventuală creștere în 2012 ajungând la 0.39%. O descoperire substanțială a suferit cota exportului de tehnologii înalte, de 6 puncte procentuale, de la valoarea de 8% în 2010 la 2% în 2013. Concomitent avem aceeași situație în care exodul potențialului intelectual este într-o ușoară creștere. Reieșind din valorile indicatorilor de mai sus putem concluziona că pentru a face față provocărilor mileniului impuse de progresul tehnico-științific sunt necesare acțiuni precise și perfect adaptate schimbărilor economiei de piață. Menținerea unui aceluiași nivel de finanțare a activității de cercetare și dezvoltare în timp ce statele lumii adoptă strategii din ce în ce mai eficiente de maximizare a rezultatelor științifice și transpunerii lor în economie duce doar la efecte negative precum cele pe care le putem observa în figura de mai sus: intensificarea procesului de exod al potențialului intelectual și reducerea cotei exportului de mărfuri de tehnologii înalte din totalul exportului.

Un studiu recent publicat în revista economică *The Economist* [4] în iulie 2015, utilizând datele Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale în care s-a analizat ritmul de creștere a PIB-ului pe cap de locuitor în raport cu numărul de patente depuse de către emigranți după ce s-a elucidat următoarea concluzie. Cu cât un stat este mai sărac (valoarea PIB-ului pe cap de locuitor fiind mai mică) cu atât cercetătorii, oamenii de știință a acestui stat sunt tot mai motivați să activeze în afara țării.

Un exemplu perfect din Asia îl reprezintă Vietnam care având un PIB de 1753 USD pe cap de locuitor în 2012, deține în total 724 patente (în perioada anilor 2007 – 2012) dintre care 85.9% din ele au fost depuse de către emigranți. Într-o altă extremă se află Japonia care având un PIB de 46661 USD pe cap de locuitor (2012), în perioada anilor 2007 – 2012 a depus 362321 de patente dintre care doar 1.2% au fost depuse de către japonezi rezidenți și a unei alte țări. Deci este simplu de urmărit legitatea: cu cât PIB-ul unui stat este mai mic cu atât este mai mare numărul oamenilor de știință care depun patente aflându-se peste hotare.

În Europa vom analiza Republica Moldova, România, Germania și Elveția.

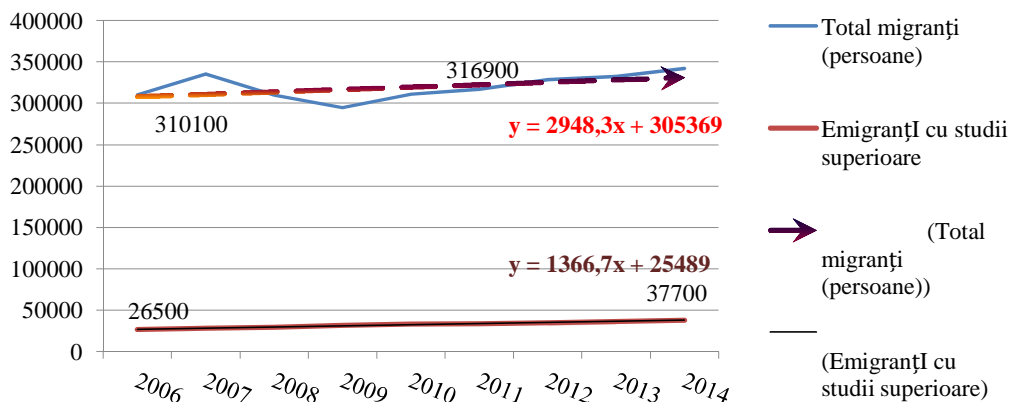
Figura 3. Analiza interdependenței cotei procentuale a patentelor depuse de emigranți din perioada 2007-2012 de volumul PIB-ului (mii de USD) în 2012

Sursa: *Blogul oficial The Economist*

În figura de mai sus observăm că se respectă aceeași legitate. Republica Moldova cu un PIB de 2046 USD pe cap de locuitor, în perioada anilor 2007 – 2012 deține 91 patente dintre care 67% depuse de către emigranți. În România situația este și mai alarmantă, deoarece 77% din 2117 patente au fost realizate de emigranți. Surprinzător dar în Ucraina doar 42.8% din patente apar în emigranților. Germania cu un număr impunător de patente de 252429 dintre care doar 7.5% realizate de emigranți, are un PIB pe cap de locuitor mai mic (43 900 USD) decât Luxemburg (105 970 USD), chiar dacă cea din urmă are cota patentelor depuse de către emigranți de 30.1%.

Reieșind din cele expuse mai sus cea mai simplă soluție pare a fi diminuarea totală a exodului potențialului intelectual pentru a reduce numărul patentelor depuse de emigranți și pentru a mări valoarea PIB-ului. Acest lucru nu înseamnă însă că rile vor avea un personal calificat mai numeros în cazul în care vor împiedica cei mai talentați oameni să părăsească țara lor de origine. Chiar dacă ar fi posibil de identificat cei mai inteligenți locuitori ai unei țări și de luat pa apărtașele lor, nu este garantat faptul că toate aceste persoane vor deveni inventatori. Unii ar putea încheia cariera de succes cu mărurătorul străzilor din cauza lipsei de oportunități și condiții economice nefavorabile. Astfel probabil, totuși e mai bine ca statele să-și lase să plece în alte țări în care talentele lor vor putea fi utilizate mai bine, și apoi să încerce să-și atragă înapoi (așa cum face China) sau cel puțin să încerce să-și convingă să transfere rii de origine, prin învățare, abilitățile lor excepționale obținute peste hotare.

În privința a statelor care se abat de la această schemă prin faptul că au un volum al PIB-ului înalt pe cap de locuitor dar de asemenea și cota patentelor depuse de emigranți fiind de asemenea relativ înalt, acest fenomen poate fi explicat în felul următor. Statele mici precum Luxemburg, Islanda, Cipru (țări bogate) sunt state mici, iar în statele mici, chiar dacă sunt bogate, oportunitățile academice și antreprenoriale sunt limitate. Aceste țări sunt exportatoare de intelect însă nu sunt afectate în mod negativ de pe urma acestui transfer. Iată un exemplu demn de urmat în politica de gestionare a fenomenului exodului de intelect al Republicii Moldova.

Figura 4. Evoluția numărului persoanelor cu vârsta de peste 15 ani, aflate peste hotare la lucru sau în căutare de lucru în raport cu cei cu studii superioare, 2006-2014

Sursa: realizat de autor cu datele BNS, <http://statbank.statistica.md/>

Conform datelor statisticii oficiale prezentate în figura de mai sus numărul persoanelor cu vârsta de peste 15 ani aflate peste hotare la lucru sau în căutare de lucru este în continuă creștere.

$$Y_1 = 2948.3x + 305369 \quad (1)$$

Conform ecuației liniare a trendului de creștere rezultă că anual numărul emigranților din Republica Moldova care se află peste hotare la lucru sau în căutare de lucru crește cu 2948 persoane.

$$Y_2 = 1366.7x + 25489 \quad (2)$$

De asemenea și numărul emigranților cu studii superioare este în creștere pe toată perioada de analiză 2006 – 2014. Anual acest număr crește cu 1366 persoane.

Prin urmare dacă analizăm aceste două cifre în ansamblu, anual numărul emigranților crește cu 2948 persoane dintre care 1366 au studii superioare, ceea ce reprezintă 46.33%. Aproximativ jumătate din emigranți au studii superioare, numărul acestora fiind în creștere, ceea ce pune semne de întrebare despre motivele care alimentează acest proces.

Drept concluzie putem spune că exodul de intelect în Republica Moldova influențează negativ dezvoltarea economiei statului, deoarece aproximativ 25% din populația activ se află peste hotare în scop de muncă, dintre care 11.02% au studii superioare. Exodul de intelect din Republica Moldova provoacă reducerea potențialului științific. Cauzele reducerii potențialului științific în afară de exodul mână a fi cheltuielile guvernamentale reduse pentru activitatea de cercetare și dezvoltare cât și neexistența unei culturi științifice care ar cultiva respectul și aprecierea față de știință. Deseori cercetătorii autohtoni sunt nevoiți să emigreze pentru a beneficia de finanțarea și aprecierea pe care o merită, sau pentru a beneficia de oportunități de realizare a propriului potențial. Astfel 67% din patentele depuse în Republica Moldova au fost depuse de emigranți. Aceasta demonstrează faptul că cetățenii RM reușesc să se realizeze pe plan științific mult mai bine atunci când se află peste hotarele țării. Această realitate intensifică procesul exodului potențialului intelectual, iar numărul emigranților cu studii superioare a evoluat de la 26 500 persoane în 2006 la 37 700 persoane în 2014. Anual numărul persoanelor implicate în exodul potențialului intelectual este în creștere cu 1366 persoane. Efectele negative ale intensificării migrației personalului calificat sunt vizibile. Analizând rata de creștere a PIB-ului în perioada anilor 2010 – 2014 observăm o instabilitate, cu rată înaltă (9.4% în 2013) sau negativă (-0.7% în 2012) prezentând o descreștere per ansamblu, de 0.21 puncte procentuale anual. Toate aceste efecte economice demonstrează actualitatea deosebit de importantă a fenomenului exodului de potențial intelectual.

Acest fenomen nu poate contribui la o dezvoltare durabilă a economiei naționale drept o economie bazată pe cunoaștere și pentru a reduce amploarea acestuia este nevoie de:

- aprecierea obiectivă și cantitativă a fenomenului exodului potențialului intelectual;
- actualizarea datelor statistice și a modalităților lor de colectare;
- elaborarea unor modalități de calcul și prognozarea fenomenului,
- elaborarea și implementarea de politici coerente în dezvoltarea unei economii sustenabile;

- o gestionare eficientă a proceselor de migrație, îndeosebi crearea de pârgii și metode actualizate de reintegrare a emigranților calificați în societate prin urmărirea exemplurilor și metodelor folosite de alte state.

Migrația internațională a personalului calificat în contextul globalizării este un fenomen natural, problema mobilității intelectuale fiind actuală

Într-o societate bazată pe cunoaștere în care progresul este cel ce mobilizează toate activitățile economice, forța de muncă este veriga firă de care nu ar fi posibil acest progres. Dezvoltarea vertiginoasă a sectorului terțiar al economiei subliniază importanța personalului calificat în creșterea economică. Statele lumii prezintă personalul său calificat în limita posibilităților sale ducând diferite strategii de atragere cu succes sau de pierdere firă șanse de recuperare a ceea ce este cel mai de preț – omul și cunoștințele sale.

BIBLIOGRAFIE

1. GENERAL DISTRIBUTION OCDE/GD(96)102, The knowledge-based economy, Paris, 1996, p.7
2. <http://data.worldbank.org/indicator/BG.GSR.NFSV.GD.ZS/countries>
3. <http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>
4. <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/07/daily-chart?src=scn/tw/te/bl/ed/whosebrainsaredraining?>

ANALIZA POTENȚIALULUI UMAN DIN PERSPECTIVA DEZVOLTĂRII DURABILE

Alina Suslenco, dr., asist. univ,
Universitatea „Alec Russo” din B Iași

Actualitatea temei de cercetare rezidă din necesitatea de analiză, din perspectivă durabilă, a potențialului uman al angajaților companiilor autohtone. Potențialul uman este vectorul care asigură valori, care deține posibilitatea de adaptare, regenerare, și valorificare deplină a capacităților deținute. Necesitatea asigurării unei dezvoltări durabile țării noastre este una stringentă deoarece apare necesitatea de a asigura un traseu spre viitor, atât prin valorificarea rațională a resurselor cât și prin utilizarea tehnicilor, metodelor, strategiilor de utilizare rațională a potențialului uman al angajaților companiilor. Scopul cercetării este studierea metodelor de analiză a potențialului uman din perspectiva dezvoltării durabile. Metodele de cercetare utilizate sunt: analiza, sinteza, deducția, abducția, analiza comparativă. Rezultatele cercetării ne conduc la necesitatea fundamentării strategiilor de dezvoltare și valorificare deplină a potențialului uman al angajaților companiilor naționale. În concluzii putem menționa că întreprinderile autohtone pentru a fi competitive trebuie să-și focalizeze atenția asupra dezvoltării capitalului uman al propriilor angajați cu sporul pe șirul fermei pe traseul durabilității.

From a sustainable viewpoint, the actuality of the research theme lays in the necessity of analysing the human potential of the employees working in national companies. The human potential is the vector which provides values and owns the possibility of adaptation, regeneration and full recovery of the held capacities. The need to ensure a sustainable development for our country is overriding, because there is the need to safeguard our future path through rational use of resources, techniques, methods, strategies, employees' human potential within the companies. The aim of the research is to study the methods of human potential analysis in terms of sustainable development. The used research methods are: analysis, synthesis, deduction, abduction, comparative analysis. The research results lead us to the need of substantiating the development strategies and fully exploit the human potential of the employees working in national companies. In conclusion, we can mention that if the national enterprises want to be competitive, they must focus their attention on developing the human capital of their employees, progressively moving on the path of sustainability.

La începutul mileniului III, realitățile economice, sociale și politice ale secolului XXI au evidențiat necesitatea reevaluării cunoștințelor acumulate despre esența și rolul social și economic privind dezvoltarea umană și socială. În această perioadă istorică a globalizării, caracterizată prin transformări sociale, economice complexe și dinamice, entitățile economice sunt constrânse să-și revadă interesele naționale și comportamentul economic în ceea ce privește utilizarea resurselor disponibile (umane, naturale, financiare, informaționale, intelectuale, etc.). Sub presiunea problemelor globale, individul și întreaga populație a globului sunt obligați să contureze mai exact valorile, regulile, atitudinile și interesele de existență în contextul globalizării.

Cu toate că creșterea importanței cercetării dezvoltării potențialului uman în lumea globală. Astfel, este necesar de studiat situația, amenințările și perspectivele implementării politicilor de dezvoltare a potențialului uman în contextul globalizării. În prezent, subiectul dezvoltării potențialului uman este inclus în agenda de dezvoltare sustenabilă. Mediul academic din domeniile științelor economice, sociologice, psihologice și filosofice investighează dezvoltarea potențialului uman, utilizând diverse categorii și abordări conceptuale, precum: factorul uman, relațiile umane, resursele umane, capitalul social, capitalul uman, nevoile umane, dezvoltarea personalității, dezvoltarea socială, dezvoltarea umană, crearea capacităților umane și instituționale, valorificarea capitalului uman, etc. La etapa contemporană a dezvoltării societății, problemele dezvoltării potențialului uman devin obiectul cercetării interdisciplinare și necesită o abordare sistemică mai amplă din perspectiva științei economice și teoria relațiilor internaționale.

În prezent, se consolidează relația între comunitatea științifică și factorii de decizie economică pentru elaborarea unor modele funcționale dezvoltare sustenabilă, care să corespundă proceselor globalizării.

Pentru economiile emergente, caracterizate prin strategii de dezvoltare contradictorii și obiective de mare volatilitate, care se confruntă cu procese complexe de deschidere a sistemelor economice naționale și de integrare în circuitul economic mondial, problema cercetării și a evaluării potențialului uman la întreprindere devine deosebit de acută și vitală.

Analiza istorică, efectuată în baza principiului interdisciplinarității, a cercetărilor din diverse domenii științifice: filosofie, psihologie, sociologie, economice, a scos în evidență variate modele conceptuale și diverse opinii contradictorii vis-a-vis de dezvoltarea potențialului uman. Pentru cercetarea în cauză prezintă interes cercetările savanților din Occident, inclusiv din România, din spațiul post-sovietic, și din Republica Moldova. Ținând cont de complexitatea și dinamica realității internaționale, accentul a fost pus pe dimensiunile socio-economice ale dezvoltării potențialului uman.

Cercetarea amplă a diversității de idei, viziuni și opinii științifice a demonstrat că problema dezvoltării potențialului uman în contextul globalizării a pătruns adânc în limbajul de specialitate al științei economice. Totodată, deseori, o astfel de problemă este confundată sau chiar interpretată în mod contradictoriu. În Dicționarul Universal al Limbii Române, termenul „potențial” este definit drept o posibilitate de manifestare, de realizare, care există în mod virtual, cum ar fi potențial de muncă, de producție, de acțiune.

În cadrul politicii externe de tip hard, aplicarea potențialului uman se referă la forța și puterea [5, p. 688]. În

viziunea noastră, domeniul cu cele mai mari perspective de aplicare a conceptului de dezvoltare al potențialului uman în cadrul politicii externe de tip soft este diplomația prin știință, tehnologie și inovație. Din alt punct de vedere, potențialul uman se referă la deciziile politice adoptate la diferite niveluri în scopul aplicării diverselor forme de realizare.

Argumentele științifice au fost sistematizate pentru a demonstra valoarea teoretică și caracterul aplicativ al subiectului dezvoltării potențialului uman în contextul globalizării. Dezvoltarea potențialului uman reprezintă elementul-cheie pentru a înțelege particularitățile impactului globalizării asupra individului, societății și managerului modern. În baza analizei sunt cercetate cele mai relevante idei și concepții privind dezvoltarea potențialului uman. Conform materialului factologic sistematizat a fost formulat o viziune integră, complexă și dinamică asupra dezvoltării potențialului uman.

În gândirea politică un îndemn deosebit pentru studierea dezvoltării potențialului uman a fost oferit de către W. James, considerat fondatorul pragmatismului american de la începutul secolului XX. El a observat că pe parcursul vieții individul mediu aplică doar o parte nesemnificativă din diapazonul capacităților sale disponibile. Sub presiunea tulburărilor mondiale (crize și războaie) care au avut loc în prima jumătate a sec. XX, oamenii de știință nu au reușit să studieze mecanismele dezvoltării potențialului uman într-un mod sistemic pentru a confirma sau infirma observația lui W. James cu privire la manifestarea capacităților umane [6, p. 35].

La nivel microeconomic, în Republica Moldova imaginea din domeniul dezvoltării potențialului uman în cadrul întreprinderilor este cu totul diferită. Din cercetările empirice efectuate observăm că există probleme acute ce țin de acest capitol. Astfel angajatorii nu atrag o atenție cuvenită dezvoltării potențialului propriilor angajați. Astfel se pierde din capacitatea și potențialul de dezvoltare a firmelor din lipsa unei gestiuni eficiente a potențialului angajaților. Nu există tehnici, politici și strategii de gestiune eficiente a potențialului angajaților.

La nivel macroeconomic, în comparație cu alte state învecinate, din parteneriatul este și occident, Republica Moldova deține o poziție cedașă, fiind ultima în clasamentul țrilor analizate. Din analizele efectuate ale IDPU (Indicele Dezvoltării Potențialului Uman) în dinamică, în perioada 2010-2013 putem constata că Republica Moldova înregistrează un trend oscilant astfel că în 2010 Moldova a înregistrat valoarea de 0,662 atunci în 2011 valoarea înregistrată a fost de 0,657 în scădere cu 0,005 puncte; în 2012 Moldova înregistrează valoarea de 0,656 pe când în 2013 Moldova înregistrează o creștere ușoară cu valoarea indicelui de 0,663. Dacă analizăm abaterea 2010/2013 a valorilor înregistrate, atunci observăm că valoarea acestui indice a crescut în 2013 cu 0,001 puncte față de 2010.

Valorile acestui indice sunt redată în tabelul de mai jos:

Tabelul 1. Valoarea IDPU în țările din Balcanii de Vest și Parteneriatul Estic, anul 2014

Poziția 2014	Țara	IDU 2010	IDU 2011	IDU 2012	IDU 2013
25	Slovenia	0.873	0.874	0,874	0,874
28	Cehia	0.858	0.861	0,861	0,861
33	Estonia	0.830	0.836	0,849	0,840
38	Slovacia	0.832	0.831	0,830	0,830
43	Ungaria	0.817	0.817	0,817	0,818
36	Polonia	0.826	0.830	0,833	0,834
35	Lituania	0.829	0.828	0,831	0,834
48	Letonia	0.809	0.804	0,808	0,810
47	Croația	0.806	0.812	0,812	0,812
53	Belorusia	0.789	0.774	0,785	0,786
57	Rusia	0.773	0.775	0,776	0,778
54	România	0.779	0.782	0,782	0,785
58	Bulgaria	0.773	0.774	0,776	0,777
78	Serbia	0.743	0.744	0,743	0,745
95	Albania	0.709	0.714	0,714	0,716
79	Georgia	0.733	0.736	0,741	0,744
83	Ucraina	0.726	0.730	0,733	0,734
87	Armenia	0.720	0.724	0,726	0,730
69	Turcia	0.738	0.752	0,756	0,759
114	Moldova	0.662	0.657	0,656	0,663

Sursa: elaborare proprie pe baza Raportului Global de dezvoltare Uman, 2014.

În continuare vom analiza evoluția acestor țări după dezvoltarea educației și contribuția ei la formarea indicelui de dezvoltare umană și observăm poziția acestor țări în tabelul de mai jos:

Tabelul 2. Aportul educației în formarea IDPU în țările din Balcanii de Vest și Partenerialul Estic, anul 2014

Poziția 2014	Țara	Învățământ preșcolar	Învățământ primar	Învățământ gimnazial	Învățământ liceal	Dezvoltarea educației (% din IDPU 2005-2012)	Calitatea educației 2012
25	Slovenia	91	88	88	85	5,7	76
28	Cehia	103	102	96	65	4,2	62
33	Estonia	90	98	109	72	5,7	51
38	Slovacia	90	102	94	55	4,2	61
43	Ungaria	87	101	101	60	4,9	60
36	Polonia	74	99	97	74	5,2	60
35	Lituania	77	99	107	77	5,4	54
48	Letonia	90	105	99	67	5,0	62
47	Croația	64	94	98	59	4,3	54
53	Belorusia	103	99	106	91	5,2	53
57	Rusia	90	99	85	75	4,1	39
54	România	78	96	96	52	4,2	53
58	Bulgaria	85	101	98	60	4,1	45
78	Serbia	56	93	92	52	4,7	50
95	Albania	69	-	82	55	3,3	60
79	Georgia	58	106	87	28	2,7	50
83	Ucraina	101	106	98	80	5,3	44
87	Armenia	51	102	96	46	3,1	52
69	Turcia	29	102	89	61	2,9	55
114	Moldova	80	94	75	38	8,6	55

Sursa: elaborare proprie pe baza Raportului Global de dezvoltare Uman, 2014.

Din analiza tabelului de mai sus putem menționa că poziția de lider în calitatea educației o deține Slovenia care a înregistrat poziția superioară de 76 cu cel mai mare procent al educației în formarea IDPU de 5,7%.

Dacă analizăm România putem menționa că ea s-a clasat pe poziția 53 după calitatea educației fapt ce demonstrează o calitate bună a educației în cadrul acestei țări. Procentul educației în formarea IDPU este de 4,2 ceea ce demonstrează și contribuie la formarea unei calități bune.

Republica Moldova se situează pe poziția 55 după calitatea educației cu două poziții superioare față de România. Astfel se observă pașii corecți, reformele oportune și relevante care au fost efectuate în ultimii 2-3 ani din domeniul învățământului din Republica Moldova. Republica Moldova s-a deosebit de celelalte țări analizate printr-un aport al educației considerabil în formarea IDPU cu valoarea de 8,6, cel mai mare aport față de celelalte țări analizate, ceea ce demonstrează și evidențiază eficiența schimbărilor pozitive promovate în ultimii ani din domeniul învățământului din Moldova.

O poziție copleșitoare la acest capitol o deține Rusia care s-a poziționat pe poziția 39 în domeniul calității educației. Aportul educației în formarea IDPU este de 4,1. Astfel Rusia trebuie să întreprindă măsuri de îmbunătățire a calității educației prin implementarea strategiilor, reformelor în domeniul învățământului prin adecvarea lui la standardele europene.

Un element ce demonstrează eficiența utilizării potențialului uman la întreprindere este productivitatea muncii. Căile principale de majorare a productivității muncii pot fi sintetizate conform figurii 1.

Corelarea evoluției costului factorului uman cu cea a utilizării intensive a acestuia se realizează prin intermediul indicelui de corelație (I_c):

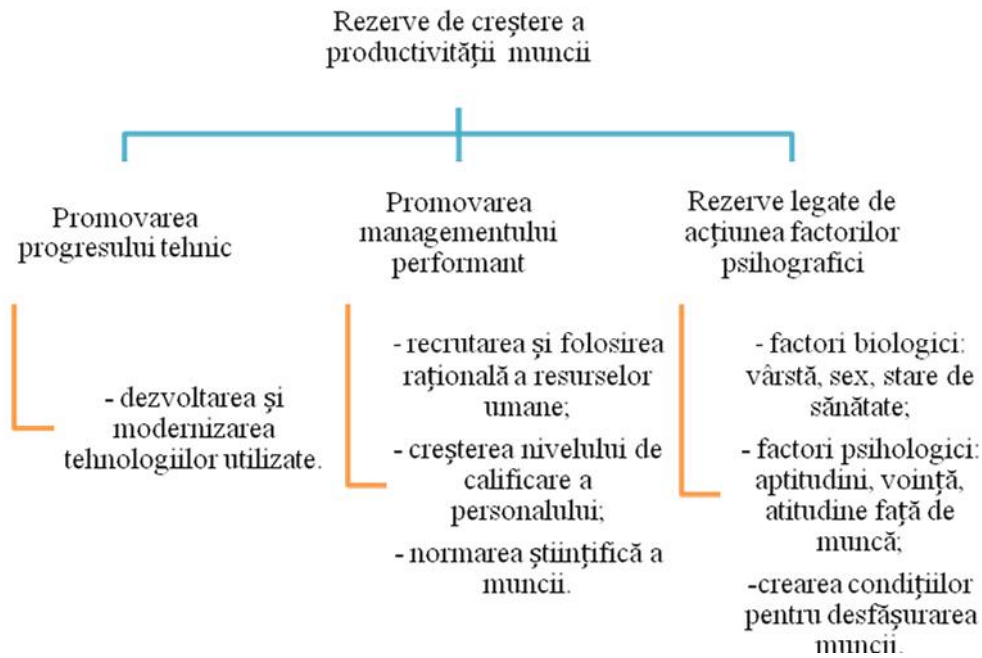
$$I_c = \frac{I_{smb}}{I_w} \tag{1}$$

I_{smb} – indicele de variație a salariului mediu brut:

$$I_{smb} = \frac{S_{mb1}}{S_{mb0}} * 100 \tag{2}$$

I_w – indicele de variație a productivității muncii.

$$I_w = \frac{W_1}{W_0} * 100 \tag{3}$$

Figura 1. C i de majorare a productivității muncii

Sursa: adaptat de autor în baza analizelor efectuate

Astfel observăm că factorii care contribuie la formarea, majorarea productivității muncii sunt promovarea progresului tehnic, managementului performant și rezervele legate de acțiunea factorilor psihografici. Considerăm aplicarea managementului performant un element definitoriu al formării și sporirii productivității muncii la întreprindere.

Dintre căile de mărire a productivității muncii propunem de a fi implementate în companiile din Republica Moldova următoarele:

- *automatizarea, robotizarea, promovarea tehnicilor noi* care sunt coordonate esențiale ale progresului tehnic contemporan, acestea atrag după sine sporirea productivității deoarece asigură obținerea unei productivități mai mari cu aceleași cheltuieli de muncă, favorizează diminuarea celorlalte cheltuieli pe produse în general, realizarea de economii.

- *înnouirea producției* prin perfecționarea caracteristicilor constructive, funcționale, estetice, ergonomice, în vederea satisfacerii la un nivel înalt calitativ are implicații și asupra creșterii productivității muncii. Mașinile și utilajele se înnoiesc la 5-6 ani în medie. Menținerea în fabricație a unor produse cu un nivel tehnic scăzut, realizate cu tehnologii învechite conduce la scăderea gradului de competitivitate.

- *perfecționarea organizării producției și a muncii* reprezintă un proces complex, cu caracter dinamic și de continuitate, care presupune adaptarea diferitelor activități economice a unui ansamblu de muncitori și folosirea de metode și tehnici stabilite pe baze de studii și calcule tehnico-economice, care țin seama de noile descoperiri ale științei, în cadrul asigurării unui cadru optim funcțional, de folosire de către personalul ocupat a factorilor de producție, în astfel de producții cantitative și calitative care să asigure utilizarea maximă a lor și creșterea pe această bază a productivității muncii.

- *asigurarea unor fluxuri continue de fabricație*, sincronizarea efecturii în timp a diferitelor activități, încercarea optimă a utilajelor, folosirea rațională a timpului de lucru, organizarea în condiții optime a activităților cu caracter auxiliar, îmbunătățirea activității de reparație și întreținere, asigurarea energiei necesare, aprovizionarea cu scule și dispozitive a locurilor de muncă, perfecționarea activității de transport intern și depozitare, pregătirea de noi produse sau perfecționarea celor existente (conceperea unor modele superioare atât în faza de proiectare și execuție a produselor, cum ar fi extinderea informaticii în proiectare), programarea producției, (folosirea unor metode eficiente de lansare a produselor în fabricație, de urmărire și control calitativ al realizării programelor de producție), îmbunătățirea organizării muncii (adoptarea unor muncitori și metode care să asigure reducerea volumului de muncă, folosirea rațională a acestuia, precum: cooperarea în producție, organizarea locurilor de producție, normarea muncii, condiții optime sub raportul tehnicii securității muncii).

- *pregătirea și perfecționarea resurselor umane*, valențele pregătirii se manifestă concomitent, cumulat și propagat, pe termen lung și pe mai multe planuri. În primul rând prin ridicarea nivelului de cultură și cunoaștere a populației, a pregătirii tehnico-profesionale în corelație cu nevoile de muncă ale sistemului de economie și cu aptitudinile resurselor umane ale societății. Formarea profesională și perfecționarea continuă, a acestora, reprezintă principala cale de autovalorificare și dezvoltare a factorului uman, de valorificare superioară a potențialităților creative și anticipative ale omului. De aceasta depinde receptivitatea și viteza de adaptare la nou, reintegrarea rapidă a resurselor umane în alte activități utile societății. Tot el condiționează ritmul, proporțiile și eficiența creativității tehnico-științifice.

- *cointeresarea materială a muncii* condiționează veniturile populației de rezultatele lor în muncă. În această direcție, o importanță deosebită are aplicarea unui sistem de repartiție care, pe de o parte, să determine cât mai corect mărimea salariului fiecărui lucrător, adică ceea ce îi revine după munca depusă și, pe de altă parte, să asigure un sistem de norme de muncă în pas cu progresul, prin care să se stabilească aportul fiecăruia la activitatea socială. Orice neglijare în

acest domeniu se reflectă nefavorabil, mai devreme sau mai târziu, în sensul unei insuficiențe cointerese, atunci când veniturile nu cresc corespunzător muncii depuse ca și în cazul însușirii unor venituri mai mari decât activitatea desfășurată, atrăgând după sine nerespectarea unei corelații economice fundamentale, anume aceea dintre creșterea productivității muncii și creșterea salariului.

Aceste propuneri vor îmbunătăți competitivitatea întreprinderilor din țară și deci vor contribui pozitiv la poziția țării prin urcarea pozițiilor în clasamentul analizat. Întreprinderile trebuie să dezvolte proprii angajați, să le ofere șanse egale de promovare, dezvoltare profesională pentru a le dezvolta eficient capacitățile și abilitățile fiecărui angajat.

BIBLIOGRAFIE

1. Armstrong, M. *Managementul resurselor umane, manual practic*. București: CODECS, 2003.
2. Bîrc, A. *Managementul resurselor umane*. Chișinău: ASEM., 2005.
3. Cacialina, L. *Management competitiv*. Moscova: Exmo, 2006.
4. Schultz, Th. *Investment in Human Capital. The Role of Education and of Research*. New York. Free Press, 1971.
5. Ileanu, L. *Dictionar Universal al Limbii Române*. Chișinău: Litera, 1998.
6. . <http://www.pseudology.org/NovyeRubeji/Gobl05.htm> (vizitat 10.06.2015)
7. Maslow A. http://ro.wikipedia.org/wiki/Abraham_Maslow (vizitat 20.03.2015)
8. Human Development Index, disponibil pe: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> (vizitat 18.07.2015)

Bun de tipar: 14.10.2015

Format: B5, Com. 13

Coli de tipar conv.: 33,25

Complexul Editorial, INCE,
Chisinau, str. Ion Creanga, 45.
fax. (+37322) 74-37-94, tel.: 0-22-50-11-30
www.ince.md, bircaulita@mail.ru